

ANUL VI

1

1963

REVISTA
ARHIVELOR

ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI DIN R.P.R.

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN
REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

REVISTA ARHIVELOR

1

ANUL VI

BUCUREȘTI

1963

COMITETUL DE REDACȚIE :

V. ARIMIA — redactor șef ; FL. BOERAȘ, I. LEONTE, P. MATEI, I. MĂRCUȘ,
M. REGLEANU , M. SOVEJA , GH. UNGUREANU

REVISTA ARHIVELOR

apare de 2 ori pe an, în 350 pag.

Redacția : București, B-dul 6 Martie nr. 29, raionul V. I. Lenin — Telefon 13.37.77

Abonamentele se fac prin oficiile poștale de la orașe și sate

ACTIVITATEA ARHIVISTICĂ ÎN SOCIALISM

Victoriile de însemnătate istorică ale socialismului au la bază știința marxist-leninistă, cucerirea cea mai de seamă a minții omenești din toate vremurile. Această înaltă concepție, cu caracter general și universal, dă clasei muncitoare posibilitatea să înțeleagă legile de dezvoltare a societății, o înarmează cu teoria revoluționară capabilă să-i asigure victoria în lupta împotriva forțelor reacționare, să-și îndeplinească cu succes misiunea istorică de transformare revoluționară a societății omenești.

În lupta dintre vechi și nou, dintre orînduirea care piere și cea care se naște, ideologia are o însemnătate deosebită. Generată de relațiile de producție ale formațiunii social-economice respective, ideologia reflectă în totalitate interesele de clasă ale acesteia. „Ideile clasei dominante — spunea K. Marx — sînt în fiecare epocă ideile dominante, ceea ce înseamnă că clasa care este forța dominantă materială a societății este totodată forța ei spirituală dominantă”¹⁾.

Verificată și îmbogățită în procesul de construcție a socialismului biruitor, ideologia lumii noi — marxism-leninismul, deosebită fundamental de cea burgheză prin toate trăsăturile sale, are un caracter progresist și activ. Baza sa de neclintit o constituie reflectarea veridică a lumii reale care face posibilă cunoașterea legilor de dezvoltare a naturii și societății.

În cadrul profundelor transformări petrecute în procesul de construire a societății socialiste se naște și se dezvoltă o cultură nouă, cultura socialistă, care se deosebește radical de cultura burgheză prin faptul că marxism-leninismul — ideologia cea mai înaintată a tuturor timpurilor, este farul său călăuzitor. Cultura socialistă a preluat și a dezvoltat toate valorile create de mintea și munca omenească în formațiunile social-economice anterioare orînduirii în care a fost lichidată exploatarea.

Datorită condițiilor create de noua orînduire socială, în cultura socialistă se integrează cele mai de seamă fapte ale omului contemporan: ea slujește intereselor maselor muncitoare, le unește în lupta comună pentru construirea socialismului și comunismului, cultivă în om sentimentele cele mai nobile, educînd constructorul lumii noi și are un profund caracter popular.

Cultura socialistă slujește interesele oamenilor muncii, mobilizîndu-i la construirea unei lumi noi — socialismul și comunismul.

¹⁾ K. Marx și F. Engels, *Ideologia germană*, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 44.

Ca și în celelalte domenii de activitate ale omului nou, constructor al socialismului și comunismului, succesul dezvoltării științelor sociale este asigurat prin conducerea partidului comunist, care aplică în mod creator în politică sa și dezvoltă în mod neconținut învățătura marxist-leninistă.

Științele sociale din țările socialiste se dezvoltă cu succes pentru că se călăuzesc după metoda creatoare a marxism-leninismului, după indicațiile lui V. I. Lenin. În domeniul istoriei, dreptului, arhivisticii, etc. se aplică în mod consecvent principiul istorismului, se realizează o analiză obiectivă a realității istorice, a fenomenelor vieții sociale de pe poziții de partid și în spirit de clasă. În atenția cercetătorilor stă în permanență legătura indestructibilă a istoriei cu activitatea vie a maselor populare și faptul că „istoria nu este altceva decât activitatea omului care-și urmărește țelurile sale”²⁾.

* * *

Capitalismul contemporan este o orînduire în descompunere, agonia prin care trece intensificînd, însă, și mai mult agresivitatea ce îl caracterizează. „Burghezia — sorina V. I. Lenin încă la începutul deceniului al treilea al secolului nostru — se poartă ca un bandit nerușinat care și-a pierdut capul; ea face prostii peste prostii, agravînd situația și grăbindu-și sfîrșitul”³⁾. Această apreciere a lui V. I. Lenin este pe deplin valabilă și pentru burghezia contemporană cu ideologia ei antiumană, care domină în condițiile capitalismului.

În scopul apărării rînduieilor reacționare, ideologii burghezi contemporani au abandonat ideile progresiste ale burgheziei din secolele XVII—XVIII, s-au transformat în apologeți ai orînduirii capitaliste muribunde. Ei sînt caracterizați de ura față de tot ce este nou, progresist, față de succesele socialismului și comunismului.

Activitatea arhivistică din țările capitaliste prezintă aceleași trăsături și urmărește aceleași scopuri comune întregii ideologii burgheze reacționare din epocă contemporană. Trăsăturile fundamentale ale arhivisticii burgheze decurg din caracterul relațiilor sociale capitaliste bazate pe exploatarea omului de către om. Considerată, aproape cu exclusivitate, o disciplină auxiliară a istoriei, ea urmează cu fidelitate aceeași linie idealist-subiectivistă și urmărește aceleași scopuri: introducerea în conștiința oamenilor a ideilor false despre realitatea socială, favorabilă menținerii dominației burgheze. Activitatea arhivistică ce se duce în prezent în țările imperialiste este pusă în slujba istoriei de clasă a monopolurilor. Teoretic, ea se găsește în fața aceleași crize ca întreaga ideologie burgheză, menținîndu-se în limitele aceleași concepții idealiste.

Un exemplu asupra modului în care sînt falsificate documentele de slujitorii imperialismului îl constituie colecția în trei volume apărută în R.F.G. și intitulată „Istoria celui de-al doilea război mondial în documente, 1938—1939”⁴⁾. Pe lângă faptul că ediția amintită încearcă să motiveze agre-

²⁾ K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 2, Buc., 1958, p. 104.

³⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 209.

⁴⁾ Vezi B. P. Tihomirov, V. A. Kondratiev, *Publicarea izvoarelor documentare — mijloc de luptă împotriva ideologiei burgheze*, în „Voprosi Arhivovedenia”, nr. 7/1960, p. 11.

siunea Germaniei hitleriste în perioada amintită, ea se caracterizează prin modul complet antiștiințific și împotriva oricăror norme — în afară de cele burgheze — de a publica documentele. În cuprinsul volumelor respective, editorii au introdus în *document* comentariul lor, care nu se scoate în evidență prin nici o subliniere etc. și prin urmare propria lor părere este prezentată ca autentică.

Asemenea exemple se pot înmulți și dovedesc cu prisosință caracterul de clasă al activității pe care o desfășoară în permanență apologeții imperialismului contemporan, slujitorii acestuia în domeniul cercetării dezvoltării sociale.

Concludentă este evoluția și poziția arhivisticii din România burghezo-moșierească. Dezvoltarea formelor instituționale ale României capitaliste, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a necesitat creșterea preocupării pentru actele oficiale și crearea unui organ central care să preia, să păstreze și să dea în folosire aceste documente atunci când vor ieși din sfera activității curente a instituțiilor. Aceasta a reprezentat desigur un progres față de trecut și a făcut posibilă dezvoltarea activității arhivistice. A fost facilitată oarecum cercetarea în domeniul istoric și, de asemenea, s-a înlesnit rezolvarea unor probleme privind relațiile dintre cetățeni și dintre stat și aceștia.

Caracteristic, însă, pentru activitatea arhivistică în orînduirea burghezo-moșierească a fost starea de dezorganizare în care au fost ținute arhivele, nivelul neștiințific al acestei activități, limitarea ei la un practicm îngust. Toate acestea au avut ca scop slujirea intereselor claselor exploataatoare.

Dominația de clasă a unei infime minorități asupra poporului, exploatarea și înrobirea lui, puteau fi asigurate numai în condițiile menținerii maselor populare în ignoranță și obscurantism. Atunci când materialul arhivistic a fost totuși folosit de către istoricii și arhiviștii burghezi, aceasta s-a făcut în scopul denaturării realității istorice, pentru slujirea intereselor burgheziei și moșierimii. Sub egida „obiectivității” ei au reprezentat de fapt ideologia claselor exploataatoare și au ales și folosit acele documente care puteau veni în sprijinul prezentării faptelor istorice de pe pozițiile de clasă ale burgheziei și moșierimii.

Nu întâmplător întreaga atenție a fost acordată documentelor din epoca feudală și în special celor care se refereau la sfera îngustă a instituției domnești și clericale. Pe baza acestora, folosind metoda de cercetare metafizică și plecînd de la concepția idealist-subiectivistă, istoricii-apologeți ai burgheziei și moșierimii — au redus întregul proces istoric la activitatea unor personalități.

În lucrările arhivistice care s-au publicat în regimul burghezo-moșieresc — puține la număr ⁵⁾ — dar mai ales în ansamblul de documente care s-au folosit de istoriografie, se observă o vădită lipsă de preocupare pentru documentele privitoare la fenomenele social-economice și îndeosebi pentru cele care ilustrează lupta seculară a maselor populare împotriva exploatării și înrobirii în care erau ținute în statul burghezo-moșieresc.

⁵⁾ Vezi, de ex. M. Regleanu, *Aspecte din trecut privitoare la munca de evidență a fondurilor arhivistice, la Arhivele Statului din București*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1959, p. 258.

Publicarea documentelor și folosirea lor la elaborarea lucrărilor despre istoria patriei s-a făcut unilateral, și, desigur, nu din nepricepere, ci în mod conștient, pentru a scoate în lumină acele laturi ale faptului istoric care să ducă la concluzii false, utile fundamentării poziției de clasă a burgheziei.

Lupta poporului pentru libertate politică și socială, dusă în condițiile unei crîncene înrobiri și exploatare, care se reflectă bogat în materialul documentar a fost tănuțită cu grijă, substituindu-i-se „armonia” dintre clase, rolul civilizator al celor avuți.

Au fost larg folosite documentele, unele cu totul neesențiale, pentru a se întreține falsul patriotism și șovinismul, pentru a se demonstra maselor populare că suferințele și umilințele suportate de veacuri se datoresc cu exclusivitate unor factori potrivnici externi, sau „destinului implacabil” și că singura soluție de a ieși din această situație este acceptarea rolului „binefăcător” al burgheziei. Au fost idealizate evenimente și personalități care, pentru adevărata luptă a poporului, n-au nici o semnificație.

Atunci cînd au fost folosite unele documente cu privire la frămîntările maselor populare, acestea au fost triate și trunchiate astfel încît să poată constitui elemente de sprijin în prezentarea evoluției istorice, în sensul cerut de justificarea politicii de exploatare și înrobire a poporului.

În orînduirea socialistă o dată cu construirea și dezvoltarea bazei materiale se făurește și se dezvoltă suprastructura corespunzătoare. Rezultatele obținute de țara noastră în domeniul organizării sociale și politice, în știință, sînt concludente din acest punct de vedere. Specific socialismului este participarea largă, conștientă a maselor populare atît la producerea bunurilor materiale cît și la viața politică și spirituală a societății. Aceasta implică o conștiință socială ridicată, lucru care se realizează cu succes în țările socialiste prin activitatea intensă și multilaterală a partidului.

Pe măsura înaintării spre socialism și comunism crește neconținut rolul partidului, conducătorul tuturor oamenilor muncii și, în primul rînd, activitatea sa în domeniul ideologic. Lichidarea rămășițelor trecutului din conștiința oamenilor, formarea vieții spirituale a societății pe baza principiilor comunismului constituie o sarcină foarte grea, aceasta pentru că transformările în existența socială au loc mai repede decît transformările în conștiința socială, iar pe de altă parte: „Experiența istorică arată că rămășițele capitalismului în conștiința oamenilor se păstrează timp îndelungat și după instaurarea orînduirii socialiste. Aceasta face necesară desfășurarea unei uriașe și multilaterale activități a partidului pentru educarea comunistă a maselor, ridicarea nivelului de pregătire și călire marxist-leninistă a cadrelor de partid și de stat”⁶⁾.

Succesele construcției socialiste, ridicarea bunăstării poporului, activitatea educativă, propagandistică a partidului fac să crească în permanență conștiința socială a maselor, ceea ce constituie expresia unei noi legi isto-

⁶⁾ *Declarația Consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova (noiembrie 1960)*, Ed. politică, Buc., 1960, p. 66

rice proprie orînduirii sociale noi. Condiția indispensabilă pentru manifestarea cît mai deplină a acestei legi este creșterea conducerii muncii ideologice de către partid.

Partidul comunist a arătat întotdeauna că principala condiție pentru dezvoltarea culturii noi, socialiste este conducerea ideologică de către avangarda clasei muncitoare, care reprezintă de fapt expresia voinței poporului muncitor. Conducerea de către partid este în acest sens o necesitate organică pentru cercetătorii cărora le sînt scumpe interesele poporului.

Creșterea rolului partidului nu însemnează însă un amestec nemijlocit în creația științifică, artistică etc., ci partidul intensifică influența ideologică asupra intelectualității ajutîndu-i să se orienteze în munca depusă, să apere și să dezvolte principiul partinității și ideologia comunistă și să slujească interesele poporului muncitor.

Activitatea permanentă a partidului comunist în socialism asigură noi succese științelor sociale, manifestate în ridicarea nivelului științific-teoretic al cercetărilor efectuate, în mărirea numărului de lucrări științifice, în intensificarea muncii de cercetare a izvoarelor și a problematicii cercetărilor, în perfecționarea organizării muncii științifice, în sporirea continuă a numărului cadrelor științifice, în înființarea de noi institute științifice și în lărgirea bazei de publicații. În socialism, partidul comunist îndrumază cercetătorii să-și folosească toată energia și forțele creatoare în vederea elaborării problemelor ridicate de procesul construirii noii societăți. Pe baza indicațiilor înscrise în documentele de partid, ei au datoria să arate superioritatea socialismului, să generalizeze în mod convingător, pe bază de material istoric concret, legile dezvoltării sociale, tradițiile eroice ale poporului și ale maselor muncitorești în lupta împotriva exploatării și pentru construirea vieții noi, să propage ideile patriotismului socialist și ale internaționalismului proletar.

Partidul trasează ca sarcină principală cercetătorilor din domeniul științelor sociale lupta împotriva ideologiei burheze, demascarea reformismului și revizionismului. Cercetătorii marxiști trebuie să adopte o atitudine fermă față de ideologia dușmănoasă în toate sectoarele științelor sociale, ceea ce nu înseamnă însă slăbirea atenției față de abordarea problemelor actuale și a problemelor din perioadele mai vechi ale istoriei, filozofiei etc. Subliniem că partidul nu poate admite ca studierea epocilor anterioare socialismului să fie lăsată în seama forțelor reacționare ale lumii capitaliste, care falsifică trecutul glorios de luptă a poporului.

Calitățile principale care caracterizează științele sociale în socialism sînt devotamentul față de popor și față de partidul comunist și demascarea hotărîtă a ideologiei reacționare. De asemenea, pentru ridicarea continuă a rolului și însemnătății științelor sociale în socialism, trebuie subliniată în primul rînd necesitatea întăririi legăturilor lor cu viața, cu practica construcției economice și culturale. Trebuie să ne aducem în permanență aminte de cuvintele lui V. I. Lenin care, caracterizînd rolul științei marxiste, scria: „Prin urmare, după Marx, sarcina directă a științei este aceea de a da adevărata lozincă de luptă, adică de a ști să prezinte în mod obiectiv această luptă ca produsul unui anumit sistem al raporturilor de producție, de a ști

să înțeleagă necesitatea acestei lupte, conținutul ei, mersul și condițiile dezvoltării ei" 7).

Crearea Partidului Comunist din România a avut o însemnătate deosebită pentru viața clasei muncitoare, a întregului nostru popor. Prin crearea Partidului Comunist din România leninismul a obținut o victorie istorică împotriva oportunismului și reformismului în mișcarea muncitorească din țara noastră. După înființarea sa, în amii grei ai ilegalității, partidul a fost singura forță politică care, în fruntea clasei muncitoare, a înfruntat cu bărbăție crunta teroare dezlănțuită de clasele exploatoare, a luminat calea spre eliberarea poporului de sub jugul exploatării, mobilizându-l și conducându-l ferm în lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc. Cele mai autentice și singurele documente veridice ale acestei perioade, sînt cele create de partid și aduse la cunoștința oamenilor muncii prin presa acestuia.

Sub conducerea partidului comunist, poporul nostru, în frunte cu clasa muncitoare, a răsturnat puterea burgheziei și moșierimii, a construit societatea socialistă, iar astăzi înfăptuiește marea program elaborat de Congresul al III-lea al P.M.R. pentru desăvîrșirea construcției socialiste.

Succesele obținute în construirea noii societăți au la bază conducerea de către partid a întregii activități economice, politice și sociale. Tot ceea ce au realizat oamenii muncii în făurirea socialismului, ca și perspectivele mărețe ce ne stau în față sînt indisolubil legate de aplicarea politicii înțelepte a partidului. Cei ce conduc neabătut masele înainte, pe calea socialismului și comunismului sînt comuniștii care unesc elanul revoluționar, dinamismul, perspectiva largă cu un realism profund, cu o fundamentare științifică a planurilor pe care le elaborează, deoarece se călăuzesc în permanență după cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării societății.

Munca ideologică intensă și activitatea organizatorică depuse de partid, lărgirea și consolidarea bazei materiale a unităților culturale, au făcut să se obțină mari succese în domeniul revoluției culturale, în formarea unei culturi noi, socialiste, bun al maselor largi de oameni ai muncii. „Revoluția culturală înseamnă a asigura întregii creații culturale și științifice conținutul ideologic al concepției despre lume a clasei muncitoare — ideologia marxism-leninismului, înseamnă a pune toate valorile științei și culturii, neîngrădit, la îndemîna celor ce muncesc...”

„Ca și în întreaga construcție socialistă, și în revoluția culturală conducător este partidul clasei muncitoare” 8).

După cum scria V. I. Lenin, în orînduirile bazate pe exploatare, „...întreaga inteligență, întregul geniu al omenirii crea numai pentru a asigura unora toate binefacerile tehnicii și ale culturii și a lipsi pe ceilalți de lucrul cel mai necesar — cultura și progresul. Acum însă toate minunile tehnicii, toate cuceririle culturii vor deveni un bun al întregului popor, și de azi înainte inteligența și geniuul omenirii nu vor mai fi transformate niciodată în mijloace de constrîngere, în mijloace de exploatare. Noi știm acest lucru,

7) V. I. Lenin, *Opere*, vol. 1, Ed. P.M.R., Buc., 1950, p. 324.

8) *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, Ed. politică, Buc., 1960, p. 367.

— și nu merită oare să muncești, nu merită oare să-ți sacrifici toate forțele pentru această măreață sarcină istorică ?" 9).

Încă de la înființarea sa, partidul nostru a acordat o atenție deosebită problemelor muncii ideologice. Apărind marxism-leninismul împotriva denaturărilor de orice fel, Partidul Comunist din România a luptat consecvent pentru triumful ideologiei clasei muncitoare și, cucerind puterea politică, a transformat marxism-leninismul în ideologia dominantă din țara noastră.

Congresul al III-lea al P.M.R., fixînd obiectivele și sarcinile pentru desăvîrșirea socialismului a subliniat în mod deosebit importanța activității ideologice. În raportul C.C. al P.M.R. prezentat la Congres de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, se arată că: „*În prezent activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou. De aci rezultă necesitatea consecvenței și fermității în combaterea concepțiilor ideologice străine, unele — moștenire a trecutului, altele — reflectare a influențelor lumii capitaliste*" 10).

În formarea și dezvoltarea noii conștiințe, științelor sociale le revine un rol deosebit. Lucrătorii din domeniul ideologic au nobila misiune de a răspîndi învățătura marxist-leninistă, de a fi primii care să sesizeze și să combată cu fermitate manifestările ideologiei străine, să pună la dispoziția poporului lucrări teoretice bazate pe cunoașterea profundă a politicii și activității practice a partidului.

Sub conducerea înțeleaptă a partidului marxist-leninist, cei care activează în frontul ideologic contribuie la transformarea conștiinței oamenilor, la educarea lor comunistă.

Chezășia succesului în întreaga muncă ideologică — arată documentele Congresului — este promovarea neabătută a principiului partinității, ridicarea intransigenței față de orice manifestări ideologice străine, combaterea obiectivismului burghez, a liberalismului, naționalismului și șovinismului.

Încadrată în frontul larg și puternic al științelor sociale, avînd la bază ideologia marxist-leninistă, arhivistica nouă, socialistă, s-a dezvoltat în anii puterii populare într-un ritm rapid, a obținut o serie de succese în diverse sectoare de activitate. Chezășia acestor succese a constituit-o situarea sa pe pozițiile clasei muncitoare și ale partidului, conducător al tuturor oamenilor muncii pe calea socialismului și comunismului.

Arhivistica socialistă se deosebește fundamental de cea burgheză, prin toate trăsăturile sale. Născută în sinul primei societăți socialiste — societatea sovietică —, avînd ca orientare decretele leniniste, emise puțin timp după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, ea s-a dezvoltat continuu și rapid, mărindu-și zi de zi rolul și posibilitățile în sprijinirea construcției de stat.

În socialism, arhivele au devenit un bun al întregului popor și sînt folosite în interesul său. Primind un sprijin larg din partea partidului și statului, arhivistica a fost ridicată în țările socialiste pe o treaptă superioară.

9) V. I. Lenin, *Opere*, vol. 26, E.S.P.L.P., Buc., 1954, p. 465—466.

10) *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, Ed. politică, Buc., 1960, p. 88.

Ea a căpătat un nou conținut — marxist-leninist, și o nouă formă de organizare bazată pe principiul centralizării întregului material documentar în Fondul arhivistic de stat.

Dezvoltarea arhivisticii în socialism își are explicația în însuși caracterul noii formațiuni social-economice. Procesul său de dezvoltare este o reflectare a transformărilor care au avut loc în sfera relațiilor de producție.

Dacă limitele arhivisticii burgheze decurg din caracterul relațiilor sociale ale capitalismului, la baza cărora stă proprietatea privată, dezvoltarea multilaterală a arhivisticii socialiste decurge din caracterul relațiilor sociale ale socialismului, la baza cărora stă forma de proprietate superioară — proprietatea socialistă.

Prețuirea de care se bucură activitatea arhivistică în socialism rezidă în marea atenție pe care o acordă partidul și statul arhivelor, sistemului lor de organizare, nevoilor materiale. În țara noastră, partidul și guvernul manifestă o grijă deosebită față de activitatea arhivistică și de nevoile cerute de dezvoltarea ei. A fost mărită rețeaua arhivelor în mod considerabil față de trecut, s-a introdus o nouă organizare. Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale a R.P.R. pentru înființarea Fondului arhivistic de stat, a consfințit noul conținut al arhivisticii din țara noastră, i-a dat acesteia formele organizatorice și direcțiile de dezvoltare corespunzătoare.

Faptul cel mai important este acela că în socialism întregul conținut al muncii arhivistice a fost ridicat la un nivel superior, științific, scoțind această activitate din cadrul îngust, meșteșugăresc în care o fixase burghezia retrogradă și reacționară. Acest conținut nou s-a reflectat, înainte de toate, în stabilirea principiilor de bază ale prelucrării tehnico-științifice a materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat, care include procesele de ordonare, inventariere și expertizare a fondurilor și colecțiilor.

În acest scop au fost elaborate norme și instrucțiuni pentru diverse sectoare ale procesului de prelucrare tehnico-științifică, s-a insistat asupra necesității uniformizării metodelor folosite atît în unitățile Arhivelor Statului, cît și la instituții, întreprinderi și unitățile socialiste din agricultură. Pentru buna desfășurare a acestei activități s-a trecut la prelucrarea fondurilor din depozitele proprii și de la instituții pe baza principiilor arhivisticii socialiste și s-a cerut să se acorde o atenție deosebită calității și conținutului muncii de prelucrare, asigurării conținutului materialelor documentare de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste.

Astfel, pe baza sarcinilor tratate de partid cercetării științifice, s-au pus în lucru cu precădere fondurile de epocă modernă și contemporană și în special cele care conțin documente ce interesează propaganda de partid și de stat, cercetarea științifică, diverse sectoare ale economiei naționale. De asemenea, s-a cerut ca prelucrarea fondurilor să înceapă cu documentele cele mai importante și o evidență riguroasă a lucrărilor efectuate.

Conform indicațiilor din documentele Congresului al III-lea al P.M.R. s-a arătat că utilitatea acestei acțiuni va fi luată în considerare numai în măsura în care servește practica construcției socialiste din țara noastră. În același timp, s-a cerut tuturor lucrătorilor din Arhive îmbinarea activității de ordonare, inventariere și expertizare a fondurilor cu munca de

cercetare științifică, în vederea efectuării de lucrări care să se încadreze în executarea sarcinilor trasate de partid frontului ideologic și cultural.

Aplicarea acestor cerințe ale arhivisticii socialiste a constituit o schimbare radicală în modul de a privi prelucrarea fondurilor și începutul unei legări mai accentuate a acestei activități de practica construcției socialiste.

În perioada construcției și desăvârșirii construcției socialiste s-a acordat o atenție deosebită expertizei valorii materialelor documentare deținute de unitățile proprii și a celor deținute de organizațiile socialiste, în vederea păstrării celor cu valoare permanentă și a eliminării celor cu termen de păstrare temporar. În acest scop, pe lângă difuzarea și punerea în aplicare a instrucțiunilor privind expertiza valorii materialelor documentare, s-a trecut la o mai atentă verificare a materialelor propuse spre a fi eliminate. În general s-a insistat asupra necesității respectării cu consecvență a principiilor stabilite prin instrucțiunile respective, precum și asupra necesității verificării fondurilor ce urmează a fi expertizate, eliminându-se în acest fel, în cea mai mare măsură posibilitatea distrugerii de materiale documentare valoroase.

Un singur exemplu din domeniul preluorării tehnico-științifice este concludent pentru a demonstra caracterul de clasă și de partid, obiectivitatea științifică a arhivisticii în socialism. Astfel, expertiza valorii materialelor documentare nu mai este lăsată la latitudinea unor persoane izolate, nu mai are un caracter subiectiv. În normele elaborate pentru această operațiune se arată în mod elocvent că: „Expertizarea materialelor documentare constă în studierea amănunțită a conținutului actelor care formează unitățile de păstrare (dosare, registre, condici etc.) pentru a se determina importanța lor politică, științifică și practică.

Expertizarea materialelor documentare este o muncă de mare răspundere. Persoanele cărora li se încredințează această sarcină trebuie să aibă temeinice cunoștințe de teorie marxist-leninistă, de istorie a patriei, să cunoască istoricul organizației socialiste și categoriile de materiale documentare create de organizația socialistă respectivă“.

Toate acestea demonstrează faptul că activitatea de expertiză a valorii materialelor documentare depusă în socialism se deosebește radical de distrugerile arbitrare ale arhivelor din trecut. În prezent se întâlnesc numai foarte rar cazuri de distrugeri ilegale de materiale documentare și s-a început trecerea la verificarea, în primul rînd, a materialelor de valoare permanentă și nu a celor care urmează să fie distruse.

În anii puterii populare s-a început o largă acțiune pentru întocmirea evidenței centralizate a materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat. În ultima perioadă, Direcția generală a Arhivelor Statului a organizat, pentru rezolvarea acestui obiectiv, activitatea de verificare a existentului cu inventarele și de cunoaștere a stadiului de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare din depozitele proprii, precum și a fondurilor importante deținute de organizațiile socialiste. În același timp s-a cerut stabilirea cu exactitate a datelor de evidență ale materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat pentru a putea trece la un stadiu superior al acestei activități avîndu-se în vedere perspectiva muncii și sarcina trasată

de a se termina într-un timp apropiat prelucrarea materialelor din depozitele proprii și de la organizațiile socialiste.

Activitatea arhivistică din țara noastră, ca și oricare alt sector, își poate îndeplini sarcinile numai printr-o bună organizare a muncii și o evidență strictă și precisă a lucrărilor efectuate. În acest sens s-a cerut cunoașterea precisă a cantității de materiale documentare ordonate, inventariate și expertizate de unitățile proprii și de organizațiile socialiste, aceasta constituind garanția planificării de perspectivă a muncii și a analizei judicioase a realizărilor obținute.

Direcția generală a Arhivelor Statului a cerut respectarea principiilor de bază ale muncii de evidență în Arhive, arătând că numai pe baza aplicării principiilor centralizării stricte se poate desfășura întreaga activitate a celorlalte sectoare: prelucrare, folosire, păstrarea materialelor documentare etc. În acest sens s-a arătat că la baza evidenței centralizate a materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat stă efectuarea evidenței, pe unități ale Arhivelor Statului, a tuturor fondurilor din depozitele proprii și a celor de la instituțiile din raza de activitate a acestora și în centralizarea evidențelor respective la Direcția generală a Arhivelor Statului pentru toate fondurile din depozitele proprii și pentru fondurile importante deținute de organizațiile socialiste din întreaga țară.

S-a arătat de asemenea că, în vederea alcătuirii acestei evidențe, este necesară delimitarea fondurilor pe baza periodizării marxist-leniniste a istoriei patriei noastre, ca și completarea instrumentelor de evidență obligatorii în mod uniform, evidență în care se reflectă, pe de o parte conținutul documentelor respective, iar pe de altă parte, cantitățile reale și gradul de prelucrare al acestora.

Direcția generală a Arhivelor Statului a dat indicații precise și în ceea ce privește luarea în evidență a documentelor feudale și a altor categorii de materiale documentare specifice, insistând asupra necesității stabilirii precise pe unități și centralizat a numărului de fonduri lucrate și nelucrate, cu cantitățile respective, astfel încât să se stabilească un punct de plecare precis pentru activitatea de viitor.

Rezultatele lucrărilor executate privind evidența materialelor documentare din depozitele proprii și începerea acțiunii de evidență a fondurilor importante deținute de organizațiile socialiste au dovedit justetea principiilor stabilite. Aceasta, deoarece s-a constatat că pe de o parte datorită haosului și dezorganizării din trecut, în depozitele noastre încă nu se cunoștea situația exactă a fondurilor deținute și nici stadiul de prelucrare a unora dintre ele, iar pe de altă parte calitatea și conținutul lucrărilor executate anterior asupra unei părți a materialelor documentare erau necorespunzătoare. Desfășurarea în viitor a acestei activități și terminarea ei până la data stabilită asupra fondurilor importante deținute de unitățile proprii, ca și cunoașterea stadiului prelucrării fondurilor importante la organizațiile socialiste, acțiune ce trebuie extinsă, constituie garanția efectuării, în mod din ce în ce mai organizat și planificat a lucrărilor arhivistice și a creșterii calității și conținutului lucrărilor.

În socialism, marxism-leninismul și interesele clasei muncitoare au constituit punctul de plecare pentru stabilirea principiilor care stau la baza

completării depozitelor Arhivelor Statului cu materiale documentare. Astfel, s-a arătat că în problema completării trebuie respectate cu strictețe principiul istorismului și principiul integrității fondului, atrăgându-se atenția în același timp să se preia cu precădere fondurile din perioadele modernă și contemporană ale istoriei patriei. Direcția generală a Arhivelor Statului a indicat ca fondurile preluate să fie ordonate, inventariate și expertizate, interzicându-se preluări dezorganizate, fără o bază științifică.

De asemenea, s-au stabilit mai precis sarcinile privind completarea prin achiziții, schimburi de microfilme etc., înlăturându-se posibilitatea introducerii în depozitele proprii de materiale documentare fără valoare sau copii de pe documente existente.

Respectarea acestor principii a cerut din partea Arhivelor Statului o activitate mai amănunțită de cunoaștere a fondurilor deținute de organizațiile socialiste în vederea preluărilor, din care cauză nu s-a trecut la completarea depozitelor cu fonduri mari, ci numai la completarea fondurilor existente cu fragmente și materiale disparate, pregătindu-se condițiile pentru preluarea de fonduri importante în perioada care urmează.

Este pozitiv faptul că Arhivele Statului au încetat completarea depozitelor proprii cu materiale documentare neprelucrate conform instrucțiunilor în vigoare, eliminându-se în acest fel încărcarea cu lucrări suplimentare a arhiviștilor. De asemenea, prin preluarea de materiale prelucrate în mod corespunzător, în perioada care urmează, se va putea extinde activitatea de cercetare științifică, astfel ca arhiviștii să poată sluji cu mai multă eficacitate practica construcției socialismului în țara noastră.

Ceea ce însă demonstrează cu cea mai mare tărie caracterul nou al arhivisticii în socialism este activitatea de folosire a materialelor documentare. Realizarea acestei sarcini, care a crescut considerabil pe baza hotărârilor Congresului al III-lea al P.M.R., se desfășoară pe o arie vastă de activitate, nemaîntâlnită în trecut. Referindu-ne la gradul de folosire a documentelor ne putem da seama cu prisosință de marea deosebire care există în tratarea acestei probleme în cele două sisteme sociale opuse, de incontestabila superioritate a arhivisticii socialiste.

Pentru arhivistica socialistă documentele sînt mărturii autentice ale procesului istoric, pe baza cărora se poate stabili caracterul intim al evenimentelor, legătura strînsă dintre acestea, forțele motrice care determină dezvoltarea societății, direcția acestui proces de dezvoltare. Însușindu-și concepția materialistă despre istorie, arhiviștii marxiști văd în aceasta un proces continuu de dezvoltare a societății omenești, care are loc cu necesitate conform legilor sociale obiective generale și specifice care pot fi cunoscute și, în baza lor, faptele redată cu veridicitate.

Arhivistica socialistă militează pentru redarea adevărului istoric, pentru înțelegerea justă a fenomenelor sociale, și nu are nimic comun cu arhivistica burgheză care dominată de subiectivism își pune ca scop principal sprijinirea denaturării și falsificării istoriei în folosul clasei dominante, reacționare.

Munca de depistare, selecționare și folosire a materialelor documentare este îndreptată spre înfățișarea muncii unișe a poporului, a vieții economice

a țării, a istoriei dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, a luptei de clasă, a rolului partidului marxist-leninist, spre acele documente care să înfățișeze adevăratul sens al istoriei.

Îndeplinirea cu succes a unei asemenea importante sarcini necesită o cunoaștere profundă a învățaturii marxist-leniniste și o justă aplicare a principiilor sale. Numai în aceste condiții arhivistul, ca om de știință, își poate îndeplini misiunea pe care o are în socialism.

Arhivistica, ca parte componentă a științelor sociale, are misiunea de cinste de a contribui la desăvîrșirea revoluției culturale, la făurirea noii conștiințe sociale, comuniste. Făcînd cunoscut poporului glorioasele tradiții ale luptei revoluționare duse de clasa muncitoare și partidul ei și demascînd politica de exploatare și înrobire a regimurilor burgheze, arhivistica socialistă își aduce contribuția la educarea oamenilor muncii și îndeosebi a noilor generații. În acest scop se desfășoară o largă activitate, folosindu-se mijloace din cele mai variate : publicarea de ediții de documente, expoziții, informări prin presă și radio.

Urmînd cu fidelitate principiul marxist-leninist al legării muncii teoretice de activitatea practică, arhivistica socialistă își pune ca sarcină principală sprijinirea multilaterală a economiei socialiste. Arhivistica socialistă acordă o mare importanță detectării și punerii în valoare a documentelor moderne și contemporane care prin conținutul lor sînt de un mare folos practic sectoarelor de activitate legate direct de producție.

Trebuie relevat faptul de o deosebită însemnătate că arhivistica socialistă îndeplinește cu fidelitate sarcina dată de partid de a sluji interesele societății în domeniul cercetării istorice, sprijinînd cotitura hotărîtă a istoricilor spre studierea proceselor legate direct de contemporaneitate, de viață, de practica construcției socialiste și comuniste. Istoria este o știință concretă, care se bazează pe un material documentar precis stabilit. De aceea, pentru dezvoltarea științei, o însemnătate foarte mare are consolidarea bazei acesteia de cercetare a izvoarelor.

În ultimii ani, baza de documentare a istoriografiei marxiste s-a lărgit simțitor, în primul rînd, prin introducerea în circulație științifică a unui mare număr de documente privind perioada contemporană. S-a intensificat publicarea documentelor de arhivă, care slujesc multilateral frontului ideologic și cultural, interesolo de partid și de stat.

Direcția generală a Arhivelor Statului, pornind de la aceste principii generale, a indicat ca în perioada care urmează să se lărgescă activitatea de folosire, avîndu-se în permanență în vedere sarcinile trasate frontului ideologic și cultural în documentele Congresului al III-lea al P.M.R. și în documentele plenarelor C.C. al P.M.R.

S-a cerut tuturor lucrătorilor din Arhive să-și însușească temeinic ideologia marxist-leninistă, să studieze cu atenție și să aprofundeze indicațiile cuprinse în documentele partidului nostru. Aceasta, pentru a asigura întregii activități de folosire partinitatea și intransigența față de orice încercări ale ideologiei burgheze și a purtătorilor ei de a influența conținutul lucrărilor elaborate. S-a arătat că este necesară în primul rînd o atitudine fermă și combativă față de influențele ideologiei burgheze care se mai strecoară în unele materiale elaborate și față de încercările de a prezenta

în mod obiectivist o serie de aspecte concrete din istoria partidului și a patriei, sau din activitatea arhivistică ce se desfășoară în prezent.

Socialismul a dat posibilitatea dezvoltării intense a activității de popularizare a materialelor documentare din depozitele Arhivelor Statului, acțiune care a venit în sprijinul propagandei de partid și de stat, pentru educarea comunistă a maselor largi de oameni ai muncii. Această activitate s-a concretizat în elaborarea și expunerea de conferințe și comunicări la diverse sesiuni și la stațiile de radioficare și prin publicarea de articole în presa locală.

Tot în scopul popularizării materialelor documentare s-au organizat și unele expoziții permanente și temporare.

Munca de folosire a materialelor documentare a avut ca urmare dezvoltarea activității de cercetare științifică, ceea ce a dus la elaborarea de către arhiviști a o serie de materiale care au fost comunicate în diverse sesiuni științifice, sau publicate în „Revista Arhivelor” și în alte reviste de specialitate. De asemenea, s-a trecut la alcătuirea unor instrumente de informare științifică în arhive, care să ușureze accesul cercetătorilor la materialele documentare deținute în depozitele proprii.

Activînd în frontul ideologic, arhiviștii din țara noastră trebuie să țină seama de condițiile actuale în care are loc lupta dintre cele două ideologii. În Raportul C.C. al P.M.R. la cel de-al III-lea Congres se subliniază că: „Coexistența pașnică între state nu numai că nu exclude, ci *presupune*, în mod necesar lupta de idei între socialism și capitalism. Promovînd politica de dezvoltare a relațiilor de colaborare pașnică între toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, partidul nostru militează în mod consecvent pentru triumful deplin al ideologiei marxiste, pentru evidențierea superiorității socialismului asupra capitalismului, dezvăluirea falsității și caracterului antiștiințific al ideologiei burgheze sub toate formele ei”¹⁾.

Adoptarea unei atitudini partinice, marxiste în munca arhivistică implică o luptă neabătută împotriva ideilor reacționare ale arhivisticii din țările capitaliste și în primul rînd a rămășițelor și influențelor străine care se mai ivesc chiar în munca unor arhiviști. Cu multă fermitate trebuie demascate și combătute acele lucrări ale istoricilor și arhiviștilor burghezi care folosind în mod arbitrar documentele contemporane, prezintă faptele istorice într-o lumină falsă, tendențioasă, fie ascunzînd caracterul de exploatare și înrobire al capitalismului monopolist, fie denaturînd și calomniînd politica țărilor socialiste.

În țara noastră, în anii Republicii Populare, a luat un avînt considerabil publicarea edițiilor de documente, care demonstrează lupta partidului în fruntea oamenilor muncii conduși de clasa muncitoare pentru eliberarea socială și națională, a edițiilor de documente referitoare la adevărata istorie a patriei — la momentele importante ale acesteia. Volumele de *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ilustrează lupta eroică a poporului sub conducerea comunistilor împotriva jugului burghezo-moșieresc, pentru eliberarea națională și socială.

¹⁾ *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, Ed. politică, Buc., 1960, p. 89.

Arhiviștii marxiști din țara noastră au pus în circulația științifică documente referitoare la istoria patriei și a partidului, la unele evenimente istorice importante, cum ar fi răscoala țărănească de sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan, revoluția burghezo-democratică de la 1848, răscoalele țărănești din anul 1907, înființarea Partidului Comunist din România, insurjecția armată de la 23 August 1944 ș.a.

Din activitatea depusă în țara noastră pe linia folosirii și publicării materialelor documentare se desprinde concluzia că s-a acordat pe parcursul construcției socialiste o atenție din ce în ce mai mare pentru îndeplinirea obiectivului principal al activității arhivistice în socialism, aplicându-se metode diverse și variate. Se constată preocuparea sporită a arhiviștilor pentru a depista și da în folosință materialele documentare referitoare la istoria partidului și a mișcării muncitorești și la momente importante din istoria patriei. De asemenea, se remarcă interesul sporit al arhiviștilor pentru punerea în evidență și darea în folosire a acelor documente care să slujească practicii construcției socialiste.

Îmbinarea muncii de preluorare cu activitatea de cercetare științifică și cu lărgirea lucrărilor de folosire constituie o metodă care, extinsă în continuare, va asigura punerea la îndemâna constructorilor socialismului a documentelor valoroase din depozitele proprii și de la organizațiile socialiste.

Desfășurarea activității arhivistice în socialism pentru slujirea intereselor de partid și de stat a cerut luarea de măsuri organizatorice și trecerea la un stadiu radical deosebit de trecut în pregătirea politică și profesională a cadrelor de arhiviști și arhivari.

La baza pregătirii profesionale a arhiviștilor și arhivarilor stă învățătura marxist-leninistă, studierea documentelor de partid și cunoașterea perioadei construirii socialismului în patria noastră. S-a subliniat în mod deosebit faptul că numai o bună pregătire marxist-leninistă a cadrelor de arhiviști și arhivari, numai cunoașterea și aprofundarea de către aceștia în mod permanent a materialelor de partid, poate asigura obținerea de rezultate bune în muncă, un conținut ideologic corespunzător lucrărilor elaborate.

Pe de altă parte s-a arătat că pregătirea profesională are ca scop cunoașterea normelor de bază ale activității arhivistice, uniformizarea muncii în depozitele proprii și la organizațiile socialiste și este unul din factorii care poate asigura rezolvarea concretă a problemelor de muncă. S-a cerut pentru rezolvarea acestei sarcini, o înaltă organizare, îndrumare și controlul permanent al pregătirii cadrelor, sporirea exigenței față de lucrători în vederea însușirii de către aceștia, în cele mai bune condițiuni, a materialelor de studiu. S-a subliniat de asemenea, și s-a insistat asupra faptului că numai lucrători bine pregătiți din punct de vedere politic și profesional, care cunosc politica partidului nostru, desfășurarea evenimentelor pe plan intern și internațional și au temeinice cunoștințe de specialitate, pot desfășura o activitate susținută pentru îndeplinirea sarcinilor actuale ale arhivisticii socialiste.

Dezvoltarea activității arhivistice din țara noastră în socialism a cerut organizarea pregătirii profesionale a arhivarilor din unitățile proprii și a responsabililor de arhivă și arhivarilor de la organizațiile socialiste. În acest

scop s-au elaborat îndrumări metodice privind organizarea cursurilor, planul tematic și bibliografiile temelor respective. De asemenea, s-au întocmit o serie de lecții privind: Principiile legislației socialiste referitoare la munca de arhivă și aplicarea ei prin instrucțiuni; organizarea și funcționarea arhivelor instituțiilor, întreprinderilor și organizațiilor socialiste; constituirea arhivei curente; întocmirea evidenței, verificarea existentului și a stării materialelor documentare etc.

Fără îndoială că activitatea arhivistică în anii regimului democrat-popular are laturi mult mai variate, ceea ce a necesitat un efort susținut pentru stabilirea normelor de lucru în lumina învățaturii marxist-leniniste, pornind de la interesele statului și partidului nostru. În acest sens, menționăm largă preocupare pentru constituirea arhivei curente la instituții, întreprinderi și unitățile socialiste din agricultură, organizarea pe principiile indicate de partid a muncii de îndrumare și control, modul nou în care s-a rezolvat problema păstrării materialelor documentare etc.

Subliniem că toate aceste aspecte variate ale muncii Arhivelor Statului au fost rezolvate în conformitate cu indicațiile cuprinse în documentele de partid, prin metode care să le asigure conținutul corespunzător cu interesele celor ce muncesc. Ca și în alte probleme, arhivistica în socialism se deosebește și în aceste sectoare în mod radical de arhivistica burgheză, de ceea ce a fost în trecut în țara noastră.

Dintre toate aceste probleme trebuie însă subliniată cea referitoare la activitatea intensă și multilaterală a constructorilor socialismului, în decursul căreia se crează documente extrem de valoroase. După cum a arătat V. I. Lenin, cu cât transformarea revoluționară a societății este mai profundă, după înlăturarea exploatării omului de către om și trecerea la construirea noii societăți, cu atât crește rolul maselor populare și se înfăptuiește participarea lor conștientă la făurirea istoriei, ceea ce are ca rezultat dezvoltarea, nemaîntâlnită anterior, a procesului istoric. „Principala cauză — arăta V. I. Lenin — a acestei uriașe accelerări a dezvoltării mondiale o constituie atragerea în făgașul ei a sute de milioane de oameni”¹²⁾.

Grija față de documentele create de aceste milioane de constructori s-a văzut din atenția pe care arhiviștii o acordă din ce în ce mai larg materialelor respective. Ca și în celelalte țări socialiste, în țara noastră orientarea principală a muncii arhivistice constă tocmai în a oferi cercetării științifice prezente și viitoare aceste materiale create în cea mai măreață epocă a istoriei patriei.

Realizările obținute în activitatea arhivistică se datoresc condițiilor care i-au fost create de regimul democrat-popular, sprijinului permanent primit din partea organelor de partid și de stat, organizării mai bune a muncii, activității susținute de îndrumare și control, elaborării permanente

¹²⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 141.

de acte normative de lucru și activității din ce în ce mai susținute a lucrătorilor din Arhivele Statului.

Trebuie arătat în mod deosebit că, în organizarea și desfășurarea muncii de arhivă la organizațiile socialiste, s-a primit un sprijin permanent din partea organelor de partid și de stat, care au dat îndrumări și au luat măsuri în vederea îmbunătățirii activității arhivistice în diferite ramuri de activitate.

Activitatea arhivistică desfășurată în țara noastră în anii socialismului a obținut realizări a căror extindere și creștere calitativă în viitor va putea duce la integrarea ei din ce în ce mai accentuată în îndeplinirea sarcinilor trasate în documentele de partid activității ideologice și culturale. Se remarcă faptul că în special în perioada desăvârșirii construcției socialiste, în principalele sectoare ale muncii de arhivă în Arhivele Statului și la organizațiile socialiste s-au obținut realizări superioare perioadelor precedente, că există o preocupare din ce în ce mai accentuată a lucrătorilor Arhivelor Statului pentru realizarea în bune condițiuni a sarcinilor încredințate.

Astfel, sectoare principale ale activității arhivistice cum ar fi organizarea muncii, prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare, îndrumarea și controlul muncii de arhivă la unitățile proprii și la organizațiile socialiste, pregătirea politică și profesională a cadrelor au cunoscut o creștere calitativă continuă, care poate asigura îndeplinirea tuturor sarcinilor ce revin Arhivelor Statului în condiții din ce în ce mai corespunzătoare.

Remarcăm în mod deosebit preocuparea de a se asigura în această perioadă respectarea de către toți lucrătorii Arhivelor Statului a principiilor de bază ale arhivisticii socialiste, ca și grija continuă pentru asigurarea unui conținut ideologic corespunzător lucrărilor elaborate.

De asemenea, activitatea susținută pentru respectarea și introducerea în practică a principiilor de bază ale arhivisticii socialiste a însemnat o îmbunătățire și în ceea ce privește prelucrarea tehnico-științifică, evidența, completarea, folosirea și păstrarea materialelor din depozitele proprii. În prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare se remarcă uniformizarea metodelor folosite, pe baza instrucțiunilor în vigoare, și atenția crescută pentru calitatea lucrărilor de ordonare, inventariere și expertizare a fondurilor.

În ultima perioadă s-au creat premisele unei evidențe științifice a materialelor documentare din depozitele proprii și a fondurilor importante deținute de organizațiile socialiste. Măsurile luate în această problemă și aplicarea lor vor contribui în mod considerabil la rezolvarea celorlalte probleme ale activității arhivistice și vor asigura perspectiva de viitor a muncii depuse. Renunțarea la introducerea în depozitele proprii a unor

fonduri neprelucrate conform instrucțiunilor în vigoare, va permite ca într-un viitor apropiat să se lărgescă activitatea de cercetare științifică în Arhive, să se treacă la depistarea tematică din ce în ce mai largă a materialelor valoroase necesare sprijinirii propagandei de partid și de stat, activității de cercetare științifică și sectoarelor interesate ale economiei naționale.

Realizările obținute în pregătirea politică și profesională a cadrelor și lărgirea lor vor permite extinderea și creșterea activității de folosire și publicare, care constituie sarcina principală a muncii arhivistice în socialism. Arhiviștii vor dezvolta, în acest sens, cercetarea științifică bazată pe învățătura marxist-leninistă și pe indicațiile cuprinse în documentele de partid.

Aceste realizări obținute în primul rînd datorită respectării principiilor de partid în activitatea arhivistică și măsurile întreprinse pentru uniformizarea muncii de arhivă în întreaga țară, vor permite realizarea într-un timp relativ scurt a principalelor sarcini ce revin activității arhivistice în etapa desăvîrșirii construcției socialismului în țara noastră. S-au creat premisele care apropie activitatea arhivistică de nivelul de dezvoltare a celorlalte științe sociale, în special în ceea ce privește sprijinirea practicii construcției socialiste și educarea comunistă a oamenilor muncii.

Rezolvarea în continuare a sarcinilor ce revin activității arhivistice din țara noastră, în perioada desăvîrșirii construcției socialiste, impune creșterea exigenței și a intransigenței în toate sectoarele de muncă, aplicarea consecventă a principiilor de partid în fiecare sector și în fiecare unitate a Arhivelor Statului.

În țara noastră, munca arhivistică are o contribuție din ce în ce mai mare la opera de construire a socialismului. Prin grija partidului, arhiviștii au astăzi condiții de muncă din ce în ce mai bune și își consacră întreaga capacitate creatoare pentru rezolvarea problemelor organizatorice și științifice ce le stau în față în etapa actuală, cînd poporul nostru muncitor luptă cu abnegație, sub conducerea partidului, pentru desăvîrșirea construcției socialismului.

Dezvoltarea continuă a muncii arhivistice, ridicarea ei pe o treaptă calitativ superioară necesită eforturi permanente din partea arhiviștilor pentru însușirea învățăturii marxist-leniniste, pentru înțelegerea și aplicarea liniei politice a partidului. Numai acționînd de pe poziția de clasă și de partid, arhivistul poate deveni un adevărat militant al ideologiei marxiste, un bun constructor al orînduirii socialiste.

Profund interesat în apărarea intereselor clasei muncitoare, partidul — deținător al înaltei științe marxist-leniniste — înarmează pe omul de știință cu unica explicație științifică a dezvoltării societății, îi deschide un orizont atotcuprinzător, îl ajută în găsirea metodelor specifice de cercetare în domeniul respectiv. Ca avangardă a clasei muncitoare, partidul este singura

forță capabilă să prevadă, prin analiza științifică, marxist-leninistă, liniile de dezvoltare a noii societăți, condițiile în care are loc acest proces și să mobilizeze uriașele energii ale poporului în realizarea obiectivelor fixate.

„Partidul — spune tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — *intruchipează tot ce e mai bun în poporul nostru, el este inima fierbinte și conștiința poporului, înțelepciunea și voința sa colectivă*¹³⁾. Arhiviștii-marxiști din țara noastră vor urma în permanență și vor îndeplini în practică sarcinile trasate de partid, vor sluji prin activitatea pe care o depun interesele clasei muncitoare, ale statului democrat-popular. Aceasta constituie cea mai sigură garanție a succeselor pe care le va obține și în viitor arhivistica socialistă, caracterizată prin profundul său caracter de clasă și de partid.

¹³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *40 de ani de luptă a partidului*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 23.

DIN TRADIȚIILE DE LUPTĂ A PRESEI COMUNISTE DIN ȚARA NOASTRĂ

UNELE ASPECTE ALE LUPTEI P.C.R. IMPOTRIVA REGIMULUI BURGHEZO-MOȘIERESC OGLINDITE ÎN „SCINTEIA“ ILEGALĂ

O. MATICHESCU

Partidul Comunist din România care a luat ființă ca rezultat al unui îndelungat proces de dezvoltare istorică a poporului nostru s-a dovedit, chiar de la începutul existenței sale, a fi singura forță politică capabilă să preia și să conducă cu fermitate lupta poporului român pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, instaurarea diotaturii proletariatului și construirea unei societăți lipsite de exploatare și asuprire — societatea socialistă.

În această luptă grea și plină de sacrificii din partea celor mai buni fii ai clasei muncitoare, dintre care mulți și-au jertfit viața, Partidul Comunist din România, înarmat cu învățătura marxist-leninistă, s-a folosit în permanență de presa comunistă, armă ascuțită împotriva regimului burghezo-moșieresc.

Fidel indicațiilor date de marele Lenin care, vorbind de sarcinile istorice ce stăteau în fața partidului de avangardă al clasei muncitoare, a subliniat în repetate rânduri necesitatea și importanța presei de partid și în special a organului de presă central al partidului capabil a fi în același timp un propagandist, agitator și organizator colectiv¹⁾, Partidul Comunist din România, în cei peste 20 de ani de existență ilegală, în ciuda cruntei prigoane din partea guvernelor burghezo-moșierești, a reușit să creeze și să conducă activitatea a peste 500 de publicații legale și ilegale care înfățișau cu fidelitate lupta maselor muncitoare conduse de comuniști. Acest fapt, cu adevărat remarcabil, exprimă grăitor capacitatea politică și organizatorică a partidului nostru.

Strâns legată de viața și lupta maselor muncitoare din țara noastră, în întreaga sa existență, presa comunistă s-a străduit să răspundă sarcinii sale fundamentale, aceea de a ține în permanență legătura dintre partid și masele populare. Ea a fost, după cum arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej cu prilejul celei de a 40-a aniversări de la crearea Partidului Comunist

¹⁾ V. I. Lenin, „Despre presă“, Ed. politică, Buc., 1960, p. 136.

din România, „o armă puternică de răspîndire în mase a cuvîntului partidului, de propagare a ideilor marxist-leniniste“²⁾.

Iubită de popor și temută de dușmanii poporului, de burghezie și moșierime, presa comunistă a fost un credincios ajutor al Partidului Comunist din România. Multe din măsurile adoptate de partid au fost aduse la cunoștința maselor în paginile sale, manifestîndu-se ca participant activ și de nădejde în marea luptă condusă de comuniști pentru eliberarea socială și națională a poporului român. Apărînd în adîncă ilegalitate, ea a arătat în permanență clasei muncitoare drumul de luptă pentru doborîrea stăpînirii burghezo-moșierești, purtînd cuvîntul partidului pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării.

De aceea, era urmărită cu sălbăticie de zbirii siguranței, care făceau tot ce le sta în putință pentru a-i opri apariția. Nenumărați redactori, tipografi, corespondenți și răspînditori ai publicațiilor ilegale ale P.C.R. au fost arestați, schingiuiți și condamnați la ani grei de ocnă. Măsurile represive s-au dovedit însă zadarnice. Cu riscul libertății și chiar al vieții, comuniștii nu s-au lăsat învinși, ei și-au îndeplinit cu cinste marea sarcină, încredințată de partid, de a edita și răspîndi presa ilegală. Astfel se explică faptul că, în ciuda terorii sîngeroase, publicațiile partidului comunist apăreau mereu mai combative, mai ne cruțătoare față de capitaliști și moșieri.

Preluînd și dezvoltînd tradițiile revoluționare ale presei muncitorești, urmînd exemplul minunat al presei leniniste, presa comunistă din țara noastră s-a dovedit a fi arma cea mai ascuțită a partidului, luptătoare neînfricată împotriva exploatării, pentru înfăptuirea năzuințelor celor mai fierbinți ale oamenilor muncii, socialismul și comunismul. Forța sa emana din legăturile strînse ce le avea cu masele largi de oameni ai muncii. Tipărită cu ajutorul unor mașini rudimentare, acționate cu mîna sau cu piciorul, adeseori trasă la gestetner sau multiplicată la șapirograf, scoasă din tipografie prin nenumărate mijloace conspirative, presa ilegală era răspîndită în fabrici și uzine, în orașe și sate, trecută din mînă în mînă și citită cu nesaț de sute de mii de oameni ai muncii, ceea ce amplifică extraordinar de mult tirajul și marea sa forță mobilizatoare.

Cu toate greutățile muncii ilegale, presa comunistă a reușit să-și creeze de-a lungul existenței sale puternice legături cu un mare număr de colaboratori și corespondenți, muncitori și țărani, propagandiști înflăcărați ai liniei politice elaborate de P.C.R. Partidul realiza astfel practic indicația leninistă potrivit căreia presa, pentru a reflecta într-adevăr aspirațiile de luptă ale maselor muncitoare, trebuie nu numai să fie citită de mase, ci și scrisă de mase.

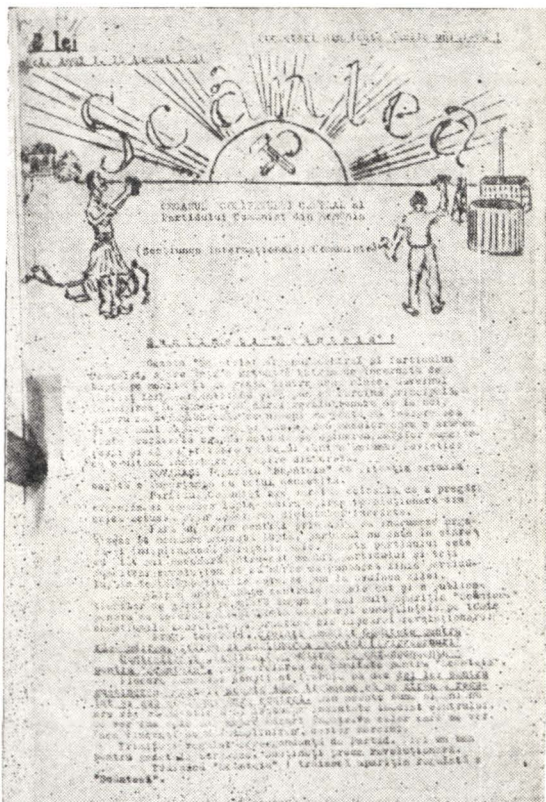
Îndeplinindu-și cu cinste sarcina de apărător neclintit al intereselor politice și economice ale maselor muncitoare prin intermediul publicațiilor sale, Partidul Comunist din România arăta clasei muncitoare cauzele mizeriei și sărăciei în care se sbătea, o învăța să se organizeze, o ridica în

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc. 1961, p. 433.

aprigile bătălii de clasă împotriva exploataților. În paginile presei de partid a vibrat întotdeauna inima caldă a comuniștilor, au strălucit necontenit ideile atotbiruitoare ale marxism-leninismului, dragostea fierbinte față de patrie și spiritul internaționalist al solidarității cu lupta oamenilor muncii de pretutindeni.

Dintre numeroasele publicații ilegale și legale ale partidului, un rol deosebit de important l-a jucat ziarul „Scînteia“, organul de presă central al Comitetului Central al Partidului Comunist din România, apărut la 15 august 1931.

Vorbind despre importanța deosebită ce o reprezintă apariția „Scînteii“ în viața partidului, în primul număr al ziarului se arată: „Gazeta „Scînteia“, organul central al Partidului Comunist, apare într-o perioadă extrem de încordată de luptă pe viață și pe moarte dintre două clase... Fără un organ central prin care să îndrumeze, organizeze și conducă această luptă, partidul nu este în stare să-și îndeplinească sarcinile sale. Gazeta partidului este cu atât mai necesară întrucît membrii partidului și toți muncitorii revoluționari au nevoie să cunoască linia partidului în toate chestiunile care se pun la ordinea zilei. Lipsa unei gazete centrale legale cît și a publicațiilor de partid regulate impun și mai mult apariția „Scînteii“ pentru ca tovarășii să-și poată desăvîrși cunoștințele pe toate chestiunile teoretice și practice ale mișcării revoluționare“³⁾.

Fotocopia primului număr al „Scînteii“

Acestea erau sarcini de o mare răspundere cărora „Scînteia“ le-a făcut față cu cinste atît în cei 9 ani de apariție ilegală (15 august 1931—8 octombrie 1940) cînd a înfruntat cu eroism teroarea sălbatecă din partea regimului burghezo-moșieresc, cît și în anii de apariție legală, după eliberarea țării noastre de sub jugul fascist, în urma victoriei insurecției armate din august 1944.

³⁾ „Scînteia“, anul I, nr. 1, din 15 august 1931, p. 1.

Cele 124 de numere cunoscute ce formează colecția „Scînteii” ilegale, reprezintă pe bună dreptate biografia sa vie, raportul său de luptă și muncă făcut partidului și clasei muncitoare.

Străduindu-se să răspundă celor mai variate probleme legate de activitatea revoluționară a clasei muncitoare și a partidului său de avangardă, colecția ziarului „Scînteia” s-a făcut cunoscută printr-o mare varietate tema-

*Fotocopia frontispiciului „Scînteii” cu chemarea:
„Citește-o și dă-o mai departe”.*

tică a conținutului său. Numeroasele rubrici ca : „Frontul muncii”, „Ecouri”, „Fapte diverse”, „Cifre grăitoare” etc. dovedesc cu prisosință acest lucru.

Numărul mare de articole și mai ales diversitatea problemelor abordate, în conformitate cu cerințele concrete ale momentului istoric respectiv, nu știrbesc cu nimic din orientarea tematică, științifică, a ziarului „Scînteia”. Urmărind atent cele 124 de numere apărute în decursul celor 9 ani de apariție ilegală, vom constata lesne orientarea gazetei spre o tematică precisă și majoră.

Dintre problemele importante, larg popularizate de către Partidul Comunist din România în sinul maselor muncitoare prin intermediul ziarului său central „Scînteia”, amintim: probleme legate de lupta partidului comunist pentru întărirea ideologică și organizatorică a partidului, de strângere a legăturilor sale cu masele de oameni ai muncii de la orașe și sate; probleme legate de lupta și activitatea organizației de tineret condusă și îndrumată de partid — Uniunea Tineretului Comunist; lupta P.C.R. pentru încheierea Frontului unic muncitoresc; probleme privind lupta revoluțio-

nară a clasei muncitoare din România împotriva ofensivei patronale, pentru libertatea economică și socială a poporului român; situația tragică a țărânimii în România burghezo-moșierească și lupta P.C.R. pentru încheierea alianței dintre proletariat și țărâniimea muncitoare; materiale legate de situația naționalităților conlocuitoare din România burghezo-moșierească și poziția marxist-leninistă a partidului în problema națională; lupta P.C.R. împotriva fascizării țării pentru realizarea frontului popular antifascist; lupta maselor muncitoare sub conducerea Partidului Comunist din România pentru apărarea revoluționară a U.R.S.S., împotriva pregătirilor de război; materiale de popularizare a diferitelor sărbători ale clasei muncitoare internaționale (1 Mai, 7 Noiembrie); informații despre lupta solidară a proletariatului internațional împotriva exploatării capitaliste, a pericolului de război și fascism ș.a.

Pe scurt și cu referiri concrete la documente, câteva din aceste importante probleme abordate în paginile ziarului „Scinteia” vor face în continuare obiectul preocupărilor noastre.

*
* * *

Înarmat cu învățătura marxist-leninistă cu privire la rolul istoric ce revine clasei muncitoare și partidului său de avangardă, Partidul Comunist din România a dus o luptă continuă și perseverentă pentru neconținută înțărare organizatorică și ideologică a activității sale.

Un rol de seamă în această direcție l-a jucat, fără îndoială, Congresul al V-lea al P.C.R. „...care — așa după cum arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a făcut analiza caracterului și perspectivelor revoluției în țara noastră, a stabilit linia strategică și tactică a partidului în vederea desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și trecerii la revoluția socialistă”⁴⁾.

Ținut la puțin timp după apariția primului număr ilegal al ziarului „Scinteia”, Congresul al V-lea și în general problemele legate de activitatea sa și-au găsit aprecierea corespunzătoare în paginile „Scintei”. Astfel, „Scinteia” nr. 7, din 1 august 1932, sub titlul: „Congresul al V-lea al Partidului Comunist din România” făcea o amplă expunere privind problemele de bază discutate la acest important congres.

După ce scotea în evidență importanța excepțională jucată de congres în viața partidului comunist, articolul continua arătând aprecierea științifică marxist-leninistă făcută de congres referitor la problema revoluției în țara noastră. „Dezvoltarea industrială a României — se arăta în articol — s-a desfășurat în perioada de după război (primul război mondial — n.n.), în timpul crizei generale a capitalismului, adică atunci când curățirea radicală a rămășițelor semifeudale pentru burghezie ar fi fost imposibilă fără amenințarea proprietății private însăși. Aceasta înseamnă că în România revoluția burghezo-democratică nu e încă desăvârșită, deci contradicțiile în sinul burgheziei și moșierimii nemaivăd nici un caracter revoluționar, revoluția

⁴⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări 1959—1961*, Ed. politică, Buc. 1961, p. 435.

burghezo-democratică la noi, nu va fi desăvârșită de către burghezie ci va fi desăvârșită fără burghezie și în contra voinței ei“.

Vorbind de forțele motrice capabile să înlăptuiască revoluția, articolul continua : „Problema revoluției în România constă în aceea că proletariatul hegemon sprijinindu-se pe elementele proletare și semiproletare din sate în alianță cu țărănimea săracă și mijloacă sub conducerea PARTIDULUI COMUNIST va doborî înainte de toate forța monarhiei și dictatura burghezo-moșierească instaurînd dictatura democrat-revoluționară a muncitorimii și țărânimii care, sub conducerea proletariatului și a PARTIDULUI COMUNIST, va rezolva problema revoluției agrare și naționale, transformîndu-le în revoluția proletară“⁵⁾.

Vorbind despre necesitatea întăririi organizatorice a organizațiilor de partid în scopul lichidării slăbiciunilor ideologice și organizatorice existente pînă la acea dată în partid, articolul sublinia faptul că „Partidul trebuie să se străduiască din răputeri la întărirea organizațiilor în toate centrele industriale mai mari și mai ales în uzinele mari (industria metalurgică, minieră, cea de război și de transport C.F.R., porturi etc.), organizațiuni care aplicînd just tactica de front unic de jos și conducînd masele cele mai largi la luptă pentru revendicările zilnice și generale să fie în stare de a distruge influența organizațiilor fasciste, a partidelor burgheze... și de a strînge majoritatea acestor mase în jurul și sub influența PARTIDULUI“⁶⁾.

Mergînd pe linia popularizării hotărîrilor Congresului al V-lea al Partidului Comunist din România, în același număr „Scînteia“ publică și articolul „Contingentul Congresului al 5-lea“.

Articolul făcea cunoscut masei largi de oameni ai muncii hotărîrea Congresului al V-lea de a lichida disproporția existentă între influența puterinică și mereu crescîndă a partidului în mase și cuprinderea organizatorică, numerică, a acestor mase de către partid. „Voi sute de muncitori și muncitoare de avangardă care v-ați distins în lupte prin curajul și devotamentul vostru față de cauza proletară, muncitori mai ales din marile întreprinderi (c.f. petrol, metalurgie, mine, arsenale), trebuie să formați noul contingent de membri, contingentul Congresului al 5-lea... În partidul comunist nu vă așteaptă pe nimeni onoruri și privilegii, ci numai muncă grea și jertfe, dar jertfele se fac pentru clasa muncitoare, pentru eliberarea omenirii de sub jugul capitalist și de războiul imperialist. Muncitorii conștienți nu se dau înapoi de la jertfe, căci fără ele nimic nu se poate cîștiga. La atacurile burgheziei, la teroarea fascistă, la pregătirea războiului contra Uniunii Sovietice ei vor răspunde intrînd în Partidul Comunist, care este purtătorul conștiinței de clasă a proletariatului, organizatorul și conducătorul luptelor sale“⁷⁾.

Pe aceeași linie, a luptei pentru întărirea organizatorică a partidului comunist, se înscriu de asemenea mai multe articole apărute în paginile „Scînteii“ ; amintim în această direcție articolul „Întăriți partidul comunist și organizațiile revoluționare“, publicat în nr. 10, din 1 noiembrie 1932.

Scotînd în evidență lupta plină de abnegație desfășurată de Partidul Comunist din România pentru organizarea luptei poporului român împotriva

⁵⁾ „Scînteia“, anul II, nr. 7, din 1 august 1932, p. 1—2.

⁶⁾ Ibidem, p. 2.

⁷⁾ Ibidem, p. 10—11.

sîngerosului regim de exploatare burghezo-moșierească, articolul chema masele exploatare să se încadreze în batalioanele de luptă ale partidului comunist. „Nu trebuie să existe nici un colț al acestui pămînt al Romîniei, — se arăta în încheiere — pe care sînteți robiți și suferiți crîncena exploatare a burgheziei și moșierimii — fără comitei de acțiune, fără organizație de luptă revoluționară... Puterea voastră este de neînving cînd sînteți organizați! Și organizația voastră nu este și nu poate fi decît partidul comunist. De aceea, fiecare muncitor industrial, muncitor agricol, țaran sărac și mijlocaș spre partidul comunist trebuie să-și îndrepte pasul, prin organizațiile sale trebuie să lupte, pentru că numai sub scutul partidului comunist și pe calea pe care vă duce puteți învinge!“⁸⁾.

Preocuparea continuă a partidului comunist pentru răspîndirea în mase a învățaturii marxist-leniniste își găsește expresia în paginile ziarului său central „Scînteia“.

În gazeta au fost publicate succesiv o serie de articole semnificative prin bogatul conținut de idei, în care se puneau în discuție și se interpretau în lumina învățaturii marxist-leniniste numeroase probleme de bază ale acestei mărețe învățături. Amintim în această direcție: „Construcția socialismului ca o realizare a marxismului“. Articolul și-a propus drept scop să explice proletariatul din Romînia, în lumina învățaturii marxist-leniniste, procesul de construire a societății socialiste în Uniunea Sovietică: „Construcția socialismului (în U.R.S.S. — n.n.) e o confirmare în viața practică a spuselor lui Marx în ceea ce privește metodele și formele de instituire ale socialismului“⁹⁾ — sublinia articolul amintit.

În martie 1933, în timpul mării crize economice de supraproducție care cuprinsese întreaga lume capitalistă, „Scînteia“ publica articolul: „Criza generală a capitalismului în lumina marxismului“. Prin numeroase citate din „Manifestul Partidului Comunist“ și din alte opere ale clasicilor marxism-leninismului, articolul căuta să lămurească maselor de cititori ai „Scînteii“ care sînt cauzele și urmările crizelor periodice de supraproducție din societatea capitalistă. După ce se ocupa amănunțit de felul în care se manifesta criza economică în Romînia, articolul trăgea o serie de concluzii generale privind crizele economice de supraproducție, explicate în lumina învățaturii marxist-leniniste, subliniind că: „Regimul capitalist, pe care burghezia îl credea etern, a atins faza prăbușirii sale. Și marxismul a prevăzut aceasta cu 85 de ani înainte, în «Manifestul Comunist»* ...Mărind neîncetat forțele sale de producție capitalismul și-a văzut însă limitate posibilitățile sale de desfacere. Piețele existente pe care le-a cucerit prin subjugare cu ajutorul forței armate au devenit neîndestulătoare“¹⁰⁾.

Explicînd pe această bază cauzele și urmările primului război mondial, articolul sublinia faptul că burghezia și-a îndeplinit misiunea sa istorică, devenind incapabilă de a mai conduce societatea; că toate încercările burgheziei de a ieși din criză pe spinarea muncitorimii și prin deslănțuirea de noi

⁸⁾ Ibidem, anul II, nr. 10, din 1 noiembrie 1932, p. 5.

⁹⁾ Ibidem, anul III, nr. 5, din martie 1933, p. 12.

^{*} „Manifestul Partidului Comunist“ a apărut în prima sa ediție în limba germană la Londra în februarie 1848 (n.n.).

¹⁰⁾ Ibidem, p. 4—5.

războaie imperialiste, nu o vor putea scoate din criza generală a capitalismului, pentru că capitalismul sinjonește procesul de dezvoltare al însăși societății.

Într-un alt articol intitulat „Sub steagul marxism-leninismului spre izbîndă”, pornind de la indicația lui Marx și Engels din „Manifestul Partidului Comunist”, — potrivit căreia dintre toate clasele aflate în luptă cu burghesia singur proletariatul este cu adevărat o clasă revoluționară — „Scînteia” se oprea în mod deosebit asupra sarcinilor mărețe puse de istorie în fața proletariatului, de groșar al capitalismului și clăditor al lumii socialiste. „Aceasta este ținta, către care se îndreaptă proletariatul din întreaga lume cu fiecare efort, cu fiecă luptă dusă urmînd pilda dată de cel mai eroid și înaintat detașament al său, proletariatul din Uniunea Sovietică. Și întru atingerea acestei ținte proletariatul pășește cu forța de neînvins, pe care i-o dă numărul, solidaritatea, avîntul său de luptă, conștiința sa revoluționară și cu siguranța pe care i-o dă posesiunea neasemuitei sale arme teoretice, care e marxism-leninismul”¹¹⁾.

În vederea atingerii aceluiași obiectiv — lămurirea maselor muncitoare în privința crizei economice și a sarcinilor ce reveneau în această perioadă partidelor comuniste — „Scînteia” nr. 11 din decembrie 1932 publică hotărîrile luate în această direcție de cea de a XII-a plenară a Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste. Articolul sublinia, printre altele, sarcina deosebit de importantă pusă de plenară în fața partidelor comuniste de a-și spori eforturile în vederea cuceririi majorității clasei muncitoare, pentru cucerirea puterii politice și construirea societății socialiste.

Pornind de la indicațiile leniniste care condiționează recunoașterea unui partid muncitoresc, cu adevărat partid conducător al clasei muncitoare, în funcție de influența și gradul legăturilor sale cu masele largi de oameni ai muncii¹²⁾, Partidul Comunist din România a luptat pentru strîngerea legăturilor dintre partid și masele muncitoare, în vederea cuceririi de către comuniști a majorității celor exploatați. Această preocupare neobosită se face vădită deosebit de sugestiv în paginile „Scînteii” ilegale. Amintim în această direcție titluri foarte semnificative ca: „Să zădărniciim planurile dictaturii burghezo-moșierești de izolare a noastră de mase”; „Să asigurăm conducerea maselor sub regimul stării de asediu”, ambele apărute în „Scînteia”, anul III nr.6, din 1 aprilie 1933.

Foarte interesant este în această direcție articolul intitulat „Acțiunea — drumul spre cucerirea maselor”, publicat cîțiva ani mai tîrziu în perioada fascizării țării, în care, pe baza analizei succeselor și lipsurilor înregistrate de P.C.R. în anii precedenți în lupta pentru cucerirea maselor, se trăgeau concluzii importante pentru activitatea ulterioară a partidului.

„Gravitatea momentului și sarcinile istorice ce stau în fața muncitorimii nu permit să ne ocupăm de oștigarea de muncitori cîte unul, cîte unul. În lupta pentru frontul unic al întregii muncitorimi, în lupta pentru unirea forțelor democratice pentru apărarea pîinii, păcii, libertății, trebuiesc mobilizate mase largi muncitoare”. Subliniind că drumul către masele muncitoare duce prin conducerea acțiunilor economice de zi cu zi ale acestora, „Scînteia”

¹¹⁾ Ibidem, p. 3.

¹²⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 241.

continua arătînd că : „Numai cine va înțelege acest adevăr, va înțelege care este drumul *concret* spre front unic spre concentrarea democratică, spre stăvilirea fascismului și războiului!“¹³⁾.

Cu multă căldură vorbea „Scînteia“ de lupta plină de abnegație și sacrificii a celor mai buni fii ai poporului, comuniștii, pentru libertatea socială și națională a poporului nostru. „Pentru noi comuniștii, pentru muncitorii conștienți, nu poate exista o mai înaltă sarcină decît lupta pentru linia partidului comunist. Linia partidului nostru înseamnă lupta pentru interesele poporului muncitor de la orașe și sate.

Numai partidul nostru a fost, este și va rămîne credincios cauzei de eliberare a clasei muncitoare de sub jugul capitaliștilor și moșierilor. De aceasta se vor convinge masele de milioane. Căci nu există alt partid care prin compoziția sa, prin tăria sa să fie gata de jertfă pentru clasa muncitoare, ca partidul comunist. Nu există un alt partid care să posede o atît de invincibilă armă ca cea pe care o posedăm noi, comuniștii — teoria marxist-leninistă, care a învins în U.R.S.S. și care va învinge în lumea întreagă. Nu există un alt partid care să fie sînge din sîngele clasei muncitoare, și care să fie compus din cea mai conștientă și cea mai hotărîtă parte a clasei muncitoare. Nu există un alt partid care să aibă atîtea jertfe în închisorile dictaturii regale ca partidul nostru. De aceea nu este întîmplător că în marile acțiuni de masă, muncitorii își aleg în conducerea lor pe comuniști“¹⁴⁾.

În coloanele „Scînteii“ au mai fost publicate de asemenea și alte momente importante din viața Partidului Comunist din România. Amintim printre acestea : „Plenara lărgită din iulie (1933 — n.n.) a Comitetului Central al Partidului nostru“, care a analizat amănunțit situația creată în viața partidului în urma eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie—februarie 1933, (nr. 11 din august 1933); „Hotărîrile Secretariatului Comitetului Central al Partidului Comunist din România“, în legătură cu platforma și sarcinile partidului în campania pentru alegerile comunale și județene (nr. 10—11 din 1 august 1936). În nr. 18 din 28 februarie 1939 „Scînteia“ făcea cunoscut maselor muncitoare hotărîrile adoptate la conferința organizației P.C.R. din capitală care, așa după cum se sublinia în articol, a îndreptat atenția organizației din București asupra luptei împotriva Gărzii de fier ce reprezenta primejdia principală pentru libertatea poporului și a țării.

Presa muncitorească, revoluționară, a dat o mare atenție făuririi unității de luptă a clasei muncitoare, ca o condiție esențială a victoriei proletariatului împotriva regimului sîngeros de exploatare burghezo-moșierească și a ulterioarei dezvoltări a țării noastre pe drumul construirii societății socialiste.

Înarmat cu învățătura leninistă care subliniază că unitatea de acțiune este infinit de scumpă și extrem de necesară clasei muncitoare, că această unitate poate fi înfăptuită numai de o organizație unică a proletariatului, ale cărei hotărîri sînt aplicate din convingere de către toți muncitorii con-

¹³⁾ „Scînteia“, an. VIII, nr. 5, din 28 februarie 1938, p. 3.

¹⁴⁾ Ibidem, anul IX, nr. 24, din 12 noiembrie 1939, p. 2.

științi¹⁵⁾, Partidul Comunist din România a depus o muncă susținută pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare.

O mare importanță pentru activitatea partidului în această direcție l-a avut Congresul al V-lea al Partidului Comunist din România care a precizat în rezoluțiile sale că punctul de plecare al întregii activități a partidului trebuie să fie lupta pentru făurirea unității proletariatului, pentru cucerirea de către partid a majorității clasei muncitoare, instrumentul principal pentru atingerea acestui scop fiind tactica frontului unic de jos pe baza cerințelor zilnice ale clasei muncitoare¹⁶⁾.

Acestui scop i-a fost subordonată o bună parte din activitatea „Scînteii” ilegale. Propunerile de front unic, adresate organelor centrale sau locale ale P.S.D., precum și unele rezultate ce s-au obținut în această direcție, își găsesc locul cuvenit în paginile gazetei.

Astfel în iulie 1932, în ajunul marilor bătălii de clase ce se pregăteau, referindu-se la puternica ofensivă patronală asupra nivelului de trai al muncitorilor și la necesitatea organizării luptei clasei muncitoare, „Scînteia” soria că „*Unicul răspuns, al nostru și al maselor largi exploatate și subjugate trebuie să fie: frontul unic de jos al maselor largi împotriva frontului unic burghezo-moșieresc...*”¹⁷⁾.

În articolul „Trăiască frontul unic de luptă al tuturor maselor muncitoare!”, apărut în „Scînteia” din aprilie 1933, pornind de la aprecierile făcute de cea de a XII-a plenară a Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste privind necesitatea creării frontului unic muncitoresc se arăta: „Sarcina principală de azi a partidelor comuniste din toată lumea, mobilizarea maselor largi contra teroarei fasciste, cere imperios realizarea frontului unic al clasei muncitoare”. „Scînteia” sublinia importanța istorică a propunerilor largi de front unic ale Internaționalei Comuniste, în momentul cînd proletariatul internațional și masele muncitoare se aflau sub lanțurile celei mai sălbaticе terori și exploatări. Oprindu-se în încheiere asupra cumplitei mizerii în care se zbătea clasa muncitoare în România burghezo-moșierească, articolul chema masele de milioane a celor exploatați să-și strîngă rîndurile în jurul partidului comunist, detașament de avangardă al mișcării muncitorești. „Partidul Comunist, inițiatorul și organizatorul frontului unic de luptă, cheamă masele muncitoare, fără deosebire de culoare politică să se alăture acțiunii sale și să înceapă alegerile comitetelor de unitate pe ateliere, fabrici, uzine, mine, birouri, moșii, sate etc.”¹⁸⁾.

Ideea frontului unic muncitoresc străbate ca un fir roșu activitatea Partidului Comunist din România în perioada de după eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933, a căror bogată experiență a stimulat puternic procesul făuririi unității de luptă a clasei noastre muncitoare.

Dintre numeroasele documente închinare în întregime activității neobosite depusă de P.C.R. în acea perioadă (1934—1935) în vederea realizării

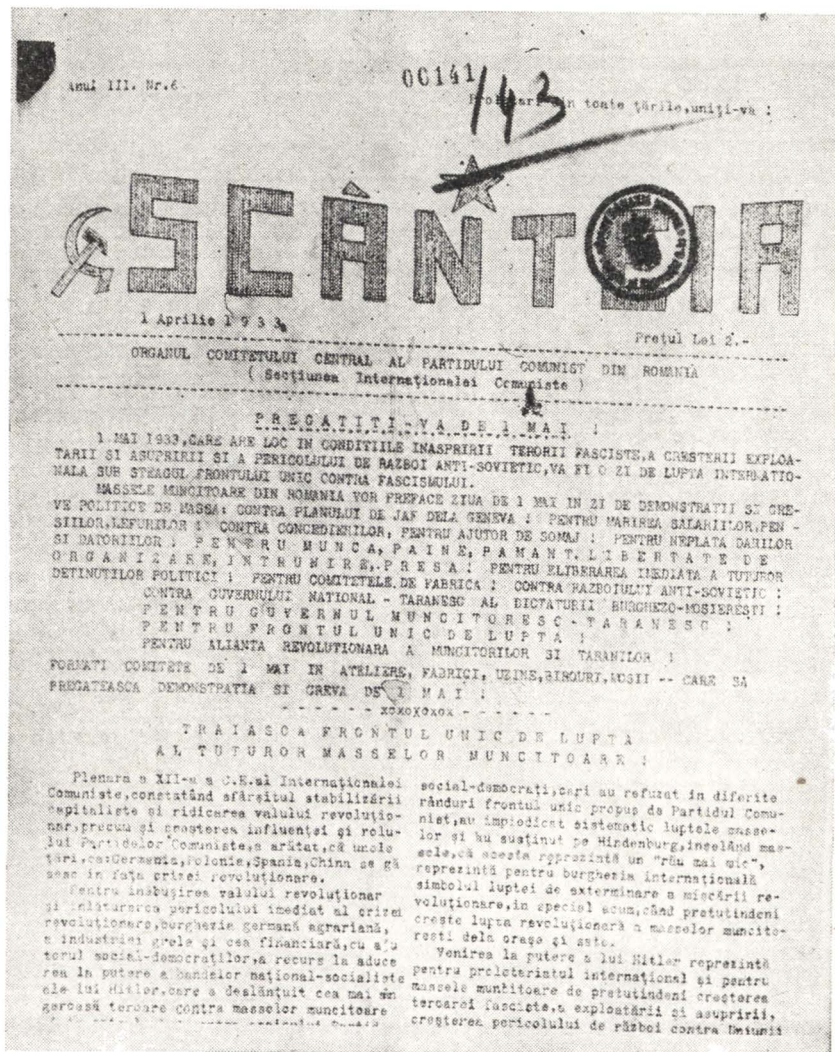
¹⁵⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 19, E.S.P.L.P., 1957, p. 515.

¹⁶⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cota Ab. XVI/3, inventar 474, p. 10.

¹⁷⁾ „Scînteia”, anul II, nr. 6, din 1 iulie 1932, p. 1.

¹⁸⁾ *Ibidem*, anul III, nr. 6, din 1 aprilie 1933, p. 2.

acestui scop amintim : „P.C.R. propune partidelor social-democrat și socialist unitar încheierea frontului unic împotriva fascismului“, apărut în „Scînteia“ nr. 6—7 din 3 martie 1935 ; „Grandioasa adunare de unitate a textiliștilor din București“, prin care un muncitor textilist, corespondent al

Fotocopia după „Scînteia“, din 1 aprilie 1933 în care s-a publicat chemarea pentru pregătirile sărbătoririi zilei de 1 Mai

gazetei, relatează solidaritatea muncitorilor textiliști din București cu tovarășii lor din Buhuși aflați în grevă ; „Pentru frontul unic de acțiune“, un vast articol, apărut în „Scînteia“ din aprilie 1935, în care se arată impor-

tanța frontului unic de luptă împotriva fascizării țării și a ofensivei capitaliste asupra nivelului de trai al clasei muncitoare. Luind în discuție respingerea sistematică de către conducătorii oportuniști social-democrați de dreapta a repetatelor propuneri de front unic făcute de Partidul Comunist din România, articolul sublinia necesitatea formării frontului unic de jos peste capul acestor conducători oportuniști. Muncitorii conștienți din partidele social-democrat și socialist unitar au îmbrățișat cu bucurie propunerile partidul comunist convingându-se că împotriva ofensivei sălbatice capitaliste, sub toate formele ei economice și politice, numai în front unic proletariatul va putea mobiliza în jurul său toate păturile exploatate și va putea duce lupta cu succes.

„Unirea în front unic împotriva ofensivei capitaliste, împotriva scumpirii vieții, a dărilor, taxelor și impozitelor, care lovesc dureros în toate straturile largi de muncitori și funcționari, mici meseriași și negustori, intelectuali săraci ca și țărani nevoiași, a început să fie realizată de către masele largi care simt ca o necesitate absolută lupta în front unic — sublinia articolul amintit, vorbind despre succesele raportate de P.C.R. în lupta pentru încheierea frontului unic muncitoresc — ...Luptele ceferiștilor și petroliștilor din februarie 1933, grevele din Tg. Mureș, grevele minerilor din Anina și textiliștilor din Buhuși, au fost duse în front unic”¹⁹⁾.

În articolul intitulat „Muncitorii mineri din Valea Jiului intrați în luptă în front unic împotriva concedierilor și a oricăror forme de reduceri de salarii” apărut în „Scînteia” din același an, gazeta făcea cunoscută oamenilor muncii din România lupta grea și solidară a muncitorilor mineri împotriva concedierilor și scăderilor de salariu. „Dacă direcțiunea pretinde că nu este suficient de lucru, — se arată în articol — să se reducă orele de muncă și chiar zilele de lucru, dar fără să se scadă salariile. Societățile miniere au cîștigat destul atîția ani de zile milioane suficiente din munca de cîrțiță sub pămînt a muncitorilor, ele au de unde asigura acum existența celor ce le-au produs milioanele”²⁰⁾.

Îndemnînd muncitorimea minieră să tragă învățăminte din acțiunile muncitorilor din întreaga țară și din propriile lor acțiuni, să treacă la organizarea unui puternic front unic de luptă, condiție esențială pentru asigurarea succesului luptelor lor, articolul conchidea că nu prin memorii și intervenții se vor împiedica concedierile și reducerea salariilor, ci prin lupta hotărîtă a muncitorilor, conduși de comitetele de front unic, alese și controlate permanent de ei.

Toate acestea arătau fără putință de tăgadă că lupta Partidului Comunist din România pentru încheierea frontului unic muncitoresc de jos a fost în mare parte încununată de succes. Masele exploatate făcuseră trecerea de la îmbrățișarea cuvîntului de front unic la realizarea lui practică.

În anii următori „...cînd, așa după cum sublinia tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, clasele exploatatoare căutau prin teroare sălbatică să înbușe avîntul luptei revoluționare a oamenilor muncii și pregăteau pas cu pas

¹⁹⁾ Ibidem, anul V, nr. 12, din 22 aprilie 1935, p. 2.

²⁰⁾ Ibidem, anul V, nr. 15, din 24 mai 1935, p. 4.

instaurarea dictaturii fasciste" ²¹⁾, lupta Partidului Comunist din România, pentru realizarea frontului unic muncitoresc, se împletea strâns cu lupta împotriva fascismului, pentru crearea frontului popular antifascist. Semnificative sînt în această direcție mai multe articole apărute în „Scînteia” : „Prin front unic la frontul antifascist”, publicat în „Scînteia”, nr. 1—2 din ianuarie 1936 ; „Să lărgim frontul unității clasei muncitoare”, în nr. 3—4 din februarie 1938 ; „Nu vorbe ci fapte”, articol apărut în același număr ; „Încă un pas spre unitatea clasei muncitoare”, articol apărut în „Scînteia” nr. 6—7 din 23 mai 1936, în care se arată că muncitorimea din România cu ocazia zilei de 1 Mai 1936 a manifestat în comun pentru unitatea de acțiune a proletariatului, pentru pace, pîine, împotriva fascizării țării.

Pe aceeași linie se înscriu articolele : „Frontul unic” și „Lupta pe baza tacticii frontului unic este chezașia înfăptuirii unității de acțiune a clasei muncitoare”, apărute în „Scînteia” din ianuarie 1938. Ambele articole arătau sarcinile organizațiilor de partid în problema frontului unic muncitoresc și de luptă împotriva fascismului, subliniind că „Obiectivele concrete de luptă au fost și rămîn (pentru partid — n.n.) lupta contra pericolului imediat al dictaturii fasciste și al războiului” ²²⁾.

Datorită poziției oportuniste adoptate de liderii social-democrați de dreapta din conducerea P.S.D. față de problema F.U.M., cu toate succesele obținute de P.C.R. în direcția închegării frontului unic muncitoresc de jos, peste capul acestor conducători, unitatea de luptă a clasei muncitoare nu a putut fi înfăptuită. Ea se va realiza — ca rezultat al neobositelor eforturi depuse de partidul comunist în această direcție — ceva mai târziu, la 1 mai 1944 în ajunul mărețelor evenimente de la 23 August 1944, organizate și conduse de Partidul Comunist din România.

Glorioasele lupte revoluționare care au cuprins țara noastră în timpul mării orize economice și în perioada următoare, au arătat pe deplin justetea liniei partidului în legătură cu crearea frontului unic de luptă al clasei muncitoare.

În România burghezo-moșierească oriza economică a luat forme deosebit de ascuțite ca rezultat al înapoierii economice a țării și dependenței sale de imperialismul străini. Așa cum a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej analizînd situația oamenilor muncii din România burghezo-moșierească „Munca peste puteri și salariile de foame, amenințarea de fiecă zi de a se vedea asvîrliți în rîndurile șomerilor, teroare și gloanțe în loc de pîine și drepturi — aceasta era partea muncitorilor din truda cărora capitaliștii din țară și de peste hotare îngrămădeau uriașe profituri” ²³⁾.

Ca o consecință directă a intensificării exploatării oamenilor muncii și a scăderii nivelului lor de trai, a avut loc în această perioadă o creștere continuă a avîntului revoluționar al maselor muncitoare, organizate și conduse de partidul comunist.

²¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 6.

²²⁾ „Scînteia” anul VIII, nr. 1, din 6 ianuarie 1938, p. 2.

²³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej — *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 5.

În paginile „Scînteii” se acordă multă atenție analizei problemelor social-economice și luptei consecvente și pline de sacrificii dusă de partidul comunist pentru apărarea intereselor celor exploatați, împotriva politicii de ieșire din criză pe spinarea oamenilor muncii.

O amploare deosebită a luat-o în această perioadă lupta muncitorilor ceferiști, petroliști și mineri, detașamentul cel mai combativ al proletariatului român. Pe baza hotărîrilor Congresului al V-lea al P.C.R., partidul a acordat o atenție specială luptei muncitorilor din aceste ramuri de producție. Organizarea luptei lor trebuia să fie semnalul organizării luptei întregii muncitorimi de la orașe și sate.

În această direcție, în martie 1931, și-a desfășurat lucrările Conferința activului de partid din rîndurile muncitorilor ceferiști, petroliști și mineri. În primul său număr, din 15 august 1931, referindu-se la acest important eveniment, „Scînteia” scria: „...muncitorii din aceste trei industrii care sînt strîns legate între ele prin mii și mii de fire, sînt hotărîți să opuiе noii ofensive a patronilor, contraofensiva lor de luptă comună, contra scăderii continue a nivelului de viață al muncitorilor. Muncitorii din aceste trei industrii ...știu că numai printr-o luptă revoluționară comună ei vor fi în stare să învingă cu succes noua ofensivă patronală”²⁴⁾.

În numărul său din martie 1932 „Scînteia” publica articolul „Spre noi lupte”, în care arăta că muncitorii de la C.F.R. se găsesc în luptă deschisă cu direcția și se pregătesc cu înfrigurare la acțiuni pe întreaga țară. Ceferiștii din Oradea au făcut o grevă demonstrativă, cei din Iași au depus buletinele de lucru. La Reșița au avut loc două greve hotărîte, în Valea Jiului se ivesc semnele premergătoare izbucnirii unor noi lupte puternice²⁵⁾.

Avîntul cunoscut de mișcarea muncitorească din țara noastră a culminat în această perioadă cu marile acțiuni revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști din anul 1933, care, așa după cum a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej „...au constituit o manifestare hotărîtă a forței clasei muncitoare împotriva fascismului, lovind în politica de fascizare a țării și de înfeudare a ei față de imperialism”²⁶⁾.

Un rol deosebit de important, de adevărat stat major, în organizarea și conducerea muncitorimii ceferiste l-a jucat Comitetul Central de Acțiune pe țară al muncitorilor ceferiști, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, constituit la 20 martie 1932 cu ocazia Conferinței pe țară a reprezentanților sindicatelor C.F.R. Organizată pe baza hotărîrilor C.C. al partidului, conferința a avut un larg ecou în paginile „Scînteii”. Astfel, la rubrica „Frontul Muncii”, „Scînteia” din aprilie 1932 sublinia că scopul acestei conferințe a fost stabilirea planului comun de luptă al muncitorimii ceferiste, împotriva noilor scăderi de salarii care ajungeau pînă la 50—60%.

După ce se oprește în mod deosebit asupra lucrărilor conferinței și alegerii Comitetului Central de Acțiune pe țară, articolul încheie trăgînd con-

²⁴⁾ „Scînteia”, anul I, nr. 1, din 15 august 1931, p. 3.

²⁵⁾ Ibidem, anul II, nr. 3, din 15 martie 1932, p. 1.

²⁶⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 378.

GREVA - INTRUNIRI - DEMONSTRATII

15 Ianuarie a fost convocată în orașul de către Comitetul de Grevă, în colaborare cu Comitetul de Grevă din Brașov, o demonstrație de stradă împotriva regimului burghez-moșieresc și demonstrativă de stradă împotriva regimului burghez-moșieresc.

În fruntea acestor lupte au stat muncitorii șomeri.

În Januarie fusese hotărât de către Partidul Comunist împreună cu toate organizațiile revoluționare, ca zi națională de luptă șomerilor. Muncitorii și funcționarii șomeri au răspuns în masă la chemarea de luptă a partidului. Cu mult înainte de 15 Ianuarie fusese organizat în toate sectoarele Bucureștilor Comitetul de Acțiune a Șomerilor împreună cu Comitetul local al Șomerilor a fost organizată o serie întreagă de intruniri și demonstrații pregătitoare în fața Primăriilor de sector în Sectorul de Galben a fost pentru intruniri, în cel Negru una, la Grano-două. La aceste intruniri au participat sute de muncitori, iar în ziua de 14 Ianuarie au fost organizate două mari intruniri, una în Piața mare la care au fost 3-400 de muncitori, ce au vorbit trei muncitori revoluționari. A doua intrunire a fost în fața Atelierei C.F.R. Această intrunire a fost cea mai reușită intrunire. Aici au participat sute de muncitori. Au vorbit tovarășii vorbitori printre cari a fost un reprezentant al Șomerilor, unul al Tineretului iar al treilea din partea C.F.R.-istilor, au accentuat asupra necesității unirii muncitorilor care lucrează cu Șomerii. Apoi în bătălie compacte cu steaguri roșii și placarde "Vrem Muncă, Pâine și Libertate" "Muncitori C.F.R.-iști împreună cu Șomerii au parcurs Calea Griviței. Poliția și de această dată a căutat să-și facă "datoria" de apărătoare a regimului capitalist, arestând zeci de muncitori.

INTRUNIRI CONCEDINII CAȘVE.

De mult pândea un moment prielnic patronii fabricelor de Textile pentru a scădea din nou salariile muncitorilor. Astfel în "Venus" patronii au încercat să scadă salariile muncitorilor cu 20%. Muncitorii mai de mult organizați în Sindicat pe Fabrică au reușit de câte-va ori cu succes atâncul repetat al Direcției. De această dată patronii au încercat o nouă scădere căutând să profite de o bună parte din lucrătorii sunt străini și astfel credea că va putea impune cu mai multă ușurință. Muncitorii au răspuns însă în fața Comitetului de Grevă și Comitetului de Acțiune și au delegat la Comitetul de Acțiune pentru ajutorarea greviștilor și pentru începerea unei noi lupte contra scăderilor de salarii și concedierilor.

și au solicitat ajutorul nostru în acest sens. Astfel la 15 Ianuarie au avut loc imediat un Comitet de Grevă compus din nou muncitori. Au fost organizat intruniri în fața fabricii, în fața de Grevă. Cu toate acestea deslașuită de poliție în special contra lucrătorilor "străini". După de 6 săptămâni și a fost nici un trădător de Grevă. Zărand că muncitorii nu se intimidau, că spiritul de luptă crește din zi în zi, pentru că muncitorii erau ajutați de toți muncitorii "Textiliști" care au strans imediat 5000 lei, iar A.M.R. a înființat un local în Str. Bradu pentru ajutorarea greviștilor, poliția a început cu arestările în masă. Peste 80 de muncitori au fost arestați, schingiuliți, trimiși la urmă, iar restul a fost bagat cu forța în fabrică. Ca răspuns terosilor deslașuite de către poliție, muncitorii de la Fabrica "Concordia" au declarat grevă de solidaritate și pentru marșarea salariului. A fost ales un Comitet de Grevă de 10 muncitori care convocau zilnic intruniri în fața fabricii, în localul din Brânduș. Greva a durat șase zile. Cea mai mare parte din lucrătorii au fost arestați și trimiși la "uramă". Cu toate acestea, cu toate că poliția a reușit prin forța să bagă pe muncitori în fabrică și greva și "încetat" spiritul de luptă printre muncitori și mare. Muncitorii trebuie să trăiască înainte din toate slăbiciunile și greșelile făcute în timpul grevei. Uniți și cu forță noi de luptă să se pregătescă pentru noi lupte.

"Mala Xa"

Fabrica de locomotive "Mala Xa" a fost una dintre cele mai mari fabrici din București. Înaintea lucrării în această fabrică peste 3000 de lucr. și nu lubrea decât 400. Unul dintre cei mai mari acționari este Regele Fascist Carol II. În timp ce se acelușcă milioane pentru tunuri și mitraliere, Acționarii în frunte cu Carol II nu vor să platească salariile muncitorilor. Sub motiv că nu le de "lucru" și n-au bani a fost închisă fabrica. Imediat Muncitorii convocati de grupa Sindicală din fabrică, au ales un Comitet de Grevă de 20 de muncitori. Toți muncitorii au plecat în corpuri demonstrând pe stradă la Ministerul Muncii cerând Plata și Muncă. Ministerul Muncii ca totdeauna caută din diferite vorbe frumose să târâgănească muncitorii. Muncitorii au înțeles însă că intruniri cerând plata și muncă. În timpul luptei a apărut manifeste și ziarul "Locomotiva" scris de către Comitetul de Grevă. Lupta continuă împotriva de către fabrică. Au fost avertate de către Ministerul Muncii să se organizeze ajutorarea muncitorilor. În fața acestei situații se va deschide un Comitet de Acțiune și delegați din toate fabricile Metalourgice pentru ajutorarea greviștilor și pentru începerea unei noi lupte.

Fotocopia unei pagini din „Scinteia” prin care muncitorii sint chemați la greve, intruniri și demonstrații de stradă împotriva regimului burghez-moșieresc, pentru dreptul la muncă, pâine și libertate.

cluzia că „Spiritul de luptă ce a dominat în toate dezbaterile este garanția că muncitorii ceferiști au pășit pe drumul revoluționar de luptă”²⁷⁾.

Justețea acestui adevăr avea să fie în curând confirmată de eroicele bătălii de clasă desfășurate în februarie 1933, de muncitorii ceferiști de la Atelierele „Grivița” din Capitală. „*Prin înaltul lor nivel de organizare, prin amploarea și spiritul lor revoluționar, aceste lupte au marcat un moment de cotitură în dezvoltarea partidului și a întregii mișcări muncitorești*”²⁸⁾.

Pregătite, organizate și conduse de partidul comunist, aceste lupte au devenit cunoscute în lumea întreagă ca o reedută a luptei antiimperialiste, antifasciste și antirăzboinică, constituind un moment de impresionantă solidaritate internațională.

Organul central al Partidului Comunist din România, „Scînteia”, și-a luat sarcina de cinste de a populariza în rîndurile maselor largi muncitoare aceste eroice bătălii de clasă.

În zilele ce au urmat evenimentelor din februarie, precum și în anii următori, cu ocazia aniversării evenimentelor din ianuarie—februarie 1933, în paginile „Scînteii” au fost publicate numeroase articole care înfierau înăbușirea în sînge a luptelor muncitorimii ceferiste de către regimul burghezo-moșieresc din România. Cel mai semnificativ în această direcție, nu numai din punct de vedere al vastului material documentar ce-l prezintă cititorilor, cît mai ales din punct de vedere al combativității cu care prezintă problemele, este articolul intitulat: „Eroica luptă a ceferiștilor din București”, publicat de „Scînteia” în zilele imediat următoare evenimentelor de la 16 februarie 1933.

În partea introductivă articolul scoate în evidență importanța istorică a luptelor din februarie 1933. „Muncitorii de la C.F.R. — cetățuia cea mai înaintată a proletariatului din România — au dat istoriei de clasă din această țară zile de neasemuit eroism revoluționar și de înfiorătoare jertfe. Atelierele Grivița din București au fost teatrul celor mai înverșunate și sîngeroase lupte de pînă azi dintre clasa muncitoare și burghezia și moșierimea din România. Neînfricată au înfruntat muncitorii ceferiști potopul gloanțelor de mitralieră, baionetele și patunile de puști”²⁹⁾.

Prin subtitluri foarte semnificative ca: „Pentru apărarea cuceririlor împotriva stării de asediu”, „La luptă hotărîită împotriva stării de asediu”, „Sirena cheamă — muncitorii răspund”, „Înăuntru și în afara zidurilor atelierului o singură armată proletară”, „Ofițerii nu mai au încredere în soldați”, „Nu ne e frică de moarte, lupta noastră o vom duce mai departe”, „Scînteia” expune în continuare desfășurarea în întreaga lor amploare a glorioaselor evenimente de la Grivița.

Cu multă căldură vorbea articolul despre solidaritatea oamenilor muncii din București cu muncitorii ceferiști aflați în grevă.

„În timpul acestor pregătiri — arată „Scînteia” — sirena atelierelor începu să șuiere. Vibrațiile glasului său de metal avîntate deasupra capetelor impresurătorilor, năvăliră în cartierul Grant, în fabricile din acest cartier,

²⁷⁾ „Scînteia”, anul II, nr. 4, din 1 aprilie 1932, p. 5.

²⁸⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 435.

²⁹⁾ „Scînteia”, anul III, nr. 4, din 15—28 februarie 1933, p. 1.

Anul III. Nr. 1

Publicat în toate țările unitate 1

ȘTIINȚA

15-28 Februarie 1933

Preț 12

Organul Comitetului Central al Partidului Comunist din România
(Secțiunea Internațională Comuniste)

EROICA LUPȚĂ A CEFERIȘTILOR DIN PUCURUȘTI

Muncitorii dela C.F.A. - cetăția cea mai înaintată a proletariatului din România - au dat istoric de clasă din această țară zile de un neamăsit ardor revoluționar și de înfierătoare jertfe. Atelierele Grivița din București au fost centrul celor mai feroce lupte și manganosă lupte de până azi, dintre clase muncitoare și burghezie și poliierii din România. Înfrunțări au înfrunțat muncitorii ceferiști împotriva glonțelor Comandă Lieră, batonată și asigurată de polițiștii de o ni și o noaptea. Sute de vieți au fost cerșite, răni de sânge au acuzat, au răsunat în bucuriile de poliție și în cârmă și schingiuță de către guvernul anarhizat și de către bestialii înfrunțatori ai stării de asediu, ai teroarei fasciste albă țice.

PENTRU APĂRAREA CUCERIRILOR, IMPOZITIVA STĂRII DE ASEDIU:

Crâncena luptă din 15 și 16 Februarie a ceferiștilor dela Grivița a fost continuarea luptei lor hotărâte, în care izbucniseră și amăgite direcții și guvernul cuceririi importante, cuceriri cari mergeau dela impunerea de revendicări economice ca: creșterea salariului cu 10%, reducția de chirie de 15%, garantarea unui minimum de 40 ore de lucru săptămânal etc., până la impunerea revendicării politice a comitetului de fabrică. Muncitorii stiau însă că burghezia nu va intra în nici o lăcomă pentru a-l răpi cuceririle și că numai prin lupta nelăcomă vor putea să-și apere și să le mărginească. Au înțeles că în când guvernul a declarat starea de asediu a introdus gărzile militare în atelierii lor și a început pregătirea pentru militarizarea C.F.A. Cu o lipsă de vedere proletară și-au dat seama că apărarea cuceririlor lor înceamă luptă fără abate și fără șovăire împotriva stării de asediu. În ochii a siva următoarea introducere a stării de asediu, în rândurile muncitorilor ceferiști

începu o fierbere profundă, prevenitoare de noi acțiuni de un nou val de lupte. Muncitorii erau hotărâți să răspundă cu îndrăjire la prima încercare de a-i lovi. Și momentul de cînd traduce hotărârea în fapt vari curând.

DIABOTIA ȘI GUVERNUL ÎNCEP ÎNVĂTURILE.

Marți 14 Februarie direcția atelierilor concedie pe un muncitor dela turătorii. În noaptea tovarășii săi de lucru din lăcomă acție de turătorii să solidificarea cu ei și lăcomă lucru ceram lăcomă anularea. A concedierii. Comitetul de fabrică al atelierilor Grivița, înfrunțat de cele petrecute se duse la direcție spre a protesta împotriva concedierii și spre a pretinde - în numele tuturor muncitorilor dela atelierile - imediată repunerea la lucru a celui concediat. Direcție refuză să primească Comitetul de fabrică, pe care sa înfrunțat sub presiunea luptei muncitorilor, și răsucăse cu vreo săptămăna înainte și cu care chiar tratase.

Răspunsul direcției îndrăjii și mai mult pe muncitorii. Spiritele erau egitate, perrirea la luptă nelăcomă. Mărcuri dininea ță, 15 Februarie, în momentul intrării la lucru a ceferiștilor, o muncitoare - cetă unui ceferișt-venit să-i înfrunțate și acțiu ei și alți muncitori ceferiști fuseseră arestați peste noaptea de către siguranță. Într-o chemare înfrunțată se ceru muncitorilor să întreprindă o acțiune de eliberare a tovarășilor lor, cari în timpul luptei pentru revendicări se aflaseră în primele rânduri ale lor și acțiu arestarea încaamă o lovitură dată tuturor. Cuvintele tovarășei furtă acceptate de o adăvinită furmă de indignare. Într'un singur arăt, se un singur să, muncitorii hotărâți să nu mai piardă nici o clipă și să înceapă lupte.

LA LUPȚĂ HOTĂRĂȚĂ PENTRU
REVENDIR CARILE POLITICE
Cei 2.000 demnitari cari fuseseră între-

Fotocopia după numărul din „Știința“ în care s-a publicat articolul în legătură cu eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști din februarie 1933.

în locuințele muncitorilor, răscolind toată populația muncitorească din împrejurimile atelierelor. Muncitorii înțeleseră semnalul de alarmă, înțeleseră chemarea la luptă a ceferiștilor. Răspunsul nu întârzie să vină, hotărît și măreț așa cum proletariatul își manifestă solidaritatea sa de luptă. Valuri, valuri, se năpustiseră masele de muncitori, femeii și copiii ai muncitorilor spre ateliere. Muncitoarele și muncitorii de la R.M.S. (Regia Monopolurilor Statului — n.n.) lăsară imediat lucrul și în masă compactă se îndreptară spre ateliere... Toată ziua și toată noaptea și în dimineața următoare masele rămaseră în jurul atelierelor. Ofițerii, comisarii, reprezentanți ai autorităților au fost bătuți de masă... Muncitorii asediați în ateliere simțeau puterea și avântul lor de luptă crescută cu fiecare sută, cu fiecare mie de tovarăși de ai lor, ce se adăugau masei de afară. Un cor vorbitor de 200 de muncitori fu organizat în curtea atelierelor. Parole de luptă fură aruncate în masă, la care răspundeau cor bubuitor de mii de muncitori de afară. Pe tribune improvizate din umerii și spinările tovarășilor lor muncitorii de afară vorbiră către greviști. Un uragan de însuflețire, o voință de luptă fără seamăn electriza masele³⁰⁾.

După descrierea măcelului din dimineața zilei de 16 februarie 1933, articolul încheia arătând voința neclintită a muncitorilor ceferiști de a continua lupta pe mai departe, pentru eliberarea socială și națională a poporului român din lanțurile robiei capitaliste, țel măreț pentru care și-au jertfit libertatea și chiar viața numeroși muncitori, militanți de frunte ai Partidului Comunist din România.

„Dirzi și hotărâți — arăta articolul amintit — căliți de îngrozitoare încercare prin care au trecut, cu o ură neîmpăcată împotriva ucigașilor tovarășilor lor de luptă, muncitorii ceferiști nu vor da înapoi nici un pas din calea luptei revoluționare neînduplecate pe care au pornit“³¹⁾.

După înăbușirea în sânge a eroicelor lupte de clasă de la Grivița, justiția burghezo-moșierească, coruptă și venală a înscenat conducătorilor muncitorilor ceferiști și petroliști un proces. În tot decursul desfășurării acestei monstruoase înscenări judiciare (1933—1934), P.C.R. a mobilizat masele de oameni ai muncii la luptă pentru smulgerea eroilor de la Grivița din ghiarele justiției burgheze. Presa de partid a dus o largă și susținută campanie de demascare a substratului acestui odios proces chemind masele să facă zid în jurul acuzațiilor.

Această măreață luptă, în care răzbate fierbinte solidaritatea proletară internă și internațională cu conducătorii muncitorilor de la Grivița, își găsește o expunere largă în paginile „Scînteii“. Amintim în această direcție: „Pentru zmulgerea ceferiștilor din ghiarele justiției militare răzbunătoare“, articol publicat în „Scînteia“ nr. 10 din 1 august 1933; „Pentru transformarea procesului ceferiștilor în procesul olasei muncitoare contra burgheziei, pentru eliberarea ceferiștilor“, în nr. 11 din august 1933; „Pentru eliberarea imediată a ceferiștilor condamnați“, în nr. 3 din martie 1934; „Noul proces al ceferiștilor“, în nr. 6 din 27 mai 1934; „Eroii din februarie în fața Consiliului de război“ în „Scînteia“ nr. 8 din iunie 1934.

30) Ibidem, p. 2.

31) Ibidem, p. 4.

Referindu-se la discursul condamnaților, care a constituit de fapt un act de acuzare a regimului burghez-moșieresc, „Scînteia” arăta : „Tovarășul Gheorghiu demonstrează sistemele de fascizare, adevăratul rost al stării de asediu ca pregătire a atacurilor contra muncitorilor și ca pregătire a războiului. El întinde de acolo, de la proces, mina sa proletară romînă tuturor proletarilor neromîni și tuturor neromînilor ce muncesc în România și sînt de două ori asupriți.

— «Domnule Președinte — zice el — muncitorimea conștientă nu face nici un fel de distincție de rasă și naționalitate. În ateliere muncitorul romîn suferă ca și cel evreu sau ungar». Iar cînd președintele amenința cu teribila represiune de care e capabilă armata burgheză, tovarășul Gheorghiu răspunde :

— «Să nu uitați un lucru : că haina militară ascunde fel de fel de caractere și dacă s-a întîmplat ca unul să-și înegrească mîinile în sînge trăgînd în noi au fost mulți care au spus : nu trag ! și au refuzat să tragă în ziua de 16 februarie»³²⁾.

În ciuda oricărui norme juridice, sfîdînd protestul hotărît al oamenilor muncii din lumea întregă, burghezia și moșierimea romînă au condamnat pe conducătorii muncitorilor ceferiști și petroliști la ani grei de temniță, sperînd că în felul acesta vor decapita mișcarea muncitorească lipsind-o de o serie de conducători înocenți. Speranțele lor au fost însă zadarnice, căci așa cum arăta „Scînteia” în articolul intitulat : „O socoteală falsă”, „Nu puterea, nu siguranța claselor dominante în vecinicia orînduirii capitaliste se exprimă în sentința de ani grei de ocnă dați eroicilor ceferiști, ci dimpotrivă : nesiguranța lor în ziua de mîine ce se manifestă ÎN INCERCĂRILE LOR DISPERATE de a salva cu prețul puhoaielor de sînge, cu prețul violării sălbatice a maselor exploatare — lumea capitalistă în descoperire, condamnată de istorie la pieire”³³⁾.

În anii ce au urmat, sub steagul de luptă al partidului comunist s-au adunat noi și noi detașamente ale clasei muncitoare. Lupta revoluționară din România creștea în amploare, se desfășura pe o treaptă din ce în ce mai înaltă, dovedind astfel că jertfele eroilor de la Grivița nu au fost zadarnice.

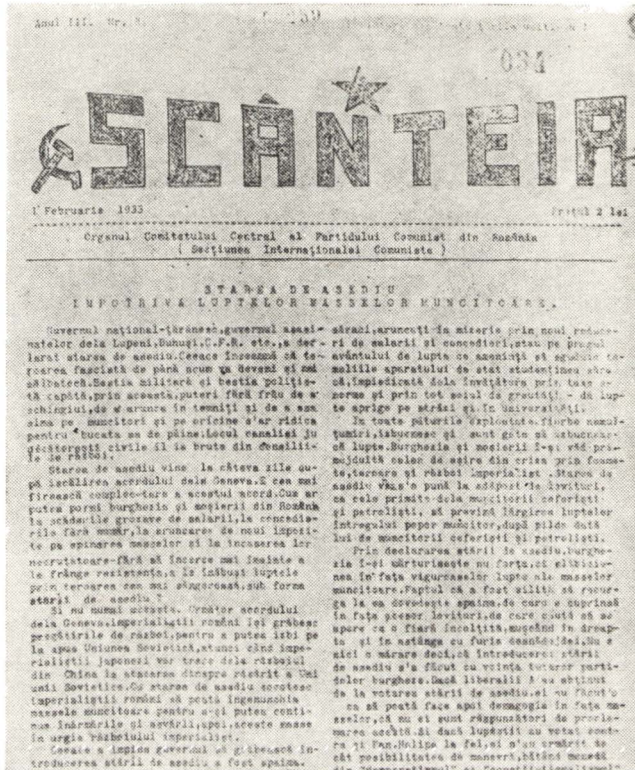
La rubrica „Frontul Muncii”, „Scînteia” mai publică și alte acțiuni revoluționare ale oamenilor muncii din țara noastră, „Greva de la fabrica „Phenix”, în nr. 1 din 15 august 1931 ; „Situația muncitorilor mineri din Valea Jiului”, în nr. 5—6 din aprilie 1932 ; „Lupta textiliștilor din Timișoara”, în nr. 1 din 1 ianuarie 1933 ; „Victoria muncitorilor din Buhuși”, în nr. 2 din 15 ianuarie 1933 ; „O nouă formă de grevă. Lupta textiliștilor de la «Satur»”, în nr. 3 din 1 februarie 1933 ș.a.

La începutul lunii februarie 1933 „Scînteia” populariza la rubrica „Frontul Muncii”, „Eroicele lupte și victorii ale muncitorilor petroliști din Ploiești și Valea Prahovei”. Subliniind principalele caracteristici ale acestei lupte articolul arăta : „Prima caracteristică a acestei lupte este aceea a luptei de ofensivă. Muncitorii au răspuns scăderilor de salarii și concedierilor prin

³²⁾ Ibidem, anul IV, nr. 8, din 10 iunie 1934, p. 1.

³³⁾ Ibidem, anul III, ediție specială, din septembrie 1933.

luptă nu numai contra acestor măsuri ale direcției, dar și pentru cucerirea altor revendicări. Altă caracteristică este solidaritatea INTREGII muncitorimi din Ploești și Valea Prahovei. Apoi solidaritatea muncitorilor ceferiști cu petroliștii și, în fine, intervenția pasivă a soldaților³⁴⁾. (O a treia caracteristică — n.n.).

Fotocopie după un număr din „Scinteia” în care se ia atitudine hotărâtă împotriva stării de asediu

În anii următori „Scinteia” redă lupta oamenilor muncii împotriva ofensivei patronale și a fascizării țării prin titluri semnificative: „Haug deschide lupta”, în nr. 2 din 3 februarie 1935, în care se arată că: „Greva generală de la Haug este cauza întregii muncitorimi din Capitală”; „Greva generală de la Anina”, în nr. 4 din 17 februarie 1935; „Greva celor 4.000 de muncitori textiliști din Buhuși”, în nr. 8 din 10 martie 1935, care „Este prima grevă de masă de lungă durată (peste 2 luni n.n.) a proletariatului din România după greva generală din 1920”³⁵⁾, „Acțiunile economice — veriga prin-

³⁴⁾ Ibidem, anul III, nr. 3, din 1 februarie 1933, p. 15.

³⁵⁾ Ibidem, anul V, nr. 12, din 22 aprilie 1935, p. 2.

cipală", în nr. 6—7 din 1 aprilie 1938, în care sînt indicate muncitorimii noile metode de luptă în condițiile constituției reacționare impuse poporului român de regimul dictaturii regale"; „Concedieri și încercări de a reduce salariile la Leonida", în nr. 15—16 din 24 ianuarie 1939; „Fabrica Malaxa — ocnă de muncă silnică", în nr. 23 din 8 septembrie 1939; „Acțiunea muncitorilor de la Pirotehnie", în nr. 25 din 22 noiembrie 1939.

În ultimul său an de apariție ilegală, „Scînteia" publică o serie de articole în care pune în contrast situația mizerabilă în care trăia majoritatea poporul român și cheltuielile enorme făcute de guvernanți pentru armament și pregătirile de război. Amintim în această direcție articolul „Muncitorii contra jafului de război. Acțiunea solidară a muncitorilor de la «Lemaitre»", apărut în nr. 27 din 23 februarie 1940 ș.a.

O largă reflectare și-a găsit în paginile presei revoluționare condusă de P.C.R. și în primul rînd în „Scînteia", cruda realitate a satelor românești din acea vreme, lăsate pradă bolilor sociale, analfabetismului, superstițiilor, sate cu o mortalitate infantilă înspăimîntătoare³⁶⁾.

În anii crizei economice, cînd pauperizarea și impilarea maselor țărănești luase o amploare deosebit de mare, Partidul Comunist din România, punînd în aplicare indicațiile Congresului al V-lea al P.C.R. cu privire la necesitatea obiectivă — pentru victoria revoluției proletare — a înfăptuirii alianței dintre proletariat și masele de bază ale țărănimii muncitoare, a depus o activitate susținută pentru apărarea drepturilor economice și politice ale milioanei de țărani exploatați. Urmînd indicațiile partidului comunist, chiar de la începutul apariției sale, „Scînteia" ilegală arăta oamenilor muncii că una din problemele cele mai importante pentru mișcarea revoluționară de la noi este problema țărănească. Demascînd politica demagogică a partidelor burghezo-moșierești, și mai ales a Partidului Național-Țărănesc, care a contribuit în mare măsură la adîncirea crizei agrare, la sărăcirea, înfometarea și proletarizarea maselor largi țărănești, „Scînteia" arată că țărănimea săracă și mijlocașă nu are ce să aștepte de la partidele burgheze, că poate să-și apere interesele numai în alianță cu muncitorii de la orașe³⁷⁾.

Continua efervescentă ce domnea în mediul sătesc a determinat pe guvernanți să treacă la o serie de măsuri demagogice de tipul așa-zisei „conversiuni" a datoriilor agricole.

Mergînd pe linia demascării adevăratului caracter al acestei „conversiuni", „Scînteia" publică în numerele din ianuarie și februarie 1932 două articole intitulate: „Conversiunea datoriilor agricole".

„Cu adîncirea crizei agrare — arăta „Scînteia" — ruinat complet în urma ei, apăsata de biruri grele, impozite urcate, țaranul român apăsata de aceste datorii imense a început în multe locuri de a pune rezolvarea chestiunii datoriilor agricole în mod revoluționar; refuz de a plăti datoriile, dobînzile, distrugerea băncilor cămătărești, distrugerea polițelor etc. Un val de mișcări țărănești a cuprins întreaga țară și mai ales acele regiuni unde

³⁶⁾ „Lupta de clasă", nr. 4, din 1956, p. 36.

³⁷⁾ „Scînteia", anul I, nr. 1, din 15 august 1931, p. 6.

datoriile țărănești sînt și mai mari. Speriată de această situație, burghezia romînă a căutat prin toate mijloacele de a canaliza această mișcare, de a potoli spiritele revoluționare ale țărănimii pauperizate, care zdruncinau existența statului burghez³⁸⁾.

Acestea erau adevăratele cauze ale legii conversiunii datoriilor agricole și nu grija față de soarta țăranilor nevoiași trimbițată cu această ocazie atît de mult de presa burgheză. „Scînteia” arăta de asemenea — demascînd ipocrizia guvernanților — că felul în care s-a aplicat această lege a dat și mai mult cîștig de cauză moșierilor și chiaburilor, pentru care de fapt fusese făcută, și nici decum țăranilor săraci și mijlocași, care au rămas și pe mai departe înfeudați.

În „Scînteia” din anii ilegalității întîlnim numeroase informații despre revoltele țăranilor ce nu vroiau să accepte birurile grele, executările silite, consecințe nefaste ale legiuinilor burghezo-moșierești. La rubrica „Frontul Muncii”, „Scînteia” nr. 8 din septembrie 1932 și nr. 9 din 1—15 octombrie 1932 publică titlurile: „Țăranii se revoltă”. Articolele expun revoltele țăranilor din mai multe localități din țara noastră: Rîșnov, Ungheni, Sîntana, comuna Cotul Văii etc. „Noi nu sîntem condamnați la închisoare de ne jefuiți pînă și pielea”, au strigat țăranii din comuna Ungheni, opunînd rezistență perceptoilor și jandarmilor veniți să încaseze impozitele³⁹⁾.

Demascînd politica de susținere a chiaburimii, promovată de regimul burghezo-moșieresc, în articolul intitulat „Între chiaburi și sărăcimea satelor”, „Scînteia” nr. 9 din iunie 1933 sublinia consecințele dezastruoase ale crizei agrare care lovea nemilos în țărănimea nevoiașă ajunsă la sapă de lemn, datorită lipsei de pămînt și a nenumăratelor dări și taxe impuse oamenilor muncii de politica fiscală a regimului burghezo-moșieresc. În schimb chiaburii satelor, pe care se baza regimul burghezo-moșieresc în politica sa la sate, erau sprijiniți prin tot felul de mijloace. Pentru înlăturarea acestei stări de lucruri gazeta chema țărănimea nevoiașă să-și stringă rîndurile în jurul partidului comunist, singurul partid care lupta neobosit pentru interesele țărănimii muncitoare, pentru confiscarea pămînturilor moșierești și împărțirea lor fără plată, cu inventar cu tot, țăranilor fără pămînt și cu pămînt puțin. „Țăranii săraci și mijlocași, muncitorii agricoli — sublinia „Scînteia” — trebuie să se strîngă în jurul partidului comunist, să răspundă la chemarea lui, să-i sprijine acțiunile, să-l întărească intrînd în el. Numai în unire cu muncitorii de la orașe, sub conducerea lor, în frunte cu partidul Comunist lupta pentru pămînt a țărănimii nevoiașe va duce la izbîndă deplină⁴⁰⁾.

În anii întunecați ce au urmat avîntului revoluționar cunoscut de mișcarea muncitorească din România în perioada 1929—1933, lupta P.C.R. pentru încheierea alianței dintre proletariat și țărănimea muncitoare a cunoscut o largă popularizare în paginile ziarului „Scînteia”.

„O singură forță este în România, care reprezintă pentru masele țărănești un adevărat apărător și conducător în lupta lor contra foametei, ca și contra tuturor loviturilor primite de la burghezie, bancheri, moșieri și stat

³⁸⁾ Ibidem, anul II, nr. 2, din februarie 1932, p. 2.

³⁹⁾ Ibidem, anul II, nr. 8, din septembrie 1932, p. 8.

⁴⁰⁾ Ibidem, anul III, nr. 9, din 1—15 iunie 1933, p. 13.

— se arăta în articolul intitulat : „Foametea la sate și sarcinile proletariatului revoluționar“, apărut în „Scînteia“ din februarie 1934, — O singură forță este în stare să ducă țărănimea la salvarea vieții ei, la salvarea ei de exploatare și asuprire. Aceasta este proletariatul revoluționar sub conducerea avangardei sale — partidul comunist. Foametea bituie în bordeiul țăranului, ca și în cocioaba proletarului șomer... Același dușman îi lovește — moșierul și capitalistul ; același interes îi unește — lupta contra foametei“⁴¹⁾).

Referindu-se la necesitatea alianței dintre proletariat și țărănime, în articolul intitulat : „Prin alianța muncitorilor și țăranilor — la luptă contra foametei!“ „Scînteia“ arăta că ori cît ar fi de mari contradicțiile dintre diferitele partide burgheze, — contradicții generate de lupta pentru putere — cînd era vorba de jefuit și impilat masele muncitoare de la orașe și sate, ele lucrau mină în mină. În fața acestor dușmani ai muncitorimii și țărănimii nevoiașe, unirea muncitorilor de la orașe cu argații și țăranii săraci și mijlocași de la sate devenea o trebuință poruncitoare. Această alianță de luptă între muncitori și țărani, sub conducerea proletariatului, era condiția obiectivă care făcea ca puterea lor unită să fie de neînfrînt și lupta împotriva dușmanului comun să fie încununată de succes. „Acum, cînd foametea ridică la luptă sute de mii de țărani și cînd luptele muncitorimii de la orașe devin tot mai aprige — această alianță poate și trebuie să fie cît mai repede încheșată și întărită. Pentru făurirea ei luptă numai partidul comunist... Numai prin alianța de luptă a muncitorilor și țăranilor sub conducerea clasei muncitoare și prin luptă îndârjită se va pune capăt suferințelor tuturor celor care muncesc în orașe și sate“⁴²⁾).

Scoțînd în evidență sarcinile ce reveneau organelor și organizațiilor de partid în această direcție, articolul continua arătînd că una din principalele sarcini ale partidului comunist în opera sa de cucerire a țărănimii și de încheșare a alianței proletariatului și țărănimii o constituie organizarea luptei țărănimii nevoiașe împotriva foametei, cametei și jugului fiscal, pentru exproprierea pămînturilor moșierești și împărțirea lor țărănimii nevoiașe. Partidul comunist sublina, prin intermediul ziarului său central, că toate acestea constituie inelul de bază de care trebuiau să se agațe toate organizațiile de partid, fiecare activist și fiecare organizație revoluționară de masă în activitatea revoluționară la sate. „Nici un comunist, nici o celulă de fabrică, nici o organizație de partid să nu rămînă nepăsătoare față de foametea care seceră țărănimea. Orice nepăsare față de țărănimea înfometată, orice pasivitate față de organizarea luptei contra foametei este o crimă față de mișcarea revoluționară. Toate forțele trebuiesc încordate pentru organizarea luptei țărănimii înfometate“⁴³⁾).

Dintre materialele mai importante apărute în anii următori — 1938—1940 — în coloanele ziarului „Scînteia“, referitor la problema în discuție și care reflectă activitatea neobosită depusă de P.C.R. pentru strîngerea legăturilor dintre proletariat și sărăcimca satelor, pentru încheșarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, trebuiesc amintite cele cu un vădit caracter demascator la adresa promisiunilor demagogice făcute țărănimii de

⁴¹⁾ Ibidem, anul IV, nr. 2, din februarie 1934, p. 6.

⁴²⁾ Ibidem, anul IV, nr. 2, din februarie 1934, p. 14.

⁴³⁾ Ibidem, p. 15.

către guvernele dictaturii regale, promisiuni care aveau drept scop stăvilirea mișcărilor țărănești în continuă creștere și scoaterea ei de sub influența partidului comunist. În această direcție „Scînteia” publică articole cu titluri semnificative: „Democrația și țărănimia”, în nr. 5 din 28 februarie 1938; „Constituția și țărănimia”, în nr. 6—7 din 1 aprilie 1938; „Ce promite și ce dă guvernul țărănimii”, în nr. 13 din 5 august 1938; „Adevărul asupra ajutorării țăranilor”, în „Scînteia” nr. 15—16 din 24 ianuarie 1939.

În această perioadă gazeta a mai publicat de asemenea, o serie de materiale ce reflectă acțiuni directe, revoluționare, ale țărănimii împotriva administrației și a aparatului represiv burghez-moșieresc cum au fost de exemplu: „Greva țăranilor din Chișleag”, în nr. 21 din 26 iulie 1939, care se referă la greva terminată cu câștig de cauză a 150 de țărani de pe o moșie din această localitate; „Lupta țărănimii din Moldova”, articol apărut la rubrica „Frontul Muncii”, în „Scînteia” din 20 august 1939; „De la sate”, în nr. 26 din 30 noiembrie 1939; „Curajoasa luptă a țărănimii din Oltenia”, apărut în nr. 27 din 23 februarie 1940.

Depresiunea economică în care a intrat România burghez-moșierească, — ca de altfel majoritatea statelor capitaliste — după criza economică din anii 1929—1933 s-a caracterizat pe plan politic printr-o continuă ascuțire a luptei de clasă. Așa după cum arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej caracterizînd această perioadă, „Instalarea la putere a hitleriștilor în Germania a fost pentru întreaga reacțiune mondială, ca și pentru reacțiunea romînă, semnalul pentru intensificarea pregătirilor de război. Întregul curs al politicii interne și externe a Romîniei arăta că cercurile reacționare romînești se orientau categoric spre fascism”⁴⁾.

Ofensiva puternică a fascismului punea în fața partidului comunist sarcini noi, de o deosebită importanță. Fascismul însemna dictatura sîngeroasă a celor mai reacționare elemente ale regimului burghez-moșieresc. Ideologia sa bazată pe misticism, naționalism, șovinism, antisemitism, îmbinată cu trădarea fățișă a intereselor naționale ale poporului romîn era profund dăunătoare maselor populare.

În fața acestui iminent pericol pe care îl reprezenta fascismul, Partidul Comunist din România a militat hotărît pentru organizarea maselor muncitoare la luptă împotriva acestui periculos dușman al intereselor sociale și naționale ale poporului romîn.

Prin numeroase organizații legale, create și conduse de partid — „Comitetul Național Antifascist”, Asociația „Amicii U.R.S.S.”, „Liga contra pre-judecăților”, „Blocul democratic”, „Frontul studentesc democratic” ș.a. dar mai ales printr-o serioasă muncă ilegală, partidul a supus unei critici științifice, necruțătoare, ideologia și politica trădătoare, antipopulară și antinațională, promovată de grupările fasciste din România și în general de către fascismul internațional.

„Toate acestea — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — ilustrează amploarea pe care a căpătat-o activitatea partidului în această perioadă,

⁴⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 378.

marea bogăție a metodelor pe care le-a folosit, priceperea cu care a știut să îmbine formele muncii ilegale cu cele legale și semilegale⁴⁵⁾.

O latură din cele mai importante în activitatea partidului, pentru organizarea maselor muncitoare într-un larg front de luptă antifascistă, a constituit-o activitatea publicistică, în cadrul căreia „Scînteia” a avut un rol principal.

Înarmați cu învățătura marxist-leninistă, sprijinindu-se pe hotărârile celui de al VII-lea Congres al Internaționalei Comuniste (iulie—august 1935), cu privire la lupta antifascistă, în paginile „Scînteii” comuniștii arătau maselor muncitoare că fascismul înseamnă o catastrofă națională care va aduce după sine război și jertfe enorme, că prin politica sa fascismul se pune în serviciul războiului, contra intereselor naționale ale poporului român, în serviciul imperialismului german, cel mai neîmpăcat dușman al independenței naționale a popoarelor mici⁴⁶⁾.

Politica criminală a guvernanților burghezo-moșierești de încurajare fățișă a organizațiilor fasciste este demascată încă în numerele din 1933 ale ziarului „Scînteia”. Astfel în aprilie 1933, în paginile „Scînteii” găsim articolul intitulat „La front unic contra fascismului și antisemitismului”, în care partidul comunist atrăgea atenția asupra pericolului fascist arătînd că organizațiile fasciste din România (Garda de fier, L.A.N.C., Amicii și Gărzile de asalt hitleriste) încurajate de banditismele regimului hitlerist din Germania au devenit sub protejura și încurajarea guvernului național-tărănesc forțe ofensive îndreptate împotriva maselor muncitoare. Chemînd clasa muncitoare să-și strîngă rîndurile în jurul partidului comunist în vederea luptei contra fascismului, articolul arăta: „Această luptă trebuie să fie o luptă de front unic, prin organizarea de comitete antifasciste și a gărzilor de autoapărare pe întreprinderi, cartiere, sate etc.”⁴⁷⁾.

În anii următori „Scînteia” continua să redea, număr de număr, o serie de materiale privind unele acțiuni de masă conduse de P.C.R. împotriva fascismului: „Lupta muncitorimii bucureștene contra fascismului”, în nr. 3 din martie 1934; „Zid în fața ofensivei fascismului”, în nr. 5 din 24 februarie 1935; „Frontul popular antifascist”, în nr. 25—26 din 10 octombrie 1935 ș.a.

Pe baza hotărîrilor Plenarei C.C. al P.C.R. din februarie 1935 și a hotărîrilor celui de al VII-lea Congres al Internaționalei Comuniste, în ceea ce privește crearea Frontului popular antifascist, Partidul Comunist din România a făcut propuneri concrete în această direcție Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat precum și Partidului Național-Tărănesc.

Făcîndu-se ecoul acestor eforturi depuse de P.C.R. pentru organizarea pe țară a luptei antifasciste, „Scînteia” popularizează în mai multe numere conținutul concret al acestor documente. Amintim în această direcție articolele: „Din propunerile pentru acțiune comună făcute la 1 martie 1935 de C.C. al Partidului Comunist din România către C.C. al Partidului Social-Democrat”, în nr. 27—28 din decembrie 1935; „Comitetului Executiv al Par-

⁴⁵⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 436.

⁴⁶⁾ *Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1917—1944*, ed. a II-a. Editura pentru literatură politică, Buc., 1953, p. 282—283.

⁴⁷⁾ „Scînteia”, anul III, nr. 7, din 15 aprilie 1933, p. 3.

tidului Național-Tărănesc din România“, în „Scînteia“, nr. 10—11 din 1 august 1936; „Către Comitetul Central al Partidului Social-Democrat din România, către Confederația Generală a Muncii, Stimați tovarăși“, scrisoare semnată de C.C. al P.C.R. cu data de 3 iulie 1936, apărută în același număr (1 august 1936); „Pentru o justă politică de front popular“, în nr. 14 din 25 noiembrie 1938, în care vorbindu-se de necesitatea unirii tuturor categoriilor de muncitori, comuniști, social-democrați și neorganizați se arăta uriașa răspundere ce-i revenea partidului comunist sîmburele cel mai conștient și mai hotărît al proletariatului român, în lupta pentru bararea drumului fascismului în țara noastră. Această răspundere era menită, așa cum sublinia articolul, să facă din Partidul Comunist din România „...principalul motor al concentrării tuturor forțelor frontului popular antifascist“⁴⁸).

În lupta pentru demascarea procesului de fascizare a Romîniei burghezo-moșierești, Partidul Comunist din România și-a îndreptat ținta atacului său înspre organizațiile fasciste și în primul rînd împotriva Gărzii de fier al cărui caracter profund reacționar, antipopular și antinațional, este puternic demascat în paginile „Scînteii“. Dintre articolele cu această temă amintim: „Muncitorii și Garda de fier“, în nr. 1 din 6 ianuarie 1938; „Garda de fier pericolul principal pentru democrație“, în nr. 4 din 15 februarie 1938; „Primejdia gardistă mereu actuală“, în nr. 6 din 27 ianuarie 1939; „Acțiunile teroriste ale gărzii de fier continuă. Noile forme de activitate“, în nr. 17 din 8 februarie 1939; „Diferitele fețe ale primejdiei gardiste“, în nr. 18 din 28 februarie 1939; „Uneltirile spionilor germani“, în nr. 22 din 20 august 1939, în care Garda de fier este demascată drept agentură de spionaj a Germaniei hitleriste în România; „Lupta muncitorilor de la «Wolf» contra gărzii de fier“, în nr. din septembrie 1940; „Lupul în straie de cioban“, în același număr; „Cinstea legionară în slujba lui Malaxa“, în „Scînteia“ nr. 8 din octombrie 1940 ș.a.

Lupta partidului comunist pentru închegarea Frontului Popular Antifascist a dus la unele rezultate. Așa după cum arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej „...partidul a reușit să realizeze un șir de organizații democratice — Blocul Democratic, Frontul Plugarilor, M.A.D.O.S.Z.-ul, unele organizații locale ale Partidului Social-Democrat — într-un front comun de luptă“⁴⁹). Datorită însă opoziției față de propunerile comuniștilor a elementelor oportuniste de dreapta din conducerea P.S.D. și a conducătorilor reacționari din fruntea partidelor „istorice“ Frontul Popular Antifascist nu a putut fi realizat, fapt care a permis cercurilor fasciste și profasciste să pună mîna pe putere. Dictatura fascistă a adus multe nenorociri și suferințe poporului român.

Strîns legată de lupta împotriva fascismului, în paginile „Scînteii“, răzbate lupta P.C.R. împotriva pericolului de război, pentru apărarea revoluționară a U.R.S.S.

Demascînd campania de calomnii dezlănțuită de presa burgheziei și moșierimii din România împotriva primului stat proletar, popularizînd mă-

⁴⁸) Ibidem, anul VIII, nr. 14, din 25 noiembrie 1938, p. 3.

⁴⁹) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 436.

rețele succese obținute de U.R.S.S. în realizarea construcției socialiste, „Scînteia” arăta oamenilor muncii că războiul antisovietic, pregătit de clasele dominante va fi de fapt un război împotriva clasei muncitoare, că apărînd Uniunea Sovietică se apără de fapt pe ele, apără interesele lor vitale, sociale și naționale.

Vorbînd despre necesitatea împletirii luptei partidului comunist pentru revendicările clasei muncitoare cu lupta împotriva fascismului și războiului, ohiar în primul număr al „Scînteii” ilegale, se arată că: „Partidul nostru are sarcina imediată să mobilizeze masele muncitoare de la orașe și sate pentru revendicările lor arzătoare zilnice, împotriva dictaturii fasciste sălbatice și să lege această luptă cu lupta împotriva pericolului războiului de intervenție și pentru apărarea Uniunii Sovietice patria proletariatului mondial”⁵⁰).

Cu multă putere este demascată de către „Scînteia” cîrdășia, strînsa colaborare dintre guvernele burghezo-moșierești din România cu regimul fascist al mareșalului Pilsudski din Polonia, în vederea pregătirii războiului antisovietic. Comentînd repetatele vizite ale acestuia în România, în articolul intitulat: „Pilsudski solul războiului antisovietic”, publicat în februarie 1932, gazeta arată că vizita mareșalului Pilsudski găsea burghezia romînă la remonca politicii agresive a marilor puteri imperialiste care plănuiau atacarea Uniunii Sovietice. „Asasinatele de la Soroca, împuşcările ceferiștilor din București la 9 februarie formează cadrul de sînge demn de călăul crud al maselor muncitoare din Polonia, în care el va fi primit de burghezia romînă. Masele muncitoare din România trebuie să pregătească însă altfel de primire. Sub conducerea partidului comunist, ele își vor întei lupta împotriva uneltirilor de război antisovietic ale burgheziei romîne aliată cu burghezia polonă în frunte cu sîngerosul dictator fascist Pilsudski și cu burgheziile celorlalte țări capitaliste. Prin comitete de luptă contra războiului antisovietic, prin întruniri și demonstrații organizînd lupta contra ofensivei patronatului în întreprinderi ele își vor arăta hotărîrea de a apăra Uniunea Sovietică, cetate a socialismului, de loviturile banditești ale imperialiștilor. AFARA CU CALAUL muncitorilor și țaranilor polonezi PILSUDSKI! TRAIASCĂ APARAREA REVOLUȚIONARA A UNIUNII SOVIETICE”⁵¹).

După instaurarea regimului fascist în Germania (1933), „Scînteia” publică numeroase materiale în care domască cu hotărîre planurile războinice expansioniste, elaborate de Germania hitleristă și de aliații săi, infierînd în același timp politica trădătoare a guvernanților romîni de înfeudare economică și politică a țării noastre față de imperialismul german.

„Grupele reacționare din țara noastră, — scria „Scînteia” din iulie 1935 — care în frunte cu regele împing spre dictatură fascistă, sînt orientate în spre Germania hitleristă. Ori orientarea aceasta înseamnă război și anume războiul contra Uniunii Sovietice, singura țară din lume, unde nivelul de trai al maselor muncitoare de la orașe și sate se ridică zi de zi, unde nu există ură și lupte naționale, singura țară unde nu se cunoaște șomajul... și care dorește în mod sincer să lupte pe toate căile pentru menținerea păcii,

⁵⁰) „Scînteia”, anul I, nr. 1, din 15 august 1931, p. 2.

⁵¹) Ibidem, anul II, nr. 2, din februarie 1932, p. 3.

POLITICA HOTARATA DE PACE A UNIUNII SOVIETICE IMPIEDICA INCA IZBUCNIREA RAZBOIULUI

Loviturile hitleriste din 16 Martie si urmeaza contra-loviturii Uniunii Sovietice. Ruperii pe fata a clauzei militare ale tratatului din Versailles, inarmarilor din

Pe de alta parte, intrangeren Germaniei, si dupa istoria revoluției in Europa Hitler. Politica ghei a pe pune.

TAI DIN DITRO CUCER

Taleori
Cluc pen
muncesc
că distrag

PARTIDUL COMUNIST DIN
SCHI CHEAMA PE TOTI MI
TARI SOCIALIZM. PE MARI
PART. NAT-TAR, TAR-RAR
LIBERALE LA LUTIA COM
CONTRA ZANGHELEI INF
SOCIETATII. LUTIA PERTRU
TERMINATA RAZBIA. IN
1918. MARI. C.A. DE F.C.E. 1918

FRONT UNIC IMPOTRIVA OFENSIVELI
CAPITALISTE.

FIEGARE MUNCITORCITITOR AL „SCANTEIEI” TREBUE SA DE- VIECOLABDATORUL SI CORESPONDENTUL PERMANENT AL EI

TORII DE LEMNE POC PRA BIEVA DE A ZILE SI MARIERA SALARIILOR

de fantele din Ditro — luti
in solutiia de foamei
si de foamei in solutiia de
si de foamei in solutiia de
si de foamei in solutiia de
si de foamei in solutiia de

SCANTEIA

COMUNIST

LA LUTIA PERTRU

SCANTEIA

LA LUTIA PERTRU

XXXXX

ROU, SARINI, PE STRAZEA SARANITI SARACE.

In nou val de migrii tărnoagești se ridică în polițoale. Pe
în montă țara. Polite o vromă pînă insalici- ti Bron. Prin
un a convergenții, prin propagaunda și promisi
unle demaogice ale tuturor partidul bur- democ și în ini

Planurile de instalare a dictaturei militaro-fasciste deschise să se sfărâme de lupta maseelor unite într'un larg font antifascist
SE PLÂNUEȘTE DE CĂTRE GRUPELE CELE MAI REACȚIONARE ALE CAPITALIȘTILOR ȘI BOERILOR INSTALAREA DICTATUREI FASCISTE DESCHISE ÎN FORMELE HITLERISTE CELE MAI SĂLBATICE.

Montaj cu titluri de articole care oglindesc tradițiile glorioase de luptă a „Scanteii” ilegale.

singura țară în lume care lărgeste drepturile democratice ale populației sale muncitoare, țara unde se clădește socialismul" ⁵²).

După ocuparea Austriei de către Germania hitleristă (martie 1938) fapt care, așa după cum sublinia „Scînteia“, însemna prima etapă în dezlănțuirea războiului, dînd lui Hitler cheia pentru sugrumarea Cehoslovaciei și pentru subjugarea economică și politică a tuturor țărilor din Bazinul dunărean și din Balcani ⁵³), gazeta publică articolele: „Nori negri deasupra Romîniei“, în nr. 14 din 25 februarie 1938 și „Romînia în pragul prăpastiei“, în „Scînteia“ nr. 23 din septembrie 1939. Ambele articole se ocupă de politica trădătoare adoptată de regimul dictaturii regale care cedînd presiunilor economice din partea Germaniei hitleriste a transformat Romînia, din punct de vedere economic, într-o anexă agrară a imperialismului german, iar pe plan politic, într-un cap de pod pentru invadarea Uniunii Sovietice.

În ajunul declanșării celui de-al II-lea război mondial cînd invazia asupra Uniunii Sovietice devenise iminentă, în paginile „Scînteii“ întîlnim o serie de titluri care subliniau numeroase acțiuni de masă ale oamenilor muncii contra concentrărilor, demascînd condițiile inumane — bătaii, sarmvolnicii, mîncarea și echipamentul proaste — în care erau nevoiți să trăiască soldații. Amintim în această direcție: „Acțiuni în armată“, articol apărut în „Scînteia“ nr. 25 din noiembrie 1939; „Din acțiunile concentrațiilor“, în nr. 27 din 25 februarie 1940. Articolul făcea apel la muncitorii conștienți încorporați în cazărmlle burgheziei și moșierimii romînești, să sprijine lupta partidului comunist pentru organizarea luptei în armată, împotriva participării Romîniei alături de Germania hitleristă la cotropirea teritoriului Uniunii Sovietice.

Lupta comuniștilor, plină de dragoste de patrie și popor, de ură față de dușmanii poporului, n-a putut împiedica tîrîrea Romîniei în criminalul război antisovietic care a dus cu sine enorme sacrificii materiale și nenumărate jertfe omenești, îndoliind sute de mii de familii de pe întreg cuprinsul țării.

Partidul Comunist din Romînia a fost singura forță politică din țară care s-a pronunțat încă de la început împotriva războiului antisovietic, mobilizînd și conducînd în condiții deosebit de grele lupta oamenilor muncii împotriva regimului fascist pentru ieșirea Romîniei din război și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Mărețele evenimente ce s-au succedat, demonstrînd grăitor forța politică și capacitatea organizatorică a partidului comunist, n-au mai putut fi însă consemnate în paginile „Scînteii“ care, datorită cruntei prigoane dezlănțuită împotriva sa, își încetase apariția la 8 octombrie 1940.

Încetarea apariției „Scînteii“ nu a însemnat cîtuși de puțin lichidarea presei muncitorești editată și condusă de partidul comunist, așa după cum sperau guvernarea fasciști ajunși la cîrma țării noastre. Tradiția glorioasă de luptă a „Scînteii“ a fost preluată de alte numeroase publicații ilegale ale P.C.R.: „Presa liberă“ (1941), „Buletinul tineretului patriot“ (1942),

⁵²) Ibidem, anul V, nr. 20, din iulie 1935, p. 1.

⁵³) Ibidem, anul VIII, nr. 6—7, din 1 aprilie 1938, p. 4.

„Buletinul“ (1942—1943), „România liberă“ (1943—1944), „Chemarea“ (1944), „Buletinul capitalei“ (1944) și altele.

În toată această perioadă grea, Partidul Comunist din România a reușit în ciuda stării de asediu, a tribunalelor militare și a altor nenumărate mijloace represive, să conducă activitatea a peste 15 publicații ilegale⁵⁴⁾, prin intermediul cărora partidul ținea legătura cu masele largi de oameni ai muncii, mobilizându-i și conducându-i la lupta în front unic împotriva regimului fascist din interior și a sabotării mașinii de război hitleriste.

Descriind situația catastrofală în care ajunsese țara noastră, ca urmare a tiririi sale de către regimul fascist antonescian în războiul nedrept, anti-sovietic, partidul comunist arată maselor muncitoare, tuturor patrioților din țară că față de această stare de lucruri sarcina cea mai urgentă a întregului popor este de a participa la distrugerea mașinii de război hitleriste, doborârea regimului fascist antonescian și eliberarea patriei din ghiarele cotropitorilor, salvarea ei din pragul prăbușirii totale. *„De aceea, arată ziarul România liberă“ — facem apel la toate partidele politice, patriotice, la toți patrioții adevărați și cinstiți din toate organizațiile politice, economice, culturale, la toate personalitățile hotărâte, pentru alcătuirea marelui front național de luptă pentru salvarea patriei“*⁵⁵⁾. În presa ilegală condusă de P.C.R., găsim numeroase materiale care condamnă politica trădătoare adoptată de conducerea reacționară a partidelor așa-zise „istorice“, față de propunerile P.C.R. pentru realizarea frontului patriotic antihitlerist.

Multe articole conțin referiri la mersul operațiunilor militare, la victoriile istorice obținute de armatele sovietice asupra hoardelor hitleriste, la o serie de importante hotărâri adoptate de puterile coaliției antihitleriste la conferințele de la Casablanca⁵⁶⁾, Moscova⁵⁷⁾, Teheran⁵⁸⁾.

Presa ilegală a popularizat de asemenea, numeroase acțiuni de luptă ale maselor muncitoare de pe întreg cuprinsul țării care, organizate și conduse de partidul comunist, s-au ridicat cu hotărâre la luptă împotriva reținerilor forțate din salariile de mizerie, a scumpetei, rechizițiilor de tot felul la sate, pentru ieșirea României din război. Numeroase materiale se adresează maselor de soldați și ofițerilor patrioți, îndemnându-i să nu moară pentru războiul lui Hitler, să depună armele și să treacă în bloc de partea Armatei Sovietice eliberatoare. *„Ofițeri! Soldați! Nu continuați războiul pentru Hitler și Antonescu — se spunea într-un asemenea material publicat în „Buletinul Capitalei“ — Refuzați să plecați pe front! Treceți cu arme și munițiuni de partea armatei roșii eliberatoare! Adăpostiți-vă în munți și păduri, organizați-vă în detașamente de partizani! Intoarceți armele împotriva nemților și trădătorilor și împiedicați pustiirea țării de hitleriști!“*⁵⁹⁾. Această activitate a P.C.R. nu a rămas fără rezultate; în paginile aceleiași publicații găsim numeroase exemple de grupuri de militari români care au părăsit în corpore frontul hitlerist trecând de partea armatei sovietice⁶⁰⁾.

⁵⁴⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.

⁵⁵⁾ „România liberă“, anul I, nr. 1, din 28 ianuarie 1943, p. 3.

⁵⁶⁾ Ibidem, p. 2.

⁵⁷⁾ Ibidem, ediție specială, din decembrie 1943, p. 1.

⁵⁸⁾ Ibidem, p. 2.

⁵⁹⁾ „Buletinul Capitalei“, anul I, nr. 4, din 7 iunie 1944, p. 2.

⁶⁰⁾ Ibidem, nr. 5, din 1 iulie 1944, p. 3.

Criza politică și militară a regimului antonescian survenită ca rezultat al creșterii spiritului combativ de luptă în rândurile celor mai largi mase ale poporului român și a victoriilor istorice repurtate de glorioasa armată sovietică, demonstau că în România se creau condițiile pentru pregătirea și organizarea insurecției armate, în vederea doborârii dictaturii fasciste.

Un rol deosebit de important în cadrul acestor măsuri l-a constituit actul de la 4 aprilie 1944, când cadrele de bază ale partidului, sub conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej au înlăturat din conducerea partidului grupul de trădători în frunte cu Ștefan Foriș care, în această situație grea pentru partid, când se hotărau înseși destinele poporului român „au dus — așa după cum subliniază documentele Plenarei C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie — 5 decembrie 1961 — a activitate distructivă, de dezorganizare a partidului și de trădare a cadrelor de partid...”⁶¹⁾.

Înlăturarea din partid a elementelor trădătoare, capitulante, a constituit un moment de mare însemnătate în întărirea unității partidului și capacității lui de luptă. Pe această bază a fost posibilă crearea la 1 Mai 1944 a Frontului unic muncitoresc, rezultat direct al activității neobosite dusă de P.C.R. pentru încheierea unității de acțiune a clasei muncitoare. În manifestul Frontului unic muncitoresc, publicat în ziarul „România liberă, adresat clasei muncitoare și întregului popor se spunea: „În ziua de 1 Mai, ziua ei de luptă și de speranță, muncitorimea organizată, unită, de la comuniști la social-democrați, cheamă întreaga clasă muncitoare, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreg poporul român... la luptă hotărâtă pentru: *Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Izgonirea armatei hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane! Sprijinirea Armatei roșii eliberatoare*”⁶²⁾.

Perioada care a urmat pînă la eliberarea țării noastre a fost grea și plină de sacrificii. În această luptă crîncenă, oglindită viu în paginile presei comuniste — care se dădea împotriva celui mai mare dușman din istoria patriei noastre și a întregii omeniri — fascismul — mulți comuniști, fii devotați ai clasei muncitoare, și-au dat viața pentru libertate, pentru binele și fericirea întregului popor. Jertfele lor n-au fost însă zadarnice. Sprijinindu-se pe ura maselor muncitoare împotriva regimului fascist, folosind condițiile favorabile create de ofensiva eliberatoare a Armatei Sovietice, Partidul Comunist din România a putut organiza și declanșa insurecția armată de la 23 August 1944, moment de cotitură în ulterioara dezvoltare a patriei noastre pe drumul construirii societății socialiste.

*

* *

După 23 August 1944, în noile condiții istorice create de victoria revoluției populare în patria noastră, transformări profunde s-au produs și în domeniul presei.

⁶¹⁾ „Scînteia”, nr. 5374, din 10 decembrie 1961, p. 4.

⁶²⁾ „România liberă”, anul II, nr. 4, din 26 mai 1944, p. 1.

Aplicînd creator indicațiile marelui Lenin care a acordat presei — în condițiile cuceririi puterii politice de către proletariat — un rol deosebit de mare, arătînd necesitatea transformării sale într-un instrument de reeducare economică a maselor, de informare a masei asupra felului în care trebuie să fie organizată munca în chip nou, partidul a pus în fața presei comuniste sarcina de a deveni o puternică forță activă în promovarea și înfăptuirea politicii partidului, de a strînge neconținut legăturile dintre partid și mase, de a mobiliza masele la luptă pentru rezolvarea tuturor problemelor inițiate de partid.

La 21 septembrie 1944, după 4 ani de întrerupere a apariției sale — 8 octombrie 1940 — 21 septembrie 1944 — a apărut primul număr legal al ziarului „Scînteia“.

Apărută legal ca organ central al Comitetului Central al Partidului, continuînd glorioasa sa tradiție ilegală, „Scînteia“, alături de celelalte publicații periodice conduse de partid, a devenit principalul instrument și purtător de idei al partidului, arma sa cea mai ascutită în lupta pentru mobilizarea întregului popor român în jurul liniei politice promovată de partid pentru satisfacerea revendicărilor economice și politice ale maselor muncitoare, pentru doborîrea regimului burghezo-moșieresc și a principalului său sprijin — monarhia.

Dîrz purtător de cuvînt al partidului clasei muncitoare, vestitor înflăcărat al primăverii patriei noastre, presa muncitorească de după 23 August, în frunte cu „Scînteia“, și-a îndeplinit cu cinste misiunea ei de agitatoare, propagandistă și organizatoare a luptei maselor muncitoare împotriva reacțiunii din țară și a imperialiștilor străini, pentru reconstrucția socialistă a patriei noastre. Ea a mobilizat masele de oameni ai muncii la lupta împotriva sabotajului organizat de clasele exploatare, dînd viață chemării partidului: „Totul pentru front, totul pentru victorie!“.

Rînd pe rînd în paginile sale au fost consemnate și larg popularizate documente de o mare importanță pentru istoria contemporană a țării noastre: victoriile istorice ale armatelor sovietice asupra Germaniei hitleriste; lupta partidului comunist pentru izolarea partidelor așa zise „istorice“ și făurirea unui larg front democratic; lupta țărănimii muncitoare condusă de partid pentru înfăptuirea reformei agrare; răsturnarea de la putere a guvernelor cu majoritate reacționară și instaurarea la 6 Martie 1945 a primului guvern democratic dr. Petru Groza; importante documente elaborate de Conferința Națională a Partidului Comunist din România din octombrie 1945 pentru refacerea economiei naționale; înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Romîne la 30 Decembrie 1947.

Scoțînd în evidență entuziasmul cu care oamenii muncii au primit acest măreț act, „Scînteia“ scria: „Nici un dar nu ne poate fi nouă, oamenilor muncii din România, mai drag decît cel pe care singuri ni l-am făcut: titlul mîndru de cetățean al Republicii Populare Romîne“⁶³).

Toate aceste mărețe înfăptuiri organizate și conduse de partidul comunistilor consfințeau victoria primei etape a revoluției populare în patria noastră, instaurarea și consolidarea regimului de democrație populară.

⁶³) „Scînteia“, din 30 decembrie 1947.

Cea de a doua etapă, etapa socialistă a revoluției populare, a pus sarcini noi și de o deosebită răspundere în fața clasei muncitoare și a partidului său conducător.

Stînd cu fermitate pe pozițiile principiale ale marxism-leninismului, presa muncitorească a adus și aduce o contribuție însemnată în cele mai diverse aspecte ale vieții social-economice și culturale din patria noastră socialistă.

Oglîndind politica economică a partidului nostru, în presă și-au găsit reflectarea cele mai variate probleme legate de industrializarea socialistă a țării, de transformarea socialistă a agriculturii.

Lupta oamenilor muncii pentru îndeplinirea planurilor economice, pentru ridicarea producției și productivității muncii, scăderea prețului de cost, realizarea de economii și extinderea celor mai noi tehnologii și procedee de muncă, sînt probleme strîns legate de procesul construcției societății socialiste, cărora presa le-a acordat întotdeauna deosebită importanță. În paginile „Scînteii” și ale celorlalte publicații centrale și locale și-au găsit oglîndirea numeroase și importante probleme din viața partidului și a statului nostru democrat-popular ca de pildă: lichidarea grupului antipartinic Pauker-Luca; documentele istorice ale congreselor P.M.R.; victoria deplină a socialismului la orașe și sate prin încheierea procesului de colectivizare a agriculturii ș.a.

Preluînd și dezvoltînd în condiții noi bogata experiență acumulată de presa ilegală, presa zilelor noastre aduce o contribuție tot mai însemnată în domeniul luptei ideologice combătînd cu fermitate oportunistul, liberalismul, naționalismul, șovinismul și orice altă manifestare a ideologiei nemarxiste, străine de interesele și năzuințele poporului nostru.

În acest important domeniu al muncii, lupta ideologică și educarea comunistă a maselor, ea pornește de la însemnata apreciere făcută de cel de al III-lea Congres al partidului care arată că: „*În prezent activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tîrîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou*”⁶⁴).

Lupta consecventă pentru promovarea păcii între popoare, pentru reglementarea pașnică a tuturor diferendelor ivite pe arena politicii internaționale, promovată de Partidul Muncitoresc Român, își găsește o reflectare veridică în coloanele presei. Prin paginile sale oamenii muncii din țara noastră sînt informați neconținut despre uriașele realizări obținute de U.R.S.S. și de celelalte țări ale lagărului socialist, realizări care, prin natura lor, sînt menite să constituie garanția sigură a apărării păcii și securității internaționale.

Demascînd, de altă parte, politica dușmănoasă, potrivnică principiilor coexistenței pașnice între popoare, promovată de cele mai reacționare cercuri ale imperialismului internațional, presa menține mereu trează vigilența poporului nostru împotriva ațîțătorilor la război. Constructor impetuos al socialismului, poporul român, membru al mării familii a lagărului

⁶⁴) *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, Ed. politică, Buc., 1960, p. 88.

socialist, va ști să-și apere cu demnitate minunatele sale realizări, temelii vieții fericite de azi.

Acestea sînt doar cîteva aspecte din activitatea multilaterală depusă în slujba partidului și a poporului muncitor, de „Scînteia” și celelalte publicații din țara noastră. În îndeplinirea mărețelor sarcini ce stau în fața partidului și a poporului nostru în noua etapă, presa aduce o contribuție activă în toate sectoarele de activitate.

Izvorul principal al forței presei noastre îl constituie azi, ca și în ilegalitate, legăturile ei puternice cu masele largi de oameni ai muncii. Nu există un sector sau un aspect al muncii din țara noastră care să nu găsească în „Scînteia”, și în general în presa noastră socialistă, ajutorul permanent și plin de dragoste al partidului nostru. În jurul cuvîntului partidului tipărit în paginile presei se întîlnesc azi cele mai diverse năzuințe ale oamenilor muncii. Zilnic sosesc de pildă pe adresa „Scînteii”, organ central al Partidului Muncitoresc Român, nenumărate scrisori din toate colțurile țării în care oamenii muncii scriu „Scînteii” despre succesele obținute în muncă și împărtășesc părerile lor, îi cer sprijin și sfat. „Scînteia” a devenit cu adevărat ziarul poporului pe care oamenii muncii îl numesc cu mîndrie „Scînteia noastră”.

Creșterea neconținută a tirajului „Scînteii”, care a ajuns la 1 milion de exemplare zilnic, cifră neatinsă niciodată în istoria presei românești, e o dovadă limpede de dragoste puternică pe care oamenii muncii o arată presei de partid, făclie luminoasă pe calea adevărului și a viitorului fericit al poporului nostru.

ARHIVELE ȘI CERCETAREA MONOGRAFICĂ *)

GH. STANCIU

C. BOTEZ

În epoca noastră, a marilor prefaceri sociale, Republica Populară Română cunoaște o variată și multiplă dezvoltare. Toate sectoarele de activitate cunosc freamătul vieții noi. Economia națională cunoaște o dezvoltare gigantică, iar cultura socialistă este un bun al poporului făurit de el.

Realizarea principalului obiectiv care stă în fața poporului nostru — desăvârșirea construcției socialiste și crearea condițiilor pentru trecerea treptată la comunism — cere aportul conștient al fiecărui cetățean, al fiecărui om al muncii îndăferent de sectorul unde își desfășoară activitatea.

Alături de cei care lucrează în uzine, pe ogoare, în laboratoare, muncesc cu râvnă și pasiune și cercetătorii din domeniul economic, istoric, juridic, filozofic, lingvistic etc.

Cunoașterea veridică a realității este un imperativ al vremurilor noastre, iar studierea problemelor actuale, cercetarea profundă și multilaterală a fenomenelor și proceselor dezvoltării sociale în strinsă legătură cu viața, cu practica constituie o contribuție importantă pentru rezolvarea sarcinilor construirii noii societăți.

Istoricii, economiștii, juriștii analizează domenii largi de activitate ca istoria economiei naționale, istoria statului și dreptului, istoria gândirii economice și politice, istoria mișcării muncitorești, istoria patriei și a partidului nostru, urmăresc reconstituirea realității istorice, a adevărului istoric, care, în ultimă instanță, depind de informațiile păstrate în materialele documentare, de interpretarea lor de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste. Documentarea multilaterală are o importanță de prim ordin, pentru că fără aceasta nu se poate ajunge la concluzii științifice. Acest lucru a fost subliniat de V. I. Lenin, care spunea: „Faptele, dacă le luăm în ansamblul lor, în conexiunea lor, sînt nu numai „îndărătнице“, dar și absolut concludente. Faptele, dacă sînt luate în afara ansamblului, în afara conexiunii, dacă sînt fragmentare și arbitrar, nu sînt decît o jucărie sau chiar ceva și mai rău“, iar mai departe „...trebuie să luăm nu fapte răzlețe, ci întreg ansamblul faptelor referitoare la problema analizată fără nici o excepție, căci altmin-

*) Articolul a fost întocmit mai ales pe baza materialelor documentare aflate în depozitele Arhivelor Statului Iași și Bacău.

teri se va naște în mod inevitabil bănuiala, și o bănuială cu totul legitimă, că faptele au fost alese sau triate arbitrar, că în locul conexiunii și interdependenței obiective a fenomenelor istorice în ansamblul lor este servită o cîmpăceală „subiectivă” al cărei scop este de a justifica, poate, o treabă murdară¹⁾).

Unul din izvoarele importante în scoaterea la lumină a faptelor și evenimentelor istorice îl constituie materialele documentare păstrate în arhive. Materialele documentare reflectă, în primul rînd, dezvoltarea forțelor și a relațiilor de producție, lupta de clasă, lupta maselor populare împotriva cotropitorilor străini pentru apărarea patriei, istoria culturii și multe alte aspecte importante social-economice. Documentele ne ajută să înțelegem mai bine și să cunoaștem îndeaproape viața unor oameni de știință, gînditori, slujitori ai artei și literaturii. Ele ne sprijină să reliefăm mai bine situația din trecut a poporului nostru, munca harnicilor constructori ai noii societăți, să generalizăm experiența înaintată obținută în construcția și desăvîrșirea construcției socialiste.

Acordînd o importanță deosebită legăturii permanente ce trebuie să existe între cercetarea științifică și viață, raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al III-lea al partidului subliniază că „Trebuie lichidată discordanța dintre preocupările atît de bogate și multilaterale ale partidului și statului nostru pentru dezvoltarea economică a țării și caracterul abstract, rezultat din insuficiența cunoaștere a realităților, pe care-l au unele lucrări de științe sociale”²⁾).

Spre deosebire de trecut, în noile condiții create de partid și de statul nostru democrat-popular, Arhivele Statului au o deosebită importanță în valorificarea științifică a materialelor documentare care sînt folosite multilateral în scopuri politice, ale dezvoltării economiei și culturii socialiste, în munca de educație comunistă a maselor largi muncitoare etc. Venind în sprijinul acestor activități, lucrătorii din Arhivele Statului, prin munca lor perseverentă, au scos la iveală documente extrem de importante.

Prin conținutul lor, documentele au caracter de clasă. De aceea ele trebuie prelucrate în mod critic, ținînd seama de cine au fost întocmite, epoca în care au fost scrise, scopul căruia i-au servit. În acest sens documentele trebuie analizate prin prisma teoriei marxist-leniniste, ceea ce presupune o tratare partinică, obiectivă. „Partinitatea și obiectivitatea științei istorice marxiste sînt organic legate între ele... Partinitatea cere ascuțime politică și calificare în folosirea izvoarelor din care se scoate fundamentul faptic al cercetării istorice. Tocmai datorită faptului că istoricul marxist înțelege dezvoltarea istorică de pe pozițiile forței celei mai hotărîte și mai consecutive a progresului social, de pe pozițiile clasei muncitoare, el poate efectua o cercetare științifică cu adevărat obiectivă, poate să reflecte just procesul istoric și să tragă concluzii juste și fundamentate”³⁾).

* * *

¹⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 23, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 272—273.

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 177.

³⁾ Vezi „Fapte autentice — baza cercetării istorice” de I. Smirnov, publicată în revista „Comunist”, nr. 3/1962, p. 91.

Un mare interes economic și social prezintă alcătuirea de *studii monografice* care să analizeze dezvoltarea istorică și social-economică a așezărilor urbane sau rurale, elaborarea de monografii ale unor întreprinderi sau instituții în care să se releve activitatea acestora. Realizarea unor asemenea studii științifice, cu caracter monografic, asupra unor orașe, comune, unități economice — întreprinderi, G.A.C., G.A.S. etc. — tratate din toate punctele de vedere și bazate desigur pe material documentar concret, inedit, — ne permite să facem o privire retrospectivă asupra situației din trecut a maselor muncitoare (a muncitorilor industriali, ucenicilor din bresle, calfelor și a țăranilor), a luptei de clasă dusă de acestea împotriva împăraților din regimurile exploatare, împotriva burgheziei și moșierimii. De asemenea, studiile de felul acesta crează posibilitatea de a oglindi formarea și dezvoltarea conștiinței înalte, socialiste a oamenilor muncii, elanul și lupta lor revoluționară, plină de abnegație, pentru continuarea dezvoltare a țării noastre. În felul acesta pot fi scoase și mai bine în relief grandioasele realizări ale regimului nostru socialist în toate compartimentele de activitate, caracterul științific al politicii Partidului Muncitoresc Român privind ridicarea continuă a potențialului economic al tuturor regiunilor, creșterea neconținută a nivelului de trai, ridicarea permanentă a prestigiului internațional al țării noastre.

Oferind un prețios material documentar factual, util științei și practicii, studiile monografice sînt „una din formele de observare și cercetare a realității economice-sociale... Se știe că monografia, cu unele particularități impuse de natura obiectului, este utilizată de cele mai diverse științe. Folosită la studierea vieții societății, ea poate oferi un prețios material documentar factual, util științelor sociale. Ea este astfel un auxiliar al muncii științifice, un mijloc de cercetare rațională a fenomenelor sociale. Monografiile unor întreprinderi industriale, unități socialiste din agricultură etc. s-au dovedit utile deopotrivă activității practice și necesității generalizării științifice a experienței construcției socialiste“⁴⁾.

Intocmirea monografiilor, avînd ca bază teoretică materialismul dialectic și istoric, dă posibilitate nu numai descrierii faptelor și evenimentelor, ci și analizării faptelor referitoare la fenomenele studiate în legătura lor reciprocă, în conexiunea lor, ceea ce permite generalizarea proceselor social-economice care au loc, descoperirea legilor care guvernează dezvoltarea acestora.

Elaborarea unor asemenea studii monografice este mult ușurată de activitatea desfășurată de arhiviști. Ca urmare a preocupării și îndrumării serviciilor regionale de către Direcția generală a Arhivelor Statului, materialul arhivistic este în unele cazuri clasat pe probleme tematice. Fișele tematice întocmite în acest scop constituie un prețios ajutor pentru cercetătorii din toate domeniile, iar materialul arhivistic existent cuprinde o multitudine de probleme privind trecutul istorico-politic și social economic al țării noastre.

⁴⁾ I. Bochiș, M. Părăluță, V. Spiridon — *Pentru orientarea științifică în cercetarea monografică în „Lupta de clasă“* nr. 11, din 1959, p. 70.

Un important domeniu de cercetare monografică îl constituie *industria*. În anii regimului democrat-popular s-au obținut succese importante în ceea ce privește industrializarea socialistă și electrificarea țării.

Pornind de la considerentele de mai sus, elaborarea de studii monografice privind situația industriei din Moldova prezintă un interes deosebit.

România, în timpul regimului burghez-moșieresc, era o țară agrară înapoiată. Burghezia și moșierimea erau interesate în a stoarce de pe spatelul poporului profituri cât mai mari. De aceea s-au orientat în special către acele ramuri ale industriei care, cu investiții mici, aduceau venituri mari. Dependența de capitalul străin pe care burghezia a inaugurat-o și a întărit-o făcea ca țara noastră să fie mai ales o anexă, o sursă de materii prime și brațe de muncă și piață de desfacere a statelor capitaliste dezvoltate.

Politica regimului burghez-moșieresc față de dezvoltarea industrială a avut urmări dezastruoase pentru economia națională, pentru soarta maselor populare. Despre o industrie grea nu se putea vorbi, unele ramuri lipsind cu desăvârșire. Întreprinderile industriale care existau erau repartizate în mod haotic pe teritoriul țării. Printre regiunile înapoiate, Moldova deținea un loc de frunte.

Pentru situația din trecut, studiile monografice privind activitatea industrială din Moldova sînt sprijinite de documentele existente în Arhivele Statului. Din cercetarea materialului arhivistic se întărește concluzia că în Moldova — ca și în alte regiuni ale țării — exista o slabă activitate industrială, dacă ținem seamă de bogățiile naturale ale acestei regiuni, de talentul și activitatea creatoare a poporului nostru muncitor.

Astfel, materialele de arhivă ne dau posibilitatea să analizăm diverse aspecte privind activitatea întreprinderilor mici și mijlocii care existau în fostul județ Bacău în industria hîrtiei și celulozei, reprezentată prin fabrica „Letea”⁵⁾, în industria pielăriei, tăbăcării și încălțămintei⁶⁾, în industria textilă, printre care mai importante erau fabrica „Izvoranul”, „Bacăul” și „Filderman”, precum și activitatea unor ateliere metalurgice ca turnătorii, ateliere mecanice, ateliere de reparații⁷⁾ etc. Există material arhivistic și cu privire la unele mici unități industriale din domeniul extracției și rafinării petrolului, întreprinderi înființate încă din anul 1875⁸⁾.

Despre unitățile din domeniul industriei alimentare în județul Bacău există date cu privire la activitatea morilor, fabricuțelor de paste făinoase, mezeluri, bere, spirt etc. unele din ele fiind înființate încă la mijlocul secolului trecut. În domeniul industriei forestiere, arhivele posedă date privind exploatarea prădalnică a fondului forestier. Din documente reiese că unele familii boierești vechi ca Știrbei, Rosseti și alții, împreună cu elemente capitaliste autohtone și străine, prin drepturile asumate din trecutul feudal, au exploatat din plin masivii muntoși : Cașin, Palanca, Slănic, Dof-tana și întreaga vale a Trotușului.

⁵⁾ Arh. St. Iași, Inspectoratul VIII Industrial, dos. 1239—1264, din anii 1928—1948.

⁶⁾ Ibidem, dos. 1306—1383 ; 1471—1536, anii 1921—1946.

⁷⁾ Ibidem, dos. 1537—1609, anii 1933—1945.

⁸⁾ Ibidem, dos. 1622—1722, anii 1921—1938.

Fostul județ Baia nu se caracterizează prin activitate industrială. Ca să folosim expresia vremii, în acest județ existau mici stabilimente industriale, care se reduceau de regulă la diverse ateliere, mai mult cu caracter meșteșugăresc, din domeniul tăbăcăriei, morăritului, prelucrării lemnului etc.⁹⁾.

Și celelalte județe din Moldova aveau un caracter agrar. De exemplu, în județul Botoșani au fost înregistrate, de statistica vremii, diverse mori (printre care Moara Popăuți înființată în 1880) prese de ulei, mici tăbăcării, mici fabricuțe de săpun și luminări¹⁰⁾. În județul Neamț existau: fabrica de postav „Buhuși”, fabrica de hirtie și mucava și fabrica de celuloză din Piatra Neamț, unele fabrici de cherestea etc.¹¹⁾. Județul Roman cuprindea în aria sa fabrica de zahăr „Danubiana”, mici fabricuțe de ulei, mori, fabrica de glucoză — „Galbeni” și alte stabilimente industriale mici¹²⁾.

Activitatea industrială din orașul Iași este oglindită în documentele referitoare la „Atelierele C.F.R. Nicolina”, la industria textilă (reprezentată prin S.A. „Țesătura”, Fabrica de Tricotaje „Moldova”, fabrica „Textila” și „Victoria”, după care urmau o puzderie de ateliere de țesătorie înființate după primul război mondial), în documentele de la „Manufactura de tutun din Iași”, precum și prin arhivele diverselor mori, prese de ulei, ateliere de mobilă etc.¹³⁾.

Din cele relatate rezultă că Moldova nu se caracteriza în trecut printr-o activitate industrială propriu-zisă. Este adevărat că după primul război mondial apare un număr important de ateliere, care însă nu modifică starea de adâncă rămânere în urmă a Moldovei. Ea era o regiune înapoiată din punct de vedere economic, iar întreprinderi industriale cu o oarecare dezvoltare se găseau doar în orașele Bacău și Iași, după care urmau orașele Piatra Neamț și Roman. Alături de Dobrogea, Oltenia și Maramureș, Moldova resimțea din plin lipsa unei industrii, urmările politicii de „țară eminentamente agricolă”. Documentele existente în arhivă alături de diferitele publicații (reviste de istorie, economie, geografie și anuarele statistice) întregesc concluzia că în această parte a țării nu exista o industrie grea, că industria existentă era dispersată, că fostele județe se caracterizau printr-o totală disproporție economică, că numeroasele orașele duceau o viață monotonă. Referindu-se la aceasta, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta: „Ne amințim cu toții de înfățișarea monotonă, lipsită de viață, a numeroaselor orașe din țara noastră, „locuri în care nu se întâmplă nimic”, zugrăvite cu atita măiestrie de Mihail Sadoveanu. Sub regimul burghezo-moșieresc, numeroase orașele din acestea se aflau în Moldova, Oltenia, Dobrogea și în nord-vestul țării, unde industria era într-o stare rudimentară”¹⁴⁾.

⁹⁾ Ibidem, dos. 3327—3333; 3341—3366; 3399—3415 ș.a., anii 1923—1946.

¹⁰⁾ Ibidem, dos. 2721—2745; 2901; 2831—2837; 2913; 2970—2800, anii 1921—1946.

¹¹⁾ Ibidem, dos. 2462—2463; 2465—2466; 2467—2477; 2484—2492; 2530—2538, anii 1919—1948.

¹²⁾ Ibidem, dos. 2721—2745; 2901; 2831—2837; 2913; 2970—2800, anii 1921—1948.

¹³⁾ Ibidem, dos. 11—22; 95—117; 123—138; 144—155; 172—214 ș.a., anii 1917—1948.

¹⁴⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvintări 1955—1959*, Ed. politică, Buc., 1960, p. 47.

Din cercetarea documentelor arhivistice cu privire la întreprinderile mai mari din Moldova se pot desprinde însă o serie de concluzii importante care duc la necesitatea elaborării de studii monografice. În ceea ce privește trecutul istoric al acestor întreprinderi se poate constata activitatea întreprinderilor de la înființarea lor, profiturile fabuloase obținute de patroni¹⁵⁾, pătrunderea capitalului străin în economie¹⁶⁾, dezvoltarea acestor întreprinderi pe baze monopoliste etc.

În afară de aceste probleme se mai poate constata situația economico-socială a proletariatului. Astfel se pot cunoaște condițiile mizere de muncă și de viață ale muncitorilor, exploatarea crîncenă la care erau supuși aceștia. De asemenea, în documentele de arhivă se poate urmări ca un fir roșu lupta dusă de Partidul Comunist din România în perioada de ilegalitate împotriva exploatării, fascismului și războiului, pentru o viață fericită, pașnică. Comuniștii demască activitatea criminală a clicii conducătoare, ridicînd masele la luptă împotriva măsurilor luate de exploatare pentru scumpirea traiului, neplata la timp și reducerea salariilor, intensificarea exploatării etc.¹⁷⁾. În fruntea olasei muncitoare, partidul a organizat și condus lupta oamenilor muncii împotriva regimului burghezo-moșieresc, pentru înfăptuirea revoluției socialiste și crearea unei societăți noi, în care să nu mai existe exploatarea omului de către om.

Acestea sînt doar cîteva aspecte cu privire la activitatea industrială și la situația social-economică a oamenilor muncii în regimul burghezo-moșieresc, la mișcarea muncitorească și rolul comuniștilor în dezvoltarea acesteia în condițiile luptei de clasă, aspecte pe care materialul arhivistic ni le furnizează din plin.

Astăzi, datorită politicii înțelepte, științifice a partidului și statului nostru cu privire la industrializare, la repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării, în Moldova au fost create puternice centre industriale, care se dezvoltă în ritm rapid. Pe lângă obiectivele mărețe care ateslă înfăptuirea procesului de industrializare și electrificare a țării, pe hanta Moldovei au apărut orașe noi, centre ale industriei grele, inclusiv ale industriei constructoare de mașini. Acestea confirmă teza lui Fr. Engels care arată că: „Numai o societate care face ca forțele ei de producție să se angreneze armonios, după un plan mare, unic, poate permite industriei să se răspîndească pe întinsul țării într-un fel care să corespundă cel mai bine propriei sale dezvoltări și menținerii, respectiv dezvoltării celorlalte elemente ale producției“¹⁸⁾. Ridicarea economică a fostei Moldove înapoiate se realizează astăzi, datorită politicii marxist-leniniste a partidului nostru de îmbunătățire a repartizării teritoriale a forțelor de producție și de dezvoltare multilaterală a tuturor regiunilor țării, pe fondul dezvoltării de ansamblu a economiei naționale.

Analiza dezvoltării industriei textile ieșene în anii regimului de democrație populară scoate în evidență, pe lângă dezastrul industriei moș-

¹⁵⁾ Arh. St. Iași, Primăria Iași.

¹⁶⁾ Ibidem, Camera de Comerț și Industrie Iași.

¹⁷⁾ Ibidem, Rezidența Regală a ținutului Prut, dos. 1748/1938, dos. 1486/1939, dos. 2487/1940.

¹⁸⁾ Fr. Engels, *Anti-Dühring*, ed. a III-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 328—329.

tenite de la regimul burghezo-moșieresc în momentul eliberării țării de sub jugul fascist¹⁹⁾, preocuparea și măsurile luate de P.M.R. pentru ridicarea economică a orașului și asigurarea populației cu cele necesare traiului²⁰⁾, înfăptuirea actului naționalizării principalelor mijloace de producție²¹⁾. De asemenea se poate reliefa dezvoltarea industriei în etapa socialistă a revoluției populare, ridicarea de cadre calificate necesare producției, lupta pentru asigurarea rentabilității întreprinderilor, planificarea producției, pentru inițierea și dezvoltarea întrecerii socialiste, a mișcării inovatorilor, pentru sporirea producției²²⁾, creșterea productivității muncii, folosirea metodelor înaintate de muncă, normarea muncii, consfătuirile de producție, îmbunătățirea proceselor tehnologice și a condițiilor de muncă, rolul organizațiilor de partid în îmbunătățirea activității întreprinderii ș.a.²³⁾.

Problemele menționate în legătură cu industria textilă ieșeană sînt doar cîteva din aspectele multiple cu privire la dezvoltarea industriei care pot fi cercetate pe baza materialelor ce ni le pun la dispoziție Arhivele din Moldova și din întreaga țară.

Folosirea fondurilor arhivistice ale Consiliului de Miniștri, ministerelor, direcțiilor și direcțiilor generale din organele menționate ne permite să analizăm, pe lângă trecutul istoric al industriei, activitatea desfășurată de partidul și statul nostru pentru crearea și dezvoltarea industriei grele, precum și transformarea ei în ramură conducătoare din economia națională a Republicii Populare Romine. Există materiale documentare importante pe baza cărora se pot elabora studii cu privire la crearea și dezvoltarea unor ramuri noi ale industriei, în trecut inexistente, precum și cu privire la construirea unor mari uzine și întreprinderi ce constituie mîndria țării noastre peste hotare.

Elaborarea monografiei industriale pe baza documentației concrete permite strîngerea și sintetizarea unui bogat material faptic care înlesnește desprinderea concluziilor științifice, generalizarea experienței pozitive, elaborarea de recomandări pentru organizațiile de stat și obștești, întreprinderi și instituții în ceea ce privește rezolvarea problemelor pe care le ridică viața, practica.

Un alt domeniu pentru care arhivele oferă vaste posibilități pentru cercetările monografice îl constituie agricultura. Cercetătorul găsește un

¹⁹⁾ Arh. St. Iași, Casa de Asigurări Sociale Iași, dos. 1368/1941; ibidem Camera de Comerț și Industrie Iași, dos. 47/1942; ibidem Inspectoratul Muncii Iași, dos. 1/1938, Prefectura jud. Iași, dos. 33/1944.

²⁰⁾ „Moldova liberă” din 24 sept., 24 oct., 6 dec. 1944; 11 și 24 ian., 16 apr., 1 mai, 14 iul., 23 sept., 2 dec., 1945; 28 nov. 1946; „Lupta Moldovei” din 28 mart., 22 febr., 21 iun. 1947; „Monitorul oficial” partea I-a, an CXII, nr. 204 din 8 sept. 1945. Arh. St. Iași, Camera de Comerț a industriei Iași, dos. 54 și 55/1945; ibidem, Camera de Muncă dos. 7/1945 ș.a.

²¹⁾ „Scînteia” din 13 iunie 1948, și „Lupta Moldovei” din 13 iunie 1948.

²²⁾ „Lupta Moldovei”, 6 august 1948, 6 nov. 1949, 2 dec. 1949, 14 ian. 1949, 6 febr. 1950.

²³⁾ Vezi arhiva „Atelierele de reparat material rulant” Iași, arhiva fabricii „Țesătura” Iași; arhiva fabricii Textila Buhuși; arhiva „Dir. regională C.F.R. Iași”; arhiva fabricii „Textila Roșie” Iași; arhiva fabricii „Moldova” Iași; „Lupta Moldovei” din 16 nov. 1951; „Flacăra Iașului” 29 iun. și 30 sept. 1953, 11 apr. și 11 dec. 1959; „Dir. Reg. de Statistică Iași și Bacău” ș.a.

bogat material documentar, atît în ceea ce privește situația agriculturii în orînduirile presocialiste, cît și pentru istoria transformării micii gospodării țărănești, producătoare de mărfuri, în gospodării mari socialiste, gospodării colective.

Arhivele din Moldova, de exemplu, posedă vechi documente, încă din perioada feudalismului, din care se pot desprinde relațiile existente în acea perioadă la sate. De asemenea, urmărind firul istoriei, prin intermediul documentelor păstrate, putem constata trecerea de la feudalism la capitalism, cu tot cortegiul de jafuri, nedreptăți, suferințe și împilare.

Dacă facem o privire retrospectivă asupra secolului trecut cu ajutorul documentelor, vom vedea că arhivele din Moldova dețin un vast material din care rezultă caracterul înapoiat al agriculturii. Analizînd documentele isprăvnicilor Cirligătura, Suceava, Putna, Covurlui, Botoșani, Tutova, Dorohoi, Tecuci, Neamț, Vaslui, Bacău, Fălciu, Hîrlău și Iași, cercetătorul poate găsi date inedite pe o perioadă îndelungată, începînd cu primele decenii ale secolului al XIX-lea, referitoare la o serie de probleme importante privind situația agriculturii.

Date importante se întîlnesc cu privire la semănăturile de toamnă și de primăvară²⁴⁾, la raporturile dintre boieri și locuitorii satelor²⁵⁾ și atitudinea de împotrivire a țăranilor²⁶⁾.

Cercetarea relațiilor de producție din agricultură, în condițiile capitalismului, este sprijinită cu noi date, care pînă în prezent nu au fost valorificate în suficientă măsură. De pildă, după reforma agrară din 1864, care a constituit o condiție importantă pentru dezvoltarea capitalismului în agricultura Romîniei, materialul arhivistic ne furnizează date interesante cu privire la improprietări și exproprieri, mașinile și uneltele agricole folosite în agricultură, statistica animalelor, creditele agricole acordate moșierilor și arendașilor, arendarea moșiilor statului²⁷⁾ etc. În materialele de arhivă se găsesc și date cu privire la puternicile rămășițe feudale păstrate după reforma agrară din 1864 care a menținut marile latifundii și dependența țăranilor față de moșieri — date care vorbesc despre condițiile grele de muncă și viață ale țăranimii²⁸⁾.

Studierea documentelor întărește concluzia că legile agrare și reformele preconizate de monstruoasa coaliție burghezo-moșierească au venit numai în sprijinul satisfacerii intereselor hrăpărețe ale marilor proprietari. Pămîntul era în realitate un monopol al moșierilor. Așa se explică faptul că la sfîrșitul secolului trecut moșia Deleni (Botoșani) avea o întindere de 17.291 ha., din care țăranimii muncitoare îi reveneau doar 1.355 ha. Moșia Hangu din județul Neamț, avea aproape 63.000 ha., iar cea de la Flămînzi (Botoșani), cuprindea peste 20 sate și cătune, cu peste 26.000 fălci²⁹⁾. Materialul arhivistic mai scoate în evidență că, datorită împărțirii nedrepte a

²⁴⁾ Arh. St. Iași, Tr. 447, op. I/485, dos. 68, 87; ibidem op. II/485, dos. 30.

²⁵⁾ Ibidem, dos. nr. 2, 8, 86, 93, 106, 107, 194, op. II/485.

²⁶⁾ Ibidem, dos. 128, 43 op. II/485; ibidem Tr. 1985 op. II/2035, dos. 4.

²⁷⁾ Ibidem, Prefectura Iași, dos. 63, 65/1899 și dos. 38, 43, 45, 47/1890.

²⁸⁾ Vezi „Contractele agricole între proprietarii de pămînt și locuitorii săraci” Sfat. Pop. oraș Bacău, dos. 29/1884, dos. 55/1886, dos. 59/1887, dos. 72/1888, dos. 85/1890.

²⁹⁾ Vezi: *Marele dicționar geografic al Romîniei*, Buc., anul 1900.

pământului, lupta țăranilor care se manifestase din plin prin răscoalele din 1888, continuă și la începutul secolului al XX-lea. Aceasta denotă că agricultura din România burghezo-moșierească era măcinată de adînci contradicții³⁰). Sistemul exploatării capitaliste, care era îmbinat cu puternicele rămășițe feudale, a ridicat înapoierea economică a statului și a făcut să crească nemulțumirea țăranilor. „Este cu totul firesc — arăta V. I. Lenin — ca îmbinarea unor sisteme de gospodărie atît de eterogene și chiar opuse să ducă în viața reală la o serie întregă de conflicte și contradicții dintre cele mai profunde și complexe, ca sub presiunea acestor contradicții o serie întregă de gospodărie să decadă. Toate acestea sînt fenomene proprii oricărei epoci de tranziție“³¹).

Valul nemulțumirilor țăranilor era cauzat de lipsa de pămînt, lipsa de hrană, regimul greu fiscal, ce apăsa zdrobitor asupra țăranilor, de atitudinea hrăpăreață a moșierilor și arendașilor.

Statul burghezo-moșieresc urmărea un singur scop — îmbogățirea exploatare pe spinarea celor ce munceau — ceea ce a determinat înrăutățirea și mai mult a situației maselor populare, existența unui adevărat regim de foamete. Despre foametea și mizeria din mediul sătesc scria destul de clar, la un an după răscoalele țărănești, ziarul „Lupta Noastră“ organ al corpului sanitar inferior. Sub titlul „Despre mizeria fiziologică“, se arată: „la țară și limitele orașelor... se văd adesea copii pînă la 2 sau 3 ani, slăbiți așa că le rămîn oasele acoperite cu pielea; această boală în termeni medicali este numită mizerie fiziologică sau marasm. Această slăbiciune sau uscăciune este provenită din cauza lipsei de hrană îndestulătoare și potrivită cu vîrsta copiilor“³²).

Despre răscoala țăranilor din 1907, arhivele posedă un bogat și valoros material documentar. Astfel, la Arhivele Statului din Iași, există materiale începînd cu telegrama din 15 februarie 1907, care anunță izbucnirea răscoalelor din Flămînzii, Frumușica și Rădeni-Botoșani³³). Din studierea materialului din această perioadă istorică, se pot trage concluzii extrem de valoroase cu privire la reprimarea acestei răscoale de către guvernul burghezo-moșieresc. Au fost atît de mulți arestați — se arată în documente — încît în Moldova s-a pus problema acordării unor sume în plus pentru penitenciarele unde erau îngrămădiți arestații³⁴). De asemenea pot fi întocmite noi studii cu privire la atitudinea revoluționară a muncitorilor, atitudinea justă a unor învățători care au luat apărarea deschisă a țăranilor³⁵) etc.... Din filele îngălbenite de timp, se poate scoate și mai mult în evidență, pe bază de noi elemente, atitudinea dîră a țăranilor care în unele părți ale Moldovei au dat foc conacelor boierești (vezi paginile referitoare la Siliștea-

³⁰) Vezi: D. Hurezeanu, *Problema agrară și lupta țăranimii din România* (1904—1906), Ed. științifică, Buc. 1961.

³¹) V. I. Lenin, *Opere*, vol. 3, Ed. politică, Buc., 1961, p. 183.

³²) „Lupta noastră“, 17 noiembrie 1908.

³³) Arh. St. Iași, Tr. 1760, op. 2009, dos. 69.

³⁴) Ibidem, Prefectura Iași, dos. 490/1907.

³⁵) Ibidem, Parchetul general, dos. 87, p. 324, dos. 64/1907.

Covurlui, moșia Erbiceni, Belcești, Foltești, Mastacani și Costișa-Buhuși³⁶⁾ etc.

Documentele de arhivă existente ne mai arată că satul, în virtutea acțiunii legilor economice specifice capitalismului, era supus unei puternice diferențieri. Sărăciimea satelor era în continuă creștere. Aceasta a făcut ca în fostele județe Iași, Vaslui, Tutova, Fălciu, cei 394 moșieri existenți să dețină mai mult pământ decât 67.894 familii de țărani cu gospodării sub 5 ha.³⁷⁾ Caricatura de reformă agrară din 1921 nu a îmbunătățit cu nimic repartizarea pământului între clasele sociale existente la sate. *Nerezolvarea* problemei țărănești este oglindită și de datele furnizate de „Registrul de locuitori neîndreptățiți la împroprietărirea din comunele județului Iași”, unde sînt înregistrate cererile de protest înaintate de 8534 de locuitori din 75 comune³⁸⁾. Consecință inevitabilă a diferențierii țărănimii, ca urmare a ruinării și pauperizării ei în urma exploatării la care a fost supusă, în județele ce alcătuiesc azi regiunea Iași existau în trecut mii de familii de țărani complet lipsite de pământ (proletari agricoli), care erau nevoite să-și vîndă forța de muncă moșierilor, arendașilor și chiaburilor, la prețuri derizorii.

Un tablou tot atît de sumbru ne apare din documentele de arhivă, îmbinate cu situațiile statistice oficiale ale timpului, dacă ne referim și la celelalte mijloace de producție. În miinile moșierilor și chiaburilor erau concentrate puținele mașini agricole (tractoare, batoze, locomobile, semănătoare etc.), în timp ce micile gospodării țărănești erau lipsite pînă și de cel mai elementar utilaj agricol. Agricultură Romîniei burghezo-moșierești era una din cele mai înapoiate din Europa³⁹⁾. Dacă pe întreaga țară, mai existau încă 25.000 pluguri de lemn, în Moldova erau folosite aproximativ 1/3 din acestea. Pe lângă aceasta datele cuprinse în materialele arhivistice ne arată că și numărul de animale la suta de hectare era scăzut. De exemplu, în 1938, în județele Vaslui, Tutova, Fălciu și Iași, reveneau în medie la suta de hectare teren agricol: 24,6 bovine, 65 ovine și caprine, iar la suta de hectare teren arabil existau 13,5 porcine⁴⁰⁾. De remarcă că și acest șeptel redus se afla în cea mai mare parte în proprietatea moșierilor. Toate acestea făceau ca în exploatarea pământului accentul să se pună pe munca manuală, care convenea extrem de mult moșierilor, arendașilor și chiaburilor, obținînd în felul acesta o plusvaloare cît mai mare, deoarece forța de muncă costa mult mai puțin decât investițiile pentru cumpărarea de utilaje agricole.

Cercetarea arhivelor ne mai scoate în evidență și alt aspect important pentru studiile și cercetările monografice privind agricultura. Astfel, în varietatea formelor de jefuire sistematică și sălbatică a țăranilor munci-

³⁶⁾ Ibidem, dos. 53/1907, intitulat „Procesul țăranilor răsculați în februarie 1907 din Costișa-Buhuși”.

³⁷⁾ *Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimia muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944/1945*, „Studii și referate monografice”, vol. II, Ed. politică, Buc., 1960.

³⁸⁾ Arh. St. Iași, Prefectura Iași, dos. 186/1921.

³⁹⁾ Gh. Surpat: *Pauperizarea clasei muncitoare în România burghezo-moșierească*, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 34.

⁴⁰⁾ Date furnizate de Dir. reg. de Statistică Iași.

tori, în timpul regimului burghezo-moșieresc, un rol important l-au jucat creditul și fiscalitatea, care au contribuit în mod direct la intensificarea ruinării și pauperizării țărănimii. În același timp, camăta și sistemul fiscal au favorizat creșterea avuției claselor exploataoare. „Pe spinarea țăranilor, lipsiți de pământ, de unelte și vite, înglobați în datorii, goi și înfometați, se îmbogăteau moșierii, fabricanții și negustorii, cămătarii și chiaburii⁴¹⁾.”

Procesul rapid de deposedare de pământ a țăranimii muncitoare, la care creditul, fiscalitatea și prețurile și-au adus din plin contribuția, situația materială deplorabilă a țăranilor cu gospodării mici și mijlocii, ca urmare a cruntei lor exploatare și subalimentația cronică a acestora, condițiile mizere de locuit ale maselor țărănești și lipsa oricărei asistențe sanitare pentru acestea, au făcut să crească nemulțumirile lor față de situația vitregă ce le crease regimul burghezo-moșieresc, s-au intensificat frământările la sate, a crescut numărul revoltelor și acțiunilor țărănești împotriva guvernărilor. Toate acestea sînt larg oglindite în materialele documentare existente în arhive.

Pentru a scăpa de această situație, o singură cale exista pentru țărănime — lupta alături de clasa muncitoare sub conducerea P.C.R. Încă de la înființarea sa, partidul comunist a militat pentru încheierea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, pentru organizarea și conducerea luptelor țărănești. În acest sens partidul arată că pentru atragerea maselor țărănești în frontul revoluționar consideră necesară „trecerea de la metodele abstracte propagandistice, la munca concretă de organizare și conducere a luptelor țărănești din partea partidului, pentru cerințele lor zilnice, pentru neplata datoriilor, pentru neplata impozitelor, luptă pentru apărarea pământului țărănesc împotriva exproprierii pe calea executărilor și a scoaterii în vânzare a inventarului țărănesc⁴²⁾”. Partidul a apărut cu consecvență interesele maselor țărănești, a organizat și condus lupta acestora pentru o viață mai bună, a propagat în rîndurile oamenilor muncii de la orașe și sate necesitatea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare care, sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul ei, a devenit forța socială capabilă să înlăture regimul de tristă amintire, să instaureze diotatura proletariatului și să lupte pentru construirea și desăvirșirea construcției socialiste.

Evident că studiile monografice despre agricultură trebuie completate cu analiza realizărilor obținute de țărănimea muncitoare în perioada de după eliberarea țării noastre de sub jugul fascist cînd, datorită adîncilor prefaceri politice, economice și sociale și sprijinului multilateral al clasei muncitoare, și-a schimbat radical condițiile de muncă și de viață, descătășindu-se de toate piedicile ce se opuneau liberei și deplinei sale dezvoltări. Aceasta va crea posibilitatea de a prezenta multilateral alianța muncitorească-țărănească, care constituie baza de neolintit a regimului nostru democrat-popular.

⁴¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 5.

⁴²⁾ *Documente din Istoria Partidului Comunist din România*, Ed. P.M.R., Buc., 1951, p. 181.

Reliefarea importanței problemei menționate va putea fi realizată pe deplin numai dacă vom ține seama de situația din trecut, de rezultatele obținute în anii socialismului și de perspectivele luminoase pe care socialismul le deschide în viitor. Inițiativa recentă luată de către Institutul de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., privind elaborarea de monografii despre unele sate, comune sau gospodării agricole colective în vederea întocmirii unei lucrări monografice de mari proporții despre alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, subliniază încă o dată importanța pe care o prezintă studiile monografice privind agricultura.

Dat fiind rolul pe care-l are *creditul și politica fiscală* în evoluția economică a unei țări, considerăm că și acest domeniu poate constitui obiectul unor cercetări monografice. Aceasta cu atât mai mult cu cât în această direcție există mari posibilități de documentare arhivistică, iar documentele folosite pînă în prezent nu epuizează bogatul material arhivistic existent.

Fără să exagerăm, putem afirma că despre formarea și dezvoltarea creditului în Moldova, cunoștințele existente pot fi întregite cu noi și importante aspecte. Pot fi scoase la lumină noi fapte demascatoare la adresa regimului burghezo-moșieresc în ceea ce privește politica sa economică și în acest compartiment de activitate.

Astfel încercările nereușite în legătură cu formarea Băncii Moldovei între 1857—1858 au făcut ca problema creditului să nu-și găsească o rezolvare corespunzătoare în țara noastră. Datorită acestui fapt, zărăfia și cămătăria, legate împreună, erau aproape unica formă a capitalului de împrumut. Cu toate aceste condiții grele se înregistrează însă un început timid de dezvoltare a activității bancare pentru satisfacerea nevoilor de credit ale moșierimii și burgheziei. Orășenii, micii funcționari, nu aveau totuși posibilități de împrumut deoarece dobînda era exorbitantă. În acest sens documentele de arhivă ne dezvăluie o serie de acțiuni inițiate în scopul de a rezolva această problemă.

Materialul arhivistic ce poate fi folosit pentru monografia unei bănci ne arată, de exemplu, că la 1 iunie 1871 se înființează „Prima societate de economie din urbea Iași“⁴³⁾. Înființarea acesteia, așa cum arată documentele, a fost rezultatul crizei economico-financiare din acea epocă și avea scopul „de a înlesni cu bani înșiși asociații la nevoile lor urgente din depunerile lor...“⁴⁴⁾ și constituia un instrument de luptă al funcționarilor de rînd ai statului împotriva cametei. Pentru că nu-și încasau salariile o jumătate de an și chiar mai mult, ei primeau așa numitele accepte pe baza cărora puteau să se împrumute de la diferiți cămătari cu dobînză ce ajungeau pînă la 1/2 din împrumut. Împotriva acestor speculații, un grup de 13 învățători și o pensionară pun bazele acestei societăți din modestele lor

⁴³⁾ Arh. St. Iași, Prima societate de economie din urbea Iași, dos. 222/1882/1915, f. 1.

⁴⁴⁾ Ibidem, Manuscrise, dos. 1729, f. 12—13.

sume bănești *). Prima depunere a membrilor acestei societăți, care avea de fapt caracterul unei societăți de ajutor reciproc — și care mai târziu ajunge un mare exploatator — a fost umilul lor capital de 374 lei, ce l-au depus spre păstrare... într-o cutie de chibrituri⁴⁵⁾.

Analizând evoluția acestei societăți înființată cu intenția de a ajuta cu mici credite pe asociați — cum arată statutul ei la început — putem urmări în timp transformarea ei într-o societate cu capital cămătăresc care, ca și celelalte bănci, urmărea să acorde împrumuturi cu dobândă. Preluând datoritiile țăranimii de la diferiți cămătari mai mărunți, le acapara loturile de pământ, casele, scoțându-le la vânzare silită, aducând astfel ruina acestora. Marilor proprietari le lua dobânzi mai mici, deoarece împrumutau sume mai mari și, așa cum se exprimau unii dintre membrii consiliului, „aveau siguranța restituirii împrumutului“. Masele muncitoare, care împrumutau sume mici, erau jefuite fără milă. Datorită acestui fapt, societatea reușește ca de la un capital extrem de redus la început, să ajungă după trei decenii, respectiv la începutul secolului al XX-lea, la un capital ce reprezenta imensa sumă de aproape 4 milioane lei. După anul 1900 reiese din documentele societății că aceasta progresa foarte repede, își lărgeste sfera de operații financiare, precum și limitele teritoriale, deservind întreaga Moldovă și, așa cum arată scriptele, centre importante din Muntenia, Oltenia și Dobrogea. În 1948, în momentul naționalizării ei, societatea opera cu un capital de 2.559.936.405 lei stabilizată⁴⁶⁾.

Cercetînd în continuare materialul de arhivă, rezultă că, pe baza unei legi din 5 aprilie 1873, se înființează „Societatea creditului funciar urban Iași“. Această nouă societate, așa cum rezultă din cele 670 unități de păstrare⁴⁷⁾, acordă împrumuturi ipotecare pe imobilele din marile orașe și stațiuni balneare și climatice. Analiza activității ipotecare a acestei societăți arată cum, printr-un sistem deosebit de exploatare, activul acesteia creștea într-un ritm rapid. Prin metodele folosite, într-o perioadă scurtă, societatea își extinde activitatea ajungînd să aibă sucursale în București, apoi în principalele orașe din Muntenia și Dobrogea, iar după primul război mondial își crease o sucursală și în orașul Cluj.

Din materialul existent numai la Arhivele Statului din Iași rezultă că în Moldova au mai funcționat și alte unități bancare. Pe lângă sucursalele marilor bănci — Banca Națională a României și Banca Românească — și-au mai desfășurat activitatea Banca Comerțului Moldovean, Banca de Comerț și Industrie, Banca Isvoranu și altele. Documentele ne scot la lumină afa-

*) Unul dintre membrii fondatori ai societății a fost și I. Creangă care numai după un an (la 19 august 1872) datorită lipsurilor în care se găsea introduce o cerere din care rezultă că „fiind scos din funcție și nemaiavind parale pentru a face parte din societate“, roagă să i se restituie înfima sumă depusă. Ulterior dintre membrii primei societăți de economii din Iași mai fac parte Petre Poni, A. D. Xenopol, Gh. Muzicescu, O. Botez, Gh. Ghibănescu și alți oameni de seamă ai timpului.

⁴⁵⁾ Arh. St. Iași, Manuscrise, dos. 1729, f. 19.

⁴⁶⁾ Ibidem, Prima societate de economii din urbea Iași, dos. 93, p. 278—279.

⁴⁷⁾ Ibidem, Inventar bancar, Tr. 1888, dos. 670.

cerile a 25 mari unități bancare și case de credit⁴⁸⁾, precum și activitatea unor case particulare de împrumut. De exemplu, din Arhiva bancherului Daniel rezultă că în 1890 activitatea acestuia era în plină înflorire. Numai din arhiva care se găsește referitor la activitatea acestuia, cercetătorul poate studia peste 3600 file care scot în evidență afacerile veroase ale bancherului amintit⁴⁹⁾. Trebuie spus că unitățile bancare au servit exploatatorilor de la orașe și sate. Documentele din arhivele băncilor care au funcționat în trecut întregesc cu noi amănunte ideea că creditul bancar în general și cel agricol în special au fost un sprijin pentru burghezie, pentru marea proprietate și chiaburime. „Instituțiile de credit, ca de pildă: Casele de Credit ale agricultorilor, Casa rurală și Casele de împrumuturi pe gaj, nu au acordat nici măcar 1% din creditele contractate de țărănimea muncitoare”⁵⁰⁾. Prin această politică mica gospodărie parcelară era lăsată pradă cămătarilor, care percepeau o camătă extrem de ridicată.

Necesitățile impuse de întregirea materialelor publicate cu privire la istoria economiei naționale justifică importanța pe care o au studiile monografice, iar bogatul material arhivistic existent subliniază rolul deosebit pe care îl au arhivele în elaborarea unor asemenea studii.

*
* *
*

Realizarea unor monografii cu caracter economico-social, care să răspundă cerințelor etapei actuale în care ne aflăm, ridică probleme importante de ordin științific și organizatoric legate de necesitatea cercetării complexe a fenomenelor, ceea ce presupune participarea lucrătorilor științifici din diferitele domenii ale științelor sociale, precum și a practicienilor pentru ca problemele sau fenomenele să fie studiate în complexitatea legăturilor cauzale ale acestora, cercetarea fenomenului să fie abordată în mod științific, metodele de analiză folosite să fie obiective. Față de studierea și sintetizarea practicii trebuie să existe o atitudine creatoare pentru ca fenomenele complexe supuse cercetării să fie analizate din toate punctele de vedere, să se scoată la iveală greutățile, să se găsească căile pentru înlăturarea lor. Aceasta presupune că materialul faptic cercetat nu trebuie să fie folosit numai ca material ilustrativ ci, supus unei profunde analize, acesta să fie sintetizat, să permită desprinderea a ceea ce este general, trainic, în fenomenul luat în cercetare.

Pentru întocmirea de studii monografice care au o mare importanță în cercetarea științifică, în stabilirea adevărului istoric și analiza multilaterală a fenomenelor economico-sociale, un aport deosebit aduc arhiviștii prin scoaterea la lumină a materialelor documentare și punerea lor la îndemâna cercetătorilor.

⁴⁸⁾ Ibidem, Fond Bănci: Banca de Credit Mărunt, Banca Generală Iași, Banca Energia, Banca Populară a funcționarilor comunali, Banca populară a profesorilor și altele.

⁴⁹⁾ Ibidem, Arhiva Bancherului Michel Daniel (1890—1906).

⁵⁰⁾ *Probleme Economice*, nr. 5, 1959, p. 87.

Activitatea desfășurată de lucrătorii din Arhivele Statului în ceea ce privește perfecționarea aparatului științific și informativ, alcătuirea inventarelor, publicarea unor instrumente de informare științifică, întocmirea de fișe și cataloage tematice, publicarea izvoarelor documentare etc., ușurează extrem de mult munca cercetătorilor. În această direcție s-au obținut realizări importante față de trecut și ele vor fi dezvoltate în viitor. Informarea sub o formă sau alta a cercetătorilor asupra problemelor ce pot fi studiate în arhive are o importanță deosebită. Îndrumătoarele întocmite de unele servicii regionale, precum și o serie de alte lucrări elaborate de arhiviști pe baza indicațiilor date de Congresul al III-lea al P.M.R. își aduc contribuția la sprijinirea activității de cercetare științifică.

Pentru elaborarea de studii monografice o deosebită importanță o are publicarea de izvoare documentare cu o anumită temă sau mai precis pe o anumită problemă bine definită. Desigur, publicarea acestor culegeri de izvoare documentare va trebui să fie axată în special pe problemele cele mai actuale și îndeosebi să se refere la perioada de după 23 august 1944. După părerea noastră, prezintă interes deosebit, pentru elaborarea studiilor monografice și abordarea științifică a istoriei patriei noastre și a istoriei Partidului Muncitoresc Român, continuarea publicării de culegeri de documente pe o scară mai largă, cu o tematică mai bogată privind mișcarea muncitorească, înfăptuirea actului de la 23 august, alianța muncitorească-țărănească, instituirea controlului muncitoresc în industrie, naționalizarea principalelor mijloace de producție, industrializarea socialistă și electrificarea țării, transformarea socialistă a agriculturii, politica externă a statului nostru, activitatea desfășurată de partid pentru construcția socialistă din patria noastră. Aceasta va da posibilitate să se scoată în evidență amploarea și caracterul profund popular al revoluției socialiste înfăptuită în țara noastră, activitatea revoluționară a maselor, conștiința lor politică și gradul înalt de înțelegere a sarcinilor ce stau în fața poporului nostru, rolul conducător al partidului în construirea vieții noi, activitatea depusă de partid în direcția creării economiei și culturii socialiste. De asemenea se va putea reliefa munca desfășurată de organizațiile sindicale, sub conducerea organizațiilor de partid, în ceea ce privește introducerea controlului muncitoresc, organizarea producției, planificarea muncii, organizarea și dezvoltarea întrecerii socialiste, a mișcării de inovații și raționalizări care prezintă o mare importanță politică și educativă etc.

Desăvârșirea construcției socialiste în patria noastră și crearea condițiilor pentru trecerea la construcția comunistă ridică noi și importante probleme în fața muncii de cercetare științifică. Aceasta determină și creșterea rolului cercetărilor monografice în toate domeniile, subliniază necesitatea obiectivă a legăturii indisolubile dintre arhivistică și acest gen de cercetare care va lua amploare. Reflectând legătura dintre teorie și practică, cercetarea monografică, efectuată cu ajutorul arhivelor, face să crească nivelul cercetării în domeniul științelor sociale, corespondent cerințelor sporite ale etapei actuale.

ARHIVELE ÎN SPRIJINUL CERCETĂRILOR ISTORICE

P. P. PANAITESCU,
I. DONAT

Istoriografia marxistă își pune ca plan principal al cercetărilor sale, ca scop al sintezelor științifice, lămurirea evoluției societății în diferite orînduiri care au precedat și au dus la orînduirea socialistă. Studiul relațiilor de producție, care stau la temelia schimbărilor din societate, dezvăluirea aspectelor luptei de clasă în vremea orînduirii solavagiste, feudale și capitaliste, sînt baza istoriografiei științifice din zilele noastre. Ele formează o armă de luptă, dezvăluind asupririle și aservirea poporului muncitor în vremea societății împărțită în clase antagonice.

Informația necesară pentru scrierea unei istorii științifice se întemeiază pe documente, pe adunarea lor în arhive, pe publicarea lor în corpuri complete și sistematizate. Interpretarea marxistă a documentelor, aplicarea metodei statistice asupra unui număr mare de acte, dau rezultate științifice, care pot fi adesea socotite ca definitive.

Cele mai multe informații, pe care le folosim astăzi în istoriografie, îndeosebi pentru perioada anterioară secolului al XIX-lea, sînt culese din documentele de arhivă care se referă la vînzări și pricini de moșie, dispoziții administrative și corespondență. Aceste izvoare contemporane, care n-au fost întocmite în scopuri istorice — de perpetuare a amintirii unor oameni sau a unor evenimente — ci pentru nevoile practice ale vieții de odinioară, reflectă realitatea, pe cînd izvoarele narative (cronici, memorii) sînt pătrunse de sentimentele și ideile care animau pe autorii lor.

Istoriografia n-a folosit totdeauna această categorie de izvoare, și mai ales nu le-a folosit în chip științific, pentru cunoașterea vieții sociale. În antichitate istoria era un gen literar, în care fabulația se împletea intim cu adevărul, scopul urmărit fiind să trezească în cititor o emoție estetică, să intereseze și să mobilizeze în vederile clasei stăpînitoare. Așa au scris nu numai Herodot și Thucidide, Tacit sau Tit Liviu, ci și imitatorii lor din epoci destul de apropiate de noi.

Istoriografia din perioada feudală se alcătuiește an după an, înregistrînd treptat evenimentele războinice, care scot în relief vitejiile nobililor, stăpîni de moșii și de șerbi, precum și faptele evlavioase ale acestora, față de biserică, sprijin puternic al clasei asupritoare.

Primele referiri la hrisoave le găsim la unii scriitori mai puțin însemnați, care au folosit acest fel de izvoare, nu pentru cunoașterea istoriei economice și sociale, ci pentru a arăta care a fost titulatura domnilor Moldovei și Țării Românești, „titulușul” lor, și spre a corecta cronologia domnilor, indicată de tradiție. Unul din cele trei urice din interpolările lui Axinte Uricariul l-a ajutat pe acesta să adauge la scurta mențiune a lui Roman Vodă, dată de Ureche, următoarele precizări: „Samodirijețul, stăpînitorul țării de la plaiuri și pînă la mare. Și acesta au făcut tîrgul Romanul pre numele lui, precum mărturiseste la uricul lui carele să află la mănăstirea „Pobrata”¹⁾. Este vorba, probabil, de hrisovul lui Roman I, din 30 martie 1392, care ni s-a păstrat în original²⁾.

Dar Axinte n-a fost cel dintîi care a folosit acest document. În poemul cronologic al domnilor moldoveni, scris de mitropolitul Dosoftei și tipărit mai întîi în 1681, găsim următoarele versuri:

„Stătut-au dup-acesta luminată roadă
Stăpîn țării Moldovei domnulu Romanu vodă
Acesta ce să scrie într-a țării urice
Mare samodrăjavețu și-n bune ferice,
C-au stăpănit-și țara dinu plai pănă-n mare”

Într-o notă marginală se adaugă: „6900 văleatulă era atunci”³⁾. Că este vorba de același document de la Pobrata, rezultă în mod cert din cronica lui Nicolae Costin, scrisă în două redacții, din care una cuprinde următoarea indicație: „La leat 6900 au stătut Romanu Vodă, precum a scris Dosoftei mitropolitul, că au aflat un uric din zilele lui Roman Vodă, de la văleat 6900 deplin”⁴⁾. Din cealaltă redacție a cronicii se vede că Nicolae Costin a cercetat însuși documentul, deoarece îl comentează în felul următor: „După moartea lui Pătru Vodă, domnit-au frate-său, Roman Vodă. Și aceasta am adevărit, iubite cetitoriu, dentr-un uric acestui domnu carele să afle la mănăstire, la Pobrata, dela munte, scriind titulușul așa:

„ВѢАНЪ МН САМОДЪРЖАВЪ МН БОЖНЮ АНАОСТНЮ ГЕСПОДИНЪ ІО РОМАНЪ КЪ КЪДА ОБЛАДАНА ЗЕМЛЮ МСАДЪКЕСИ, ОТ ПЛАНЕН ДАДЖЕ ДО МОРА ДАДЪ СМЪЧЪ СЪСЪ СНИМЪ МОНИ. АЛЕКСАНДРОМЪ И КОГДАНОМЪ”.

Care dentru aceasta să cunoaște că Alexandru vodă cel Bătrîn au fost fecior lui Roman Vodă acestuia”. Iară la sfîrșitul uricului zicea: „ПИСАН СЕН АНСТЪ КЪ ГРАДЪ НАШЕМЪ РОМАНА КЪ КЪДА КЪ <ЛѢТО> ШЕСТЪ ТИСЪЩКОЕ ПОЛНО...”⁵⁾

¹⁾ *Lotopisețul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, Buc., 1958, p. 73.

²⁾ *Documente*, A, veac. XIV—XV, p. 2—3. Orig. la Arh. St. Buc., Peceți 111.

³⁾ Bianu și Hodoș, *Bibliografia romînească veche*, vol. I, p. 265, Mitropolitul Dosoftei avea la îndemînă bogata arhivă a Mitropoliei Moldovei, cînd, în 1686 s-a retras în Polonia, mitropolitul a luat această arhivă cu sine, iar azi nu se mai știe unde a ajuns. Ni s-a păstrat doar un inventar german al acelor acte (L. G. Popovici, *Index Zolkieviensis* în „Candela” (Cernăuți), III (1889), și V (1889).

⁴⁾ Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei, de la zidire pînă la 1601*, ed. Ioan St. Petre, Buc., 1942, p. 177.

Deci acest domn au descălecat târgul Romanul... și era anii de la zidirea lumii 6900, precum să află în uricele den zilele lui Roman vodă⁵⁾. Așa dar hrISOVUL lui Roman Vodă din 1392 este primul izvor identificat, de acest fel, care a fost folosit pentru scopuri istorice.

În Țara Românească, autorul anonim al *Letopiseșului cantacuzinesc*, început probabil după 1665⁶⁾, menționează hrISOAVE mai întâi în legătură cu titulatura domnilor, care ar fi fost stabilită chiar de presupusul descălecător al țării, Radu Negru: „Acesta iaste titulușul domnilor de atunce începîndu-se pîn acum, precum și adevărat să vede că iaste scris la toate hrISOAVELE țării⁷⁾).

În variantele acestei cronici, despre Neagoe Basarab se arată că „la hrISOAVELE lui să iscăle Io Basarab voevod, feciorul lui Basarabă vodă“. O carte a lui Radu Mihnea, „care iaste a m-rii Stănești“, este invocată pentru domnia lui Radu Paisie⁸⁾.

Dar cronicarul muntean care — pentru prima oară în literatura istorică a celor două țări românești — studiază valoarea acestei categorii de izvoare, pronunțîndu-se însă negativ cum era de așteptat pentru vremea lui, a fost învățațul stolnic Constantin Cantacuzino. Trecînd în revistă informația precară, pe temeiul căreia și-a scris *Istoria*, el face următorul comentariu: „Mai trudit-am încă ca doar din hrISOAVELE domnilor, ce sînt pre la boierime și pre la mănăstiri date și la sate, cîte am putut vedea să pot scoate cevași, ca să știm măcar dintr-acelea, deaca dintr-altele nu se poate afla; căci că într-însele să vede a zice cevași, dînd pricinile pentru ce sînt date acele hrISOAVE, adecâte au sînt pentrucă au dăruit domnii destoinicilor și bunilor slugi ocine sau altcevași pentru vrednicia și mari slujbe ce vor fi făcute domniei și țării..., dăruîndu-le, acolo povestea îi spune. Așa și cele ce dau mănăstirii hrISOAVE, cînd fac mănăstirea, drept ce o fac și cine o face, acolo spunînd ca o poveste, vestește lucrurile. Ci puțin folos și acelea mi-au dat, pentrucă răsipit lucru și foarte pe scurt zic și fără cap povestesc și numai de un lucru vorbesc, adecâte au de oela cui să dă, au de cel ce dă; așa de mănăstiri de scrie încă ceia ce acei mănăstiri i se închină și i să afirosește, zice, iar alt nimica, unde dară puțin lucru și puțin ajutor și știință avem și de la aceștea.

Și încă mai iaste și aceasta, că cine iaste acela care să poată șede a toate ale tuturor hrISOAVELOR să vadă ce scriu și cum scriu, ca să poată dintr-însele aduna să istorisească lucrurile ce au fost ale țării? Și cine iaste să poată face aceia ca să culeagă dintr-acelea măcar cap și coadă lucrurilor, că- rora pentr-atîta noian de ani s-au desfășurat, sau vreun adevăr să ne dove- dească..., ca să zică că de acolo au aflat a zice cevași de lucrurile țării?“⁹⁾.

Îndoielile arătate de Stolnic, în ce privește folosul pe care îl poate aduce utilizarea hrISOAVELOR, erau firești și se explică îndeosebi pe două căi: cînd scria rîndurile de mai sus, el căuta de fapt informații pentru opera sa

⁵⁾ *Ibidem*, p. 176—177.

⁶⁾ *Istoria Țării Românești*, ed. C. Grecescu și D. Simionescu, Buc., 1960, p. XIV.

⁷⁾ *Ibidem*, p. 3.

⁸⁾ *Ibidem*, p. 48.

⁹⁾ *Cronicari munteni*, ed. Mihail Gregorian, Buc., 1961, vol. I, p. 6—7.

despre originea poporului românesc și a țării lui, „întru care se cuprinde numele ei cel dintii și cine au fost lăcuitoarii ei atunci și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpînit pînă și în vremile de acum cum s-au tras și stă”, — iar pentru o astfel de istorie, care se oprea la războaiele hunilor pentru Panonia și la domnia lui Atila, hrisoavele romînești nu aveau cum să-i folosească. În afară de aceasta, concepția sa despre istorie nu putea să se deosebească de cea a contemporanilor, care căutau să dea în operele lor aproape numai biografia domnilor și istoria bătăliilor. Materialul diplomatic cuprinde ecouri obiective, despre istoria economică a maselor și despre instituții, adică informații privitoare la domenii ale vieții trecutului, care rămîneau în afara preocupării cronicarilor. Apoi Stolnicul avea dreptate cînd sublinia greutățile ce se iveau pentru cine pornea atunci să cerceteze acest material, risipit în toată țara, într-o vreme cînd nu existau arhive de stat. Asemenea greutăți au continuat de altfel să confrunte pe istorici chiar după ce o parte din izvoare au fost tipărite, deoarece editarea lor s-a făcut într-un mare număr de publicații, unde erau greu de găsit.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea încep să fie scrise în istoriografia din Țara Romînească și din Moldova așa numitele *cronologii*, liste de domni așezați cronologic pe baza datelor culese din documente. Această adunare de informații din documente, deși nu ne folosește pentru cercetarea instituțiilor politice și sociale ale trecutului, înseamnă totuși, din punct de vedere metodic, un pas înainte în istoriografie și nu este de loc o întîmplare că el coincide cu vremea destrămării feudalismului, și totodată și cu decăderea școalei cronicarilor. Dintre numeroasele cronologii care se soriau atunci, cea mai însemnată, prin numărul mare al documentelor folosite, este așa numita *Cronologie tabelară*.

Tipărind operele Stolnicului Cantacuzino în 1901, Nicolae Iorga așeza între ele această lucrare de un interes deosebit pentru cercetarea chipului în care materialul diplomatic a intrat în circuitul informației istorice. „Cronologia” este o listă de 177 rezumate de documente, din care unele destul de cuprinzătoare. Autorul ei a urmărit în special să rețină numele emitentului *cu filiația sa*, cum și data actului, pentru a îndrepta, cu ajutorul acestor elemente, cronologia domnilor Țării Romînești. Dacă această lucrare ar fi într-adevăr a Stolnicului, ar rezulta de aci că documentele au fost utilizate, oarecum metodic, încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, sau de la începutul celui următor, ceea ce nu corespunde însă cu dezvoltarea socială și culturală de atunci a țărilor romîne. Recent s-a dovedit însă că această cronologie n-a fost întocmită de Stolnicul Constantin Cantacuzino, ci de Clucerul Dumitrache¹⁰⁾, și deci ea trebuie datată către sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cînd scrie acest cronicar. Dar *Cronologia tabelară* nu este singura lucrare de acest gen, care se cunoaște. În *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei romînilor*, Nicolae Bălcescu arăta că „deosebit de cronice avem și șase cronologii ale domnilor, întocmite după hrisoave, între care

¹⁰⁾ Aurora Ilieș, *Autorul Cronologiei tabelare*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, ms. Pentru datarea *cronologiei tabelare*, cf. și A. A. Vasilescu *Cronologia tabelară*, în „Revista istorică romînă”, II, 1932, p. 367—381 și III, 1933, p. 54—77.

cele mai bune sînt a lui Pîrvu Cantacuzino, a clucerului Dumitrache și a ierodiaconului Naum Clococeanu¹¹⁾.

De altfel, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, stabilirea ordinii cronologice a domnilor devenise, în Țara Romînească, o activitate oficială, dată în grija unui dregător anumit. În 1797 Alexandru Ipsilanti — adică același domn care, în 1774, organizase cancelaria domnească, ceea ce explică de ce ni se păstrează, de la această dată, condici domnești — hotărăște înființarea „Logofeției obiceiurilor“, al cărui titular avea, în divanul domnesc, rîndul după vel logofătul de țara de jos. Prima secție a noii logofeții urma să se ocupe de „istoria domnilor Valahiei, ...să facă adunare de toate letopisetele ce s-au scris, după vremi, de oameni cu știință, pentru oblăduirea țării, cu schimbările și prefacerile ei, împreună cu cronologia domnilor și ocîrmiturilor, pe scurt“¹²⁾.

În legătură cu cronologiile, trebuie spus aci că întocmirea unor liste de rezumate ale documentelor nu au fost în trecut numai treabă de cronicar sau istoric. Pentru numeroasele lor procese și pentru hotărnicii, stăpîinii feudali, boieri și mănăstiri, întocmeau în mod obișnuit asemenea liste, din care multe ni s-au păstrat; acestea sînt așa-numitele prilipsisuri, care ne ajută adesea să cunoaștem conținutul unor documente pierdute. Ceea ce deosebește aceste două categorii de rezumate, este mai ales scopul pentru care au fost făcute.

Către sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor s-au scris în țările romîne mai multe cărți ce cuprind desorieri geografice, economice și istorice ale țărilor romîne, atît în romînește, cît și în limba greacă, franceză și germană. Unele dintre acestea cuprind, de obicei fără comentariu, anumite acte romînești sau turcești, care au însă un caracter special: ele se referă îndeosebi la hotarele țării, sau la rînduiele administrative și fiscale. Despre valorificarea istorică a documentelor de proprietate nu s-ar putea încă vorbi în legătură cu aceste opere, care țin de un stadiu al istoriografiei, ce va fi numai după aceea depășit.

Odată cu ridicarea burgheziei, la începuturile perioadei capitaliste în țările romîne, istoricii care reprezentau curentul democratic și național din cultura noastră de atunci și care luptau pentru unire și independență, au căutat arme împotriva feudalismului și a boierilor, în documentele medievale, care oglindesc aspirarea exercitată de boieri și mănăstiri asupra țăranilor și a tîrgoveților și lupta pentru libertate.

În urma promulgării *Regulamentului Organic*, care a dat Țării Romînești și Moldovei o organizație de stat modern, se înființează Arhivele Statului din București în 1831 și cele din Iași, în 1832, unde, pe lângă documentele instituțiilor administrative, urmau să fie depuse și vechile hrisoave ale mănăstirilor. Încă de atunci, Gheorghe Asachi a donat arhivelor din Iași un număr de documente ale particularilor.

¹¹⁾ N. Bălcescu, *Opere*, ed. G. Zane, Buc., 1940, tom. I, p. 114. Bălcescu a cunoscut aceste cronologii după cronică lui Naum Rîmniceanu (Clococeanu) pe atunci inedită. Cf. St. Bezdechi, *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Rîmniceanu*, 1, Cluj, 1941.

¹²⁾ V. A. Ureche, *Istoria romînilor*, vol. VII, p. 55, nota; cf. și N. Iorga, în „*Revista istorică*“, XXIV (1938), 289—292.

Prima jumătate a veacului al XIX-lea a fost și la noi vremea în care s-a ajuns la recunoașterea importanței izvoarelor diplomatice. Anunțându-și hotărârea de a publica cronicile românești, Kogălniceanu arăta în 1840, în *Arhiva românească*: „Însă fiindcă în afară de aceste letopisețe sînt multe urice și documente vechi, nu mai puțin interesante decît acele hronice, noi am hotărît să întocmim o foaie periodică, care să se îndeletnicească numai cu darea la lumină a orice fel de scrieri vechi care ar putea desluși istoria românească, vechile obiceiuri și starea lucrurilor trecute. Această foaie este *Arhiva românească*”¹³⁾. La data cînd începea tipărirea publicației sale, adunarea în depozite publice a acestui material aflat la particulari abia începuse și de aceea Kogălniceanu căuta să deștepte interesul celor ce posedau asemenea acte, solicitîndu-le spre tipărire. Iată ce scrie el în legătură cu un act de la Gașpar voevod, din 1619: „Spre a se încredința fiecare despre neprețuitele izvoare, ce s-ar putea culege pentru istoria Moldovei, din mulțimea documentelor ce se află pe la proprietarii de moșii, se aduce aici următorul ispisoc primit în copie de la d. căm. Mălinescu, iar originalul în limba bulgărească să află la d-ei vorniceasa Profira Dimaki”¹⁴⁾.

Kogălniceanu își va arăta dorința să valorifice și munca de cercetare a unor intelectuali, ale căror preocupări profesionale erau străine de istorie. Într-un „buletin” din revistă, el se ocupă de descoperirile lui Alexandru Popovici, „moldovan de loc, acum inginer noului oraș Severin în Valachia, cel mai învățat dintre toți românii în știința istoriei naționale”. Acesta, care își făcuse cercetările „într-un curs aproape de patruzeci de ani”, întocmiese între altele „șirul domnilor Țării Românești, din *hrisoave scos* (sublinierea lui Kogălniceanu), care se abate cu totul de șirul pus de Engel, și prin urmare și de d. F. Aaron”¹⁵⁾. *Arhiva Românească* a încetat mai înainte ca acest material să se poată tipări.

În 1845 apare la București *Magazinul istoric pentru Dacia*, al cărui conducător principal a fost Nicolae Bălcescu. În prospectul care anunță apariția acestei publicații găsim următoarele aprecieri asupra valorii documentelor pentru scrierea istoriei țării noastre, aprecieri care reprezintă o întorsătură în istoriografia românească, marcînd începutul studierii instituțiilor economice și sociale ale trecutului, pe bază de documente: „toți acești istorici (*dinaintea noastră*), afară de d. Kogălniceanu, nu ne-au dat decît biografia stăpînitorilor, care cu toate acestea încă e nelămurită și chiar șirul domnilor e nehotărît, iar partea cea mai interesantă a istoriei: instituțiile, industria, comerțul, cultura intelectuală și morala, obiceiurile și chipul de viață s-au trecut sub tăcere. Însă se cuvine să fim dreți și să nu osînduim fără pricină pe bărbații cărora le sîntem datori respect și mulțumită, ci să întrebăm dacă ei puteau să facă almintrilea în împrejurările în care se aflau și dacă noi putem pretinde cu vreun drept să avem pînă acum o istorie în adevăratul ei înțeles despre patria și nația noastră. Nu, și *pricina este lipsa documentelor*. Toți cîți s-au ocupat cu studiul și cu luorarea istoriei noastre se învoiesc la aceasta. Ei pînă în sfîrșit au fost siliți să-și rupă pana de deznădejde. Tot ce putem și tot ce trebuie să facem acum, este a ne aduna docu-

¹³⁾ *Arhiva Românească*, I, Iași, 1840, p. VII—VIII.

¹⁴⁾ *Ibidem*, p. 368.

¹⁵⁾ *Ibidem*, p. 368.

mentele, care sînt materialele istoriei, pentru ca să putem compune odată o adevărată istorie" 16). Editarea documentelor, alături de celelalte izvoare istorice, a fost o parte importantă din activitatea acestei publicații și a izvârît din însăși concepția istorică a lui Bălcescu; căci acesta respinge o istorie a persoanelor privilegiate, considerînd că singura istorie adevărată este cea a poporului și a reprezentanților lui, care au luptat pentru drepturile sale. De aceea, chiar biografiile pe care le-a scris sînt tratate din punctul de vedere al intereselor naționale. Bălcescu este cel dintîi cercetător al instituțiilor românești, al claselor sociale și al raporturilor dintre ele. Prin opera lui, țărănimea ca parte asuprită a poporului intră pentru prima oară în studiile istorice. S-a observat cu drept cuvînt că „nu poate astfel fi surprinzător că Bălcescu este cel dintîi istoric, care descoperă legătura lui Mihai" 17). Dar informațiile din acest domeniu au fost găsite de el în mare măsură — iar uneori exclusiv — în materialul diplomatic. Studiile sale au fost la noi cele dintîi care au cuprins organic, în țesătura lor, asemenea izvoare documentare.

Magazinul istoric a tipărit, la rubrica „Diplomaticul românesc” un număr important de hrisoave, din care majoritatea sînt cele găsite la particulari și cele pentru care nu se indică originea. La acestea se mai adaugă documente din muzeul de la Odesa, reproduse după *Arhiva românească*, și altele din Mănăstirea Sf. Ioan Rilski, arhivele Bethlen și Kornis și „arhivul Vienei”. Dar tot aci se tipăresc, lîngă două hrisoave care se păstrau încă la mănăstirea Bistrița, patru documente aflate la Arhivele Statului din București 18). *Astfel Nicolae Bălcescu este primul istoric care a editat documente aflate în păstrarea Arhivelor Statului.*

Strîngerea și editarea documentelor din Țara Românească și Moldova a preocupat și pe cercetătorii romîni din Transilvania. În 1867 apare la Blaj *Archivu pentru filologia și istoria* al lui Timotei Cipariu, care avea în posesia lui „diplomatarul romanesc” al lui Vasile Pop. Acesta strînsese „peste 200 bucăți” de documente în anul 1821, „pe cînd adevărat boierimea Țării Românești era adunată în mare număr la Brașov” — ceea ce arată că boierii luau cu ei în pribegie actele de proprietate, fapt care rezultă de altfel și din alte izvoare. Lîngă acestea, Pop adăugase „ce a putut afla atît în arhivele Brașovului, cit și ale metropoliei din București și de pe la unele mănăstiri etc.”, reprezentînd la un loc „doi tomi în folio...”, fac peste 600 de pagini 19). După părerea lui Cipariu, materialul diplomatic avea menirea să ajute la fixarea cronologiilor, cum socotiseră și cronicarii: „Cronicele — arată el — le vom folosi spre verificarea faptelor istorice, diplomele spre defigerea datelor cronologice, care mai alesu în istorii'a Țării Românești încă totu nu suntu stabilite deplin” 20).

Dar Cipariu nu este preocupat numai de documentele aflate la particulari, — pentru strîngerea cărora făcuse, în „Programa Arhivului”, o „fier-

16) N. Bălcescu, *Opere*, ed. Academiei R.P.R., 1958, p. 53.

17) G. Zane, introducere, la N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, Buc. 1940, p. 7.

18) *Magazin istoric pentru Dacia*, vol. I, p. 126—130, vol. II, p. 280—283, 284—287 și 300—302.

19) *Arhivu pentru filologia și istoria*, p. 34—35.

20) Consemnare de cărți și documente istorice mai rare, *ibidem*, p. 34.

binte rogare către toți, carei-i scimu, ca suntu în posesiune de atari documente interesante, seau care nu-i scimu, ca să benevolească, nu întru atitu noue, citu publicului a le împărtași prein noi²¹⁾. Cipariu este cel dintii istoric român din Transilvania care cercetează mai de aproape starea arhivelor din Principate. Vorbind despre cele din București, el menționează cererea lui Bolliac, făcută în Camera legislativă din 1867, de a se tipări Conдика visteriei lui Constatin Brîncoveanu, prezentată drept dovada înaltului nivel de organizare, atins de Țara Românească în această vreme. Cipariu, care cercetase la rîndu-i această conδικă, considera că ar fi fost mai bine să se editeze conδικa mitropoliei din București, din care el însuși publicase anumite extrase²²⁾.

Tot dintre ardeleni, Gh. Bariț publică în revista *Transilvania din Brașov* o serie de documente menite să lămurească viața romînilor ardeleni și luptele lor pentru libertate și dezrobire socială (*Culegere de documente istorice. Documente din zilele lui Mihai Apafi*) etc.²³⁾.

În Țara Românească și Moldova, după revoluția din 1848 se poate observa o intensificare a activității arheografice²⁴⁾. În 1852 apare la Iași „*Uricarul*” lui Th. Codrescu, care s-a tipărit pînă către sfîrșitul acestui secol; în 1860 Teulescu publică la București, sub titlul: *Arhiva romînă, Documente istorice*, un volum de documente din Arhivele Statului, cuprinzînd acte din secolele XVII—XVIII, în parte privitoare la relațiile romîno-ruse, iar peste doi ani Papiu Ilarian începe să tipărească *Tesauru de monumente istorice pentru Romania*. Ceva mai tîrziu, în 1873—1874, Aricescu va da sub titlul general de *Revista istorică a Arhivelor Romîniei*, conδικa de venituri și cheltuieli a lui Brîncoveanu, de care se ocupaseră Bolliac și Cipariu, cum și două volume dintr-un mare *Indice de hrisoave și cărți domnești aflate la Arhiva Statului și nepublicate încă*. Activitatea aceasta a avut însă importante scăderi, care au făcut ca unele dintre lucrările ce s-au tipărit atunci, ca de pildă ediția lui Teulescu, să aibă o circulație științifică extrem de restrînsă. Îndreptarea s-a produs de altfel în aceeași epocă și se datorește lui B. P. Hașdeu.

Cu Hașdeu se face un pas înainte în editarea documentelor medievale din Țara Românească și din Moldova. Aceste documente, pînă în veacul al XVII-lea, sînt scrise în slavonește, limba oficială a cancelariei domnești, așa precum în țările catolice era limba latină. Pînă la Hașdeu, istoricii noștri nu știau slavonește și nu puteau folosi în original documentele slavonești, care stau la baza istoriei economice și sociale romînești din perioada feudalismului, și cu atît mai mult nu le putuseră publica. Hașdeu a fost primul nostru slavist, cel dintii care la noi a publicat documente slavone.

El a fost însă precedat în această operă de un istoric din afara țării, rusul Iurie Venelin, care a publicat sub auspiciile Academiei din Petersburg un volum de documente slavone din Țara Românească și Moldova, din secolele al XIV—XVII-lea extrase în mare parte din Arhivele Statului (în total 66 de

²¹⁾ *Ibidem*, p. 12.

²²⁾ Articolul *Arhive și biblioteci*, *ibidem*, p. 201—204.

²³⁾ *Transilvania*, III, 1870, nr. 3 și 15.

²⁴⁾ Vasile Maciu, *Activitatea istoriografică a lui C. D. Aricescu*, Buc., 1957, p. 3.

documente), bineînțeles, fără traduceri românești. Colecția lui I. Venelin, apărută în 1840, se intitulează : „*Documente vlaho-bulgare sau daco-slave*“.

Hașdeu luase poziție împotriva erorilor făcute de editorii mai vechi încă din primele sale publicații²⁵⁾, dar lupta lui pentru o arheografie științifică rominească și pentru recunoașterea importanței pe care o au izvoarele interne va fi dusă prin *Arhiva istorică a României* și prin *Cuvinte din bătrâni*. Polemizînd cu Papiu Ilarian, care în *Tesaur de monumente istorice* tipărise, „pe lângă documentele cele mai prețioase, mai multe piese lipsite de valoare istorică“, el sublinia : „Istoria romînă e plină de povești și de lacune : pentru a îndrepta pe unele și a astupa pe celelalte se cere un studiu bazatu pe documente, iar de loc pe compilațiuni. Epistole, acte officiali, călătorii, memorie, adecă lucruri descrise sub impresiunea evenimentului, acesta e programulu *Archivei istorice*... Pune astăzi istoria romînă ne era cunoscută numai după povestirile străinilor și chiaru cronicarii noștri nu încetează a se plînge asupra lipsei materialului intern ; căci documentele cele antice appesate sub obroculu monastirilor și allu familielor particulare, rămîneau de totu nestrăbătute. *Arhiva istorică* adună, mai cu seamă, unele așa misterioase revelațiuni ale romînilor despre ei înșiși, pe cînd *Tesaurul de monumente* în cea mai mare parte urmează a reproduce narrațiuni foarte interesante, dar totuși esterne“²⁶⁾. Este nouă la această dată și părerea, după care chiar actele care „la prima vedere se par a fi de mai mică însemnătate..., aruncă uă viuă lumină tocmai asupra vieții întime a vechilor romîni : noi vorbim despre scurtele și trecătoarele transacțiuni, din care se lămurescu prețurile lucrurilor, pînă și alle celloru mai ordinare“²⁷⁾.

Atît Hașdeu, cît și editorii ardeleni de documente, despre care am vorbit, se situau pe poziții progresiste, acelea ale burgheziei liberale de la mijlocul secolului al XIX-lea. Ei căutau să dea la iveală mărturia care să dovedească lupta poporului pentru libertate și independență. (Astfel Hașdeu, în monografia sa *Ion vodă cel Cumplit*, (1865), bazată pe numeroase documente inedite, arată lupta condusă de acest domn atît împotriva asuprairii boierești, cît și a cotozirii otomane).

În fruntea primului volum din *Cuvinte din bătrâni*, Hașdeu aduce următoarele precizări despre activitatea sa ca director al Arhivelor Statului : „Sarcina mea de căpetenie a fost de a clasifica tessaurele lor astfel încît să nu se mai dea la lumină ca în trecut, neșce extracte necritice, desbrăcate de orice caracter științific, ci toate documentele să se poată publica treptat în întregul lor, nu numai fără nicio abatere în fond sau în formă, dar încă — ceea ce importă foarte mult — într-o ordine sistematică, adecă sub rubricile omogene, cuprinzînd fiecare corp cîte o materie de aceeași natură“²⁸⁾.

Hașdeu n-a luat poziție numai împotriva editării anarhice a izvoarelor, de pînă atunci. El introduce în această muncă metode și principii noi, cerînd de pildă să se confrunte totdeauna variantele, sau să se compare, înainte de a le folosi, vechile traduceri și transcrieri cu originalele, spre a ocoli

²⁵⁾ Cf. *Foaia de istoria romînă*, vol. I, 1859, p. 39.

²⁶⁾ *Arhiva istorică a României*, tom. I, (1865), p. 1.

²⁷⁾ *Ibidem*, p. III.

²⁸⁾ *Cuvinte din bătrâni*, vol. 1, I, Buc., 1878, p. 3.

erorile²⁹⁾. Publicațiile lui cuprind câte „un summariu detaliat, pentru a înlesni lectorului căutarea și înțelegerea documentelor cum și registruri”, — glosare și indici. În transcriere atinge o acribie adesea inutilă, pe care editorii de mai târziu au părăsit-o; dar tocmai prin aceste exigențe el va impune o nouă direcție în arheografia noastră.

Totuși edițiile de documente ale lui Hașdeu nu sînt lipsite de scăderi, în primul rînd în ce privește ordinea de publicare și alegerea textelor. *Arhiva istorică a Romîniei* este o colecție de acte alese la întîmplare, într-o ordine care nu este justificată prin nimic: hrisoave din veacul al XV-lea sînt urmate de extrase din diferite secole. La fel a procedat și N. Iorga în marea sa colecție de documente, în 25 de volume, *Studii și documente privitoare la istoria Romînilor*, cu împrejurarea agravantă că, în această colecție, cele mai multe documente sînt redată numai în fragmente alese de editor, care nu știa slavonește. Istoriografia științifică are nevoie de *corpusuri*, colecții complete de documente, care trebuiesc publicate întregi, pentru a se putea folosi cercetarea statistică și evolutivă a instituțiilor.

Începînd din vremea lui Hașdeu, cea mai mare parte din activitatea de editare a textelor, căreia i se datoresc, în ultima analiză, principalele rezultate pozitive ale istoriografiei noastre mai vechi, s-a desfășurat în marile depozite publice de documente, din țară și din străinătate. De aceea cu greu putem găsi vreo lucrare valabilă de cercetare a trecutului, care să nu se fi elaborat pe baza unor izvoare de arhivă. Sălile de studiu ale Arhivelor Statului și ale vechii Academii au fost locul unde decenii de-a rîndul au lucrat nu numai crecetătorii istoriei propriu-zise, ci și ai unor domenii speciale, de la istoria medicinei pînă la cea a muzicii. Această activitate reflecta însă preocupări sau obligații profesionale, ale unor persoane izolate, care lucrau individual, înfruntînd adesea mari greutăți în realizarea operelor lor. Cu toate că editarea textelor, cu numeroasele sale operații speciale, se potriveau cum nu se poate mai bine cu munca în colectiv, la noi nu se întocmise pînă la 1944 nici o ediție de documente, care să fie rodul unei colaborări. Lipsind o evidență a muncii și un plan general, această activitate s-a desfășurat anarhic, tipărindu-se de mai multe ori același material, pe cînd un număr imens de izvoare rămîneau inedite. Nicolae Iorga și Gh. Ghibănescu, Ioan Bogdan și Grigore Tocilescu au tipărit uneori, fiecare în colecția sa, aceleași fonduri de documente. În afară de aceasta, s-a lucrat fără continuitate și fără să se poată ajunge la o rezolvare unică în tehnica edițiilor. Foarte multe din aceste opere vechi lasă impresia unor improvizații și au rămas neterminate.

Regimul burghezo-moșieresc din România nu a încurajat publicarea documentelor interne, deoarece acestea ar fi dezvăluit originea abuzivă a proprietății moșierești. Academia Romîna, care dispunea de fonduri importante pentru publicații, nu a publicat nici un volum de acte interne, patronînd în schimb cercetările din arhivele străine.

Totuși, în aceste condiții grele pentru munca de cercetare, s-au publicat și unele lucrări importante pentru istoria patriei noastre. Exemple în acest

²⁹⁾ Cf. *Arhiva istorică a Romîniei*, III, p. 33—4; *Cuvinte din bătrîni*, vol. I, p. 21—22.

sens pot fi date primele ediții de documente slavo-române: Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, în 2 vol., 1913, M. Costăchescu, *Documente moldovenești*, în 5 volume, 1931—1943 și P. P. Panaitescu, *Documentele Țării Românești*, 1 vol., București, 1938, cu acte aranjate cronologic, pe domenii, dintre anii 1374—1527, cu publicarea integrală a textelor slavone și latine, traduceri și descrieri arheografice. Aceste lucrări suferă însă de scăderile inerente unor cercetări individuale, lipsite de controlul reciproc exercitat în colectiv, precum și de îndrumarea necesară, ce trebuie să rezulte din activitatea comună.

*
* * *

În timp ce vechea istoriografie nu considera ca făcând parte din obiectul de cercetare a istoricilor perioada contemporană și mai ales dezvoltarea mișcării muncitorești, istoriografia marxistă acordă întreaga atenție, pe care o merită, acestei probleme.

Pentru a veni în ajutorul cercetătorilor, Institutul de Istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R. a publicat patru volume de *Documente din istoria Partidului Comunist din România*. De asemenea, Editura Tineretului a publicat un volum de *Documente din istoria Uniunii Tineretului Comunist din România (1917—1944)*. Aceste documente prețioase constituie pentru istorici, scriitori, bogate izvoare documentare și de inspirație în munca lor pentru întocmirea de lucrări din lupta clasei muncitoare, a partidului ei pentru înfăptuirea celor mai înalte năzuinți ale poporului.

Alături de toți oamenii muncii și lucrătorii Arhivelor Statului se încadrează în efortul depus pentru construirea vieții noi în patria noastră. Acest lucru se concretizează în găsirea celor mai bune și variate metode pentru a lărgi contribuția pe care arhivele o dau construcției socialiste — valorificarea acelor documente care pot folosi cât mai eficient frontului nostru ideologic și cultural, economiei naționale. În Arhivele Statului există, pe lângă alte materiale, și numeroase documente care atestă lupta antifeudală și antiotomană a poporului nostru, răscoalele țărănești, lupta proletariatului și a maselor muncitoare conduse de partid pentru eliberarea socială și națională și alte asemenea materiale care pot servi în primul rînd istoricilor pentru generalizarea experienței partidului și poporului în construirea vieții noi.

În scopul valorificării fondurilor s-a grăbit inventarierea și catalogarea documentelor, întocmindu-se instrumente de lucru atât pentru sălile de studiu (inventare, cataloage, fișiere), cât și în vederea tipăririi. În acest sens Arhivele Statului au publicat indici, cataloage și inventare, dintre care cităm: *Îndrumător în Arhivele Statului din Iași (3 vol.)*, *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului de la Brașov*, *Catalogul documentelor moldovenești (2 vol.)*, *Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la Brașov*, (2 vol.), *Catalogul documentelor turcești*, *Inventarul protocoalelor Primăriei Sibiu*, *Înaltul divan al Țării Românești*, *Indici cronologici pentru documentele feudale aflate la Direcția generală a Arhivelor Statului din București etc.*

Și Institutul de istorie al Academiei R.P.R. a tipărit, în curs de un deceniu, aproape cincizeci de volume de documente. Într-adevăr, colecția *Documente privind istoria României*, seriile Moldova și Țara Românească pînă la 1625 și Transilvania pînă la 1350 cuprinde-inclusiv introducerea și indicii — 32 volume, la care se adaugă : un volum privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea în Țara Românească, patru volume privind Răscoala din 1821, un volum de documente privitoare la Revoluția din 1848 în Moldova, două privind Unirea Principatelor și nouă Războiul pentru Independență. În anii viitori, ritmul de tipărire a edițiilor va fi și mai ridicat, deoarece colecțiile din institut au în pregătire un număr de izvoare privind diverse epoci și probleme.

Asupra colecției *Documente privind istoria României*, s-au adus o serie de critici îndreptățite, dintre care cea mai însemnată este aceea că textele slavone originale, cît și cele grecești, ale actelor din perioada orînduirii feudale, nu au fost editate în volumele care cuprind actele din secolele al XIV-lea — al XVII-lea, editorii mulțumindu-se cu traduceri în românește. Acest fel de a luora lipsește pe cercetători de posibilitatea unui control, cît și de apelul direct la izvoare, ei fiind reduși la aceste traduceri, care constituie, oricum, o interpretare a traducătorilor. De aceea, în noua serie a corpusului de documente medievale, intitulată *Monumenta Romaniae historica* se va ține seamă de aceste critici, iar materialul, care se află adunat în parte încă de pe acum la Institutul de istorie al Academiei va fi publicat pe baze științifice (cu editarea textelor originale, cu unificarea într-o singură serie a documentelor din cele trei țări romine).

Prin publicarea cataloagelor amănunțite ale documentelor din arhive, prin clasificarea cronologică și pe serii a colecțiilor de documente din Arhiva istorică centrală și din cele din provincie, Arhivele Statutului au adus o contribuție prețioasă în activitatea de editare a documentelor inițiată de Academia R.P.R. Această colaborare este azi abia la începuturile ei ; ea trebuie intensificată și lărgită prin publicarea unei serii de documente de către cercetătorii științifici ai Arhivelor Statului, care vor conlucra îndeaproape cu cercetătorii Academiei R.P.R.

Prin descoperirile de material inedit și prin tipărirea în colecții unitare a izvoarelor privind anumite epoci sau teme, informația istorică pe de o parte s-a îmbogățit, iar pe de alta a căpătat un caracter organizat și coerent, ceea ce face posibilă folosirea ei metodică și integrală. Aplicînd principiul după care în științele sociale trebuie să pornim de la totalitatea informației existente — asupra căreia Lenin a stăruit în repetate rînduri —, istoricii din patria noastră au folosit noile ediții de documente pentru a-și îndeplini sarcina de onoare ce li s-a trasat la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român : întocmirea, pe baze marxiste, a Istoriei României.

Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român a hotărît publicarea unei istorii complete și științifice a României, destinate să înlocuiască vechile sinteze din vremea regimului burghezo-moșieresc, scrise în spiritul de clasă și care apărau interesele claselor exploataoare. Astăzi *Istoria României* publicată sub egida secției istorice a Academiei R.P.R. este aproape terminată. Pînă în prezent au apărut 2 volume. Studii ample au fost efectuate de ase-

menea de istorici pentru elaborarea vol. III al tratatului; vol. IV se află sub tipar, iar vol. V. este într-un stadiu înaintat de redactare.

Este necesar să subliniem că redactorii acestei lucrări n-au adus numai interpretarea nouă a faptelor în sens marxist, ci au înnoit fundamental baza de informații asupra tuturor perioadelor trecutului nostru. Această nouă temelie a istoriei țării noastre nu s-ar fi putut fundamenta fără studiul științific și complet al documentelor, care a înlocuit baza șubredă a informației vechii istoriografii.

Publicarea acestei mari opere științifice este rezultatul colaborării tuturor specialiștilor, a contribuțiilor aduse de editorii de documente, autorii de monografii, cercetătorii de documente din arhivele din țară și din străinătate, și, firește, de redactorii volumelor. În această colaborare, Arhivele Statului au avut și au un rol de seamă. *Istoria României* este o operă națională și ducerea ei la bun sfârșit nu se putea concepe fără publicarea masivă a documentelor, în special a acelor documente, atât de puțin cunoscute pînă acum, care dezvăluie relațiile sociale și lupta de clasă, în vremea cînd societatea era împărțită în clase antagoniste.

S-a văzut în expunerea de mai sus cum cunoașterea mai adîncită a istoriei noastre s-a făcut pe măsura cercetării documentelor și dării la iveală a izvoarelor diplomatice. Folosirea documentelor privind istoria economică, producția și relațiile de producție este esențială pentru scrierea unei istorii marxiste. De aceea socotim că detectarea și publicarea științifică a documentelor, organizarea și colaborarea Arhivelor Statului la această operă au un rol de seamă în alcătuirea noii Istorii a României.

NAȚIONALIZAREA ÎNȚEPRINDERILOR DIN ORAȘUL BUCUREȘTI. ACTIVITATEA ORGANIZAȚIILOR DE PARTID PENTRU MOBILIZAREA MUNCITORILOR LA SUSȚINEREA ȘI CONSOLIDAREA ACESTUI ACT REVOLUȚIONAR

GH. DRAGAN,
V. AVRAMESCU

Cei 15 ani care s-au scurs de la naționalizarea principalelor mijloace de producție au însemnat pentru România o perioadă de înfăptuiri mărețe, de profunde schimbări calitative în structura forțelor și relațiilor de producție, care au făcut posibile ritmuri înalte de creștere în toate ramurile economiei naționale, făurirea unei vieți mereu mai bune, mai îmbelșugate. „Industria, ramura conducătoare în economie, ocupă locul preponderent în cadrul producției materiale, se îmbogățește în fiecare an cu noi întreprinderi moderne, capabile să susțină avântul întregii economii, să asigure creșterea mai departe a forțelor de producție și ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii.

Roadele politicii economice a partidului nostru sînt ilustrate elocvent de faptul că în 1962 producția globală a industriei este de aproape 8 ori mai mare decît în 1948¹⁾.

Partidul nostru, elaborînd programul dezvoltării economice a țării, a pus la temelie lui teza leninistă după care baza materială a socialismului poate fi numai marea industrie mecanizată.

V. I. Lenin a arătat că socialismul va învinge capitalismul pe baza obținerii unei productivități a muncii superioare. Dar o productivitate a muncii mai înalte nu e posibilă fără o industrie dezvoltată, fără dezvoltarea industriei grele. Călăuzindu-se după învățătura marxist-leninistă, partidul nostru a stabilit că veriga hotărîtoare în opera de construire a socialismului în țara noastră o constituie industrializarea socialistă.

Aceasta este calea sigură a lichidării înapoierii moștenite de la regimul burghezo-moșieresc și a transformării Romîniei într-o țară industrial-agrară înaintată.

Industrializarea socialistă în țara noastră a devenit posibilă în urma înfăptuirii naționalizării principalelor mijloace de producție, cînd au fost

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *A 15-a aniversare a proclamării Republicii Populare Romîne. Articole și cuvîntări 1961—1962*, Ed. politică, Buc., 1962, p. 453.

create premisele necesare trecerii la dezvoltarea planificată a economiei naționale.

Naționalizarea socialistă a principalelor mijloace de producție și staționarea pe baza ei a relațiilor de producție socialiste a fost o necesitate obiectivă, una din condițiile principale ale lichidării contradicției dintre relațiile de producție și caracterul forțelor de producție. Ea a fost confirmată în toate țările în care a avut loc revoluția socialistă și a fost înscrisă în Declarația consfățuirii partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova din anul 1957, ca o lege generală a construirii socialismului.

Aplicând cu fermitate învățătura marxist-leninistă, partidul nostru, încă cu mult înainte de 11 iunie 1948, a luat o serie de măsuri care au îngăduit puterea economică a burgheziei și au pregătit actul naționalizării. Dintre acestea fac parte: controlul muncitoresc efectuat în întreprinderi, etatizarea Băncii Naționale, crearea oficiilor industriale, reforma monetară din august 1947.

Aceste măsuri cu caracter anticapitalist au fost realizate în condițiile cuceririi unor puternice poziții de către clasa muncitoare în domeniul politic, care s-au concretizat în actul istoric de la 30 Decembrie 1947, prin alungarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române, moment ce a marcat instaurarea dictaturii proletariatului în țara noastră.

Marx și Engels au arătat în urmă cu un veac că: „Proletariatul va folosi dominația lui politică pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în mâinile statului, adică în mâinile proletariatului organizat ca clasă dominantă, și pentru a mări, cât se poate de repede, masa forțelor de producție”²⁾.

Sarcina revoluției socialiste constă, după ce clasa muncitoare a cucerit puterea politică în stat, în lichidarea contradicției dintre caracterul social al forțelor de producție și relațiile de producție capitaliste care și-au trăit traiul, în instaurarea relațiilor de producție noi, corespunzătoare gradului de dezvoltare a forțelor de producție.

În 1948 pozițiile dominante în viața economică se aflau în mâinile burgheziei. Burghezia alungată de la putere folosea pozițiile economice ce le deținea în scopul dezorganizării economiei naționale și subminării regimului nostru democrat-popular.

Contradicția dintre relațiile de producție și caracterul forțelor de producție, precum și contradicția născută din faptul că puterea politică o deținea clasa muncitoare, iar forța economică se afla în mâinile burgheziei, nu puteau fi rezolvate decât prin smulgerea puterii economice din mâinile exploataților pe baza socializării de către proletariat a principalelor mijloace de producție. Naționalizarea era cerută de procesul dezvoltării revoluției populare în țara noastră, de trecerea de la prima sa etapă, la etapa socialismului.

Transformările revoluționare din perioada 23 August 1944 și până în anul 1948 impuneau „o schimbare structurală în domeniul economiei na-

²⁾ Marx-Engels, *Opere* vol. 4, Ed. politică, Buc., 1958, p. 487.

ționale, pentru a putea pune toate forțele productive ale țării în slujba ridicării nivelului politic, economic și cultural al poporului nostru" ³⁾.

Primul congres al P.M.R. din februarie 1948, care a stabilit programul construirii socialismului în țara noastră, preciza în documentele adoptate că :

„Pentru a înțelege mai just trăsăturile specifice ale procesului de dezvoltare democratică a țării noastre, este necesar să ținem seama de faptul că în domeniul politic noi am evoluat mai repede pe drumul democrației populare decît în domeniul economic" ⁴⁾.

Pe baza indicațiilor date de Congres, Plenara C.C. al P.M.R. din 10—11 iunie 1948 a hotărît înfăptuirea naționalizării principalelor mijloace de producție.

„Trecerea celei mai importante părți a mijloacelor de producție în mîna statului — subliniază tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în expunerea de motive la această lege — este o necesitate, deoarece aceste arme economice se smulg din mîinile aceluia de la care am smuls armele politice.

Lăsînd mai departe uneltele de producție în aceste mîini, ar însemna să permitem burgheziei înlăturarea poporului de la conducerea politică, să permitem burgheziei continuarea politicii ei de a organiza viața noastră economică pentru a compromite regimul în ochii poporului; ar însemna să-i permitem să folosească mai departe aceste unelte ca mijloace de manevră în scopul de a restaura vechiul regim" ⁵⁾.

Acțiunea de preluare a principalelor mijloace de producție din mîinile capitaliștilor prin actul de naționalizare a fost realizată în mod nemijlocit de clasa muncitoare sub conducerea și îndrumarea partidului. Mobilizați de organizațiile de partid, îndrumați de comuniști, muncitorii au preluat întreprinderile din mîinile patronilor, au înlăturat vechile conduceri și alte elemente care au servit pe capitaliști în exploatarea muncitorilor, au asigurat continuarea activității de producție și intensificarea ei, au apărut cu vigilență revoluționară unitățile devenite, sub forma proprietății de stat, bun al întregului popor împotriva încercărilor de distrugere din partea foștilor proprietari.

Din rîndurile clasei muncitoare au fost recrutați de către partid noii directori ai întreprinderilor naționalizate. Îndrumați și ajutați de organizațiile de partid, cu sprijinul organizației sindicale și al muncitorilor din unitățile respective, muncind cu conștiința răspunderii ce le reveneau, noii directori, pînă ieri muncitori, au făcut, în marea lor majoritate, față cu cîinste sarcinilor încredințate lor de partid și statul nostru.

*
* *

În orașul București, la fel ca în toate centrele din țară, acțiunea de naționalizare a întreprinderilor industriale a fost realizată de muncitori sub îndrumarea și controlul organelor de partid locale.

³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, Buc., 1956, p. 171.

⁴⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Ibidem*, p. 145.

⁵⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Ibidem*, p. 72.

Instrucțiunile C.C. al P.M.R. privind aplicarea hotărârii naționalizării întreprinderilor arătau că „în fața întregului partid stă sarcina naționalizării întreprinderilor și îndeplinirea acestei acțiuni nu poate fi posibilă fără mobilizarea tuturor membrilor de partid și prin ei a întregii muncitorimi“⁶⁾.

Sub îndrumarea și conducerea directă a Comitetului orașenesc P.M.R., organele administrative au desfășurat o temeinică muncă de identificare a întreprinderilor ce urmau să fie naționalizate și au efectuat inventarierea utilajului industrial și auxiliar existent.

Comitetul orașenesc București a acordat o deosebită grijă muncii de selecționare, verificare și pregătire a viitoarelor cadre conducătoare ale industriei bucureștene.

În acest scop, potrivit instrucțiunilor C.C. al P.M.R., la nivelul capitalei și a celor 4 sectoare teritoriale, au fost constituite comisii care aveau ca sarcină concretă pregătirea și îndeplinirea actului naționalizării. Conducerea acestor comisii era încredințată primului secretar al organizației de partid la nivelul orașului București, iar la sectoare, secretarilor acestora. Aceștia răspundeau nemijlocit în fața partidului și guvernului de reușita aplicării în bune condițiuni a decretului de naționalizare. Din comisii făceau parte delegați ai controlului economic, ai prefecturii, ai administrației financiare și ai consiliului sindical.

În vederea luării măsurilor necesare acțiunii de preluare a întreprinderilor, în seara zilei de 10 iunie 1948 s-a ținut o ședință restrânsă a comisiei de naționalizare (la Comitetul P.M.R. al Capitalei) în cadrul căreia s-au studiat și aprobat lucrările preliminare ale colectivelor care au identificat întreprinderile ce urmau a fi naționalizate. Totodată s-au stabilit măsurile și problemele instructajului pentru comisiile de sectoare și activul de partid.⁷⁾

Pe baza indicațiilor date de Comitetul Orașenesc P.M.R., în dimineața zilei de 11 iunie au fost convocați la sectoarele de partid secretarii organizațiilor de bază și președinții comitetelor de întreprindere, cărora li s-au făcut instructaje privind modalitatea trecerii la preluarea întreprinderilor, asigurarea securității lor împotriva eventualelor uneltiri din partea patronilor, mobilizarea membrilor de partid la realizarea acestui act revoluționar și pregătirea unei atmosfere prielnice susținerii lui de către muncitori.

După instructajul făcut, secretarii organizațiilor de bază și președinții comitetelor de întreprindere au mers la locul lor de muncă unde au luat măsuri de asigurare în bune condițiuni a îndeplinirii sarcinilor primite. Împreună cu organele controlului economic au procedat la sigilarea dulapurilor cu documente, a fișetelor și a caselor de bani în scopul de a evita înstrăinarea sau distrugerea documentelor și a bunurilor ce se găseau în întreprinderi. O dată cu aceasta foștilor directori li s-a făcut cunoscut că fabricile au încetat de a mai fi proprietatea patronilor și, conform decretului naționalizării, ele au devenit proprietatea întregului popor.

⁶⁾ Din instrucțiunile C.C. al P.M.R. cu privire la aplicarea decretului de naționalizare a întreprinderilor, Arhiva C.O.B. al P.M.R. dosar — Naționalizarea întreprinderilor din București, 1948, p. 35.

⁷⁾ Ibidem, p. 98.

Organizațiile de partid au luat măsuri de securitate a secțiilor cheie din întreprinderi, dublind posturile de pază cu membrii de partid. În acest fel s-a asigurat de către comuniști preluarea și păstrarea intactă a întregului potențial industrial de care dispuneau întreprinderile, uzinele și fabricile din București în momentul naționalizării, apărându-le împotriva oricăror încercări de distrugere din partea elementelor dușmănoase și asigurând desfășurarea normală a producției.

„Pentru orele 12 — ziua de 11 iunie — precizau Instrucțiunile C.C. al P.M.R. — în toate întreprinderile naționalizate din județe sau orașe, secretarul organizației de partid, delegatul sindicatului și noul director să convoace într-o ședință comitetul de partid, birourile organizațiilor de bază, comitetele de întreprinderi, în cadrul căreia să se facă o scurtă expunere asupra evenimentului în curs, să se precizeze sarcinile principale și să se repartizeze între ei”⁸⁾.

Tot în aceste ședințe s-au luat măsurile necesare „de pregătire (mobilizarea muncitorilor, agitatorilor, afișarea manifestului) pentru mitingul anunțat la ora 14”⁹⁾, când s-a transmis la radio decretul Marii Adunări Naționale cu privire la naționalizare.

Pe baza măsurilor luate de către organizațiile de partid, cu sprijinul comitetelor de întreprindere și al noilor directori, la orele 14 au fost convocate în mitinguri colective de salariați din întreprinderile naționalizate, în care li s-a adus la cunoștință înfăptuirea și însemnătatea naționalizării întreprinderilor respective. Cu acest prilej muncitorii au fost chemați să-și intensifice eforturile în producție, să răspundă cu entuziasm și însuflețire noilor sarcini puse de procesul obiectiv al transformărilor revoluționare în țara noastră.

La aceste mitinguri, dat fiind pregătirea lor temeinică și importanța evenimentului, muncitorii și-au manifestat bucuria, încrederea și adeziunea lor unanimă față de politica partidului, văzind în acest act revoluționar una din cele mai radicale măsuri luate de partidul clasei muncitoare pentru dezvoltarea succeselor obținute de poporul nostru pe drumul construirii societății socialiste.

Rapoartele comisiei de naționalizare a Capitalei și ale comisiilor de sectoare trimise comitetului Orășenesc P.M.R. București în ziua de 11 iunie subliniau înflăcărarea de care erau cuprinși muncitorii la mitingurile în care s-a adus la cunoștință actul naționalizării. În raportul comisiei din Sectorul II Negru se arăta: „mitingurile s-au ținut în toate întreprinderile într-o atmosferă de sărbătoare, dominând un entuziasm puternic în rândurile muncitorilor”¹⁰⁾. De asemenea în sectorul I Galben „mitingurile ținute în fabrici au decurs într-o atmosferă de înflăcărare și entuziasm”¹¹⁾. În sectorul III Albastru „mitingurile ținute în întreprinderi au decurs într-o at-

⁸⁾ Ibidem, p. 40.

⁹⁾ Ibidem.

¹⁰⁾ Ibidem, p. 7.

¹¹⁾ Ibidem.

mosferă vie, din cuvîntul muncitorilor a reieșit sentimentul de stăpîn al poporului asupra bogățiilor țării¹²⁾.

La uzinele „Malaxa”, la chemarea prelungă a sirenei, peste 7000 de muncitori, tehnicieni și funcționari s-au întrunit în uriașă sală de festivități¹³⁾. Primind cu mare entuziasm legea naționalizării întreprinderii, muncitorii și-au luat angajamentul să sprijine activ pe noii directori ieșiți din rîndurile lor.

Cu inimile pline de bucurie, muncitorii de la „Lemaître”, manifestîndu-și dragostea față de P.M.R., au încheiat mitingul cu „Internaționala”. „Sîntem stăpîni în casa noastră” au spus în cadrul mitingului ce a avut loc cu prilejul naționalizării muncitoarele de la țesătoria „Dîmbovița-Dudești”¹⁴⁾. Cu bucurie și entuziasm „au primit muncitorii de la fabrica Mira-Jilava vestea naționalizării întreprinderii”¹⁵⁾, ca de altfel pretutindeni în fabricile și uzinele din Capitală.

În multe întreprinderi, salariații au trimis telegrame și moțiuni Comitetului Central al P.M.R., Guvernului și Marii Adunări Naționale. „Noi muncitorii, tehnicienii și funcționarii întreprinderii Gaz și Electricitate... Ne luăm angajamentul că vom sprijini cu tărie toate realizările partidului, întărind disciplina în muncă, luptînd pentru mărirea producției, pentru a putea lichida definitiv urmele exploatării omului de către om grăbind trecerea noastră spre socialism”¹⁶⁾.

În telegrama trimisă de muncitorii de la „Moara Colentina”, Comitetului Central al P.M.R., se spunea: „...felicităm Partidul Muncitoresc Român pentru realizarea naționalizării întreprinderilor. Ne luăm angajamentul de a susține toate măsurile ce vor fi luate de reprezentanții noștri și vom îngriji mașinile și tot utilajul pentru asigurarea bunei funcționări și mărirea producției”¹⁷⁾.

Asemenea telegrame și moțiuni au trimis și muncitorii de la „Mociornița”, „Herdan”, „Universul”, „Agred”, Fabrica de bere „Luther”, „Fero-Chimica Romînă”, „Chemix” etc.

„Atmosfera plină de entuziasm manifestată de muncitori a arătat însușirea de către clasa muncitoare a actului naționalizării și prin angajamentele luate în cadrul celor 408 mitinguri cuprinzînd 55.560 de salariați au hotărît de a-i sprijini pe noii directori în munca de răspundere ce o au”¹⁸⁾.

După terminarea mitingurilor, la orele 18, în seara aceleiași zile, s-a făcut desigilarea birourilor întreprinderilor de către reprezentantul controlului economic, în prezența secretarului organizației de partid, a președintelui comitetului de întreprindere și a noului director. La desigilare, vechea administrație a predat pe bază de inventar documentele întreprinderii,

¹²⁾ Ibidem.

¹³⁾ „Scinteia”, nr. 1144, din 13 iunie 1948.

¹⁴⁾ Ibidem.

¹⁵⁾ „Viața sindicală”, nr. 223, din 14 iunie 1948.

¹⁶⁾ Ibidem, nr. 224, din 15 iunie 1948.

¹⁷⁾ Ibidem.

¹⁸⁾ Arhiva C.O.B. al P.M.R., dosar — Naționalizarea întreprinderilor din București, p. 98.

mobilierul existent și întreaga situație financiară, tehnică și administrativă a întreprinderii, inclusiv banii care s-au găsit.

Aplicînd întocmai instrucțiunile C.C. al P.M.R., sub îndrumarea Comitetului Orășenesc București P.M.R., comisiile de naționalizare din Capitală, cu sprijinul organizațiilor de partid și al colectivelor de muncitori, au naționalizat un număr de 626 de întreprinderi¹⁹⁾. Pe ramuri, întreprinderile naționalizate din Capitală prezentau următorul tablou:

Ramura Metalo-Chimică	187
„ Textile	139
„ Mine-petrol	29
„ Construcții	39
„ Transporturi	17
„ Pielărie	28
„ Arte-grafice	28
„ Alimentare	53
„ Panificație	30
„ Lemn-forestier	40
Alte ramuri	36 ²⁰⁾

După înfăptuirea naționalizării, noile conduceri ale întreprinderilor se găseau în fața a o serie de greutăți de ordin economic, financiar și administrativ, care constituiau piedici serioase în calea reorganizării producției pe baze socialiste.

Orașul București, spre deosebire de alte orașe și regiuni ale țării, era unul din importantele centre industriale ale României burghezo-moșierești. Dar și economia bucureșteană, ca de altfel a întregii țări, purta pecetea unei pronunțate înapoieri.

În preajma naționalizării, deși exista un număr foarte mare de întreprinderi industriale, aproape o treime nu aveau forță motrică instalată, iar celelalte, circa 76%, aveau o forță motrică instalată sub 20 C.P.²¹⁾

Numai cîteva fabrici printre care: „Malaxa“, „Vulcan“, „Mociornița“, „Industria Bumbacului“, „Gralex“, dispuneau de o înzestrare tehnică mai avansată și de un număr mai mare de salariați. Situația existentă în industria bucureșteană în momentul naționalizării oglindește starea unei industrii înapoiate, prost utilizate, dezvoltată anarhic. Majoritatea întreprinderilor practicau diverse procedee tehnologice, cele mai multe empirice. Această situație era agravată și de faptul că la preluarea de către stat, un mare număr de întreprinderi erau lipsite de materii prime, de piese de schimb și alte produse auxiliare (care în majoritate se importau), aveau

¹⁹⁾ Ibidem, p. 7.

²⁰⁾ Dosarul sindicatelor pe ramuri de producție cu situația întreprinderilor naționalizate. Arhiva C.O.B. al P.M.R., 1948.

²¹⁾ Raportul Direcției orășenești de statistică (1947—1957), Arhiva C.O.B. al P.M.R., dosar 4, secția economică.

enorme datorii către stat, utilajul de care dispuneau era învechit, nu aveau fonduri de salarii etc.

Situația câtorva din acestea ilustrează tabloul fidel al întreprinderilor din București, supuse legii naționalizării. Astfel, Atelierele Grafice „Socec” & S.A., datorau statului aproape 10 milioane lei²²⁾.

Întreprinderea „Raftopol” datora fiscalului suma de 1.500.000²³⁾, „Măcitex” avea 110 războaie în bună stare dar nu avea fonduri pentru materii prime²⁴⁾. La „Lemaître”, atelierele erau dărăpănate, muncitorii lucrau la mașini primitive, în timp ce ploua și ninge peste ei, fiind înecați de fum²⁵⁾.

Acestor greutăți li se adăuga și lipsa de experiență a noilor conducători de întreprinderi, din care cauză se cerea cu insistență lămurirea multor probleme cu caracter administrativ, financiar și tehnic de către organele de partid și de stat.

Analizând situația existentă în primele zile după naționalizare, Comitetul organizației de partid P.M.R. București, la indicația conducerii partidului, a convocat în ziua de 16 iunie 1948 o consfătuire pe Capitală în sala Giulești, la care au participat directorii oficiilor industriale, directorii întreprinderilor, șefii diferitelor servicii din ministere și întreprinderi, precum și activul de partid al Capitalei.

La această consfătuire s-a dat răspuns unui mare număr de probleme de rezolvare a cărora depindea organizarea procesului de producție pe baze noi și mobilizarea muncitorilor la creșterea producției și productivității muncii.

„Este pentru prima dată în viața și istoria poporului nostru — arăta tovarășul Chivu Stoica — când clasa muncitoare este chemată ca, cu priceperea și capacitatea sa să-și făurească un viitor propriu, să-și creeze o soartă mai bună prin gospodărirea bunurilor naționale aflate pînă mai ieri în mâinile exploataților”²⁶⁾.

Participanții la această consfătuire s-au angajat în fața conducerii partidului, în numele comuniștilor din conducerea întreprinderilor bucureștene, a colectivelor de muncitori, că vor dovedi pricepere în conducerea și gospodărirea întreprinderilor socialiste, că nu vor dezminți încrederea acordată de partid și guvern, că vor lupta cu puteri înzecite pentru a face ca aceste bunuri ale poporului să slujească construirii unei vieți mai bune și fericite pentru poporul român.

Subliniind rolul comuniștilor, capacitatea și dreptul legitim al clasei muncitoare de a organiza, conduce și gospodări economia socialistă, tovarășul Chivu Stoica arăta: „În regimul burghez, în timpul când comuniștii duceau lupta pentru condiții mai bune de muncă, capitaliștii ne spuneau nouă că nu sîntem în stare să conducem, să dirijăm procesul de producție, să gospodărim aceste întreprinderi. Toate acestea s-au spus atunci și pot

²²⁾ Arhiva C.O.B. al P.M.R., dosar — Naționalizarea întreprinderilor din București, 1948, p. 14.

²³⁾ Ibidem, p. 13.

²⁴⁾ Ibidem, p. 15.

²⁵⁾ „Scînteia”, nr. 4238, din 11 iunie 1958.

²⁶⁾ Chivu Stoica, *Expunere rostită în fața activului de partid și economic în ziua de 16 iunie 1948 în sala Giulești*. Arhiva C.O.B. al P.M.R., dosar — Naționalizarea întreprinderilor din București, p. 20.

fi difuzate și astăzi, ele însă nu pot să aibă temei, pentru că noi sîntem născuți în cîmpul muncii și viața noastră este legată de muncă²⁷⁾.

Consfătuirea din 16 iunie 1948 a avut meritul de a fi clarificat cu multă competență, în spiritul învățaturii leniniste, problemele ce se ridicau în fața organizațiilor de partid în conducerea industriei din București.

Organizațiile de partid, comitetele de întreprindere și conducerile administrative au fost îndrumate să folosească în modul cel mai chibzuit vechii tehnicieni, pentru a-i interesa să producă, să se pună în slujba regimului, a clasei muncitoare, arătîndu-le perspectivele largi ce stau în fața lor.

La această consfătuire s-a combătut „teoria” răsîndită de unele elemente dușmănoase potrivit căreia beneficiile întreprinderilor trebuiau împărțite între muncitori. „Aceasta ar însemna moartea regimului nostru. — spunea tovarășul Chivu Stoica — Plusul de venituri este un bun național și el trebuie vărsat în visteria statului să creăm fabrici și uzine noi pe baza unor planuri. Sîntem răspunzători față de partid, față de guvern, de clasa muncitoare de felul cum vom gospodări; nici o deviere, nici o abatere mai ales în sectorul financiar, căci de aceasta depinde ca fabrica să meargă bine²⁸⁾).

Consfătuirea a subliniat necesitatea ridicării vigilenței revoluționare a organizațiilor de partid și a oamenilor muncii, a luptei împotriva dușmanului de clasă care, prin împrăștieri de manifeste, svonuri, inscripții antedemocratice, sabotaj industrial prin distrugerea de utilaj, materii prime și produse finite, încerca să lovească în cuceririle poporului muncitor. Nu întîmplător, după naționalizare au izbucnit o serie de incendii care au pricinuit pagube serioase la Depoul I.T.B. Bonaparte; Mătasea Romînească²⁹⁾. Au fost distruse importante cantități de materii prime și materiale la uzinele „Malaxa”, „Vulcan”, „21 Decembrie”, „U.C.R.”, „Quadrat”, „Donca Simo” etc.

Pentru învingerea greutăților și lipsurilor existente în acea perioadă, P.M.R. a concentrat eforturile clasei muncitoare și ale întregului popor muncitor în primul rînd în vederea terminării procesului de refacere a economiei naționale, pregătind astfel condițiile trecerii la lupta larg desfășurată a construirii socialismului.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție a făcut posibil ca în locul legilor economice caracteristice capitalismului să apară și să acționeze noi legi proprii modului de producție socialist ca: legea economică fundamentală a socialismului și legea dezvoltării planice, proporționale a economiei naționale. Existența proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție și crearea relațiilor de producție socialiste a dat posibilitatea conducerii planificate a economiei. Marxism-leninismul ne învață că înseși forțele de producție noi și dezvoltate care stau la baza orîndurii socialiste

²⁷⁾ Ibidem.

²⁸⁾ Arhiva C.O.B. al P.M.R., dosar — Naționalizarea întreprinderilor din București, 1948, p. 26—27.

²⁹⁾ Darea de seamă a C.O.B. al P.M.R., perioada 1948—1950, p. 15, Arhiva C.O.B. al P.M.R.

impun conducerea planificată a economiei. „...orice mare industrie mecanizată — arăta V. I. Lenin — adică tocmai izvorul și fundamentul material de producție al socialismului, necesită o absolută și strictă unitate de voință care să îndrumeze munca în comun a sute, mii și zeci de mii de oameni“³⁰⁾.

Înfăptuirea naționalizării principalelor mijloace de producție, transformarea acestora în proprietate a întregului popor, au dus la desființarea exploatării clasei muncitoare de către burghezie în întreprinderile naționalizate, înlăturându-se astfel principalul obstacol în calea creșterii forțelor de producție, făcând posibil un ritm accelerat de creștere a producției și productivității muncii, care nu era de conceput în condițiile existenței proprietății capitaliste. A început construirea noii orânduiri.

În țara noastră procesul de construire a bazei materiale de producție a socialismului a început cu cele două planuri anuale pe 1949 și 1950. Aceste două planuri prin esența lor au avut drept obiectiv încheierea refacerii economiei naționale și în același timp începutul procesului de industrializare socialistă a țării.

„În perioada planurilor anuale — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — clasa muncitoare a dus lupta încordată pentru reorganizarea industriei, pentru atingerea și depășirea nivelului dinainte de război. În ciuda greutăților de tot felul, oamenii muncii au urmat cu entuziasm și încredere partidul lor, îndeplinind sarcinile importante ale primelor planuri anuale și depășind la sfârșitul anului 1949 nivelul producției industriei dinainte de război“³²⁾.

Sub îndrumarea organizațiilor de partid, muncitorii din industria orașului București și-au mărit eforturile pentru creșterea producției și productivității muncii în condițiile reorganizării și reprofilării întreprinderilor, a așezării acestora pe un profil bine conturat. Ei au luptat cu perseverență pentru îndeplinirea cu succes a obiectivelor planurilor anuale de stat pe 1949 și 1950. În perioada acestor ani, în scopul consolidării și lărgirii succeselor obținute prin naționalizarea întreprinderilor și aplicării cu fermitate a politicii leniniste a P.M.R. de industrializare socialistă, în Capitală au fost luate o serie de măsuri. Au fost alocate importante investiții de către stat pentru construirea unor obiective industriale, au fost comasate unele întreprinderi mici din aceeași ramură, s-a trecut la specializarea producției pe diferite repere cât și la lărgirea spațiilor productive.

Pe locurile învechitelor ateliere APACA a început construcția Fabricii de confecții și tricotaje București, care a dat importante cantități de confecții încă în cursul anului 1948. Acest fapt a fost cu puțință datorită muncii entuziaste a multor mii de tineri care, răspunzând cu înflăcărare chemării partidului, au efectuat un uriaș volum de muncă patriotică pentru construirea fabricii³³⁾.

³⁰⁾ Ibidem.

³¹⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 27, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 252.

³²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări* 1955—1959, Buc., 1961, p. 35

³³⁾ Din realizările regimului democrat-popular în raionul „16 februarie“. Broșură, Buc., 1961, p. 12.

A luat ființă de asemenea fabrica „Dinamo”, prima întreprindere constructoare de mașini electrice din țara noastră. Importanța pe plan republican a fabricii rezultă din însuși planul de 10 ani de electrificare a țării. Această întreprindere a fost creată pe terenul fostului ASAM (o fabricuță insalubră cu tehnicitate scăzută) de la care fabrica Dinamo moștenea o dotare săracă. La începutul anului 1949, comuniștii din această fabrică raportau cu mândrie partidului, în numele întregului colectiv de muncitori, că au dat primele motoare electrice românești, punând inscripția „Fabrica Dinamo”³⁴⁾.

La începutul anului 1950 au fost reprofileate și comasate un număr însemnat de întreprinderi din Capitală din care au rezultat întreprinderi cu mare pondere și importanță în dezvoltarea economiei naționale. De pildă, uzina „Semănătoarea” a fost creată pe un teren aproape gol pe care se găseau câteva clădiri dispersate, cu un număr neînsemnat de muncitori de la fostele fabricuțe: „Fichet”, „Haug”, „Lăzărescu”³⁵⁾.

La „Semănătoarea”, sub conducerea și îndrumarea organizației de partid, în condițiile unor greutăți deosebit de mari, muncitorii au început să producă primele mașini-unelte necesare transformării socialiste a agriculturii.

S-ar putea spune că și istoria altor întreprinderi bucureștene începe propriu-zis după actul naționalizării din iunie 1948, cum sînt spre exemplu „9 Mai”, „Electroaparataj”, „Fabrica de cabluri și materiale electroizolante”, și altele.

Acest început de reorganizare socialistă a industriei bucureștene în cadrul ansamblului economiei industriale republicane a asigurat condiții mai bune mobilizării muncitorilor din întreprinderi de către organizațiile de partid, la îndeplinirea sarcinilor izvorâte din hotărârile partidului și guvernului.

Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, desființarea exploatării în întreprinderile naționalizate au făcut să crească la oamenii muncii sentimentul patriotic, ceea ce a dus la promovarea și înrădăcinarea unei noi atitudini față de muncă și de avutul obștesc.

Organele și organizațiile de partid din întreprinderile Capitalei, sub conducerea și îndrumarea conducerii partidului, au desfășurat o susținută *muncă politico-organizatorică pentru antrenarea muncitorilor la îndeplinirea sarcinilor celor două planuri anuale*. În centrul atenției lor a stat permanent îmbunătățirea metodelor de muncă, perfecționarea continuă a formelor de activitate în vederea lărgirii sferei de influență asupra maselor.

Comitetul Orășenesc P.M.R. București a manifestat o necontenită grijă pentru creșterea capacității de luptă a organizațiilor de partid, pentru a face ca ele să se afirme cu autoritate în cele mai complexe probleme ce se ridicau pe locul de muncă.

Au fost întărite „birourile de sectoare, aparatul de partid și birourile organizațiilor de bază din întreprinderi cu elemente corespunzătoare”, s-a intensificat controlul de partid „prin membrii biroului C.O.B. și aparatul

³⁴⁾ Ibidem, p. 12—14.

³⁵⁾ Ibidem, p. 15.

de partid", asupra felului cum sînt aplicate hotărîrile partidului și guvernului, privind îndeplinirea sarcinilor de plan în întreprinderi. De asemenea Comitetul Orășenesc de Partid și de sectoare au analizat periodic „munca secțiilor și organizațiilor de partid din întreprinderi”, luînd măsuri pentru îmbunătățirea muncii acestora³⁶⁾.

Descătușarea inițiativei și energiei creatoare a maselor a fost demonstrată de întrecerea socialistă care a apărut și s-a dezvoltat încă din primele zile după naționalizare, de mișcarea de inovații și raționalizări, de lupta pentru creșterea producției și productivității muncii, scăderea prețului de cost și economii, precum și de aplicarea metodelor noi de muncă de către un număr mare de muncitori din întreprinderile Capitalei. Organizațiile de partid au îndrumat comitetele de întreprindere să organizeze și să coordoneze în bune condițiuni întrecerea socialistă, făcînd ca aceasta să crească de la lună la lună, să se dezvolte în formele ei superioare. Datorită muncii politico-organizatorice desfășurată în acest sens de către organizațiile de partid, comitetele sindicale au reușit să antreneze spre sfîrșitul anului 1949 în întreceri individuale 132.543 muncitori, față de 750 de muncitori în mai 1948³⁷⁾.

Pentru îndeplinirea planurilor anuale de stat, întrecerea socialistă a constituit o puternică pirghie, luînd o amploare tot mai mare. În organizarea ei s-a combătut caracterul de campanie și birocratic. Întrecerea a fost organizată pe baza rezoluției C.C. al P.M.R. din 22—24 decembrie 1948 asupra problemei sindicale, în care se arată că „întrecerile socialiste trebuie să asigure sporirea calitativă și cantitativă a producției printr-o mai bună organizare a muncii, prin folosirea mai bună a tehnicii, prin introducerea de inovații în muncă, prin dezvoltarea inițiativei creatoare a muncitorilor, tehnicienilor și inginerilor”³⁸⁾.

Înșușinduși întocmai indicațiile acestei hotărîri, organizațiile de partid au îndrumat mai îndeaproape comitetele de întreprinderi în organizarea întrecerii socialiste pe o bază cît mai reală. Ca urmare a acestui fapt, întrecerea a început să se dezvolte în forma ei superioară îndeosebi cu ocazia unor mari sărbători muncitorești ca 1 Mai, 23 August, 7 Noiembrie. S-a trecut de la întrecerea individuală la întrecerea pe echipe, brigăzi, fabrici și ramuri. În aprilie 1949 cefeștiții de la Grivița Roșie au lansat o înflăcărată chemare la întrecerea socialistă către toate întreprinderile din Capitală. În răspunsul dat la această chemare, fruntașii muncii din întreprinderile Capitalei (Industria Bumbacului B, Flacăra Roșie, S.E.T., Scrisul Liber, Vasile Roaită, Republica etc.) (unele din aceste întreprinderi amintite precum și altele poartă acum altă denumire — n.r.), întruniți într-un mare miting la Giulești, și-au luat angajamentul să lupte cu perseverență pentru a da patriei cît mai multe produse, de a sporii productivitatea muncii prin folosirea metodelor înaintate, de a reduce consumul de material pe unitatea de produs, de a reduce prețul de cost al produselor”³⁹⁾.

³⁶⁾ Arhiva C.O.B. al P.M.R., Darea de seamă a C.O.B. pe perioada 1948—1950, p. 16.

³⁷⁾ Arhiva C.O.B. al P.M.R., dosar I, 1950, p. 3.

³⁸⁾ *Rezoluții și hotărîri ale C.C. al P.M.R.*, E.S.P.L.P., Buc., 1952, p. 55.

³⁹⁾ „Scinteia”, nr. 1397, din 10 aprilie 1949.

Sub lozinca „Să îndeplinim pînă la 23 August sarcinile prevăzute în planul de stat pe luna august!” lansată de 3 mari întreprinderi din țară printre care uzinele „Vulcan” din București, salariații de la „23 August”, „Timpuri Noi”, „Solex”, „Stela”, „Metaloglobus” și altele s-au angajat să traducă în viață, neprecupețind eforturile în scopul întîmpinării zilei de 23 August — marea sărbătoare a poporului nostru — cu noi succese în muncă⁴⁰⁾.

În același timp, numărul brigăzilor de calitate și economii care prezentau forme superioare ale întrecerii socialiste a crescut, ajungînd în 1950 la 142 brigăzi de economii și 570 brigăzi de calitate⁴¹⁾.

Organizațiile de partid din industria Capitalei au desfășurat o largă și temeinică muncă politică pentru antrenarea muncitorilor în mișcarea de inovații. În întreprinderi ca „Timpuri Noi”, „23 August”, „Vulcan”, „Industria Bumbacului”, „Pavel Tcacenco”, a început să se studieze eficiența economică a metodelor înaintate și să se extindă tot mai mult în procesul de producție de către muncitori. Totodată au fost realizate numeroase invenții și inovații, parte din ele fiind introduse în practică. La uzinele „Grița Roșie”, a fost confecționată o foarfecă de tăiat tablă pînă la 10 mm grosime, care fiind pusă în mișcare cu aer comprimat, înlocuia munca a 10 oameni⁴²⁾, iar la uzinele „23 August” un colectiv de muncitori ajutat de corpul tehnic al întreprinderii au conceput un cuptor de reept piese de dimensiuni mai mari prin care s-a înlăturat strangularea în procesul de producție și s-au realizat economii în valoare de 1.148.612 lei în materiale și manoperă⁴³⁾. Mișcarea de invenții și inovații a cunoscut un progres simțitor și în alte întreprinderi ale Capitalei.

Prin lupta dusă de către organizațiile de partid sub conducerea Comitetului Orășenesc P.M.R., colectivele întreprinderilor bucureștene au reușit ca în anii 1949—1950, în condițiile unor greutăți care s-au resimțit mult în activitatea economică, să obțină importante succese în îndeplinirea planurilor de producție. Din cele 349 de întreprinderi existente, la sfîrșitul anului 1950 au raportat îndeplinirea planului de stat 318 întreprinderi. Restul de întreprinderi nu-și îndeplineseră planul din cauza lipsei de materii prime⁴⁴⁾.

În ramura metalurgică și a industriei chimice, din 36 de întreprinderi 23 au și depășit planul pînă la 46%. De exemplu uzinele „23 August” au îndeplinit planul cu 107%; „Republica” cu 108,5%, „Timpuri Noi” cu 107%, iar „Steaua Roșie” cu 135%⁴⁵⁾.

Rezultatele îndeplinirii planurilor de producție în anii 1949 și 1950 sînt oglindite în realizarea indicilor de creștere a productivității muncii, reducerii prețului de cost, îmbunătățirii calității produselor, precum și în

⁴⁰⁾ Ibidem, nr. 1487, din 26 iulie 1949, nr. 1488, din 27 iulie 1949 și nr. 1489, din 28 iulie 1949.

⁴¹⁾ Arhiva C.O.B. al P.M.R., dosar 1, 1950, p. 33.

⁴²⁾ Ibidem.

⁴³⁾ Ibidem, p. 113.

⁴⁴⁾ Ibidem, p. 31.

⁴⁵⁾ Ibidem, p. 31.

producerea de noi sortimente. Astfel la uzinele „Vulcan“ productivitatea muncii a crescut cu 59%, la „Timpuri Noi“ cu 67%, iar la „23 August“ cu 16%. De asemenea, în întreprinderile aparținând industriei ușoare productivitatea muncii a cunoscut o creștere simțitoare.

Colectivele unui însemnat număr de întreprinderi au obținut economii importante care au dus la creșterea acumulărilor socialiste și la reducerea prețului de cost. Au fost obținute economii la materii prime, combustibil și alte materiale. Deșeurile au fost valorificate mai bine. S-a realizat o mai rațională folosire a mașinilor.

La uzinele „23 August“, datorită întrecerii socialiste, mișcării de inovații, care exprimau noua atitudine a muncitorilor față de muncă, au fost obținute economii în valoare de 318.400.000 lei, scăzându-se prețul de cost cu 10,8%. La uzinele „Vasile Roaită“ prețul de cost a fost redus cu 27,7%, față de 21% cât era planificat⁴⁶⁾. Realizări însemnate în acest sens au fost obținute și de uzinele „Vulcan“, „F.R.B.“, „7 Noiembrie“. Aceste succese obținute de colectivele de muncitori, sub conducerea organizațiilor de partid, reflectau puterea de creație și de muncă plină de avânt a clasei muncitoare, ca urmare a eliberării sale din ghiarele exploatații capitaliste.

Totodată, în anii 1949—1950, ani în care s-au consolidat și dezvoltat realizările regimului nostru, fiind primii ani ai revoluției socialiste, organizațiile de partid au avut de luptat cu o serie de greutăți inerente oricărui început.

Sprrijinul conducerii partidului dat zi de zi organelor și organizațiilor de partid din București a dat acestora posibilitatea ridicării permanente a nivelului conducerii de către partid a economiei, creșterii neconținute a capacității de organizare și mobilizare a maselor la îndeplinirea hotărârilor partidului și guvernului.

Realizările obținute în anii 1948—1950 de către oamenii muncii sub conducerea partidului au pregătit condițiile trecerii la îndeplinirea unor sarcini de mare perspectivă pentru crearea bazei economice a socialismului, puse în fața poporului nostru prin obiectivele primului plan cincinal de dezvoltare a economiei naționale. Directivele celui de al II-lea Congres al P.M.R. au cuprins sarcini prin îndeplinirea cărora, după cum s-a apreciat de Congresul al III-lea al partidului, în țara noastră s-a înfăptuit baza economică a socialismului, trecându-se într-o nouă etapă — etapa desăvârșirii construirii socialismului.

*
* *

În anii care au trecut de la naționalizarea principalelor mijloace de producție, oamenii muncii din industria bucureșteană au adus un însemnat aport la dezvoltarea bazei tehnice materiale a socialismului.

Orașul București este cel mai mare și mai puternic centru industrial al țării noastre. În cele 8 raioane ale orașului își desfășoară activitatea numeroase fabrici și uzine, unele avînd o importanță covârșitoare pentru dez-

⁴⁶⁾ Ibidem, p. 32.

voltarea economiei naționale. Întreprinderile orașului București realizează mai mult de o cincime, din întreaga producție industrială a țării.

Dezvoltarea industriei bucureștene confirmă aplicarea consecventă de către P.M.R. a învățaturii leniniste cu privire la industrializarea socialistă a țării. La baza marilor transformări și a dezvoltării impetuoase a industriei din orașul București, în cadrul general al economiei naționale, au stat hotărârile elaborate de partid și guvern. „Ponderea producției din întreprinderile industriei grele din Capitală în totalul producției industriale — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a crescut de la circa 36% în 1950 la peste 50% în 1960; ponderea producției întreprinderilor constructoare de mașini a crescut de la 18,5% la 32%; cea a întreprinderilor din industria chimică de la 5,6% la 10,2%⁴⁷⁾).

În etapa revoluției socialiste pe harta orașului București au apărut noi întreprinderi și ramuri ale industriei care produc mașini de înaltă tehnicitate. Sînt în curs de execuție o serie de alte mari obiective industriale, care vor intra în funcțiune în anii șesenalului.

Majoritatea întreprinderilor vechi au fost reconstruite, lărgite cu noi secții, dezvoltate și reutilate cu utilaje moderne la nivelul tehnicii mondiale, în mare parte aceste utilaje fiind produse ale industriei noastre. În prezent, industria bucureșteană realizează întreaga producție de combine cerealiere și semănători cu tracțiune mecanică a țării, întreaga producție de cazane cu abur, de aparate de radio și o largă gamă de produse electrotehnice.

Țara este străbătută de la un capăt la altul de troleibuzele și autobuzele construite la uzinele „Tudor Vladimirescu“, uzină creată în anii regimului democrat-popular în Capitala patriei noastre. Toate aceste produse sînt rodul hărniciei și priceperii muncitorilor bucureșteni, ele sînt apreciate în toată țara și multora din aceste produse li s-a dus faima peste hotarele țării.

În București este concentrată o parte însemnată a muncitorimii, cu glorioase tradiții revoluționare și o înaltă conștiință socialistă. Totodată această masă producătoare, creatoare de bunuri materiale este condusă și îndrumată de către organizațiile de partid, fie direct, fie indirect prin organizațiile de masă.

Organizația de partid a Capitalei este una din cele mai puternice organizații ale partidului nostru, ale cărei sarcini cresc continuu pe măsura sarcinilor legate de viața unui centru politic, administrativ și economic, cum este Capitala unei țări socialiste.

⁴⁷⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, „Cuvîntarea rostită la Conferința organizației de partid București“, *Articole și cuvîntări 1961—1962*, Ed. politică, 1962, p. 269.

FOLOSIREA BRESLELOR DE CĂTRE P.C.R. IN LUPTA IMPOTRIVA DICTATURII REGALE

V. ARIMIA

La 10 februarie 1938, în țara noastră a fost instaurată dictatura regală a lui Carol al II-lea, dictatură a vîrfurilor marelui capital și a moșierilor din România în frunte cu regele. Dictatura regală a însemnat o etapă nouă pe calea fascizării totale a țării, a fost o grea lovitură pentru soarta țării noastre, pentru situația maselor populare și în primul rînd a clasei muncitoare, un pas însemnat pe drumul pierderii independenței naționale și al aruncării poporului român în războiul criminal contra Uniunii Sovietice. „Dictatura regală — spune tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a însemnat desființarea ultimelor libertăți democratice sindicale și politice, asigurînd astfel introducerea unui regim fascist în țara noastră, slăbirea rezistenței noastre naționale în fața amenințărilor tot mai grave ale imperialismului fascist german cu pregătirea condițiilor ocupării țării noastre de către cotropitorii fasciști”¹⁾.

Dictatura regală și-a început activitatea cu o serie de decrete-legi prin care urmărea lichidarea libertăților cetățenești și, în primul rînd, lichidarea cuceririlor obținute de clasa muncitoare prin lupte grele în perioadele anterioare. În acest sens, au fost adoptate măsuri²⁾ cu caracter fascist, antipopular, antinațional care au avut urmări grave asupra soartei poporului și a țării.

Măsurile luate în vederea „dezvoltării economiei” erau măsuri de sprijinire fățișă a marelui capital monopolist și a moșierilor, măsuri de intensificare a pregătirilor de război, măsuri de vindere a bogățiilor țării mono-

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a p. 20.

²⁾ Încă în cursul lunii februarie a fost suspendată constituția și adoptată o constituție de tip fascist, a fost anulat decretul de convocare a corpului electoral și lichidat deci parlamentul. Presa muncitorească și democratică a fost înăbușită și interzisă. Au fost desființate partidele politice și orice organizații democratice, starea de asediu a fost extinsă pe întregul teritoriu al țării, iar prin legea de „apărare a siguranței statului”, în țară era stabilit arbitrajul nelimitat al siguranței. A intrat în funcție o nouă lege administrativă prin care de fapt se exercita un control mai sever și măsuri mai rapide din partea organelor de stat împotriva maselor populare, au fost desființate sindicatele și create breslele, a fost înființat F.R.N. — partid al reacțiunii și Gărzile naționale.

poliștilor străini și în special imperialismului german, măsuri de înrobire și jefuire a maselor populare. Armamentul, echipamentul, fortificațiile, concentrările etc., erau sectoare în care s-au investit miliarde de lei procurate prin exploatarea barbară a oamenilor muncii pe diferite căi și prin diferite mijloace, ceea ce a dus la înrăutățirea condițiilor de viață, la sărăcirea maselor muncitoare.

Concomitent cu lichidarea libertăților democratice și cu intensificarea terorii, masele muncitoare și în primul rînd clasa muncitoare, au avut de suportat consecințele situației grele economice. Scumpetea lua proporții de la lună la lună în timp ce salariile rămîneau aproape aceleași. În această privință sînt edificatoare unele date prezentate de Camera de comerț și industrie în decembrie 1939 din care rezultă că în București indicele prețului de detaliu la alimente, socotit în anul 1936 de 100% era în 1938 — 118,8%, în 1939 152,4%³⁾, iar la îmbrăcăminte și încălțăminte de la 112% în 1938 la 135,5% în 1939⁴⁾.

În anul 1940 scumpetea a luat proporții ajungînd ca prețurile articolelor de necesitate generală să crească față de 1936 cu 60—80% și uneori chiar cu 100%⁵⁾. Impozitele atît directe cît și indirecte creșteau și se înmulțeau *) devenind tot mai apăsătoare. Asupra muncitorilor apăsau și alte taxe legate de chirie, lumină, apă etc.

Împrumuturile de război impuse tuturor oamenilor muncii erau un alt mijloc de jefuire de către regimul burghez-moșieresc.

Atît măsurile cu caracter economic cît și cele cu caracter politic adoptate de dictatura regală converg către același scop: jefuirea maselor populare în vederea creșterii bogățiilor și averilor marilor bancheri și moșieri, înnăbușirea și nimicirea mișcării muncitorești și a conducătorului său P.C.R., reprimarea singeroasă a celor ce se manifestau contra politicii dictaturii regale, pregătirea războiului antisovietic.

Împotriva măsurilor adoptate de dictatura regală și a organelor ei economice, politice, militare și administrative se ridicau oamenii muncii și în primul rînd clasa muncitoare în frunte cu partidul comunist. Unul din mijloacele folosite de către P.C.R. în lupta împotriva dictaturii regale au fost breșele. Condițiile grele impuse de dictatura regală, precum și nece-

³⁾ Arh. St. Buc., Fond F.R.N., dos. 103/1939—1940, f. 35.

⁴⁾ Ibidem, f. 36.

⁵⁾ A.C.I.I.P., Fond 69, dos. 6347, f. 158.

*) Iată ce se arată într-un referat al Camerei de comerț și industrie din ianuarie 1940: „În legislația din ultimii ani aproape că nu găsim lege care să nu fi creat, independent sau paralel, un nou impozit, un nou adițional, o nouă taxă sau cel puțin un nou timbru care să se aplice pe acte, bonuri sau chiar pe pachete, sticle, piine etc, ceea ce măresc la infinit valoarea produselor“. Și mai departe se preciza că „Unele produse sînt atinse direct sau indirect pînă la desfacerea lor de un număr de peste 50 de impozite, taxe și timbre, iar altele de un număr și mai mare“ ceea ce făcea ca la unele articole de primă necesitate totalitatea impozitelor și taxelor aplicate să greveze cu peste 25% produsele. (Vezi Arh. St. Buc., Fond F.R.N., dos. nr. 103/1939—1940, anexă vol. 1, f. 15—16).

sitatea luptei antifasciste și antirăzboinice, impuneau folosirea tuturor posibilităților legale și ilegale, găsirea tuturor căilor de unire și organizare a luptei maselor populare, de conducere a lor.

*
* *
*

Printre măsurile adoptate de dictatura regală în cursul anului 1938 a fost și desființarea sindicatelor. Această acțiune nu s-a făcut însă dintr-o dată, prin decret, cum s-a procedat cu partidele politice și organizațiile democratice. Dictatura regală a căutat pe toate căile și prin toate mijloacele ca, păstrând formal dreptul de organizare, să paralizaze activitatea clasei muncitoare, s-o subordoneze scopului și politicii sale.

În acest sens guvernul dictaturii regale a luat măsuri mai întâi să pregătească condițiile lichidării sindicatelor. Încă din iunie 1938 începe să se facă cunoscut prin presă, prin radio, în conferințe publice că guvernul pregătește o lege cu privire la „reorganizarea sindicatelor”, lege care a fost dată publicității la 13 octombrie 1938.

Slugile credincioase ale burgheziei scriau sute de pagini prin care justificau „necesitatea” reorganizării sindicatelor⁶⁾, încercînd să demonstreze că ele n-au fost decît „un pericol” pentru „ordinea socială” unii dintre ei cerînd de-a dreptul lichidarea lor.

Partidul Comunist din România a demască în fața clasei muncitoare, în fața oamenilor muncii, scopul urmărit de dictatura regală prin înființarea breslelor chemînd la luptă unită pentru apărarea sindicatelor. Imediat după desființarea partidelor, avertizînd pe cei ce credeau în demagogia oamenilor guvernului, revista „Lupta de clasă” a scris „...este o iluzie a crede că se va putea păstra legală existența sindicatelor, deocamdată nedesființate, cum și a cadrelor de partid social-democrate dacă proletariatul nu va ști să organizeze rezistență”⁷⁾. La anunțarea măsurilor de „reorganizare a sindicatelor” „Scînteia” scria: „demagogia guvernului are drept scop pregătirea terenului pentru desființarea sindicatelor libere, de clasă și înlocuirea lor cu asociații corporative cu caracter fascist, conduse direct de oamenii guvernului vîrfurilor capitalisto-moșierești”⁸⁾.

Singura cale de urmat în aceste condiții era arătată de către partidul comunist: „Lupta unită pentru apărarea existenței și libertății sindicatelor

⁶⁾ Iată ce scria unul din aceștia într-un „studiu” referindu-se la activitatea sindicatelor: „Transformate printr-o deviere... de la scopul pentru care au fost create, în instrumente de agitație puse în slujba revendicărilor sociale, ele au pus ordinea socială nu odată și nu numai la noi la grele încercări... Sindicatele muncitorești vor fi ceea ce s-au dovedit și în trecut dacă le păstrăm principiul de organizare și mijloacele de acțiune...” (Arh. St. Buc., fond F.R.N., dos. nr. 103, f. 13—14).

Ziarul „România” organul F.R.N. scria, printre altele, că „...Asociațiile muncitorești au darul de a intimida neconținut statul prin felurite procedee. Fiecare intimidare, de fapt, aduce un spor efectiv la împlinirea socială a marxismului” (România nr. 129, din 8 sept.), 1938, p. 3, col. 3—4).

⁷⁾ Lupta de clasă nr. 2, din mai 1938, articolul „Pentru unitate”.

⁸⁾ „Scînteia”, anul 8, nr. 13 (103) din 5 august 1938.

în C.G.M., lupta împotriva măsurilor de jaf și asuprire ale dictaturii regale, lupta contra capitulării și a capitulațiilor, pentru unitate sindicală, pentru unitate de acțiune a muncitorilor...“⁹⁾.

Pentru apărarea sindicatelor, partidul comunist a lansat lozincă „zid în jurul sindicatelor“, chemînd pe oamenii muncii să împiedice atacul pregătit de guvern împotriva lor. La chemarea partidului, muncitorii din multe centre industriale și localități s-au pronunțat pentru ca proiectul să nu devină lege¹⁰⁾. Din toată țara soseaua moțiuni, proteste, memorii de la organizațiile sindicale în care se cerea Confederației Generale a Muncii să ia măsurile necesare în vederea zădărnirii introducerii legii breslelor.

Acțiunile muncitorilor, protestele, moțiunile adoptate sub influența comunistilor n-au fost luate în seamă de către conducerea C.G.M. În conducerea C.G.M. se găseau asemenea elemente trădătoare ca Flueraș, Gherman, Grigorovici, Măglașu etc., care declaraseră public că legile și măsurile dictaturii regale sînt bune și făceau totul pentru aplicaarea lor. După ce s-a anunțat oficial că guvernul pregătește legea de „organizare a sindicatelor“ aceștia au continuat cu asemenea declarații căutînd să convingă pe cititori și pe auditori că și această lege este bună. În timp ce într-o serie de localități muncitorii se pronunțau pentru apărarea sindicatelor cerînd C.G.M.-ului să ia măsuri, Comitetul Executiv al C.G.M., în ședința din 25 septembrie 1938, ignorînd cererile muncitorilor, a hotărît „să se conformeze legii“, a hotărît deci ca, împreună cu guvernul, să impună muncitorilor încă o lege reacționară, fascistă. Și de data aceasta ei și-au arătat poziția trădătoare de capitulare în fața regimului dictaturii regale.

Elementele trădătoare din conducerea sindicatelor, în schimbul posturilor bine plătite în aparatul de stat sau în diferite organisme ale lui¹¹⁾ și a încrederii acordate de stăpînii lor, au făcut tot ce au putut pentru a slăbi activitatea sindicatelor și pe cît posibil a le desființa încă înainte de apariția decretului-lege din octombrie 1938.

⁹⁾ „Scînteia“, nr. 12 (102), din 20 iulie 1938.

¹⁰⁾ Semnificative în această privință sînt o serie de conferințe ținute pe ramuri de activitate în vara anului 1938. În conferința muncitorilor metalurgiști din vechiul regat din 31 iulie s-a cerut respectarea libertății de organizare amenințată prin proiectul de lege al breslelor. În moțiunea votată se arăta, printre altele, necesitatea „menținerii și apărării organizațiilor libere constituite și conduse din voința liberă a maselor muncitoare“ (vezi „Lumea Nouă“, nr. 10, din 7 aug. 1938, p. 2, col. 4).

Muncitorii textiliști din toată țara, într-o conferință ținută după cea a muncitorilor metalurgiști, au protestat și ei împotriva breslelor cerînd apărarea sindicatelor.

Conferința de la Cluj, din 15—16 sept. 1938, care a întrunit comitetele celor 14 sindicate existente în localitate a votat o moțiune în care se declară „în mod hotărît pentru libertatea sindicatelor“ și cerea „să se păstreze principiile libertății sindicale“ (vezi Lupta de clasă nr. 6, din aug. 1939, articolul „Politică antimuncitorească a dictaturii regale“).

¹¹⁾ În aprilie 1938 Flueraș, președintele C.G.M., a fost numit în Consiliul Superior Economic, al cărui președinte era Argetoianu; mai tîrziu Gherman a fost numit la Institutul de studii și educație muncitorească alături de fasciștii Cuza și D. R. Ioanișescu; Grigorovici devenise subsecretar de stat, iar Jumanca în comisia de control de pe lângă Casa Centrală a Asigurărilor Sociale etc.

Deși P.C.R. a lansat lozinca de apărare a sindicatelor, deși în multe localități muncitorii organizați, sub influența activității comuniștilor, au cerut Confederației Generale a Muncii să ia măsuri, „apărarea lor nu a putut fi realizată deoarece lipsea unitatea clasei muncitoare a cărei realizare a fost împiedicată ani de-a rândul de unii lideri reformiști”¹²⁾.

Clasa muncitoare, trădată de elementele reacționare, nu a capitulat. Îndrumată de adevărații ei conducători și apărători — comuniștii — muncitorimea își apără cu mai multă hotărâre dreptul de organizare, găsind noi forme pentru a dejuca planul urmărit de dictatura regală prin înființarea breslelor.

Cu toate că breslele erau înființate de dictatura regală cu scopul de a-și crea o bază de masă și de a slăbi puterea de luptă a clasei muncitoare, cu toate că pentru organizarea și conducerea lor erau stabilite (pentru a fi alese) multe elemente care slujeau cu credință burghezia, pentru faptul că ele erau organizații cărora li se permitea să activeze legal și pentru că cuprindeau o parte însemnată a maselor muncitoare, partidul comunist a hotărât să se folosească de ele în lupta împotriva dictaturii regale. Pornind de la indicațiile lui Lenin că locul comuniștilor este acolo unde se află masele muncitoare, că comuniștii trebuie să ducă activitate sistematică, dîrză, perseverentă, răbdătoare și „în acele instituții, societăți și organizații fie ele chiar cele mai reacționare în care se află masa proletară sau semiproletară...”¹³⁾, partidul a trasat comuniștilor sarcina de a intra în bresle. Intrarea comuniștilor și activitatea lor în aceste organizații trebuia să ducă la transformarea breslelor în organe de luptă pentru apărarea intereselor clasei muncitoare împotriva dictaturii regale și a pregătirii războiului antisovietic.

Bucurîndu-se de simpatia și încrederea muncitorilor, comuniștii, prin lupta lor consecventă, prin măsurile propuse au reușit chiar de la început să-și impună punctul de vedere în organizarea și în activitatea unor bresle, cu toate că organele de stat luaseră măsuri severe pentru a le „feri de comuniști”. Chiar organele siguranței erau nevoite să recunoască faptul că n-au putut împiedica partidul comunist să se afirme ca forță puternică care avea strînse legături cu masele, în îndrumarea activității breslelor. „...Comuniștii au reușit totuși să se mențină în actualitate prin munca ce au desfășurat-o la inițierea celor însărcinați cu organizarea și, apoi odată breslele constituite apar acolo unde au dorit...”¹⁴⁾, se arată într-un material.

Comuniștii, organele și celulele de partid, desfășurau o intensă activitate pentru a determina breslele să ducă acțiuni în vederea obținerii de revendicări economice și politice, să lupte prin toate mijloacele împotriva exploatării și asupririi, împotriva fascismului și a războiului, pentru doborîrea dictaturii regale, pentru apărarea independenței naționale.

O condiție esențială în îndeplinirea acestor sarcini era unitatea de acțiune a clasei muncitoare, solidaritatea muncitorilor atît pe plan local cît și pe întreaga țară. P.C.R. cerea comuniștilor să lupte permanent pentru realizarea frontului unic de jos în întreprinderi prin acțiuni concrete de

¹²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 21.

¹³⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P., 1956, p. 36.

¹⁴⁾ A.C.I.P., fond 5, dos. 824, f. 64.

revendicări economice, politice, să pregătească, să organizeze și să conducă aceste lupte prin organizația sindicală din întreprindere peste capul șefilor social-democrați din bresle și contra lor: „chiar dacă avem conducerea breslelor trebuie ca în întreprinderi să se realizeze frontul unic al maselor muncitoare și acțiunile lor să fie conduse de organele de front unic alese de ele”¹⁵⁾. În condiții deosebit de grele, îmbinând munca ilegală cu cea semilegală și legală, comuniștii au reușit să organizeze și să conducă o serie de acțiuni pentru îmbunătățirea situației oamenilor muncii, împotriva măsurilor antipopulare și antinaționale ale dictaturii regale, împotriva pregătirilor de război contra Uniunii Sovietice.

Unul din obiectivele importante în vederea îndeplinirii sarcinilor ce stăteau în fața P.C.R. era: demascarea elementelor oportuniste social-democrate, a acțiunilor lor de complicitate cu guvernul, scoaterea de sub influența oportunistului a muncitorilor cinstiți, organizarea și conducerea lor în lupta contra dictaturii regale. În multe documente — ziare, broșuri, manifeste etc. — prin munca de la om la om, se arăta muncitorilor pe cine și cui servesc oameni de tipul lui Flueraș, Mirescu, Jumanca, Grigorovici și alții. În același timp, P.C.R. chema toți muncitorii și conducătorii social-democrați cinstiți să lupte pentru realizarea Frontului unic muncitoresc în întreprinderi — pe scară locală, regională și națională — înfrângând rezistența șefilor social-democrați de dreapta care se opuneau luptei comune. Înlăturarea lor și aducerea în conducerea breslelor a muncitorilor revoluționari era una din sarcinile principale ale muncii comuniștilor din bresle.

Poziția justă, fermă, lupta permanentă pentru apărarea intereselor maselor populare, făcea ca activitatea comuniștilor să cuprindă mase tot mai largi, ceea ce nu convenea patronilor, guvernului. Activitatea comuniștilor era prezentată ca un „pericol” pentru soarta breslelor. În nenumărate informări, din diferite localități, organele siguranței raportau forurilor superioare despre activitatea asiduă a comuniștilor în bresle și cereau să se ia măsuri severe pentru îndepărtarea lor, pentru arestarea și condamnarea celor ce desfășurau activitate „potrivnică noii orînduirii”.

Pe măsură ce indicațiile partidului comunist erau cunoscute tot mai mult în rîndul muncitorilor organizați și neorganizați ca și în rîndul celorlalte pături exploatate și ca urmare a muncii perseverente dusă de comuniști, s-a reușit să se realizeze acțiuni comune ale muncitorilor peste capul conducătorilor oportuniști și reformiști din bresle, să se organizeze acțiuni care de multe ori și în multe locuri depășeau „cadrul general al activității stabilită prin lege”. Una din aceste acțiuni a fost pregătirea și sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939. Masele muncitoare conduse de comuniști au dat peste cap planurile stabilite de guvern de a da acestei zile caracterul de sărbătoare a „muncii naționale” și de azeziune la dictatura regală. Cu toată starea excepțională și măsurile de represiune adoptate de guvern contra comuniștilor și antifasciștilor, Partidul Comunist din România a reușit să imprime manifestărilor de 1 Mai un caracter de luptă.

¹⁵⁾ Ibidem, Cota XXIV, nr. invent. 1097, (broșura *Luptele economice și politice în condițiile războiului imperialist*), p. 5—6.

În noaptea de 29—30 aprilie și 30 aprilie spre 1 Mai în diferite cartiere ale Capitalei și în unele centre principale din țară au fost răspândite manifeste care îndemneau pe muncitori să iasă în stradă și să demonstreze contra regimului¹⁶⁾.

Organizația din București a P.C.R. a luat măsuri pentru ca întrunirea de la sala „Tomis” a breslelor muncitorești din capitală (unde au participat circa 1.500 de persoane) cât și demonstrația ce a urmat, să fie transformate în puternice demonstrații împotriva fascismului și războiului, pentru pace, libertate și independență națională.

La întrunirea publică a muncitorilor din capitală, unde cu toate străduințele unor lideri reacționari ai breslelor de a împiedica pe muncitori să-și exprime adevăratele năzuințe, majoritatea oratorilor exprimau nevoile și doleanțele oamenilor muncii. Cu toate intervențiile oportunistului Marian, oratorii, susținuți prin tumultul de aplauze al sălii, continuau să condamne politica dictaturii regale, măsurile patronilor și atitudinea oportunistă a unor conducători, în timp ce în sală erau arborate și se strigau lozincile de luptă lansate de partidul comunist¹⁷⁾.

După întrunire a avut loc demonstrația a peste 20.000 de muncitori meseriași, funcționari, intelectuali, femei muncitoare, tineri muncitori, antifasciști — „o adevărată înfrățire de luptă antifascistă” — cum sublinia Șcinteia.

Pe traseul de la Piața Romană, pe Calea Victoriei, pînă la fostul parc „Carol” această masă de oameni a demonstrat sub lozincile P.C.R.: „Vrem România liberă și independentă!”, „Jos fascismul!”, „Jos garda de fier!”, „Jos regimul de dictatură regală!”, „Vrem front patriotic!”, „Vrem amnistie pentru deținuții antifasciști!”, „Pace, pîine, libertate!”, „Cerem abrogarea pactului economic germano-român de trădare a țării!”, „Jos agresorii hitleriști”, „Trăiască Uniunea Sovietică!”, „Trăiască unitatea muncitorească!” etc.¹⁸⁾.

Unii șefi reacționari din bresle sprijinind organele de poliție au încercat să împiedice pe demonstrații de a striga lozinci, iar ca drept răspuns „uralele continuau mai tare”¹⁹⁾ — raportau oamenii guvernului însărcinați cu supravegherea demonstrației.

În acest fel au răspuns oamenii muncii din capitală și din alte centre ale țării politicii dictaturii regale, dovedind concret că ei vor cu totul altă situație, că în pofida suprimării oricăror libertăți ei vor lupta pînă la victorie.

Referindu-se la această acțiune „Șcinteia” scria: „Muncitorii comuniști și social-democrații cinstiți au știut să mobilizeze masele muncitorești și mic burgheze la lupta contra fascismului și a guvernului de dictatură regală... Concentrarea tuturor forțelor democratice într-un larg front patriotic contra asupririi fasciste — aceasta fu dorința maselor de demonstrații”²⁰⁾.

¹⁶⁾ A.C.I.I.P., fond 68, dos. 6146, f. 58.

¹⁷⁾ „Șcinteia”, anul IX, nr. 20 (110), din iunie 1939.

¹⁸⁾ Ibidem (vezi și A.C.I.I.P., fond 68, dos. 6146, f. 7—15).

¹⁹⁾ A.C.I.I.P., fond 68, dos. 6146, f. 7 și 9.

²⁰⁾ „Șcinteia”, anul IX, nr. 20 (110), din iunie 1939.

În primăvara și în vara anului 1939, organizarea muncitorilor din centrele industriale mai importante în bresle începea să ia avînt și o dată cu aceasta și activitatea muncitorilor îndrumați de comuniști pentru cucerirea de revendicări.

Au avut loc nenumărate conflicte de muncă și greve, mai ales în industria metalurgică și textilă, care în majoritate s-au soldat cu obținerea de revendicări importante. Dintre acestea cea mai însemnată a fost greva de la fabrica „Goldenberg” din București care a început la 23 ianuarie 1939 și a durat 6 săptămîni²¹⁾. Pregătirea grevei și desfășurarea ei a avut loc sub îndrumarea și conducerea directă a organizației din București a P.C.R. care, prin comisiile și oamenii cinstiți din conducerea breslei, a chemat și ridicat muncitorii la luptă impunînd adoptarea unui program de revendicări.

Importanța acestei greve constă în faptul că ea a contribuit la întărirea spiritului de solidaritate între muncitori și a însuflețit pe muncitorii din alte întreprinderi să urmeze aceeași cale. Greva de la „Goldenberg” a marcat „începutul unui șir de acțiuni profesionale solidare ale muncitorilor” — scria „Scînteia”.

Greve au avut loc și la alte întreprinderi din alte ramuri. Cele mai multe au avut loc în industria textilă și de îmbrăcăminte, în industria de pielărie etc. În tot cursul anului 1939 au avut loc circa 340 de conflicte colective de muncă, unele transformîndu-se în greve, cu peste 69.600 participanți*) la care s-au obținut victorii parțiale, uneori chiar satisfacerea integrală a revendicărilor muncitorilor din fabrica respectivă. Întreprinderi mari ca fabrica de textile „Birman”, cu peste 900 de muncitori, „Talpa” și „Gallia” cu cîte 350 de muncitori, întreprinderi ca „Vulcan”, „Metaloglobus”, „Arsenal”, „Pirotehnia Armatei”, „Mociornița”, „Bragadiru”, „Ficheț”, marile brutării Herdan și Gagel, la Reșița, în porturile Galați și Constanța, întreprinderi din Ploiești și Iași, din Cluj și Timișoara și din alte părți²²⁾ au fost puse în situația de a sta cu porțile închise sau de a lucra cu un număr redus de lucrători ca rezultat al hotărîrii de luptă a muncitorilor. Patronii au fost nevoiți să trateze cu muncitorii și să admită multe din revendicările cerute.

„Lupta de clasă”, din decembrie 1939, remarcă faptul că acțiunile marelui muncitor capătău un caracter mai ascuțit după izbucnirea celui de al doilea război mondial. „În ultimile luni au avut loc zeci și zeci de acțiuni în unele întreprinderi metalurgice, textile, pielărie, alimentație în București, Ploiești, Ardeal, Moldova și Oltenia... Majoritatea lor s-au desfășurat pentru sporul de salariu, împotriva terorii patronale, pentru contracte colective și recunoașterea delegaților de fabrică și ateliere”²³⁾.

Iată cîteva din cele mai importante greve din perioada respectivă. La 18 noiembrie 1939, cei 260 de lucrători de la fabrica textilă „Trebitsch” au declarat grevă. La intervenția patronului poliția a arestat 12 muncitori,

²¹⁾ Vezi „Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România, Ed. politică, Buc., 1962, articolul „Greva muncitorilor metalurgiști de la fabrica „Goldenberg” — București”.

^{*}) Vezi *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, Buc., vol. II, Ed. politică, 1962, p. 231.

²²⁾ „Lupta de clasă”, nr. 6, din august 1939.

²³⁾ „Lupta de clasă”, nr. 7, din dec. 1939.

fapt pentru care muncitorii au hotărât „să se prezinte la circumscripție cerînd eliberarea celor arestați și evacuarea gardienilor publici din curtea fabricii”²⁴⁾.

Adunarea greviștilor din 19 noiembrie, la care au luat parte și lucrătorii textiliști de la unele întreprinderi textile din capitală, a protestat împotriva măsurilor patronului și ale poliției. În această adunare s-a văzut din nou solidaritatea muncitorilor. Delegații fabricilor „Birman” și „Royal” au promis greviștilor sprijin material și moral îndemnîndu-i să fie solidari²⁵⁾.

Solidaritatea muncitorilor din fabrică a făcut ca reprezentantul fabricii să accepte revendicările cerute, iar la 27 noiembrie să se reînceapă lucrul.

La fabrica „Gold” muncitorii au declarat grevă la 24 noiembrie și, ca urmare a acțiunii lor hotărîte, patronul a acordat sporul de salariu cerut de muncitori prin memoriu, ceea ce a dus la reluarea lucrului la 29 noiembrie²⁶⁾.

În urma activității dusă de comuniști în rîndul muncitorilor pentru cucerirea de revendicări, în cursul lunii decembrie 1939 au avut loc greve la mai multe întreprinderi dintre care mai însemnate au fost la „Fichet”, „Metaloglobus”, „Royal”, „Merinos”.

Înseși organele siguranței semnalau că în decembrie 1939 „activitatea breslelor a fost mai intensă, iar muncitorimea solidară a dus acțiuni mai energice pentru cucerirea revendicărilor profesionale culminînd prin greve”. Acesta era rezultatul activității dusă de comuniști printre muncitori, pe care îi îndemnau să-și mențină revendicările și să lupte pentru satisfacerea lor²⁷⁾. Chiar dacă în unele întreprinderi se ajungea la un acord între muncitori și patroni, prin intermediul inspectorului muncii, comuniștii îndemnau pe muncitori să continue acțiunile arătîndu-le că exploatarea lor este în creștere și că ceea ce au obținut nu înseamnă mare lucru față de necesitățile lor materiale.

Greve mai importante prin modul de organizare, ca și prin obiectivele lor, au fost cele de la „Fichet” și „Metaloglobus” de la începutul lunii decembrie 1939. Sub îndrumarea comuniștilor, în adunarea ce a avut loc la 7 decembrie la „Fichet”, în afară de declararea grevei, s-a hotărît alegerea unui comitet pentru conducerea grevei și formarea gărzilor de apărare²⁸⁾. Datorită însă trădării grevei de către secretarul Uniunii, Rusu Simion și intervenției organelor de represiune care au arestat chiar de la început pe conducătorii muncitorilor, greva de la „Fichet” n-a avut rezultatul dorit.

Încă nu se terminase greva de la „Fichet” și la fabrica „Metaloglobus” se pregătea altă grevă. Această fabrică lucra pentru înzestrarea armatei și avea circa 600 de muncitori. Aici exista o celulă de partid, o celulă a U.T.C., și desfășura activitate și organizația „Ajutorul Roșu”²⁹⁾. Sub îndrumarea

²⁴⁾ A.C.I.I.P., fond 68, dos. 6141, f. 187.

²⁵⁾ Ibidem, f. 188.

²⁶⁾ Ibidem, f. 193—194.

²⁷⁾ Ibidem, f. 209.

²⁸⁾ Ibidem, f. 128—130 (vezi și fond 5, dos. 821, f. 74).

²⁹⁾ Ibidem, f. 128—130. Vezi și „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R. nr. 1/1960, articolul: Greva muncitorilor metalurgiști de la fabrica „Metaloglobus” — București.

comuniștilor perioada de pregătire a grevei a constituit un bun prilej de educare a muncitorilor, de dezvoltare la aceștia a spiritului de solidaritate. Semnificativă în acest sens este acțiunea de la începutul lunii decembrie pregătită de comuniști când, într-o pauză de prînz, muncitorii au ieșit în curtea fabricii și au ținut „fără autorizația conducerii fabricii, sub regimul de dictatură regală, o adunare“³⁰). Oratorii au vorbit deschis în fața masei de muncitori despre situația materială deosebit de grea, despre necesitatea luptei pentru mărirea salariilor, pentru plata orelor suplimentare, acordarea a cel puțin o jumătate din salariu concentrațiilor și altele. „S-a ales comitetul de acțiune și delegații, iar poliția — asculta neputincioasă doleanțele și revolta muncitorilor și a femeilor muncitoare exploatare sălbatice cu un salariu de 40 de lei pe zi. La această adunare a dominat un entuziasm mare și o voință fermă de luptă“ — aprecia un material editat de partidul comunist³¹). La 15 decembrie 1939 adunarea lucrătorilor greviști a format două echipe care să facă de gardă în jurul fabricii și alta să strîngă fonduri pentru ajutorarea greviștilor³²).

Cu toate că nici această grevă n-a avut rezultatul dorit ea a avut o deosebită importanță. Revendicările prevăzute în memoriu erau îndreptate împotriva consecințelor războiului mondial și a pregătirii pentru aruncarea țării în război. Pe lângă revendicările cu caracter economic, în memoriu se cerea „recunoașterea delegațiilor muncitorilor“, revendicare cu caracter politic, care în fond reprezenta dreptul de organizare pe baza principiului de clasă, dreptul la luptă, la grevă și nu pur și simplu tratative și înțelegere între patroni și oamenii lor. Muncitorii au ales ca delegați pe cei mai buni dintre ei și în primul rînd pe comuniști în care vedeau pe conducătorii lor. De aceea nu numai că au cerut recunoașterea delegațiilor, dar atunci cînd se judeca procesul celor arestați (între care erau și delegații aleși de muncitori) au hotărît, la 4 ianuarie 1940, să continue greva „chiar dacă autoritățile vor mai face arestări din mijlocul lor, pînă cînd doleanțele lor vor fi satisfăcute“³³).

Și la Iași, în rîndurile muncitorilor se manifesta din ce în ce mai mult nemulțumirea împotriva politicii guvernului și a măsurilor patronilor.

Darea de seamă a Inspectoratului de poliție al Ținutului Prut pe anul 1939, este nevoită să recunoască faptul că, în cursul anului respectiv, numai în Iași „au fost 17 conflicte de muncă și 4 greve, care cu toate că s-au desfășurat pe cale legală, erau dirijate de elementele comuniste din bresle“³⁴).

Organele siguranței relevau mai ales activitatea breslelor provenite din sindicatelor din ramurile textile, pielărie, lemnărie, metalurgie și arte grafice în care „se simte influența comunistă, deoarece vechii conducători ai sindicatelor, în majoritate comuniști, au reușit să pătrundă și în comitetele de conducere a breslelor...“³⁵).

Activitatea breslelor, sub influența comuniștilor, era axată mai ales spre revendicări imediate impuse de situație: contracte colective de muncă, regle-

³⁰) Ibidem, cota Ab. XXIV-2. Vezi și fond nr. 68, dos. 9136.

³¹) Ibidem, dos, nr. 1097, p. 7.

³²) Ibidem.

³³) Ibidem, fond 68, dos. 6141, f. 122.

³⁴) Arh. St. Iași, Rezidența ținutului Prut, dos. 984/1931, f. 165.

³⁵) Ibidem.

mentarea orelor de lucru în fabrici, mărirea salariului și recunoașterea de delegați pe bresle în fabrici³⁶⁾).

Comuniștii chemau muncitorii să lupte pentru cucerirea tuturor revendicărilor și să nu se lase influențați de demagogia conducătorilor reformiști care cereau să se meargă pe calea tratativelor, muncitorii să fie calmi și să „mai cedeze din pretențiile lor“ *).

Una din acțiunile mai importante dusă de muncitorii textiliști din Iași a fost greva de la țesătoria „Adriana“ declarată la 15 februarie 1940³⁷⁾. De 5 ani de zile muncitorii primeau același salariu cu toate că scumpetea crescuse pînă la 100% și la unele articole chiar mai mult; la aceasta se adăugau metodele inumane folosite contra muncitorilor de către patroni și oamenii lor.

Deși prin greva de la „Adriana“ muncitorii n-au obținut satisfacerea revendicărilor datorită acțiunii întreprinse de poliție și de Inspectoratul muncii precum și a unor conducători reformiști din conducerea breslei, totuși ea a avut influență asupra muncitorilor din celelalte fabrici textile, care în majoritatea lor cereau satisfacerea revendicărilor, respectarea demnității omului, condiții mai bune de viață și de muncă.

Cu toate că majoritatea grevelor din această perioadă au fost de scurtă durată, că revendicările obținute erau uneori minime, în raport cu situația grea a muncitorilor, că unele au fost fără rezultate datorită trădării lor de către unii conducători ai breslelor, totuși, au avut o însemnătate deosebită contribuind la educarea muncitorilor și la călirea lor în spiritul luptei revoluționare.

Intr-o broșură editată de P.C.R. în martie 1940 se arăta printre altele: „În luptele economice conduse de P.C.R. și mai ales de la Metaloglobus“ muncitorii și-au arătat entuziasmul lor în luptă, încrederea în partidul lor de clasă, partidul comunist. Ei au manifestat un curaj și eroism demn de evidențiat³⁸⁾. Experiența căpătată în timpul acestor greve arăta necesitatea tacticii revoluționare și a respingerii căii adoptate și folosite de conducătorii social-democrați de dreapta, slugi credincioase ale dictaturii regale în bresle, calea arbitrajului, a tratativelor nesfârșite, a amînărilor îndelungate.

Grevele din această perioadă au demonstrat încă o dată justetea aprecierilor și indicațiilor date de către P.C.R. cum că muncitorii pot să-și îmbunătățească situația nu pe bază de memorii și tratative, nu prin pomeni acordate de patroni ci prin luptă revoluționară. „Importanța acestor acțiuni

³⁶⁾ Ibidem, f. 52.

³⁷⁾ Văzînd amploarea luptei muncitorilor și temîndu-se ca aceasta să nu se dezvolte și mai mult, precum și pentru a-și dovedi atașamentul față de politica dictaturii regale, în ziua de 24 august 1939 s-a deplasat la Iași secretarul general al Uniunii breslelor din industria textilă, senatorul Gh. Stroe pentru a lua măsuri și a da directive conducătorilor breslelor cărora le cerea „să evite conflictele de muncă și grevele, iar tratativele să fie duse pe cale pașnică la Inspectoratul Muncii și să fie mai modeste în pretențiile lor, iar pe muncitorii îi sfătuiă să fie mai calmi și să mai cedeze din revendicări. Arh. St. Iași, Rezidența Ținutului Prut, dos. 984/1939, f. 30 și 52.

³⁸⁾ A.C.I.I.P., fond 5, dos. 821, f. 112, 118—119. (Vezi și fond 69, dos. 6395, f. 10—15).

³⁹⁾ Ibidem, cota Ab XXIV-2, nr. 1097, f. 6.

— sublinia „Lupta de clasă” — constă mai ales în faptul că ele izbucnesc, deși încă nu puternic, în regimul șubred al dictaturii regale... în faptul că apar din ce în ce mai mult adâncile nemulțumiri ale maselor față de actualul regim, că acțiunile încep să se înmulțească și vor avea fără îndoială influență asupra maselor țărănești care vin zilnic în ciocnire cu autoritățile dictaturii regale... grăbind posibilitatea formării Frontului unic popular de jos, împotriva războiului și a regimului capitalisto-moșieresc“³⁹⁾).

Afirmându-se ca organizatori și conducători ai maselor populare, comuniștii se preocupau în același timp și de revendicările imediate: lupta împotriva scumpetei, pentru revendicările economice, contra jefuirii populației prin așa-zisa înzestrare a armatei, contra rechizițiilor. Toate acestea nu însemnau numai lupta pentru îmbunătățirea situației materiale ci și lupta pentru împiedicarea pregătirii războiului, lupta împotriva regimului dictaturii regale.

Comuniștii luptau atât în fabrici și uzine, în întreprinderi și ateliere pentru a mobiliza masele, cât și în organele de conducere ale breslelor. În unele bresle comuniștii, sprijiniți de muncitori, au reușit, în pofida acțiunilor dușmănoase ale conducătorilor reacționari social-democrați, să obțină succese importante. Temându-se de succesele comuniștilor, elementele trădătoare, cu sprijinul guvernului, trec la măsuri concrete: la excludere din conducere și din bresle a elementelor cu vederi înaintate și a comuniștilor. Semnificativă în această privință este situația de la conducerea breslei lucrătorilor metalurgiști din București. La 7 iulie 1939 comitetul de conducere sub presiunea secretarului Uniunii — oportunistul Simion Rusu — a exclus 11 persoane pentru că „nu înțeleg să se încadreze în linia legală de activitate“ și pentru că sub influența acestora „de multe ori s-a trecut peste capul comitetului luîndu-se hotărâri ce ieșeau din linia de conduită impusă breslelor“⁴⁰⁾.

Din această „justificare“ a excluderii reiese și faptul că elementele revoluționare luptau pentru a face din bresle organe de luptă împotriva regimului, că sub influența comuniștilor au fost adoptate hotărâri ce nu conveneau regimului, că de fapt sufletul acțiunilor erau comuniștii. Este o recunoaștere a activității comuniștilor dusă în rîndul maselor, pentru interesele maselor, folosind toate căile posibile.

Unul din sectoarele unde comuniștii au desfășurat o activitate mai intensă a fost bresla textiliștilor. Această ramură cuprindea un număr mare de muncitori a căror viață a fost întotdeauna destul de grea iar acum se înrăutățea și mai mult, de la lună la lună, ca rezultat al măsurilor dictaturii regale și al jafului patronilor. Prin felul cum au lucrat aici comuniștii și pentru faptul că ei exprimau interesele muncitorilor și luptau pentru apărarea lor, au reușit să se bucure în cea mai mare parte a întreprinderilor de încrederea muncitorilor și în felul acesta conducerea breslei să fie în majoritate formată din comuniști, din elemente revoluționare, ceea ce nu convenea de loc regimului. Cu ajutorul trădătorilor din conducerea Uniunii, bresla textiliștilor a fost exclusă din Uniune de către Ministerul Muncii în

³⁹⁾ „Lupta de clasă“ nr. 7, din dec. 1939.

⁴⁰⁾ A.C.I.I.P., fond 5, dos. 822, f. 210 (vezi și „Lumea Nouă“, din 26 iulie 1939, p. 2, coloana 6).

decembrie 1939, încercându-se organizarea alteia după ordinele și pe placul stăpînilor.

Faptul că comuniștii se bucurau de încrederea muncitorilor, că ei demascau activitatea reformistă și trădătoare a slugilor dictaturii regale, ne-admițînd soarta și rolul hărăzit breslelor de către guvern și sprijinitorii lui social-democrații de dreapta, a făcut ca împotriva lor să fie organizată o adevărată campanie de excluderi atît individuale cît și în grup. În adunarea generală din aprilie 1940 a Uniunii breslelor, muncitorilor din industria textilă, îmbrăcăminte, pielărie și încălțăminte, secretarul central al acestei Uniuni — senatorul Stroe — era nevoit să recunoască influența comuniștilor în bresle. În același timp, în numele celor de teapa lui, el făcea un punct de glorie din măsurile luate pentru excluderea breslei textiliștilor și a comuniștilor din alte bresle. „De altfel fenomenul de la București s-a mai petrecut, în mai mare sau mai mică măsură, și în alte ținuturi. De pildă la Timișoara, la Arad, la Cluj. Acolo am procedat la excluderi individuale ca de altfel și la Brașov“⁴¹⁾.

Mergînd pe linia înăbușirii și reprimării oricăror acțiuni ale muncitorilor, organele de stat cereau organelor locale ale aparatului de represiune să intensifice „la maxim măsurile de supraveghere asupra tuturor manifestărilor, sub orice formă... și îndeosebi asupra manifestărilor clasei muncitoare...“. Ca măsuri concrete li se cerea: supravegherea îndeaproape a activității breslelor muncitorești și a elementelor revoluționare care activează în aceste organizații tinzînd să acapareze locurile de conducere în scopul de a le dirija după principiul lor; să ia măsuri pentru a preveni și a paraliza orice încercări de demonstrație de stradă; să nu admită nici un fel de activitate politică în afară de cadrul F.R.N.; supravegherea concentrațiilor și a militarilor activi pentru a nu lua contact sau a se introduce printre ei elemente suspecte⁴²⁾.

Activitatea comuniștilor nu se limita numai la bresle. Ea era mult mai bogată și dusă sub diferite forme. În acest sens au fost folosite organizațiile legale care mai existau sau care au fost înființate de dictatura regală avînd preocupări din cele mai diverse: educative, economice, culturale, sportive etc. Asemenea organizații erau: Frontul național al păcii, Comitetul de luptă împotriva scumpetei, asociațiile profesionale de la C.F.R., comitetele edilitare, cercurile culturale și sportive de pe lângă bresle și altele. Prin aceste organe și organizații legale și semilegale P.C.R. urmărea atragerea maselor la rezolvarea problemelor politice și economice impuse de viață, de primejdia fascismului și a războiului, pregătirea lor în vederea rezolvării sarcinilor luptei revoluționare.

Inseși organele siguranței erau alarmate de faptul că comuniștii se găseau peste tot și desfășurau o activitate intensă în rîndul maselor. Direcția generală a poliției semnala organelor în subordine că se observă „o stăruitoare tendință de pătrundere a elementelor comuniste în armată, în școli, asociații sportive și în genere în toate formațiunile și organizațiile sociale de orice natură...“ Pentru a împiedica această situație „este nevoie de

⁴¹⁾ „Lumea Nouă“, nr. 18, din 1 Mai 1940, p. 2, col. 3—4.

⁴²⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 7, dos. 1421, f. 40—41, 50.

lărgirea surselor de informațiuni în care scop veți lua contact cu organele jandarmeriei, comandamentele străjerești și F.R.N., reprezentanții Ministerului Educației Naționale cum și cu conducătorii tuturor autorităților locale pe care îi veți convinge să colaboreze cu dv. la măsurile de siguranță ce trebuie luate în toate ramurile de activitate socială⁴³⁾.

La un moment dat nici excluderea comuniștilor din bresle și nici arestarea lor, nici activitatea elementelor trădătoare pentru a subordona clasa muncitoare politiciii reacționare a regimului și nici măsurile organelor de represiune nu mai erau suficiente. Cu toate că breslele erau create de dictatura regală, că aveau o activitate limitată, supravegheată cu grijă de poliție și trădătorii muncitorilor, datorită activității permanente a comuniștilor, a muncitorilor cinstiți, multe din ele deveniseră de temut atît pentru patroni cît și pentru regim. „Prin existența lor — se arăta într-un document al organelor de stat — se întreține o stare permanentă de agitație dăunătoare ordinii generale... Dacă breslele n-ar exista sau dacă cel puțin ar fi temporar suspendată activitatea lor, ar dispărea și conflictele de muncă⁴⁴⁾).

Nu breslele, ci regimul capitalist, politica guvernului era cauza întinerii „stării permanente de agitație”. Tocmai de aceea erau necesare acțiuni care să ducă la transformarea breslelor în organe de luptă împotriva dictaturii regale, realizarea propunerii P.C.R. de creare a Frontului Unic, concentrarea tuturor forțelor democratice pentru răsturnarea dictaturii regale și instaurarea unui regim democratic rezultat din această concentrare de forțe.

Din toate ținuturile, din toate întreprinderile, mai mici sau mai mari, organele siguranței raportau în permanență despre activitatea breslelor. Într-un material de sinteză a acestor rapoarte se arăta că unele elemente „au început să iasă din linia generală de conduită a breslelor”. Mai departe rapoartele citează comitetele de breslă unde se duce lupta pentru demascarea și înlăturarea reformiștilor și trădătorilor din conducere și apreciază că „dacă această situație nu se schimbă, nu ar fi exclus ca cei dornici de muncă, cei ce cu adevărat au înțeles menirea breslelor (adică cei ce se încadrau în vederile guvernului, ale siguranței — n.a.) să fie puși în minoritate și să ne trezim cu o conducere care să schimbe completamente fața lucrurilor și breslele — să devină ceea ce legiuitorul a vrut să înlăture : organ de dezordine și întreținerea de acțiuni contrare intereselor statului⁴⁵⁾).

A fost nevoie de intervenția guvernului dictaturii regale cu noi modificări la legea breslelor, prin care să le limiteze și mai mult activitatea și să le poată dirija mai concret. Asemenea modificări au fost făcute în vara anului 1939 iar în primăvara anului 1940 s-a pregătit un nou proiect de lege în vederea „reorganizării breslelor”.

Prin modificările aduse în anul 1939 se urmărea de fapt, supunerea breslelor muncitorilor, controlului și îndrumării directe a reprezentanților marilor capitaliști. Comitetul național al breslelor, înființat cu această ocazie, era un consiliu al patronilor și al oamenilor lor.

⁴³⁾ Ibidem.

⁴⁴⁾ A.C.I.I.P., fond 5, dos. nr. 822, f. 113 și 146.

⁴⁵⁾ Ibidem, f. 113 și 140.

Acest plan al reacțiunii a fost demascat de către partidul comunist. În manifestul editat de C.C. al P.C.R. încă în vara anului 1939 se arată: „guvernul marilor moșieri și capitaliști reacționari... pregătind un nou și turbat atac contra nivelului de trai al maselor... le răpește bruma de libertăți profesionale ce le mai fuseseră recunoscute prin legea breslelor din anul trecut ... Breslele urmau să fie conduse de un „Consiliu Național“ de fapt un consiliu al patronilor și al oamenilor lor“. Totodată, manifestul chema pe comuniști, social-democrați, pe muncitori, meseriași, funcționari, fără deosebire de naționalitate, la „făurirea unui larg front comun al tuturor celor ce muncesc“⁴⁶⁾, la lupta împotriva dictaturii regale și a războiului.

Măsurile de represiune ale dictaturii regale, excluderea comuniștilor și a unui însemnat număr de muncitori cinstiți care nu erau comuniști, cu sprijinul conducătorilor reformiști din bresle, precum și concentrarea unui număr tot mai mare de muncitori, au făcut ca activitatea breslelor să slăbească în cursul anului 1940.

În același timp, pătrunderea în conducerea de atunci a partidului, a elementelor dușmănoase în frunte cu agentul provocator Foriș a prejudiciat mult activității comuniștilor în bresle. În primăvara anului 1940 acestea au dat linia ieșirii comuniștilor din bresle. Activitatea trădătoare a acestora a influențat negativ și asupra muncii partidului în bresle*), concretizându-se în nefolosirea tuturor posibilităților pentru mobilizarea maselor muncitoare dinăuntru și în afara breslelor la luptă pentru revendicările lor împotriva dictaturii regale. Scopul urmărit de elemente ca Foriș, Luca și alții, era de a lovi în activitatea comuniștilor, de a slăbi activitatea breslelor în care comuniștii cuceriseră poziții puternice. În același timp era un prilej de a da pe mîna siguranței elementele devotate cauzei clasei muncitoare care se opuneau acestei linii profund dăunătoare mișcării muncitorești.

*) Ibidem, fond 1, dos. 2793, f. 43.

*) Analizînd activitatea în conducerea luptelor economice, în folosirea breslelor în lupta contra dictaturii regale, într-un document din martie 1940 după ce se arată că comuniștii au intrat în bresle cu scopul de a păstra unitatea clasei muncitoare, de a folosi tribuna breslelor, de a continua în bresle activitatea sindicală și de a le ridica împotriva regimului de jaf și exploatare, se scoteau în evidență și unele slăbiciuni și lipsuri ale partidului. Una din aceste lipsuri a fost că breslele n-au putut fi împiedicate de a canaliza „luptele economice pe căile intervențiilor, ale tratatelor nesfîrșite, ale arbitrajului sau ale încheierii pașnice mulțumindu-se cu ridicarea de cîteva procente a salariilor... cînd scumpetea a crescut cu 60—70%.“

O altă lipsă a fost aceea că în timp ce se duceau tratative, în fabrică, în multe locuri nu se mai ducea activitate în rîndul maselor tocmai atunci cînd de fapt trebuia demascată cu tărie politica de tărăgănare și aminare, cînd trebuiau continuate intrunirile în fabrică și pregătii muncitorii pentru greve prin acțiuni demonstrative.

De asemenea, era scos în evidență și faptul că o serie de cadre care au fost trimise să lucreze în bresle „n-au fost alese în modul cel mai fericit“. Criticînd pe cei ce aveau încredere în posibilitățile legale „acordate“ de dictatura regală „renunțînd la scop... ca să-și păstreze mijloacele legale“ partidul critica totodată pe acei care nu organizau lupta maselor pentru autoapărare, împotriva abuzurilor și ilegalităților, în vederea cuceririi „prin mișcare de masă a drepturilor adevărate de organizare, de intruniri, de presă, dreptul la demonstrații, la greve“ (Vezi A.C.I.I.P., Cota Ab-24-2, dos. 1097 broșura „Luptele economice în condițiile războiului imperialist“).

Cu toate măsurile întreprinse de guvern, sprijinit de elementele trădătoare, activitatea comuniștilor n-a putut fi „lichidată”. „Unele organizații de partid au dejucat în bună măsură planurile elementelor trădătoare strecurate în conducerea P.C.R. îndrumând pe membrii de partid să-și continue munca în cadrul breslelor”⁴⁷⁾. Datorită activității depuse de activul de bază al partidului, de pantea sa înaintată, leninistă, în scurt timp s-a revenit asupra lozincii ieșirii din bresle. După aceasta însă breslele n-au mai activat prea mult. Măsurile luate de guvernele următoare și mai ales de dictatura legionară-antonesciană au făcut din ce în ce mai grea munca comuniștilor în aceste organizații profesionale. În decembrie 1940 breslele au fost dizolvate.

Lupta clasei muncitoare, a comuniștilor, n-a putut fi înăbușită. Încrăzător în forțele clasei muncitoare, a maselor muncitoare, în forța atotbiruitoare a marxism-leninismului, partidul atrăgea atenția comuniștilor că ei trebuie să stea în fruntea maselor populare cu curaj, cu devotament, cu spirit de sacrificiu să le organizeze și să le conducă în luptă.

Deși a avut de înfruntat greutăți mari impuse de măsurile represive ale guvernului, precum și cele provocate de grupul lui Foriș, partidul a reușit totuși ca prin activitatea dusă de comuniști timp de 2 ani să transforme un număr mare de bresle din organizații ale „armoniei” de clasă în organe de luptă contra dictaturii regale, a fascismului și războiului.

Prin activitatea în bresle P.C.R. a urmărit pregătirea moral-politică și educativ-revoluționară a maselor, atragerea lor la rezolvarea problemelor politice și economice impuse de viață, de primejdia fascismului și a războiului, pregătirea și ridicarea lor la luptă în vederea doborârii regimului burghezo-moșieresc.

Experiența căpătată în această perioadă, rezultatele obținute, au contribuit la lupta pe care a dus-o partidul în perioada următoare pentru răsturnarea dictaturii militarofasciste, obiectiv ce s-a realizat la 23 August 1944 când poporul nostru a intrat într-o nouă etapă istorică.

⁴⁷⁾ Gh. Apostol, „Sindicatul din R.P.R. în lupta pentru construirea socialismului”, în *50 de ani de la crearea C.G.S. din România*.

COMPONENȚA ȘI EVOLUȚIA CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÎNIA, IN PERIOADA 1934—1940 *)

I. PUIA

Situația social-economică a Romîniei, în anii de după criza economică din 1929—1933, se caracterizează printr-un proces de fascioizare a țării și de pregătire a războiului antisovietic, în condițiile întăririi continue a capitalului monopolist și de adîncire a aservirii țării capitalului monopolist străin, îndeosebi celui german.

În această perioadă, datorită crizei generale a capitalismului, cînd toate contradicțiile acestuia s-au ascuțit și agravat tot mai puternic, dezvoltarea anarhică și unilaterală a economiei Romîniei s-a accentuat din ce în ce mai mult. Criza economică de supraproducție din 1929—1933 care a cuprins întreaga economie națională, slaba dezvoltare a industriei în perioada istorică următoare, dezvoltarea uniunilor monopoliste în condițiile menținerii unor forme de exploatare semifeudale în agricultură, au dus la înăsprirea contradicțiilor orînduirii burghezo-moșierești din Romînia.

Dar cu tot caracterul ei înapoiat, economia Romîniei era o economie a stadiului imperialist al capitalismului în care procesul concentrării și centralizării capitalurilor, procesul concentrării producției s-au desfășurat ca procese legitime. Goana claselor exploatare după cît mai multă plusvaloare, goană facilitată de către însuși statul burghezo-moșieresc, prin nenumăratele sale măsuri luate în această perioadă, a impulsionat procesul de concentrare și centralizare a capitalurilor, de concentrare a producției și, pe această bază, a dus la dezvoltarea monopolurilor și la creșterea puterii lor.

După criza economică 1929—1933, pînă la al doilea război mondial, principalul în dezvoltarea industrială a țării „consta nu în progresul industrial absolut ci în deplasarea dezvoltării în direcția industriei de armament și în general a celei legate de furniturile de război...”¹⁾. Demascînd faptul că un rol de prim ordin în pregătirea războiului l-au avut vîrfurile oligarhiei financiare și subliniind că pericolul de război trebuie arătat neconținut și în toate manifestările sale, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej scria în 1933:

*) Articolul face parte dintr-o lucrare mai amplă privind „Situația clasei muncitoare din Romînia burghezo-moșierească în perioada cuprinsă între anii 1934—1940”.

¹⁾ „Lupta de clasă”, 1938, p. 37.

„...uneltirile războiului se fac nu numai la Paris ci și la București, iar între urzitorii războiului nu sînt numai industriașii Dettinger, Schneider, Loucher etc. ci d-nii Auschnitt, Mociornița, Lemaître etc.“²⁾

Finanțarea industriei de război s-a realizat prin mărirea bugetului statului, prin luarea unei tot mai mari părți din venitul național, prin împrumuturile de înzestrare și prin diverse impuneri. Creșterea cheltuielilor bugetare de la 5,1 miliarde lei în anul bugetar 1932/1933 la 16,2 miliarde lei în 1939/1940 s-a reflectat în sporirea comenzilor militare făcute de către statul burghezo-moșieresc. Aceste cifre sînt însă mult micșorate. Din unele materiale de arhivă rezultă că numai în anul 1939 comenzile statului s-au ridicat la 12 miliarde lei, iar în 1940 la 46 miliarde lei³⁾.

Toate acestea au însemnat jefuirea sălbatecă a maselor populare, aruncarea tuturor cheltuielilor de război pe seama oamenilor muncii. Banca Națională a Romîniei a fost principalul pivot de sprijinire financiară a statului. Dările de seamă ale B.N.R. sînt documente care dovedesc din plin complicitatea acestei instituții cu statul burghezo-moșieresc. Astfel, în darea de seamă a B.N.R. pe 1941 se afirma: „clipa mult așteptată... (dezlănțuirea războiului antisovietic — n.n.) a sunat în acel moment... și trecerea de la economia de pace la cea de război s-a făcut grabnic datorită măsurilor de pregătire luate din vreme de guvern și de către Banca Națională“⁴⁾.

Ca urmare a unei asemenea politici financiare a crescut producția în industria metalurgică, textilă, extractivă și chimică, ramuri legate de necesitățile producției de armament și echipament militar. În cadrul acestor ramuri, atenția statului burghezo-moșieresc s-a îndreptat mai ales spre industria metalurgică care, deși era slab dezvoltată, treptat a devenit ramura legată nemijlocit de producția în vederea războiului. Dacă la Societatea de Credit Industrial, ponderea finanțării industriei metalurgice era în anii 1924—1932 între 20—25% din totalul creditelor acordate, în anul 1941 aceasta reprezenta 47% din creditele furnizate industriei⁵⁾. Încă cu mult înainte de război, în afară de Arsenalul armatei (București), Arsenalul naval (Galați), uzinele „Copșa Mică“ și „Cugir“, toate întreprinderile metalurgice mai importante produceau armament. Uzinele „Malaxa“, grupul „Titan-Nadrag-Calan“, uzinele „Astra“ și „I.A.R.“ din Brașov, „S.E.T.“ din București fabricau — satisfăcînd comenzile statului — material rulant, care de luptă, tunuri și alte arme automate. Concernul „Reșița“ a devenit principală bază a industriei de armament. Intr-una din adresele trimise de U.D.R. primului ministru, în cursul anului 1936, se arăta „U.D.R. este gata să execute pentru Ministerul Apărării Naționale orice comenzi de munițiuni de la calibrul de 37 mm. pînă la calibrul de 150 mm. sau mai mare... U.D.R. a expus Ministerului Armamentului acest punct de vedere încă în cursul anului 1935 cînd a solicitat o mai mare comandă de munițiuni, socotind o astfel de comandă ca

²⁾ Buletinul Comitetului de acțiune contra războiului, nr. 6, din 4 februarie 1933.

³⁾ Arh. St. Buc., Președ. Cons. de Min., dos. 264/1943, stenogramă, p. 3, 4.

⁴⁾ Arhiva Băncii Naționale a Romîniei, dos. 25/1942. (Darea de seamă pe 1941 prezentată adunării generale).

⁵⁾ „Probleme economice“, nr. 5, 1962, p. 99.

unica soluție ce ar permite uzinelor noastre o pregătire temeinică pentru ciclul complet de fabricație: material de artilerie și munițiuni" ⁶⁾). La rîndul lui, marele industriaș N. Malaxa, asigurînd guvernul de concursul uzinelor proprii pentru producția de muniții spunea: „Uzinele Malaxa... animate de dorința de a servi interesul apărării naționale acceptă să construiască stațiunea de încărcare de proiectile și focoase..." ⁷⁾). În anul 1936 Ministerul Armamentului indica societății R.I.M.M.A.*) (care cuprindea și uzinele statului de la Hunedoara) „să concureze la fabricarea de proiectile..." ⁸⁾, iar fabricilor „Lemaître" și „Wolff" să producă unele părți pentru asamblarea proiectilelor ⁹⁾).

Sub influența pregătirilor de război și a unor măsuri protecționiste s-a dezvoltat și industria textilă. Marile întreprinderi din această ramură lucrau pentru comenzi de echipament și furnituri militare făcute de statul burghezo-moșieresc ¹⁰⁾).

Ramurile industriei care produceau pentru consumul populației au bătut pasul pe loc sau au dat înapoi. Industria alimentară, cea mai importantă ramură în perioadele anterioare, acum se afla în declin. Întreprinderile aparținînd acestei ramuri lucrau numai cu o parte restrînsă din capacitatea lor de producție.

Din cele spuse mai sus reiese că sporirea producției de război, crearea industriei de armament și echipament militar s-a făcut pe seama reducerii simțitoare a producției bunurilor de consum și, în primul rînd, a unei ramuri atît de importante pentru traiul oamenilor muncii, cum e industria alimentară. Aceasta a determinat o puternică reducere a consumului maselor populare, o înrăutățire tot mai accentuată a condițiilor lor de trai.

Strîns legată de dezvoltarea industriei de război, o trăsătură caracteristică a economiei Romîniei era concentrarea puternică a industriei și pe această bază, dezvoltarea monopolurilor, creșterea capitalului monopolist de stat și acapararea de către acesta a tuturor ramurilor principale și a posturilor de comandă în economia națională și în stat ¹¹⁾).

Concentrarea și centralizarea tot mai puternică a capitalurilor în perioada premergătoare celui de al doilea război mondial este dovedită chiar de datele statistice burgheze. Pînă în anul 1939 capitalul tuturor societăților anonime pe acțiuni a crescut cu aproximativ 116,2% față de anul 1928 ¹²⁾. Mult mai rapidă a fost însă sporirea capitalului societăților anonime mai mari. Comparativ cu anul 1928, pînă în 1939 capitalul social (plus fondul de rezervă și diverse fonduri) al acestora a crescut de la 46,1 miliarde lei la 86,9 miliarde lei, procentual creșterea fiind de 188,5% ¹³⁾. Concentrarea

⁶⁾ Arh. St. Buc., U.D.R., dos. nr. 15/1936 (nepaginat).

⁷⁾ Ibidem.

⁸⁾ Întreprinderile Miniere și Metalurgice din Ardeal. Această societate se afla în proprietatea statului.

⁹⁾ Ibidem.

¹⁰⁾ Ibidem.

¹¹⁾ „Lupta de clasă", 1938, p. 24—25.

¹²⁾ Ibidem, p. 40.

¹³⁾ Indice calculat pe baza datelor din *Statistica Societăților anonime din Romînia*, vol. XXII, 1940, Buc. 1942, p. 2—3.

¹⁴⁾ Ibidem, p. 56—57.

și centralizarea capitalurilor a favorizat, în același timp, concentrarea producției. În această perioadă s-au dezvoltat unele întreprinderi într-o asemenea proporție încât furnizau majoritatea producției din ramura respectivă. Astfel, în industria petrolieră numai 5 mari societăți dădeau în anul 1935 peste 70% din întreaga producție de țitei*). Cele două mari uzine din industria metalurgică — Reșița și Călan — produceau cea mai mare cantitate de fontă și oțel din producția țării și aproximativ 70% din producția laminatelor. Producția de aur era dată într-o proporție de peste 60% de puternicul concern „Mica“¹⁴⁾.

Dezvoltarea industriei capitaliste însoțită de procesul concentrării și centralizării capitalurilor, dezvoltarea transporturilor în legătură cu pregătirile de război, au dus atât la creșterea numerică a clasei muncitoare, la schimbări în componența ei, cât și la concentrarea acesteia în întreprinderi și centre industriale mari. Întreg acest proces s-a desfășurat în condițiile intensificării exploatarei clasei muncitoare și a înrăutățirii continue a nivelului ei de trai, ceea ce a adăugat și mai mult contradicțiile dintre clasa muncitoare și exploatarea.

Criza economică din 1929—1933 a adâncit exploatarea clasei muncitoare. Burghezia și moșierimea au aruncat urmările crizei asupra clasei muncitoare și a celorlate pături muncitoare. Aplicarea celor trei curbe de sacrificiu a dus la scăderea salariilor și la creșterea deosebit de puternică a șomajului. Numărul șomerilor din industrie se ridică la impresionanta cifră de 300.000**). La această cifră trebuie adăugat numărul mare de șomeri din agricultură și ținut seamă de proporțiile șomajului parțial.

Muncitorii s-au ridicat cu hotărâre împotriva curbelor de sacrificiu, a înrăutățirii condițiilor de trai, cât și împotriva fascismului și pregătirii războiului antisovietic. Clasa muncitoare a luptat pentru apărarea intereselor celor mai largi pături ale populației.

După criza economică din 1929—1933 burghezia și moșierimea, speriate de amploarea luptei maselor populare și în special a eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie—februarie 1933, au luat noi măsuri pentru intensificarea terorii împotriva maselor muncitoare.

Exploatarea clasei muncitoare s-a agravat, deoarece cercurile reacționare din România se orientau în acea perioadă tot mai mult spre fascism¹⁵⁾, spre alianță cu Germania hitloristă în vederea dezlănțuirii criminalului război antisovietic. Virfurile oligarhiei financiare — îndeosebi marii industriași interesați în dezvoltarea industriei de război care le aducea profituri mari, — impuneau statului raporturi economice tot mai strânse cu Germania hitloristă în care vedeau ei „...posibilitățile de dezvoltare normale ale economiei românești“¹⁶⁾.

*) *Aspecte ale dezvoltării Capitalismului monopolist în România*, E.S.P.L.P., 1957, p. 12.

¹⁴⁾ „Industria și Comerț“, 15 aprilie 1940, p. 14.

***) *Documente din Istoria Partidului Comunist din România 1929—1933*, E.S.P.L.P., 1956, p. 190.

¹⁵⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvintări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 378.

¹⁶⁾ Arh. St. Buc., fond Malaxa, dos. nr. 27/1936 (nepaginat).

Această politică n-a apărut întâmplător ci, așa cum explicau chiar unii reprezentanți ai oligarhiei financiare, „Problema capitală care domină totul este lupta împotriva bolșevismului...”¹⁷⁾ iar România trebuia să constituie „...o barieră împotriva comunismului...”¹⁸⁾.

Starea de asediu și teroarea îndreptată asupra maselor muncitoare au devenit, după luptele din ianuarie—februarie 1933, metoda permanentă de guvernare a țării¹⁹⁾. Un manifest din 1935 al P.C.R., demascând politica teroristă dezlănțuită asupra oamenilor muncii, scria că: „...printr-o serie de legi și măsuri, guvernul liberal pregătește drumul dictaturii fasciste și al războiului, drum de exploatare, de terorizare a maselor din întreaga țară...”²⁰⁾.

Cunoașterea evoluției, componenței și gradului de concentrare a muncitorilor prezintă interes atît pentru înțelegerea unor procese și fenomene economice legate de condițiile de muncă și de trai ale proletariatului cît și pentru organizarea și desfășurarea luptei de clasă. Organizarea și desfășurarea luptei muncitorilor împotriva exploatării capitaliste a fost favorizată de cuprinderea muncitorilor în centre industriale și întreprinderi mari. „Munca în comun a sute și mii de muncitori — arăta V. I. Lenin — îi deprinde de la sine să-și discute în comun nevoile, să acționeze în comun, arătîndu-le în mod concret că întreaga masă a muncitorilor se află în aceeași situație și au aceleași interese”²¹⁾. Ținînd seama de această indicație leninistă, P.C.R. conducînd lupta clasei muncitoare împotriva regimului burghez-moșieresc, arată că „numărul relativ redus al proletariatului din România... din marea industrie este compensat prin concentrarea lui relativă în unele centre care au o însemnătate hotărîtoare din punct de vedere al luptei revoluționare”²²⁾. Tocmai de aceea Congresul al V-lea al P.C.R. arăta că pentru îndeplinirea sarcinilor care stăteau în fața clasei muncitoare, în perioada respectivă, era necesară „...o muncă sistematică, stăruitoare și energică pentru pătrunderea și întărirea organizatorică a organizațiilor de partid, înainte de toate, în centrele industriale și politice hotărîtoare ale țării (Valea Prahovei, Valea Jiului, porturile, căile ferate, industria de război, poșta, telegraf, telefon) și în ramurile și întreprinderile industriale hotărîtoare din centrele respective” *). Pentru organizarea și desfășurarea luptei de clasă fiecare fabrică și uzină trebuia să devină un puternic punct de sprijin deoarece — așa cum s-a arătat la Congres — acesta era punctul de plecare al întregii activități organizatorice a partidului în lupta pentru făurirea unității proletariatului.

În perioada fascizării țării și a pregătirii războiului antisovietic cea mai hotărîită rezistență — deși în condiții deosebit de grele — împotriva politicii trădătoare a cercurilor guvernante a fost organizată de clasa muncitoare sub conducerea P.C.R. mai ales în marile centre industriale. Clasa muncitoare s-a manifestat în această perioadă ca singura forță socială capabilă să

¹⁷⁾ Ibidem.

¹⁸⁾ Ibidem.

¹⁹⁾ *Documente din istoria P.C.R. 1934—1937*, E.S.P.L.P., 1957, p. 209.

²⁰⁾ Gh. Surpat, *Pauperizarea clasei muncitoare din România burghez-moșierescă*, Ed. științifică, 1962, p. 203.

²¹⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. II, Ed. P.M.R., 1951, p. 91

²²⁾ *Documente din istoria P.C.R.*, vol. III, E.S.P.L.P. 1956, p. 273—274.

*) *Ibidem*, p. 311.

unească în jurul său pe toți cei ce muncesc, să-și asume rolul de conducător al întregului popor muncitor. În timp ce clasele exploatoare se afundau tot mai mult în mlaștina trădării intereselor naționale și aservirii țării capitalului străin, clasa muncitoare, în frunte cu P.C.R., și-a demonstrat patriotismul fierbinte, hotărârea de luptă pentru apărarea suveranității și independenței naționale. În focul luptei, în perioada războiului antisovietic a crescut puternic rolul clasei muncitoare ca forța cea mai înaintată a societății și prestigiul P.C.R. în rîndul oamenilor muncii.

Cu toate greutățile întîmpinate*), analiza atentă a statisticilor oficiale, diferite informații în ziarele și revistele vremii, cît și o serie de materiale documentare nefolosite pînă acum în acest scop, ne permit să obținem unele rezultate orientative pe baza cărora să ne formăm o imagine a situației numerice și componenței clasei muncitoare din perioada respectivă. Asemenea izvoare însă trebuie privite în mod critic, interpretarea bazîndu-se pe documentele Partidului Comunist din România și pe alte organe de presă conduse de P.C.R. De asemenea, în modul de abordare a problemelor am ținut seama de unele lucrări apărute în ultimii ani în literatura de specialitate**).

*
* *
*

*) Problemele legate de evoluția, componența și repartiția teritorială a clasei muncitoare prezintă multe dificultăți deoarece statisticile burgheze efectuate în această perioadă sînt parțiale și nu au la baza întoamirii lor aceleași criterii. Așa de exemplu „Statistica industriei extractive” pentru anii 1934—1940 nu cuprinde numărul muncitorilor din saline. Stabilirea numărului muncitorilor din România, pentru perioada de care ne ocupăm, întîmpină greutăți și din cauză că statisticile întocmite nu cuprind toate domeniile de activitate și toate categoriile de întreprinderi care foloseau muncă salariată. Astfel statisticile referitoare la industria prelucrătoare cuprind date care se referă la ceea ce se numea pe atunci „industria mare de transformare” și care cuprindea întreprinderile cu peste 20 C.P. sau 10 lucrători. Se știe însă că în afară de muncitorii care lucrau în aceste întreprinderi mai exista un însemnat număr de lucrători cuprinși în întreprinderi industriale mai mici și un mare număr de lucrători la domiciliu.

Neavînd deci o statistică completă, și bineînțeles întocmită pe criterii științifice, care să cuprindă numărul total al muncitorilor din industria Romîniei este destul de greu să ne formăm o imagine corespunzătoare asupra componenței și repartiției teritoriale a clasei muncitoare. Și totuși aceste lucruri sînt necesare pentru înțelegerea desfășurării luptei de clasă a proletariatului în perioada de care ne ocupăm.

**) În literatura istorico-economică din țara noastră au apărut în ultimii ani unele lucrări valoroase și de proporții, precum și unele articole care abordează problemele situației numerice, repartiției și gradului de concentrare a clasei muncitoare. Dintre acestea amintim: *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România pînă la primul război mondial*. Ed. politică, 1960, sub redacția conf. univ. N. N. Constantinescu, *Greva generală din România, 1920*, Ed. politică, 1960. Pe aceeași linie se înscriu articolele: *Situația economică a clasei muncitoare din România după primul război mondial pînă în 1922*, de: N. N. Constantinescu, V. Bogza, I. Puia în *Studii privind istoria economică a Romîniei*, Ed. Acad. R.P.R. 1961 și *Situația clasei muncitoare din România în perioada stabilizării relative a capitalismului de N. N. Constantinescu, Tudor Paul*, în „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.” nr. 3, 1962 și alte articole.

Intrucît muncitorii din industria extractivă a Romîniei reprezentau un puternic detașament al clasei muncitoare care a fost în fruntea a numeroase acțiuni de luptă revoluționară împotriva regimului burghezo-moșieresc, ne vom opri mai întîi asupra situației din această ramură industrială. Conform statisticilor oficiale, evoluția numărului de muncitori în industria extractivă a fost următoarea ²³⁾:

Categoria	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Muncitori legați nemijlocit de procesul de producție	41 009	47 549	50 607	52 679	55 624	62 465	58 474
Personal de serviciu	1 785	1 965	2 478	2 424	2 577	2 648	2 903
TOTAL	42 794	49 414	53 085	55 103	58 401	65 113	61 377

Constatăm că spre deosebire de perioada stabilizării relative a capitalismului, cînd numărul muncitorilor a scăzut (începînd cu 1926) ²⁴⁾ datorită îndeosebi procesului de raționalizare capitalistă a producției și perioadei crizei economice din 1929—1933 cînd, ca urmare a efectelor pustiitoare ale acesteia, numărul muncitorilor a scăzut foarte mult, după anul 1933 numărul total al muncitorilor din industria extractivă a crescut continuu pînă în anul 1938.

Aceasta se explică, în primul rînd, prin dezvoltarea continuă a industriei extractive a cărei producție era destinată pregătirilor de război și satisfacerii necesităților statului burghezo-moșieresc. Datorită însă concentrărilor militare, numărul muncitorilor din industria extractivă, începînd cu anul 1939 va înregistra o scădere. Bineînțeles că aceasta va contribui la intensificarea exploatării muncitorilor rămași în procesul de producție.

În rîndul muncitorilor ocupați în industria extractivă un rol însemnat l-au avut *muncitorii petroliști*. Asupra acestei categorii de muncitori criza economică din 1929—1933 s-a manifestat prin concedieri masive. Astfel, dacă în anul 1929 lucrau în exploatările de petrol 27.533 ²⁵⁾ muncitori, în anul 1933 numărul lor a scăzut la 13.877 ²⁶⁾, ceea ce înseamnă o reducere la jumătate, în condițiile în care, în aceeași perioadă producția de petrol a țării aproape s-a dublat. Creșterea producției din această ramură se explică prin faptul că industria petrolieră se găsea în proporție de circa 3/4 în mîinile capitalului străin. În perioada crizei, prin jefuirea barbară a zăcămintelor

²³⁾ Tabelul a fost întocmit pe baza datelor din *Anuarul Statistic al Romîniei 1939—1940*, p. 477—479 și *Statistica industriei extractive 1934*, p. 200—203, 1935, p. 212—215; 1936, p. 42—43; 1937, p. 46—59; 1938, p. 46—47 și 1942, p. 41—57.

²⁴⁾ Vezi: N. N. Constantinescu, Tudor Paul *Situația clasei muncitoare din Romînia în perioada stabilizării relative a capitalismului în „Analele institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”*, nr. 3, 1962, p. 82.

²⁵⁾ *Statistica industriei extractive*, 1929, Buc. 1930, p. 222—223.

²⁶⁾ *Ibidem*, 1934, p. 200—201.

pină la epuizare cît și prin intensificarea exploatării clasei muncitoare, trusturile internaționale urmăreau să compenseze reducerea producției de petrol dintr-o serie de alte țări prin sporirea producției de țifei din țara noastră. În felul acesta trusturile internaționale și-au asigurat posibilitatea concurenței pe piața mondială cu produse petroliere românești. Dar cu toată creșterea producției, prețul de cost al produselor petroliere a scăzut ca urmare a intensificării muncii, a scăderii salariilor și a concedierii muncitorilor petroliști.

După anul 1933 numărul petroliștilor a crescut continuu, ajungînd în 1939 la 15.411 muncitori²⁷⁾, iar în 1940 la 19.506 muncitori²⁸⁾. Pentru anii 1933 și 1939 în „Statistica industriei extractive” nu sînt cuprinși muncitorii din rafinăriile de petrol, al căror număr era în 1939 de 6.417²⁹⁾. În perioada care a urmat, necesitățile aprovizionării armatei în vederea purtării războiului antisovietic și a jafului imens practicat de hitleriști au cerut forță de muncă tot mai numeroasă. După datele întocmite de „Asociația Industriilor de Petrol din România” numărul celor cuprinși în industria petrolului s-a ridicat în anul 1941 la 35.320 persoane³⁰⁾.

Cît privește repartitia muncitorilor petroliști, aceștia erau cuprinși, în marea lor majoritate, în exploatările din Valea Prahovei. În anul 1939 fostul județ Prahova concentra 17.349 muncitori în timp ce toate celelalte județe luate împreună (Bacău, Buzău, Dîmbovița, Vîlcea și Maramureș) cuprindeau numai 4.479 muncitori. (Sînt cuprinși atît muncitorii din extracție cît și cei din rafinării). Mai mult de jumătate din numărul muncitorilor petroliști aparțineau în 1940 cîtorva mari societăți petroliere: „Astra Romîna” — 5.471 muncitori, „Steaua Romîna” — 3.206 muncitori, „Romîno-Americană” — 2.383 muncitori și „Unirea” — 2.850 muncitori³¹⁾.

Schimbările petrecute în evoluția muncitorilor petroliști au fost însoțite de agravarea condițiilor de muncă și de trai, de intensificarea exploatării.

„Mii de muncitori au fost concediați — scria ziarul „Metalurgistul” în anul 1936 — în timp ce se lucrează ore suplimentare și în acord pînă la epuizarea brațelor de muncă”³²⁾. Accidentele, ca urmare a intensității muncii, sporeau necontenit. În anul 1935, la fiecare 5 muncitori petroliști unul era accidentat. „La Rafinăria „Orion-Unirea” muncitorii lucrează sub cerul liber, vînt și zăpadă...” „la „Astra Romîna”, întreprindere unde sînt realizate miliarde de pe spinarea lucrătorilor, accidentele de muncă sînt grave...” relatează presa vremii³³⁾. În fabrici și rafinării domnea „regimul bătăilor, înjurătu-

²⁷⁾ *Ibidem*, 1942, p. 41.

²⁸⁾ Arh. St. Buc., M.I.C. dos. 2/8/1942 (nepaginat).

²⁹⁾ *Indicatorul industriei romînești*, 1939—1940, p. 203—208.

³⁰⁾ Arh. St. Buc., M.I.C. dos. 9/57/1943 (nepaginat).

³¹⁾ *Ibidem*, dos 2/8/1942 (nepaginat).

³²⁾ „Metalurgistul”, aprilie 1936 (articolul *Viața muncitorească la Ploiești*).

³³⁾ *Ibidem*, decembrie 1935.

rilor, amenzilor, teroarei“³⁴). În ce privește salariile, acestea „au scăzut sub limita oricărui minim de existență...” — se arăta într-un ziar despre petroliștii din Moreni — iar din ele „li se mai fac muncitorilor diverse scăzăminte, așa că standardul lor de viață ajunge la un nivel nechibzuit de scăzut“³⁵). „Prin raționalizarea sălbatică, prin diferite manevre ale patronilor hrăpăreți, salariile greu muncite au fost reduse cu 20—30 procente“³⁶). Acestea erau efectele raționalizării producției, fenomen caracteristic perioadei pe care o cercetăm.

Alături de petroliști, tot atât de crunt exploatați erau și *muncitorii mineri din industria carboniferă*, care reprezentau un număr însemnat în rândurile clasei muncitoare din România. Numărul muncitorilor din industria cărbunelui a crescut de la 14.750 ciți erau în anul 1933, la 19.434 în anul 1939³⁷). Numărul minerilor propriu-ziși a crescut cu 118,9% în aceeași perioadă. O parte însemnată din numărul celor cuprinși în industria carboniferă era formată din salahori. Față de ponderea minerilor propriu-ziși ponderea salahorilor era în 1939 de 34%, iar în anul 1939 de aproximativ 38,5%. Creșterea acestora în aceeași perioadă a fost de 133%, ceea ce înseamnă că sporirea numărului muncitorilor din industria cărbunelui a avut loc îndeosebi pe seama creșterii numărului salahorilor.

Marea majoritate a muncitorilor din această ramură se afla în bazinul Văii Jiului. În anul 1939 lucrau în minele din Transilvania 11.663 muncitori mineri, adică 60%, în Banat 3.224 muncitori mineri, ceea ce reprezenta 16,6%, iar în restul țării 4.547 muncitori mineri, adică 23,4% din totalul pe țară³⁸). În același an, 1939, trei din fostele județe — Hunedoara, Caraș și Bacău — cuprindeau 83,5% din totalul muncitorilor din industria cărbunelui, dintre care numai Hunedoara cuprindea 54,3% din acest total (10.558 mineri)³⁹). Aproximativ 6.000 de mineri lucrau, în această perioadă, în Valea Jiului, fiind exploatați de stăpînii puternicului concern „Petroșani“⁴⁰).

Pe măsură ce industria carboniferă lucra tot mai intens în vederea pregătirilor de război, situația muncitorilor mineri se înrăutățea din ce în ce mai mult. Datorită nivelului cu totul rudimentar al tehnicii miniere, în mine se lucra în condițiuni extrem de grele, viața muncitorilor fiind în permanent pericol. Lipsa de interes a capitaliștilor față de cele mai elementare măsuri de protecție a muncii a dus la numeroase accidente. Valea Jiului — în care erau concentrați cei mai mulți muncitori mineri — era o adevărată „Vale a morții...” din cei 2.270 muncitori mineri din toată țara accidentați în anul 1935, un număr de 2.052, adică 85,3% erau numai în Valea Jiului⁴¹).

³⁴) Ibidem, aprilie 1936.

³⁵) Ibidem, februarie 1937.

³⁶) Ibidem, aprilie 1936.

³⁷) *Statistica industriei extractive*, 1934, p. 202—203, și 1942, p. 57.

³⁸) Ibidem, 1934, p. 56.

³⁹) Ibidem.

⁴⁰) „Viltoarea“, 9 februarie 1936 și „Minerul“, decembrie 1936.

⁴¹) „Minerul“, decembrie 1936.

Concedierile se țineau lanț. „Ca un protest contra concedierilor muncitorilor — scria presa locală în 1936 — 1.700 de mineri au demonstrat în fața prefecturii orașului (Petroșani — n.n.) și au cerut reprimirea lor la lucru... muncitorii mineri au înfierat fascismul aducător de mizerie și de război și au revendicat îmbunătățirea salarizării...”⁴²⁾.

În cadrul industriei extractive un mare număr de muncitori era cuprins în *exploatările carierelor de piatră, nisip etc.* Dacă în anul 1933 numărul lucrătorilor din cariere era de 14.167, în anul 1938 lucrau în exploatarea carierelor un număr de 30.478⁴³⁾ muncitori, ceea ce reprezintă o creștere de 215,1%. La fel ca în industria cărbunelui, și în cadrul acestei categorii de muncitori, creșterea a avut loc mai ales pe seama sporirii numărului salahorilor și a lucrătorilor necalificați, a căror pondere, în anul 1938 reprezenta 56,2% din totalul muncitorilor folosiți în exploatările carierelor. Acest fapt reflectă nivelul scăzut al înzestrării tehnice a acestei ramuri și goana capitaliștilor după cât mai multă plusvaloare prin folosirea pe scară largă a muncii necalificate. În anul 1939 a avut loc o scădere a numărului muncitorilor din cariere — la 26.532 muncitori — fapt explicabil prin intensificarea concentrărilor militare în vederea pregătirilor de război.

Cît de fragmentare și incomplete sînt statisticile oficiale ale perioadei reise și din faptul că ele nu cuprind numărul lucrătorilor folosiți în saline, număr care se ridică la cîteva mii (în anul 1928 în saline lucrau 2.852 muncitori⁴⁴⁾). De asemenea la totalul cifrelor de mai sus, cu privire la numărul muncitorilor din cariere, trebuie adăugați muncitorii din exploatările de gaz metan din Transilvania — în număr de 543 pentru anul 1938⁴⁵⁾ — cît și lucrătorii din minele de aur, argint și alte metale prețioase care erau, în același an, în număr de 11.579 muncitori⁴⁶⁾). Dintre aceștia 9.470 erau concentrați în minele de aur și argint. Așadar, totalul muncitorilor din cariere, minele de aur, argint și alte metale prețioase și din exploatările de gaz metan se ridică, în anul 1938, la 42.600.

Cel mai mare număr de muncitori era însă cuprins, în perioada dintre 1934—1940, în *industria prelucrătoare a Romîniei*.

Potrivit „Anuarului Statistic al Romîniei 1939—1940” și „Comunicări statistice” nr. 8, 1945, numărul muncitorilor, cît și repartitia lor pe principalele ramuri ale industriei mari prelucrătoare au evoluat în felul următor: (”): (vezi tabelul de la p. 125).

Spre deosebire de perioadele anterioare, datorită noilor condiții în care se dezvoltă industria, analiza evoluției numerice a muncitorilor din industria mare prelucrătoare arată o însemnată creștere. În anul 1939 nu-

⁴²⁾ „Vîltoarea”, martie 1936.

⁴³⁾ *Anuarul statistic al Romîniei 1939—1940*, p. 477—479 și *Statistica industriei extractive*, 1942, p. 69 și 81.

⁴⁴⁾ N. N. Constantinescu, Tudor Paul, *Situația clasei muncitoare din Romînia în perioada stabilizării relative a capitalismului*, în „Analele institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr. 3, 1962, p. 81.

⁴⁵⁾ *Statistica industriei extractive*, 1942, p. 49.

⁴⁶⁾ *Ibidem*, 1940, p. 74—75.

⁴⁷⁾ Tabelul a fost întocmit pe baza datelor din *Anuarul Statistic al Romîniei 1939—1940*, p. 479—493 și „Comunicări statistice”, nr. 8, 1945, p. 5—7.

	1933		1934	1935	1936	1937	1938		1939
	103.513	185.386					206.100	231.282	
Industria mare prelucrătoare	28.285	34.254	39.551	50.537	44.149	46.069	55.832		
din care :									
1 Industria Metalurgică	393	525	845	1.258	1.691	2.239	2.330		
2 Industria electrotehnică	13.891	16.724	18.771	18.059	22.568	23.321	26.077		
3 Industria chimică (inclusiv rafinările de petrol)	9.686	10.097	12.199	13.577	14.660	13.705	13.727		
4 Industria materialelor de construcție	24.196	28.642	33.829	35.062	39.362	39.371	36.176		
5 Industria lemnului *)	8.131	9.891	10.939	11.967	12.747	13.097	12.923		
6 Ind. hârtiei și artelor grafice	3.954	4.248	4.387	5.346	5.611	5.155	5.154		
7 Industria sticlei	646	788	898	1.329	1.422	1.465	1.295		
8 Industria ceramicii	43.251	46.121	4.925	56.568	64.742	67.968	63.285		
9 Industria textilă	6.811	8.682	8.443	9.372	10.159	10.963	11.950		
10 Industria pielăriei	24.269	25.414	26.913	27.607	28.927	31.983	37.330		
11 Industria alimentară									

mărul muncitorilor din industria mare prelucrătoare era de 266.079 muncitori cu 62,3% mai mare decât în anul 1933. Numărul muncitorilor din industria prelucrătoare s-a micșorat mult după anul 1940 (cu excepția industriei metalurgice) când, în urma aplicării dictatului de la Viena, România a pierdut 702 întreprinderi aparținând industriei prelucrătoare, dintre care 49 întreprinderi textile, 45 pentru materiale de construcție, 44 întreprinderi metalurgice, 29 fabrici de hârtie și arte grafice, 21 întreprinderi de pielărie etc. ⁴⁸⁾.

Din cercetarea unor materiale documentare rezultă că numărul muncitorilor din industria mare prelucrătoare a fost mult mai mare decât cel cuprins în „Anuarul Statistic al României 1939—1940” și „Comunicări statistice” nr. 8, 1945. Astfel din centralizarea datelor cuprinse în „Indicatorul industriei românești 1939—1940” rezultă un număr de 301.659 muncitori aparținând industriei mari prelucrătoare. Precizăm că nu au fost luate în calcul un număr de 209 întreprinderi înscrise în „Indicator...” pentru care nu se arată numărul de muncitori (58 întreprinderi) sau care nu funcționau la data înregistrării lor (151 întreprinderi). De asemenea, într-o notă internă a U.G.I.R. din 18 ianuarie 1935 către Ministerul Muncii se arată că industria mare îngloba aproximativ 350.000 lucrători ⁴⁹⁾.

Aceasta este cifra care, după părerea noastră, este mult mai aproape de numărul real al muncitorilor din industria mare a României.

*) Exclusiv muncitori din exploatarea lemnului.

⁴⁸⁾ Arh. St. Buc., Președ. Cons. de Min. dos. nr. 377/1942 și 134/1942.

⁴⁹⁾ Arh. St. Buc., U.G.I.R. dos. nr. 1/54, 1935. Este vorba de numărul muncitorilor din industria extractivă și industria mare prelucrătoare.

Urmărind repartiția pe ramuri a muncitorilor se constată că ramurile cu cel mai mare număr de muncitori erau industria metalurgică, textilă, industria lemnului și cea alimentară, a căror producție era destinată pregătirii de război. Astfel, din totalul numărului de muncitori ai marii industrii prelucrătoare, ponderea celor din industriile metalurgică, chimică și textilă, luați la un loc, a fost de 52,2% în anul 1933 și de 54,5% în anul 1939. Ponderea muncitorilor din industria metalurgică în ansamblul muncitorilor din industria mare prelucrătoare a fost de 17,2% în 1933 și de 20,9% în anul 1939. Dar cea mai mare pondere în ansamblul industriei mari prelucrătoare o deținea, din punct de vedere al numărului de muncitori, industria textilă (26,4% în anul 1933 și 23,7% în anul 1939). În cadrul acestei ramuri un număr important de muncitori — 25.955, aproape 40% din totalul muncitorilor textiliști — era ocupat, în anul 1938, în țesătoriile de bumbac⁵⁰). Începând cu anul 1940 industria textilă va pierde un număr de aproape 20.000 muncitori⁵¹), în cea mai mare parte cuprinși în întreprinderile din nordul Transilvaniei. Un număr însemnat de muncitori cuprindea și industria lemnului — 14,7% în 1933 și 13,9% în 1939, — precum și industria alimentară — 14,8% în anul 1933 și 14% în anul 1939, din totalul muncitorilor aparținând industriei mari prelucrătoare.

Ramurile industriale ale materialelor de construcție, hârtiei, artelor grafice, sticlei și ceramicii și-au menținut, în toată perioada de care ne ocupăm, aproximativ același număr de muncitori.

Toate cele spuse pînă acum, cu privire la ponderea forței de muncă în diversele ramuri ale industriei prelucrătoare, evidențiază slaba dezvoltare industrială a țării noastre în timpul regimului burghezo-moșieresc, dezvoltarea unor ramuri ale industriei ușoare care asigură profituri mari și imediate capitalului monopolist autohton sau străin. Cu toate că — așa cum am văzut — industria metalurgică a cunoscut o anumită dezvoltare, aceasta a avut loc pe seama dezvoltării producției de război și nicidecum a satisfacerii consumului intern pentru dezvoltarea celorlalte ramuri industriale.

Dezvoltarea unilaterală, anarhică și într-un ritm lent a industriei țării noastre a avut loc în condițiile unei repartiții iraționale a forțelor de producție. Aceasta a avut consecințe și în ceea ce privește repartiția teritorială a muncitorilor cuprinși în industria prelucrătoare.

Partea țării care cuprindea cel mai mare număr de muncitori a fost și în această perioadă, Transilvania. După cum reiese din prelucrarea datelor statistice, în această provincie se găseau 47,4% din totalul întreprinderilor și 44,7% din totalul muncitorilor aparținând industriei prelucrătoare. În anul 1939 existau în această parte a țării 21 de întreprinderi mari cu peste 1.000 de muncitori fiecare, care reprezentau numai 1,2% din numărul total al întreprinderilor dar concentrau peste 34.000 muncitori, ceea ce înseamnă 25,6% din totalul muncitorilor care lucrau în industria prelucrătoare din Transilvania.

În altă parte a țării, Muntenia, Oltenia și Dobrogea, luate împreună, funcționau 1.024 întreprinderi care cuprindeau 36% din numărul total

⁵⁰) *Anuarul Statistic al României 1939—1940*, p. 483.

⁵¹) *Comunicări Statistice*, nr. 8, 1945, p. 5—7.

al muncitorilor. Majoritatea întreprinderilor și a muncitorilor din această parte a țării se afla în Muntenia și în deosebi în București și împrejurimi. Oltenia și Dobrogea erau mult mai înapoiate din punct de vedere industrial, ceea ce dovedește, încă odată, dezinteresul claselor exploatoare pentru o justă repartitie teritorială și o dezvoltare multilaterală și armonioasă a industriei.

Mult rămasă în urmă din punct de vedere al dezvoltării industriale se afla și Moldova. Astfel în anul 1939 din totalul general pe țară, Moldova cuprindea numai 13% din numărul întreprinderilor și 14,6% din totalul muncitorilor ocupați în industria prelucrătoare. În Moldova existau în acest an numai 15 întreprinderi cu peste 500 muncitori fiecare, cele mai multe fiind în industria textilă, alimentară și a lemnului.

Vorbind despre repartitia teritorială a muncitorilor trebuie subliniat că majoritatea muncitorilor din industria prelucrătoare a țării era concentrată în câteva centre industriale. Astfel, în totalul muncitorilor ocupați în industria prelucrătoare din Muntenia, Oltenia și Dobrogea, 66.424 muncitori, adică aproximativ 61% se aflau în București. De altfel, în această perioadă, Bucureștiul cuprindea aproape jumătate din totalul muncitorilor din Transilvania și întrecea cu aproape 10.000 numărul total al muncitorilor din Moldova. În Transilvania, din cei 134.698 muncitori 45.344, adică aproximativ 34% lucrau în întreprinderile din Brașov, Timișoara și Cluj. Astfel, în Brașov din cei 18.536 muncitori cuprinși în întreprinderile industriei prelucrătoare, 11.200 lucrau în 9 mari fabrici și uzine. La Timișoara, în 6 mari întreprinderi lucrau 5.937 muncitori din cei 17.839 muncitori ocupați în anul 1939 în întreprinderile timișorene. La Arad, în numai două mari întreprinderi — „Astra” și „I.T.A.” lucrau un număr de 6.800 muncitori. În sfârșit, la Cluj, un alt centru industrial care număra 8.969 muncitori, aproximativ jumătate erau concentrați în două mari întreprinderi, dintre care cea mai mare era „Dermata”.

Datele de mai sus demonstrează, fără putință de tăgadă, slaba dezvoltare industrială a tuturor regiunilor țării noastre, cât și faptul că în cadrul acestora existau numai câteva centre industriale mai dezvoltate care cuprindeau majoritatea muncitorilor. Cu multă claritate se poate demonstra acest lucru pe exemplul regiunii Iași. Majoritatea întreprinderilor și a muncitorilor din regiunea Iași se afla aproape exclusiv în orașul Iași. Astfel, în anul 1937 fostul județ Vaslui cuprindea numai 89 muncitori industriali, iar fostul județ Fălciu numai 74 de muncitori⁵²⁾. Chiar orașul Iași era slab dezvoltat din punct de vedere industrial. În anul 1937 avea 85 de întreprinderi în care lucrau un număr de 6.029 muncitori la o populație de circa 100.000 locuitori⁵³⁾. Dintre acestea 35 erau fabrici textile având 2.664 muncitori. Peste 2/3 din numărul muncitorilor textiliști, adică 1.938 erau cuprinși în numai trei întreprinderi⁵⁴⁾.

⁵²⁾ „Studii și cercetări științifice”, Istorie, Iași, nr. 1, 1960, p. 43.

⁵³⁾ A. I. Mironescu, *Structura economică a orașului și județului Iași 1932—1938*, Cîmpulung Moldovenesc 1939, p. 62.

⁵⁴⁾ Arh. St. Iași, fond Inspectorat, VIII, Ind. dos. nr. 76/1939—1940, p. 64 și dos. nr. 1125/1937, p. 155—156 (citată în „Studii și cercetări științifice”, Istorie, anul XIII, fascicola 1, 1962, p. 10).

În foarte strînsă legătură cu repartiția muncitorilor pe regiuni istorice și centre industriale este și problema concentrării muncitorilor în întreprinderi industriale mari. Astfel, în anul 1939 din cei 301.659 muncitori ocupați în industria mare prelucrătoare, număr stabilit pe baza „Indicatorului industriei românești 1939—1940”, 73.188 muncitori erau cuprinși în 3.012 întreprinderi cu 1—100 muncitori fiecare, iar restul de 228.471 muncitori lucrau în numai 595 întreprinderi din totalul de 3.607 unități industriale. Întreprinderile capitaliste cu peste 500 muncitori fiecare, în număr de 131, reprezentînd doar 3,6% din totalul întreprinderilor, concentrau 42,4% din totalul muncitorilor aparținînd industriei mari prelucrătoare. Întreprinderile foarte mari care concentrau peste 2.000 de muncitori fiecare erau în anul 1939 în număr de 7, după cum urmează: Uzinele „Reșița” (5.238 muncitori), „Malaxa” (4.000 muncitori), „Astra”-Arad (3.000 muncitori), „I.A.R.”-Brașov (2.500 muncitori toate în industria metalurgică, „Societatea pentru industria textilă”-Buhuși (4.901 muncitori), „Industria textilă Arădănană” (3.800 muncitori) din industria textilă și „Dermata”-Cluj (2.650 muncitori) din industria pielăriei.

Cuprinderea unui însemnat număr de muncitori în întreprinderi capitaliste mari a contribuit la o mai bună organizare a luptei de clasă. Așa se explică puternicile greve și demonstrații, conduse de P.C.R., care au avut loc în această perioadă la Buhuși (1935), Reșița, Arad, Cluj (1936) și care s-au soldat, în cea mai mare parte, cu obținerea unor revendicări cu privire la condițiile de muncă și de trai⁵⁵⁾.

Concentrarea muncitorilor în mari întreprinderi capitaliste apare și mai evidentă dacă facem comparație cu anul 1928 pentru care avem date prelucrate pe baza „Indicatorului industriei românești 1928”⁵⁶⁾. Dacă în anul 1928 în industria mare prelucrătoare a României au existat 4.101 întreprinderi, pînă în anul 1939 numărul lor a scăzut la 3.607, scăderea fiind de aproximativ 12% în timp ce numărul muncitorilor a crescut de la 251.541 la 301.659, ceea ce înseamnă o creștere de aproximativ 20%. De asemenea, dacă în 1928 existau 20 întreprinderi cu peste 1.000 muncitori fiecare, în anul 1939 numărul acestei categorii de întreprinderi a crescut la 39.

Un important număr de muncitori era cuprins într-una din cele mai mari întreprinderi capitaliste care aparțineau statului, valea ferată. Muncitorii cefești au constituit un detașament însemnat al clasei muncitoare din țara noastră, care, alături de celelalte detașamente ale proletariatului, și-a adus contribuția la lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc. La cea de a 40-a aniversare a partidului, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, referindu-se la eroicele lupte din ianuarie—februarie 1933 arăta că : „...ele au frînat ofensiva capitalistă împotriva condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor muncii,

⁵⁵⁾ „Viltoarea” din 9 februarie și 1 martie 1936.

⁵⁶⁾ Datele pentru anul 1928 au fost publicate de N. N. Constantinescu și Tudor Paul în *Situația clasei muncitoare din România în perioada stabilizării relative a capitalismului* în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., nr. 3, 1962. Pentru anul 1939 datele au fost publicate de C. Băloiu și I. Puia în „Revista de Statistică” nr. 4, 1962.

au dat o lovitură puternică politicii de fascizare a țării, au contribuit la creșterea conștiinței politice și la îmbogățirea experienței de luptă a proletariatului”⁵⁷).

Luptele ceferiștilor au avut o influență profundă asupra desfășurării ulterioare a evenimentelor istorice din țara noastră. „Sălbatica represiune de la Grivița — se arată în cuvîntarea tovarășului Chivu Stoica — cu prilejul celei de a 30-a aniversări a eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din februarie 1933 — nu a înfrînt voința de luptă a clasei muncitoare. Dimpotrivă anii care au urmat au cunoscut o continuă creștere a acțiunilor de luptă muncitorești”⁵⁸).

Cît privește situația numerică a celor ce munceau la calea ferată, față de anii dinaintea crizei economice, cînd totalul personalului căilor ferate se ridica la 111.785 (1929)⁵⁹), în perioada următoare se constată o scădere simțitoare. În anul 1933 lucrau la calea ferată un număr de 83.840 persoane, iar în anul 1939 un număr de 85.997 persoane. Cauzele acestei scăderi au fost, înainte de toate, concedierile masive care s-au răsfrînt în primul rînd asupra muncitorilor.

Pentru a stabili, fie și cu aproximație, numărul muncitorilor ceferiști din totalul personalului ne-am folosit de „Legea Statutului personalului C.F.R.” din 28 aprilie 1933. Potrivit acestei legi, personalul căilor ferate a fost împărțit în două mari categorii: personalul plătit cu luna (funcționari, zis personal din tabela A) și personalul plătit cu ora (meseriași din tabela B₁ și B₂ și lucrători din tabela C)⁶⁰). Ținînd seama de această lege, la 1 ianuarie 1939, numărul muncitorilor permanenți se ridica la 51.344, al lucrătorilor temporari la 5.227, iar al ucenicilor la 872⁶¹). Aceasta înseamnă, așa cum reiese din statisticile oficiale, că aproximativ trei sferturi din numărul total al personalului căilor ferate erau muncitori. Cei mai mulți muncitori, la 1 ianuarie 1939 erau cuprinși în ateliere — 21.027 muncitori, la „mișcare” — 12.541 muncitori permanenți și 3.233 lucrători temporari și la „tracțiune” — 10.709 muncitori⁶²).

Stabilirea numărului de muncitori din celelalte feluri de transporturi întîmpină încă greutăți. Puținele informații pe care le avem în legătură cu numărul muncitorilor din porturi arată că în cele aproape 40 de porturi ale țării, dintre care patru erau mai importante — Brăila, Galați, Giurgiu, Constanța — lucrau „circa 20.000 de muncitori organizați, cu domiciliul stabil de cel puțin șase luni în orașul portului unde munceau și înscriși la căpităniile porturilor respective.”⁶³). Din numărul total al porturilor, 27 aveau peste 100 muncitori fiecare, cele mai mari cuprinzînd cîteva mii de muncitori.

⁵⁷) Gh. Gheorghiu-Dej, *40 de ani de luptă a partidului*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 15.

⁵⁸) Cuvîntarea tov. Chivu Stoica cu prilejul celei de a 30-a aniversări a eroicelor lupte din februarie 1933 ale muncitorilor ceferiști și petroliști „Scînteia” din 16 februarie 1963.

⁵⁹) N. N. Matheescu, *Probleme muncitorești și conjunctura economică*, Buc. 1939, p. 37 și *Anuarul statistic CFR, 1930—1932*, p. 69.

⁶⁰) *Un deceniu de realizări CFR, 1930—1940*, p. 311.

⁶¹) *Ibidem*, p. 318.

⁶²) *Ibidem*.

⁶³) Gh. Deculescu, *Munca în porturi*, Buc., 1939, p. 1.

Astfel, Brăila avea în port circa 3.200 muncitori, Galați 2.800, Constanța 1.000 și Giurgiu 900 muncitori.

În afară de muncitorii înscrși la căpităniile porturilor exista încă un însemnat număr de muncitori flotanți care își împărțeau activitatea între munca în porturi și alte îndeletniciri.

La numărul muncitorilor care lucrau în porturi trebuie adăugați muncitorii care lucrau pe vasele maritime și fluviale. Numărul mecanicilor, fochiștilor, cîrmacilor și altor categorii de muncitori de pe vase, se ridica în această perioadă la aproximativ 5.000 persoane⁶⁴).

Cercetarea statisticilor oficiale cu privire la numărul muncitorilor din transporturi nu ne oferă posibilitatea stabilirii numărului muncitorilor din transportul rutier. Într-un raport prezentat la congresul muncitorilor din porturi și transporturi care a avut loc în anul 1937 se arăta că în toată țara existau „circa 25.000 muncitori căruțași manuali⁶⁵”. Această categorie de muncitori deservea rampele gărilor la încărcatul și descărcatul vagoanelor, lucrau la oboarele de cereale etc.

Așadar, alături de muncitorii ceferiști, un număr important de muncitori era cuprins în transportul pe apă și rutier. Numărul acestora se ridica la circa 50.000 muncitori. Exploatarea muncitorilor din transporturi nu era mai puțin intensă decît a celorlalți muncitori din întreprinderile capitaliste.

Am urmărit pînă acum evoluția și repartiția muncitorilor din industria extractivă, industria mare prelucrătoare precum și a celor din transporturi.

Exista însă un însemnat număr de muncitori cuprinși în mica industrie, lucrători în atelierele meșteșugărești sau muncitori la domiciliu. În legătură cu această categorie de muncitori, statisticile burgheze ne oferă unele date cu totul incomplete, unele informații răzlețe. Banca Națională a României, prin oficiul de studii, a publicat în anul 1938 unele date, din care desprindem că existau la acea dată un număr de 210.787 meseriași patroni⁶⁶), comparativ cu cei 230.000 meseriași patroni existenți în anul 1934⁶⁷). Aceste cifre ne arată că sub loviturile concurenței mării industrii a avut loc un proces continuu de ruinare a meseriașilor, de trecere a acestora în rîndurile proletariatului. Presupunînd că aceste mici ateliere foloseau în medie 1—3 lucrători fiecare, înseamnă că numărul muncitorilor din mica industrie se apropia de aproximativ 600.000 persoane. În sprijinul acestor date ne vin unele materiale existente în Arhivele Statului. Astfel, într-o notă trimisă Ministerului Muncii în anul 1935, de către U.G.I.R., se arăta că mica industrie cuprindea peste 550.000 lucrători⁶⁸).

Greutăți foarte serioase se întîmpină în stabilirea, fie și cu aproximație, a numărului muncitorilor folosiți în comerț. În întreprinderile comerciale, erau ocupate în anul 1939 circa 300.000 persoane⁶⁹). Desigur că marea

⁶⁴) *Marinarii comerciali*, Buc., 1934, p. 51.

⁶⁵) *Raport prezentat la Congresul muncitorilor din porturi și transporturi din România*, Buc., 1937, p. 11.

⁶⁶) „Indicatorul muncii”, aprilie—mai 1938, p. 215.

⁶⁷) N. N. Matheescu, *Probleme muncitorești și conjunctura economică*, Buc., 1939, p. 208.

⁶⁸) Arh. St. Buc., f. U.G.I.R., dos. nr. 11/54, 1935 (nepaginat).

⁶⁹) „Lumea romînească”, nr. 583 din 1939 și N. N. Matheescu, *op. cit.*, p. 183.

majoritate din acest număr o formau muncitorii din întreprinderile comerciale, repartizate mai ales în principalele orașe și centre industriale.

În strînsă legătură cu evoluția numerică și repartiția clasei muncitoare, este și problema împărțirii muncitorilor în calificați și necalificați. Se știe că în condițiile slabei dezvoltări a industriei, a unei înapoieri tehnice-economice, în țara noastră exista un mare număr de muncitori necalificați. La înapoierea tehnică-economică se adăuga goana capitaliștilor după plus-valoare din care cauză, pentru a plăti salarii cît mai mici, capitaliștii încadrau chiar și o parte din muncitorii calificați în categoria muncitorilor necalificați. Folosirea pe scară largă a muncitorilor necalificați a fost evidentă în toate ramurile industriei.

Astfel, în industria extractivă numărul muncitorilor necalificați și al salahorilor se ridica la 9.827 în 1933 și la 21.417 muncitori în 1938⁷⁰). Pondere a acestora din urmă în totalul muncitorilor industriei extractive era de 23,9% în anul 1933 și de 32,7% în anul 1938. De altfel, creșterea numărului muncitorilor în această ramură a industriei a avut loc, între anii 1934—1940, mai ales pe seama muncitorilor necalificați și a salahorilor. Cel mai însemnat număr de muncitori necalificați se afla în exploatarea carierelor, în care în anul 1938 lucrau 2.913 muncitori necalificați și 14.220 salahori, în timp ce numărul minerilor era de numai 8.847 iar al muncitorilor calificați (în ateliere) de 1931⁷¹). Într-una din marile întreprinderi aparținînd industriei extractive — S.A. „Mica”-Brad — ponderea muncitorilor necalificați era, în anul 1936, de 62,6% (1.637 muncitori necalificați din totalul de 2.611 muncitori)⁷²).

Pe ansamblul industriei mari prelucrătoare, în perioada dintre 1934—1940, ponderea muncitorilor calificați era de aproximativ 40%, iar a celor necalificați de aproximativ 60%. O idee în această privință ne oferă o statistică întocmită în anul 1937 asupra muncitorilor folosiți în 156 întreprinderi industriale supuse așa-zise. legi de „naționalizare a întreprinderilor străine”. Din statistica amintită reiese că din cei 25.649 muncitori cuprinși în cele 156 întreprinderi, numărul muncitorilor necalificați era de 17.392, ceea ce însemna 67,9% din totalul muncitorilor⁷³). Pondere a muncitorilor calificați și necalificați era, în general, diferită de la o ramură industrială la alta. În industria metalurgică ponderea muncitorilor calificați era aproximativ de 60%, în timp ce în industriile textilă și alimentară această pondere nu trecea de 30%. În 1935, 72% din muncitoarele din industria textilă erau considerate ca necalificate, iar în industria alimentară aproape 80% din muncitori erau socotiți fără calificare⁷⁴). Materialele existente în Arhivele Statului permit evidențierea folosirii muncii necalificate în numeroase întreprinderi industriale. Uzinele metalurgice „Titan-Nadrag-Calan” aveau în anul 1936 un număr de 4.578 muncitori dintre care 2.870 erau necalificați⁷⁵), uzi-

⁷⁰) Vezi *Statistica industriei extractive* 1934, p. 202—203 și 1942, p. 41, 49, 57 și 69.

⁷¹) *Ibidem*.

⁷²) Arh. St. Buc., U.G.I.R., dos. nr. 48/65 1936 (nepaginat).

⁷³) A.L.A.C.I. anul X, nr. 1—3, ianuarie—martie 1939, p. 146.

⁷⁴) *Enciclopedia Romîniei*, vol. III, p. 825 și 898.

⁷⁵) Arh. St. Buc., U.G.I.R. dos. 51/66/1936.

nele „Industria Sîrmei” din Cîmpia Turzii cuprindeau în anul 1937 un număr extrem de mare de muncitori necalificați — 1.407 din totalul de 1.953 muncitori ⁷⁶⁾. La întreprinderea „Romînofir” S.A. — Tîlmaciu-Sibiu din cei 866 muncitori cîți lucrau în anul 1937, majoritatea covârșitoare — și anume 793 — era formată din muncitori necalificați ⁷⁷⁾; la „Industria de bumbac” din Lugoj, în anul 1938, din 114 muncitori, 102 erau necalificați ⁷⁸⁾. În anul 1937 la fabrica de bere „Bragadiru” din București lucrau 437 muncitori dintre care 204 necalificați ⁷⁹⁾, iar la fabrica de ciocolată „Suchard” S.A.R. București, în același an, din 437 muncitori, 345 erau necalificați ⁸⁰⁾.

În industria lemnului, care cuprindea un însemnat număr de muncitori — peste trei sferturi erau necalificați. Cîteva date referitoare la unele dintre cele mai mari întreprinderi aparținînd acestei ramuri, demonstrează cele de mai sus. „Societatea anonimă pentru exploatarea de păduri și ferăstrae cu vaporii” — fostă Göetz — avea în anul 1938 un număr de 225 muncitori calificați și 1.942 muncitori necalificați ⁸¹⁾, „Drajna” — din Măneciu-Ungureni din 738 muncitori 557 erau necalificați ⁸²⁾, iar „Albina”-Tarcău, folosea, în același an, numai 96 muncitori calificați și 634 muncitori necalificați. (la aceștia se mai adăugau 500 muncitori sezonieri) ⁸³⁾.

Datele prezentate mai sus, atît pe ansamblul industriei, a principalelor sale ramuri, cît și pe exemplul unor întreprinderi demonstrează că mîna de lucru necalificată se folosea pe scară din ce în ce mai largă, mai ales în acele ramuri industriale care erau extrem de înapoiate și care foloseau o tehnică rudimentară.

Evoluția numerică a clasei muncitoare, repartitia teritorială și concentrarea ei în mari întreprinderi și în unele centre industriale au avut loc în condițiile intensificării exploatării muncitorilor și a înrăutățirii continue a nivelului lor de trai, ceea ce a adîncit și mai mult contradicțiile dintre clasa muncitoare și exploatare. Repartitia teritorială și concentrarea muncitorilor în anumite centre industriale au constituit factorii obiectivi care au favorizat unirea muncitorilor și desfășurarea luptei de clasă cît și rezistența activă împotriva fascizării țării și a pregătirilor de război.

Crunta exploatare a burgheziei și moșierimii apăsa și asupra unui însemnat număr de *muncitori agricoli*. În perioada cuprinsă între anii 1934—1940 numărul acestora a fost în continuă creștere.

Dezvoltarea capitalismului la sate îngroșa tot mai mult rîndurile țărănimii sărace și ale proletariatului agricol. Urmările acestei grave situații de ruinare a țărănimii se oglindesc în rezultatele recensămintelor făcute în această perioadă, cel din 1930 și din 1941. Potrivit recensămîntului general din anul 1930 existau 700.000 de familii țărănești fără nici un petec de

⁷⁶⁾ Ibidem, dos. 59/76 1937 (nepaginat).

⁷⁷⁾ Ibidem, dos. 59/76 1937.

⁷⁸⁾ Ibidem.

⁷⁹⁾ Ibidem, dos. 48/74/1937.

⁸⁰⁾ Ibidem.

⁸¹⁾ Arh. St. Buc., U.G.I.R., dos. nr. 43/83/1938 (nepaginat).

⁸²⁾ Ibidem.

⁸³⁾ Ibidem.

pământ, iar alte 610.000 aveau în total numai 320.000 ha., adică în medie câte un pogon de gospodărie⁸⁴).

Adâncirea procesului de diferențiere a țărănimii, în condițiile crizei agrare, începută încă înainte de 1929 și care continua să se desfășoare și în perioada fascizării țării și a pregătirii războiului antisovietic a făcut ca numărul proletarietului agricol să crească continuu.

După datele recensământului din anul 1941 (care nu cuprinde cifre pentru nordul Transilvaniei) rezultă că mai mult de o cincime din numărul gospodăriilor țărănești nu întruneau cerințele minime de a putea fi încadrate în categoria „exploatațiilor propriu-zise”. Grupa „exploatațiilor mărunte”, care reprezentau 20,9% din numărul total al gospodăriilor țărănești, cuprindea gospodării cu o suprafață de pământ de mai puțin de 1 ha. fiecare. Aceste gospodării erau nevoite să-și procure mijloace de trai, în principal, prin vânzarea forței de muncă. Ținând seama de nivelul extrem de scăzut al salariilor din agricultură, socotind că cel puțin doi membri din fiecare familie își vindeau forța de muncă, înseamnă că numărul muncitorilor agricoli permanenți și sezonieri angajați la moșieri și chiaburi depășea un milion.

Pentru a ilustra amploarea luată de răspîndirea muncii salariate pe moșii, la recensământul din 1941 au fost înregistrate 16.294 de exploatări agricole pe terenul propriu al exploatatorului, care erau lucrate exclusiv cu muncitori plătiți. Exista de asemenea un număr de 4.456 exploatări agricole luate în întregime în arendă și exploatare numai cu muncitori plătiți și alte 4.716 exploatări agricole în parte proprietatea capitalistului în parte luate în arendă, pe care se foloseau muncitori salariați⁸⁵).

Munca salariată era foarte răspîndită în regiunile viticole ale țării. Numai în anul 1937 în aceste regiuni se folosea un număr de aproximativ 500.000 muncitori agricoli⁸⁶).

Cît privește repartitia teritorială a muncitorilor permanenți din agricultură, numărul cel mai mare se afla în cîmpia Dunării, urmînd apoi lunca Prutului și Siretului și în al treilea rînd podișul Transilvaniei. Aceste trei regiuni ale țării ocupau 46% din numărul total al muncitorilor permanenți, înregistrați de statistica oficială⁸⁷). Chiar după statisticile oficiale — și care evident căutau să mascheze pe cît posibil realitatea, mai ales atunci cînd era vorba de situația proletarietului — desprindem că în cadrul agriculturii se folosea pe scară largă munca femeilor și a copiilor. Ponderea femeilor și a copiilor în totalul muncitorilor agricoli permanenți era foarte mare. Ziarul „Aurora” din iunie 1935 semnala că în agricultură „salarizați cu ziua și argați erau 355.083 bărbați și 247.334 femei...”⁸⁸) deci o pondere de aproximativ 73%. Cel mai mare număr de femei și copii era folosit în cîmpia Dunării și în regiunea subcarpaților meridionali.

⁸⁴) Gh. Gheorghiu-Dej, *Raportul de activitate a C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al Partidului, E.S.P.L.P. 1955* și Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, din 27 aprilie 1962*, Ed. politică Buc., 1962, p. 15.

⁸⁵) „Comunicări statistice”, nr. 3, 1945, p. 5.

⁸⁶) „Excelsior”, 24 aprilie 1937.

⁸⁷) „Comunicări statistice”, nr. 16, 1947, p. 3—4.

⁸⁸) „Aurora”, 22 iunie 1935.

În strînsă legătură cu proletariatul agricol erau muncitorii forestieri. Numărul acestora, atît permanenți cît și sezonieri se ridica în perioada dintre cele două războaie mondiale la aproximativ 200.000 muncitori.⁸⁹⁾

Evoluția clasei muncitoare, concentrarea muncitorilor în centre industriale și mari întreprinderi a avut loc în condițiile înrăutățirii continue a situației lor materiale, a adîncirii gradului de pauperizare absolută și relativă. „În România burghezo-moșierească — arată tovarășul Gheorghiu-Dej — an de an, o parte tot mai mare a venitului național — produs prin truda muncitorilor și țăranilor muncitori — era folosită pentru îmbogățirea clasei capitaliștilor și moșierilor și a altor pături parazitare, iar partea din venitul național care revenea clasei muncitoare și țăranimii muncitoare se micșora de la un an la altul pe calea reducerii salariilor, a scăderii veniturilor țăranimii, a fiscalității excesive, a creșterii șomajului și a sărăcirii continue a celor ce muncesc de la orașe și sate”⁹⁰⁾.

Pauperizarea clasei muncitoare s-a manifestat cu deosebire prin înrăutățirea permanentă a condițiilor de muncă. Durata excesivă a zilei de peste 8 ore muncă se menținea și în această perioadă deși în anul 1928 fusese dată o lege cu privire la reglementarea zilei de muncă de 8 ore⁹¹⁾. Ca urmare a măsurilor luate pe linia fascizării țării și a pregătirii războiului antisovietic, ziua de muncă s-a menținut cu mult peste 8 ore. Capitaliștii se ridicau deschis împotriva zilei de muncă de 8 ore. Adresîndu-se, în anul 1934, Ministerului Muncii, președintele U.G.I.R. spune că atît legile existente cît și situația de fapt cer ca în interesul bunului mers al industriei, fiecare întreprindere să-și păstreze întreaga libertate de a proceda în această privință (respectarea sau nerespectarea zilei de muncă de 8 ore), conform intereselor ei⁹²⁾. În centrul carbonifer al țării — Valea Jiului — în condiții deosebit de grele, minerii lucrau în medie cite 12—13 ore pe zi⁹³⁾. Pentru cel mai important centru industrial — București — Inspectoratul muncii arăta în 1938 că „în industriile din București durata normală de muncă era de 10—12 ore chiar în întreprinderile mari”⁹⁴⁾. Din ancheta făcută în municipiul Cluj în anul 1937 — cu privire la durata muncii în întreprinderile industriale — reiese că aproape un sfert din numărul muncitorilor lucrau peste 48 ore săptămînal⁹⁵⁾.

Exploatarea clasei muncitoare s-a agravat și prin intensificarea muncii, apliceîndu-se metodele „moderne” de stocare a plusvalorii, Ford, Taylor, Bedeux etc. Astfel, în timp ce în anul 1937 față de anul 1927 forța motrică pe cap de salariat a fost aproximativ aceeași, personalul ocupat s-a mărit cu 31%, iar producția industrială a crescut cu 61,2%⁹⁶⁾. Așa cum arăta P.C.R.

⁸⁹⁾ *Enciclopedia Romîniei*, vol. III, p. 46, 461.

⁹⁰⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1955—1959*, Ed. politică Buc., 1959, p. 62.

⁹¹⁾ „Monitorul Oficial”, 13 aprilie 1928 (articolul 34 al legii amintite).

⁹²⁾ Arh. St. Buc., U.G.I.R., dos. 31/52/1934 (nepaginat).

⁹³⁾ *Buletinul muncii*, vol. III, 1939, p. 650.

⁹⁴⁾ *Inspecția muncii*, 1938, p. 28.

⁹⁵⁾ T. V. Bindea, *Condițiunile de muncă și de trai ale muncitorilor din Cluj*, 1939, p. 14.

⁹⁶⁾ Vezi N. N. Constantinescu, V. Axenciuc, *Capitalismul Monopolist în România*, Ed. politică, Buc., 1962, p. 271.

„Raționalizarea capitalistă în România, care s-a introdus și se introduce în condițiile unei tehnici cu un nivel scăzut, s-a făcut printr-o exploatare deosebit de hrăpăreață a puterii de muncă”⁹⁷).

Intensificarea muncii a avut drept rezultat o creștere însemnată a numărului de accidente.

Condițiile grele de muncă din întreprinderi ruinau sănătatea muncitorilor. Munca se desfășura în clădiri insalubre, lipsite de spațiu și lumină, de aer și de încălzire. Despre Atelierele centrale de Confecții din București, ziarul „Drumul femeii” scria: „...sînt numai două ventilații în plafon și nu le dă drumul, spune că nu are curent... fi doare capul pe muncitori de mirrosul de mangal, de multe ori le vine rău, cad jos și-i scot pe brațe afară”⁹⁸). La uzinele „Malaxa”, care executau comenzi militare, se lucra în condiții insuportabile. „...acum 3—4 săptămîni — se arăta într-o notă internă a întreprinderii pentru anul 1938 — cîțiva lucrători de la muniții au leșinat în timpul lucrului... în aceeași zi după masă cazul s-a repetat fără ca intervenția medicală să fie posibilă”⁹⁹).

La toate acestea se adăugau teroarea, supravegherea atentă a patroanelor și slugilor lor. De altfel, în această perioadă, cînd s-a trecut deschis la pregătirea războiului antisovietic, în întreprinderile capitaliste metodele polițiste și teroarea au devenit condiții caracteristice în care lucrau muncitorii. „N-ai voie să schimbi o vorbă cu vecina. De cum deschizi gura ai parte de o ploaie de injurători...”¹⁰⁰) — arăta „Drumul femeii” referindu-se la fabrica de cauciuc „Bazaltul” din București. Administratorul, delegat al uzinelor „Malaxa”, dădea ordine subalternilor „...să se facă zilnic poliție, printre lucrători, pentru ca să se poată preîntîmpina din timp eventualele mișcări subversive ale lucrătorilor”¹⁰¹).

Pe lângă faptul că muncitorii erau supuși unor condiții de muncă extrem de grele, ei nu beneficiau nici de concediile de odihnă la care aveau dreptul. Așa cum arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, „După o istovitoare trudă de ani de zile, muncitorul, de multe ori, în loc de concediu pentru odihnă, era concediat, adică era trimis la „odihnă” de luni de zile, fără salariu, fără posibilitatea de a-și asigura hrana zilnică”¹⁰²).

Situația clasei muncitoare s-a agravat și ca urmare a creșterii supra-populației relative, a șomajului. Deși în perioada de după criza economică din 1929—1933, șomajul a înregistrat o anumită scădere, datorită noilor condiții în care se dezvoltă industria, el a continuat să existe. Prin aceasta se înrăutățea nu numai situația muncitorilor înlăturați din producție, ci și a celor care continuau să lucreze, atît prin reducerea salariilor cît și prin impunerea unor condiții și mai grele de muncă. Pentru anul 1935 ziarul „Aurora” consemna că numărul total al șomerilor industriali se ridica la peste 200.000 de oameni¹⁰³). La o conferință a sindicatelor muncitorilor din

⁹⁷) *Documente din istoria P.C.R.*, vol. III, E.S.P.L.P., 1956, p. 323.

⁹⁸) „Drumul femeii”, 22 iunie 1935.

⁹⁹) Arh. St. Buc., fond „Malaxa”, 12/1938 (nepaginat).

¹⁰⁰) „Drumul femeii”, 22 iunie 1935.

¹⁰¹) Arh. St. Buc., fond „Malaxa”, dos. 12/1938 (nepaginat).

¹⁰²) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1955—1959*, Ed. politică, Buc., 1959, p. 64.

¹⁰³) „Aurora”, 22 iunie 1935.

industria petrolului, ținută în ianuarie 1937, se arăta că în Valea Prahovei erau peste 15.000 de șomeri¹⁰⁴). Societatea carboniferă „Petroșani” a conce-
diat în anul 1935 un număr de 1.500 muncitori¹⁰⁵). În răspunsul patronilor
fabricilor de sticlă trimis în 1935 U.G.I.R.-ului se recunoștea deschi-
sența șomajului. „La noi fabricile lucrează 4—5 luni pe an — spuneau
aceștia — astfel că în restul de 8 luni lucrătorii au odihnă completă...”¹⁰⁶)

„Șomajul, cu toată înviorarea industriei grele legate de pregătirea de
război — se sublinia în Rezoluția Plenarei a V-a a C.C. al P.C.R. din august
1936 — continuă să cuprindă mase mari de muncitori și funcționari. Zeci
de mii de fii și fiice ai muncitorilor și funcționarilor săraci sînt pe drumuri
și fără nici o perspectivă să fie atrași în procesul de producție”¹⁰⁷). Cît pri-
vește ajutorul de șomaj, acesta era ca și inexistent, burghezia împotrindu-se
din răspuneri legiferării ajutorului de șomaj. Mai mult decît atît, în anul 1937
U.G.I.R. a luat hotărîrea de a nu mai plăti ajutorul de șomaj. „...am avut
onoarea a vă aduce la cunoștință că U.G.I.R. examinînd situația șomajului
— se spunea în nota către Ministerul Muncii din 8 februarie 1938— a soco-
tit că nu mai e cazul de a continua contribuția pentru ajutorarea șome-
rilor”¹⁰⁸).

Anii 1934—1940 au fost caracterizați printr-o puternică ofensivă a bur-
gheziei împotriva nivelului de trai al clasei muncitoare. Fascizarea țării și
militarizarea economiei naționale s-au răsfrînt asupra salariului real care a
cunoscut în această perioadă o scădere de 18%¹⁰⁹). „Muncă peste puteri și
salarii de foame, amenințarea de fiice zi de a se vedea azvîrliți în rîndurile
șomerilor, teroare și gloanțe în loc de pîine și drepturi — arăta tovarășul
Gheorghe Gheorghiu-Dej — aceasta era partea muncitorilor, din truda
cărora capitaliștii din țară și de peste hotare îngrămădeau uriașe profi-
turi”¹¹⁰).

Dar și în această perioadă ofensiva patronală împotriva drepturilor ele-
mentare ale muncitorilor a atras după sine o înăsprire a luptei de clasă.

Conducînd clasa muncitoare în lupta pentru îmbunătățirea situației
sale, împotriva prelungirii duratei zilei de muncă, pentru repaus duminical
și pentru condiții mai bune de muncă și de trai, P.C.R. arăta muncitorilor
că numai lupta pentru revendicări economice nu poate salva clasa munci-
toare de exploatare capitalistă. Orice luptă pentru cerințele zilnice trebuia
legată cu lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc și a politicii sale
antipopulare și antinaționale.

P.C.R. care în această perioadă ducea o luptă neobosită împotriva fas-
cismului și a pregătirilor de război, a condus în același timp, în mod ne-
mijlocit, grevele, demonstrațiile, întrunirile de protest organizate de munci-
tori împotriva condițiilor grele de muncă din întreprinderile capitaliste.

¹⁰⁴) „Metalurgistul”, februarie 1937.

¹⁰⁵) „Avîntul”, Petroșani, mai 1935.

¹⁰⁶) Arh. St. Buc. U.G.I.R., dos. 11/54/1935 (nepaginat).

¹⁰⁷) *Documente din istoria P.C.R. 1934—1937*, E.S.P.L.P., 1957, p. 463.

¹⁰⁸) Arh. St. Buc., U.G.I.R., dos. 34/81/1938, (nepaginat).

¹⁰⁹) N. N. Constantinescu, V. Axenciuc, *Capitalismul monopolist în România*,
Ed. politică, Buc., 1962, p. 277.

¹¹⁰) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc.,
1961, p. 5.

Astfel, în anul 1934 muncitorii din bazinul Comănești-Bacău, metalurgiștii de la Shiell-Brașov, muncitorii de la întreprinderile forestiere din Ciuc au declarat grevă, cerînd încetarea concedierilor și sporirea salariilor. La scurt timp, muncitorii cefești din București, Iași, Galați, Timișoara și din alte centre feroviare, au declarat greve. Petroliștii din Valea Prahovei, acționînd în front unic, au părăsit lucrul. Luptînd împotriva condițiilor grele de muncă, metalurgiștii de la uzinele „Malaxa”, împreună cu cei de la „Titan”, au organizat o demonstrație, scandînd lozinci ca: Jos fascismul, jos războiul! ¹¹¹⁾).

Luptele greviste și antifasciste ale clasei muncitoare au continuat și în anii următori. Între 1935—1936 valul grevelor a cuprins muncitorimea din Arad, Timișoara, București, Tg. Mureș, Cluj etc. ¹¹²⁾. Un înalt model de combativitate și solidaritate proletară l-a constituit, în 1935, puternica grevă a celor peste 4.200 muncitori de la fabrica „Buhuși” împotriva condițiilor de muncă și a încercărilor autorităților de militarizare a întreprinderii.

După datele oficiale, numărul grevelor și al conflictelor de muncă a crescut de la 258 în 1934 la 343 în anul 1936 ¹¹³⁾. În februarie 1936 la „Reșița” 9.000 de muncitori, la „Titan-Nadrag-Calan” 320 muncitori au denunțat contractul colectiv din cauza concedierilor și a salariilor mici ¹¹⁴⁾. În martie același an, la Arad, 2.600 muncitori textiliști au intrat în grevă. „Textiliștii de aici — scria ziarul „Vîltoarea” — se luptă strîns uniți, romîni, unguri și șvabi și după exemplul „dermatiştilor” sînt ajutați de masele muncitorești din celelalte orașe...” ¹¹⁵⁾. Muncitorii din Valea Jiului au organizat, în aprilie 1936 numeroase întruniri — la Petroșani, Petrila, Lonea, Aninoasa, Vulcan și Lupeni — cerînd sporirea salariilor cu 15% și împotriva încercărilor capitaliștilor de a închide unele mine ¹¹⁶⁾.

În ciuda condițiilor deosebit de grele create prin instaurarea dictaturii regale și a febrilelor pregătiri de război, P.C.R. a reușit să organizeze și în acești ani o serie de acțiuni greviste. Inseși oficialitățile timpului care, așa cum se știe, în mod intenționat au trecut sub tăcere multe din acțiunile clasei muncitoare, recunosc că în 1939 au avut loc 18 greve și 321 conflicte de muncă, numărul participanților fiind de aproape 70.000 muncitori ¹¹⁷⁾. Faptul că statistica burgheză a micșorat, în mod vădit, numărul grevelor este cît se poate de evident, deoarece într-o notă a siguranței statului se arăta că numai în București au avut loc în 1939, 24 de greve ¹¹⁸⁾.

Cu toate că cercurile guvernante au luat cele mai severe măsuri pentru înăbușirea mișcării muncitorești, îndreptîndu-și atenția îndeosebi asu-

¹¹¹⁾ *Lecții în ajutorul celor care studiază Istoria P.M.R.*, Ed. politică, Buc.,

¹¹²⁾ *Ibidem*, p. 364.

¹¹³⁾ *Conflictele colective de muncă*, Buc., 1940, p. 39—41. Precizăm că nici pe departe aceste cifre nu cuprind toate grevele și conflictele de muncă ce au avut loc în perioada respectivă. Ele se referă numai la întreprinderile care au fost inspectate în anii 1934 și 1935.

¹¹⁴⁾ „Vîltoarea”, 9 februarie 1936.

¹¹⁵⁾ *Ibidem*, 1 martie 1936.

¹¹⁶⁾ „Avîntul”, Petroșani, 12 aprilie 1936.

¹¹⁷⁾ „Buletinul muncii”, anul XX, vol. I ianuarie—martie 1940, p. 18 și *Zece ani de domnie...*, 1940, vol. III, p. 108.

¹¹⁸⁾ „Analele Institutului de Istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, nr. 1, 1962, p. 105.

pra principalelor centre industriale, nu au putut fi împiedicate acțiunile muncitorilor de la Reșița, din porturile Galați și Constanța, din orașele Cluj, Arad, Oradea etc. De asemenea, n-au putut fi împiedicate nici grevele muncitorilor din București de la „Vulcan”, „Metaloglobus”, „Arsenal”, „Pirotehnica Armatei”, „Mociornița”, „Galia”, „Fichet” ș.a.m.d.¹¹⁹⁾.

Expresie elocventă a creșterii intensității și combativității luptei clasei muncitoare au fost manifestațiile care au avut loc la 1 mai 1939 în aproape toate centrele mari din țară și în primul rând în București. Ridicându-se împotriva exploatării orunde la care erau supuse masele, P.C.R. a demască totodată politica dusă de virfurile oligarhiei financiare în scopul transformării țării într-un cap de pod al agresiunii antisovietice. P.C.R. a fost singura forță politică ce s-a ridicat în apărarea intereselor naționale ale întregului nostru popor.

*
* *
*

Înfăptuindu-se cu consecvență politica leninistă de construire a socialismului, în țara noastră a fost lichidată înapoierea economică, s-au dezvoltat continuu și într-un ritm necunoscut vreodată în istoria României, forțele de producție ale țării. Dezvoltarea impetuoasă a industriei, cu deosebire a industriei grele, a dus la modificarea proporțiilor de bază din industrie. Industria mijloacelor de producție a devenit, în anii construcției socialiste, preponderentă, ajungând să reprezinte peste 60% din întreaga producție industrială a țării. Principala atenție o acordă partidul nostru ramurilor hotărâtoare pentru construirea și dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului: industria constructoare de mașini, industria energetică, industria extractivă, siderurgică și chimică. Ca urmare a profundelor transformări revoluționare a fost schimbată din temelii structura socială a țării, situația claselor și păturilor sociale, raporturile dintre ele.

Lichidând exploatarea omului de către om, desfășurarea victorioasă a revoluției populare și a construcției socialiste au determinat transformări în situația și natura clasei muncitoare. „În timp ce sub capitalism — spunea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — clasa muncitoare era o clasă lipsită de mijloace de producție, o clasă exploatăată, asuprită și lipsită de drepturi, azi clasa muncitoare este stăpână pe principalele mijloace de producție și muncește pentru sine însăși, pentru binele tuturor oamenilor muncii; ea este clasa conducătoare în stat¹²⁰⁾.”

Rolul clasei muncitoare în organizarea și conducerea producției a crescut necontenit pe măsura dezvoltării orînduirii noastre socialiste și crește și mai mult în condițiile desăvîrșirii construcției socialiste. Această creștere este determinată în primul rând de faptul că lucrînd în ramura conducătoare a economiei, în industrie, și fiind promotorul politicii de industrializare socialistă, sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul

¹¹⁹⁾ Lecții în ajutorul celor se studiază Istoria P.M.R., Ed. politică Buc., p. 393.

¹²⁰⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări 1955—1959*, Ed. politică, Buc., 1959, p. 29.

crează baza tehnică materială pentru dezvoltarea continuă și armonioasă a tuturor ramurilor economiei naționale. În anii construirii socialismului a sporit continuu contribuția clasei muncitoare în domeniul producției materiale. Încă în anul 1959 clasa muncitoare a produs 57,6% din venitul național al țării, iar în anul 1965, o dată cu încheierea planului de șase ani, contribuția ei va reprezenta mai mult de 60%.

Importante schimbări s-au petrecut atât în creșterea puternică a rîndurilor clasei muncitoare cît și în compoziția ei, schimbări determinate înainte de toate de opera de industrializare socialistă a țării. Astfel numărul mediu scriptic al muncitorilor din principalele ramuri ale economiei naționale a crescut de la 1.222.900 în 1950 la 2.284.100 în anul 1960. În perioada șesenalului, datorită cerințelor desăvîrșirii construcției socialiste se prevede, ca pe baza sporului populației apte de muncă, numărul salariaților să crească cu încă aproximativ un milion. Numai în primii doi ani ai planului de șase ani numărul acestora a crescut cu aproximativ 400.000.

Așa cum se știe, în România burghezo-moșierească majoritatea muncitorilor erau ocupați în ramurile industriei ușoare și în întreprinderi de dimensiuni mici. În anii revoluției populare creșterea rîndurilor clasei muncitoare are loc în special pe baza mării industrii. Numărul muncitorilor ocupați în industria cărbunelui, petrolului, metalurgiei feroase, construcții de mașini și prelucrarea metalelor și industria chimică a fost de 217.000 în 1950 și de 390.700 în anul 1960. Peste 84% din numărul total al muncitorilor industriali lucrau în anul 1960 în întreprinderi care aveau peste 500 muncitori fiecare. Toate acestea au înlesnit creșterea conștiinței socialiste, a nivelului de organizare, au sporit combativitatea și rolul conducător al clasei muncitoare.

Schimbări importante au intervenit în repartitia teritorială a muncitorilor pe diferite regiuni ale țării. În România burghezo-moșierească clasa muncitoare era concentrată în cîteva centre industriale ca București, Valea Prahovei, Valea Jiului, Reșița. Regiuni mult rămase în urmă ca: Oltenia, Moldova, Dobrogea și Maramureș cuprindeau un număr infim de muncitori. Ca urmare a politicii partidului nostru de repartizare rațională a forțelor de producție, în anii puterii populare a crescut mult numărul muncitorilor din aceste regiuni. În Moldova s-au construit importante întreprinderi industriale ca laminorul de la Roman, fabrica de rulmenți din Bîrlad, întreprinderile chimice din regiunea Bacău, hidrocentrala de la Bicaz. În Oltenia și Muntenia se dezvoltă industria petrolieră și fabrici constructoare de mașini, toate acestea cuprinzînd un însemnat număr de muncitori. Pe harta țării au apărut orașe noi cu o populație muncitorească tot mai numeroasă, ca Victoria, Onești, Săvinești, Năvodari etc.

În condițiile mecanizării continue a agriculturii, a creșterii numărului stațiunilor de mașini și tractoare a sporit numărul muncitorilor care lucrează în agricultură, ca un nou detașament al clasei muncitoare. Astfel, numai numărul tractoriștilor-mecanizatori a crescut de la 20.700 în 1950 la 53.000 în 1960. Sporirea numărului de muncitori la sate a contribuit la întă-

rirea rolului conducător al clasei muncitoare în construcția socialistă, la întărirea regimului nostru popular, a alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare.

Procesul construcției socialiste în țara noastră, succesele de însemnătate istorică obținute au dus la creșterea neconținută a nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii. Toate acestea demonstrează — așa cum a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al partidului, — că „Eroica noastră clasă muncitoare s-a dovedit a fi la înălțimea misiunii sale istorice de conducătoare a tuturor oamenilor muncii în lupta pentru construirea societății socialiste”¹²¹).

¹²¹) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvântări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 98.

UNA DIN FORMELE DE LUPȚĂ A MASELOR ȚĂRĂNEȘTI IMPOTRIVA EXPLOATĂRII FEUDALE DIN MOLDOVA ÎN PREAJMA ȘI ÎN TIMPUL REVOLUȚIEI DE LA 1848 : FUGA PESTE HOTARE

GH. PLATON

Instaurarea „legii clăcii” prin Regulamentul Organic a adâncit în mod considerabil contradicțiile interne. Întreaga epocă regulamentară se caracterizează printr-o violență desfășurare a luptei de clasă. În perioada precedentă și în timpul anului revoluționar 1848, mai ales, frământările maselor au cunoscut o asemenea amploare, încît posibilitatea declanșării unei mișcări cu caracter general era inevitabilă.

Alături de cauzele ce decurgeau din aplicarea dispozițiilor regulamentare și din procesul obiectiv de dezvoltare a capitalismului în agricultură, specific Țărilor Române, un șir de alte cauze, caracteristice perioadei la care ne referim, reprezentate de unele calamități naturale, au adâncit starea de mizerie a maselor, au accentuat contradicțiile și au determinat intensificarea luptei de clasă. Împreună cu acestea, la conturarea situației revoluționare din Moldova acestor ani a contribuit, de asemenea, eoul produs de mișcarea revoluționară, continuată, după eșecul din martie, de revoluționarii emigrați în colaborare cu forțele interne precum și influența exercitată de revoluția din Țara Românească și de revoluțiile din Imperiul habsburgic.

Începînd din anul 1846, cînd, în general, situația revoluționară din Moldova începe să-și definească conturul, mișcările maselor, ale țărănimii în-deosebi, devin din ce în ce mai puternice. Împotriva exploatării feudale și fiscale, exercitate de boierime și de stat — principalul instrument de constrîngere în mîna clăseii dominante — masele țărănești desfășoară o neîntreruptă luptă, reprezentată printr-o serie de forme de manifestare, care diferă în funcție de împrejurările locale, de numărul și combativitatea locuitorilor, de posibilitatea de intervenție a aparatului represiv, de așezarea geografică ș.a.

De asemenea, formele luptei variază în timp, în cuprinsul aceluiași sat sau a aceleiași regiuni. Ele cresc, se dezvoltă, în raport cu adîncirea contra-

dicțiilor și cu maturizarea spiritului revoluționar generat de cauze profunde care aparțin orînduirii feudale.

În perioada care ne preocupă asistăm la puternice mișcări țărănești. În jalbele lor, pătrunse de un zguduitor dramatism, țărani denunță sălbăticele forme de exploatare ale reprezentanților lumii feudale aflată în plină criză. În ansamblul lor, cererile țăranilor constituie un act acuzator și demascator. Din ele se desprinde voința fermă a maselor de a scutura cătușele feudalismului. Această voință este ilustrată veridic mai ales de lupta directă împotriva orînduirii și a sprijinitorilor acesteia. Locuitorii satelor refuză să presteze boierescul sau alte obligații de natură feudală, răspund forței prin forță, întreprind acțiuni de masă, organizate, care vădesc o dorință fierbinte de libertate și dreptate socială.

Mișcările țărănești, în cadrul cărora se situează și continuele și masivele strămutări în interiorul Principatului¹⁾ sau pribegirile peste hotar, au zdruncinat puternic temeliiile feudalismului. Ele s-au manifestat pretutindeni, în forme și cu intensitate variată. Din cauze asupra cărora nu este locul să stăruim aici, aceste mișcări parțiale nu au putut fi canalizate și organizate în vederea nimicirii feudalismului prin revoluție. Cu toate acestea însă, rezultanta generală a acestor mișcări parțiale, frământarea generală internă au constituit în ultimă instanță elementul principal care a determinat transformările ulterioare și dezvoltarea țării.

Din aceste considerente, cunoașterea frământărilor sociale din perioada cînd începe epoca modernă prezintă un deosebit interes. Clasificarea tuturor aspectelor va putea duce la realizarea unui tablou unitar în care rolul maselor populare, făuritoare ale istoriei, va fi înfățișat în adevărata sa lumină.

În cele ce urmează vom încerca să desprindem măsura în care fuga locuitorilor peste hotare și implicațiile interne, provocate de desfășurarea continuă a acestei forme de manifestare a luptei maselor, au constituit o afirmare hotărîită a protestului popular împotriva orînduirii sociale și au contribuit la slăbirea bazelor acesteia.

*
* * *

Alături de strămutările interne, și mai evidentă decît acestea, fuga sau pribegia locuitorilor peste granițe reprezintă o manifestare puternică a luptei maselor împotriva exploatării feudale și a opresiunii fiscale. Fenomenul este generat în mod exclusiv de tendința locuitorilor de a se elibera de sarcinile feudale.

Așa cum se desprinde din informațiile parțiale oferite de materialul documentar²⁾ — și cum este și firesc de altfel — numărul locuitorilor strămutați în interiorul țării depășește cu mult pe cel al pribegiilor. Faptul se

¹⁾ Vezi, în această privință Gh. Platon, *Contribuții la cunoașterea frământărilor țărănești din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848—1849. Strămutarea locuitorilor*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Buc., 1962.

²⁾ Vezi anexa.

explicită prin aceea că de „avantajul” trecerii peste hotare se puteau folosi doar locuitorii satelor de pe graniță. Important de subliniat însă — și în cazul acesta ca și în acela al strămutărilor — este nu atât numărul locuitorilor pribegiți, cât mai ales continuitatea procesului care poate fi urmărită fără întrerupere în întreaga epocă a Regulamentului Organic. Fuga locuitorilor peste hotare, în Rusia mai cu seamă, constituia o deprindere — des subliniată în documentele vremii — pe care o manifestau locuitorii satelor de pe graniță. Avantajul așezării oferea acestora posibilitatea de a exercita presiuni asupra proprietarilor sau chiar a ocîrmuirii în vederea satisfacerii unora dintre revendicările lor. Așa, spre exemplu, mișcările populare care au prefațat epoca regulamentară în Moldova, în cadrul cărora pribegirile au jucat un rol important³⁾, au determinat ocîrmuirea să amîne aplicarea dispozițiilor legiuirii pentru satele ținuturilor de margine. Cînd, în 1838, termenul expirase, noi mișcări au făcut necesară o nouă amînare. Claca regulamentară a fost impusă locuitorilor acestor ținuturi, ca și tuturor celorlalți locuitori ai Moldovei, prin forța armelor.

Pribegirile, generate de aceleași cauze ca și strămutările interne, care au cunoscut anumite perioade de vîrf, așa cum a fost, de pildă, în 1834 sau în 1841⁴⁾, s-au desfășurat continuu. În perioada de care ne ocupăm, cu excepția anului 1847 și începutul anului 1848, cînd procesul este mai intens și manifestările mai violente, pribegirile nu au depășit limitele obișnuite sub raport numeric. La prima vedere, ținînd seama de înăsprirea maximă a contradicțiilor interne, faptul ar părea surprinzător. În realitate însă, fenomenul este mai slab reprezentat în raport cu celelalte forme de manifestare ale luptei de clasă, deoarece împrejurările revoluționare din martie, la care s-au adăugat apoi revoluțiile din Imperiul habsburgic și cea din Țara Romînească, au determinat o mai atentă supraveghere a granițelor. Aceeași grijă o manifestau la rîndul lor și autoritățile militare ruse la granița cu Moldova. Cu toate acestea, pribegirea a constituit însă o realitate organic încadrată în lupta maselor împotriva exploatării feudale.

Procentul cel mai mare de fugari l-au dat și acum locuitorii satelor de pe marginea Prutului. Comunicația relativ lesnicioasă între cele două maluri permitea realizarea unor strînse legături între locuitori. De asemenea, tratamentul privilegiat pe care autoritățile ruse îl acordau fugarilor, cărora li se aplica regimul coloniștilor, a determinat aflusul continuu al locuitorilor tentați de perspectiva de a scăpa de obligațiile feudale care, în Moldova, deveniseră deosebit de apăsătoare. Autoritățile ruse nu înapoiau pe fugari decît în împrejurări cu totul excepționale, atunci cînd aceștia se făceau

³⁾ V. Popovici, *Cauzele mișcărilor țărănești din Moldova oglindite în rapoartele Comisiilor de anchetă din anii 1831—1833*, în „Studii și cercetări științifice”, seria a III-a, științe sociale, Academia R.P.R. Filiala Iași, anul V, nr. 3—4, p. 439—486 și Gh. Platon, *Cu privire la pribegirea locuitorilor din Moldova în anul 1834*, în „Analele științifice” ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secțiunea a III-a (științe sociale), t. IV, anul 1958, p. 49—60.

⁴⁾ Vezi spre exemplu *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, editate de Direcția generală a Arhivelor Statului București, 1960, p. 23—26 și Arh. St. Iași, Tr. 766, op. 906, dos. nr. 692, Tr. 1316, op. 1488, dos. nr. 406.

vinovați de delict de competență penală. În fața acestei situații, ocîrmuirea moldoveană, prin propriile sale mijloace, s-a străduit să asigure o mai severă pază a graniței și a satelor situate în lungul acesteia. Pichetele de soldați din miliție, așezate la distanțe mari, nu puteau asigura un control permanent și eficace. De aceea, cel puțin în perioadele critice, paza era întărită cu mazili, obligați să facă, cu schimbul, cîte 15 zile de serviciu pe graniță și chiar cu locuitorii satelor⁵⁾; aceasta mai ales în timpul iernii cînd, apa fiind înghețată, comunicația se putea face fără dificultate. Totodată, satele erau supuse unui sever și permanent control, iar locuitorii acestora erau siliți să semneze angajamente — denumite chezășii în limbajul timpului — expresie a sistemului feudal de răspundere colectivă, prin care se obligau „unul pentru altul și toți pentru unul” că nimeni nu va pribegi⁶⁾.

Aceste măsuri sau altele asemănătoare⁷⁾, pe care autoritățile le aplicau în perioada de care ne ocupăm, potrivit unei practici mai vechi de care se

⁵⁾ La 29 octombrie 1848 de pildă, comandantul punctului de trecere de la satul Rădăuți raporta, referindu-se la un număr de 6 locuitori pribegiți din satele Molnița, Ghirenii lui Curt și Stiubeeni-Dorohoi, că, de acord cu ispravnicul, a întărit paza „cu locuitori de prin sate... prin care urmare nădăjduiesc că mai mult nu să vor cacerdăsi lăcuitori peste hotar”. Arh. St. Iași, Tr. 1710, op. 1942, dos. nr. 454, f. 43.

⁶⁾ Așa, spre exemplu, la 27 decembrie 1847, Departamentul din Lăuntru comunica isprăvniceii ținutului Fălciu că „cu prilejul înghețării apei Prutului, din unele sate aflătoare pe graniță pribegesc lăcuitorii dincolo”. Pentru a se evita acest lucru se dispunea ca isprăvnicia „să întărească paza cu mazili vrednici, să siguripsască pe lăcuitori prin închezășlului unii cu alții și să aibă neadormită priveghere asupra urmării lor ca să nu probegească cumva căci la așa întîmplare ea va fi răspunzătoare”. În urma acestui ordin, isprăvnicia întărește paza cu un număr de 35 mazili și, la începutul anului următor, dă dispoziții severe privighetorilor de ocoale în conformitate cu care aceștia sînt îndatorați să umble „cu necontenire prin satele de pe graniță, cu deșteaptă luare aminte și privighere a nu să face vreo pribegire... trăgînd pe sub cumpăt știința fieștecăruia din tot satul de nu nu cumva să sfătuiască între dinșii întru acesta”. În același timp, se hotărăște să fie desemnat cîte un mazil sau privileghet „a să purta și să răi noapte, precum au mai urmat... care să fie datori a raportui stăpînului de moșie sau posesoru și vechil ce vor fi prin sate”. În chezășiile luate satelor se specifică, printre altele, următoarele: „...ne închezășlului unul pentru altul și toți pentru unul pentru ca atît din lăcuitorii birnici, cît și pentru celelalte trepte dajnice și alții aflători în satul nostru, nu vor urma a pribegi în a stînga Prutului dar nici măcar pe la alte locuri... Iar la întîmplare... cînd ar pribegi, noi, cei în urmă, sîntem răspunzători a plăti atît capitațiile lor... cît și toate havalelele. Ne îndatorim că vom urma cu necontenire, zi și noapte, atît în strajă cît și cu luare aminte pentru fieștecare localnic și alte ci sfătuirii și uneltiri ar revărșa, dinspre care simțînd orice fel de răle a vreunui dintre noi și nu vom înștiința... apoi nu numai să fim răspunzători... dar și criminalicește să fim osîndiți...”. Privighetorul ocolului Podoleni raporta isprăvniceii că a făcut „cnigi șnuruite în ceară tare și cu pecetea ocolului : impunîdu-se îndatorire vornicului ca în toată dimineața să meargă cu ace cnigă la proprietarul sau posesorul și vechilul moșiilor...” În dosar sînt zeci de asemenea chezășii luate satelor din apropierea graniței. Ibidem, Tr. 1339, op. 1521, dos nr. 1078, f. 1, 8, 35, 36, 62. Dosarul este intitulat „Paza graniței Prutului”.

⁷⁾ La 8 mai 1846 Pircălăbia Galați raporta că a pecetluit toate luntrele locuitorilor care urmau „să steie fără a se întrebuița întru numica”. Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 445.

făcea uz mai ales în vremea înghețului⁸⁾, nu erau de natură să oprească pribegia locuitorilor atâta vreme cît ele nu erau simple acțiuni de constrîngere și nu aveau în vedere înlăturarea cauzelor care o generau.

Ca și în cazul strămutărilor, cauzele care au determinat pribegirea locuitorilor sînt: asupririle proprietarilor și arendașilor, povara apăsătoare a birului, grelele datorii pe care locuitorii le contractaseră și pe care nu aveau posibilitatea să le achite, lipsa de hrană, mizeria provocată de foamete ca urmare a secetei și a ravagiilor provocate de lăcuste în anii 1847—1848 și mai ales dorința de a fi liberi de poverile fiscale și de exploatarea feudală. Necunoscînd condițiile de viață din Rusia, locuitorii își părăseau căminul strămoșesc, pribegind.

De obicei, așa cum se întîmpla și în trecut, trecerea peste hotar nu se făcea la întîmplare. Actul se săvîrșea după ce în prealabil se stabiliseră legături cu locuitorii sau proprietarii de dincolo și se cunoșteau condițiile în care urmau să se statornicească.

Așa spre exemplu, relatînd fuga peste Prut a doi locuitori din satul Tabăra, privighetorul ocolului Turia din ținutul Iași nota în raportul său din 22 februarie 1847 că aceștia au plecat în zori din sat simînd că merg spre Bivolari. În momentul în care au trecut de strajă însă, „lăsînd șleahul deodată, au dat busta (sic!) pe ghiață în stînga Prutului”. Funcționarul sugerează că aceștia pot „să fie spioni (trimiși) a-și căuta locurile înainte pentru alții”, deoarece, probabil, „scopul acelor locuitori, din zisul sat, este a trece și toți de ceia parte în nădejdea că le-ar fi mai bine”⁹⁾. De asemenea, pribegirea locuitorilor din Pogonești-Fălciu, din septembrie 1847, este cauzată de „invitarea a unor locuitori ce din acest sat pribegisă la 19 iunie zicîndu-le că acolo vor trăi mai cu lesnire”¹⁰⁾.

⁸⁾ Așa, spre exemplu, la 24 septembrie 1848, comandantul punctului de trecere Sculeni, cerînd trimiterea mazililor pentru întărirea pazei graniței sublinia că „vremea iernii să apropie... unde lăcuitorii megieșiți cu satele lîngă graniță, totdeauna la asămîne vreme își uneltesc pribegire lor peste hotare...”. Inspectorul general al miliției, la rîndul său, insistînd asupra trimiterii în grabă a mazililor, nota, la 27 septembrie 1848, că „numărul slujitorilor dați spre pază este pre pușin pentru a pute opri pribegirile. Ibidem, Tr. 1710, op. 1942, dos. nr. 454, f. 37—38. La 27 octombrie 1848, Departamentul din Lăuntru trimite o nouă circulară ispravnicilor de Dorohoi, Botoșani, Iași, Fălciu, Tutova și Pircălăbiei de Galați în care insistă iarăși asupra necesității întăririi pazei graniței deoarece pribegirile peste Prut și în Austria, se arată în document, sînt prilejuite de „înlesnirile ce găsesc ei (locuitorii) din nepaza granițelor...”. Ibidem, Tr. 1772, op. 2020, dos. nr. 13975, f. 11.

⁹⁾ Ibidem, Tr. 1764, op. 2013, dos. nr. 2295, f. 107 și Tr. 1352, op. 1535, dos. 468, f. 47. La aceeași dată, inspectorul general al miliției comunica Visteriei că a fost informat de comandantul punctului de trecere de la Sculeni că locuitorii fugari au declarat slujitorilor de la granița rusă că „cei mai mulți din lăcuitori ar fi gata de a pribegi”. Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 468, f. 58.

¹⁰⁾ Ibidem, Tr. 1764, op. 2013, dos. nr. 2285, f. 236 și Tr. 1352, op. 1035, dos. nr. 433, f. 300, 302. (Adresa Visteriei către Secretariatul de Stat din 24 noiembrie). Vezi și Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 436, f. 48 (doi locuitori din Hotcăuți-Dorohoi care fugiseră peste Prut, s-au întors înapoi „pe sub cumpăt” și au fost surprinși îndemnînd și pe alții să pribegescă. Departamentul din Lăuntru propune Visteriei la 15 iulie 1847 ca locuitorii în cauză „să să pilduiască cu cîte 20 lovituri... și apoi să să strămute în alt sat depărtat de graniță, statornicindu-i acolo pentru totdeauna”).

Prezintă interes observațiile unor reprezentanți ai administrației interne cu privire la mobilul pribegirilor. În general, în toate rapoartele apar indicate, stereotip, cauzele pe care le-am menționat mai sus. Uneori însă, se caută — în afară de acestea — și altfel de explicații, care se bazează pe observarea unor alte laturi ale fenomenului.

Astfel, privighetorul ocolului Muntele, în raportul adresat ispravniciei ținutului Suceava, în august 1847, referindu-se la cei 26 locuitori pribegiți din satele Borca, Mădei și Sabasa, în Austria, observă că aceștia, în cea mai mare parte, sînt veniți de peste hotar și înscrisi de comisiile catagrafice în satele indicate. Apoi s-au întors în locurile de unde plecaseră.

Constatările sînt, firește, unilaterale. Nu este suprins adevăratul mobil al fugii peste hotar. Numeroase documente dovedesc că majoritatea celor veniți de peste graniță erau departe de a realiza în Moldova o situație materială prosperă¹¹⁾. Cu toate aceste limite, observațiile de mai sus scot totuși în relief un aspect caracteristic al situației locuitorilor din satele de graniță.

Mult mai consistente și mai apropiate de realitate sînt observațiile care privesc satele de pe marginea Prutului. Important este că majoritatea acestora sînt de acord în a sublinia faptul că pribegirea constituie pentru locuitori un mijloc prin care aceștia exercită presiuni asupra proprietarilor și arendașilor cu scopul de a-i determina să le acorde înlesniri și condiții mai avantajoase de muncă în afara relațiilor feudale consacrate de ponturile regulamentare. Deosebit interes în această privință prezintă raportul înaintat Visteriei, la 11 martie 1848, de către spătarul N. Vișinescu, ispravnicul ținutului Dorohoi, ținut care, în întreaga perioadă a Regulamentului Organic, a cunoscut adînci frămîntări sociale și a dat, alături de ținutul Fălciu, procentul cel mai mare de locuitori pribegiți.

Dregătorul, referindu-se la pribegirile repetate ale locuitorilor satului Știubeeni, relatează că, din cauza secetei de care moșia a fost lovită cîțiva ani în șir, locuitorii au contractat grele datorii mai ales pentru pîine și nutreț.

Unii din aceștia, subliniază ispravnicul în continuarea raportului său, „mai scăpătați și mai rău haracter, știind că numai în acea parte ar putea scăpa de așa datorii iar nici cum în țară, fără a să tîngui mai întii la ispravnicie... pribegesc la așa prilejuri de datorii, aceasta fiind mai vîrtos sistemul tuturor satelor de pe malul Prutului că, la asămîne prilejuri de datorii, din cei mai scăpătați, parte și să pribegesc... Aceasta pentru că știu că din partea ocîrmuirii împărăției Rosiei nu să dau înapoi și de așa prilejuri profitează și atunci cînd voiesc a spărie pe proprietari și posesori de a nu lucra pe la acele locuri de pe malul Prutului boerescu după pont, de

¹¹⁾ Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 447 și Tr. 1615, op. 1848, nr. 1561, f. 200—201. Un însemnat număr de „corduneni” (oameni veniți din Cordun, din Austria) așezați pe moșia Negrișoara-Suceava, fug înapoi peste graniță sau în alte sate.

care cu desăvîrșire fug și nici după învoiala care ar ave, ci precum ei ar vroi" ¹²⁾).

Relatarea de mai sus constituie expresia cea mai evidentă a tendinței țăranilor de a scăpa de obligațiile feudale. Și alte mărturii documentare confirmă faptul că locuitorii de la hotarele țării exercitau, amenințînd cu pribegirea, serioase presiuni asupra proprietarilor sau a ocîrmuirii.

Vom cita doar un caz care verifică veracitatea observațiilor generale ale ispravnicului de Dorohoi. Cazul, petrecîndu-se în cuprinsul ținutului administrat de dînsul, i-a sugerat, probabil, concluziile de mai sus. La 29 februarie 1848 comandantul punctului de trecere Rădăuți raporta inspectorului general al miliției că din satele Slobozia și Horodiștea, proprietate a dvorianinului Gh. Baltă, în afara celor trei locuitori care pribegiseră mai înainte peste Prut „și ceilalți cu toții s-au răzvrătit stînd în tulburare”. Venit la fața locului, împreună cu privighetorul ocolului, a constatat că plîngerile lor cu privire la insuficiența locului de hrană și la greutățile implicate de obligațiile de boieresc nu corespund realității. Pentru a-i liniști, au fost chemați locuitorii satului vecin... care au declarat că au mai puțin loc și obligații mai grele. Proprietarul, cu scopul de a restabili liniștea, s-a arătat dispus să le dea cîte zece prăjini loc în plus și să le mai scadă lucrul pentru cinci prăjini. Locuitorii însă nu au fost de acord. Au cerut să li se dea cîte 30 prăjini loc și să lucreze „atîta cît ar vroi ei”. „Adevărata însă pricină — subliniază comandantul — este că ei găsind prilej la ducerea celor trei oameni, cei mai aleși între dînșii, s-ar întinde a face o întreagă răzvrătire pe socoteala că vor putea îndoi pe proprietar a-i lăsa precum vor vre”. Pretenția lor fiind socotită „nepilduită”, slujbașul a socotit necesar să ridice pe patru dintre locuitori așa numiți instigatori sau „caiafe” cum îi denumește el, care „s-au arătat invitați și nu s-au sfiit a împrăștia vorbe de răzvrătire pînă și între oamenii din Căcăceni. Locuitorii au fost trimiși sub pază la ispravnicie iar ceilalți săteni au fost închezășluiți. Comandantul cere, în încheirea raportului său, ca locuitorii în cauză să fie izgoniți din sat deoarece „întorcîndu-se vreunul din ei negreșit acele sate se vor sparge cu totul” ¹³⁾. De asemenea, la 8 martie 1848, ispravnicul raporta că din satele Horodiștea Ciolacului și Horodiștea lui Baltă au pribegit peste Prut opt familii numărînd 32 suflete. Fuga, notează dregătorul, a fost determinată de grelele datorii contractate de locuitorii în cauză. Subliniind rolul celor patru răzvrățiți, dregătorul arată că „prin acest prilej au adaos la țelul lor un pretext ca răzvrătînd satul de a da a înțelege că vor fugi și alții dintre ei, să de sfială proprietarului a le ușura boierescul în ceea ce ei ar voi” ¹⁴⁾).

¹²⁾ Ispravnicul insistă în continuare asupra necesității de a se interveni stăruitor pe lingă autoritățile ruse spre a se obține extrădarea fugarilor deoarece, sublinia el, „pînă cînd o așa vădită lăcuitorilor măsură nu s-ar aplica, de-a pururi rămîne un povod la cel mai mic prilej a pribegi spre scăpare acolo din acești răi cugetători de prin sate și mai virtos din acei de pe malul Prutului ce sînt obișnuși cătră așa pasuri...” Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 436, f. 79, 86.

¹³⁾ Ibidem, Tr. 1710, op. 1942, dos. nr. 454, f. 12—13.

¹⁴⁾ Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 436, f. 76—89.

Pribegirile continue, mai mult decît strămutările în interiorul țării — așa cum se desprinde și din unele documente de mai sus — provocau și întrețineau o acută stare de efervescență între locuitorii satelor de la granița Principatului. În afară de faptul că fuga peste hotar constituia pentru locuitorii acestor sate soluția cea mai simplă pentru eliberarea de sarcinile multiple care apăseau asupra lor¹⁵⁾, chiar fără să recurgă la dînsa, amenințînd doar continuu cu spectrul acesteia, așa cum am arătat, locuitorii obțineau totuși anumite concesii. În acest sens trebuie înțelese unele intervenții ale ocîrmuirii în favoarea locuitorilor, în litigiile acestora cu proprietarii sau arendașii și scăderea birului — în anumite cazuri — ce revenea locuitorilor fugari.

Pribegirea nu constituia o simplă manifestare cu caracter pasiv a luptei țăranilor împotriva exploatării feudale. Trecerea hotarelor nu se făcea întotdeauna ușor, fără dificultate. Ea prilejuia adeseori ciocniri violente în care spiritul combativ al locuitorilor se manifesta cu deosebită vigoare. Asemenea eventualități erau prevăzute întotdeauna mai ales atunci cînd numărul fugarilor era mare.

Așa, spre exemplu, privighetorul de ocol, raportînd modul în care au trecut granița cei 12 locuitori din satul Stănilești-Fălciu, arăta că vechilul moșiei, sesizînd planurile acestora s-a luat după dînșii împreună cu alți oameni din sat și i-au ajuns la malul Prutului, numai pe singuri bărbați fiindcă apucase a trece în cea parte femeile, copiii, vitele și cele ce mai ave. Năvălînd asupra lor ca să-i întoarcă — relatează în continuare slujbașul — n-au fost cu puțință așa precum ei au fost pregătiți a să apăra la asămîne întîmplare cu coasă și cu alte unelte, neputînd gonașii a să apropie de dînșii căci deznădăjduiți striga a nu să apropie că le ridică viața“.

Un alt caz, mai semnificativ prin proporțiile și implicațiile sale, este acel al locuitorilor pribegiți din satul Movila Ruptă din ținutul Botoșani.

Diversele rapoarte ale reprezentanților autorităților¹⁶⁾ descriu împrejurările în care s-a produs pribegirea celor 18 locuitori în zilele de 7 și 8

¹⁵⁾ Fuga locuitorilor care contactaseră datorii pe care nu le mai puteau achita devenise un procedeu aproape general. Interesantă în această privință este cererea agăi Alecu Suțu, proprietarul moșiei Bivolari denumită și Cornu Negru-Iași, adresată Visteriei la 2 mai 1847. Boierul, arătînd necesitatea de a se interveni pentru înapoierea fugarilor, sublinia și el că, în caz contrar, „nepil-duindu-se spre în veghere și a altor asămîne, apoi atunci nici cum să se îndoiască cinstita Visterie, că sate întregi nu vor face încă și mai însemnate datorii și vor fugi numai să scape ca să nu le plătească“. Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 468, f. 80.

¹⁶⁾ Ibidem, Tr. 1750, op. 1942, dos. nr. 353, f. 47 și Tr. 1764, op. 2013, dos. nr. 2285, f. 127, (raportul comandantului punctului de trecere Rădăuți din 12 martie 1847), Tr. 1333, op. 1514, dos. nr. 465, f. 10 (raportul privighetorului ocolului Ștefănești din 9 martie 1847), Tr. 1772, op. 2020, dos. nr. 10973, f. 4 și urm. (raportul isprăvniceii Botoșani din 17 martie 1847). Vezi și *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, p. 94—95.

martie 1847. Astfel, așa cum se desprinde din relatarea slujitorului pichetaș, în seara zilei de 7 martie, acesta, aflându-se pe graniță și auzind „strigare... am văzut un număr de lăcuiitori din acest sat (Movila Ruptă) care își cărau avutul lor peste Prut, cărora făcându-le întrebare ce fac mi-au fost de scăpare cu fuga, căci avînd ei în mîinile lor coase și ciomege umblau porniți ca niște turbați... încît nu era nimeni în stare să se apropie de dînșii”¹⁷⁾.

Comandantul punctului de trecere Rădăuți, la rîndul său, arătînd că „răul lor scopos îl păstra în a lor suflet de o îndelungată vreme; sublinia că „n-au fost destul această urmare... a doua zi... ziua mare, au trecut înapoi, cu mîinile înarmate de ciomege și coase... și au smuls și ușile și ferestrele de le-au luat cu dînșii, stricînd și pereții caselor (urmare nepilduită) neputîndu-le sta nimeni împotriva...”¹⁸⁾.

Numărul locuitorilor fugari împreună cu femeii și copiii se ridica la 60. Aceștia au luat împreună cu dînșii 100 oi și 50 capete de vite. Înainte de plecare sătenii au alcătuit o declarație pe care și-au „pus degetele chiar pe ghiața Prutului”¹⁹⁾, prin care aduceau la cunoștință proprietarului, aga Ventura, că au fugit din cauza obijduirilor și bătăilor pe care le-au suferit din partea arendașului²⁰⁾.

Deși prin mărturiile smulse de la cei șase locuitori care mai rămăseseră în sat se încearcă a se dovedi că pribegirea nu a avut niciun temei obiectiv și ar fi fost provocată din îndemnul vătafului asociat cu fugarii, „după chemarea ce le-au făcut rudenii ce le au peste Prut că ar fi mai bine acolo”²¹⁾, sau „din pricina că i-au momit proprietarii din stînga Prutului”²²⁾ cazul a avut darul, prin consecințele ce putea să le aibă, să atragă atenția autorităților. Întreaga corespondență emisă din cancelariile Isprăvniceii, Visteriei, Departamentului din Lăuntru și a Secretariatului de Stat vădește acest lucru. Ținînd seama de situația celor șase locuitori ră-

¹⁷⁾ Ibidem, Tr. 1710, op. 1942, dos. nr. 353, f. 5.

¹⁸⁾ Ibidem, f. 47—50.

¹⁹⁾ Ibidem, Tr. 1772, op. 2020, dos. nr. 10973, f. 4.

²⁰⁾ Ibidem, Tr. 1333, op. 1514, dos. nr. 465, f. 21—22. În declarația pe care locuitorii o întăriseră și cu pecetea satului pe care o luaseră cu dînșii se arată, printre altele, următoarele: „lucrare boierescului au fost așezămîntul, după pont, la cele ce să atinge a ne da nouă, iar lucrarea d-sale cît i-au trebuit i-am lucrat și i-am strîns toată piinea... iară piinea noastră, păpușoi, au rămas neprășiți, piinea albă nestrînsă, pîn s-au scuturat, finațele necosite iar d-lui i-am strîns toată piinea, cînd și iarna nu ne slăbește; cu bătăile nu ne-au continit, care niciunul n-am rămas nebătut cite de două sau trei ori... pîn s-au întîmplat de au și murit un om al d-sale... Am rămas săraci cu totul — arată locuitorii în încheierea declarației lor — care nu am mai avut chip a sprijini havalelele toate. Am dat d-sale loc larg...”.

²¹⁾ Ibidem, Tr. 1772, op. 2020, dos. nr. 10973, f. 27—36 (mărturia unui locuitor dintre cei fugiți care întorcîndu-se în septembrie să-și ia rudele fusese prins. Raportul isprăvniceii din 8 septembrie 1847).

²²⁾ Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 434 (raportul din 20 oct. 1847).

mași în sat și cu scopul de a împiedica pribegirea și a acestora, ocîrmuirea este nevoită să acorde scăderea birului ce revenea locuitorilor pribegiți²³⁾. Este interesant de remarcat — și relatarea de mai sus ni se pare convingătoare în această privință — că pribegirile locuitorilor, generate de cauze decurgînd din procesul de dezvoltare a capitalismului în agricultură, au constituit o manifestare fermă a luptei de clasă în perioada care stă în atenția noastră și a avut importante consecințe pe plan intern. Chiar dacă ele afectau numai regiuni limitate, din vecinătatea hotarelor țării, raportate la ansamblul frămîntărilor sociale și adăugate la toate celelate forme ale luptei țăranilor, reprezintă o latură importantă și caracteristică a acestora. Important este, de asemenea, faptul că, în general — făcînd abstracție de dramatismul²⁴⁾ și vigoarea specifică anumitor cazuri — pribegirile constituiau deznodămîntul unei acerbe lupte pe care țăranii o duseseră împotriva exploatării exercitate de proprietari sau arendași. Satele, mai ales acele care au dat cel mai mare procent de țărani pribegiți, au cunoscut îndelungi frămîntări²⁵⁾.

Trecerea peste hotar, așa cum am mai arătat, determina pentru un timp limitat eliberarea de sarcinile feudale. Stabiliți în calitate de coloniști, fugarii se bucurau — o vreme — de unele avantaje care se acordau acestei categorii. Apoi, în conformitate cu rînduielile feudale-iobăgiste, dominante și în țările vecine, erau asimilați băștinașilor și impuși acelorași obligații cu caracter feudal. Aceeași stare de lucruri genera, în chip firesc, aceleași forme de împotrivire. De aceea, nu este surprinzător faptul că pribegirile din țările vecine în Moldova constituiau un fenomen la fel de caracteristic.

²³⁾ În urma unor numeroase tergiversări, birul este scăzut abia în mai 1848. Ibidem, f. 80 (adresa Secretariatului de Stat către Visterie din 28 mai 1848).

²⁴⁾ Trecerea peste hotar, atunci cînd nu se făcea în timpul iernii — ne referim la pribegirile peste Prut care erau cele mai frecvente — chiar cînd împrejurările erau favorabile, implicau adeseori grele sacrificii. În majoritatea cazurilor, locuitorii își luau cu dinșii doar strictul necesar. Așa, de pildă, referindu-ne la cei 18 locuitori fugiți din Stiubeeni-Dorohoi, în octombrie 1847, ispravnicul raporta că „averea ce au avut au luat-o în spate...”, neadmițînd scăderea birului. Secretariatul de Stat dispune să se vîndă vitele rămase de la aceștia. Numărul total al fugarilor, împreună cu femeii și copiii, se ridică la 77. Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 436, f. 57, 60, 97. Uneori traversarea apei implica și riscuri mai mari. Astfel, în timpul trecerii Prutului, unui dezrobît fugit din satul Dădești-Iași i se înecă soția și trei din cei cinci copii ai săi. Ibidem, Tr. 1764, op. 2013, dos. nr. 2285, f. 220 (raportul ispravniciei Iași din 14 iulie 1847).

²⁵⁾ În satele de unde pribegeau locuitorii, frămîntările continuau. Așa, spre exemplu, în satul Vicoleni-Fălciu, starea de spirit este încordată cu începere încă din anul 1846, cînd sînt semnalate treceri ale locuitorilor peste Prut. Pribegirile continuă și la începutul anului 1848. La 6 august arendașul moșiei se plîngea împotriva locuitorilor menționînd că din sat sînt fugiți un număr de 34 oameni.

Chiar unii locuitori plecați din Moldova, după o perioadă mai scurtă sau mai îndelungată de vreme, se întorceau în țară. Procesul de trecere dintr-o parte în alta a granițelor — și el este valabil și pentru Țara Românească — a fost continuu și nu poate fi separat în timp și spațiu.

În general, cauzele indicate pentru a justifica trecerea hotarului — și în aceste cazuri — sînt cele cunoscute: lipsurile, mizeria și nădejdea unui trai mai bun.

Dacă în urma cercetărilor se constata că locuitorii nu fugiseră mai de mult din Moldova, li se acorda un regim special. De obicei, erau scutiți timp de un an de orice dare²⁶⁾ iar apoi erau trecuți în categoria bejenarilor ale căror obligații față de fisc, se reglementau într-o manieră specială. Acești locuitori se stabileau pe moșiile diverșilor proprietari.

Locuitorii reîntorși în Moldova se statorniceau în satele de origine sau — conform dorinței lor — chiar în tîrguri sau în alte sate. Aici erau dați, conform obiceiului, pe cheazășie în vederea asigurării statorniciei lor²⁷⁾.

Este interesant de notat că acestor locuitori nu li se aplicau nici un fel de sancțiuni. Mai mult decît atît, nu li se ridicau nici măcar obiecții de natură fiscală.

Este greu — ca și în cazul pribegirilor din Moldova — să evaluăm în mod precis numărul locuitorilor veniți de peste graniță și statorniciți în Principate. În orice caz, așa cum rezulta din documente, proporția este cu mult mai redusă²⁸⁾. Numărul locuitorilor veniți de peste hotar în Moldova nu a putut contrabalansa sensibilele pierderi provocate proprietarilor și mai ales fiscului de pribegirile din interior. Mai mult decît atît, acest fenomen firesc n-a putut atenua frămîntările maselor provocate de cauze adînci de natură internă.

În ansamblul frămîntărilor sociale din perioada cuprinsă între anii 1846—1849, pribegirea locuitorilor peste hotare prin consecințele provocate fiscului, prin întreținerea stării de agitație internă și prin caracterul ei net antifeudal a reprezentat o importantă formă de manifestare a luptei maselor. Fenomenul ca atare, expresie veridică a crizei sistemului feudal, a contribuit într-o măsură însemnată la adîncirea acesteia.

²⁶⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1339, op. 1521, dos. nr. 1479, f. 71. La 13 mai 1848, Visteria aproba așezarea unui număr de 14 băjenari pe moșia Drăceni-Fălciu și scutirea de bir pe timp de un an „spre a-și pute înlesni traiul”. Se atrăgea atenția isprăvnicii să supravegheze „buna lor statornicire acolo unde zic că au arătat mulțămire și la sfîrșitul anului să raportuiască spre a-i încărca la dare”.

²⁷⁾ Ibidem, dos. nr. 436, 468, 429, 431 și Tr. 1339, op. 1521, dos. nr. 1202, et passim.

²⁸⁾ Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 433, f. 1—322. Așa, spre exemplu, dintr-un dosar special din fondul Visteriei rezultă că între 17 ianuarie 1846 și 27 noiembrie 1847, numai în cuprinsul ținutului Fălciu au trecut și au fost statorniciți în sate sau tîrguri un număr de 74 de oameni. Numai la 5 dintre dînșii sînt menționate și familiile.

A N E X E

Locuitorii pribegiți în cursul anului 1846 *).

Nr. locuitorilor	Satul de unde au pribegit	Ținutul	Unde au pribegit	Data când s-a produs pribegirea sau când a fost raportată	Dosarul	Obs.
7	Băscăceni	Botoșani	Rusia	15 aprilie	Tr. 1333, op. 1514, nr. 365, f. 11	
3	Silișcanii	"	"			
	Costinului	"	"	26 sept.	Tr. 1352, op. 1535, nr. 434, f. 5	
1	Silișcanii lui Păun	"	"	3 oct.	Ibidem, f. 7.	
2	Pilipăuți	Dorohoi	"	sept.	Tr. 1764, op. 2013, nr. 2285, f. 38	
1	Tabăra	Iași	"	sept.	Ibidem, f. 26	
1	Tutora	Iași	"	10 sept.	Ibidem, f. 46	
2	Prisăcani	Iași	"	19 dec.	Ibidem, f. 84	
1	Moșna	Iași	"	sept.	Ibidem, f. 54	
3	Hrânceni	Tuțova	"	29 dec.	Ibidem, f. 1	
2	Stănilești	Fălciu	"	25 iunie	Ibidem, f. 30	
4	Odaia Bogdana	"	"	14 aprilie	Ibidem, f. 6	
3	Siminești și Vetrișoia	"	"	16 august	Ibidem, f. 34	
1	Vicoleni	"	"	14 sept.	Ibidem, f. 62	
1	Chiopeni	"	"	4 sept.	Ibidem, f. 76	
1	Epureni	"	"	11 martie	Tr. 1352, op. 1535, nr. 433, f. 31	
1	Socoleni	"	"	25 Sept.	Ibidem, f. 110	
4	Pogonești	"	"	5 dec.	Ibidem, f. 123	
2	Burdujeni	Botoșani	Austria	7 febr.	Ibidem, dos. nr. 434, f. 1	
2	Grigorești	"	"	28 febr.	Ibidem, f. 3	
1	Solca	"	"	15 febr.	Tr. 1333, op. 1514, nr. 315, f. 1-4	
1	Rădășani	Suceava	"	13 iunie	Tr. 1352, op. 1535, nr. 429, f. 20	
Total 44						

*) Informațiile sînt extrase din dosare speciale privind pribegirile în care numărul locuitorilor este precis indicat. Exactitatea cifrelor provenite de la Isprăvnicii, Visterie, Miliția pămînteană sau Secretariatul de Stat. Cifrele incluse în tabelele noastre sînt departe de a fi complete. În afară de faptul că datele pentru multe ținuturi lipsesc, sînt goluri vizibile și în dosarele pe care le-am cercetat. Chiar așa incomplete, tabelele pot contribui la crearea unei imagini din care se desprinde amploarea pribegirilor în anumite perioade, continuitatea cu care s-au desfășurat în unele sate și ținuturi. Acolo unde a fost posibil am inclus la rubrica observații și numărul total al celor pribegiți, cu femei și copii. În general, Visteria se interesa, în raport de interesele financiare ale statului, doar de numărul contribuabililor pribegiți. În realitate însă, așa cum se desprinde din unele cifre de la rubrica ultimă, numărul total al celor fugiți, dacă adăugăm femeile și copiii, era cu mult mai mare.

Locuitorii pribegiți în cursul anului 1847

Nr. locuitorilor	Satul de unde au pribegit	Ținutul	Unde au pribegit	Data când s-a produs pribegirea sau când a fost raportată	Dosarul	Obs.
18	Movila Ruptă	Botoșani	Rusia	8 martie	Tr. 1764, op. 2013, nr. 2285, f. 27.	60 suflete (cu 100 oi și 50 vite)
3	Lehnești	"	"	—	Ibidem, f. 144	
2	Ostopceni	"	"	—	Ibidem	
5	Silișcanii lui Păun	"	"	29 ianuarie	Ibidem, f. 98	25 suflete
4	Silișcanii lui Păun	"	"	17 aprilie	Ibidem, f. 164	23 suflete cu
1	Lehnești	"	"	"	Tr. 1710, op. 1942, nr. 353, f. 27—28.	77 bol, 6 vaci și 6 minzate.
1	Silișcanii clucerului Maghistan	"	"	"	Ibidem	
9	Stiubeeni	Dorohoi	"	30 august	Tr. 1710, op. 1942, nr. 353, f. 74	
18	Stiubeeni	"	"	oct.	Tr. 1352, op. 1535, nr. 468, f. 16.	77 suflete
3	Volovățu	"	"	28 sept.	Tr. 1764, op. 2013, nr. 2285, f. 232	
4	Neculițăi (Cotul Neculii)	"	"	31 martie	Ibidem, f. 154	
2	Hotcăuți	"	"	15 iunie	Tr. 1352, op. 1535, nr. 436, f. 48	
3	Vlăsinești	"	"	6 oct.	Ibidem, f. 53	
4	Slobozia Tudoroaia	Iași	"	28 ian.	Tr. 1764, op. 2013, nr. 2285, f. 89	8 suflete
5	Tabăra	"	"	febr.	Ibidem, f. 106	
3	Tabăra	"	"	20 febr.	Ibidem, f. 108	
2	Buruenești	"	"	25 febr.	Ibidem, f. 116	
4	Bivolaru (Cornul Negru)	"	"	febr.	Ibidem, f. 152	
3	Prisăcani	"	"	24 iunie	Ibidem, f. 202	
1	Dădești	"	"	14 iulie	Ibidem, f. 220	
7	Măcărești	"	"	8 ian.	Tr. 1352, op. 1535, nr. 468, f. 16	19 suflete
4	Tudoroaia de jos.	"	"	16 iunie	Ibidem, f. 82	
2	Stăniilești	Fălciu	"	7 mai	Tr. 1764, op. 2013 n.r 2285, f. 174	11 suflete
12	Stăniilești	"	"	9 iunie	Ibidem, f. 194	
1	Stăniilești	"	"	21 iunie	Ibidem, f. 214	
11	Pogonești	"	"	14 sept.	Ibidem, f. 236	
4	Huși	"	"	17 martie	Tr. 1352, op. 1535, nr. 433, f. 226	
8	Odala Bogdana	"	"	27 noiem.	Ibidem, f. 306	
26	Borca	Suceava	Austria	25 aug.	Tr. 1764, op. 2013, nr. 2285, f. 228	
3	Rotopânești	"	"	12 mai	Tr. 1352, op. 1535, nr. 429, f. 34	
Total 173						

Locuitorii pribegiți în cursul anului 1848

Nr. locuitorilor	Satul de unde au pribegit	Ținutul	Unde au pribegit	Data cînd s-a produs pribegirea sau cînd a fost raportată	Dosarul	Obs.
5	Pîlpăuți	Dorohoi	Rusia	3 ian.	Tr. 1710, op. 1942, nr. 454, f. 5	
1	Molnița	"	"		Tr. 1352, op. 1535, nr. 436, f. 73	
2	Ghirenil lui Curt	"	"	ian.	Tr. 1710, op. 1942, nr. 454, f. 43	
3	Stiubeeni	"	"			
5	Horodiștea	"	"			
	Clolacului	"	"	8 martie	Tr. 1352, op. 1535, nr. 436	21 suflețe
3	Horodiștea lui Baltă	"	"	"	Ibidem	
2	Stiubeeni	"	"	11 martie	Idem, f. 79—86	11 suflețe
2	Horodiștea lui Baltă	"	"	24 febr.	Ibidem f. 104	
6	Stiubeeni	"	"	8 oct.	Ibidem, f. 108	
7	Molnița	"	"	4 oct.	Ibidem, f. 109	30 suflețe
3	Ghirenil lui Curt	"	"	17 oct.	Ibidem, dos. nr. 434, f. 76	16 suflețe
15	Berezeni	Fălciu	"	2 febr.	Tr. 1339, op. 1521, nr. 168	71 suflețe
3	Vicoleni	"	"	"	Ibidem	
3	Pogonești	"	"	"	Tr. 1764, op. 2013, nr. 2285, f. 252	
2	Duda	"	"	12 ian.	Tr. 1352, op. 1535, 481, f. 9	
1	Tg. Fatcu	"	"	17 mai	Ibidem f. 108	
3	Rînzești	Tutova	"	23 febr.	Ibidem, dos nr. 433, f. 31	
4	Țîrja	"	"	30 aprilie	Ibidem, f. 32	
1	Odaia Rîșca	"	"	15 aprilie	Ibidem, dos. nr. 434, f. 76	
2	Godinești	Dorohoi	Austria	2 martie	Tr. 1710, op. 1942, nr. 454, f. 18	
1	Sînăuți	"	"	1 aprilie	Ibidem, f. 20	
2	Slobozia	"	"	15 oct.	Ibidem, f. 40	
1	Cotu Boianului	"	"	"	Ibidem	
1	Mihăleni	"	"	15 noiem.	Tr. 1352, op. 1535, nr. 436, f. 180	
4	Perlipca	Boțoșani	"	29 martie	Ibidem, dos. nr. 434, f. 73	
Total 82						

CU PRIVIRE LA CONCEPȚIA LUI N. ROSETTI ROZNOVANU ASUPRA INDUSTRIEI

OLGA CONSTANTINESCU

Una din sarcinile importante în procesul de făurire a culturii socialiste în țara noastră este și valorificarea critică a gândirii economice din trecut.

Alcătuirea istoriei gândirii economice în țara noastră presupune, pe lângă analiza lucrărilor și publicațiilor, care tratează problemele economice, și cercetarea arhivelor pentru a descoperi acele materiale nepublicate încă — izvoare care pot folosi la înțelegerea apariției și dezvoltării gândirii economice la noi.

Prezentul articol are drept scop să contribuie tocmai la cunoașterea unuia din multiplele aspecte din istoria gândirii economice din țara noastră, care nu se pot cerceta decât pe bază de arhivă. Este vorba de concepția lui N. Rosetti Roznovanu asupra industriei, a raportului dintre industrie, comerț și agricultură, unele chestiuni de rentabilitate etc.

N. Rosetti Roznovanu a trăit între anii 1794—1858¹⁾. El făcea parte dintr-o familie de mari boieri. A fost fiul lui Iordache (Georges) Rosetti Roznovanu — mare vistier al Moldovei în primele două decenii ale secolului al XIX-lea.

N. Rosetti Roznovanu și-a făcut educația în Franța și în Germania, de unde s-a întors cu idei liberale, cu gustul cititului²⁾. În Franța își face numeroase legături de ordin cultural și științifico-economic. Ca urmare a activității sale, în anul 1818, el este ales membru al Societății de încurajare pentru industria națională din Paris³⁾.

¹⁾ Academia Română, „Studii și Cercetări XXXIII”, Familia Rosetti I, de general R. Rosetti, Buc., 1938, p. 121.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Documentul din care rezultă acest fapt este următorul: „Extrait du Procès Verbal de la séance ordinaire du mercredi 16 décembre 1818. „Sur le Rapport de M. M. Le Comte de Lastoyree et Jomard et conformément à l'article V du titre V du Règlement le Conseil d'administration admet au nombre des correspondans étrangers souscripteurs de la Société d'encouragement pour l'industrie nationale M. Rosetti de Roznovano premier aga de Moldavie, résidant à Iassy et présentement à Paris. Pour extrait conforme Jomard”. (Arh. St. Buc., A.N. CCLXXI/16, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 3171).

El este, se pare, primul român, membru al unei societăți străine pentru încurajarea industriei. Tot în Franța N. Rosetti Roznovanu a stabilit legături cu o serie de organizații și instituții de propagare a învățământului. Întors în țară, el va manifesta o serie de preocupări pe linia aplicării unor idei și metode de învățământ pe care le apreciează în Franța. Într-o scrisoare din 1819 arată că el făcea eforturi pentru introducerea învățământului mutual în Moldova⁴⁾. În același an, într-o altă scrisoare, arată că „încerc să instituiesc la Iași o școală gratuită de învățământ mutual” și că a adus la această școală pe renumitul profesor elenist Cleobula care urmărea școala normală din Paris⁵⁾. O adresă din 8 iulie 1819 a Societății pentru învățământul primar din Paris arată că N. Rosetti Roznovanu era membru al Societății „pentru regenerarea omului prin educație” și precizează că va tipări în jurnalul societății pentru învățământul primar un raport de activitate trimis de el⁶⁾. Pe linia învățământului mutual el ține de asemenea legături cu contele Woronzoff din Rusia, căruia îi și cere unele materiale de la Petersburg, privind această problemă.

Într-o scrisoare din 30 septembrie 1820, N. Rosetti Roznovanu, arătând eforturile sale pentru introducerea metodei de învățământ mutual în Moldova menționează deja o școală publică la Iași compusă din aproape 100 de elevi, o școală normală care dăduse deja mai mulți profesori care au plecat în diferite părți ale Greciei. De asemenea el menționează traducerea în limba populației din Moldova a unei părți din tablourile necesare instrucțiunii și în alte țiguri, orașe și sate din Moldova⁷⁾. La 6 februarie 1820, „Revue Encyclopedique” din Paris felicita deja pe N. Rosetti Roznovanu pentru succesul obținut de el în introducerea noii metode de învățământ în Moldova⁸⁾.

Anul 1820 a adus lui N. Rosetti Roznovanu numirea sa în funcția de mare vistiier al Moldovei⁹⁾. În iunie 1826, N. Rosetti Roznovanu scrie: „Aperçu sur l'état actuel de la Moldavie et sur les intérêts que constituent ses rapports avec l'Empire de Russie et la Porte Ottomane” în care face o scurtă trecere în revistă a raporturilor dintre Moldova și Valahia pe de o parte și Turcia pe de altă parte, pentru ca apoi să tragă concluzia că „Dacă se examinează în prezent poziția Moldovei în raporturile sale interioare, mijloacele care constituie bunăstarea cultivatorilor și a tuturor claselor Societății, se va cunoaște că existența sa nu este compatibilă decât cu o organizare și o administrare independentă de Poarta Otomană...”¹⁰⁾.

În această perioadă, deși preocupările sale pentru învățământul mutual continuă, un timp pe primul plan trec preocupările de politică economică și financiară. E de remarcat totodată corespondența pe care o duce N. Rosetti Roznovanu cu contele Stroganoff (care un timp a ocupat postul de mi-

⁴⁾ Ibidem, A.N. CCLIII, 2 nov. 1819, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 1509.

⁵⁾ Ibidem, A.N. CCLIII/63, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 1513.

⁶⁾ Ibidem, A.N. CCLX/8, 10, 1819, iulie 8, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 2286.

⁷⁾ Ibidem, A.N. CCLIII/80, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 1529.

⁸⁾ Ibidem, A.N. CCLIII/70, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 1520.

⁹⁾ Ibidem, A.N. CCLII/86, Rosetti Roznovanu, 1 dec. 1820, nr. 1535.

¹⁰⁾ Ibidem, A.N. CLVI/9, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 2148.

nistru al Rusiei la Constantinopol), ca și cu contele Woronzoff, corespondență în care adesea sînt abordate probleme economice.

În cadrul corespondenței sale un interes deosebit îl prezintă o scrisoare a lui N. Rosetti Roznovanu adresată unui conte, care, după toate probabilitățile, este contele rus Woronzoff¹¹⁾. Anul redactării scrisorii de asemenea nu este indicat în aceasta, ci doar ziua și luna. Cu toate acestea, perioada în care a fost redactată scrisoarea se poate stabili cu destulă precizie, dacă ținem seama de o mențiune făcută în scrisoare de către însuși autorul ei, atunci cînd se referă la îndeplinirea de către el a funcției de șef al Departamentului de Finanțe. Mențiunea este următoarea: „Acum cîțiva ani, în anul 1830 am cules din experiența afacerilor țării mele ca fost șef....”¹²⁾. Reiese deci limpede că scrisoarea e scrisă la cîțiva ani după 1830, deci în prima jumătate a celui de al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea.

În această perioadă economia țărilor romîne se dezvoltă în continuare pe drumul descompunerii feudalismului (care începuse din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea) și al apariției relațiilor capitaliste. Prin pacea de la Adrianopole (1829) încheiată în urma războiului între Rusia și Turcia, în care aceasta din urmă a fost învinsă, monopolul turcesc asupra comerțului exterior a luat sfîrșit și, odată cu aceasta, una din principalele frîne în dezvoltarea economică și politică a țărilor romîne. Posibilitatea de a face comerț cu orice țară a atras după sine o învioreare economică generală. Ca urmare, producția de mărfuri crește, gospodăria boerească și cea țărănească fiind legate din ce în ce mai mult de piață, care se lărgește.

Situația țărănimii se înrăutățește ca urmare a aplicării Regulamentului Organic „Codice al muncii de clacă”, cum l-a denumit Marx. Regulamentele Organice, fiind expresia intereselor clasei dominante (a boierimii), au contribuit la menținerea mai departe a relațiilor de producție feudală împingînd pînă la limita maximă exploatarea țărănimii. Clasa feudalilor intensifică procesul de deposedare a țărănimii de pămînt, de exploatare a ei, deoarece, ca urmare a libertății comerțului în urma păcii de la Adrianopole, avea nevoie de cît mai multe suprafețe pentru a le cultiva cu cereale, în vederea exportului și de asemenea avea nevoie de mînă de lucru ieftină, care să lucreze aceste pămînturi.

În gospodăria moșierească, datorită creșterii producției de mărfuri, survin deci importante schimbări; începe să se folosească ceva mai mult decît în perioada anterioară munca salariată — dovadă în plus că în acest timp se coc condițiile pentru transformarea producției simple de mărfuri în producție capitalistă, se intensifică procesul de arendare a moșiilor, etc.

În ceea ce privește activitatea industrială în perioada de care ne ocupăm, ea se desfășura în cadrul atelierelor meșteșugărești, bazate pe cooperarea capitalistă simplă și în manufacturi. Ritmul de dezvoltare al acestora era destul de rapid, deoarece existau condiții mai favorabile decît în perioada anterioară.

¹¹⁾ Scrisoarea nu are indicat cui era adresată. Presupunerea că era adresată contelui rus Woronzoff o facem pe baza faptului că în scrisorile sale N. Rosetti Roznovanu folosea formula „Monsieur le Comte”, în deosebi atunci cînd scrisa contelui Woronzoff.

¹²⁾ Arh. St. Buc., A.N. CCLIII/195, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 1633.

Dacă la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în cadrul manufacturilor predomina forța de muncă iobagă, în această perioadă, crește din ce în ce greutatea specifică a muncii salariate.

Dezvoltarea atelierelor bazate pe cooperarea capitalistă simplă, a manufacturilor, a meseriilor, a exploatărilor miniere, etc. a dus la creșterea producției de mărfuri și la lărgirea pieții interne.

Creșterea producției marfă agricole și industriale a fost însoțită la rândul ei și de o dezvoltare a comerțului intern și extern. Referindu-ne la creșterea comerțului exterior, este suficient să arătăm că valoarea mărfurilor exportate de țările române în anul 1833 a crescut de 2 ori în comparație cu 1831, pentru ca, în anul 1840 să crească de 3 ori, față de același an. Primul loc la export îl ocupau cerealele și în cadrul lor grâul.

Înlăturarea, în 1829, a monopolului turcesc, introducerea ordinii administrative în interiorul Moldovei și Țării Românești de către Regulamentul Organic au exercitat o influență favorabilă asupra dezvoltării producției industriale a celor două țări române. De altfel trebuie spus că însuși Regulamentul Organic prevedea unele măsuri de încurajare a creării de întreprinderi industriale. Astfel, Regulamentul Organic al Valahiei menționa că: „stăpânirea va ocroti așezarea fabricilor și manufacturilor trăgînd din străinătate prin făgăduinți folositoare pe meșteri și lucrători ce vor voi să se așeze pe aici în țară dînd atît acestora cît și celor ce vor desăvîrși vreo ramură de orice industrie premii (daruri de însuflețire) ¹³⁾).

Datorită tuturor acestor cauze, în perioada 1830—1840, s-au înființat în Țara Românească și Moldova cîteva mii de întreprinderi cu caracter industrial (ateliere meșteșugărești, ateliere bazate pe cooperarea capitalistă simplă și manufacturi). E interesant de subliniat că recensămîntul publicat în anul 1863 menționa 2986 întreprinderi industriale, existente la data întocmirii recensămîntului din cele create în perioada 1830—1840 ¹⁴⁾.

Aceasta era în linii foarte mari situația economică a Principatelor Române în perioada în care s-a format și s-a dezvoltat personalitatea lui N. Rosetti Roznovanu. Așa însă cum s-a putut observa de la început, o influență deosebită asupra formării concepției sale economice au jucat, pe lângă poziția sa de clasă, și condițiile interne ale Moldovei, dezvoltarea economică din Apus și, legate de ea, lucrările economice ale unui șir de economiști din aceste țări.

Or, perioada în care N. Rosetti Roznovanu a cunoscut Franța și lucrările economiștilor apuseni era perioada în care în Anglia revoluția industrială se desăvîrșea, iar în Franța era în plină desfășurare. Tocmai progresul înregistrat de aceste țări, datorită dezvoltării industriei, a fost acela care a format la Rosetti Roznovanu convingerea că dezvoltarea industriei este un factor de cea mai mare însemnătate pentru progresul unei țări și l-a făcut să devină unul din militanții societății pentru încurajarea industriei naționale, de care am amintit mai înainte.

Subliniind locul ocupat de dezvoltarea industriei capitaliste în Apus și de literatura economică apuseană în formarea gîndirii economice a lui

¹³⁾ Art. 158 al Regulamentului Organic, Buc., 1832.

¹⁴⁾ „Analele Statisticii“, nr. 13—16, din 1863, p. 93—137.

Roznovanu, nu trebuie totuși deloc subestimată importanța condițiilor interne din Moldova în alcătuirea acestor concepții, lucru care se va vedea îndeosebi prin limita clasei din care făcea parte — boierimea — atunci cînd el își va expune părerea cu privire la dezvoltarea industriei în țări pe atunci înapoiate din punct de vedere economic, cum era Rusia, Principatele Romîne, etc.

După ce am văzut pe scurt condițiile economice în care s-a format gîndirea economică a lui N. Rosetti Roznovanu, să examinăm acum principalele idei economice, conținute în scrisoarea sus-amintită.

Din cercetarea acestei scrisori se vede că N. Rosetti Roznovanu cunoștea lucrările unui șir de economiști cu circulație pe vremea aceea (Jean Baptiste Say, Arthur Young și, probabil, pe fiziocrați, ca și pe Smith și Ricardo), că el se străduiește să expună în domeniul economic, și unele păreri personale asupra „unei materii pe care economia politică trebuie încă mult să le aprofundeze și să le dezvolte”, cum afirma el însuși.

Scrisoarea începe prin punerea următoarei probleme: „Pentru ce industria agricolă prezintă mai puține beneficii decît industria comercială și manufacturieră” (de notat este că autorul folosește acești termeni pentru denumirea următoarelor ramuri de activitate: termenul de industrie agricolă pentru agricultură, industrie comercială pentru comerț și termenul de industrie manufacturieră pentru denumirea industriei propriu-zise).

Căutînd să răspundă la această întrebare¹⁵⁾, N. Rosetti Roznovanu examinează o serie de argumente atît din punct de vedere teoretic, cît și din punct de vedere practic. Le vom analiza pe rînd.

Astfel, scrie N. Rosetti Roznovanu, „comparînd prima (adică agricultura n.a.) cu îndeletnicirile celorlalte industrii se va vedea că ea nu admite nici o mare diviziune a muncii și mai puțin încă întreprinderi așa de mari ca ale industriei comerciale”. Se vede deci că el avea în vedere atît productivitatea muncii — diviziunea muncii tocmai sporea această productivitate, mai mare în industrie decît în agricultură, — cît și avantajele întreprinderilor capitaliste mari, față de întreprinderile mai mici.

De asemenea, N. Rosetti Roznovanu scoate în evidență faptul că „industriașul care face o perfecționare (tehnică n.a.) o exploatează cel puțin pentru un anumit timp în avantajul său, fie pentru că ascunde procedeele, fie pentru că e apărat de o patentă. Aceasta — spune el — nu e cazul pentru agricultor. Eu fac astăzi o îmbunătățire pe terenul meu, nu am timp să culeg beneficiul pe care-l dă, dacă vecinul îl crede bun îl imită imediat”.

Se vede aci la N. Rosetti Roznovanu considerația pentru secretul de fabricație și secretul comercial, proprii capitalistului.

Alt argument adus de N. Rosetti Roznovanu, pentru explicarea faptului că comerțul și industria aduc mai multe profituri decît agricultura, constă

¹⁵⁾ Este de remarcă că în fondul Rosetti Roznovanu, între documentele scrise de Nicolae Rosetti Roznovanu, există și un manuscris intitulat „Quels sont les motifs par lesquels les industriels prosperent aujourd'hui plus que les proprietaires, voila la demande”, în care, pe două coloane, una intitulată „Industriels”, iar alta „Proprietaires de terres” se pun față în față diferitele argumente. (Arh. St. Buc. A.N.C.L. XXXVII/27, Rosetti Roznovanu, Acte familii, nr. 3375). Atît prin problema pusă cît și prin argumentare, acest material apare ca pregătitor pentru scrisoarea la care ne referim.

În aceea că, așa cum în mod just remarca el, „capitalul investit în bunuri funciare, fiind destinat unui singur reviriment anual, nu poate să ofere în schimb atâtea beneficii ca acela întrebuițat în întreprinderi reinnoite unde circulația este mai puternică...” Cu alte cuvinte, unul din factorii care, după N. Rosetti Roznovanu, favorizează industria și comerțul, față de agricultură, este viteza mai mare de rotație a capitalului în primele, față de ultima. Această observație justă denotă fără discuție că Roznovanu a fost mult ajutat de cunoașterea economiei politice burgheze apusene, dar nu trebuie uitat că aceeași observație i-o permiteau și condițiile din Moldova unde, după anul 1829, comerțul luase o mare dezvoltare și începuse, așa cum s-a arătat, o oarecare dezvoltare a întreprinderilor industriale.

În legătură cu avantajele rapidității rotației capitalului în industrie și comerț, față de agricultură trebuie subliniat că N. Rosetti Roznovanu nu uită să se oprească și asupra riscurilor mult mai mari ale investițiilor făcute în comerț și industrie, față de cele din agricultură. De aceea el subliniază că investițiile din industrie și comerț sînt „adesea înconjurate de pericole și pierderi”. Spunînd acest lucru însă Roznovanu nu se teme de riscurile comerțului și industriei, ci declarîndu-se pentru comerț și o anumită dezvoltare a industriei, caută să țină seama de riscuri și, pe cît posibil, să le reducă.

În legătură cu aceasta merită să fie arătat, că după N. Rosetti Roznovanu, „o industrie oarecare prost exploatată dintr-un motiv sau altul trebuie să dea rezultate mai puțin bune decît aceea care este exploatată cu inteligență, perseverință și atenție” și aceasta, spune el, în toate domeniile de activitate economică nu numai în industria propriu-zisă ci și în comerț. El scrie expres: „gestiunea proprietăților de către străini și lipsa de bunăstare ca fiind rezultatul unei proaste administrări, lucru ce se vede mai mult sau mai puțin răspîndit în toate ramurile industriale (reamintim că la el prin industrie se înțelegea atît industria propriu-zisă cît și comerțul și agricultura), *aceste motive nu pot să fie după părerea mea admise ca o lipsă sau ca un simptom special al unei ramuri industriale* (s. a.). El are aci în vedere industria propriu-zisă.

Așadar, N. Rosetti Roznovanu exprimă o concepție de nuanță capitalistă asupra întreprinderii pe care o opune — deși nu declară acest lucru textual — concepției boierești asupra întreprinderii și riscurilor întreprinderii.

Examinînd, din punctul de vedere al profitului, avantajele prezentate de industrie și comerț asupra agriculturii, N. Rosetti Roznovanu se oprește și asupra mărimii rentei funciare. E important de amintit că, în abordarea acestei probleme, N. Rosetti Roznovanu manifestă și anumite păreri critice cu privire la unele teze ale unor economiști apuseni. Așa de pildă, el scrie: „aș fi ispitit să privesc cu oarecare precădere ca fiind cauza micșorării rentei funciare în comparație cu alte industrii¹⁶⁾, mărirea impozitului asupra proprietății și aceasta ar putea fi valabil pentru cîteva țări; totuși — continuă N. Rosetti Roznovanu — nu pot să-mi însușesc întru totul acest

¹⁶⁾ Desigur este vorba de faptul că agricultura aducea un venit mai mic decît industria și comerțul.

punct de vedere pentru că proprietatea nemaifiind în mod egal concentrată în toate țările prezintă totuși rezultate diferite”.

Cu alte cuvinte, constatăm că Roznovanu nu repetă sau imită o serie de teme ale economiștilor apuseni, ci este un gânditor care cunoaște dezvoltarea economică a diferitelor țări, ține seama de particularități și nu se teme să emită opinii personale.

Să ne oprim acum asupra exemplelor date de N. Rosetti Roznovanu în sprijinirea tezei sale, că impozitul funciar nu poate să constituie unicul răspuns la problema pusă de el încă de la începutul scrisorii și că trebuie ținut seama de concentrarea proprietății funciare într-o țară sau alta și — așa cum vom vedea — de formele de recrutare a brațelor de muncă în agricultură.

Primul exemplu dat de N. Rosetti Roznovanu este acela al Angliei. El subliniază că economistul Jean Baptiste Say explica prosperitatea agriculturii din Marea Britanie, în vremea aceea, prin faptul că impozitul funciar în Anglia în acea perioadă (adică în deceniile III, IV, ale secolului XIX) era fixat după evaluările făcute în anul 1692, adică cu aproximativ 150 de ani înainte, ceea ce aducea mari câștiguri proprietarilor. Cu toate acestea, arată N. Rosetti Roznovanu, în Anglia agricultura nu raportează mai mult de 3%, când nu e împletită cu industria. În același timp el menționează că economistul englez Arthur Young a stabilit că în toată Europa occidentală proprietatea funciară nu dădea un venit mai mare de 3—4%, cu excepția aceleia din vecinătatea orașelor și a cazurilor, când agricultura se împletește cu industria. Or, împletirea agriculturii cu industria, arăta Roznovanu, constituia, pe vremea aceea, o excepție atât în Apus cât și în America, Rusia, Moldova, etc.

Se vede deci că, din analiza făcută de N. Rosetti Roznovanu, teza lui J. B. Say, cu privire la micșorarea impozitului funciar ca temelie a rentabilității agriculturii, cade. Dar N. Rosetti Roznovanu nu se oprește aici, el își duce analiza mai departe demonstrând că, în anumite cazuri, teza lui Say devine complet inoperantă și, în acest caz, ia exemplul propriei sale țări: „Proprietarii din cele două Principate, Moldova și Valahia — scrie N. Rosetti Roznovanu — sînt într-adevăr scutiți de orice fel de impozit și totuși renta anuală pe care feodalii sau orice proprietar o obțin nu e decât 5—6% din valoarea capitală”. Iar, în continuare, el face o succintă, dar interesantă comparație a agriculturii din Principate cu cea din Anglia.

„Pe cînd în Anglia — spune N. Rosetti Roznovanu — agricultura rurală este puternic protejată de legi și sprijinită în nevoile ei de alte industrii, în cele două principate guvernul nu a făcut nimic să ușureze exploatarea rurală...” Mai mult încă, făcînd comparație cu Anglia, Roznovanu ajunge să înțeleagă în bună măsură cîteva din raclele economiei Principatelor în perioada Regulamentelor Organice. Astfel, el arată că „proprietarii și cultivatorii se pomenesc rînd pe rînd lezați direct și indirect în interesele lor prin corvezile pentru guvernul local, iar în timp de război prin foarte mari contribuții în natură care apasă mai ales în cea mai mare parte asupra proprietarilor, avînd în vedere că o foarte mică clasă de țărani sînt în stare să plătească în natură așa cum îi obligă situația lor după cum se poate vedea din Regulamentul țării.

Din acest pasaj se pot constata și idei juste și idei nejuste în aprecierea făcută de N. Rosetti Roznovanu situației din cele două țări române. Idee justă este aceea conform căreia țărani nu mai puteau să facă față, în condițiile Regulamentului, obligațiilor lor în natură. De asemenea este justă observația după care statul feudal, prin obligațiile numeroase impuse țăranilor, dăuna dezvoltării agriculturii (în deosebi în gospodăria țărănească).

Tot justă este ideea că în cele două țări române guvernele nu făceau nimic pentru ușurarea dezvoltării agriculturii, că nu protejau această ramură care domina atunci în economia țării. În același timp, însă, este necorespunzătoare cu adevărul istoric părerea lui N. Rosetti Roznovanu după care contribuțiile în natură puse de statul feudal în timp de război apăsau „mai ales în cea mai mare parte asupra proprietarilor“, deoarece proprietarii, adică boierii, își lucrau pământurile prin clacă cu țărani, luau rentă în produse de la țărani și de asemenea luau rentă în bani tot de la țărani; deci asupra țăranilor clăcași cădea greul. Nu e însă mai puțin adevărat că, prin dezorganizarea producției în timp de război, erau lezați într-o anumită măsură și boierii antrenați în comerț.

Pornind tocmai de la analiza concretă a situației din țările române, N. Rosetti Roznovanu arată că teza lui Say cu privire la rolul hotărâtor al micșorării impozitului funciar în rentabilitatea agriculturii nu este valabilă pentru Principate și că „de aceea un mod fiscal european în raport cu dezvoltarea industriei și comerțului acestor Principate ar fi pentru proprietar și cultivator nu numai mai comod și mai obișnuit, dar mult mai avantajos sub toate raporturile admițând totodată modul pe baze europene.

Cu alte cuvinte, așa cum dovedise dezvoltarea istorică, N. Rosetti Roznovanu susținea că scutirea de impozite a boierimii din principate n-a putut asigura dezvoltarea agriculturii. El arăta că progresul agriculturii în Principate va putea fi asigurat — deci contrar părerilor lui Say — pe baza introducerii unui impozit funciar, însă pe baze „europene“, deci capitaliste, ca în Apusul Europei, în condițiile înlăturării abuzurilor statului feudal.

Pe baza analizei făcute, N. Rosetti Roznovanu trage concluzia de bază care caracterizează părerea sa în problema raportului dintre rentabilitatea agriculturii și existența ori inexistența impozitului funciar. El scrie: „Prin expunerea asupra venitului proprietarilor din aceste țări se vede clar că mi-ar fi ușor să demonstrez într-un memoriu detaliat că scutirea aparentă de impozit a unei clase a societății este mai degrabă oneroasă decât avantajoasă proprietarilor ca și cultivatorilor“.

Trăgînd această concluzie, N. Rosetti Roznovanu subliniază în mod deosebit că „acest gen de noțiuni îndrăznețe le-am cules din experiența afacerilor țării mele ca fost șef al Departamentului de Finanțe al administrației“. Acest lucru scoate încă o dată în evidență că N. Rosetti Roznovanu vedea în privilegiul feudal al boierilor de a fi scutiți de impozite o frînă în dezvoltarea societății. Nu este mai puțin adevărat însă că în perioada în care a fost mare visternic, practic el nu a luat nici o măsură de impunere a boierimii și deci de aplicare a considerentelor sale teoretice.

Dar în examinarea problemei, pentru ce industria agricolă prezintă mai puține beneficii decît industria comercială și manufacturieră, N. Rosetti

Roznovanu examinează și alte aspecte, între care și acela al îmbinării agriculturii cu comerțul și industria, el militând pentru această îmbinare.

În legătură cu aceasta el arată că în Anglia agricultura este îmbinată cu diferite întreprinderi comerciale și de asemenea în Franța, dar într-o măsură mult mai mică. Referindu-se la Austria, el spune că acolo îmbinarea de către agricultor a întreprinderilor agricole cu cele comerciale este mai slabă, „deoarece proprietatea pare mai concentrată în raport cu industria“.

În ceea ce privește asocierea industriei cu agricultura, el leagă această problemă de o serie de împrejurări și anume de existența unor bogății miniere, unor suprafețe piscicole, unor mari pășuni, etc. în care caz spune: „Vă puteți asocia... cu un industriaș și veți putea obține din aceasta un mare profit“.

Referitor la îmbinarea de către proprietarul funciar a agriculturii cu întreprinderi industriale trebuie spus că N. Rosetti Roznovanu considera că simpla închiriere a clădirilor, a unui curs de apă, etc. pentru a fi stabilită acolo o fabrică nu va aduce mai mult decât chiria respectivei clădiri sau respectivului curs de apă.

Înceind examinarea problemei îmbinării agriculturii cu comerțul și industria, Roznovanu scrie: „Mijlocul cel mai simplu în definitiv de a căpăni prosperitatea industriei agricole cu a industriei comerciale ar fi de a asocia industria rurală cu resursele altor întreprinderi comerciale și guvernele să proporționeze volumul impozitelor care apasă asupra industriei rurale cu alte ramuri industriale combinând pe cât cu puțință pericolele pe care le riscă toate capitalurile afectate acestor genuri diferite de industrii“.

Referindu-se în continuare la problema proporționalității volumului impozitelor pe diferite ramuri economice, N. Rosetti Roznovanu subliniază că, fără a ține seama de riscurile pe care le comportă toate capitalurile afectate diferitelor domenii economice, o scutire de impozite a agriculturii ar face ca agricultura să sfârșească „prin a se consuma și a se degrada ceea ce se întâmplă întotdeauna când o ramură de industrie e protejată direct sau indirect în detrimentul alteia. Aici însă cazul ar fi mai grav căci toate ramurile ar depinde de una singură“.

Examinând unele probleme ale industriei și ale agriculturii, N. Rosetti Roznovanu combate părerea fiziocraților după care valorile s-ar crea numai în agricultură.

„E timpul — scrie el — ca lumea să renunțe la vechea prejudecată a economiștilor că orice bogăție vine de la pământ; experiența ne demonstrează, ca urmare a marelui dezvoltării a industriei, că el e sursa dar nu bogăția însăși“.

În legătură cu aceasta însă deosebit de prețios pentru înțelegerea gândirii economice a lui N. Rosetti Roznovanu este un pasaj din scrisoare, în care se afirmă net părerea lui cu privire la sursa valorii. El scrie: „Nu mai încapă nici o îndoială de asemenea că după marele principiu al economiei politice din nimic nu se face nimic, este de asemenea acum demonstrat clar că munca dă valoare obiectelor“ (s. a.).

Această afirmație hotărâtă a lui N. Rosetti Roznovanu este cu atât mai valoroasă, cu cât în vremea lui apăruse deja în Apus economia politică burgheză vulgară — însuși Say era unul dintre reprezentanții ei — care aban-

donase teoria lui Petty, Smith și Ricardo, cu privire la valoarea determinată de muncă. Dacă ținem seama de criticile aduse de N. Rosetti Roznovanu teoriei rolului impozitului funciar în dezvoltarea agriculturii, susținută de Say, e limpede că afirmarea de către el a valorii determinată de muncă îl arată ca pe un gânditor independent, care nu acceptă o teză sau alta, pentru că e la modă, și nici nu respinge pe altele, pentru că sînt vechi, ci supune totul verificării experienței istorice, trecută prin propria-i judecată. Trebuie, în același timp, subliniat că teoria valorii determinată de muncă la N. Rosetti Roznovanu nu avea doar însemnătatea unui principiu abstract și el utiliza acest principiu pentru demonstrarea necesității dezvoltării industriei propriu-zise.

Spre a caracteriza militarea lui N. Rosetti Roznovanu pentru dezvoltarea industriei propriu-zise vom încheia prezentarea acestei probleme cu chiar spusele lui: „Ar putea să sosească o zi cînd fiecare proprietar și chiar fiecare cultivator ar trebui să fie totodată (lucru supranatural) agricultor de industrie rurală și să se ocupe de industria manufacturieră căci de industria comercială el se ocupă prin poziția sa, deoarece vinde produse pentru a-și acoperi necesitățile“.

Analizînd conținutul ideilor economice expuse de N. Rosetti Roznovanu în scrisoarea sa, am putut constata că el stătea pe poziția dezvoltării forțelor de producție și, înainte de toate, milita pentru dezvoltarea industriei, fără a scăpa însă din vedere necesitatea dezvoltării agriculturii. Însuși faptul că, încă din 1818, el era membru al unei societăți franceze pentru încurajarea dezvoltării industriei îl arată ca o minte care a reușit să înțeleagă că nu se poate progresa fără dezvoltarea industriei.

Pornind tocmai de la acest lucru, el a și început să-și dea seama de o serie din rădăcinile societății feudale moldo-valahe, aflate în descompunere.

E drept că, citind în întregime această scrisoare, nu se poate să nu fi izbit de faptul că se scoate foarte mult în evidență necesitatea îmbinării, ori de cîte ori este posibil, a agriculturii cu industria și nu acordă importanța cuvenită dezvoltării de sine stătătoare a industriei (în sensul de întreprinderi industriale complet separate de cele agricole). Această împrejurare duce la concluzia că el vedea lucrurile ca un boier care încearcă să se adapteze la dezvoltarea capitalistă.

Chiar și așa însă, merită reținută părerea, care se degajă din întreaga scrisoare, că drumul spre dezvoltarea industriei propriu-zise e acela care poate să asigure nu numai un câștig mai mare, dar și o satisfacere mai largă a trebuințelor societății.

Bineînțeles că, așa cum s-a arătat, deja scrisoarea reflectă și limitele de clasă ale lui N. Rosetti Roznovanu. Acesta se vede în primul rînd din faptul că, referindu-se la cauzele înapoierii agriculturii în Moldova și Valahia, el nu analizează problema principală, care frîna dezvoltarea economică: dominația relațiilor de producție feudale. Nu e însă mai puțin adevărat că neabordarea acestei probleme s-ar putea explica prin situația socială a celui

căruia îi era adresată scrisoarea (nu trebuie să uităm că scrisoarea nu era destinată publicării). Totuși faptul că, cu nici un prilej, nu s-a manifestat împotriva iobăgiei, arată limpede poziția lui de clasă.

Oricum însă un lucru este clar. N. Rosetti Roznovanu a fost un economist cult pe vremea lui, la curent cu situația economică nu numai din Franța și Anglia, ci și cu cea din Rusia, Austria, Egipt, fără a mai vorbi de cunoașterea realității din propria-i țară. În fine, și aceasta este un lucru foarte important, el era pentru dezvoltarea forțelor de producție.

Pentru toate acestea socotim că activitatea lui N. Rosetti Roznovanu merită să fie cercetată mai departe, neputând fi omisă din istoria gândirii economice a primei jumătăți a secolului al XIX-lea în țara noastră.

Dăm în anexă documentul-scrisoare.

Monsieur le comte,

J'ose prendre la liberté de répondre à vos demandes : pourquoi l'industrie agricole présente moins de bénéfices que l'industrie commerciale et manufacturière, d'abord en comparant la première aux occupations des autres industries, on verra qu'elle n'admet ni une grande subdivision de travail, moins encore des entreprises aussi considérables que l'industrie commerciale ; d'où il s'en suit comme vous l'observez, que le capital affecté en fonds de terre, étant destiné à un seul revirement annuel, ne peut offrir autant de bénéfices que ceux employés dans des entreprises renouvelées, où le mouvement est plus fort, mais bien souvent entouré de dangers et de pertes.

D'ailleurs l'empressement que mettant les industriels arrivés à un degré d'aisance d'acheter des fonds de terre prouverait clairement qu'on désigne par la propriété le placement des capitaux accumulés de la manière la plus sûre.

Au reste, le propriétaire des fonds publics est plus strictement encore renfermé dans la rente annuelle de son capital, par défaut de mouvement quelconque, tandis que l'industrie rurale qui embrasse autre les produits ordinaires la pêche, (d'un grand revenu comme en Angleterre et dans d'autres pays) les mines et la culture des laines surtout peut souvent et le cas échéant redoubler en peu d'années son capital primitif.

Ces sont des exceptions qu'on retrouve seulement dans les pays où la propriété territoriale, où son produit sont encore un monopole, savoir en Hongrie, en Autriche, en Moldavie, en Russie, ...en Egypte et même en Angleterre a cause des substitutions.

La gestion des propriétés par des étrangers et la gêne des propriétaires n'étant que le résultat d'une mauvaise administration, qu'on voit répandu plus ou moins dans toutes les branches industrielles, ces raisons ne peuvent être, ce me semble, admises comme défaut ou malaise spécial d'une branche industrielle. Et pourquoi pas ? Une industrie quelconque, mal exploitée par un motif quelconque, doit donner des résultats moins utiles que celle qui est exploitée avec intelligence, persévérance, attention.

Je serais tenté de considérer avec quelque avantage comme cause des diminutions de la rente foncière en proportion d'autres industries, l'augmentation d'impôt sur la propriété, et ceci pourrait être vrai dans quelques pays ; cependant je ne puis adopter généralement cette mesure, parce que la propriété n'étant plus également taxée dans tous les pays, présente néanmoins des résultats différents. En voici l'exemple :

1. l'impôt territorial en Angleterre fixé d'après les évaluations faites en 1692, sert de base aujourd'hui de manière que, en admettant à la proportion de 5%, l'industrie rurale ne paye de son revenu foncier actuel, amélioré depuis que d'après l'estimation ancienne. Ceci explique, comme dit Say, la prospérité de l'agriculture dans la Grande Bretagne.

Arthur Young a trouvé que dans toute l'Europe Occidentale la propriété territoriale ne donne plus de 3 à 4 pour 100 — excepté dans le voisinage des villes au l'on fait généralement de l'horticulture, lorsque l'agriculture peut s'allier à l'industrie, ce qui est toujours un cas d'exception —, et moi j'ajouterai dans les pays nouveaux tels que la Russie, la Moldavie, l'Amérique. En Angleterre, l'agriculture ne rend plus que 3 pour % lorsqu'elle n'est pas aliée à l'agriculture, cas qui dépend plus des circonstances locales que de la volonté de l'homme.

2. Les propriétaires dans les deux principautés Moldavie et Valachie sont en vérité exempts de toute sorte de dénomination d'impôt, et cependant la forme ou rente annuelle que les seigneurs et tout propriétaire, perçoivent n'est que de 5% à 6% sur la valeur capitale. C'est qu'en Angleterre l'agriculture rurale est fortement protégée par les lois ¹⁷⁾ et secondée par ses besoins des autres industrie, tandis que dans les deux principautés le gouvernement n'a rien fait pour faciliter l'exploitation rurale, de manière que les propriétaires et les cultivateurs se trouvent tour à tour lésés directement et indirectement dans leurs intérêts par les corvées du gouvernement local et en temps de guerre surtout par de très forts subsides en nature qui pesent surtout pour la plus forte partie sur les propriétaires, vu qu'une très petite classe de paysans sont à même de fournir en nature par suite de leur position ainsi qu'on peut le voir par le règlement du pays ; au point qu'on mode fiscal européen proportionné au développement de l'industrie et du commerce de ces principautés serait pour les propriétaires et les cultivateurs non seulement plus commode et plus régulier, mais beaucoup plus avantageux sous tous les rapports, en admettant toutefois un mode sur des bases européennes.

Par l'exposé du revenu des propriétaires de ces pays on voit clairement et il me serait facile de démontrer dans un mémoire détaillé que l'exemption d'impôt apparente d'une classe de la société est plutôt onéreuse qu'avantageuse aux propriétaires comme aux cultivateurs ; cependant ce genre si hasardé des nations que j'ai puis ces dans l'expérience des affaires de mon pays comme ancien chef du département des finances de l'administration.

Au reste pour conclure, il paraît que le plus sûr moyen d'utiliser avec succès les revenus territoriaux c'est d'associer l'industrie rurale aux res-

¹⁷⁾ On elle est même trop fortement protégée, puisque elle est devenue un monopole de certains familles à cause des substitutions et des lois sur les bleds.

sources des autres aptitudes commerciales, ainsi que cela se pratique en Angleterre avec avantage, a les raison susmentionnés, et moins en France et ces parce que la p^ropriété parait plus taxée en proportion de l'industrie. Ici nous avons cependant également des exemples d'une association de cette nature, la manufacture de draps établie à Namiest en Moravie, terre appartenant au comte de Longvitz a été fondée par le concours d'une maison de commerce. La falature de Poteansdorf sur la terre du prince Esterhazy a été formée sur des actions.

L'association de l'industrie à l'agriculture est toujours une exception, puisque les circonstances du terrain doivent se prêter à une pareille entreprise plus que la volonté de l'homme. Au reste, il faut faire une distinction importante. Si une terre présente une mine, des pêcheries, d'immenses pâturages, vous pouvez vous associer alors avec un industriel et vous pouvez en tirer un grand profit. Mais il s'agit de louer un bâtiment, un cours d'eau etc. pour établir là une fabrique, quel sera l'industriel si mal avisé qui voudra vous payer plus que le prix du loyer de ce bâtiment et du cours d'eau, quel mince profit pour le propriétaire. L'industriel ne vous mettra pas certainement à part des profits de sa manufacture? Cela serait contre ses intérêts „puisque d'après ses propres observations les principaux articles de l'agriculture ont subi une hausse et précisément depuis l'année 1760, fait qui serait mieux de vérifier.

D'un autre côté le prix articles manufacturés a généralement baissé mais que le somme des subsistances dans chaque famille (ou si vous voulez, des besoins) a augmenté, de manière que si nous dépensons moins aujourd'hui pour chaque article que jadis, l'ensemble des articles qui nous sont nécessaires aujourd'hui étant plus grand que par le passé, il s'en suit que au total chaque famille depense annuellement une plus grande somme des revenus“, d'où il s'en suit que le moyen le plus sûr en définitif pour balancer l'aisance de l'industrie agricole en ce l'industrie commerciale c'est d'associer l'industrie rurale aux ressources des autres aptitudes commerciales, toute les fois que cela se peut ce qui sera toujours une exception et que les gouvernements proportionnent les poids des impôts qui pèsent sur l'industrie rurale, avec les autres branches d'industrie, c'est très vrai, en combinant autant que faire se peut, les dangers qui courent les capitaux affectés à ces genres différents d'industries; car sans cela, l'industrie agricole finirait par se consommer et se détériorer tout à fait, se qui arrive toujours quand une branche d'industrie est protégée directement ou indirectement ou dépend d'une autre. Mais ici le cas serait plus grave, car toutes les autres branches serai(en)t ou dépend d'une seule. Il est temps que l'on se desiste de l'ancien préjugé des économistes que toute richesse vient de la terre, l'expérience nous démontre par suite du grand développement de l'industrie qu'elle est la source, mais non proprement la richesse elle-même. Nul doute aussi que d'après le grand principe de l'économie politique, de rien on ne fait rien, mais aussi il est maintenant clairement démontré que le travail donne de la valeur aux objets et il y a des choses plus ou moins sujettes au développement de l'industrie. Telles sont les produits de la terre. Ou bien il pourrait arriver un temps où chaque propriétaire et même chaque cultivateur devrait être à la fois (chose surnatu-

relle) agriculteur d'industrie rurale et s'occuper d'industrie manufacturière, car d'industrie commerciale il s'en occupe par sa position puisqu'il vend les produits pour pouvoir subvenir à ses besoins ou bien se tourner et regarder avec avidité du sauvage.

Veillez, Monsieur le Comte, excuser l'imperfection des notions que je hasarde à vous soumettre sur une matière que l'économie politique doit encore beaucoup approfondir et développer.

J'ai l'honneur d'être avec respect votre très dévoué serviteur.

N. de R. Roznovan

Ce 18 mars.

Excusez-moi si je suis entré dans des digressions relativement à la Moldavie, mais comme nous avons souvent causé sur l'exemption d'impôt d'une classe de la société, j'ai cru que ces notions et la partie du règlement que vous possédez pourraient vous mettre plus à même de juger de l'état de la question.

Il y a encore une observation à faire : l'industriel qui fait un perfectionnement, l'exploite au moins pour un certain temps à son seul avantage, soit parce qu'il ne fait, pas connaître les procédés soit parce qu'il est défendu par une patente. Ce n'est pas le cas pour l'agriculteur. Je fais aujourd'hui un perfectionnement dans mes champs, je n'ai pas le temps d'en recueillir le bénéfice que donnait, si le voisin le croit bon, il l'imité de suite. On ne donne pas des privilèges aux patentes aux agriculteurs.

•

DIN PROTOCOALELE MAGISTRATULUI ORAȘULUI SEBEȘ DIN ANII 1784—1785

C. MULLER, O. ROTARU,
M. ȘTIRBAN

Răscoala populară condusă de Horea, Cloșca și Crișan constituie punctul culminant al luptei iobăgimii din Transilvania împotriva stăpînilor feudali și începutul crizei orînduirii feudale din Transilvania.

Sporirea zilelor de muncă, exploatarea excesivă de către stăpînul feudal dublată de cea a statului, arbitrarul dregătorilor și al stăpînilor în domeniul juridic, administrativ și fiscal, cu încărcături la robote, bucate, dijme, daruri și plăți agravează ostilitățile dintre iobagi și stăpînii feudali. Deosebirile naționale și religioase dintre supuși și stăpîni ascuțeau și mai mult contradicțiile. Conscriptia militară ordonată de împăratul Iosif al II-lea la 31 ianuarie 1784 pentru mărirea efectivelor armatei cu scopul de a împărți imperiul otoman și revocarea ei aprinde și mai mult mînia iobagilor împotriva stăpînilor feudali, întrucît înscrierea în armată i-ar fi scutit de prestațiile iobăgești și i-ar fi făcut stăpîni pe pămîntul și casa lor. Ura și mînia iobagilor împotriva dregătorilor și a stăpînilor erau determinate de faptul că nedreptățile și greutățile ce-i apăsau erau considerate ca venite din partea acestora. Ansamblul acesta de împrejurări au copt condițiile izbucnirii răscoalei, iar conducătorul ei a apărut în persoana lui Horea care de ani de zile lupta pentru rezolvarea problemelor țărănești.

Răscoala a pornit de la adunarea populară din Mesteacăn la care au participat 500—600 de țărani. În comuna Curechiu a izbucnit prin uciderea a doi juzi ai nobililor care au vrut să-l prindă pe Crișan.

Masele populare răscolite ocupă Zarandul, de unde pătrund la Hune-doara și domeniile Zlatna. De aici, Cloșca și Crișan în fruntea a douăzeci și nouă de comune din Zarand și a șaisprezece comune din Zlatna strînse de Horea la Cîmpeni, pătrund la Abrud¹⁾. De la Abrud, o parte din țărănime în frunte cu Horea — răscolind satele din cale — coboară pe Arieș, iar alta pe Ampoi în frunte cu Horea cel tînăr. Ei se îndreptau asupra castelului din Galda și de acolo asupra Aiudului. Devastînd Baia de Arieș, un grup des-

¹⁾ Toth Zoltan, *Mișcările țărănești din Munții Apuseni pînă la 1848*, Ed. Acad. R.P.R., 1955, p. 153 și urm.

prins din cel al lui Cloșca se îndreaptă spre comitatul Cluj. Ajungînd la Sălcina și Sîngiorzul Trăscăului răscoala trebuia să se îndrepte spre Turda. Răscoala se propaga în toate direcțiile și își lărgea aria cuprinzînd toată iobăgimea din Transilvania. Nobilimea feudală și autoritățile fugeau din fața răsculaților și se ascundeau în orașe bine apărate; mulți din ei au fost uciși.

În fața răscoalei, autoritățile civile s-au dovedit neputincioase, iar comandantul armatei, baronul Preisz n-a luat nici o măsură, așteptînd dispozițiile împăratului. Inspăimîntată de amploarea răscoalei, nobilimea cere ajutor comandantului armatei imperiale și se iau măsuri pentru organizare de armate împotriva răsculaților în toate comitatele. Pentru liniștirea țărânimii s-a recurs la înșelăciune. Între 12 și 16 noiembrie s-au încheiat trei armistiții cu Cloșca la Tibru, cu Crișan la Valea Tibrului și cu Nicolae Furde în regiunea Clujului, pentru încetarea ostilităților pe termen de 8 și 15 zile în care timp trebuia rezolvată cererea țăranilor formulată în trei puncte: să nu mai fie iobagi, să fie militarizați, să fie eliberați țăranii închiși la Galda²⁾.

Peste opt zile, vice-colonelul Schultz care încheiase armistițiul de la Tibru, dîndu-le un răspuns negativ și cerînd predarea căpitanilor, țăranii se ridică din nou intenționînd să lovească din nou Abrudul, Zlatna, Deva, Aiudul, pentru a se îndrepta spre Cluj, neoprindu-se pînă nu vor răscula toată iobăgimea din Transilvania.

Încheierea armistițiului a constituit o tactică greșită și a avut un efect negativ pentru răscoală. Armata intrînd în acțiune, planurile de atac ale țărânimii s-au redus la apărare. Răscoala a fost înăbușită cu puterea armelor, iar căpitanii principali executați.

Răscoala a zguduit pentru un moment întregul edificiu social, amenințînd cu răsturnarea orînduirii feudale. Iobagii n-au cîștigat decît patenta de desființare a iobăgiei, — care de fapt nu a desființat iobăgia, ci doar legarea de glie —, redînd iobagilor dreptul de strămutare.

Documentele din arhive pe care le prezentăm aici scot în evidență participarea la răscoală a populației romîne și săsești din suburbiile orașului Sebeș³⁾ și completează informațiile cunoscute pînă acum asupra ariei de răspîndire a răscoalei.

²⁾ C. Daicoviciu, St. Pascu, V. Cheresteșiu, T. Morariu, *Din istoria Transilvaniei*, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 187.

³⁾ În afara orașului cetate ce cuprindea în anul 1785 o suprafață de 8 924 stj. pătrați cu 284 case și 421 familii, se întindeau două suburbii. Una din acestea era locuită în anul 1785 de 248 familii romînești cu 47 văduve, 17 familii grecești și 26 familii de țigani. A doua suburbie, formată din două străzi, una de-a lungul rîului Sebeș, construită de Durlacher în 1749 și alta, situată spre nord, construită în 1771 de către Hanauern, număra, tot în anul 1785, 105 familii cu 15 văduve. În afară de cele două suburbii, pe hotarul orașului Sebeș locuiau 126 familii de incivilini romîni.

Lucas Marienburg, *Geographie des Grossfürstentums Siebenbürgen*, II, p. 274—275.

Mersul răscoalei în comitatul Zarandului, al Hunedoarei sau al Sibiuului, măsurile de prevenirea unei răscoale în Sebeș și în comunele ce aparținneau scaunului săsesc, precum și participarea la răscoală a păturilor sărace din suburbiile orașului Sebeș sînt consemnate în actele create sau primite de oficialitățile sebeșene contemporane.

Protocolul magistratului orașului Sebeș din anul 1784⁴⁾ și 1785⁵⁾, registrul de intrare al ordinelor guberniale din perioada anilor 1783—1784⁶⁾, denunțul oratorului Hilscher și raportul magistratului de la Sebeș, adresat comitelui Rosenfeld din Sibiu în legătură cu denunțul lui Hilscher, și răspunsul magistratului din Miercurea, cuprinzînd rezultatul anchetei în legătură cu zvonurile relatate de popa Gheorghe din Sebeșel⁷⁾ sînt doar cîteva din documentele magistratului ce vin să dovedească starea de spirit în vremea răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan în orașul Sebeș, în suburbiile și împrejurimile sale, participarea acestora la răscoală, măsurile de prevenire și reprimare luate de autorități împotriva lor.

La 5 noiembrie 1784 cînd o parte din răsculații din Zarand trecuseră în comitatul Hunedoarei, înaintînd pe Mureș în sus, Consiliul magistratului orașului Sebeș consemnează în protocolul său că în această zi nu s-a ținut ședința consiliului din cauza măsurilor ce a trebuit să le ia împotriva răsculaților⁸⁾.

În aceeași zi Consiliul magistratului orașului Sebeș face cunoscut guberniului de la Sibiu știrea că în comitatul Zarandului a izbucnit răscoala fărăinească și cere acestuia să asigure orașul că nu va fi lipsit de ajutorul necesar. Face aluzie desigur la sprijin militar⁹⁾.

Cu o zi mai tîrziu, la 6 noiembrie, cînd răscoala a cuprins satul Cioara din apropierea orașului Sebeș, Consiliul magistratului consemnează din nou neținerea ședinței în această zi din aceleași motive ca și în ziua precedentă¹⁰⁾. și dispune să se ceară din nou ajutor militar guberniului, întrucît, spune el, „răscoala se apropie și de ținutul nostru și răsculații înaintează mereu”¹¹⁾.

Răspunzînd, S. Brukenthal, Guvernatorul Transilvaniei, face cunoscut Consiliului magistratului la 7 noiembrie 1784 că, în scopul reprimării răscoalei s-a dispus trimiterea trupelor grănicerești și a celor două divizii de husari „Toscana” de la Rupea și „Nocrich” și cere luarea de măsuri pentru întreținerea lor. În urma acestui răspuns, Consiliul magistratului dispune să se comunice organelor competente pregătirea cazării și a întreținerii armatei¹²⁾.

A doua zi, la 8 noiembrie, ca urmare a unei noi cereri a magistratului, guberniul promite din nou că va trimite ajutor militar orașului Sebeș, recomandînd populației liniște și curaj. Consiliul magistratului luînd în dezba-

⁴⁾ Arh. St. Alba-Iulia, arh. Magistratului și Scaunului Sebeș, R. 63.

⁵⁾ Ibidem, R. 64.

⁶⁾ Ibidem, R. 61.

⁷⁾ Ibidem, C. 554.

⁸⁾ Ibidem, R. 63/1784, p. 215. Același lucru este reprodus și la p. 228.

⁹⁾ Ibidem, nr. 483, p. 216.

¹⁰⁾ Ibidem, p. 215. La fel este consemnat și pentru zilele de 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 22, 23, 24, 26, 27, 30 noiembrie 1784, p. 228.

¹¹⁾ Ibidem, nr. 483, p. 216.

¹²⁾ Ibidem, nr. 484, p. 216—217.

tere acest ordin, hotărăște să se comunice guvernului că magistratul a luat măsurile cerute, că armata promisă nu a sosit la Sebeș, iar răscoala încă nu s-au liniștit¹³⁾.

Inspăimântat de amploarea răscoalei, Consiliul magistratului orașului Sebeș comunică guvernului la 9 noiembrie 1784 că locuitorii din suburbiile orașului Sebeș s-au alăturat răscoalaților din comunele Vințu de Jos și Vurpăr; la aceasta guvernatorul, la 14 noiembrie, cere magistratului ca participanții la răscoală să fie notați și după restabilirea liniștei să fie interogați și pedepsiți în modul cuvenit¹⁴⁾.

Pentru a determina nobilimea feudală să ia măsuri pe cont propriu în vederea reprimării răscoalei, care cuprindea din ce în ce mai multe localități, S. Brukenthal face cunoscut la 13 septembrie 1784 contelui Gheorghe Banffy participarea locuitorilor din suburbiile orașului Sebeș la răscoală din comunele Cioara, Vințu de Jos și Vurpăr: „Furia acestor oameni nefericiți este epidemică și a cuprins chiar și pe români liberi“¹⁵⁾.

Despre participarea locuitorilor din suburbiile orașului Sebeș la răscoalele din comunele Vințu de Jos și Vurpăr vorbește și comitele comitatului Sibiu la 18 noiembrie 1784 când cere magistratului de la Sebeș să-i comunice și alți participanți la răscoalele din Vințu de Jos și Vurpăr, în afară de cei deja cunoscuți¹⁶⁾.

Se pare că la 20 noiembrie Consiliul magistratului orașului trimisese deja un nou raport în legătură cu participarea locuitorilor din suburbiile orașului la răscoală în comunele amintite, deoarece guvernul la 29 noiembrie, făcând aluzie la un raport anterior al magistratului, dispune ascultarea lor după ce se va restabili liniștea¹⁷⁾.

Ca și în celelalte părți ale Transilvaniei unde se desfășura răscoală, țăranii din suburbiile Sebeșului se ridică împotriva servituților feudale, pentru libertate și pământ, pentru desființarea nobilimii și pentru eliberarea de sub jugul iobăgiei sociale. Ei se deplasează la circa 7 km. și participă la răscoală din Vințul de Jos și la circa 13 km. alăturându-se răscoalaților din comuna Cioara și Vurpăr.

În afara măsurilor de siguranță concretizate în repetate cereri adresate guvernului pentru a le trimite armată, Consiliul magistratului orașului, folosindu-se de ordinele guberniale, ia și măsuri de prevenire a răscoalei. Astfel dispune în virtutea ordinului gubernial din 2 decembrie, confiscarea armelor ce se găsesc în posesia locuitorilor din suburbiile orașului, iar ca urmare a unui ordin din 6 decembrie interzice comerciantului de arme vânzarea prafului de pușcă, a gloanțelor, a armelor și a pistoalelor, fără o prealabilă încuviințare¹⁸⁾.

Tot ca o măsură împotriva răscoalaților, Consiliul magistratului a întărit și paza porților orașului, deoarece cetățenii orașului se plîng de greutatea

¹³⁾ Ibidem, nr. 485, p. 217.

¹⁴⁾ Ibidem, nr. 496, p. 220.

¹⁵⁾ N. Densușeanu, *Revoluția lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784—1785*, Buc., 1884, p. 222.

¹⁶⁾ Arh. St. Alba-Iulia, arh. Magistratului și Scaunului Sebeș, R. 63/1784, nr. 500, p. 221.

¹⁷⁾ Ibidem, nr. 532, p. 230.

¹⁸⁾ Ibidem, nr. 534, 536, p. 231—232.

provocate de această pază executată de ei și cer ca și senatorii și văduvele scutite să presteze această muncă. Consiliul magistratului este nevoit să dispună, în urma acestor plângeri, întocmirea unui nou plan de pază de către o comisie formată în acest scop și apoi acest plan să fie supus aprobării cetățenilor¹⁹⁾.

La 28 decembrie, este sigur că paza porților continuă să se facă de locuitorii orașului, și tot atunci, se dispune efectuarea ei de locuitorii orașului pină la sosirea armatei²⁰⁾.

Referindu-se la armata cerută mereu de Consiliul magistratului orașului, generalul Pfefferkorn comunică acestuia că pentru reprimarea răscoalei poporului român, este trimis aici cu o trupă de cavalerie „Toscana” și cere pregătirea hranei, precum și incartiruirea necesară pentru soldați, iar pentru el să se pună la dispoziție casa orfelinatului „Conrad”²¹⁾.

Incantiruirea și asigurarea hranei au fost cerute și de către guvernul printr-un ordin general tot în 9 noiembrie 1784 la care, magistratul, de asemenea, hotărăște pregătirea incantiruirii și asigurarea aprovizionării armatei²²⁾.

Ceva mai târziu la 22 noiembrie, guvernul, comunicând Consiliului magistratului ordinul primit de armată pentru a patrula mereu în vederea menținerii liniștei, cere totodată să întrețină relații bune cu armata și să se îngrijească de aprovizionarea ei cu cele necesare; la aceasta Consiliul magistratului notează că... „nu va omite nimic, mai ales în actualele împrejurări critice, de a contribui la buna înțelegere cu armata și-i va asigura aprovizionarea cu cele necesare”²³⁾.

La 31 decembrie 1784 contele Kemeny anunță magistratul din Sebeș că s-a trimis pentru paza orașului patru companii din regimentul „Orosz”. Magistratul ia cunoștință de această comunicare promițând o bună aprovizionare a lor²⁴⁾.

Extinderea și vigoarea răscoalei silește organele administrative să ia o serie de măsuri pentru a împiedica lărgirea ei și crearea unor noi focare de ridicare a țărânimii împotriva nobilimii feudale.

În protocolul magistratului din orașul Sebeș din anul 1784 sînt înregistrate și alte ordine venite din partea guvernului menite să asigure liniștea orașului, ordine desigur aplicate și în alte regiuni. Astfel, este ordinul guvernului din 11 noiembrie 1784, prin care se face apel la funcționarii, cetățenii și sătenii liberi să descopere adunările și acțiunile secrete ale poporului, pe care Consiliul magistratului dispune să fie publicate cu adaosul, că cel ce nu va denunța imediat autorităților aceste acțiuni sau adunări, să fie considerat rebel și pedepsit în consecință²⁵⁾.

De asemenea este publicat ordinul ce impune juraților obligația de a sfătui pe răsculați să înceteze acțiunile lor²⁶⁾ și cel din 18 noiembrie în care

¹⁹⁾ Ibidem, nr. 549, p. 236.

²⁰⁾ Ibidem, nr. 569, p. 244.

²¹⁾ Ibidem, nr. 504, p. 222.

²²⁾ Ibidem, nr. 490, p. 218.

²³⁾ Ibidem, nr. 520, p. 226—227.

²⁴⁾ Ibidem, nr. 567, p. 244.

²⁵⁾ Ibidem, nr. 491, p. 219.

²⁶⁾ Ibidem, nr. 495, p. 219.

juzii și jurații satelor sînt amenințați cu tragere de vii în țepă, dacă se vor alătura răsculaților ²⁷⁾.

La ordinul gubernial din 22 noiembrie în care se cere ca răsculații, sub sancțiunea pedepsei celei mai severe, să dea ascultare superiorilor și stăpînilor de moșii și să execute muncile datorate, Consiliul magistratului orașului Sebeș dispune publicarea acestui ordin în suburbiile orașului, în comunele Săscior și Sebeșel ²⁸⁾. Se dispune comunicarea acestui ordin și în comunele amintite, deoarece populația din comuna Săscior luase parte la răscoala din comuna Cioara la 6 noiembrie, iar comuna Sebeșel, ce se găsește la o depărtare mică de comuna Cioara, nu a putut rămîne străină nici ea de frământările de aici.

Cu toate măsurile de prevenire și reprimare luate de guvernii și de Consiliul magistratului orașului Sebeș în lunile noiembrie și decembrie 1784, spiritul revoluționar continuă să se manifeste cu destulă intensitate.

În afară de participarea locuitorilor din suburbiile orașului Sebeș la răscoala din comunele Vințu de Jos, Vurpăr și Cioara, în documentele magistratului mai este consemnată și devastarea pădurilor din apropierea Pianului Romînesc de către locuitorii acelei comune (azi Pianul de Sus). Consiliul magistratului dispune denunțarea acestora comitetului cerînd și ajutor împotriva lor ²⁹⁾. Cunoaștem și răspunsul comitetului din 28 decembrie, răspuns prin care ordonă cercetarea cauzei și comunicarea nominală a participanților ³⁰⁾.

Aceste acțiuni ale țărănimii erau determinate de lipsa de pămînt pentru hrana lor și pentru pășunatul vitelor, precum și de lipsa lemnului de construcție și combustibilului ca urmare a interzicerii defrișării pădurilor și a confiscării de către autorități a locurilor defrișate de țărani.

Nu cunoaștem, din documentele analizate, participarea populației săsești din orașul Sebeș la răscoalele din comunele învecinate: Vințu de Jos, Cioara și Vurpăr. Este însă sigură prezența unor locuitori sași din Pianul de Jos (comună ce făcea parte din Scaunul săsesc Sebeș) în timpul răscoalei, sau după înăbușirea acesteia, în comuna Vințu de Jos ³¹⁾.

Deoarece țărani sași care trăiau pe teritoriul comitatelor au ajuns în iobăgie alături de țărani romîni și maghiari a căror soartă o împărtășeau, aceștia s-au situat pe aceeași poziție cu romîni în răscoala populară condusă de Horea.

Interesante sînt de urmărit documentele existente în arhiva Magistratului orașului Sebeș care consemnează zvonurile ce circulau în vremea răscoalei condusă de Horea, Cloșca și Crișan, și chiar după înăbușirea ei, în rîndurile populației sebeșene și din împrejurimile orașului, în legătură cu

²⁷⁾ Ibidem, nr. 498, p. 220.

²⁸⁾ Ibidem, nr. 568, p. 244.

²⁹⁾ Ibidem, nr. 548, p. 235.

³⁰⁾ Ibidem, nr. 568, p. 244.

³¹⁾ Ibidem, arhiva Magistratului și Scaunului Sebeș, C. 4/1784. Se păstrează fragmentar interogatoriile luate participanților din comuna Pianul de Jos la răscoala din Vințu de Jos. Alături de acuzații romîni se găsesc în număr destul de mare și sași. Vezi și Cîmpianu Corneliu, *Date privind atacul iobagilor asupra nobililor din Cioara, Vurpăr și Vințu de Jos în timpul răscoalei țărănești din anul 1784*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, III, 1960, p. 268, 270—274.

noi acțiuni țărănești și mai violente ce se credea a avea loc în primăvara anului 1785 și cu un important ajutor, pregătit de poporul român de peste graniță, ce urma să vină în sprijinul răsculaților transilvăneni. Deși se impun anumite rezerve, analizând zvonurile cuprinse în documentele amintite, rămâne important totuși faptul că ele au provocat o serioasă panică în rîndurile păturilor conducătoare sebeșene și le determină să ia măsuri de prevenire și apărare în eventualitate unui nou pericol provocat de o nouă mișcare țărăneasă.

Astfel un raport al Magistratului orașului Sebeș din 28 decembrie 1784 arată: „Chiar dacă unele știri vor să asigure că poporul răsculat de acum începe să se liniștească și liniștea și pacea ar fi restabilite din nou, aceasta nu poate fi considerat ca adevărat și este în contradicție cu multele amenințări și aluzii la noi revolte. Acei ce cunosc revolta acestui popor și cunosc natura românului au temeuri destul de întemeiate să creadă că pe cît de groaznic a fost anul acesta, mai teribil și mai groaznic ar putea deveni primăvara”³²⁾.

Cu cîteva zile înainte — la 17 decembrie 1784 — oratorul Hilscher și juratul Stefan Schneider comunica Consiliului magistratului orașului Sebeș zvonurile relatate de popa Gheorghe din Sebeșel în legătură cu staționarea la graniță a unor cete de romîni, de peste munți, ce urmau să vină în ajutorul răsculaților³³⁾.

Acest denunț, deși cuprindea în el un zvon, se pare că a alarmat Consiliul magistratului orașului Sebeș, deoarece în protocolul său sub nr. 554, se relatează mai întîi cele spuse de popa Gheorghe din Sebeșel că: „Romînii ar fi fost gata, cu forțe tari să vină aici și să se asocieze răsculaților, dacă ei n-ar fi fost împiedicați în intenția lor de căderea zăpezii mari³⁴⁾ și comunică acestea comitelui, repetînd totodată și cererea consemnată în protocolul magistratului sub nr. 549, de a i se trimite arme și muniții. Această cerere o făcea pentru a lua o poziție defensivă împotriva unei eventuale răscoale din primăvara anului 1785 care „ar putea deveni periculoasă”³⁵⁾.

În raportul său Consiliul magistratului face cunoscut comitelui denunțul oratorului Hilscher și cere acestuia, dacă nu se poate trimite orașului Sebeș o unitate militară corespunzătoare, atunci să-i sprijine cererea pentru a primi arme și muniții de la Alba Iulia³⁶⁾. Ca răspuns comitele Kemeny comunică Consiliului magistratului din Sebeș, că au fost trimise patru companii³⁷⁾.

Consiliul magistratului din Miercurea anchetează cele relatate de Hilscher și în raportul lui constată, la 12 martie 1785, că ceea ce se arată în denunț „sînt destul de importante pentru a arăta atitudinea poporului de jos român de a provoca teamă mare dar — spune el în continuare — ca zvonuri simple nu constituie dovezi de neclintit”³⁸⁾.

³²⁾ Ibidem, c. 554/1784.

³³⁾ Ibidem.

³⁴⁾ Ibidem, R. 63, nr. 554, p. 238.

³⁵⁾ Ibidem, nr. 549, p. 236.

³⁶⁾ Ibidem, c. 554/1784—1785.

³⁷⁾ Ibidem.

³⁸⁾ Ibidem.

Circula în aceeași vreme, pornind de la aceeași sursă — popa Gheorghe din Sebeșel — și un alt zvon în legătură cu intenția de a veni tot de peste munți, un ajutor în alimente, căci N. Densușeanu notează în raportul său înaintat Academiei Romîne : „Primăria din Sebeș relatează că popa Gheorghe din Sebeșel ar fi zis : „au avut noroc transilvănenii că a căzut iarna de timpuriu și a împiedicat venirea bucatelor din Romînia”³⁹⁾.

Teama de izbucnirea unei noi răscoale în primăvara anului 1785 provoacă griji serioase păturilor conducătoare determinîndu-le să reînnoiască ordinele date cu un an înainte, menite a le asigura liniștea.

În anul 1785 guvernul reînnoiește ordinul în legătură cu interzicerea vînzării prafului de pușcă, alice, salpetru și orice altfel de arme populației romîne⁴⁰⁾.

Același organ dispune în 1785 ca armele luate de la populația romînă să fie aduse la primăria orașului și păstrate de către un subjude de comitat⁴¹⁾.

La 23 februarie 1785 comitele Sibiului face cunoscut magistratului că s-a repartizat din nou orașului Sebeș o companie de artilerie⁴²⁾.

Desele încartiruirii de armată în orașul Sebeș cu suburbiile sale, repetate la sfîrșitul anului 1784 și începutul anului 1785, au provocat pe de o parte, avantaje pentru clasa dominantă ferind-o de o eventuală răzvrătire împotriva ei, iar pe de alta, greutăți pentru păturile de jos care erau obligate a primi în casele lor armata și a o aproviziona.

Cele necesare aprovizionării armatei erau strînse cu ajutorul juzilor de la păturile de jos din suburbia romînă a orașului Sebeș. Predarea lor avea caracter obligatoriu făcîndu-se adesea în prezența comisarilor magistratului sau a celor districtuali, în orice caz, din ordinul acestora, și uneori și în prezența unui număr restrîns de soldați. Nestrîngerea lucrurilor cerute la timpul fixat și în cantitatea dorită, sau uneori chiar fără nici un motiv, erau urmate nu de puține ori de aspre pedepse corporale aplicate atît juzilor cît și locuitorilor suburbiei.

Magistratul înregistrează chiar o plîngere a juraților din suburbia romînă a orașului Sebeș la 4 ianuarie 1785 în care aceștia arată greutățile provocate de încartiruirea și aprovizionarea armatei și abuzurile comise de comisarul Schlander și Mollner⁴³⁾.

Juzii suburbiei romîne a orașului Sebeș One Brîncar, Mitea Balomi-reanu, Simion Sante, Petru Limbean și Avram Grozav arată în plîngerea lor adresată magistratului că au fost aspru certați de comisarul Mollner pentru faptul că nu au executat un ordin care de fapt nici nu le-a fost dat, pentru strîngerea unei cantități de ovăz. Unul din ei, Sante Simion, este reținut pînă cînd ceilalți juzi urmau să împlinească porunca „dată”. Ei sînt însoțiți de un soldat — husar — care mărturisește că a primit poruncă de la comisarul Schlander să-i bată avînd doar grijă să nu-i omoare, ordin pe care sol-

³⁹⁾ Densușeanu N., *Raport înaintat Academiei Romîne*, în „Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungarici și ale Transilvaniei”, Buc., 1880, p. 58.

⁴⁰⁾ Arh. St. Alba-Iulia, arh. Magistratului și Scaunului Sebeș, R. 64/1785, p. 29.

⁴¹⁾ Ibidem, nr. 56, p. 40. Ordinul este adus la cunoștința magistratului și de către (subcomitele) vicecomitele de la Sibiu, la 28 februarie 1785. Ibidem, nr. 73, p. 50.

⁴²⁾ Ibidem, nr. 74, p. 50.

⁴³⁾ Ibidem, c. 3/1785, p. 1—4.

datul îl și respectă aplicînd juzilor lovituri nenumărate cu carabina. Nu sînt scutiți de bătaie nici gospodarii de la care se ridicase ovăzul cerut. Este bătut și juratul Alexandru Andronic, întîlnit pe drum, căruia nu i se aduse o altă învinuire decît aceea că este și el jurat. Drept „mulțumire” pentru această comportare soldatului ce le aplicase pedeapsa, la care, tot pe drum, se alăturase și un al doilea soldat, juzii au fost obligați să le dea „sub titlu de execuție 2 cruceri, în natură 2 funți de friptură de porc și 2 măsuri de vin”⁴⁴⁾).

Tot la începutul lunii ianuarie se face propunerea magistratului să se examineze dacă nu ar fi cazul ca cetățenii orașului să fie scutiți de paza porților, deoarece sînt și așa destul de chinuiți cu armata încartiruită în casele lor⁴⁵⁾).

Chiar Consiliul magistratului orașului Sebeș este silit să recunoască greutățile provocate de armată și paza porților, care într-un raport înaintat comitelui de la Sibiu la 8 ianuarie 1785 arată că: „nu este de tăgăduit că inundarea cu atîta armată nemulțumește pe cetățenii noștri și pe coloniștii din suburbie. Aceasta ar fi însă suportabil, dacă însă cetățenii, pe lîngă aceasta, mai trebuie să întrețină și armata și, cu neglijarea propriilor munci să continue să facă și paza porților, aceasta este pentru ei insuportabil”⁴⁶⁾. O dată cu raportul amintit magistratul înaintează și plîngerea juraților din suburbia romînă de la 4 ianuarie 1785.

Comitele Sibiului, răspunde la raportul Comisiei magistratului din 8 ianuarie 1785 că armata dragonilor „Württemberg”, de a căruia încartiruire se plînge, a fost repartizată orașului Sebeș la propria lui cerere; aprovizionarea armatei să se facă proporțional din întreg cercul inferior cu localitățile sale; magistratul să hotărască singur în legătură cu paza porților orașului, iar plîngerea populației din suburbia orașului Sebeș să fie repartizată asesorului tabular Iohann Seivert⁴⁷⁾).

Exploatarea feudală fiind dublată de a statului austriac, care lua de la țărani dări, îi obligă la provizii pentru întreținerea armatei, la încartiruire, cărăușii, munci la drumuri și cetăți creînd mari nemulțumiri populației sărace, nu putea decît să aprindă ura lor împotriva autorităților și să-i ridice la diverse forme de luptă împotriva acestora.

Răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan deși fusese înăbușită, ecoul ei, în rîndurile păturilor sărace, nu se pierduse încă nici în toamna anului 1785 și nici mai tîrziu chiar, răsunînd mereu ca o chemare la luptă, la continuarea ei. Nu era uitat, desigur în alt sens și pentru alte motive, nici de autoritățile feudale și teama reluării luptei îi determină la noi măsuri de prevenire.

Astfel la 12 septembrie 1785 guvernul dă un ordin prin care dispune ca soldații grăniceri care au dezertat de la regimentele lor, să fie prinși și

⁴⁴⁾ Ibidem.

⁴⁵⁾ Ibidem, nr. 14, p. 11, 13.

⁴⁶⁾ Ibidem, c. 3/1785, p. 5—6.

⁴⁷⁾ Ibidem, R. 64, 1785, nr. 36, p. 26—27.

retrimiși regimentelor pentru a împiedica alăturarea acestora la grupele de răsculați ⁴⁸⁾).

* * *

Succinta analiză a câtorva documente din perioada răscoalei populare de la 1784, și următoare acesteia, create sau primite de magistratul orașului Sebeș ne îndreptățește să afirmăm, fără rezerve, că păturile sărace din suburbiile sau împrejurimile orașului Sebeș au participat, atunci când flăcările răscoalei au aprins inimile țărănimii iobage din satele vecine lor ce luptau „...împotriva servituții feudale, pentru libertate și pământ, pentru desființarea nobilimii, adică pentru scăparea din jugul iobăgiei sociale” ⁴⁹⁾), alături de aceștia.

Orașul Sebeș, datorită evenimentelor ca și situației sale strategice, a fost în timpul răscoalei locul spre care s-au îndreptat și concentrat un număr mare de trupe militare venite cu menirea de a înăbuși mișcarea de eliberare a iobăgimii transilvănene. De aici a operat și comisarul M. Brukenthal. Erau frecvente, provocând serioase temeri păturilor conducătoare din orașul Sebeș, zvonurile ce circulau în legătură cu un ajutor ce urma să vină din partea rominilor de peste munți în sprijinul răsculaților transilvăneni.

Potrivit doleanțelor nobililor din comitatul Alba, „...natura acestei națiuni ilegale ce locuiește în această patrie este astfel, încât ea numai prin frică mare poate fi guvernată”. De aceea ei propun tragerea în țepă a conducătorilor, a juzilor și a juraților sătești, iar locuitorii comunelor participante să fie decimați. „...Acolo unde ar mai izbucni vreo răscoală, răzvrățitorii poporului, preoții, să fie pedepsiți cu moartea și, în afară de aceștia, să fie pedepsiți la fel juzii, jurații și încă trei locuitori” ⁵⁰⁾.

Magistratul orașului cu întregul său consiliu și-a desfășurat activitatea de reprimare stăpînit neconținut de teama urmărilor răscoalei poporului sărac și păzit mereu de armata imperială.

Greutățile cauzate de încartiruirea și aprovizionarea armatei cad, în bună parte, în sarcina populației din suburbiile orașului. Aceasta, ca și comportarea abuzivă a armatei și a comisarilor, a nemulțumit mult populație de aici.

Abuzurile autorităților în colectarea proviziilor pentru armată, pedepsele aplicate slujbașilor locali însărcinați cu strîngerea lor, precum și a celor care le predau slujbașilor, vin să înrăutățească și mai mult situația grea a țărănimii din suburbiile orașului Sebeș.

Ecoul răscoalei nu s-a pierdut nici în aceste locuri așa cum nu s-a pierdut în întreaga Transilvanie nici după tragerea pe roată a căpeteniilor ei. Dacă „...în Munții Apuseni agitațiile țărănimii nu încetează nici după înăbușirea răscoalei lui Horea întreținută de foștii tovarăși de luptă ai acestuia și de dezertorii din armata austriacă” ⁵¹⁾), ideea unei noi răscoale pentru primăvara anului 1785 flutura mereu ca o nouă speranță pentru păturile sărace din suburbiile și împrejurimile orașului Sebeș și ca un lucru posibil dar groaznic, pentru autoritățile sebeșene-feudale.

⁴⁸⁾ Ibidem, nr. 319, p. 127.

⁴⁹⁾ C. Daicovici, Șt. Pascu, V. Cheresteșiu, T. Moraviu, *op. cit.* p. 190.

⁵⁰⁾ Toth Zoltan, *op. cit.*, p. 150—160.

⁵¹⁾ *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., Buc. 1960, p. 192.

ANEXE

1.

1784 nov. 6. — Brukenenthal Samuel, guvernatorul Transilvaniei, asigură magistratul că orașul Sebeș nu va fi lipsit de ajutor în legătură cu izbucnirea răscoalei. Hotărîrea magistratului Sebeș de a se cere guvernatorului, din nou, ajutor militar, iar comandantului de la Alba Iulia de a da cetățenilor din Sebeș arme și muniții. Motivează aceasta cu apropierea răscoalei de ținutul Sebeșului.

Nr. 483

Wird die von Seiner Excellenz Titherrn Gubernator v[on] Brukenenthal unterm 6-ten November 1784 erlassene Rückantwort, auf des Magistrats unterm 5-ten des nehmlichen Monats gemachte Anzeige, wegen der in Zarander Commitat ausgebrochenen Unruhen, verlesen, worinnen Hochbelobter Herr Gubernator versichert, dass es der Stadt an der erforderlichen sichern Beistehung nicht fehlen werde.

CONCLUSUM

Da die Unruhen sich auch unserer Gegend nähern und der tumultierende Pöbel sich immer vorwärts zieht: So soll Seine Excellenz nochmahlen um Militair-Adsisstens ersuchet und der Carlsburger Herr Commandant angegangen werden, damit der hiesigen Bürgerschaft die schon zur ordentlichen Bewachung der Stadt und Vorstädte, nach der vom Officio vorläufig gemachten Anordnung, zur Selbstvertheiligung Gewehr und Munition gegeben werden möge (ibidem, p. 216).

2.

1784 nov. 7. — Ordinul gubernial nr. 10383 din 7 noiembrie 1784 (în rezumat). Se anunță trimiterea de grăniceri și a celor două divizii de husari „Toscană” din Rupea și „Noerich”, la Sebeș. Se dispune organizarea încartuirii și aprovizionarea armatei. Magistratul ia cunoștință de acest ordin.

Nr. 484

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 7-t[en] 1784. Nro. 10383. Worinnen nebst beygeschlossener General Commando Ausserung, notificieret wird, dass zu Dämpfung dieser wallachischen Pöbels Unruhen, sowohl die Gränitz Trouppen, als auch die beyde Toskanische Hussaren Divisionen aus Reys und Eischkirch im Anmarsche hieher beordert seyen und daher auf die Intention der Militz zu sorgen kähme.

CONCLUSUM

Dieser Befehl wird den Commitats Co[m]missarien in der Absicht communicieret, womit dieselben, so wie der Magistrat vor Unterkommen und Verpflegung der Militz gehöriger Massen sorgen mögen (ibidem, p. 216—217).

3.

1784 nov. 8. — Guvernatorul Brukenenthal Samuel promite din nou orașului Sebeș ajutor militar. Cere populației precauție, curaj și vigilență. Magistratul hotărăște să se comunice guberniului: că armata promisă încă nu a sosit, că răsculații nu s-au liniștit, că se devastează totul la Vurpăr și Vințu de Jos și că o devastare similară amenință și Sebeșul, cunoscută fiind dușmănia populației din suburbiile orașului.

Nr. 485

Seiner Excellenz Titherrn Gubernators Rückantwort d[atier]et 8-ten November 1784, auf die zweyte unterm 7-ten gemachte Vorstellung, worinnen abermals die beordnete Militz bald anzukommen versprochen, einstweilen aber auch fernern Muth zu fassen und alle Vorsicht und Wachsamkeit zu brauchen anbefohlen wird.

CONCLUSUM

Seiner Excellenz zu berichten, dass der Magistrat mit der Bürgerschaft alles Mögliche was zur Vorsicht und Wachsamkeit gereichen könne, vorgekehret habe, nichts desto weniger aber die Militz zu dato nicht eingerücket, auch der tumultierende wallachische Pöbel sich noch nicht verscheuchet, sondern dermahlen in Borberek und Vintz alles verwüste und eine ähnliche Verheerung auch der Stadt angebrohet und dieses der übelgesinnten hiesigen Vorstädter wegen leicht geglaubet werden könne (ibidem, p. 217).

4.

1784 nov. 9. — Ordinul Guberniului nr. 10415 din 9 noiembrie 1784, prin care se cere acordarea, din partea magistratului, sprijin și ajutor consilierului gubernial M. Brukenihal, venit la Sebeș în scopul organizării reprimării răscoalei. Magistratul orașului Sebeș ia cunoștință și hotărăște respectarea ordinului.

Nr. 489

Gubernial Befehl d[atier]et 9-ten November 1784. Nro. 10415 Dass dem, zu Dämpfung der wallachischen Pöbels Unruhen hier beordertem Titherrn Gub[ernial] Rath v[on] Brukenenthal aller mögliche Beystand und Gehorsam geleistet werden möge.

CONCLUSUM

Dient zur Nachricht; soll geschehen. (ibidem, p. 218)

5.

1784 nov. 9. — Ordinul gubernial nr. 10443 din 9 noiembrie 1784 [în rezumat], prin care se interzice funcționarilor, sub sancțiunea destituirii, să părăsească postul lor din cauza răscoalei. Cere ca armatei să nu-i lipsească hrana. Magistratul ia act de ordin, dispune din nou organizarea încartuirii și procurarea hranei necesară armatei.

Nr. 490

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 9-t[en] (November) 1784. Nro. 10443. Dass in Verfog der des tumultierenden Pöbels wegen erflossenen Hohen Gub[ernial] befehl, unter Strasse der Cassation, niemand von den Herrn Oberoff[ic]ianten sich von seiner Stelle entfernen, sondern nebst Anstellung geschulter Na[tur]alien Co[mmi]ssarien besonders darauf Obacht haben mögen, damit es der Militz an keinen Naturalien gebrechen möge.

CONCLUSUM

Wird beobachtet werden und dem Stadt Quartier und Na[tur]alien Co[mmi]ssario mit dem Bedeut communicieret werden, dass die Na[tur]alien in Zeit herbeygeschaffet und somit die Quartiere ausgesuchet, alles fertig und bereit angetroffen werden möge. (ibidem, p. 218).

6.

1784 nov. 11. — Ordinul gubernial nr. 10501 din 11 noiembrie 1784 prin care se interzice din nou ca nici un funcționar superior sau inferior să nu părăsească postul lui. Cetățenii și sătenii liberi vor descoperi adunările și faptele răsculațiilor. Magistratul dispune publicarea ordinului în oraș și suburbii. Consideră rebeli pe cei ce nu denunță pe răsculați și faptele lor și amenință cu pedeapsirea lor.

Nr. 491

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 11-t[en] November 1784. Nro. 10501. Worinnen nochmalig stärkstens gebotten, dass kein Ober und Unter Officiant seine Station verlassen, sondern diese und jeder Bürger und freye Dorfschaften darauf besonders Obacht haben mögen, womit des wallachischen Pöbels heimliche Rotten, Thun und Lassen endecket und somit dieses Uibel nicht weiter um sich greife, sondern gleich im Anfang ersticket werde.

CONCLUSUM

Soll jedermanns Wissen in Stadt und Vorstädten mit dem angehengtem Befehle publicieret werden, dass welcher verdächtige Leuthe und heimliche Zusammenkünfte des wallachischen Pöbels wahrnehme, entdecke und erfahre und diese bey seiner Obrigkeit nicht als gleich angege, derselbst als ein Rebell angesehen und mit der angedrohten Strasse bestrafet werden soll. (ibidem, p. 219).

7.

1784 nov. 11. — Ordinul gubernial nr. 10500 din 11 noiembrie 1784 (în rezumat) cere ca răsculații dacă au vreo plângere s-o înainteze în mod legal. Interzice primarilor și juraților alăturarea lor răsculaților.

Nr. 495

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 11-t[en] November 1784. Nro. 10500. Worinnen wallachische Patente zu publicieren beygeschlossen werden, das der Pöbel sich nicht werleithen, sondern gehorsamen und somit Klage, wenn Er einige hat, in der Ordnung vorbringen [soll], besonders Richter und Geschwohrene sich der tumultierenden Rotte unter der stärksten Strasse keines weges zuthun möge.

CONCLUSUM

Soll durch Herrn Villicum vor den hiesigen wallachischen Kirchen publicieret werden. (ibidem, p. 219).

8.

1784 nov. 14. — Ordinul gubernial nr. 10558 din 14 noiembrie 1784 (în rezumat) prin care se dispune notarea locuitorilor din suburbiile orașului Sebeș ce s-au alăturat răsculațiilor din Vințu de Jos și Vurpăr și pedepsirea lor după restabilirea liniștei.

Magistratul consemnează în protocol că întrucît participanții la răscoală, din scaun au fost strînși și ascultați prin comite, urmează ca să se facă același lucru și cu locuitorii din suburbiile orașului.

Nr. 496

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 14-t[en] November 1784. Nro. 10558. Dass da aus der unterm 9-t[en] (November) an Seine Excell[entz] den Gubernator eingeschickten Magistrats Relation erhelle, dass sich auch hiesige Vorstädter zum tumultierenden Pöbel in Vintz und Borberek geschlagen gehabt, diese vor diessmahl nur unter der Hand vorgemerket und bey wiederhergestellter Ruhe sodann verhoret und gehörigermassen bestrafet werden sollen.

CONCLUSUM

Unterthänigst einzuberichten, dass nachdem die hiesige Stuhlsinsassen durch Titherrn Obergespann eingezogen und verhört worden, dem hiesigen Magistrat vor diessmahl nichts mehr übrige als befohlenermassen auch mit den Vorstädter vorzugehen (ibidem, p. 220).

9.

1784 nov. 18. — Ordinul gubernial nr. 10753 din 18 noiembrie 1784 (în rezumat) prin care se dispune acordarea unei remunerații în valoare de 30 florini celui care va prinde un conducător al răscoalei. Juzii și Jurații ce se vor alătura răsculaților sînt amenințați cu tragerea de vii în țepă.

Magistratul dispune publicarea ordinului în fața bisericii romîne.

Nro. 498

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 18-t[en] November 1784. Nro. 10753. In welchem ein zweytes Patents zu publicieren beygeschlossen wird, mit dem Bedeut, dass welcher einen Tumultuanten Anführer einfanget, f[i]o[rin] 30 titulo remunera[ti]onis erhalte: jene Richter und Geschwohrene aber, welche sich diesen beygesellen, ohne alle Gnad und Bermhertzigkeit lebendig in den Spiess gezogen werden sollen. Und dass also und dergestaltten publicieret worden, sollen glaubwürdige Testimonia eingeschicket werden.

CONCLUSUM

Es wird Herrn Villico und Procuratori Bogolyi aufgetragen, diese Publica[ti]on vor den wallachischen Kirche vorzunehmen und hierüber ein Instrument einzusenden, verfertigen und dem Magistrat exhibieren. (Ibidem, p. 220).

10.

1784 nov. 18. — Comitele Sibiului cere să i se comunice, în afară de cei aretați, noi participanți la răscoala din Vințu de Jos și Vurpăr, la care magistratul notează că în afară de cei deja amintiți, nu mai cunoaște alții. Promite anunțarea lor în caz de se vor face noi depistări.

Nro. 500

Titherrn Obergespanns Nota d[atier]et 18-t[en] November 1684, vormöge welcher der Magistrat requirieret wird, dass derselbe wenn ihm mehrere Stuhls Leuthe, ausser den schon bekannten so bey dem Vintzer und Borbereker Raube gegenwärtig gewesen, wisslich wären, diese ohnverzüglich angeben soll.

CONCLUSUM

Hochdemselben zu berichten, dass dem Magistrate ausser den angegebenen keine mehr vordiesmahl bekanntt seyen, sollten aber mehrere ausfindig gemachet werden, so wird der Magistrat nicht unterlassen auch diese anzugeben. (Ibidem, n. 221).

11.

1784 nov. 9. — Generalul Pfefferkorn comunică magistratului din Sebeș că este trimis aici împreună cu o trupă de cavalerie „Toscana” în scopul reprimării răscoalei și cere acestuia să se îngrijească de încartuire și hrană. Pentru el cere casa orfanatului Conrad.

Magistratul dispune să se pună la dispoziția generalului casa cerută „avînd în vedere cazul actual extraordinar”.

Nro. 504.

Titherr General B[aron] v[on] Pfefferkorn notificieret in seiner Nota vom 9-t[en] 9-ber 1784, dass Er zu Dämpfung der wallachischen Pöbels Unruhen mit einer Troupe Toskana Houssaren, vor welche din erforderliche Na[tur]allien und Quartiere in Bereitschaft syen sollen, hieher beordert worden, mithin vor Ihn das Conradische Puppillen Haus einweilen zugerichtet und angewiesen werden möge.

CONCLUSUM

Obschon dem Magistrat bekannt ist, dass weilen das Conradische Puppillen Haus etliche Jahre hindurch immer Quartiers Last getragen, dieses nunmehr auf etliche hinnwiederum verschonet bleiben sollte. So glaubt man je dennoch, um den Titherrn Generalen nicht zu disgustieren, es geschehen zu lassen und absque tamen consequentia bey dem gegenwärtigen extraordinärem Falle Ihm Titherrn Generahlen das verlangte Quartier anzuweisen (Ibidem, p. 222).

12.

1784 nov. 22. — Ordinul gubernial nr. 10874 din 22 noiembrie 1784 (în rezumat). Cere răscuțaților ascultare și supunere față de superiori și proprietari și prestarea muncilor datorate. Amenință cu pedepsele cele mai severe nerespectarea ordinului. Magistratul dispune publicarea ordinului în oraș, suburbii, la Săscior și Sebeșel.

Nro. 522.

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 22-ten November 1784. Nro. 10874. Worinnen neue Patentes communicieret werden, dass das Tumultierende Volk ihren Vorgesetzten und Grundherrschaften, der schwehren angedrohten Strasse. Gehorsam leisten und die schuldige Dienste thun sollen.

CONCLUSUM

Soll in Stadt und Vorstädten und durch Herrn Magistratual Bonorum Inspector auch in Szaszcor und Sebeșel publicieret werden. (Ibidem, p. 226).

13.

1784 dec. 2. — Ordinul gubernial nr. 11230 din 2 decembrie 1784 (în rezumat) cere confiscarea armelor deținute de populația română și depozitarea lor într-un loc sigur.

Magistratul dispune executarea ordinului și depozitarea acestora la magistrat.

Nro. 534.

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 2-t[en] [decem]bris 1784. Nro. 11230. Dass in Verfolg jener wider die Tumultuanten gemachten Vorkehrungen, dem wallachischen Pöbel auch das Gewehr abgenommen, an einen sicheren Orth geleet hievon ehstens der Bericht eingeschicket werden möge.

CONCLUSUM

Die Abnahme des Gewehres in den wallachischen Vorstädten und Meyerhöfen wird Herrn v[on] Gutter dergestalten aufgetragen, dass er mit Vorsicht vorgahen und das Abgenommene mit Anzeigung jedes Nahmen, auf das Rathhaus hinlegen und hievon dem Magistrat den Bericht erstatten möge. (Ibidem, p. 231).

14.

1784 dec. 6. — Ordinul gubernial nr. 11343 din 6 decembrie 1784 (în rezumat) cere ca nici unui om din păturile sărace să nu i se vîndă praf de pușcă, salpetru, plumb, orice glonte, arme și pistoale.

Magistratul ia măsuri pentru respectarea ordinului, dispune vînzătorului de arme și muniții, cele cerute de ordin.

Nro. 536.

Gub[ernial] Befehl d[atier]et 6-t[en] December 1784. Nro. 11343. Dass den gegenwärtigen Zeitumständen gemäss und in Verfolg der schon unterm 8-ten 9-ber gemachten Circular Verordnungen, keinem gemeinem Menschen Schiesspulver oder auch Salitter und Bley, von allerhand Sorten Kugeln und Gewehr und Pistohlen verkauft werden möge.

CONCLUSUM

Da der Magistrat dieserwegen schon ohnehinn die gehörige Veranstaltungen getroffen und dem hiesigen Armenier gestärkens aufgetragen ohne Vorwissen Titherrn Sedis[udice] keinem Menschen weder Pulver noch Bley oder sonstiges Gewehr zu verkaufen; so wird bey dieser Gelegenheit derselbe nochmalen hievor benachricht und dem Marktrichter aufgetragen hierauf fleissig Obacht zu haben (Ibidem, p. 231—232).

15.

1784 dec. 5. — Comitete Sibiului, Rosenfeld cere magistratului să continue paza porților orașului și să comunice părerea sa în legătură cu casele vechi de lângă biserica românească, dacă trebuie sau nu dărîmate.

Magistratul hotărăște, în legătură cu prima problemă, să se comunice că s-au luat măsurile corespunzătoare, iar în legătură cu a doua problemă, este de părere să fie dărîmate, ele „oferind adăpost pentru oameni răi“.

Nro. 538

Titherrn Obergesspanns von Rosenfeld Nota d[atier]et 5-ten December 1784. Worinnen der Magistrat erinnert wird Erstlich. Die Wachten bey den Thoren, so wie bisher auch in die Zukunft in der Ordnung zu halten.

Zweytens. Uiber die Hütten bey der wallachischen Unierten Kirchen, ob diese stehen oder nicht konnten, seine Meynung ehendest einzusenden.

CONCLUSUM

Was den ersten Punkt anbelanget, so ist dieserwegen schon die gehörige Vorkehrung getroffen, was aber den zweyten betrifft, so soll berichtet werden, dass diese Hüttem schon mehrmahlen angezungen und Feuer gegeben, ferner auch nur Aufenthalte schlechter Leuthe, die dem Dorfe keine Dienste thun, syen, solche ohne Anstand eingerissen und demoliert werden mögen. (Ibidem, p. 232).

16.

1785 ian. — Judecătorul regesc arată că a fost încunostiințat că locuitorii din Pianul Românesc, cu toate amenințările, continuă să devasteze pădurile din jur necunoscînd în acțiunea lor nici o opreliște. Cere magistratului să-și dea părerea în legătură cu măsurile ce trebuie luate contra lor, la care magistratul hotărăște să li se ceară acestora despăgubiri, iar comitelui ajutor împotriva lor.

Nro. 548

Proponiert Titherr [Judex] Regius, dass Ihm hinterbracht worden, wie die Ollapianer ohnagesehen der Ihnen angedrohten Strafe noch immer fortfahren die Waldungen la Pojana Roskoje und Negrille zu verwüsten und gar auf kein Verboth Gehör geben wollen. Es wolle demnach der Magistrat sich hierüber äussern und erklären, was mit diesen sätzigigen Leuthen thun sey?

CONCLUSUM

Ehe diese Renitentz weiter der Hohen Landes Stelle gemeldet wird, soll hievon Titherrn Obergesspann die Anzeige gemacht und um Adsistentz wider die Renitenten gebetten werden (Ibidem, p. 235).

17.

1784 dec. — Judecătorul regesc arată că cetățenii orașului se plîng de greutățile provocate de paza porților și cer ca și cei scutiți pînă atunci de această muncă să o presteze. Este de părere că, pentru primăvara anului 1785 „care ar putea deveni periculoasă“ să se facă aprovizionarea cu arme și muniții.

Magistratul hotărăște întocmirea unui plan complet de efectuarea pazei porților, iar comitelui să i se ceară ajutor militar în arme și muniții.

Nro. 549

Proponieret Titherr [Judex] Regius dass sich die Bürgerschaft beschweret, wie sie der schwehren Thorwachten wegen nicht mehr subsistieren könnten und gebetten, dass hietzu auch die bisher exemt gewesene Herrn Senatores und Witwen verhalten werden mögten. Ferner, dass es nöthig sey auf das bevorstehende Frühjahr, welches zweifelsohne gefährlich werden könnte, mit Gewehr und Munition zu versehen und sich somit auch nur auf einen etweißen Defensions Fuss zu setzen.

CONCLUSUM

Wie und auf was Arth diese Thorwachten mit minder Nachteil vor den Bürger versehen und bestritten werden könnten, werden hierüber einen vollständigen Plan zu entwerfen, die beyde Herrn Senatores Andreas und Roth, die beyde Alts Bestmänner Dengel und Schlander und die beyde Co[m]m[un]itäts Männer Ötschläger und Wolff samt dem Wachtmeister, sodann diesen dem Publico pro approbatione vorzulegen. Um Gewehr und Munition aber soll Titherr Obergespann mit zu adsistieren requirieret werden. (Ibidem, p. 236).

18.

1784 decembrie, 17, Sebeș. — Johann Hilscher, orator și Stefan Schneider, jurați, arată magistratului zvonurile în legătură cu staționarea unor haiduci din Țara Românească, la graniță.

Pöblicher Magistrat.

Es war beyläufig vor acht Tagen der Popa Georg von Sebeșel bei mir, hielt sich aber nicht länger auf, als bis ihm 2 Mass Wein in die Flasche gegeben wurde, da sagte er dass wir bey dieser jetzigen räuberischen Umständen grosses Glück gehabt hätten, mit dem auf den Gebirgen so häufig liegenden Schaar, ansonsten hätten wir sicher auch aus der Wallachey von Räubern Zuspruch bekommen dermassen allbereits starke Kapitäne mit ihren Räuber Banden an die Grenze gekommen. Dieser Umstand ist mir in diesen Tagen immer wichtiger worden, habe es daher Pflicht zu seyn erkannt, ein solches auch dem Pöblichen] Magistrat zu fernerer Überlegung bekannt zu machen. Signatum Mühlbach den 17. December 1784. Johann Hilscher orator, Stephanus Schneider jurfatus] civis. (Arh. St. Alba-Iulia, arh. Magistratului orașului și scaunului Sebeș c. 554, p. 1).

19.

1784 decembrie 17, Sebeș. — Raportul magistratului Sebeș, în anexa căruia se înaintează denunțul oratorului Hilscher, trimis comitelui. Raportul analizează denunțul și reînnoiește cererea de a li se da ajutor militar, armată sau muniții.

Hoch- und Wohlgeborener Höchsgnädigst Gebietender Herr Obergespann:

Wenn gleich auch einige Nachrichten versichern wollen, dass sich der tumultierende wallachische Pöbel nunmehr zur Ruhe zulegen beginnt und Ruhe und Frieden wiederum hergestellt sey, so ist dieses doch nicht sogleich als richtig anzunehmen und wirt wenn man die vielen Drohungen, anspielungen auf neue Ausbrüche und die starke Gährung dieses Volkes [des wallachischen Pöbels] das von allen Seiten loszubrechen naht in Erwägung zieht[lässt] bey manchen Leuten die das Genium [des wallachischen] besonders zu kennen gedenken, ein ziemlich richtigen Verdacht werden, dass so schrecklich als das Vorjahr, noch schrecklicher und fürchterlicher das Frühjahr werden könnte. Unter den unendlichen vielen Erzählungen, die teils die ausgebrochene, teils auf das Frühjahr noch aufgestärkte Rebellion erklären und im voraus prophezeien, kann auch die hier beyliegende Denuntiation des hiesigen Oratoris ein

nicht geringes Licht geben. Wir unterstehn uns diese Euer Hochwohlgebohrener in der Absicht einzusenden, dass falls diese für richtig erachtet und eine nähere Untersuchung nötig hätte, das Erforderliche in Zeit vorgekehrt und dem Uibel abgeholfen werden möge. Wir haben uns in der Tat eines sonderlichen Zeites vorzusehen, nach derselben wir vollends ruhig seyn können. Das Gemurmel das man jetzt unter dem gemeinen Pöbel höret und freilich als elendes Geschwätz nicht Gehör verdient, könnte doch von seinem Recht erhalten sehr gefährlich werden. Wenn nun also mit unserer Bitte nicht zu weit getrieben wäre, so unterstehen wir uns nochmals unser nächstgetanes Ansuchen untätigst zu wiederholen und zu bitten soweit Euer Hochwohl geböhren die Sache also einzuleiten die Gnade haben mögen, das uns von dem sicher einzutreffende Militair, uns statt der Ställe und guter Wege beschwerlich Kavallerie, ein angemessenes Kommando von Infanterie zugeteilt werden möge, oder wenn dieses nicht möglich wäre, Euer Hochwohlgeböhren die Gnade haben möchten uns zur erforderlichen Munition und Gewehr das uns in Carlsburg versagt wurde, von höherer Stelle verhehlich zu werden, die wir übrigens in tiefster Ehrfurcht und Submission erstreben die Ehre haben. Exhibit die 28 x-bris [December] 1784. (Arh. St. Alba Iulia, arhiva Magistratului orașului și Scaunului Sebeș, c. 554/1784).

20.

1785 martie 14. — Dan Vasarhely, vice notar, înaintează guvernului regesc rezultatul cercetărilor ordonate referitor la ajutorul ce urma să vină din Țara Românească în sprijinul răsculaților din Transilvania.

Ad Excelsum Regium Gubernium

Dto. 14 Martii A. 1785.

Repraesentante nobis Magistratu Sabaesiensi, quales sermocinationes in Domo ejatis oratoris medio Popae Sebaeshelyisensis Dis-Uniti Gyögy [jux]ta intentionem Oncolarum vicinae Valachicae Provinciae pro adjutorio hujatum tumultuantium transire tendentium fuerint, eoque demisse Excelentise V[est]rae Excelsoque Gubernio Regio per nos relato, ulterius medio Gratosi Decreti die ...numeroque ... emanati dispositum extitit, ut investigationem peragi itaque mandatarum Excelentiae V[est]rae Excelsoque Gubernio R[egio] submittamus. Cum itaque Domino Judi[cia]llium M. Roth cui negotii altunc commissum ab hinc exaiaia in substrato per actam investigationem horsum reportaverit, eandem in hinc abolutu Excelentiae V[est]rae Excelsoque Gubernio Regio demisse submittimus, quid ulterius intuitu huius rei disponere Excelentiae V[est]rae dignabuntur humillime praestolamur, profundo venerationis cultu persistimus. Expediit. die 26 Martie 1785. Salmen, m.p. Dan Vászárhely m.p. V[ice] Notar (ibidem).

21.

1784 dec. 31. — Keményi comunică că s-a trimis orașului Sebeș patru companii de grenadiri.

Magistratul hotărăște primirea și încartiruirea lor.

Nro. 567.

Titherr Landes Co[m]i[s]sarius Graf v[on] Keményi notificieret vermög seinem Befehle d[atier]et 31 December, dass zur hiesigen Stadt Nro. 4. Compagniei Oroszische Grenadiers beordert worden.

CONCLUSUM

Dient zur Nachricht und werden willig verpbleget werden (Arh. st. Alba Iulia, arh. Magistratului orașului și Scaunului Sebeș, R. 63, p. 244).

22.

1784 dec. 28. — Comitele comitatului Sibiu dispune cercetarea devastării pădurilor din împrejurimile Pianului Romînesc de către locuitorii acestei comune. Magistratul dispune ca păgubitorii să fie arătați nominal.

Nro. 568.

Titherrn Obergespanns Rückantworth d[atier]et 28. ten December 1784, ad Nro. 548, in Ansehung der Anklage der Ollapianer, wegen den devastierten Waldungen Poiana, Rochskoje und Negriille; dass Herr Obergespann diese zu untersuchen und Satisfaktion zu impendieren beordert sey.

CONCLUSUM

Bay Gelegenheit der Untersuchung sollen die Schaden täter nominanter angegeben werden (ibidem, p. 244).

23.

1784 dec. 28. — Comitele comitatului Sibiului cere magistratului continuarea pazei porților orașului pînă la sosirea armatei. În legătură cu dărîmarea caselor vechi de lângă biserica unită romînă s-a făcut raport la guvernul țării.

Nro. 569.

Titherrn Obergespanns Rückantworth d[atier]et 28 December ad Nro. 538, wegen der Thorwachten und Hütten bey der unierten Kirche, dass erstere bis zur Eirückung des Militäris noch ferner continuirt und der abschaffenden Hüttem wegen dem Landes Gubernic die Vorstellung gemacht worden sey.

CONCLUSUM

Dent zur Nachricht und das übrige soll erwartet werden (ibidem, p. 244).

24.

1785 ianuarie 8. — Raportul Magistratului orașului Sebeș adresat comitei comitatului Sibiu, prin care arată greutățile locuitorilor orașului Sebeș și ale celor din suburbii, provocate de încartiruirile armatelor staționate aici și propune remedierea lor. Repartizarea pentru încartiruirea și aprovizionarea armatelor în trecere să se facă de către Magistrat, iar a celor care staționează să fie făcută de către comisarii procesuali.

An Titherrn Obergespann, Unter andern Anständen die sich mit der hiesigen Na[tur]alien Magazine ergeben und nach Möglichkeit eine gute Abstellung arheischen, haben wir die Ehre noch folgendes unterthänigst vorzustellen. Da nun die 4 Compagnen Oroszische Grenadiere in Stadt und wallachische Vorstadt ihr Winter Quartier genommen, so dürften uns diese zwar nich zu schwer fallen, wenn wir aber mit 15 Officier Quartieren aufkommen sollten, so sehen wir hiebey umso weniger die Möglichkeit, als durch die zurückgelassenen Bagage der vorig hier bequartiert gewesen beyden Compagnien Richardt und Vratoits, so wohl die Wohnungen im Stadthaus als in der Stadt selbstn sehr versperret und noch über das ein Zug Würtemberger Dragoner uns zudedacht und seit einigen Tagen über jene, die noch nicht abmarschirt gewesen Toskanische Houssaren auch eingerückt, welche doch sehr gut nach Petersdorf und Szászcsor, wo nur Ställe sind, hätten unterbracht werden können. Es ist nicht zu leugnen, dass die Überschwemmung so vieles Militaires unsere Bürger und Durlacher Vorstädter in etwas ermüde und fast ungehalten macht. Doch dieses wäre noch erleydlich, wenn aber die Bürger noch über dies das bequartierte Militaire

selbst besorgen und mit zurücksetzung seiner Arbeit die Thorwachten noch immer forthalten soll dieses ist ihm ein unerträgliches Geschäfte. Wir legen demnach dieses, so wie belliegendes Memorial der hiesigen Vorstädter Euer Wohlgebohren zur fernem väterlichen Einsicht vor und bitten, dass wenn es möglich ist auch in Ansenung des Magazines derley Vorkehrungen zu treffen, womit hieraus nur die Passgiere zu versehen, die Stationierende Militz dagegen Mittels den Procesual Co[m]missarien selbst verpflegt werden mögen. Denn auf diese Weise allein, könnte allen fernerweitigen Irrungen abgeholfen werden und jeder in seiner Ordnung bleiben. In dem wir diesen Vorschlag Euer Hochwohlgebohren zur ferneren Überlegung und Einsicht vorlegen, haben wir die Ehre in tiefster Ehrfurcht und Ergebenheit zu verharren (Arh. St. Alba Iulia, arh. Magistratului orașului și Scaunului Sebeș, v. 3, p. 5—6).

25.

1785 ianuarie 25. Ordinul Gubernial nr. 75 din 25 ianuarie 1785 prin care se interzice d'n nou darea și vnzarea de armament și muniții, pături de jos.

Nro. 42.

Gub[ernial] Verordnung d[atier]et 25-ten Januar 1785. Nro. 75, Worinnen der Befehl erget, dass sich dem gemeinen Pöbel, Pulver, Kugeln, Schrott und Zalliter, wie auch allerhand Gewehr zu geben oder zu verkaufen, niemand unter bestimmter Geldes Strafe 20 Floren, unterstehen soll.

CONCLUSUM

Dienet zur Nachricht und soll publicieret werden (ibidem, p. 29).

26.

1785 februarie 23. — Comitele Rosenfeld comunică magistratului Sebeș, că s-a repartizat orașului o companie de artilerie și cere încartiruirea acesteia.

Nro. 74.

Titherrn Obergespanns v[on] Rosenfeld an den hiesigen Magistrat unterm 23 februar a.c. erlassenen Schreiben, worinnen derselbe, wie das der hiesigen Stadt des Titherrn Artillerie Hauptmanns v[on] Hamsa Campagnie zugetheilt worden in der Absicht bekandt machet, damit in Zeit so wohl vor die competentmässiger Quartiere der Herrn Officiere, als das gehörige Unterkommen der Gemeinen gesorget werden möge.

CONCLUSUM

Dienet zur Nachricht und der Magistrat wird hierauf Sorge zu tragen nicht ermangeln lassen (ibidem, p. 50).

27.

1785 septembrie 12. — Ordinul gubernial nr. 7142 din 12 septembrie 1785, prin care se dispune retrimiteria la regiment a soldaților grăniceri dezertori, pentru a se evita asocierea acestora grupului de haiduci.

Nro. 319.

C[ommissio] G[ubernalis] d[atier]et 12 September 1785, Nro. 7142, dass, damit die von ihren Regimentern desertierte Gränitzer, Soldaten, wegen Mangel der Nahrung, sich nicht zu den Räuber-Rotten gesellen mögten, man diejenige, welche sich hin und her unter falschem Vorwand ales Beurlaubte aufhielten, um Ihre Pässe gefraget und wenn sie mit keinem versehen, einfangen und den löb[lichen] Regimenten zuschicken solle.

CONCLUSUM

Wird bekandt gemacht um beobachtet werden (ibidem, p. 127).

INDRUMAREA ȘI CONTROLUL MUNCII DE ARHIVĂ LA INSTITUȚII, ÎNTREPRINDERI ȘI ORGANIZAȚII SOCIALISTE

I. COMANESCU

Una din trăsăturile caracteristice stilului leninist de conducere este unitatea dintre vorbă și fapte, dintre hotărîre și executarea ei. În această privință, un rol uriaș revine controlului executării operativ, bine organizat și cu cadre competente. Controlul îndeplinirii sarcinilor, a hotărîrilor și instrucțiunilor, organizat cu pricepere, educă cadrele în spiritul unei înalte exigențe față de ele înseși și față de alții, mărește simțul răspunderii, întărește disciplina în muncă.

Controlul bine organizat asigură o riguroasă executare a instrucțiunilor și dispozițiilor date, scoate la iveală la timp lipsurile și asigură înlăturarea lor. De aici necesitatea ca controlul executării să fie sistematic, să se exercite nu ca o măsură extraordinară, ci zi de zi, permanent. Numai așa se poate cunoaște adevărata situație și se poate interveni atunci cînd și acolo unde este nevoie.

Partidul nostru a arătat în repetate rînduri că lipsa unui control al executării sarcinilor constituie o lipsă gravă a muncii de conducere, care zdruncină disciplina și imprimă muncii un caracter declarativ, formal. Atitudinea neconștiincioasă, lipsită de răspundere față de executarea directivelor organelor conducătoare este o manifestare de birocratism cît se poate de primejdioasă și răuvoitoare și ea nu are ce căuta în munca noastră.

Prin specificul său de muncă, D.G.A.S. controlează și îndrumă atît activitatea organelor subordonate cît și modul cum se aplică directivele și instrucțiunile privind evidența, păstrarea și conservarea materialelor documentare de către instituțiile și întreprinderile creatoare și deținătoare de materiale documentare.

Direcția generală a Arhivelor Statului, luînd o serie de măsuri pe linia obligațiilor ce-i revin ca administrator unic al Fondului arhivistic de stat, urmărește și modul cum se traduc ele în viață.

În componența Fondului arhivistic de stat intră toate materialele documentare ce au fost create pe teritoriul țării noastre, indiferent de epocă, însă cea mai mare parte din acestea se găsesc neprelucrate tehnico-științific

la instituții, întreprinderi și organizații socialiste creatoare sau deținătoare de materiale documentare. Faptul acesta justifică pe deplin măsurile luate de Direcția generală a Arhivelor Statului, de a considera în momentul de față ca principală sarcină prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare menționate.

Pornind de la considerentul că munca de cercetare științifică trebuie să servească activității practice desfășurate de poporul nostru, materialele documentare prezintă un interes deosebit, ele putând fi multilateral valorificate, sprijinind astfel direct sectoare tot mai variate, pe măsura cunoașterii conținutului acestor materiale.

Administrarea Fondului arhivistic de stat, evidența centralizată a materialelor documentare și elaborarea normelor și instrucțiunilor unice de lucru de către Direcția generală a Arhivelor Statului, obligatorii pentru toate instituțiile, întreprinderile și organizațiile socialiste, creatoare și deținătoare de materiale documentare, duc la uniformizarea lucrărilor de arhivă și, implicit, la crearea condițiilor pentru organizarea folosirii lor multilaterale.

Direcția generală a Arhivelor Statului, luând o serie de măsuri, în lumina hotărârilor și directivelor partidului și guvernului, pe linia obligațiilor ce-i revin, trebuie să urmărească modul aplicării lor practice, cu alte cuvinte traducerea în viață a normelor, instrucțiunilor și indicațiilor referitoare la munca de arhivă.

Legislația arhivistică burgheză, apărând interesele claselor dominante, nu a creat și nu a putut crea — aceasta fiind în dezacord cu interesele sale de clasă — condiții de păstrare și cercetare a întregului material documentar. Mai mult decât atâta, clasele dominante, direct sau indirect, au distrus sau au lăsat să se distrugă materiale deosebit de valoroase.

În anii puterii populare trecerea în proprietatea obștească a materialelor documentare create de instituțiile și întreprinderile particulare a făcut posibilă darea în circuitul științific a documentelor ce erau ascunse cu grijă de către stăpînii întreprinderilor. Sub aspectul cercetării și cunoașterii faptelor și evenimentelor, domeniul activității de cercetare este mult lărgit față de trecut, putând fi prelucrate materiale documentare deosebit de valoroase din punct de vedere social-politic și economic.

Legislația burgheză, purtînd amprenta tuturor caracteristicilor claselor exploatoare, a lăsat o situație grea și în ce privește activitatea arhivistică. Haosul și dezorganizarea, lipsa condițiilor materiale, distrugerile și-au lăsat amprenta și asupra arhivelor.

În anii regimului democrat-popular, sub îndrumarea Partidului Muncitoresc Român, toată vechea stare de lucruri a trebuit schimbată fundamental și definitiv, pentru ca materialele documentare să fie puse din plin și prin forme diferite în slujba construirii și desăvîșirii construcției socialiste în patria noastră.

Munca de îndrumare și control dusă la instituții, întreprinderi și organizații socialiste, are ca scop asigurarea aplicării întocmai a sarcinilor ce-i revin D.G.A.S. din hotărârile partidului și guvernului, a legislației socialiste privind activitatea arhivistică, a normelor și instrucțiunilor elaborate în acest sens.

În activitatea noastră trebuie să avem în vedere faptul că, în dezvoltarea lor istorică, arhivele diferitelor instituții și întreprinderi au adoptat forme diferite de organizare. Așa dar îndrumarea și controlul, organizarea aplicării practice a legislației socialiste și a instrucțiunilor normative, constituie o acțiune îndreptată spre aceeași verigă principală a activității arhivistice și anume spre folosirea materialelor documentare.

Acțiunea de îndrumare și control este îndreptată de asemenea spre cunoașterea situației concrete a modului de creare, prelucrare tehnico-științifică, păstrare și folosire a materialelor documentare.

Pentru judicioasa constituire a fondurilor, uniformizarea muncii de arhivă este necesar să înceapă chiar de la registratură. Ca atare, organele de control vor verifica și modul de înregistrare și manipulare a actelor, rezolvarea acestora pe părțile structurale, constituirea dosarelor, ca și toate aspectele muncii de arhivă pînă la studiul de folosire, păstrare și conservare a lor.

Acțiunea de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare de la instituții, întreprinderi și organizații socialiste se referă la fonduri în întregul lor, indiferent de perioada istorică în care au fost create. Dat fiind faptul că majoritatea lor datează din epoca modernă și contemporană, cu atît mai necesară este punerea în lucru, în special a celor mai importante fonduri, pentru ca în acest fel să se poată menține corelația între cercetările istorice, care, în perioada actuală se îndreaptă spre epocile respective — și puțința organizării folosirii materialelor documentare din aceleași perioade.

Munca de îndrumare și control este îndreptată de asemenea spre îndrumarea cadrelor ce lucrează nemijlocit în arhivă, sesizarea lipsurilor și stabilirea de măsuri pentru înlăturarea lor.

Lucrătorii din arhivă de la instituții, întreprinderi și organizații socialiste, sînt în centrul atenției Arhivelor Statului care au grijă permanentă de a-i instrui și îndruma, creîndu-se astfel o rețea largă de lucrători conștiincioși și cu nivel profesional ridicat. Arhivele Statului, ca sarcină ce le revin prin legislație, apreciază de la început dacă angajatul propus de instituție corespunde pentru munca de arhivă. Avizul organelor noastre din punct de vedere profesional este obligatoriu la numirea responsabilului cu arhiva. Măsurile de mai sus trebuie înțelese în sensul unei strînse colaborări, urmărindu-se din ambele părți luarea celor mai eficiente măsuri pentru asigurarea efectuării unei munci de calitate făcută de personal cu pregătire corespunzătoare.

Acțiunea de îndrumare și control, ca și toate activitățile legate de prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare și organizarea folosirii lor, are la bază o judicioasă planificare. Scopul urmărit este de a cuprinde un număr de instituții, întreprinderi și organizații socialiste, care, într-o anumită ramură de activitate, prin valoarea documentar-istorică, prin calitatea și starea materialelor, prin stadiul la care s-a ajuns în muncă, oferă suficiente elemente pentru a trage concluzii referitoare la toate instituțiile, întreprinderile și organizațiile socialiste din ramura respectivă. A proceda altfel, și anume a urmări în munca de îndrumare toate instituțiile, întreprinderile și organizațiile socialiste, ar însemna să renunțăm la posibilitățile ce ne sînt oferite de a desprinde trăsăturile generale și tipice de la un număr

suficient de instituții și ar însemna, în continuare, să renunțăm la orientarea de a distinge esențialul de amănuntul neconcludent, fără caracter general.

Planificarea de care vorbim exclude din capul locului spontaneitatea în muncă. Fără îndoială că atunci când dintr-un motiv sau altul se ivesc cazuri deosebite, asupra cărora trebuie luate măsuri pe loc și fără întârziere, acestea vor reține atenția organelor de control, și în funcție de împrejurările date, se vor lua măsurile corespunzătoare.

Pentru ca munca de îndrumare și control să ducă la rezultate scontate, pe lângă o planificare judicios făcută, ea trebuie să fie tot atât de bine organizată. Planificarea și organizarea crează premise pentru desfășurarea muncii în condiții calitativ corespunzătoare de care depind, de altfel, rezultatele.

Activitatea de îndrumare și control este o sarcină permanentă atât a D.G.A.S. cât și a serviciilor regionale. Instituțiile centrale sînt controlate de Direcția generală iar cele regionale și raionale de organele sale exterioare.

Trebuie să menționăm că între munca de îndrumare și control dusă de Direcția generală a Arhivelor Statului și de unitățile sale exterioare există o deplină concordanță care își are punctul de plecare în planificarea muncii. Într-o perioadă dată, în cursul unui an, de exemplu, atât pe plan central cât și de jos, la unitățile regionale și raionale, sînt controlate instituții din aceleași ramuri de activitate. Munca astfel planificată dă posibilitatea conducerii Direcției generale a Arhivelor Statului ca, analizînd rezultatele controalelor efectuate pe ramură în întreaga țară, să poată trage concluzii asupra stadiului de prelucrare a arhivelor instituțiilor din ramura respectivă și să ia măsuri imperios cerute de viață conducînd și sprijinind astfel direct munca. Aceasta nu oprește serviciile regionale să se ocupe de anumite probleme specifice în regiunea respectivă, de întreprinderi sau instituții pe care consideră necesar să le controleze sau să rezolve anumite situații ce se impun la fața locului.

În activitatea practică se controlează nu numai îndeplinirea hotărîrilor și instrucțiunilor, ci și măsurile propuse și adoptate anterior de către organele care au controlat, cu alte cuvinte controlul să posibilitatea să verificăm justetea aprecierilor și a sarcinilor stabilite anterior, rezultatele obținute, putîndu-se aduce îndreptările necesare potrivit cu experiența de pe teren acolo unde este necesar. Un exemplu concret în acest sens este modul formal cum unele servicii regionale au stabilit, în lumina H.C.M. 1234, termenele în care unitățile deținătoare de arhive să efectueze operațiunile de ordonare, inventariere și expertizare a materialelor arhivistice. Neanalizînd concret cantitățile de materiale, starea lor, oamenii care lucrează, în unele locuri s-au dat termene în care instituțiile, cu tot efortul depus, nu s-au putut încadra. Aceasta a impus ca ulterior să se revizuiască termenele stabilite.

Munca de îndrumare și control se execută atât prin colective de control — brigăzi — cât și individual, în rapori de situația concretă. De obicei controlul pe brigăzi se execută de către D.G.A.S. Atunci cînd se consideră necesar pot face aceasta și serviciile regionale.

Indiferent de forma de organizare, esențialul este ca cei ce execută îndrumarea și controlul să fie bine pregătiți, competenți în a executa această sarcină. Rezultatele scontate depind îndeosebi de cunoașterea aprofundată

a normelor, instrucțiunilor și indicațiilor date de D.G.A.S., a problemelor de teorie și practică arhivistică, fără să mai vorbim, aceasta fiind de la sine înțeles, de cunoștințele aprofundate de istorie a patriei, de tezele fundamentale ale învățaturii marxist-leniniste, de hotărârile și documentele partidului nostru, de problemele instituționale.

În acest sens, instrucțajul este una din laturile cele mai importante ale controlului, constituind de fapt punctul de plecare al controlului executării directivelor. El nu trebuie redus numai la sfaturi cu privire la ce și cum trebuie făcut. Mai întâi se studiază materialele legate de munca de control, hotărâri, instrucțiuni, norme etc., după care se face o verificare a cunoștințelor personalului care desfășoară activitatea de control de către șeful colectivului, iar la regiune de șeful serviciului regional pentru a fi înlăturate eventualele neclarități. Este absolut necesar ca personalul ce efectuează controlul să cunoască instituția sau instituțiile ce urmează a fi controlate, studiind cu atenție rapoartele de teren întocmite de cei ce au controlat-o anterior și alte materiale legate de instituțiile respective.

Munca de îndrumare și control trebuie făcută pe baza unui plan tematic întocmit de șeful colectivului, sau de cel care efectuează controlul și aprobat de conducerea direcției, sau la regiune de șeful serviciului. Planul tematic de control va cuprinde punctele principale în jurul cărora sînt axate etapele de dezvoltare a muncii în succesiunea lor ca : ordonare, inventariere, expertiză, organizarea folosirii cu precizarea că pentru arhiva ce se crează în continuare trebuie verificată și îndrumată și activitatea de registratură.

Natural, păstrarea materialelor documentare va trebui examinată cu toată atenția fiindcă toate celelalte lucrări se efectuează cu materiale documentare care îndeplinesc această elementară cerință de a nu fi degradate sau distruse parțial.

Planul tematic va trebui să țină cont de realitate, de condițiile concrete. Instituțiile controlate dintr-o ramură prezintă deosebiri în privința conținutului materialelor documentare, sau chiar, instituțiile din aceeași ramură pun probleme deosebite. Din acest motiv se ivește necesitatea ca planul tematic de control să fie întocmit ținînd seama de locul instituției în sistemul administrativ, de valoarea și conținutul materialelor documentare ce posedă, de stadiul de prelucrare tehnico-științifică a materialelor etc. Dacă s-ar proceda altfel întocmindu-se de exemplu un plan tematic de control fără să se țină seama de considerentele de mai sus, am aluneca spre formalism care anulează sau cel puțin diminuează eficiența controlului.

În munca de îndrumare și control se urmărește în ce măsură instituția, care face obiectul controlului, aplică prevederile legislației socialiste privitoare la arhivă, normele, instrucțiunile și indicațiile date de Direcția generală a Arhivelor Statului. Îndrumarea și controlul se va referi atît la problemele de ordin general, — dacă nomenclatorul actelor este bine întocmit și dacă instituția îl aplică, dacă are indicator cu termene de păstrare, dacă are regulament de arhivă, dacă responsabilul de arhivă cunoaște munca și în ce măsură — cît și la probleme specifice de amănunt : modul de constituire și păstrare a arhivei instituției sau întreprinderii în trecut, cum se face înregistrarea și manipularea actelor, cum se constituie unitățile de păstrare,

dacă instituția are materiale de același fel pentru care trebuie aplicat un anumit procedeu în efectuarea expertizei valorii lor documentare etc.

Pentru a cunoaște toate aspectele muncii de arhivă ale instituției respective nu e suficientă discuția cu conducerea instituției sau cu arhivarul ci, în mod concret, trebuie să se vadă materialele. Să se vadă concret ce fonduri sînt și cum sînt organizate și păstrate, dintre acestea care sînt cele mai importante și cum sînt folosite. Organul de control trebuie să verifice calitatea lucrărilor efectuate, să ajute și să dea îndrumări concrete în procesul muncii.

Apreciem greșită poziția unor arhiviști care în loc să controleze și să îndrume concret munca, să ceară aplicarea întocmai a instrucțiunilor se lasă influențați de motivările subiective ale unor instituții, se ocupă ei de a găsi zileri sau de a rezolva problema încadrării acestora.

Dat fiind rolul și sarcinile deosebit de importante ce revin comisiilor de expertiză, instruirea acestora constituie un capitol important în munca de îndrumare și control. Într-adevăr, comisia de expertiză din instituție nu va avea ca preocupare exclusivă expertiza valorii materialelor documentare pe baza instrumentelor întocmite de lucrătorul de arhivă și verificarea prin metoda directă a calității lucrărilor și a valorii materialelor documentare, ci aceasta va îndruma în permanență munca de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare, fiind un contact permanent și direct cu munca de arhivă. Altfel, comisia de expertiză nici n-ar avea toate elementele necesare pentru a aprecia în deplină cunoștință de cauză valoarea documentară a materialelor în acțiunea de expertiză.

Îndrumarea și controlul nu se efectuează rupt, de la o instituție la alta, ci se va ține seamă de legătura stabilită între ele prin sistemul dependenței administrative. Cu alte cuvinte controlul ce se efectuează la arhiva unei instituții centrale va continua de jos, pe aceeași ramură la o serie de unități subordonate, astfel încît la terminarea operației de îndrumare și control pe ramură, organul care a efectuat această activitate să prezinte rapoarte cu date precise care să reflecte situația reală privind munca de arhivă la unitățile pe care le-a controlat din ramura respectivă. Prelucrarea datelor va face posibilă și necesară luarea de noi măsuri, cînd lipsurile constatate impun acest lucru, pentru remedierea situației și îmbunătățirea continuă a activității arhivistice.

Personalul de control al Arhivelor Statului va arăta colectivului de conducere al instituției controlate realizările obținute și lipsurile constatate pentru ca acesta să cunoască în amănunt felul cum s-a desfășurat munca pînă la data controlului și va propune măsuri pentru viitor pe baza analizei concrete la fața locului.

Am arătat că la baza muncii de îndrumare și control stă sarcina de urmărire, pe ramuri de activitate, a respectării legislației socialiste privitoare la arhive, pornind de la forul central spre unitățile în subordine. Ajutorul dat în muncă prin acțiunea de îndrumare și control obligă instituțiile, întreprinderile și organizațiile socialiste să ducă la îndeplinire, întocmai și pînă la termenele fixate, sarcinile ce li se trasează de personalul de control al Arhivelor Statului. Accentuăm în mod deosebit, și trebuie reținut acest lucru, că Arhivele Statului, prin controlul pe care îl efectuează, își îndeplinește mi-

siunea de răspundere ce îi revine ca administrator unic al Fondului arhivistic de stat. Concluzia ce trebuie să se desprindă este aceea că sarcinile ce se trasează de organele de control ale Arhivelor Statului sînt obligatorii pentru instituțiile, întreprinderile și organizațiile socialiste care fac obiectivul controlului. În același timp se impune ca arhiviștii care controlează să facă propuneri judicios analizate, propuneri care să poată fi îndeplinite. Măsurile indicate arată maturitatea, capacitatea de a analiza activitatea concretă în raport cu condițiile respective a celui care controlează, competența lui în această muncă.

Una din lipsurile controlului este aceea că, chiar atunci cînd sînt pe teren, unii lucrători arhiviști nu fac decît să împartă sarcini, dar nu ajută organul controlat să organizeze munca în mod practic. Ori se știe că sarcina principală este ca, după ce s-au văzut lipsurile, să contribuim la înlăturarea lor, să ajutăm conducătorilor întreprinderilor și instituțiilor să îmbunătățească munca și în acest sector. Înlăturarea lipsurilor constatate, îmbunătățirea muncii — iată care trebuie să fie rezultatul controlului. Dacă aceasta se realizează, controlul și-a atins scopul.

Ajutorul dat în munca arhivistică, prin control, nu urmărește exclusiv scopul de a vedea dacă măsurile luate de Direcția generală a Arhivelor Statului, în limita atribuțiilor ce-i revin, au fost însușite și aplicate în muncă ci și de a verifica, legat de specificul instituțiilor controlate și a caracteristicilor fondului, necesitatea și oportunitatea îmbunătățirii continue a muncii, evitînd aplicarea rigidă a normelor de lucru fără spiritul de orientare care trebuie să existe.

Este de la sine înțeles că specificul și caracteristicile fondului nu trebuie privite ca obstacole în muncă și ca frînă în dezvoltarea continuă a activității. Controlul direct, propunerile concrete făcute de organul de arhivă și ajutorul în aplicarea lor, vor putea grăbi soluționarea unor probleme dificile.

Pentru trecut, în numeroase cazuri există deosebiri în organizarea materialelor documentare, fie că e vorba de instituții sau întreprinderi din ramuri de activitate deosebite, fie chiar între cele din aceeași ramură, dar cu nivel deosebit. Toate acestea nu împiedică aplicarea aceluiași principii în muncă — tocmai la aceasta se tinde, la uniformizarea muncii — aspectele deosebite fiind și ele soluționate, ținînd seama de modul cum au fost constituite fondurile. Astfel, fondurile formate după principiul înregistrării cronologice a actelor își păstrează modul de organizare, iar evidența se ține pe baza instrumentelor contemporane.

Personalul de îndrumare și control al Arhivelor Statului este obligat, la terminarea controlului, să încheie raport de teren în care se va arăta modul cum se desfășoară munca de arhivă la instituția controlată, diferitele aspecte ale muncii, modul de organizare, stadiul și calitatea lucrărilor de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare. Raportul va scoate mai ales în evidență lipsurile constatate și va conține propuneri concrete pentru înlăturarea lor.

Constatățile și măsurile ce se impun nu pot rămîne într-un cerc închis, între Arhivele Statului care au efectuat controlul și instituțiile controlate. Unitatea Arhivelor Statului, care a efectuat controlul, va informa forul ime-

diat superior (raional sau regional) al instituției controlate, arătându-se părțile pozitive ale muncii, insistându-se mai ales asupra lipsurilor constatate și măsurilor ce trebuie luate. Periodic vor fi informate organele de partid respective asupra muncii arhivistice din diferite întreprinderi și instituții, asupra muncii pe care organele Arhivelor Statului o desfășoară în acest sector.

Prin măsurile luate de Direcția generală a Arhivelor Statului, de a îndruma și controla munca de arhivă la instituții, întreprinderi și organizații socialiste, pe ramuri de activitate, se urmărește ca prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare să se facă uniform, după criteriile științifice și într-un timp cât mai scurt pentru a putea fi folosite multilateral.

Documentele Congresului al III-lea al P.M.R. au trasat frontului ideologic și cultural sarcina de a lega mai strâns munca de cercetare științifică de activitatea practică. Prin grija partidului și statului, fiind create condițiile de dezvoltare continuă a muncii de cercetare, un câmp vast de investiții îl oferă materialele documentare din Fondul arhivistic de stat care pot și trebuie să fie multilateral verificate în scopul sprijinirii frontului ideologic, a muncii de cercetare științifică și în sprijinirea dezvoltării economiei naționale.

Pentru a putea răspunde scopului de a servi ca temei documentar sectoarelor interesate, arhivele instituțiilor, întreprinderilor și organizațiilor socialiste, trebuie să fie organizate în continuare pe baze științifice, să posede instrumente de evidență și informare care să întrunească toate condițiile calitative cerute de arhivistica socialistă, să fie încadrate cu lucrători cu pregătirea profesională corespunzătoare și conștiinți de sarcina deosebit de importantă pe care o au în munca de prelucrare tehnico-științifică și de folosire a materialelor documentare ce le sînt încredințate.

Sub acest aspect munca de îndrumare și control efectuată de organele Arhivelor Statului contribuie nemijlocit la ridicarea pe o treaptă superioară a activității arhivistice de la instituții, întreprinderi și organizații socialiste. În aceste condiții materialele documentare de care este vorba vor putea fi folosite direct la instituția ce le-a creat, lărgind astfel posibilitățile de informare asupra materialelor, înainte de preluarea acestora de Arhivele Statului.

IMPORTANȚA MATERIALELOR DOCUMENTARE CREATE DE UNITĂȚILE SOCIALISTE DIN AGRICULTURĂ

V. ANDREI,
V. NICULA

Încheierea colectivizării agriculturii, eveniment de importanță istorică în viața poporului nostru, a marcat victoria definitivă a socialismului în Republica Populară Română. În întreaga economie națională s-a statornicit proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, relațiile de producție socialiste au devenit atotcuprinzătoare la orașe și sate.

La sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, în raportul prezentat, arăta : „Victoria socialismului la sate va exercita o profundă înrîurire asupra tuturor domeniilor vieții social-economice a țării, va da un puternic avînt muncii creatoare a poporului nostru pentru desăvîrșirea construcției socialismului”¹⁾.

Această victorie de însemnătate uriașă pentru desăvîrșirea construirii socialismului este rodul politicii consecvent marxist-leniniste a partidului, al aplicării creatoare la condițiile țării noastre a planului cooperatist-leninist, rodul muncii politicii îndelungate duse de partid, al ajutorului pe care clasa muncitoare l-a dat țărănimii prin intermediul statului democrat-popular, rodul însușirii de către masele țărănești a politicii partidului și al convingerii acestora de superioritatea avantajului gospodăriei colective.

Transformarea socialistă a agriculturii este o lege generală, obiectivă a construirii socialismului, a lichidării oricărei forme de exploatare a omului de către om, așezarea întregii economii pe baza relațiilor de producție socialiste, care asigură creșterea uriașă a forțelor de producție și ridicarea continuă a nivelului de trai al celor ce muncesc.

Declarația Consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova din noiembrie 1960 sublinia : „Planul cooperatist-leninist și-a dovedit marea sa viabilitate atît pentru acele țări unde a existat o tradiție îndelungată a atașamentului puternic al țărănimii față de proprietatea privată asupra pămîntului, cît și pentru țările care au lichidat recent relațiile feudale”²⁾.

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale*, Ed. politică, Buc., 1962, p. 61.

²⁾ *Declarația Consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești — noiembrie 1960*, Ed. politică, Buc., 1960, p. 19.

Necesitatea transformării socialiste a agriculturii este una din sarcinile fundamentale ale revoluției socialiste, care decurge din lupta pentru formarea și dezvoltarea noii orînduiri sociale ; ea izvorăște totodată din scopul și sarcinile producției socialiste.

Societatea socialistă nu se poate construi pe două baze diferite : pe marea industrie, întemeiată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, și pe mica gospodărie țărănească, întemeiată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție. De aici decurge în mod inevitabil o contradicție între ritmul înalt de creștere a industriei socialiste și starea de înapoiere a micii gospodării țărănești. Rezolvarea acestei contradicții este o sarcină primordială a statului socialist.

Schimbările în structura economică a țării au determinat prefaceri corespunzătoare în structura socială. Clasele exploataatoare și exploatarea omului de către om au fost definitiv lichidate. Baza socială a puterii în statul nostru o formează în prezent cele două clase prietene, clasa muncitoare, conducătoare a tuturor oamenilor muncii, și clasa țărănimii colectiviste care, împreună cu intelectualitatea, muncesc cu însuflețire pentru înflorirea economică și culturală a patriei noastre.

Vorbind despre prefacerile care au survenit în structura socială a țării noastre în urma colectivizării agriculturii, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în raportul prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale sublinia : „Această victorie ridică pe o treaptă mai înaltă alianța muncitoare-țărănească și unitatea moral-politică a întregului popor. Cele două clase sociale prietene, clasa muncitoare, conducătoare a tuturor oamenilor muncii, și clasa țărănimii colectiviste, împreună cu intelectualitatea, merg umăr la umăr înainte, sub conducerea încercată a partidului, spre desăvîrșirea construirii societății socialiste și trecerea treptată la construirea comunismului”³⁾).

*
* * *

Lupta și eforturile depuse de clasa muncitoare în alianță cu țărănimia muncitoare, condusă de partid pentru construirea și desăvîrșirea construirii socialismului, transformările revoluționare din structura și suprastructura socialismului își găsesc oglindirea și în materialele documentare create de instituțiile, întreprinderile și unitățile socialiste din agricultură din țara noastră.

Materialele documentare create de întreprinderi reflectă făurirea bazei tehnico-materiale a socialismului în țara noastră, schimbările profunde în tehnica producției industriale. Ele constituie o sursă de cercetare științifică a politicii partidului nostru de industrializare socialistă a țării, a succeselor obținute în creșterea producției și productivității muncii, a scăderii prețului de cost.

Arhivele unităților socialiste din agricultură (G.A.S., S.M.T. și G.A.C.) dețin importante materiale documentare care reflectă procesul de transformare socialistă a agriculturii, superioritatea agriculturii socialiste față de cea

³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale*, Ed. politică, Buc., 1962, p. 5.

capitalistă, nivelul înalt al producției agricole, al gospodăriilor mari față de gospodăriile agricole mici, fărâmițate, care nu puteau folosi tehnica înaintată și în mod rațional forțele de muncă. Astfel, în anul 1961, față de media anilor 1934—1938 producția medie de cereale a crescut cu 2.600.000 tone. La floarea soarelui producția totală a fost de 10 ori mai mare, a sfecelei de zahăr de 7,5 ori mai mare, de cartofi de peste 2 ori mai mare *)

Materialele documentare ale unităților socialiste constituie un izvor de cercetare științifică privind crearea noilor condiții de trai și muncă ale țăranimii din țara noastră odată cu victoria socialismului la sate, în comparație cu viața mizeră a țăranimii în România burghezo-moșierească.

Gospodăriile agricole de stat, unități care dau o mare producție de cereale și carne și constituie model de gospodărie socialistă pentru întreaga agricultură din țara noastră; precum și stațiunile de mașini și tractoare care execută lucrările agricole la un nivel agrotehnic ridicat, crează materiale documentare care pot folosi ca bază de documentare pentru diferite studii și lucrări științifice.

Dintre materialele documentare existente la G.A.S.-uri pot fi date ca exemplu :

— planurile economice și financiare anuale ; dările de seamă anuale ; devize pentru diverse lucrări de construcții însoțite de documentația respectivă ; situațiile lunare privind mișcarea efectivului de animale (nașteri, sacrificări, livrări) ; producțiile obținute ; registrele genealogice ale animalelor de rasă ; registrele de evidență, a fondului financiar ; evidența suprafețelor gospodăriilor (evidența suprafețelor pe secții, trupuri și categorii de folosință) ; fișele monografice ale gospodăriilor întocmite la perioade de 5 ani.

La unitățile S.M.T. :

— planurile de producție ; evaluarea producției pe tractoare, brigăzi, dări de seamă statistice anuale ; contractele de lucrări încheiate între S.M.T. și G.A.C.-uri ; conturile de lucrări cu plata în natură și bani la G.A.C.-uri.

Gospodăriile agricole colective, care reprezintă formele superioare ale cooperăției agricole și sectorul socialist la sate, dețin, printre altele, următoarele categorii de materiale documentare :

— lucrările de constituire a gospodăriilor colective ; cererile de înscriere a membrilor ; planurile de producție anuale ; dările de seamă statistice anuale în care se oglindesc realizările obținute, activitatea colectivităților, veniturile în bani și natură repartizate colectivităților pentru zile-muncă ; planurile de măsuri tehnico-organizatorice ale consiliilor de conducere privind realizarea planului de producție ; devizele de lucrări anuale pe culturi. Din acestea se vede volumul lucrărilor care se fac mecanizat, normele de lucru stabilite, zilele de muncă pentru executarea normelor, buletinele de analiză pe culturi, dările de seamă statistice trimise periodic (după terminarea campaniei de însămînțări de toamnă și de primăvară, după recoltarea culturilor de vară și de toamnă) realizări pe fiecare cultură în parte ; devizele anuale zootehnice, privind planul de producție al animalelor, planul de fătări ; planurile de producție (lapte, ouă, brânză, lână, porci, miei, pui de păsări) ; planurile și programele cursurilor agrozotehnice.

*) *Ibidem*, p. 8.

Toate aceste materiale documentare constituie un izvor de studiu al politicii partidului nostru la sate și de trecere a țărănimii muncitoare din țara noastră pe făgașul socialismului.

Categoriile de materiale documentare ale unităților G.A.S. și S.M.T. cum sînt planurile de producție și dările de seamă anuale, devize pentru lucrări de construcții, registrele de evidență a fondului financiar (la G.A.S.-uri), registrele genealogice ale animalelor de rasă etc. arată efortul statului nostru democrat-popular de a înzestra agricultura cu mașinile cele mai perfecționate, demonstrează deosebirea dintre nivelul tehnic al agriculturii și al creșterii animalelor din țara noastră în perioada socialismului și situația din vremea regimului burghezo-moșieresc și, în general, superioritatea evidentă a agriculturii socialiste față de agricultura ce se făcea în trecut.

Astăzi, în agricultura socialistă avem un înalt grad de mecanizare a principalelor lucrări agricole, înzestrarea continuă a tuturor sectoarelor producției agricole cu mașini, extinderea chimizării, factori care au dus la o ridicare permanentă a nivelului agrotehnic și a producției agricole.

În documentele de constituire a gospodăriilor agricole colective, a dosarelor cu cererile de înscriere a țăranilor, cît și în dările de seamă ale unităților create în primii ani după plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949, se oglindește politica promovată de partid față de țărănimia muncitoare, aliată a clasei muncitoare, o politică de ajutorare economică, de apărare împotriva exploatării chiaburești, de convingere în vederea trecerii lor, pe baza liberului consimțămînt, pe făgașul agriculturii socialiste.

Dările de seamă statistice anuale ale G.A.C.urilor reflectă rezultatele obținute în urma aplicării principiului leninist, al cointeresării materiale, principiu de mare importanță în opera de construire a socialismului. Aplicarea politicii de cointeresare materială a țărănimii s-a făcut prin desființarea cotelor obligatorii și așezarea la temelie relațiilor economice dintre stat și țărănimie a sistemului de contractări și achiziții la prețuri avantajoase.

Materialele documentare ale gospodăriilor colective dovedesc rezultatele pozitive ale acestor măsuri luate de partid prin cifrele și datele care arată creșterea producției agricole la fiecare gospodărie și în general a producției globale agricole.

Materialele documentare ale gospodăriilor colective create în urma Congresului al III-lea al P.M.R., arată caracterul de masă al trecerii țărănimii în gospodăriile colective, mișcare care s-a accentuat în urma plenarei C.C. al P.M.R. din 30 iunie—1 iulie 1961 și îndeosebi după Consfătuirea pe țară a țăranilor colectivști din decembrie 1961, a cărei chemare adresată maselor de țărani muncitori a avut un mare ecou la sate, contribuind la grăbirea în cheierii colectivizării în toată țara.

Documentele noi create de aceste unități în legătură cu învățămîntul agrozootehnic arată entuziasmul țăranilor colectivști de a-și perfecționa pregătirea, de a-și lărgi orizontul tehnic cu reguli agrozootehnice cît mai înaintate, pentru a transpune în viață hotărîrile plenarei C.C. al P.M.R. din 23—25 aprilie 1962 și a sesiunii Marii Adunări Naționale, de a asigura agricultura din țara noastră cu cadre care să aibă o înaltă calificare.

Congresul al III-lea P.M.R. a acordat atenție deosebită problemei muncii cultural-educative, în vederea formării și dezvoltării conștiinței socialiste a oamenilor muncii.

La sate în etapa actuală este necesară îmbunătățirea și sporirea eficacității muncii educative de masă în condițiile satului colectivizat, prin legarea strinsă a acestei activități de sarcinile de producție, de munca și lupta pentru desăvârșirea construcției socialiste în țara noastră. În această muncă, căminele culturale pot folosi materialele documentare de la unitățile socialiste din agricultură, care oglindesc problemele economice ale satului colectivizat (propagarea metodelor avansate de muncă, realizările obținute de gospodăriile colective, experiența unora, ridicarea nivelului de trai al țăranilor colectivști etc.).

Terminarea colectivizării, vastul program elaborat de partid, deschid perspectivele nelimitate dezvoltării forțelor de producție în agricultură, creșterii producției și productivității muncii, întăririi întregii economii naționale în scopul dezvoltării continue a bunăstării oamenilor muncii de la orașe și sate. Esențialul în momentul de față este concentrarea tuturor eforturilor spre consolidarea economică-organizatorică a gospodăriilor colective, a tuturor unităților agricole socialiste, spre sporirea considerabilă a producției vegetale și animale. În această acțiune materialele documentare ale unităților agricole pot fi folosite în munca de cercetare științifică, pentru că ele reflectă experiența acumulată de la începutul formării lor pînă în prezent.

Arhivele unităților socialiste din agricultură, create în cea mai măreață epocă a istoriei patriei noastre, prin importanța și caracterul lor, ridică o serie de probleme care se impun a fi rezolvate în interesul asigurării folosirii multilaterale a acestor materiale documentare. Dintre acestea menționăm: problema arhivelor create de întovărășirile agricole; problema arhivelor create de gospodăriile agricole care s-au unit.

În ce privește arhivele întovărășirilor agricole, este cunoscut că aceste unități, forme simple, intermediare de cooperare agricolă, au creat o serie de documente ca: planuri de cultură, contracte cu S.M.T. privind aratul și semănatul terenului, acte de gestiune financiară, acte constitutive etc., care se păstrează răspindite în diferite locuri, fie la sfaturile populare comunale, în raza cărora se aflau, fie la G.A.C. cu care s-au unit.

Pentru buna organizare a acestor arhive este necesar, în primul rînd, ca ele să fie concentrate într-un singur loc, la G.A.C. cu care s-au unit. Arhiva creată de ficcare întovărășire, pînă la data unirii lor, se va considera ca fond aparte, ordonîndu-se și inventariindu-se ca atare. Arhivele create de G.A.C., care s-au unit, aflate în diferite locuri, vor fi de asemenea concentrate la gospodăria principală în jurul căreia s-a făcut această unire și considerate ca fonduri aparte pînă la data unirii lor.

Deși aceste materiale documentare se vor constitui în fonduri separate (arhivele întovărășirilor și ale G.A.C. unite), totuși pentru a nu se crea o fărîmițare artificială a lor, se vor păstra ca documente ale aceleiași gospodării, deoarece conțin probleme apropiate după conținut. De exemplu, dacă din 3—4 întovărășiri s-a format un G.A.C., fondurile întovărășirilor se vor organiza pe ani și pe probleme pînă la data înființării G.A.C. respective, după care

urmează fondul acesteia. Cercetătorul va putea astfel să se documenteze asupra trecerii țărânimii la forme socialiste de muncă și repartii încă de la începutul acțiunii în comuna respectivă.

La fel se va proceda și cu arhivele G.A.C. unite. Se vor păstra pe fonduri, pînă la unire, arhivele G.A.C. respective, organizate pe ani și pe probleme, după care va urma fondul noii G.A.C. Rezultatul va consta în concentrarea arhivelor unităților socialiste din agricultură într-un singur loc, în continuitatea materialelor documentare și în ușurarea posibilității de cercetare a acestora.

Problema importantă, care de fapt constituie scopul tuturor acțiunilor de organizare, prelucrare și păstrare a materialelor documentare, este folosirea acestora. Deși există un bogat tezaur documentar în arhivele acestor unități, iar cercetarea de orice natură a luat o amploare fără precedent în țara noastră, totuși folosirea acestor materiale este încă redusă și datorită faptului că arhivele nu sînt organizate, ordonate și inventariate⁵⁾.

Ținînd seama că s-a extins acțiunea de elaborare a monografiilor diferitelor comune, multe din problemele pe care trebuie să le abordeze cercetătorii, în aceste monografii, nu pot elucida o serie de aspecte din viața și transformările social-economice ale comunelor, fără să se cerceteze și să se studieze în același timp și materialele documentare create de unitățile socialiste din agricultură, din comunele respective.

Acesta este numai un singur aspect al modului în care pot fi folosite materialele documentare și care justifică necesitatea organizării și prelucrării acestor arhive într-un timp cît mai scurt.

În acest scop, materialele documentare ale unităților agricole socialiste trebuie ordonate și inventariate conform normelor și instrucțiunilor arhivistice în vigoare. La ordonarea și inventarierea materialelor documentare ale G.A.S. și S.M.T. se va ține seama de modul cum au fost create, de criteriul care a stat la baza constituirii lor și dacă au fost constituite pe baza nomenclatorului actelor. Materialele documentare create înainte de punerea în aplicare a nomenclatorului actelor și a indicatorului cu termen de păstrare se vor ordona pe fonduri. Prin fond arhivistic se înțelege totalitatea materialelor documentare create în mod istoric în activitatea fiecărei instituții, întreprinderi, organizații sau unei persoane (om politic, om de știință). În cazul de față prin fond arhivistic se înțelege totalitatea materialelor documentare create în activitatea fiecărei G.A.S. și S.M.T.

După ce materialele documentare au fost grupate pe fonduri, se trece la ordonarea fiecărui fond pe ani, iar în limitele fiecărui an, pe părți structurale (serviciul secretariat, serviciul economico-financiar, serviciul tehnic, serviciul aprovizionare-livrări-transporturi, biroul cadre și personal, oficiul juridic etc., la G.A.S.; sau serviciul secretariat, serviciul contabilității, serviciul tehnic, biroul evidență personal, la S.M.T.).

⁵⁾ Începuturile merituose făcute în această privință sînt insuficiente, primate prin prisma sarcinilor trasate de Congresul al III-lea al P.M.R. de a se generaliza politica partidului nostru la sate. De aceea eforturile pentru întocmirea monografiilor comunelor și a altor lucrări trebuie sprijinite și pe linia muncii de arhivă.

Pentru a se asigura consecvență în modul de sistematizare a părților structurale, în cadrul fiecărui an, se va ține seama de schema de organizare a unității, sau, în lipsa acesteia, se va întocmi o schemă de sistematizare după care vor fi rinduite părțile structurale.

Următoarea operație în procesul prelucrării arhivei este inventarierea materialelor documentare care constă în primul rind în rezumarea conținutului fiecărei unități de păstrare dintr-un fond arhivistic. Rezumarea conținutului trebuie să fie astfel făcută, încît inventarele să poată fi folosite în bune condițiuni atît la expertizarea materialelor documentare, cit și la cercetarea acestora, în scopuri politice științifice și practice. Inventarierea se face așa cum a fost ordonată arhiva, pe fonduri (în cazul cînd sînt mai multe fonduri), ani și părți structurale. Numerotarea dosarelor se face în cadrul fiecărui an (începînd deci de la numărul 1 în fiecare an), sau în cadrul întregului fond, în cazul cînd cantitatea de arhivă este mică.

După ce materialele documentare au fost inventariate, ele se supun expertizării, operație care constă în studierea multilaterală a acestor materiale, în scopul stabilirii importanței lor politice, științifice și practice, precum și a selecționării în vederea păstrării sau distrugerii. Această operațiune este efectuată de comisia de expertiză, compusă din persoane competente și cu pregătire, comisie care trebuie să existe în fiecare unitate G.A.S. sau S.M.T. Ea apreciază materialele documentare din toate punctele de vedere, politic, istoric, științific, practic, stabilind pe cele care pot fi înlăturate ca nefolositoare și a căror termene de păstrare prevăzute în indicator au expirat. După cercetarea materialelor documentare unitate cu unitate, pe baza inventarelor, de către întreaga comisie de expertiză se întocmesc liste de selecționare a materialelor apreciate de comisie ca putînd fi înlăturate și predade la D.C.A. Listele de selecționare se întocmesc în dublu exemplar, dintre care un exemplar, semnat de întreaga comisie și aprobat de conducerea unității, se înaintează spre confirmare unităților Arhivelor Statului. Odată cu lista de selecționare se înaintează inventarul materialelor documentare expertizate, istoricul unității creatoare de arhivă și istoricul fondului.

Arhiva creată, după ce se va pune în aplicare nomenclatorul cu dosarele constituite, deci, pe probleme și termene de păstrare, perfectate potrivit instrucțiunilor 6720/1957, urmează să fie ordonată și inventariată de către părțile structurale care au creat-o, pe termene de păstrare, întocmindu-se cite trei exemplare de inventar pentru materialele cu termen de păstrare temporar și cite patru exemplare pentru materialele cu termen de păstrare permanent. Ca și la inventarierea materialelor create înainte de aplicarea nomenclatorului este necesar ca inventarele să fie bine întocmite, rezumatele să reflecte conținutul unităților de păstrare, problemele esențiale ale acestora, pentru a putea fi folosite în bune condițiuni atît la expertizarea materialelor cît și la cercetarea lor în diferite scopuri.

Gospodăriile agricole colective, care în genere au un volum mic de arhivă, pentru a asigura o prelucrare unitară a materialelor documentare vor ordona și inventaria întreaga arhivă într-un singur mod, adică potrivit Instrucțiunilor generale nr. 6720/1957 ale D.G.A.S. Aceasta înseamnă că arhiva constituită înainte de aplicarea nomenclatorului să fie ordonată și inventariată la fel cu cea constituită după punerea în aplicare a nomenclatorului,

pe ani și probleme. La ordonarea și inventarierea materialelor documentare ale G.A.C., unite cu alte gospodării sau întovărășiri, se va avea în vedere ca materialul creat pînă la data unirii lor să fie ordonat și inventariat separat pe fiecare gospodărie sau întovărășire și, în cadrul acestora, pe ani și probleme, căutînd în prealabil ca materialul documentar al unui fond, răs-pîndit în diferite locuri, să fie concentrat într-un singur loc.

Cît privește expertizarea materialelor documentare ale G.A.C., această operație va trebui să se efectueze pe baza indicatorului cu termene de păstrare, ce se va elabora, și a inventarelor întocmite de către comisiile de expertiză ale consiliilor agricole raionale, în raza cărora funcționează. În prezent expertizarea materialelor documentare ale G.A.C. nu constituie o sarcină care necesită a fi rezolvată, deoarece întregul material este considerat ca deosebit de important din punct de vedere documentar-științific.

Pentru folosirea corespunzătoare a materialelor documentare în sprijinul propagandei de partid și de stat, în sprijinul dezvoltării economiei naționale, conducerile unităților socialiste din agricultură trebuie să asigure arhivelor condiții bune de păstrare. Păstrarea arhivelor în condiții necorespunzătoare, în beciuri sau pivnițe igrasioase face ca hîrtia să mucegăiască, iar scrisul să dispară, sau să se întindă pe hîrtie, în cazul cînd aceasta este cu cerneală.

La fel de periculoasă este și păstrarea arhivelor în poduri, unde pe lîngă faptul că se crează pericolul de incendiu, gerul din timpul iernii și căldura excesivă și uscată din timpul verii fac ca materialele documentare să se scorojească, iar scrisul să dispară. Păstrarea arhivelor în mod ordonat în încăperi sănătoase, uscate, aerisite, luminoase, pe rafturi sau în dulapuri, în funcție de cantitatea lor, asigură o păstrare îndelungată și în același timp ușurează mult procesul de folosire a acestora. Scoaterea materialului documentar pentru cercetare cît și ordonarea lui se face mult mai ușor, cu forță de muncă redusă, atunci cînd materialele sînt așezate în rafturi sau dulapuri în mod ordonat pe fonduri, ani, părți structurale și probleme.

În noile condiții create în țara noastră ca urmare a organizării societății pe temelia proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție și a instaurării relațiilor de producție socialiste a devenit posibilă utilizarea rațională a resurselor materiale și a forțelor de producție, iar cercetarea științifică a devenit baza procesului tehnic productiv.

Cercetarea științifică, avînd la bază învățătura marxist-leninistă, contribuie la dezvoltarea procesului de producție.

Izvorul cercetărilor științifice de orice natură îl constituie atît experiența practică, concretă, cît și studiul experienței acumulate, păstrată și oglîndită în materialele documentare. Pornind de la faptul că arhivele constituie un prețios tezaur documentar, unitățile socialiste din agricultură, prin condițiile de dezvoltare care li s-au creat de către partid, prin caracterul lor, oferă un prețios material pentru studierea drumului străbătut de țărînimea din țara noastră pe făgașul socialismului.

Pentru aceasta este necesar ca arhivele G.A.S., S.M.T. și G.A.C. să fie cît mai repede și cît mai bine organizate, adică ordonate și inventariate așa cum prevăd instrucțiunile arhivistice în vigoare, care au fost difuzate și sînt cunos-

cute de majoritatea unităților socialiste, atât din agricultură, cât și din celelalte ramuri de activitate.

Unitățile socialiste din agricultură vor trebui să acorde atenție problemei aplicării nomenclatoarelor actelor și indicatoarelor cu termene de păstrare, după ce acestea vor fi întocmite și difuzate pe plan central, de către forul central tutelar. Aplicarea acestor instrumente de lucru va face ca arhiva curentă să se creeze în mod organizat, va evita orice prelucrare suplimentară după predarea ei la depozitul de arhivă și în același timp va ușura procesul de expertizare și folosirea materialelor documentare.

În prezent există toate posibilitățile ca unitățile socialiste din agricultură să treacă la organizarea arhivelor și la aplicarea instrucțiunilor arhivistice în vigoare. Ținând seama de numărul și pregătirea cadrelor din agricultură, fiecare unitate (G.A.S., S.M.T., G.A.C.) are posibilități de a numi un responsabil cu arhiva care, însușindu-și temeinic instrucțiunile arhivistice, să cunoască materialele documentare și apoi să treacă la ordonarea și inventarierea acestora.

Urgentarea efectuării lucrărilor de ordonare și inventariere a arhivelor unităților socialiste din agricultură, cât și necesitatea păstrării lor în bune condițiuni, sînt determinate mai ales de faptul că aceste arhive oglindesc o pagină din istoria patriei noastre, procesul marilor prefaceri revoluționare, procesul transformării socialiste a agriculturii.

*
* * *

Interesul și posibilitățile materiale pe care partidul și guvernul nostru le acordă studiului și cercetărilor științifice, fondate pe documentarea concretă, științifică, trebuie să constituie pentru instituții, întreprinderi și unitățile socialiste din agricultură un izvor de creștere a interesului și răspunderii față de tezaurul documentar ce-l crează. Acest lucru se cere mai cu seamă și la unitățile socialiste din agricultură a căror documente oglindesc unul dintre momentele cele mai importante în drumul străbătut pentru construirea unei vieți noi.

DOCUMENTE STATISTICE DIN ANII 1820—1859 AFLATE ÎN PĂSTRAREA ARHIVELOR STATULUI DE LA IAȘI

GH. UNGUREANU

În depozitele Arhivelor Statului de la Iași se păstrează importante documente statistice, care constituie pentru cercetători un bogat izvor de informare.

Documentele statistice din anii 1820—1859¹⁾ fac parte din fondurile de arhivă ale unor vechi instituții din Moldova: *Vistieria* (1763—1862), *Divanul împlinitor* (1829—1831), *Comisiile de revizie* (1830), *Ministerul de Interne* (1832—1862), (Departamentul pricinilor din Lăuntru) *Secretariatul de Stat* (Postelnicia) (1832—1862), *Isprăvnicile ținuturilor* (1828—1861), *Comitetul Sănătății* (1829—1862), *Miliția* (Straja pămîntească) (1830—1861).

¹⁾ Ne-am limitat la anii 1820—1859 deoarece cel mai vechi document statistic care se păstrează în Arhivele de la Iași este „catagrafia” (recensămîntul) din 1820, iar în 1859 s-a efectuat ultima statistică a Moldovei la Unire sub conducerea lui Ion Ionescu de la Brad.

Existența unor catagrafii, înainte de 1820, care cuprindeau situația tuturor categoriilor fiscale, pe fiecare sat și ținut și numele fiecărui locuitor este atestată de documente. În cercetarea jalobei satului Mironeasa (Iași) Vistieria la 4 dec. 1819 se folosește de catagrafie. Cînd Vistieria poruncește scăderea sau adăugirea unor oameni din tablele satului respectiv, sau trecerea de la o categorie fiscală la alta, se făcea cercetare în „catagrafiile cele mai de pe urmă” care desigur erau nominale. Chiar în unele cercetări din anul 1820, Vistieria se referă la „catagrafia din anul trecut” și se menționează că îndreptările cerute vor fi operate în „catagrafia ce se face acum și care va veni trimisă de pe la ținuturi” (Arh. St. Iași, Tr. 166, Condicta 5). În arhiva centrală de stat a actelor vechi din Moscova (T.G.A.D.A.) se păstrează un recensămînt din anul 1774 al locuitorilor tuturor ținuturilor din Moldova. Fiecare ținut are cite un registru intitulat: *Vedomostia ținutului... în care sînt trecuți toți oamenii anume.* (fond 298). În această „Vedomostie” sînt trecute ocoalele, satele, ținuturile și fiecare căsaș pe nume. Categoriile fiscale: birnicii, rufeturile, preoții, văduvele. Se trece și numărul caselor pustii.

Pentru orașul Iași este o condictă aparte care la sfîrșit are un tabel centralizator. În prima rubrică se dau ulițele și mahalalele, apoi urmează alte rubrici în care se dau casele, dughenile, cîrciumile. Este primul tabel statistic pe care îl cunoaștem; Arhivele Statului de la Iași au primit în dar în anul 1958 din partea Direcției generale a Arhivelor Statului de la Moscova (G.A.U.) microfotocopii de pe acest important document.

Materialele documentare create de-a lungul anilor de către aceste instituții nu au ajuns toate în depozitele Arhivelor Statului de la Iași; unele au fost distruse de incendii, iar altele intenționat de regimul trecut care nu dădea importanță arhivelor vechi. În anul 1862, după Unire, o parte din dosarele și condicile unor fonduri au fost transportate la București. Chiar și acelea ajunse în depozitele Arhivelor Statului din trecut nu au fost ferite de distrugeri.

Documentele statistice rezultate în urma diferitelor lucrări efectuate de instituțiile respective în perioada de care ne ocupăm au fost prea puțin cercetate în trecut. Unele documente de acest gen au fost folosite de pe poziții neștiințifice, concluziile trase servind intereselor înguste de clasă; altele au rămas cu totul necunoscute.

În anii regimului democrat-popular o parte din aceste documente au fost folosite de către cercetători care, situându-se pe poziția științifică a marxism-leninismului, au elaborat valoroase lucrări.

Cu scopul de a înlesni cercetarea acestor importante materiale documentare, aflate răsfețe în diferite fonduri și colecții, ne propunem, în cele ce urmează, să arătăm ce lucrări de statistică s-au întocmit în perioada amintită, condițiile istorice care au determinat efectuarea lor, ce materiale documentare s-au creat și în ce fonduri sau colecții de arhivă pot fi astăzi găsite.

*
* *
*

Lucrările statistice care au fost efectuate în Moldova între anii 1820—1859 reflectă fenomenele social-politice ale epocii respective.

În această vreme istoria Moldovei marchează două evenimente importante: punerea în aplicare a Regulamentului Organic în 1832 și Unirea. Față de haosul financiar-economic din trecut, noua organizare a principatelor cerută de Regulamentul Organic nu se putea face fără o cunoaștere reală a situației bazată pe o evidență statistică, după cum și organizarea principatelor unite într-un singur stat cerea imperios lucrări de statistică în condițiile dezvoltării forțelor de producție și relațiilor de producție capitaliste de la jumătatea secolului al XIX-lea.

Ținând seama de condițiile istorice ale perioadei anilor 1820—1859 putem face următoarea grupare a lucrărilor statistice: 1. *Lucrări statistice între anii 1820—1828*, pînă la începerea administrației ruse. 2. *Lucrări statistice între anii 1828—1831*, executate de administrația rusă pentru nevoile militare și pentru pregătirea elaborării Regulamentului. 3. *Lucrări statistice efectuate între anii 1831—1858*, efectuate conform prevederilor Regulamentului Organic și 4. *Lucrări statistice efectuate în 1859* de noul birou statistic înființat pe lângă Ministerul de Interne al Moldovei.

1. *Lucrări statistice din anii 1820—1828* se limitează la recensămîntele fiscale (cunoscute sub numele de catagrafii) făcute de către Vistierie, de obicei la începutul fiecărei domnii.

Fuga oamenilor de prin sate din cauza asupririlor, abuzurile boierilor cu scoaterea din bir a locuitorilor și luarea lor ca „oameni de scuteală”, aduceau multe prefaceri în situația existentă de prin sate și prin urmare modi-

ficări în tablele Vistieriei. În cursul unui an, de la un trimestru la altul, numărul contribuabililor se mărea sau se micșora datorită acestei fluctuații a populației. Prin urmare necurm Vistieria se străduia să aibă o evidență a contribuabililor.

Un birou special din Vistierie se ocupa cu ținerea acestei evidențe care se prezenta, anual sau trimestrial, Divanului domnesc pentru stabilirea birului pe țară. Documentul care se redacta se numea *ecstract* iar biroul însărcinat cu întocmirea acestor extracte se numea „masa ecstractieriei”.

Domnia lui Calimah lăsase în urmă o vistierie secătuită și multe nemulțumiri între locuitori. Mulți din birnicii satelor fugiseră, birul lor rămânând asupra celorlalți. Mulți, ca să scape de greutatea birului și a corvezilor (havalele), se făceau scutelnici sau breslași; acei ce rămâneau în sate mai erau asupriți și de către „frunțașii satelor care urmează chipuri de asuprire pentru acei săraci încercându-i la cislă cu cheltuieli mari”²⁾.

Frământările țărănești din anul 1819 cuprinseseră mai toate ținuturile³⁾ și cu greu au putut fi potolite. Un document din 23 iunie 1819⁴⁾ ne arată că „nemulțumirea obștească” din acea vreme se datora în mare măsură și abuzurilor necurmte ale dregătorilor care sileau locuitorii să-și împlinească obligațiile către statul feudal (bir și havalele).

Noua domnie începută la 22 septembrie 1819⁵⁾, pentru a mări și asigura încasările Vistieriei prin creșterea numărului de contribuabili și totodată pentru a stabili fluctuația populației satelor, trebuia să rezolve în primul rînd una din cele mai spinoase probleme și anume aceea a reglementării oamenilor de scuteală peste numărul legal pe care boierimea îl susținea de la obligațiile către stat, obligîndu-i să muncească numai pentru ei. Astfel se ajunsese ca față de 50.960 de locuitori ai satelor care plăteau bir și făceau corvezi, un număr de 20.563 oameni să fie scoși de boieri și ținuți ile-

²⁾ Arh. St. Iași, Vistieria, Tr. 166, Condicta 6, f. 46.

³⁾ Arh. St. Buc., A.N. CXXXVI/53 și 57, 1819 iunie 15. Porunca Vistieriei Moldovei către ispravnicul de Dorohoi în care printre altele se arată: „rău alcătuiți supt chip de zurbalic s-au înfrînat și se înfrinează și întru toate urmează liniștire, iar d-voastră nu veți conteni a publicarisi în tot ținutul liniștire a întimpina vorbele răsuflete pentru liniștirea locuitorilor întru toate fără să lăsați medean a să abate cineva la scornituri de vorbe răsuflete spre a da pricină de neodihnă locuitorilor”.

Căimăcămia poruncește ispravnicilor să prindă și să aducă pe acei care „prin vorbe zădarnice caută să facă nenorociți pe sărmanii locuitori sîmbațioșii noștri; pe unul ca acela prinzîndu-l în legătura fiarelor săi să trimeată la căimăcămie ca să să pedepsească pe obicei”.

⁴⁾ Ibidem, A.N. CXXXVI/54. Ispravnicii ținuturilor nu se îngrijeau de starea locuitorilor de prin sate și numeau ca ocolăși și zapcii asupra locuitorilor „oameni străini aduși din alte țări sau închipuiți din arnăuți sau din slugi de la alte ținuturi și spre sfîrșit numai ca să folosească pre dinșii din cîștiguri nedrepte”. Astfel se comiteau „feluri de împilări a locuitorilor, a nevinovaților birnici a satelor celor ce poartă sarcinile țării”. Ocîrmuirea statului feudal era silită să recunoască prin documentul citat starea mizerabilă a locuitorilor de prin sate nu dintr-o grijă sau milă pentru ei, ci pentru că se micșorau veniturile lacomei vistieriei.

⁵⁾ Ibidem, A.N. CXXXVI/28 și 29. Ambele documente sînt din 22 sept. 1819, dată la care Mihail Grigore Suțu, numit domn al Moldovei, sosise cu alaiul său în orașul Focșani de unde de îndată a emis aceste porunci domnești către locuitorii țării pentru a li se aduce la cunoștință noua domnie.

gal. Numărul acestora, al slugilor de prin curțile boierești ca și numărul țiganilor credem că niciodată nu a putut fi cunoscut exact de Vistierie.

O catagrafie era necesară iar o poruncă domnească în legătură cu aceasta prevedea ca toți oamenii luați prin abuz ca „oameni de scuteală” (scutelnici, breslași sau slugi) să fie trecuți în rîndul birnicilor havalegii.

Catagrafia a început în toamna anului 1819 și s-a terminat în iulie 1820.

Hrisovul domnesc din 5 iulie 1820 cuprinde singura știre precisă că în anul 1820 s-a făcut un recensămînt general al populației din Moldova, necesar „din cauza abuzurilor nesfîrșite cu scutirea oamenilor de bir” care aveau drept rezultat „însărcinarea și asuprirea locuitorilor”, iar satele din „nedreapta cumpănire au venit cu totul în slăbiciune”⁴⁾.

Adunate la Vistierie lucrările au fost centralizate în condici anume pregătite, cîte una pentru fiecare ținut, afară de Iași unde, pentru oraș, s-a făcut o condică separată.

Din aceste documente se păstrează 13 condici pentru ținuturile: *Suceava, Neamț, Roman, Bacău, Putna, Vaslui, Fălciu, Herța, Dorohoi, Botoșani, Hirliu, Cîrligătura, Iași*⁵⁾. Lipsesc acele pentru ținuturile *Tecuci, Cozlești și Tutova*.

Un tabel centralizator (extract de obște⁶⁾) a fost elaborat de către Vistierie în 1821, după ce mai întîi s-au mai făcut pe teren unele revizuiuri.

Catagrafia fiecărui ținut cuprinde toate satele și locuitorii trecuți nominal pe categorii fiscale, proprietarii moșilor pe care erau așezate satele (domnia, boierii, mănăstirile, răzeșii) tîrgurile ținutului respectiv etc.

Catagrafiile mai arată cine avea oameni de scuteală (scutelnici, breslași, slugile rangului, slugile moșiei), categoriile fiscale din fiecare sat și tîrg ocupația de căpetenie a locuitorilor fiecărui sat, hrana locuitorilor cu munca cîmpului, cu cărăușia, cu meșteșugul, cu vitele, se menționa dacă satul era de frunte, de mijloc sau de coadă, dacă au pămînt suficient sau „moșia era strîmțată”. Catagrafia mai cuprinde și „tăblițe”, deosebite pentru cei „fără bir”, cu arătarea acelor care îi scutesc, pentru „toate breslele”, (slujitorii) arătîndu-se rufetul din care făceau parte, apoi tăblițe pentru „cercetarea maziilor” fiecare mazil era arătat pe nume, anul și de la cine avea obținută cartea de mazil, tăblițe de feciori de ruțași, tăblițe separate pentru scutelnici și breslași și „pentru slugi și oamenii fără bir”.

În afară de recensămîntul populației pe categorii fiscale, catagrafia din 1820 ne mai oferă date prețioase privind „stările tuturor satelor”; acestea era necesar să fie cunoscute Vistieriei pentru a putea ști ce sumă de bir puteau plăti locuitorii satului respectiv, cunoscut fiind faptul că satele după „starea lor” erau împărțite în : de frunte, de mijloc și de coadă.

Dat fiind faptul că în catagrafie la fiecare sat, se trecea starea lui, ocupația locuitorilor și proprietarii satelor, înseamnă că la baza lucrării catagrafiei au stat instrucțiuni uniforme pentru toate ținuturile. Deși ocupația

⁴⁾ Acad. R.P.R., Ms. 330, f. 234.

⁵⁾ Arh. St. Iași, Tr. 166, op. 184, nr. 7—11 și 13—20.

⁶⁾ I. Neculce, *Buletinul Muzeului Municipal*, Iași, 7, 1928, p. 140. Originalul acestui „extract obștesc” se găsea în 1955 la București la biblioteca N. Bălcescu printre doc. neinventariate.

locuitorilor cu „lucrul pământului”, se repeta la majoritatea satelor, totuși se adaogă și „alișveridul” specific unui sat sau altu. Așa, de exemplu, la satele de munte se adaogă totdeauna: „cu facerea de cherestele, cofe, var, cu vitele, plutași la Neamț, cu păcură la Bacău, cu pescărie la Covurlui, cu vii și livezi la Putna și Fălciu, cu cărămidă la Botoșani, cu grădinării, pietrării, mangal la Iași, cu cărăușia în majoritatea ținuturilor.

Condicile au fost redactate în dublu exemplar din care primul se păstra la Vistierie⁹⁾ și al doilea se trimitea la isprăvnicia respectivă.

Majoritatea condicilor au la sfârșit o situație centralizată pe ocoale și categorii fiscale, cercetarea lor fiind astfel mult mai ușoară.

Venit la domnia Moldovei după evenimentele anului 1821, Ioan Sandu Sturza a hotărât facerea unei noi catagrafii care a și început în anul 1823.

Motivele care l-au determinat pe noul domn să pornească o asemenea lucrare sînt arătate în porunca domnească din 9 octombrie 1823 și anume: „fiind hotărîrea domniei mele de a se face lucrarea îndreptării birului și îndreptarea legiuiților scutelnici, breslași și slugi a fiștecăruia”¹⁰⁾.

Pentru lucrarea noilor catagrafii se numesc comisii ținutale.

Pe lîngă datele necesare recensămîntului, comisiile trebuiau „să facă pătrunzătoare cercetare pentru toate jafurile și alte asupriri ce au pătimit locuitorii de cătră d-lor dregătorii ținuturilor și de către oricine alții”.

În Arhivele Statului de la Iași nu se păstrează această catagrafie.

În anul 1825 s-a făcut o nouă catagrafie¹¹⁾ din care se păstrează doar un ecstract pentru slugi și bejănari hrisovuliți¹²⁾. Se păstrează în schimb ecstractul¹³⁾ general al catagrafiei lucrat în 1826.

Extrasul ne dă, cifric, locuitorii Moldovei împărțiți pe categorii fiscale. Spre deosebire de catagrafia din 1820 se dau și slugile de prin sate, țiganii robi și locuitorii „cei fără de căpătii” al căror număr se ridică la 30.000. Extrasul general ne dă numărul populației pe familii și suflete. Se dă împărțirea administrativă a Moldovei (ținuturi, ocoale, sate) și țărgurile. Situația se dă pe fiecare ținut, cu țărgurile respective afară de orașul de capitală Iași, pentru care se făcea totdeauna o situație aparte.

Fără a se face o catagrafie generală, în anul următor 1827 s-a făcut din nou verificarea pe teren a oamenilor de scuteală, ținîndu-se seama de hațise-riful dat în luna aprilie¹⁴⁾. Aceași preocupare de reglementare a problemei oamenilor de scuteală, care devenise extrem de supărătoare pentru Vistierie din cauza nepotolitei goane a boierimii după mîna de lucru gratuită, trecîndu-se peste orice limită, stă în primul rînd și în porunca domnească din 10 septembrie 1827¹⁵⁾ „pentru alcătuirea reglementului” unde se prevede:

⁹⁾ Exemplarele de la Vistierie au ajuns, afară de condicile pierdute în incendiul de la 1827, la Arhivele Statului Iași. Din exemplarele trimise isprăvnicilor nu se păstrează decît acel de la Isprăvnicia Putna care se găsește în prezent la Acad. R.P.R., Secția Mse, nr. 830.

¹⁰⁾ Arh. St. Iași, *Documente*, P. 608, nr. 72.

¹¹⁾ Ibidem, Tr. 485, op. 525, nr. 65, f. 1.

¹²⁾ Ibidem, *Documente*, P. 304, nr. 31. Documentul este comparativ. Se arată cîte slugi și bejănari au dreptul după ranguri și hrisoave și cîți erau deținuți de către boieri, cler, și anume 22278 oameni.

¹³⁾ Ibidem, *Documente*, P. 143, nr. 124.

¹⁴⁾ Ibidem, *Documente*, P. 252, nr. 37.

¹⁵⁾ Ibidem, Tr. 1352, op. 1535, nr. 1270, f. 18—19.

„Pentru catagrafia și regularizarea tuturor treptelor și pentru împărțirea birului pe sama anaforalei de la 1814, făcându-se întocmirea scutelnicilor și breslașilor încît boierii să nu mai aibă decît numai numărul din vechime legiuit”.

Comitetul rînduit pentru întocmirea regulamentului, pe lîngă alte lucrări¹⁶⁾, a întocmit o catagrafie¹⁷⁾ a scutelnicilor și breslașilor, găsindu-se acum un mare număr de acești oameni deținuți ilegal de boierime. Un recensămînt general (obștească vedomostie)¹⁸⁾, făcut către sfîrșitul aceluiași an acestor categorii de oameni, dovedește o scădere a numărului lor ceea ce înseamnă că se luaseră oarecare măsuri pentru trecerea unora în rîndurile contribuabililor.

2. *Lucrări statistice din anii 1828—1831.* Războiul ruso-turc, intrarea armatelor ruse și începerea administrației ruse în ziua de 25 aprilie 1828, au adus prefaceri profunde în administrația Moldovei.

Operațiile de război au antrenat și vechea administrație care a fost silită să pună ordine în haosul financiar. Vistieria, reorganizată, a fost obligată să rezolve probleme grele privitoare la unele obligații ale locuitorilor „fără osebire”.

Noile evenimente cereau o contribuție generală la lupta comună împotriva turcilor, luptă la care poporul român a participat și cu oameni și cu ajutor material (provizii, transporturi, cartiruirii etc.).

Din cauza multor oameni luați prin abuz de către boieri, Vistieria s-a văzut în situația de a nu putea face față noilor obligații în special acelea de transporturi. Vistieria nu putea avea situația reală fără o statistică, care s-a și făcut în 1828.

Documentul, o masivă condică¹⁹⁾, cuprinde pe ținuturi, ocoale, sate, numărul locuitorilor și numărul breslașilor. Se arată numele fiecărui sat și proprietarul moșiei pe care se afla satul.

Deși condica este întocmită pentru a se cunoaște breslașii, ea ne dă date importante și pentru alte probleme ca de exemplu proprietatea moșiilor la acea vreme, numărul locuitorilor etc.

Caracteristica lucrărilor de recensămînt efectuate în anul 1828 este aceea că nu s-au făcut o dată pentru toată populația ci pe rînd pentru fiecare categorie fiscală și nu de comisii, ci de către dregătorii ținuturilor. Au fost mai mult lucrări de verificare a situației de pe teren, de completare a lipsurilor de categorii, parte pierdute în focul de la 1827, parte netrimise Vistieriei de către dregători.

Dintre materialele documentare rezultate din aceste lucrări statistice atragem atenția în mod deosebit asupra statisticii locuitorilor din orașe și țiguri.

Importantul document²⁰⁾ intitulat „*Tabla de toți locuitorii orașelor și a Eșului*”, din 8 septembrie 1828, constituie o frescă reală a vieții social-eco-

¹⁶⁾ „Revista Arhivelor”, 1/1962, p. 41.

¹⁷⁾ Arh. St. Iași, Mss. nr. 1491.

¹⁸⁾ Ibidem, Tr. 644, nr. 588, f. 59.

¹⁹⁾ Ibidem, Litere, B nr. 114. Un tabel centralizator (extract) al acestora vezi Arh. St. Iași, Tr. 644, op. 708, nr. 560, f. 53.

²⁰⁾ Ibidem, Litere, T/9.

nomice a orașelor, târgurilor și târgușoarelor din acea vreme. Se dau numele mahalalelor și birnicii lor, breslele meșteșugărești slujitorii curții domnești și a diferitelor instituții, numărul caselor. Aceeași catagrafie arată și numărul boilor pe care îi aveau locuitorii din mahalale și pe care se putea conta la diferite transporturi militare.

În mahalalele orașelor și târgurilor găsim locuitori cu situația ca în sate, adică birnici havalegii. De asemenea găsim locuitori denumiți haimanale, acei care nu aveau casă proprie și nu aveau un domiciliu fiscal.

Popularea târgurilor cu oameni aduși de boieri de la moșii sau fugiți din sate, de asemenea se poate urmări în acest document.

O lucrare statistică din anul 1828, pentru lucrarea căreia Vistieria a depus un deosebit efort, a fost aceea pentru catagrafia fiscală a privilegiaților²¹⁾.

Începută în septembrie 1828, ea a fost terminată în același an ca și pentru slujitori, slugi și alte categorii.

Având toate datele strînse, Vistieria întocmește extractul general²²⁾ care împarte întreaga populație a Moldovei în patru mari grupe: *birnicii, treptele privilegiate, exceptați cu totul de bir și corvezi și clerul*.

Pentru nevoile armatei Vistieria a făcut în anul 1828 o statistică²³⁾ „de numărul și starea morilor ce se află în cuprinsul țării” precum și o statistică a tuturor podurilor²⁴⁾, starea lor și reparațiile ce trebuiau.

Tot pentru nevoile armatei același birou de statistică din Vistierie întocmește, pe baza datelor culese de la ținuturi, un „extract pentru toată suma vitelor de negoț, de zalhana și de căsăpie”²⁵⁾. Dosarul alcătuit atunci în această lucrare statistică ne dă astăzi date prețioase atît în ce privește numărul vitelor pentru comerț, zalhana, și căsăpie, cît și al neguțătorilor de vite din acea vreme. În același an se face și o evidență „de toți doftorii, chirurgii, moașele și spițării din orașul Iași cum și din toată țara”²⁶⁾. La cercetarea titlurilor ce le aveau acești oameni pentru meseria ce o îndeplineau se constată în primul rînd că Vistieria nu avea nici o evidență despre ei și că majoritatea nu aveau documentele corespunzătoare.

Tot din anul 1828 se mai păstrează liste de prețuri²⁷⁾ întocmite de o comisie numită pentru stăvilirea speculei, liste statistice de case și grajduri²⁸⁾.

Una din cele mai importante lucrări statistice făcută în această vreme este aceea privitoare la posibilitățile de transport. Pentru această cunoaștere era necesară întocmirea unei situații pe ținuturi, ocoale și sate a tu-

²¹⁾ Ibidem, Tr. 265, op. I, 290, nr. 10, f. 117.

²²⁾ Ibidem, Tr. 644, op. 708, dos. 560, f. 53.

²³⁾ Ibidem, Litere K, 111, f. 1. Morile erau numai ale proprietarilor de moșii. În jud. Neamț din cele 302 mori 101 erau ale mănăstirilor, 107 ale boierilor și 32 ale răzeșilor.

²⁴⁾ Ibidem, Litere, P. 29.

²⁵⁾ Ibidem, Litere, S. 62, Situația este dată pe ținuturi și separat pentru negoț, zalhana și căsăpie. Erau 24.575 boi de negoț și 17.323 ialovițe (vacii îngrășate).

²⁶⁾ Ibidem, Litere, K. 345, f. 27.

²⁷⁾ Ibidem, Litere, 27. „Delă pentru prețurile de bani după tarifa producturilor”.

²⁸⁾ Ibidem, Tr. 137, op. 154, nr. 20 f. 1 și 13.

turor locuitorilor pe categorii fiscale și a tuturor carelor și boilor existenți. Din această importantă lucrare statistică nu ne-a rămas decît condicta²⁹⁾ pentru ținutul Tutova.

Începînd cu anul 1829, și în anul următor, efectuarea lucrărilor statistice sînt în strînsă legătură, în primul rînd, cu activitatea desfășurată pentru elaborarea Regulamentului Organic și, în al doilea rînd, cu hotărîrea administrației ruse de a tipări statistica și harta principatelor.

În februarie 1829 s-a alcătuit la București un comitet, sub președinția lui Minciaky, „spre adunarea științelor trebuitoare pentru oareșcare îmbunătățire a ocîrmuirilor amînduror cnejilor”.

Începîndu-și activitatea la București acest comite pe lingă datele pe care le avea din diferite memorii și statistici anterioare anului 1829 mai avea nevoie de multe date. Numai așa ne putem explica de ce, în această vreme, erau cerute de la Iași date privind vechea formă de organizare a țării și adunarea „statisticeștilor științe”. Comitetul din București dorea ca aceste date statistice să-i fie trimise cît mai curînd însă întîmpină reaua voință a boierilor care amîneau mereu lucrările, nu răspundeau și nu dădeau date exacte. Boierii vedeau că noua reformă nu va duce numai la îngrădirea atribuțiilor și puterii domnului, așa cum doreau ei, ci și la limitarea privilegiilor lor.

Astfel de amînări necontenite ale datelor cerute, necunoștința totală a datelor care erau în detrimentul lor, sau cunoașterea cu lux de amănunte a acelora ce erau în favoarea lor, intrigile, defăimarea lucrărilor de reformă, rea voință vădită în lucrările ce li se încredințau caracterizează atitudinea boierimii în timpul elaborării Regulamentului.

De adunarea „statisticeștilor științe” se ocupa Divanul împlinitor al Moldovei.

Lucrările statistice începute în anul 1829 au fost executate după instrucțiunile date de biroul special de statistică din București condus de colonelul rus Rughe. Acest birou avea sarcina să execute „statisticeasca știință a Moldovei și Țării Romînești”. Totodată aveau să servească și la întocmirea hărții principatelor de către detașamentul geodezic și topografic al armatei ruse.

Divanul împlinitor a primit formularul (forma) cu următoarele rubrici: populația țării pe categorii fiscale, casele, bisericile, mănăstirile, morile, velnițele și producția lor, grajdurile, vitele, calitatea pămîntului, locuri de semănat, ce anume se semăna, finețe, codri, chereștea, vii, ocupația locuitorilor, producția pămîntului, clima etc.³⁰⁾

Materialele documentare care se păstrează astăzi ne dau date privitoare la tehnica acestei operații statistice, prima de acest gen care s-a executat în țara noastră, greutățile întîmpinate în executarea ei, colaborarea cu statisticienii specialiști ruși.

Statisticianul rus Prebitcov, delegat să verifice lucrările statistice la ținutul Fălciu, după ce execută lucrarea se adresează Divanului împlinitor

²⁹⁾ Ibidem, Tr. 166, nr. 12.

³⁰⁾ Ibidem, Litere, S. 51, f. 25—26.

arătînd neregulile și abuzurile descoperite. Raportul specialistului rus, din 10 august 1830³¹⁾, oglindește o situație valabilă pentru toate satele Moldovei. Documentul a produs mare supărare boierilor din divan, deoarece dezvăluia fără înconjur greșelile și abuzurile săvîrșite de către toți dregătorii și la care divanul închidea ochii. Din documentul citat reiese că statisticianul rus privea lucrarea cu toată seriozitatea și răspunderea cerută și că el „s-a condus după pravelile și pronomiile țării pentru desființarea tuturor neorînduvelilor care furîș s-au băgat în fieștecare sat din clătirile ocîrmuirii de mai înainte”.

La 15 iulie 1829 a fost alcătuit un „extract de tot numărul locuitorilor din principatul Moldovei”³²⁾ iar în 1830 extracte statistice separate pentru țiguri și sate³³⁾.

Comisiile de revizie care au funcționat în Moldova în 1830 au creat, de asemenea, importante documente stabilite. Între alte lucrări ele au avut și sarcina „prescrierii norodului” ca să se poată face o verificare de numărul locuitorilor din sate și țiguri. Față de catagrafiile efectuate numai în vederea stabilirii impozitelor în arhiva creată de aceste comisii se pot găsi date privitoare și la situația social-economică a țăranului³⁴⁾.

Bogatul fond arhivistic creat de către comisiile de revizie cuprinde și un număr de *perigrafii*, adică o descriere statistică economică a unui ținut sau ocol. O dată cu acestea comisiile au alcătuit și „osebite extracte în care s-au trecut „de la olaltă ținuturile cu locuitorii, starea și speculația fiecăruia ținut de alișverișul negoțului lor în ce este și cu ce îl politicesc”³⁵⁾.

3. *Lucrările statistice între anii 1831—1858* le putem împărți în două grupe: prima *recensămintele populației* (catagrafiile) executate din șapte în șapte ani, conform prevederilor Regulamentului Organic, și „*statisticești științi*” unele efectuate în fiecare an, iar altele după diferite trebuinți ale administrației de stat.

Regulemntul Organic, pus în aplicarea în Moldova la 1 ianuarie 1832, prevedea ca din șapte în șapte ani să se facă „înscrierea sau catagrafia locuitorilor”³⁶⁾.

Reformele preconizate de noua lege organică, în special cele financiare, tindeau să înlăture haosul din trecut și pentru a fi puse în practică se cerea o cunoaștere cît mai exactă a numărului locuitorilor încadrați în noile categorii fiscale fixate de Regulament.

³¹⁾ Ibidem, Litere P. nr. 115, f. 15—20.

³²⁾ Ibidem, Tr. 644, op. 885, dos. 560, f. 35.

³³⁾ Ibidem, Litere S. nr. 18, f. 12 și V. nr. 65, f. 10—11, 1830. Extras statistic de populația din orașele și țăgurile principatului Moldovei, 1830 iunie. Adunarea statisticeștilor științi ale orașului Iași (Arh. St. Iași, Tr. 644, op. 708, nr. 560, f. 55—56. Pentru „statisticeștile științe” vezi și dosarele: Tr. 1604, op. 1842, nr. 14; Tr. 644 op. 708, nr. 562. Isprăvnicia Neamt, dos. nr. 116, Tr. 265, op. II, 290, nr. 10; Tr. 627, op. 689, nr. 928. Litere G. nr. 94; Litere, nr. A., nr. 56, 59, 70—71 (arățuri și semănături din tot principatul), Litere, V. 177/1828 și 194/1830.

³⁴⁾ Ibidem, Litere K. nr. 110, f. 715 jalba unor țărani în care se plîng că sînt bătuți „cu itaganul, cu biciul, cu baltagul, cu parul și sînt închiși prin închisorile de la Isprăvnicia sau prin beciurile caselor boierești”.

³⁵⁾ Indrumător în Arhivele Statului Iași, II, Buc., 1956, p. 52.

³⁶⁾ *Regulamentul Organic al principatului Moldovei*, Iași 1846, p. 24.

În consecință, lucrările pentru efectuarea primului recensământ regulamentar au început încă din luna februarie 1831.

Recensământul locuitorilor din Moldova din anul 1831 a constituit documentul de bază pentru toate recensămintele ulterioare din perioada regulamentară.

Lucrarea este încredințată Divanului împlinitor care întocmește instrucțiuni după modelul celor folosite în Țara Românească; se numesc comisii pentru fiecare ținut, se tipăresc formulare, se pun la dispoziția comisiilor toate materialele statistice mai vechi păstrate în arhiva Vistieriei, se fixează salariile respective membrilor comisiilor și lucrătorilor de cancelarie și se hotărăște și termenul pînă la care lucrările trebuiau să sfîrșite³⁷⁾.

Înainte de a începe lucrările, comisiile trebuiau să primească de la proprietarii moșiilor liste de toți locuitorii care se aflau prin satele respective cu situația față de fisc în care se aflau, iar comisiile „nu vor cerceta nici cum, nici să vor însemna stările locuitorilor țărani, ci numai numărul lor de obște, fără nici o osebire de om scutit”.

Listele alcătuite de proprietarii de moșii și înaintate comisiilor constituie astăzi documente deosebit de importante deoarece în ele se oglindește starea social-economică a satului așa cum se afla în preajma punerii în aplicare a noilor reforme.

Avînd și aceste documente, comisiile s-au deplasat prin sate și au făcut prescrierea populației ținînd seama de instrucțiunile inițiale cît și de alte îndrumări date pe parcurs.

În luna decembrie 1831 recensământul era gata și comisiile trimit Vistieriei atît lucrările centralizate cît și întreaga arhivă creată în cursul unui an de activitate.

Arhiva creată în cancelariile acestor comisii cuprinde peste 650 voluminoase dosare, cu corespondență, condicile recensământului pe ținuturi și ținuturi, și diferite tabele centralizatoare³⁸⁾.

Cercetătorii vor putea găsi în aceste importante materiale documentare și știri prețioase privitoare la răcoalele țărănești din anul 1831. De exemplu vechilul moșiei Pustiana arată că venind în sat „mazilul rînduit cu exemplarul spre facerea catagrafiei mi-au dat plicul mie și întru acel ceas s-au adunat tot satul împregiurul meu și arătîndu-le eu poruncile ca să facem scriere de tot numărul locuitorilor din sat ei îndată au sărit ca niște ciini turbăți asupra mea vrînd să mă și bată, pe de altă parte alții vroiau să-mi deie foc casei să ardă pe mine făcîndu-mă cu de-a frica de am dat înapoi listiile la mazil și scoțînd țărani pe rînduitul mazil afară din sat, încă l-au căutat prin toate cusăturile de nu mai are și alte hirtii în pricina străjărilor pămîntești, luînd și cu de la sine putere moșia sub a lor stăpînire și hotărîndu-mă ca pînă în trei zile de nu voi eși din sat, tot vor da foc casei să ardă pe mine”.

Mazilul care a mers în satul Răcăciuni pentru întocmirea catagrafiei satului arată că locuitorii din cinci sate, deși primiseră formularele, totuși

³⁷⁾ Arh. St. Iași, Litere, P. nr. 211. În acest dosar se găsesc toate documentele privind tehnica alcătuirii catagrafiei.

³⁸⁾ Ibidem, Tr. 644, op. 708, dos nr. 1—630; Tr. 875, op. 997, dos nr. 140—164.

au venit cu toții și le-au lepădat „feștelite și pirlite cite la o margine întărindu-mă și zicându-mi că mai mult să nu calc prin acele sate că mă vor zdrobi, că ei acum sînt întăriți”³⁹⁾. Se mai arată că nu se poate face nimic, că locuitorii de prin sate „unblă tot buluc și gata de pricină”.

Documentele ne mai dezvăluie abuzurile săvîrșite de marii dregători, boierii Sfatului Administrativ, care, apărîndu-și interesele înguste de clasă, au aprobat — fără știrea domnului — propunerea boierilor să nu fie trecuți în catagrafie, prin urmare scutiți de bir, toți oamenii pe care boierii îi aveau în serviciul lor, la moșii sau la curți. Astfel un însemnat număr de oameni ca grădinari, chelari, vizitii, argați, slugi etc., ar fi avut același regim ca înainte de Regulament.

Verificarea lucrărilor recensămîntului a scos la iveală faptul că nu s-a lucrat în mod corect. Kiselev a hotărît să se facă o revizuire care s-a și executat în cursul anului 1832, abia în noiembrie putîndu-se redacta „extractul obștesc al regularisirii birului”⁴⁰⁾.

Recensămîntul următor a fost efectuat în anul 1838⁴¹⁾. Lucrarea a început la 1 aprilie și s-a terminat în același an. În anul 1839 s-a făcut o verificare a unor date dovedindu-se că și de data aceasta comisiile, compuse din boieri, au lucrat cu părtinire.

După terminarea lucrărilor, comisiile au predat arhivele⁴²⁾ create în cancelariile lor Vistieriei care a întocmit tablele centralizatoare⁴³⁾ ce au fost prezentate Sfatului Ad-tiv pentru fixarea impozitelor.

Materialele documentare privitoare la catagrafia din 1838 oglindesc progresul făcut în lucrările de recensămînt, tehnica și noile metode organizatorice întrebunțate, greutățile întâmpinate în executarea lucrărilor, abuzurile comisiilor și ale dregătorilor — marele vistiernic a cercetat personal la fața locului „tâinic și fățiș”, activitatea Comisiilor — strămutările țărănilor dintr-un loc într-altul, prefacerile survenite după 1832 în categoriile fiscale ale populației⁴⁴⁾, împovărarea ce o aduceau satelor căpătîierii și patentarii, evaziunea fiscală prin obținerea de supușenie străină⁴⁵⁾ (sudiții), etc.

³⁹⁾ Ibidem, dos. 97, f. 10—11.

⁴⁰⁾ Ibidem, *Documente*, P. XLVI/27.

⁴¹⁾ Ibidem, Tr. 1764, op. 2012, nr. 1026. Dosarul alcătuit din 832 file cuprinde instrucțiunile, formularele date și alte îndrumări date de Sfatul Ad-tiv. comisiilor.

⁴²⁾ Ibidem, Tr. 885, op. 1011. dos. nr. 1—251 „, Tr. 1316, op. 1488, nr. 1156—1336.

⁴³⁾ Ibidem, Tr. 1768, op. 2017, nr. 691, f. 612.

⁴⁴⁾ Un voluminos dosar aflat în arhiva Secretariatului de Stat al Moldovei (832 file) cuprinde în majoritate dispoziții și îndrumări date de forul superior organelor de executare a catagrafiei (Arh. St. Iași, Tr. 1764, op. 2012, dos. 1026, „Catagrafia făcută locuitorilor Moldovei”). La p. 96 se găsește un „doclad” al Vistieriei către Sfat în care se cere dezlegare în mai multe probleme nelămurite izvorîte din lucrările catagrafiei „de acum”, care nu se mai potriveau cu cele vechi făcute „după obicei”.

⁴⁵⁾ Neguțătorii și meșterii din Botoșani „nația moldovenească raea”, arată că „nu puțin struncin și dărîmare au suferit în curgerea a 7 ani din pricină că toți acei cuprinși și în stare au alergat către protecții străine și care au tras cătră sine tot felul de folositoare spiculații, iară noi raelele ne găsim îmbrînciți cu totul”. Ei spun că dacă vor fi și în noua catagrafie înscrisi ca în trecut și că dacă „vom fi supuși tot jugului ce pînă acum am tras apoi ce fericire va cunoaște patria cînd fiții ei sînt pieritori de foame” (Arh. St. Iași, Tr. 1764, op. 2013, dos. 1026, f. 468).

Pregătirile pentru viitorul recensământ din 1845 au început încă din august 1844, aceasta deoarece experiența anilor trecuți dovedise insuficiența instrucțiunilor și apoi deoarece noi probleme se ridicau în fața Vistieriei privitoare la fixarea impozitelor: țiganii statului urmau să fie statorniciți prin sate și târguri, țiganii clerului de asemenea, însă trebuiau trecuți deosebit de ceilalți locuitori deoarece banii birului lor trebuiau să fie întrebuințați pentru răscumpărarea țiganilor particulari pe care boierii ar fi vrut să-i vîndă. De asemenea se ridica problema mazilo-ruptașilor, care trebuiau să aibă acum o evidență aparte de preoți și privilegiați; unele sate mici — de la 15 capi de familie în jos — trebuiau unite cu altele mai mari etc.

De asemenea se punea în discuție problema oamenilor „fără căpătii”, problema strămutării locuitorilor, creșterea numărului meșteșugarilor și nețuțătorilor în târguri, înmulțirea târgușoarelor etc.

Recensământul a fost executat tot de comisii la fiecare ținut, fiecare comisie primind de data aceasta instrucțiuni tipărite. În decembrie lucrarea era gata.

Și de data aceasta, „peste toată așteptarea ocîrmuirii”, recensământul nu s-a executat în bune condițiuni. Vistieria a constatat o descreștere a birnicilor cu peste zece mii oameni, iar pe de altă parte s-a constatat o creștere deosebită a numărului „oamenilor fără căpătii”.

Erorile grave și modul abuziv cu care au lucrat comisiile pe de o parte, iar pe de alta dorința domniei de a mări cu orice preț numărul contribuabililor, a produs o mare nemulțumire atît în rîndurile orășenilor cît și între proprietarii de moșii pentru trecerea în bir a oamenilor pe care încă îi mai țineau ascunși sub nume de slugi, vieri, argați, grăjdari, vizitii etc.

Și pentru acest recensământ au trebuit să se facă verificări.

Comisiile terminînd lucrările au adus arhivele lor la Iași și le-au predat Vistieriei ⁴⁶⁾.

Necesitatea de a se înlătura cu un an mai devreme urmările rele ale așezării birului pe baza recensământului făcut în 1845 care purta semnele vădite ale domniei lacome și abuzive a lui Mihai Sturza, a determinat pe noul domn Grigore Ghica să hotărască ca această lucrare să se execute în 1851, astfel ca noua așezare a impozitelor să se poată face de la 1 ianuarie 1852. Acest fapt îl expune însuși Grigore Ghica vodă prin ofisul domnesc din 30 mai 1851 ⁴⁷⁾.

Față de recensământul anului 1845, acesta din 1851 reprezintă un progres vădit la care și-au adus contribuția oameni cunoscători ai problemelor de statistică N. Suțu ⁴⁸⁾ și C. Negruzi.

S-au tipărit instrucțiuni ⁴⁹⁾ care s-au dat tuturor celor 14 comisii centrale ținutale și 74 comisii pe ocoale. În activitatea lor, aceste comisii au

⁴⁶⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1691, dos. nr. 837—1035 și Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 254—261.

⁴⁷⁾ Ibidem, 1621, op. 1834, nr. 259, f. 9.

⁴⁸⁾ N. Suțu, *Opere economice*, Ed. științifică, Buc., 1957. N. Suțu era în acel an vistiernic, iar C. Negruți era directorul Vistieriei.

⁴⁹⁾ *Instrucțiuni povățuitoare comisiilor întrunite pentru facerea catagrafiei locuitorilor fărăi pentru periodul al patrulea*, Iași, 1851, Institutul Albinei. Exemplar original cu iscălitura lui N. Suțu în Tr. 1621, op. 1834, nr. 271, f. 6—13.

creat un bogat material documentar, care la sfârșitul lucrării a fost adus la Iași și predat Vistieriei⁵⁰⁾.

Din categoria „statisticești științi” executate în Moldova între anii 1831—1858 face parte statistica orașelor și târgurilor din anul 1832. La redactarea formularului care trebuia completat în cancelaria Vistieriei, folosindu-se datele culese de la isprăvnicile ținuturilor pentru fiecare oraș și târg, Vistieria a fost ajutată de statisticienii ruși care făceau parte din eșalonul geodezic și topografic al armatei ruse. Formularele s-au tipărit în tipografia Albinei. În afară de datele amănunțite demografice, statistica a înregistrat și date economice: (fabrici, mori, velnițe, tipografii etc.).

Pentru fiecare oraș sau târg s-a înființat câte un dosar care cuprinde corespondența în legătură cu executarea lucrării și la sfârșit tabelul statistic completat cu toate datele statistice cerute. S-au alcătuit astfel 40 dosare⁵¹⁾. Vistieria a putut astfel elabora un tabel centralizator pentru neguțătorii și meseriașii din toate târgurile pe categoriile fiscale statornicite în Regulament.

Pe lângă Vistierie, și Ministerul de Interne avea sarcina de a „culege statisticești științi spre a contribui la înaintarea agriculturii și a treburilor negoțului țării”⁵²⁾. Ministerul de Interne nu a început această lucrare decât în anul 1841 și a continuat-o anual.

După datele culese de la isprăvnicii, s-au completat în cancelaria ministerului formularele statistice anumit întocmite și tipărite. Datele statistice sînt pentru fiecare sat în cadrul ocoalelor și ținuturilor. Datele statistice se referă la suprafața din moșie rezervată proprietarilor, cită suprafața se semăna și cu ce îmaș, finețe, păduri, vii. Apoi ce suprafață se dădea locuitorilor și cu ce era semănată. Sînt date vitele de muncă, morile, velnițele, fabricile etc⁵³⁾.

Formularele grupate pe ocoale sînt însoțite, în majoritatea cazurilor, de „osebite statisticești științi” adică descrieri privitoare la starea economică a ocolului respectiv în care se arată ocupația de căpetenie a locuitorilor, meseriile unor locuitori săteni, dacă este „vre-un ran de negoț neobicinuit, ce produse se exportau din ținutul respectiv (cantitatea, prețul), în timp de iarnă locuitorii cu ce se ocupau, ce „fabricaturi” se introduc în ținut, cită sare și păcură se consumă în ținut etc.

Tot din această perioadă de timp se mai păstrează valoroase documente statistice privind comerțul, intitulate „bilanțul comerțului”. În fiecare an Vistieria era obligată cf. art. 143 din Regulamentul Organic să adune „de la deosebitele vămi și de la limanul Galașilor științele cele mai lămurite

⁵⁰⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1768, op. II, 2018, Condițiile de catagrafii, Tr. 1352, op. 1535, dos. nr. 273—287 și Tr. 1621, op. 1824, dos. nr. 259—321.

⁵¹⁾ Ibidem, 644, op. 708.

⁵²⁾ Ibidem, 1339, op. 1521, nr. 1435.

⁵³⁾ Din aceste importante statistici se păstrează numai pe anii: 1841—1846, 1848, 1849, 1851—1853 în Tr. 1772, op. 2020.

pentru toate mărfurile și produsele de import și export” și să alcătuiască un bilanț anual.

Vistieria a adunat aceste date statistice și pe baza lor a alcătuit un tabel centralizator anual. Datele adunate și tabelul centralizator făcut pe două coloane — import-export — au fost cusute în dosare anuale din care o parte se găsesc în păstrarea Arhivelor Statului de la Iași în fondul arhivistic creat de către Vistierie ⁵⁴).

Tot în categoria lucrărilor statistice din anii 1831—1858 periodic, se mai pot îngloba și cele efectuate de către Comitetul Sănătății și Miliția Moldovei.

Comitetul Sănătății ținea, anual o evidență statistică a bolnavilor și morților din tot principatul, o evidență a tuturor copiilor „hultuiți”, lucrări care alcătuesc voluminoase dosare și întregesc știrile pe care le-ar putea obține un cercetător din actele de stare civilă (mitricile) din acea vreme.

Comitetul Sănătății, avînd în grijă carantinele, ținea o evidență strictă a tuturor corăbiilor ce soseau în portul Galați, ce mărfuri se descărcau și încărcau. De asemenea ținea o evidență a tuturor pasagerilor ce intrau în principat. Anual se ținea o evidență a personalului sanitar, a farmaciilor și medicamentelor. Interesante sînt datele statistice privitoare la climă ⁵⁵).

Miliția Moldovei (Straja pămîntească) ținea, de asemenea, o evidență statistică de corăbiile venite în portul Galați, de pasagerii intrați și ieșiți din principat; de asemenea ținea o evidență de toate vitele ce intrau sau ieșeau pe la diferite puncte de graniță ⁵⁶).

În afară de aceste lucrări, cu caracter periodic, s-au mai efectuat în perioada anilor 1831—1858 și altele din care vom cita următoarele: Statistica lucrată în anul 1836 în legătură cu reforma administrativă a ținuturilor (ră-tunzirea ținuturilor) cu care prilej s-au adunat date statistice privitoare la boierii proprietari, proprietatea respectivă și locuința proprietarului. Aceste date au fost adunate „spre înzestrarea statisticeii” ⁵⁷).

În 1849—1850 la cererea statisticienilor ruși s-a lucrat în Moldova, de către Ministerul de Interne, una din cele mai importante statistici. S-au adunat date statistice pentru completarea a 31 de formulare privitoare la populație (sate, orașe și țirguri), agricultură, comerț, industrie, sănătatea publică, climă etc. Nu se păstrează decît pentru ținutul Suceava, Roman și Neamț și acestea incomplete ⁵⁸).

În anul 1856 comisii rînduite pe ținuturi au lucrat o statistică ⁵⁹) a „sclavilor emancipați”. Este vorba de robii țigani ai boierilor.

Din anul 1857 se păstrează statistica ⁶⁰) proprietăților din Moldova. Dosarul lucrării intitulat „Acta atîngătoare de toate proprietățile din principat”, este poate singurul document de acest gen care să ne dea proprie-

⁵⁴) În Arhivele Statului Iași se găsesc dosarele pe anii 1840—1843 și 1847—1851 (Tr. 1768). În fragmentul de fond al Vistieriei Moldovei păstrat la Arhivele Statului din București se găsesc dosarele pe anii 1852—1857.

⁵⁵) Arh. St. Iași, Comitetul Sănătății, Tr. 1434 și Tr. 1567, op. 1797.

⁵⁶) Ibidem, Miliția Moldovei.

⁵⁷) Ibidem, Tr. 527, op. 572, nr. 734.

⁵⁸) Ibidem, 1763, op. 2012, nr. 2095; Tr. 1352, op. 1535, nr. 858.

⁵⁹) Ibidem, 1772, op. 2020, nr. 36626.

⁶⁰) Ibidem, 1785, op. II, 2035, nr. 39.

tării de moșii din acea vreme (statul, boierii, clerul și răzeșii) suprafața fiecărei moșii și numărul familiilor care locuiau pe ele în satele respective.

4. *Lucrările statistice din anul 1859*, s-au efectuat în vederea „apropiației reorganizării a țării”. Recensământul populației care, conform prevederilor Regulamentului Organic, trebuia să se facă în 1858 s-a aminat, iar cât privește adunarea științelor statistice, pînă atunci „incomplete și răzlețite”⁶¹⁾ oficiile statistice, din nou înființate, aveau să se ocupe cu adunarea acestora pentru a se putea completa statistica generală a țării atît de necesară pentru a se putea „introduce neapăratele reforme în toate ramurile administrației, în deobște cum și în așezarea dărilor de orice natură”.

În Arhivele Statului de la Iași se păstrează o mică parte din materialele documentare create de către Oficiul de statistică al cărui director a fost Ion Ionescu de la Brad⁶²⁾. Cea mai mare parte se găsesc la Arhivele Statului din București⁶³⁾.

Arhivele create de organele cultelor (mitropolii, episcopii, protopopiate, parohii) în acești ani cuprind de asemenea știri statistice de care cercetătorii se pot folosi.

Din ordinul mitropoliei, protopopiatele erau obligate să întocmească, pe lângă mitrici și anumite condiții în care erau trecuți pe sate și pe familiile enoriașii respectivi. Acestor documente li s-a dat în trecut puțină importanță, distrugîndu-se în majoritate. Se păstrează o condiță în arhiva Mitropoliei din 1829 pentru satele care țineau de protopopiatul Tg. Neamț⁶⁴⁾.

Dosarele intitulate „inventare de mărturisiri” care încep cu anul 1850 conțin date precise asupra locuitorilor satelor și dosarelor. Spre deosebire de catagrafiile fiscale în care se treceau numai capii de familie contribuabili, aici vom găsi bărbați, femei, copii, atît acei impozabili cît și scutiții (boieri, privilegiați, cler etc.).

*
* * *

Materialele documentare statistice create în perioada anilor de care ne-am ocupat se referă la o sferă foarte largă și variată de fenomene ale vieții sociale cu privire la forțele și relațiile de producție ale societății, precum și la viața politică și culturală.

Aceste materiale reflectă abuzurile, nedreptățile, marile averi acumulate de boierime din exploatarea crîncenă a oamenilor muncii, precum și lupta maselor pentru o viață mai bună.

În multe și voluminoasele dosare create în cancelariile comisiilor de statistică cît și în arhivele instituțiilor superioare ale statului feudal și burghez se găsesc documente care atestă că în toată perioada de care ne-am

⁶¹⁾ Ibidem, 1772, op, 2020, nr. 45599.

⁶²⁾ Ibidem, dos. 43209 și 45599; Primăria Iași, dos. 68/1859.

⁶³⁾ Arh. St. Buc., Direcția generală de statistică, inv. 430, dos. nr. 15—216.

⁶⁴⁾ Pentru actele de stare civilă cunoscute sub denumirea de „mitrici” care se găsesc în depozitele Arhivelor Statului de la Iași, vezi „Revista Arhivelor” nr. 1/1958, p. 82 și 2/1959, p. 58.

ocupat au existat puternice mișcări țărănești, unele mergînd pînă la răscoale ca acele din 1831 ⁴⁵).

Sutele de cereri ale locuitorilor în care se arată modul nedrept de impunere constituie documente acuzatoare și demascatoare ale abuzurilor și nedreptăților comise de aparatul de stat din trecut, ale folosirii lucrărilor de statistică numai în interesul clasei dominante pentru exploatarea oamenilor muncii.

Folosirea multilaterală a bogatelor arhive ale țării noastre a cunoscut o creștere deosebită în anii regimului de democrație populară.

Indicațiile date de partid activității de cercetare științifică tuturor sectoarelor frontului ideologic și cultural, conducerea permanentă a acestora de către partid au asigurat dezvoltarea unei munci de folosire a arhivelor cu un conținut nou.

Folosind datele pe care le conțin aceste importante documente de pe pozițiile înaintate ale științei marxist-leniniste, cercetătorii științifici vor aduce contribuții substanțiale la elaborarea istoriei economiei naționale a istoriei statisticii, a geografiei, a medicinei și, în general, la cunoașterea istoriei adevărate a patriei noastre.

⁴⁵) V. Popovici, *Date noi cu privire la organizarea și reprimarea răscoalelor țărănești din Moldova din anul 1831*, în „Studii și cercetări științifice, Istorie”, Acad. R.P.R., Filiala Iași, an. VII, 1/1956.

DATE PRIVIND PROVENIENȚA, PĂSTRAREA, DESCRIEREA ȘI CONȚINUTUL DOCUMENTELOR DIN COLECȚIILE „PECEȚI” ȘI „SULURI” DIN DEPOZITELE ARHIVELOR STATULUI BUCUREȘTI

D. DUCA,
V. VASILESCU

Printre numeroasele fonduri și colecții existente în depozitele Direcției generale a Arhivelor Statului, un loc important îl ocupă colecțiile de documente cu peceți atîrnate și de suluri.

În prima colecție se păstrează 276 documente cu peceți atîrnate dintre anii 1392—1876 și 14 peceți detașate de la documente, care s-au pierdut. Din acestea 117 privesc Țara Românească, iar 173 Moldova și România. Din punct de vedere al provenienței, 207 aparțin fondurilor eclesiastice din Moldova și Țara Românească, iar 83 unor fonduri de proveniență personală, predate Arhivelor Statului de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, de Ministerul de Finanțe sau achiziționate prin cumpărare.

Colecția de „Suluri” cuprinde 93 de documente dintre anii 1602—1883, 1914, din care 68 privesc Țara Românească, iar 25 Moldova și România. Din punct de vedere al provenienței, 61 aparțin fondurilor eclesiastice, iar 32 au aceeași proveniență ca și cele din colecția de documente cu peceți atîrnate.

Majoritatea documentelor din aceste colecții au fost preluate de Arhivele Statului în 1862 — o dată cu fondurile respective — de la Comisia documentală, iar între anii 1862—1916 de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, precum și de la Ministerul Agriculturii și Domeniilor și Ministerul Finanțelor.

Documentele care constituie aceste colecții, organic, aparțin fondurilor eclesiastice sau celor de proveniență personală și sînt cuprinse atît în inventarele fondurilor respective, cît și în inventare deosebite, alcătuite pentru aceste două colecții. La poziția lor din inventarul fondurilor respective se face irimitere la cota nouă, iar la fond, în locul documentului se află o fișă de trimitere.

Majoritatea acestora sînt scrise pe pergament și sînt redactate în limbile: romînă, slavă, latină, greacă, turcă și armeană. Caracterul solemn al acestor documente a făcut să li se acorde cea mai mare atenție de către diecii timpului.

Pecetea sau sigiliul reprezintă forma de autentificare și perfectare a documentelor.

Atît în Țara Romînească cît și în Moldova, cancelaria domnească folosea patru feluri de peceti. După mărime : pecetea mare, mijlocie, mică și pecetea inelară. Cele dintii erau peceti de stat iar ultima, pecetea personală a domnului. După formă, pecețile erau : rotunde, ovale, oval-culcate, octogonale. După tip, heraldice sau armoriale și iconografice. După procedeul de întrebuițare la documente : peceti atîrnate, timbrate, aplicate.

Pecetea mare domnească se aplica de obicei la documentele solemne (romînești și slavone), cea mijlocie la documentele mai simple, iar pecetea mică și inelară la răvașe, porunci etc., acestea avînd în majoritatea cazurilor un caracter temporar. Fixarea peceții de documente se făcea în două feluri : legarea sau atîrnarea peceții de document ori aplicarea ei direct pe document. Atîrnarea se făcea după o anumită normă. Diacul perfora în patru locuri partea de jos a pergamentului, pe care o îndoia înăuntru, formînd un fel de manșetă numită plicatură (plica)¹⁾. Prin aceste găuri se trecea un șnur de mătase în diferite culori. Capetele șnurului se împleteau de obicei după o anumită regulă, iar la capetele de jos se fixa pecetea documentului formată dintr-un căuș de ceară naturală în forma unei emisfere, cu baza plată sau rotundă și cu pereții scunzi.

Aceasta prezintă pe suprafața orizontală o excavație adîncă de 1—2 și chiar 3 cm. Fundul excavației este zgîriat în forma unor romburi sau dreptunghiuri care au rolul de a face aderent și a fixa pe capsulă stratul de ceară roșie ce se toarnă, pentru a i se aplica matrița metalică a peceții.

Pecetea, pe lîngă faptul că este un semn de autentificare, este și o creație artistică. Unele din ele sînt exemplare extrem de frumoase.

Căușul protector în care se făcea întipărirea sigilară este din ceară naturală de albine. Pentru a avea mai multă rezistență și ca să nu se topească la temperatura obișnuită, ceara se amesteca cu unele substanțe.

Rareori căușul este făcut din ceară albă ; un exemplar de acest fel avem la documentul din 1666 februarie 3, dat de Radu voevod, care întărește lui Radu și Pădure Crețulescu satul Alimănești din jud. Argeș (Peceti nr. 109)²⁾. De asemenea, pecetea din 1701 martie 9, prin care Constantin Brîncoveanu dă mănăstirii Sinaia 40 liude, are căușul din ceară albă, terminată în forma unei farfurioare, cu o floare pe partea exterioară (Peceti, nr. 253)³⁾. Tot așa, în ceară aproape albă este căușul peceții unui document din 1598 aprilie 22, prin care Eremia Movilă vv. întărește unei mănăstiri din Suceava satul Balilești de pe Siret ; pecetea (13 cm. diam.) — atîrnată cu șnur roșu, — scut heraldic, cap de bour, stea între coarne, luna și soarele în părți, în jurul scutului șase arcade ornate, iar în exergă, între două cercuri perlate, legenda : „†МѢТІЮ ВЪІЕЮ ІВ ЕРЕМІѦ МОГНАЪ ВОЕВОДА ГНДНЪ ЗЕМАН МОЛДАВСКИИ” (Peceti, nr. 259)⁴⁾.

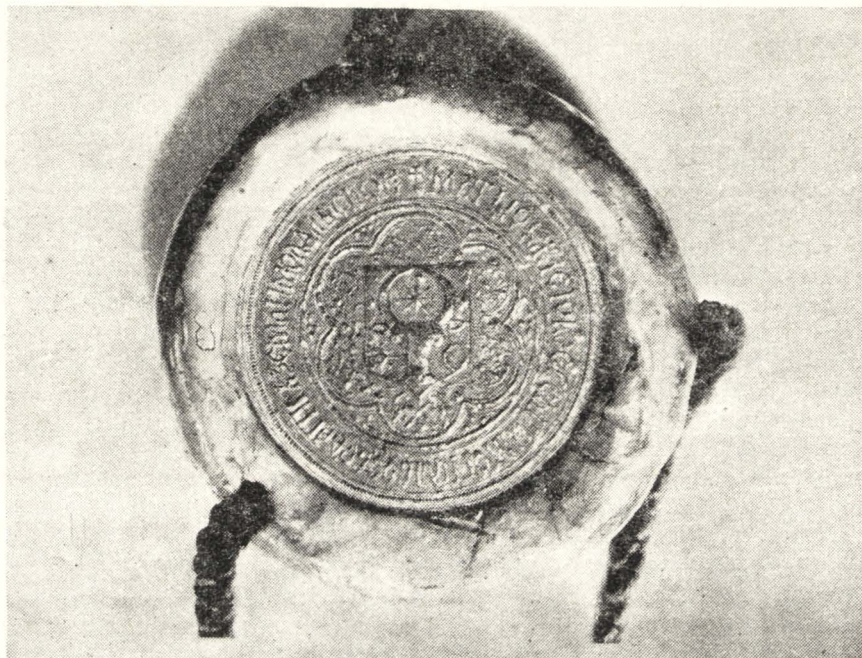
¹⁾ Emil Virtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Romînești — Documente privind istoria Romîniei*. Introducere, vol. II, Buc., 1956, p. 341—343.

²⁾ Emil Virtosu, *Op. cit.*, p. 341.

³⁾ *Ibidem*, p. 380.

⁴⁾ *Ibidem*.

Există câteva sigilii la care și întipărirea sigilară este făcută în ceară albă. Astfel, documentul din 1599 august 4 (Peceți, nr. 252)⁵⁾, prin care Mihai Viteazul întărește lui Stoica, mare vistier, mai multe sate, are un sigiliu mic, atârnat. Documentul este scris pe un pergament fin (80 × 66 cm.) Chrismonul, inițiala și monograma sînt ornamentate sobru. Acestea, cît și

Pecetea mare a lui Eremia Movilă vv. Moldovei din 1598 aprilie 22. (Peceți nr. 259).

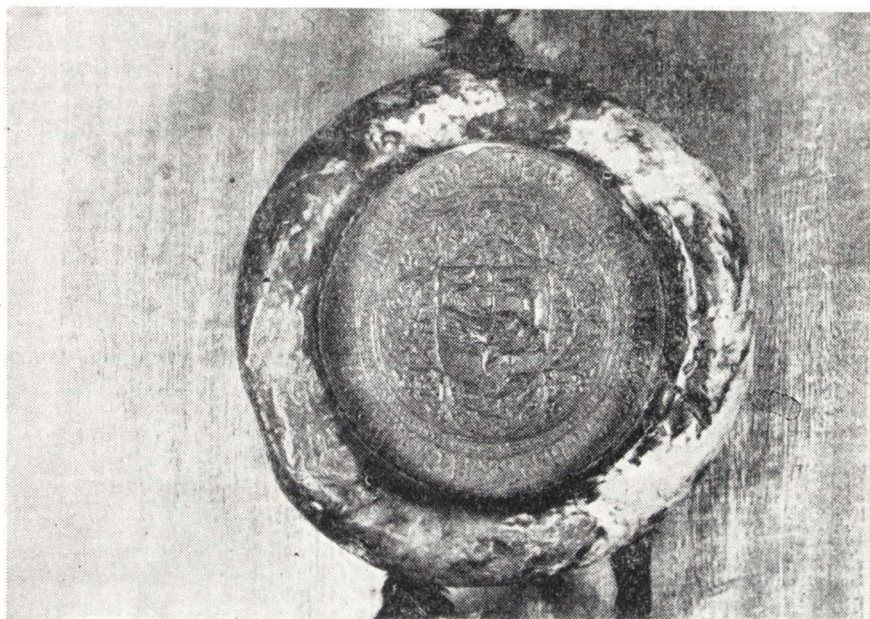
celelalte litere începătoare și punctele sînt de aur. Pecetea este atârnată de document cu șnur dublu împletit din fir în trei culori: roșu, verde și galben, fixat în formă de cruce de plicatura documentului, pentru mai multă trănicie.

De remarcat este faptul că deși ceara verde era, în general, folosită la pecețile dregătorilor totuși în Moldova aflăm și o pecete a cărei întipărire s-a făcut în ceară verde-închis — datorită influenței cancelariei poloneze — și anume la documentul din 1392 martie 30, prin care Roman voievod dăruiește lui Ivaniș Viteazul sate pe Siret. Este cel mai vechi document cu pece-te atârnată din Moldova care se păstrează la Arhivele Statului. Pecetea (10,5 cm. diam.), este atârnată cu șnur de mătase roșie (Peceți, nr. 111).

Unele peceți au o greutate demnă de remarcat. (Ex. Peceți nr. 4, 5, 6, 11, 17, 55 ș.a.). Astfel, pecetea de la hrisovul din 1639 f.l. 28, prin care Matei Basarab scoate de sub închinare mai multe mănăstiri, este de 750 gr. cu un

⁵⁾ *Ibidem*, p. 379—380.

diam. de 14,5 cm., atârnată cu șnur de mătase roșie, albastră, verde și galbenă, bine păstrată. (Peceți, nr. 55). De asemenea, pecetea de la documentul din 1499 ianuarie 25, prin care Radul voievod dă mănăstirii Govora satul Glodul, este de 650 gr. cu un diam. de 14,5 cm., atârnată cu șnur roșu și albastru închis. Întipărirea în ceară roșie este bine păstrată, în cîmpul scutului heraldic, corbul conturnat cu crucea în cioc, în colțul din dreapta, sus, crai nou și o stea, în jurul scutului patru arcade ornate, în exergă între două cercuri legenda : „† iw радѣль коерода и гнѣ въсон земань стѣроладѣинсконь снѣ владѣа вѣанкаго коерода” (Peceți, nr. 4).

Pecetea solemnă din ceară a lui Radu vv. din 1499 ianuarie 25. (Peceți, nr. 4).

La documentul din 1636 iulie 17, prin care Matei Basarab dă lui Radu al 2-lea postelnic, moșie în satul Pătirlage, se observă că sigilarea în ceară roșie s-a făcut de două ori, cu matrițe diferite, probabil la date diferite. Jumătatea inferioară a celei de a doua imprimări lipsește, văzîndu-se numai jumătatea inferioară a primei sigilări și jumătatea superioară a celei de a doua. Aceasta din urmă este o pecete heraldică cu stema Țării Românești (Peceți, nr. 49).

La documentele emise de cancelaria lui Matei Basarab, nu întîlnim numai pecetea mare, heraldică, folosită ca pecete atârnată ci și pecetea mijlocie unde figurează reprezentarea clasică a celor două personaje simbolice.

Astfel pecetea de la documentul din 1638 martie 16, prin care Matei Basarab dă mănăstirii Bistrița satele Vai-de-Ei și Cîndoi, județul Vlașca,

are pecetea (diam. cca. 10 cm.) legată cu şnur împletit din mătase roşie, galbenă, albastră şi neagră, aplicat în ceară roşie, scut heraldic timbrat de coroană închisă avînd în cîmp un chiparos în mijloc, de o parte şi de alta două figuri simbolice în picioare; deasupra lor soarele şi luna iar deasupra chiparosului corbul conturnat cu aripile deschise, cu crucea în cioc, în jur, între două cercuri, legenda: „† МАТНЮ БЖЮ ІУ АПТЕЮ ВОБЕ<ОДА> ВІШК ПОКОННОМ(8) БАСАРАБЪ ВВО(А) ВЛШКО”. Documentul este un original slav, scris cu cerneală neagră pe pergament; chrismonul, inițiala, monograma stilizate în chinovar. Semnătura voievodului (m. p.) cu ornamente florale pe margine (Peceți, nr. 52).

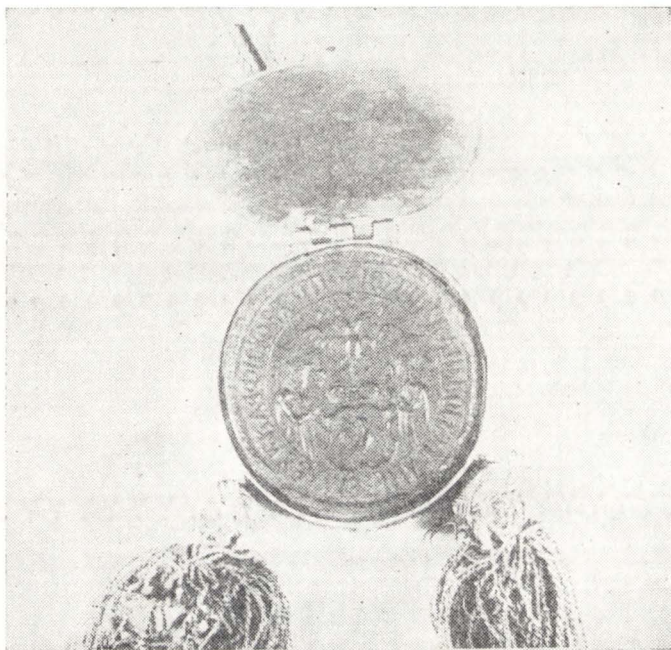
Un caz deosebit ni-l prezintă sistemul folosit la pecețile 204—205, două documente de la date diferite și de la domni diferiți, validate printr-o singură pecete. Prin primul document, din 1634 martie 15, Iași, Moise Moghilă întărește mănăstirii Bisericiani satul Vinători; prin cel de al doilea, din 1635 martie 25, Iași, Vasilie voievod întărește mănăstirii Bisericiani, printre altele și satul Vinători. Pecetea prinsă de ambele documente este de la Vasilie voievod. Din punct de vedere diplomatic documentul este un transfix.

Unele sigilii atîrnate au o lucrătură deosebită pe partea anterioară a cășului, altele sînt turnate în tipare luînd diferite forme ca rozete stilizate ș.a. (exp. Peceți, nr. 84, 87, 88, 89, 109).

Gravarea peceților constituia una din ramurile meșteșugului argintariilor. Arta argintarilor transilvăneni extinsă și în Țara Romînească face să se întărească legăturile pe tărîm artistic dintre aceste țări.

Exemplare rare, frumos lucrate sînt și pecețile în capsule de metal și bulele. Astfel documentul din 1684 iunie 3, prin care Șerban voievod dă mănăstirii Sf. Apostoli, zidită de Matei Basarab, vinăriciul de la dealul Scheai, azi Valea Călugărească, are pecetea atîrnată cu şnur de mătase roz, în capsulă de metal aurit (diam. 5,5 cm.), bine păstrată, reprezentînd un scut heraldic mic cu corbul conturnat ținînd crucea în cioc, timbrat de o coroană închisă; în stînga una din cele două figuri simbolice cu coroană pe cap, cu o stea și soarele de o parte și de alta a capului, în dreapta cealaltă figură încoronată avînd în părți luna și soarele. Deasupra acestora este vulturul bicefal timbrat de o coroană deschisă, ținînd în ghiare sabia și sceptrul; de o parte și de alta a capului are cite o stea. În jur, între două cercuri, legenda: „† ІУ ШЬРБЕНЬ ВОБЕ<ОДА> ГЕДНЬ ЗЕМЛІ ШЬРОКАФІСКОЕ АТ ЗРНА”. Documentul este scris pe un pergament fin, cu cerneală cărămizie. Se remarcă deosebita artă cu care este lucrat chenarul din jurul textului împodobit cu flori stilizate, titulatura voievodului care înconjoară, pe panglici, stema cantacuzinească cu vulturul bicefal, inițiala și monograma care sînt lucrate simplu și clar; toate acestea în aur. Mai remarcăm plicatura pentru care s-a folosit o bucată de pergament mai gros lipit pe marginea inferioară, îndoiindu-se în trei, pentru mai mare trăinicie. Această plicatură este împodobită cu măiestrie artistică. (Peceți, nr. 85). Documentele emise din

cancelaria Țării Românești din vremea lui Șerban Cantacuzino se deosebesc prin finețea pergamentului pe care sînt scrise, prin gustul ales și bogăția cu care sînt împodobite cu miniaturi lucrate, în general, în aur, prin luminozitatea dată textului de spațiul liber lăsat împrejur.

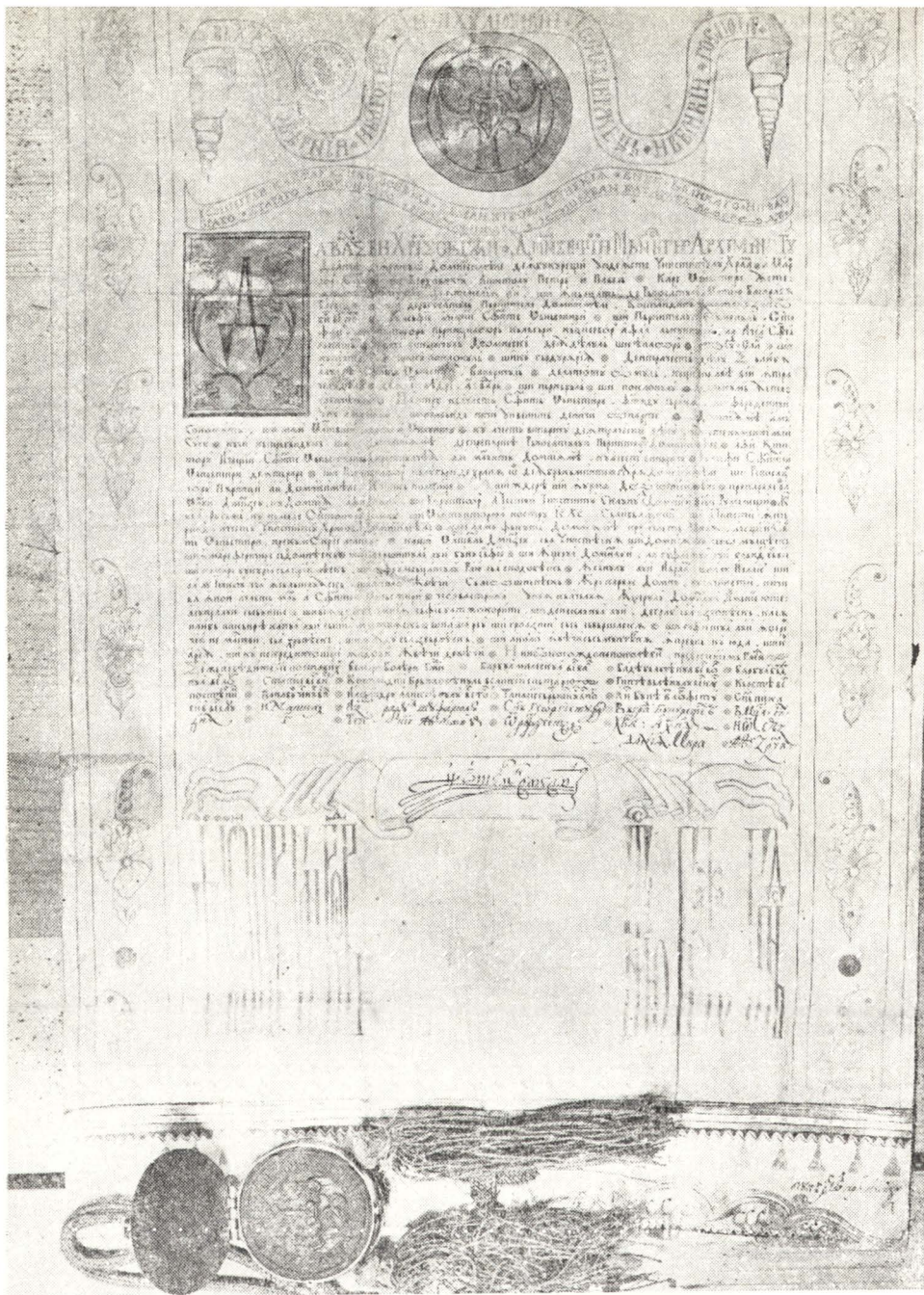

Pecetea documentului din 1684 iunie 3 (Peceți nr. 85).

Tot în capsulă de metal este și pecetea de la cartea de întărire dată în 1717, în București, de Hrisant, patriarhul Ierusalimului, mănăstirii Sinai (Peceți, nr. 254). Pecetea, în ceară roșie, este de tip iconografic. De asemenea, capsula care protejează pecetea în ceară roșie a documentului din 1680 aprilie, este cizelată și bătută în argint aurit, pe ambele părți, cu o măiestrie deosebită (Peceți, nr. 86).

Întîlnim bule de argint aurit lucrate prin aceeași tehnică a baterii și a cizelării ca de exemplu cea atîrnată la actul din 1681 ianuarie 4, scris în limba greacă, prin care Dionisie patriarhul Constantinopolului întărește mănăstirii Cotroceni privilegiile acordate de domn. Pecetea de tip iconografic (diam. 5,5 cm.) atîrnată cu șnur de mătase roz, împletit cu fir auriu, este de metal aurit, exemplar de o frumusețe rară. Pe o parte a capsulei de metal este imprimat sigiliul iconografic, iar pe cealaltă parte este legenda, în limba greacă. Pergamentul este de asemenea foarte bine păstrat. Chrismonul și inițialele ornate cu flori stilizate sînt lucrate din aur (Peceți, nr. 81).

În afară de cele arătate mai găsim și bule din plumb, în general la gramate emise de patriarh. Astfel documentul din 1617 martie 15, prin care

1684 iunie 3. Șerban Cantacuzino dăruiește m-rii Sf. Apostoli vinăriciul din dealul Scheai — azi Valea Călugărească. (Pocești nr. 85).

Timotei, patriarhul Constantinopolului, hotărăște ca mănăstirea Cernica să fie metoh al patriarhiei din Constantinopol, are o pecete simplă, de plumb (diam. cca. 3,5 cm.), de tip iconografic, atârnată cu șnur de mătase albastră, decolorat (Peceti, nr. 26).

Sînt interesante sigiliile de la unele documente originale scrise în limba germană, păstrate în depozitul nostru. Astfel, originalul german din 1361

Capacul de argint aurit al pecetii din 1680 aprilie, lucrat prin batere și cizelare. (Peceti nr. 86).

octombrie 28, prin care Rudolf al IV-lea arhiducele Austriei, conte de Habsburg, dă drepturi și privilegii episcopatului de Gruck, are pecetea de ceară roșie (diam. 14 cm.) aplicată într-o capsulă subțire de ceară naturală și o contrapecete cu diametrul de 5 cm. fiind atârnată cu șnur verde și maro. Pecetea a fost spartă și s-a restaurat. Din contrapecete a rămas o mică parte și un fragment de legendă. Pecetea reprezenta un călăreț din care nu se mai vede decît o căciulă înaltă de blană și încălțăminte cu pînteni. Calul cu valtrap, în mers, are pe cap o coroană din care îi cade pe frunte o cruce. În spațiul liber, din cele 12 arcade împodobite cu îngerii, se mai văd 7 scuturi cu suportți. Legendă este în limba latină (Peceti, nr. 263).

Originalul german din 1642 ianuarie 15, Gratz, prin care consilierii Curții de Conturi din Stiria și Carintia adevăresc că au primit de la conții Johann Paul, Martin și alții suma de 30.000 florini, prețul de cumpărare a comitatului Ortenburg, este validat cu 9 peceti de ceară roșie în capsule rotunde de lemn (din care numai 3 își păstrează capacele), atîrnate cu șnur

negru și galben. Prima pecete, ovală (diam. de $2,5 \times 3$ cm.) are scutul timbrat de o coroană, în exergă între două cercuri, legenda (în limba latină). Celelalte 8 peceti inelare de formă octogonală reprezintă câte un scut cu arme, podoabe și inițiale variate (Peceti, nr. 264).

De asemenea, un original german din 1792 septembrie 22, Klagenfurt, prin care Burgraful Consiliului arhiducalului Carintia primește ca membru al arhiducalului pe Hannibal Alphon Emmanul principe de Portia — Mitterburg, are 6 peceti inelare în ceară roșie în capsule rotunde de lemn, fără capace, atârinate cu șnur alb și roșu.

Capacul de argint aurit al pecetii cu stema lui Ștefan Cantacuzino din 1715 noiembrie 6. (Peceti nr. 91).

Un caz interesant în această privință prezintă hrisovul lui Constantin Brîncoveanu prin care la 4 aprilie 1711, întărește mănăstirii Hurez moșiile acaparate pînă la acea dată, fiind validat cu pecete timbrată. (Peceti nr. 90). Ulterior, de acest hrisov s-a legat cu șnur de mătase verde și fir de aur o pecete în capsulă de argint aurit, care are pe revers stema lui Ștefan Cantacuzino, cel ce urmează la domnie după Constantin Brîncoveanu. De pe această stemă s-au scos prin săpare cu un corp ascuțit literele *Y. M* și *K.B.*, gravate în relief de o parte și de alta a coroanei ce timbrează vulturul bicefal, care există și pe reversul capsulei de metal a pecetii de la documentul emis de Ștefan Cantacuzino la 8 noiembrie 1715 (Peceti, nr. 91). Ceva mai mult, legenda pecetii din această capsulă a fost rasă pentru a nu se mai putea citi. Nu putem să explicăm care a fost cauza acestei acțiuni a călu-

Prima pecete de formă ovală, puțin mai mare decît celelalte, are în mijloc o floare cu cinci petale sub care se încrucișează două crengi de laur cu vîrfurile spre coroana care timbrează floarea. În jur legenda, (în limba latină). A doua pecete de formă octogonală, ca și celelalte patru, are ca blazon două scuturi ovale (este deteriorată). Următoarele patru peceti prezintă câte un scut. Pe fiecare pecete, deasupra coroanei, care diferă după rangul deținătorului, sînt câte cinci inițiale deosebite (Peceti, nr. 266).

Plasarea pecetii în aceste capsule de lemn ca și în cele de metal a fost făcută desigur pentru o mai bună păstrare.

Falsificarea sigiliilor atârinate este o metodă care prezintă multe greutăți și pentru acest motiv a fost folosită foarte rar. Totuși există și asemenea falsuri. Astfel, un fals grosolan este documentul și pecetea de sub cota Peceti, nr. 247. Pecetea este imitată din smalță. Întipărirea sigilară nu este făcută cu matriță.

gărilor de la mănăstirea Hurez. Dacă ar fi vrut să arate — în vreun proces — că documentul este validat și de Ștefan Cantacuzino, care era situat în ceata rivalilor lui Brîncoveanu, n-ar fi fost necesară mutilarea peceții. Ei trebuie să fi avut un scop economic, pentru că nici dorința de a împodobi hrISOVOL cu o pecete lucrată artistic nu poate fi plauzibilă. Rămîne să mai studiem cazul și să-i dăm o rezolvare justă.

Conținutul documentelor cu peceți atîrnate poartă caracteristicile epocii feudale în care sînt emise. Cea mai mare parte din ele privesc sprijinul acordat de domni și boieri bisericii ortodoxe din Imperiul Otoman la care erau închinare mănăstiri din țara noastră. Astfel, în 1605 septembrie 6 (Peceti, nr. 20), Radu voievod dăruiește mănăstirii Ivir de la sf. Munte 15.000 aspri pe an; în 1655 februarie 15, Constantin Șerban vv. 10.000 aspri (Peceti, nr. 68) sau Gheorghe Ștefan voievodul Moldovei îi dăruiește în 1657 ianuarie 20, 35.000 aspri (Peceti, nr. 211) etc. Aceste ajutoare și danii date mănăstirilor din Imperiul Otoman au constituit o asuprire mai crîncenă a țărănimii de către călugării străini ce duceau o viață de huzur. De aceea Matei Basarab scoate de sub închinare mănăstirile din țară, pentru a pune capăt jafului făcut de egumenii străini, hotărînd să nu mai aibă egumeni străini (Peceti, 54, 55, 57).

Alte documente privesc raporturile dintre domni și boieri în legătură cu acordarea de privilegii și de întărire a proprietății asupra pămîntului. Prin aceste întăriri de privilegii și de proprietate boierii devin slugile domnului dîndu-i ascultare, sfaturi și uneori garantînd pentru el. Domnul este suzeran fiind reprezentantul și ocrotitorul boierimii feudale.

Dar în vremea cînd domniile erau nesigure, domnii vor căuta să ciștige cît mai puternic sprijinul boierimii prin danii de: sate, moșii, siliști, mori etc. împreună cu cei ce muncesc acest pămînt — țigani sau rumîni — (Peceti, nr. 109, 111, 114, 115, 116, 126 și în multe altele).

La Arhivele Statului București există și cîteva documente emise de Mateiaș Corvin, regele Ungariei, sau de principii Transilvaniei, Gabriel Betlen și George Rakoczy — în general acte de innobilare — (Peceti, nr. 238, 239, 261, 262).

De asemenea se păstrează diploma de doctor în chimie, fizică experimentală și mineralogie a lui Andrei Babeș, eliberată de Universitatea din Budapesta la 1876 nov. 4 (Peceti, nr. 251).

Documentele cu peceți atîrnate au fost păstrate inițial în pachete, la fondurile eclesiastice cărora aparțineau. La persoanele particulare documentele cu peceți atîrnate, ca și celelalte, se păstrau în săculețe de pînză pe care se nota moșia. Păstrarea în pachete fiind necorespunzătoare din cauza peceților care apăsau asupra celorlalte documente din același pachet și mai ales pentru că erau supuse distrugerii, documentele cu peceți au fost extrase și păstrate separat într-un dulap cu rafturi și abia după anul 1940 s-au făcut cele trei fișete metalice unde se păstrează pînă astăzi. Fișetele sînt împărțite în casete în care stau cutiile confecționate din carton pînzat de formă pătrată. În fiecare cutie se păstrează cîte un singur document cu pecetea respectivă, învelită în foiță.

O serie de documente scrise în majoritate pe pergament și păstrate sub formă de rulou, nu s-au putut integra la fondurile respective de docu-

mente volante, întrucît forma lor specifică impunea un alt mod de conservare. Aşa cum s-a procedat cu documentele avînd peceţi atîrnate, cu manuscrisele şi sigiliile şi din acestea — pentru buna lor conservare — s-a alcătuit o colecţie denumită „Suluri”. Aceste documente se păstrează într-un dulap metalic, prevăzut cu un sistem de circulaţie a aerului în interior, cu poliţe mobile, special construite, cu locaş pentru fiecare sul, confecţionat o dată cu cele trei dulapuri în care se păstrează „Peceţile”.

Ceea ce impresionează de la prima vedere la majoritatea acestor documente este forma specifică şi grija pe care au arătat-o diecii de-a lungul timpului, concretizată prin scrierea citeaţă, ordonată, a textelor, respectarea formularului diplomatic, la cele emise din cancelaria domnească, şi mai cu seamă arta miniaturală cu care sînt împodobite.

Împodobirea cu miniaturi în culori, în culori şi cu foiţă de aur sau lipsa de podoabe a documentelor nu este întîmplătoare. Aceste elemente ale formei exterioare erau deseori legate de starea materială a destinatarului documentului sau de problema tratată în textul lui. Spre exemplu cînd boierii şi domnul hotărăsc să dea reguli de împărţire şi de felul cum se vor stăpîni ţiganii, dat fiind obiectul actului, deşi scris în cancelaria domnească, acesta nu va purta nici un fel de podoabe (Suluri, nr. 33, 44 şi 45). Dimpotrivă, cînd starea materială a beneficiarului era bună sau foarte bună, cînd se plăteau bani buni pentru materialul pe care se scria şi munca depusă de diac, atunci documentele căpătau o înfăţişare din cele mai plăcute (Ex. Suluri, nr. 63 ş.a.), uneori deveneau adevărate opere de artă. Ca o perlă a documentelor feudale din depozitul Direcţiei generale a Arhivelor Statului cităm şi „miniatura desăvîrşită”⁶⁾ de pe documentul din 1715 iulie 20, prin care Antim Ivireanu, mitropolitul Ţării Romîneşti, stabileşte regulile după care să fie condusă mănăstirea Antim din Bucureşti, fondată de el. (Suluri, nr. 13).

Vom face mai jos descrierea externă a cîtorva documente din această colecţie: Primul document din colecţia Suluri este o traducere a documentului slavon din 1609 martie 29, scris în cetatea de scaun Tîrgovişte de logofătul Neagoe; traducerea s-a făcut în 1812 de cunoscutul dascăl slovenesc Dionisie Eclesiarhul. În acest caz s-a încercat a se face o traducere figurată a documentului original⁷⁾.

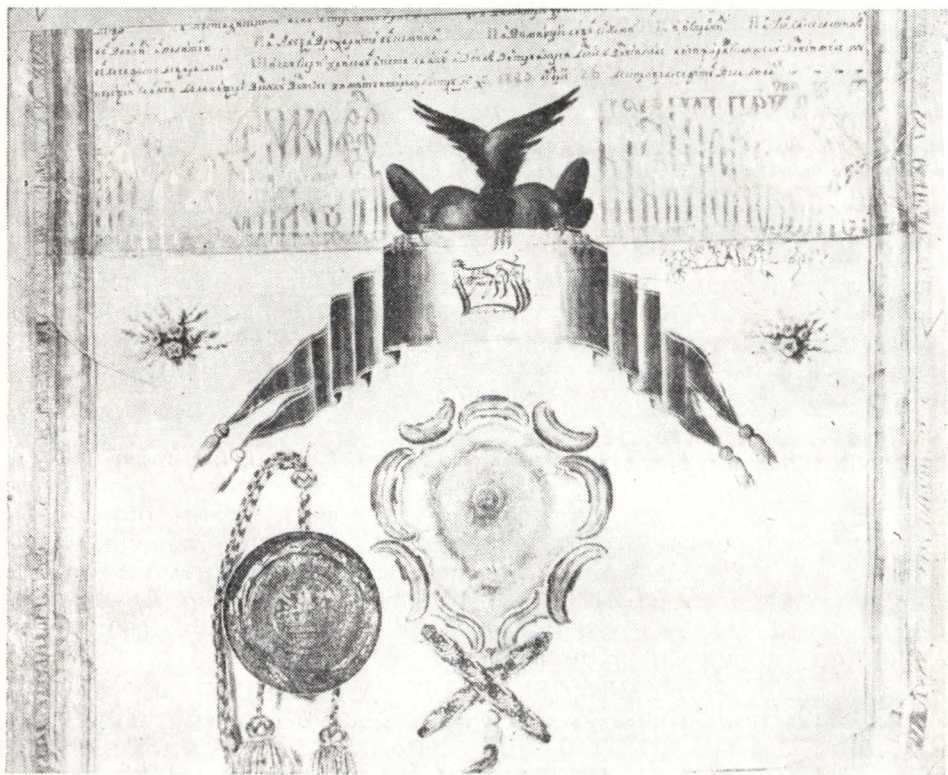
La hrisovul solemn din 1614 iulie 10⁸⁾, scris pe hîrtie, dublată de o pinză verde în scopul de a o proteja, de a-i da o mai mare durabilitate este de remarcat mai întîi modul în care s-a prins documentul pe un ruluu de lemn, cu capetele proeminente, pe care s-a înfăşurat actul. Pe document, în frontispiciu, este desenat portretul familiei domnitorului Radu Mihnea deasupra căruia sînt doi păuni avînd sub picioare cite un corn; chenarul portretului, lat de 2,5 cm. este împodobit cu flori stilizate, desenate cu negru,

⁶⁾ Descriş în articolul *Arhivele în slujba cercetătorilor de istoria artei*, în „Revista Arhivelor”, 1962, nr. 1, p. 46—69.

⁷⁾ Originalul se află la Academia R.P.R. şi a fost publicat în *Documente privind istoria Romîniei*. B. Ţara Romînească, 1601—1610, Buc., 1951, nr. 334, p. 366—371, fără a se menţiona această traducere de la Arh. St.

⁸⁾ *Ibidem*, vol. II (1611—1615), Buc., 1951, nr. 267, p. 296—302 şi în facsimil, p. 553—558, iar începutul în facsimil în *Documente privind istoria Romîniei*, Introducere, vol. II, Buc., 1956, fig. 27—28.

colorate cu roșu, albastru, argintiu, verde, cenușiu, pe un fond aurit; în portret se află figurile încoronate, purtând mantii lungi, ale lui Radu vv. și fiului său Alexandru, de o parte, iar de cealaltă al doamnei Arghira, toți privind spre interiorul portretului; la mijloc, sus, este reprodus bustul sf. Nicolaie. Majuscula de o înălțime de 14 cm. este împodobită cu aur și culori, păstrate numai în parte vii (Suluri, nr. 2). Două documente validate de o

1820 sept. 26. Finalul hrisovului de întărire dat marelui logofăt Beliu de Alexandru Suțu vv. (Suluri, nr. 63).

singură pecete reține atenția: primul din 1662 iunie 8, o gramată a lui Alexie Mihailovici, împăratul Rusiei, al doilea, scris pe verso celui dintâi, datînd din 1683 septembrie 1, este o întărire a textului anterior, de către fiii împăratului, anume de Ion Alexeevici și Petre Alexeevici. Amîndouă sînt scrise în limba rusă. Pe fila a doua este traducerea acestora în limba greacă. Pecetea atîrnată, din ceră roșie, are pe verso o reprezentare iconografică și în exergă, între două cercuri perlate, jumătate din legendă, care se continuă pe revers în jurul emblemei Rusiei (Suluri, nr. 3).

Hrisovul dat de Antonie vv. la 1672 ianuarie 4, este scris pe cinci bucăți de pergament, lipite între ele, bine păstrate (300 × 26 cm.); în schimb

pecetea nu s-a păstrat; peste monograma împodobită meșteșugit cu aur este semnătura voievodului (m.p.). Un frontispiciu în care predomină culoarea roșie și auriu, cu motive zoomorfice și flori stilizate, într-un chenar de 11×13 cm., este suprapus altei miniaturi reprezentând stema Țării Românești, avînd în părți două ramuri cu cîte o pasăre, lucrate în aur; de asemenea numele emitentului format din ligaturi interesante din punct de vedere paleografic; chrismonul și inițiala desenate într-un cartuș dreptunghiular, împreună cu textul de mai sus sînt încadrate de un chenar lat de 1 cm. împodobit simplu. Insuși textul, scris cu caractere chirilice cursive, cu cerneală rădăcinie, este presărat de majuscule și puncte auriu. Menționăm că pe partea stîngă a textului, în afara chenarului, sînt înșirate, de sus în jos, în dreptul fiecărui nou capitul, a unei noi danii sau întăriri, cifrele chirilice, de la 1 la 14. (Suluri nr. 5).

Este demnă de remarcat starea bună a multora din aceste documente printre care cel din 1683, lucru explicabil în bună parte prin faptul că s-a păstrat în propriul lui tub, făcut anume după dimensiunile respective, tub care este format din 5 bucăți de metal ce se desfac în patru părți. Și acest document scris pe un pergament velin (198×40 cm.) este împodobit de miniaturi în culori și aur; urmele de creion care se mai văd pe alocuri duc la concluzia că desenul a fost mai întii schițat și apoi definitivat cu multă artă, în peniță, conturat în tuș negru (Suluri, nr. 7).

Hrisovul cumulativ dat de Constantin Brîncoveanu, la 1695 aprilie 25⁹⁾ pentru înzestrarea mănăstirii Hurez cu rumîni, țigani, moșii care se întindeau peste munți întregi, sare, vinărici, ș.a., este scris pe șapte bucăți de pergament velin, lipite între ele ($334 \times 34,5$ cm.), liniat; miniatura din frontispiciu, chenarul și cea din partea finală sînt lucrate în peniță, cu aur, argint și culori de o deosebită finețe. Actul este validat cu semnătura voievodului (m.p.) și cu pecetea solemnă¹⁰⁾ închisă într-o capsulă de argint aurit, legată de document cu șnurul de fir trecut prin patru găuri făcute în plicatura realizată artistic (Suluri, nr. 9).

Un alt hrisov dat de Mihail Racoviță vv. la 1731 mai 24, are pergamentul vizibil liniat fie cu un instrument de metal, fie cu haragul¹¹⁾. Acesta este un original (340×33 cm.) validat pe o pecete în ceară roșie, atîrnată cu fir de mătase roșie decolorată, închisă într-o capsulă de argint. Miniatura din frontispiciu actului unde domină auriul pe fond verde, este împodobită cu lalele mari, stilizate, între care s-au desenat, tot în chinovar și chinoros, două medalioane: într-unul, pe dealuri verzi capul de bour cu steaua între coarne și cu stele în jur; în celălalt, pe o cîmpie verde, corbul conturnat purtînd crucea în cioc, soarele și luna în părți, în jur stele. Inițiala împodobită artistic într-un cartuș ($9,5 \times 8$ cm.), străpunge pieptul unui vultur bicefal, lucrat cu foiță de aur și culori. În același stil se continuă, la sfîrșitul textului, împodobirea celor două părți ale monogramei, între care se află

⁹⁾ Publicat în întregime de A. Sacerdoțeanu, *Hrisovul lui Constantin Brîncoveanu pentru mănăstirea Hurez (1695)*, Buc., 1960.

¹⁰⁾ E. Virtosu, *Glose sigilografice*, în *Studii și Cercetări de numismatică*, vol. II, Buc., 1958, p. 427—432, cu reproduceri.

¹¹⁾ Damian P. Bogdan, *Din paleografia slavo-romîna, Documente privind istoria Romîniei*. Introducere, vol. I, Buc., 1956, p. 131—132.

semnătura domnului (m.p.) în cartuş, avînd deasupra şi dedesubt cîte o lălea; plierea pergamentului, în partea inferioară, s-a făcut tăindu-se marginea îndoită în formă de frunze stilizate şi s-a colorat această parte, cu o culoare argintie care cu timpul s-a şters pe alocuri (Suluri, nr. 15).

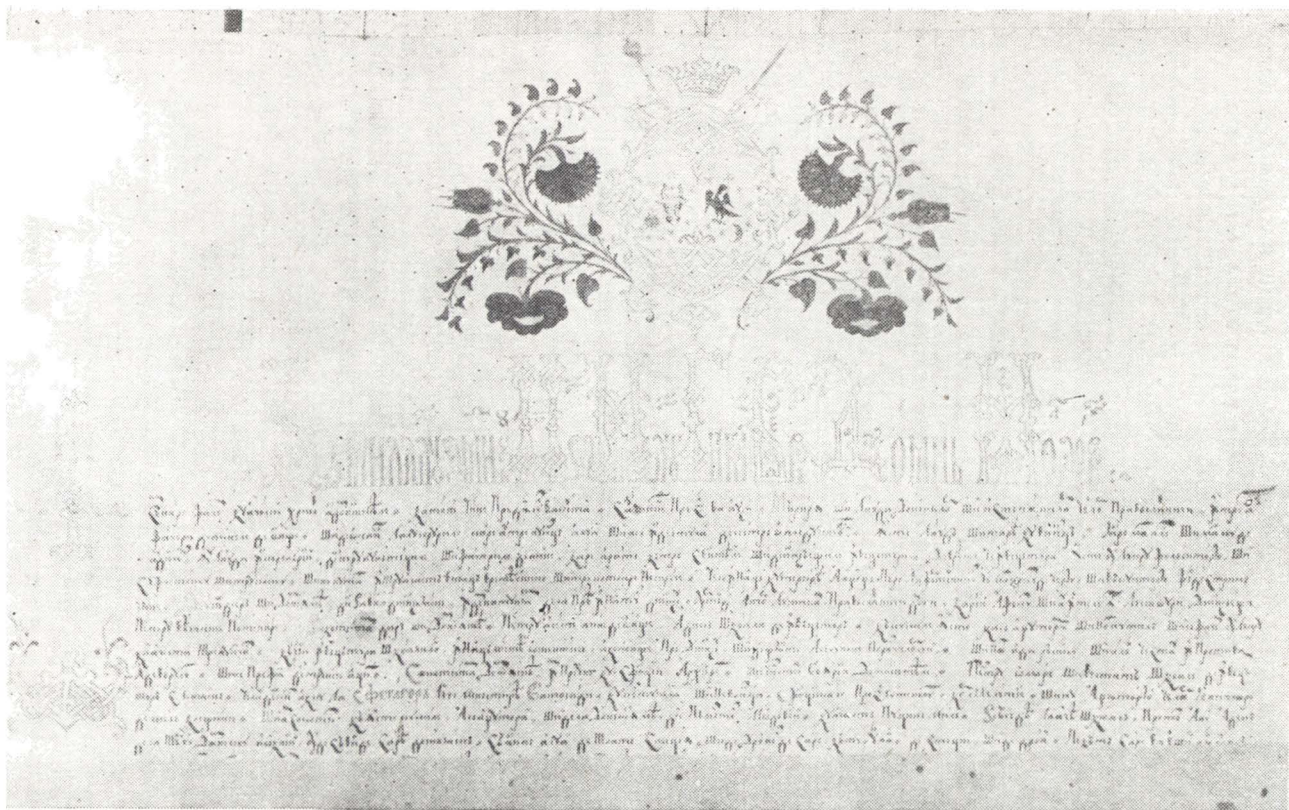
Unele documente au ca o caracteristică a miniaturilor, arabescuri şi motive florale, care vădesc influenţa stilului baroc în Ţările Romîne către sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea. Astfel este hrisovul de la 1753 septembrie 1, prin care Matei Ghica, vv. Moldovei, dăruieşte „vestitei şcoli elineşti” deschisă la mănăstirea Vatoped, venitul sării de la Tirgu Ocna, lipsind în acest fel ţara de o parte din bogăţiile ei. Documentul este scris pe pergament cu cerneală neagră şi majuscule aurite; medalionul din frontispiciu cu stemele Moldovei şi Ţării Romîneşti împodobite cu fine arabescuri în aur, are în părţi două buchete de garoafe roşii; în final semnătura stilizată a voievodului într-un cartuş susţinut de doi vulturi întors fiecare spre cele două părţi ale monogramului cu litere aurii şi roşii. Urmează cîteva semnături ale boierilor. Pecetea a fost probabil smulsă, pergamentul fiind rupt în locul unde era prinsă. (Suluri, nr. 69).

Aceeaşi influenţă se resimte şi în ornamentaţia actului de la 1798 ianuarie 22. Constantin Gheorghe Hangherli vv. Ţării Romîneşti dă un act pentru înfiinţarea unui spital pentru ciumaţi pe moşia Dudeşti. Pergamentul făcut din cinci bucăţi lipite (200×48 cm.), dublat cu mătase naturală albă, poartă semnătura domnitorului (m.p.) într-un cartuş (sfitoc) susţinut de doi vulturi, avînd în părţi monograma şi dedesubt sigiliul mic octogonal aplicat în chinovar. Miniaturile din frontispiciu reprezentînd flori naturale şi cele de la sfîrşitul textului, chenarul de pe margini, lat de 2,5 cm., pe care se înşiruie frunze de stejar aurii, pe fond roşu şi verde, mănunchiuri de ramuri trandafiri şi lălele de un colorit în care predomină pastelurile, împodobesc minunat documentul. (Suluri, nr. 49).

Mai pregnantă apare influenţa stilului baroc în miniaturi la începutul secolului al XIX-lea, pentru a cărei ilustrare vom descrie documentul de la 1805 iunie 6, prin care Alexandru Constantin Moruzi, vv. Moldovei dăruieşte Şcoalei din Ţarigrad, ridicată de „neamul din Fanar”, 750 lei, din care 350 lei să se ia din vama domnească, „fiindcă dintru acei ce învaţă într-însa totdeauna sînt slujitori la cele mai trebuincioase pricini ale domniilor”. Documentul pe pergament ($1,105 \times 0,74$ m.) este scris cursiv, cu cerneală rădăcinie, pe două coloane, în limba greacă şi în limba romînă — paralel — cu expresii şi comparaţii alese, avînd toate majusculele în aur. Drept chenar s-a desenat o panglică albastră îngustă înnodată în funde din loc în loc la distanţe egale — iar deasupra şase buchetele de cîte doi trandafiri roz cu flori galbene de cîmp şi ramuri verzi aranjate în ghirlande; alte două buchete de flori mici roşii şi albastre trec prin cele două iniţiale ale textelor grec şi romîn — ca o puternică influenţă a stilului baroc —; într-un medalion ornat simplu, în frontispiciu, sînt desenaţi capul de bour şi corbul, iar sub el, numai în aur, titlatura voievodului cu ligaturi şi scrierea în caturii, literele avînd o înălţime de 7 cm. În partea finală sînt colorate, în pastel, opt drapele şi arme de luptă în jurul unui cartuş pe care a semnat Alexandru Moruzi vv. Doi lei susţin alt cartuş în care s-a aplicat, în chinovar, pecetea purtînd anul 1802; pe două ramuri de laur corbul şi capul de bour avînd

1753 sept. 1, Inceputul hrisovului dat de Matei Ghica vr. Moldovei prin care face danii școlii de la Vatoped. (Suluri, nr. 69).

Finalul hrisovului din 1798 ianuarie 22 prin care C. Hangherli *cv.* înființează un spital pentru ciumași pe moșia Duduști. (Suluri, nr. 49).

deasupra o sabie turcească și un buzdugan iar între ele o stea sub o coroană deschisă ; în exergă, între două cercuri, legenda : „† Іw ПЛ<E>ДАНДРЪ Костандін МІСРЪЗЪ ВОЕВОДА КЪ МИЛА ЛЪН ДМНЪЪС ДОМНЪС А ТОАТЬ МОЛДОВІЕ” (Suluri, nr. 88). Tot astfel poate fi citat documentul din 1823 august 22. (Suluri, nr. 64).

Se pare că, culoarea șnurului cu care se lega pecetea de document avea o anumită semnificație. La documentele emise de cancelaria domnească moldoveană domină culoarea roșie, la cele emise de cancelaria Țării Românești domină combinația între culorile roșu cu albastru și roșu cu verde¹²).

Bogăția și frumusețea miniaturilor de pe aceste documente ca și de pe altele este demnă de un studiu artistic mai amplu.

Este interesant de studiat metoda de aplicare a foiței de aur pe pergamament (se pare că se lipea cu albuș de ou și cu bale de melc) ca și componența culorilor și a cernelurilor care s-au păstrat în bune condiții sute de ani.

Referindu-ne la conținutul documentelor acestei colecții, putem afirma că ele constituie adevărate izvoare documentare de importanță deosebită din punct de vedere politic, istoric, economic și social.

În cele ce urmează vom evidenția numai câteva aspecte de prim ordin, enunțându-le pe probleme. Dacă privim în general faptul că documentele sînt emise în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în secolul al XVIII-lea și chiar la începutul secolului al XIX-lea avem în față o întregă perioadă istorică, în care timp, mai întîi în Moldova și Țara Românească iar apoi în Principatele Unite, s-au produs o serie de transformări adînci în toate domeniile vieții sociale și politice.

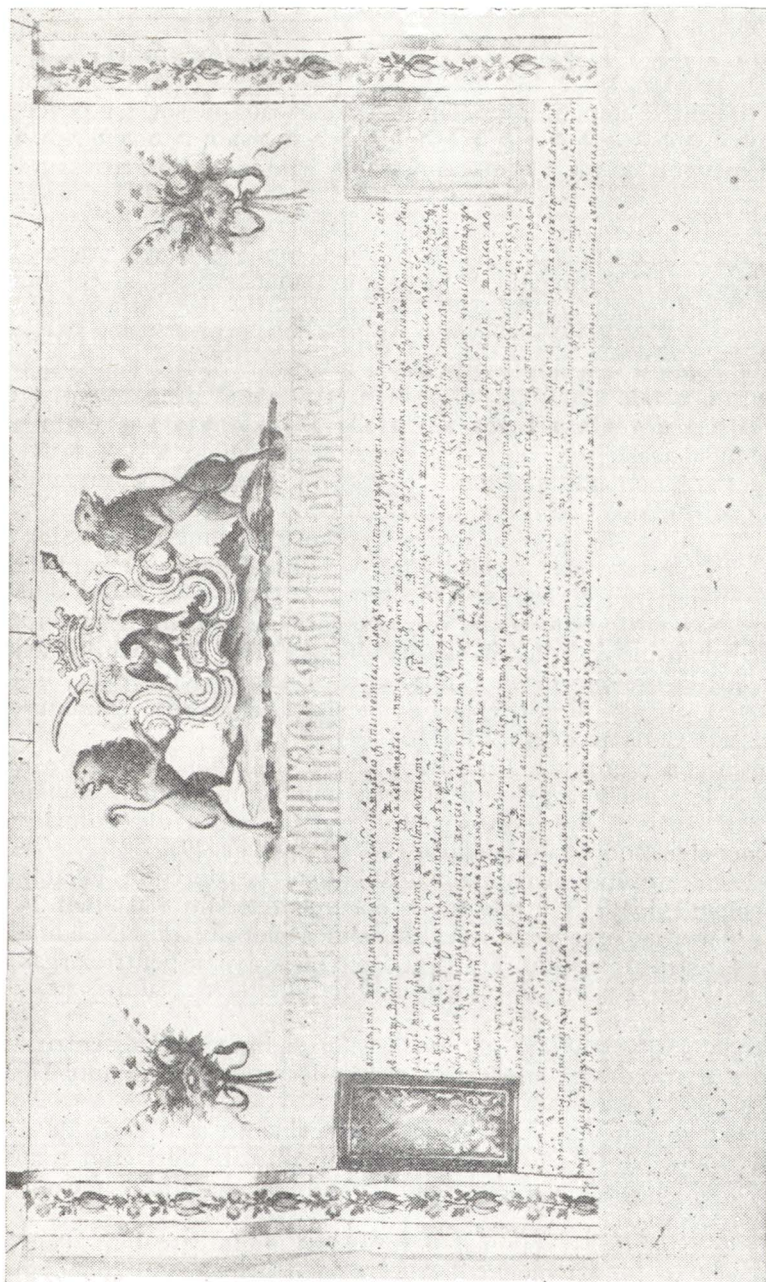
Mai multe hrisoave domnești au ca obiect vînzări sau întăriri nu numai de moșii ci și de rumîni ; întîlnim chiar cazuri cînd, în zilele lui Mihail vv. „toți sătenii, moșnenii satului, s-au vîndut... ca să fie rumîni, drept 24.000 de aspri gata” sau cînd „oameni slobozi de bir” se scoteau din satul lor pentru sînta mînăstire, ca să fie rumîni. (Suluri, nr. 1).

Întăriri de rumîni și țigani „robi sau dobitoace” — cum sînt numiți în documentul din 1766 ianuarie 25 (Suluri, nr. 33) sau rumîni fugiți (Suluri, nr. 18) se mai întîlnesc și în alte documente (Suluri, nr. 6, 8, 9, 10, 14, 15 ș.a.).

Ștefan Cantacuzino care la 1714 mai 4, recunoaște că în timpul lui Constantin Basarab Brîncoveanu „lăcomia și nedreptatea și neobicinuitele dări... și mai virtos blestematul acesta de văcărit” au adus țara „la această stare ticăloasă și vrednică de lăcrămi...” hotărâște ca „țara” să fie „slobodă” de văcărit. (Suluri, nr. 12). Dar documentele atestă că nu au trecut decît cîțiva ani și un alt domn, anume Grigore Ghica, la 1732, a introdus, din nou, în mod oficial, darea văcăritului (Suluri, nr. 16). Este cunoscut faptul că nu aceasta era singura și cea mai grea dintre dările care apăsau poporul nostru în întunecatul feudalism, ale cărui rămășițe retrograde au dăinuit secole de-a rîndul pînă la eliberarea țării noastre.

„Țărănimea — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — își amintește foarte bine de anii cînd muncea din zori pînă în noapte pe pămîntul moșierilor și chiaburilor, neavînd nici cele mai elementare condiții de viață omească ; de lipsa de pămînt, apăsarea moșierului, cămătarului, perceptoru

¹²) În Transilvania diferă culorile șnurului la documentele cu peceti atîrnate emise de capitluri, conventuri și voievozi.

Începutul hrisovului din 1823 aug. 22 prin care Grigorie Ghica *vv.* Țării Românești întărește lui Ștefan Beliu, mare logofăt, moșia Bezdead. (Suluri, nr. 64).

lui, biciul vătafului... de innăbușirea în sînge a răscoalelor, cînd cuțitul ajunge la os..."¹³⁾.

Pe baza acestor documente pot fi studiate multe probleme de ordin social: vînzarea — ca orice altă marfă — a țiganilor și prețul lor, felul cum erau împărțiți între stăpînii lor, cum îi despărțeau pe soți și pe copiii de părinți, interzicerea căsătoriei între moldoveni și țigani; fuga de pe moșie, ca o formă a luptei de clasă; răsкупărarea rumînilor, întăriri sau vînzări de sate întregi cu oameni cu tot.

Pentru sporirea brațelor de muncă necesare agriculturii, care lua o extindere din ce în ce mai mare, boierii de comun acord cu obștea bisericască hotărăsc, la 1746 martie 1, ca rumîinii mănăstirești și cei boierești care au fost fugiți peste granițe să fie liberi a se întoarce și a se așeza ori unde vor voi, eliberîndu-i de rumînie (Suluri, nr. 18). Această hotărîre de eliberare din rumînie a celor fugiți peste granițe a dat desigur naștere la multe nemulțumiri ale rumînilor rămași în țară, avînd drept rezultat o altă carte domnească, de eliberare formală și de răsкупărarea rumînilor din țară, la 5 august același an, dată de Constantin Nicolaie Mavrocordat, ca o întărire a actului pomenit mai sus, cu unele precizări ce lăsaus eliberarea rumînilor la latitudinea stăpînitorilor lor, ca acestea: „care dintre noi va vrea din bunăvoința lui ca să-i ierte pentru a sa pomenire, bine va face, iar de nu va vrea... să aibă a face acei rumîni cum vor putea și să dea bani de fiște-care cap cîte taleri zeace și să se răsкупere”. Între cele 64 de semnături ale clericilor și boierilor de toate treptele care au consimțit la eliberarea rumînilor în condițiile arătate, se observă locuri rezervate pentru semnăturile unor boieri de treapta întîia și a doua care n-au consimțit nici în aceste condiții și n-au semnat. De altfel actul nu și-a atins scopul, rumînia continuînd să existe și după aceasta (Suluri, nr. 19).

Ciuma care a bîntuit în Țara Romînească în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a determinat înființarea unui spital pentru ciumași, sub îngrijirea mănăstirii sf. Spiridon din Moldova, în anul 1701 (Suluri, nr. 90. neautenticat) și la Dudești, în ianuarie 1798 (Suluri, nr. 49).

O dată cu apariția elementelor capitaliste se dezvoltă învățămîntul. Această problemă poate fi urmărită în documentele din 1803 mai 24, 1752 octombrie 23, pentru organizarea școlilor din Moldova; în 1759 iunie 25 și 1775 martie 17, pentru școlile din Țara Romînească, iar pentru organizarea școlii domnești din București în cartea din iulie 1776 (Suluri, nr. 25, 27, 36, 42, 53).

Despre obligațiile militare ale locuitorilor și interzicerea pentru aceștia de a se înrola în armate străine, găsim știri în documentele din anul 1788 (Suluri, nr. 45, 46).

Din aceste documente se pot scoate în evidență și o serie de aspecte economice: modul cum se fixau și se încasau diferite dări cum erau vinăriciul, vădrăritul, oieritul, darea carelor cu sare și a untului, încasarea vămilor.

Circulația monetară este încă o problemă mult cercetată. Pentru varietatea monezilor, pentru unele prețuri și mărfuri care circulau în Țara

¹³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale*, 1962, p. 15.

Românească la începutul secolului al XVII-lea cităm traducerea hrisovului din 1609 martie 29, dat în Tirgoviște de Radul vv., prin care întărește mănăstirii Coșuna, printre multe alte sate și satul Perișorul, pe care-l cumpărase mănăstirea de la jupîneasa Marga „cu 50 aspri de argint și drept o carită de Brașov prețuită la 4000 de aspri... și cu 6 cai albi, prețul lor aspri 3000.. și drept o geordie de Zarpa, drept 4500 aspri” și „cu un caftan de Zarpa drept 100 de florinți și drept o felegea de coftirie cu jder drept 3000 de aspri și drept o abăioară de sîrmă, prețul 2500 aspri și drept un cal turcesc, drept 50 florinți”.

Dezvoltarea forțelor de producție a făcut posibilă apariția breslelor. Cu timpul dezvoltarea lor a determinat domnia să ia unele măsuri organizatorice, astfel Ioan Gheorghe Caragea, voievodul Țării Românești, trece la 7 ianuarie 1818, breasla brutarilor și pe cea a jimblarilor de sub controlul agiei sub cel al domniei (Suluri, nr. 60). Pentru a pune capăt abuzurilor ce se făceau prin luarea cailor, fără plată, de la săteni și pentru a se asigura condiții mai bune de funcționare, în 1775 se reorganizează poșta de călători, pachete și scrisori (Suluri, nr. 38).

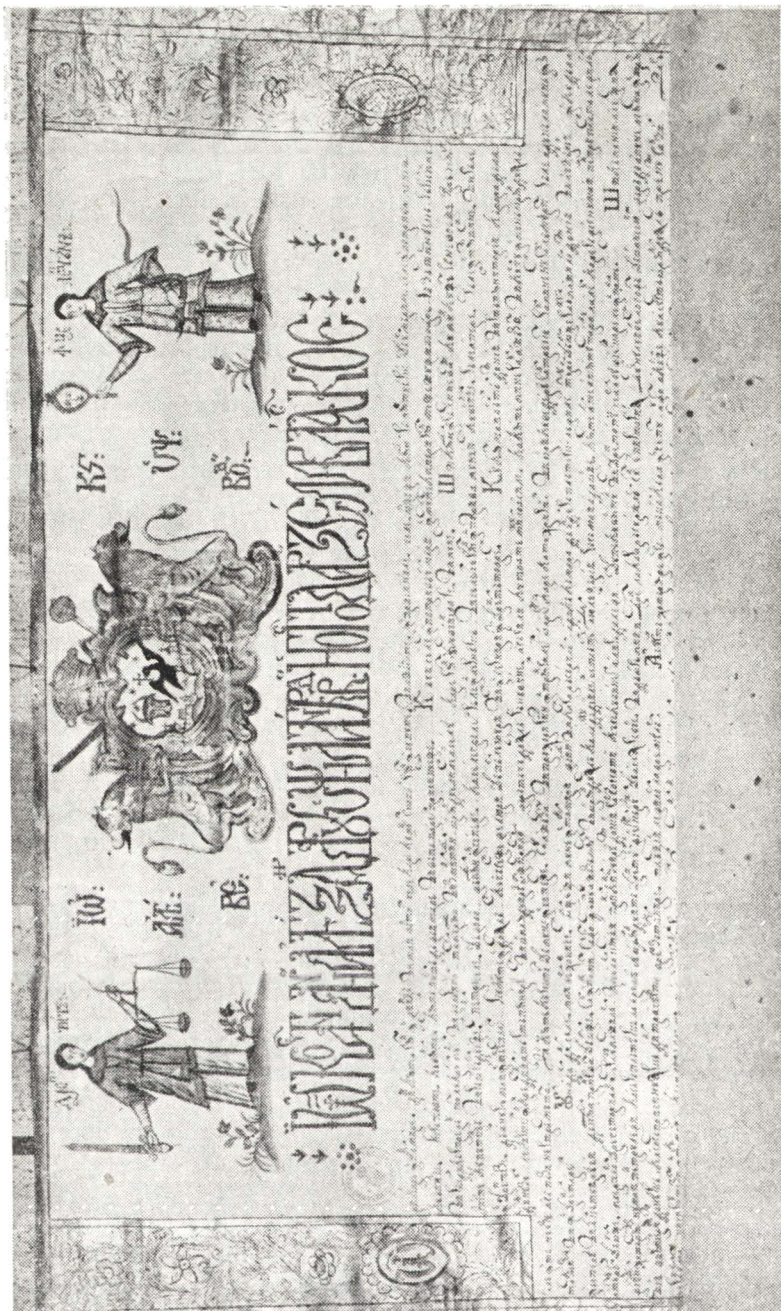
După pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), prin care se declară liber comerțul pe uscat și pe Dunăre, Alexandru Moruzi, voievodul Țării Românești, cu învoirea Porții otomane, hotărăște construcția unor vase pentru navigația pe Dunăre, stabilind prin hrisovul din 23 noiembrie 1793 și cine va îngriji aceste vase. Documentul este scris pe pergament, are pecetea atîrnată de ceară roșie în capsulă de metal, fără capac; titulatura, iscăliturile și chenarul sînt ornate în culori. În frontispiciu, în dreapta medalionului cu stemele țărilor romîne, este portretul în culori al patriarhului Alexandru al Țarigradului (Constantinopol) iar în stînga un vas cu pînzele ridicate, plutind pe apă (Suluri, nr. 47).

Pentru desființarea mitei ce luau funcționarii, la 1804 noiembrie, Constantin Ipsilanti, voievodul Țării Românești, hotărăște să nu se mai amestece Vistieria în banii Casei răsurilor din care se plăteau lefii funcționarilor (Suluri, nr. 55).

Din această colecție de documente nu lipsesc atestări nici în legătură cu Unirea Principatelor Romîne. Astfel există actul din 1857 octombrie 7 cu cererea Divanului ad-hoc al Moldovei, instituit prin Tratatul de la Paris, pentru a rosti dorințele țării asupra viitoarei organizații a Principatelor Romîne; pe ultima pagină sînt semnăturile autografe ale deputaților Adunării care au votat pentru Unire. Între semnături este și parafa lui Ioan Roată. Împotriva Unirii a semnat numai caimacamul Teodor Balș (Suluri, nr. 66).

Din 5 Ianuarie 1859 se păstrează actul prin care membrii Adunării Elective a Moldovei, în număr de patruzeci și nouă, au ales ca domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Cuza, „cu unanimitatea voturilor...” (Suluri, nr. 67).

De asemenea actul de constatare a voturilor date de poporul romîn asupra plebiscitului propus la 2/14 mai 1864, în al cărui protocol final există o mențiune prețioasă pentru istoricul Arhivelor noastre și anume că s-a întocmit în două exemplare, unul pentru domnitor, altul pentru președintele Consiliului de Miniștri spre „a fi așezat în Arhiva Statului” (Suluri, nr. 68).

1804 nov. Frontispiciul Irişorului lui Constantin Ipsilante vv. Tării Româneşti. (Suluri, nr. 55).

Altă mențiune, mai veche, importantă pentru formarea primelor depozite de arhivă, se însumează într-una din cele câteva ocolnice și anume în copia făcută de moșnenii satului Aref—Argeș, la 1775 iunie 25, care „spre a nu se pierde temeiurile satului, au făcut această copie autentică pe care o depun spre păstrare la Mitropolie”¹⁴). Important este faptul că cele două cete de moșneni care stăpîneau satul Aref cu împrejurimile și munții din jur, s-au menținut liberi secole de-a rîndul. (Suluri, nr. 37). Din 1793 noiembrie 23, avem însemnări pe documentul de la Suluri, nr. 47, care atestă că actul s-a trecut în condica divanului, a vistieriei și a spătăriei și că la 1793 decembrie 2, s-a trimis la Mitropolie (spre păstrare).

Din cele câteva exemple arătate mai sus se poate vedea importanța documentelor cuprinse în aceste două colecții. Unele din ele au fost publicate în articole și studii, însă nu au fost publicate pînă acum, în mod organizat, în totalitatea lor. Multe din documentele acestea au fost și sînt expuse în sala Muzeului Arhivelor Statului trezind interesul și admirația vizitatorilor.

¹⁴) A. Sacerdoțeanu, *Arhiva generală la Mitropolie*, în *Revista Arhivelor*, VII, 2 (1947), p. 393—394; A. Sacerdoțeanu, *Note de diplomatică romînească*, Hrisovul VII (1947), p. 137—146.

CU PRIVIRE LA UNELE FALSIFICĂRI DE MATERIALE DOCUMENTARE *) DIN TRECUT ÎN MOLDOVA

V. APOSTOLESCU

Importanța cunoașterii falsificărilor din trecut pentru arhivistică și știința istorică marxistă este deosebită.

Arhiviștii trebuie să cunoască care din materialele documentare sînt autentice și care false, aceasta în vederea perfectării instrumentelor de evidență ce se vor întocmi.

Pe istorici îi interesează în aceeași măsură problema, mai ales acum în plină activitate, de elaborare a tratatului de Istorie a Romîniei.

Nu putem nega desigur faptul că și istoricii burghezi susțineau că istoria trebuie scrisă pe bază de documente, dar aceasta a rămas o simplă expresie teoretică, întrucît, conform intereselor lor de clasă, în mod intenționat nu prezentau autenticitatea documentelor sau o prezentau eronat, denaturînd astfel cu bună știință adevărul istoric.

Astăzi, în plin avînt al desăvîrșirii construcției socialiste în țara noastră, știința istorică marxist-leninistă reconstituie trecutul în mod critic; este de la sine înțeles că pentru aceasta, istoricul va trebui să se bazeze pe izvoarele directe, de o neîndoielnică autenticitate ¹⁾.

Ca și în celelalte domenii de activitate, și în această privință de cel mai mare ajutor ne sînt indicațiile date de V. I. Lenin. El arată în mod clar că faptele sînt încorporate în documente, pe care istoricul este dator să le cunoască, deoarece ele pot fi considerate ca niște „depoziții ale unor martori”. Totuși, aceste acte trebuie să fie minuțios cercetate pentru a se cunoaște „în ce măsură sînt ele demne de crezare” ²⁾.

În trecutul îndepărtat nu a existat preocuparea de a se face distincție între un act autentic și unul fals. Pentru analiști și apoi pentru cronicari, au-

*) Prin materiale documentare se înțeleg documentele originale, copii sau fotocopii, corespondența oficială și particulară, planuri, hărți, desene, stampe, manuscrise, memorii, jurnale, proclamații, sigilii, fotografii etc. Vezi decretul nr. 353/957, art. 2, publicat în Bul. Oficial nr. 19, din 26 iulie 1957.

¹⁾ Marea Enciclopedie Sovietică, vol. 19, p. 24—33.

²⁾ Citatele din Lenin cf. E. Stănescu, *Din indicațiile metodologice ale lui V. I. Lenin cu privire la cercetarea marxistă a istoriei*, în „Studii”, nr. 2, 1960, p. 22.

tenticitatea izvorului nu constituie o problemă³⁾. Ba mai mult, cronicarul prefera un izvor neautentic, dacă i se părea că acesta este mai de efect⁴⁾.

Cu timpul, falsurile, care urmăreau un câștig material, s-au înmulțit peste măsură. Și nu era greu de plămuit un document, iar martori — dacă erau bine plătiți — se găseau la tot pasul⁵⁾.

Cînd aceste falsuri au început să pericliteze marea proprietate, statul feudal — unealtă a clasei dominante — a fost silit să ia măsuri.

Astfel se explică apariția unor legiuri foarte aspre care condamnau pe plastografi, în unele cazuri, și la pedeapsa cu moartea. Cu timpul legiuirile privind aceste delictе devin mai puțin aspre.

Dacă în perioada destrămării regimului feudal și a dezvoltării capitalismului descoperirea falsurilor făcute în orînduirea feudală constituia un mijloc politic de luptă împotriva vechiului regim, apoi, în perioada capitalismului, burghezia și moșierimea au devenit apărătoare ale acestor falsuri. Mai mult, istoricii burghezi au comis o serie de falsuri, urmărind prin acestea întărirea privilegiilor lor de clasă. Ei încercau mai ales să dovedească faptul că proprietatea particulară a existat din totdeauna. Statul burghez — instrument al claselor dominante — nu avea nici un interes să aplice pedepse grele celor care se ocupau cu falsificările actelor.

Dacă cercetăm cărțile și dosarele de judecată găsim expresiile următoare: carte cu vicleșug și înșelăciune⁶⁾, zapis mincinos⁷⁾, făcut cu meșteșug⁸⁾, cu înșelăciune⁹⁾, zapis viclean¹⁰⁾, zapis iconomicos¹¹⁾, dres strîmb și viclean¹²⁾, zapis rău și răsuflat¹³⁾, scrisoarea iconomicoasă¹⁴⁾. Toate aceste denumiri diferite înseamnă acte false descoperite cu ocazia cercetărilor la judecăți.

În expunerea de față ne propunem să analizăm cîteva genuri de falsificări, modalitățile de falsificare, legislația cu privire la interdicția acestui delict și în fine, metodele aplicate de către instanțele de judecată în vederea descoperirii actelor false.

Am utilizat în primul rînd materialul documentar aflat în păstrarea Arhivelor Statului Iași. Dorind să prezentăm problema falsificărilor din Moldova și în aspectul ei general, am utilizat și alte informații găsite în diferite ediții de documente, cronici etc.

Majoritatea falsificărilor s-au comis cu scopul acaparării de pămînturi în dauna celor mulți. Aceasta dovedește că în primele secole ale orînduirii feudale principala avuție era pămîntul.

³⁾ Damian P. Bogdan, *Diplomatica slavo-romînă*, în „Doc. ist. Rom.„, Introducere, vol. II, p. 6.

⁴⁾ N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, Buc., 1944, p. 24.

⁵⁾ Gh. Ghibănescu, „Ce e documentul?“ Prefață la *Uricarul*, vol. XXIII, p. XXIV.

⁶⁾ „Doc. Ist. Rom.„, veac. XVI, A. Moldova, vol. III, p. 168, (nr. 223).

⁷⁾ *Ibidem*, vol. IV, p. 202—203 (nr. 259).

⁸⁾ Alex. Vitencu, *Vechi documente moldovenești*, p. 13—19.

⁹⁾ Doc. Ist. Rom. veac. XVII, A. Moldova, vol. II, p. 135—136, (nr. 167).

¹⁰⁾ Arh. St. Iași, Documente CCCXI/23.

¹¹⁾ *Ibidem*, Condicta lit. K nr. 376, f. 56—57 v.

¹²⁾ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 128.

¹³⁾ Arh. St. Iași, Documente CDXXXVIII (condică) f. 70—77.

¹⁴⁾ *Ibidem*, Condicta lit. K, nr. 376, f. 4—5 v.

Multe din aceste plastografii au fost făcute de către mănăstiri, mai ales în epoca în care aproape singurii cunoscători ai scrisului erau călugării.

Documentul din 16 decembrie 1442, prin care Ilie voevod întărește mănăstirea satul Lucăcești, pe Tazlăul Sărat, este un fals al călugărilor care căutau să-și întindă stăpînirea peste pămînturile învecinate¹⁵). Iată cum stau lucrurile : iscindu-se un proces în legătură cu hotarul satului Lucăcești, călugării au luat de bază actul din 4 octombrie 1440, care avea același conținut, plătindu-l pe cel din 16 decembrie 1442, căruia i-au adăugat doar hotarul satului pe care nu-l găsim specificat în actul autentic¹⁶).

Fals este și documentul din 10 octombrie 1458 dat de Ștefan cel Mare la Piatra lui Crăciun, prin care întărește aceleași mănăstiri, hotarul moșiei din jurul ei¹⁷). S-a observat, pe bună dreptate, că niciodată Ștefan cel Mare nu se intitulează „fiul lui Bogdan voevod cel Bătrîn”. Boierii care alcătuiesc Sfatul Domnesc nu sînt aceia din 1458¹⁸).

Tot neautentic este și actul din 13 nov. 1498, dat în Hirlău de Ștefan cel Mare, prin care se dăruiește mănăstirii Bistrița un loc în Bacău cu un schit. Mobilul plăzmuirii era acapararea de noi pămînturi¹⁹).

Mănăstirea Neamț a fost un alt centru de falsificări de acte. Vom pomeni aici numai de trei. Toate au un conținut identic și anume : domnul dăruiește mănăstirii moșia din jurul Cetății Neamț împreună cu muntele Neamț. Este vorba de documentele din 12 martie 1437²⁰, 15 sept. 1447²¹) și din 17 martie 1496²²).

Cazuri de astfel de falsificări găsim și la alte mănăstiri. În cartea dată de Moise Movilă voevod, din 15 martie 1634, se pomenesc falsurile fabricate de călugării de la mănăstirea Golia, cu scopul de a pune stăpînire pe satul Vinători din ținutul Neamț²³).

De asemenea, la mănăstirea Humor s-a plăzmuț uricul din 26 octombrie 1491²⁴).

Boierii s-au dedat și ei la o serie de falsuri de acte urmărind mărirea proprietăților lor. În acest sens putem aminti documentul din 15 martie

¹⁵) „Doc. ist. Rom.”, veac. XIV—XV, A. Moldova, vol. I, p. 414—415 (nr. 5) ; documentul a mai fost publicat fiind considerat autentic, de Paul Mihailovici în „*Opți documente moldovenești dinaintea de Ștefan cel Mare*”, „Cerc. Ist.” VIII—IX, nr. 1, p. 210—212 (nr. 7) ; I. Minea îl credea în mod greșit, autentic ; vezi „Cerc. Ist.” X—XII (1934—1936), p. 413—414.

¹⁶) Damian P. Bogdan, *În jurul unor considerațiuni privind istoria Moldovei după moartea lui Alexandru cel Bun*, „Arh. Romînească”, t. III, Buc., 1939, p. 281.

¹⁷) „Doc. Ist. Rom.”, veac. XIV—XV, A. Moldova, vol. I, p. 420—422 (nr. 13).

¹⁸) A. Sacerdoțeanu, *Divanele lui Ștefan cel Mare*, în *Analele Univ. „C. I. Parhon”*, Buc., Istorie, nr. 5/1956, p. 173.

¹⁹) „Doc. Ist. Rom.”, veac. XV, A. Moldova, vol. II, p. 322—323 (nr. 8).

²⁰) Ibidem, veac. XIV, XV, vol. I, p. 413—414 (nr. 4).

²¹) Ibidem, p. 415—416 (nr. 6).

²²) Ibidem, veac. XV, vol. II, p. 320—321 (nr. 6) ; vezi și I. Bogdan, „*Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare*”, în „*Bul. Com. Ist. a Rom.*”, vol. I, Buc., 1915, p. 128—129.

²³) T. Codrescu, „*Uricarul*”, vol. VII, p. 125.

²⁴) „Doc. Ist. Rom.”, veac. XV, A. Moldova, vol. II, p. 319 (nr. 4).

1497, prin care Ștefan cel Mare întărește lui Mihăilă Cupcici, satul Hotceni, pe Larga²⁵).

Un proces interesant de plastografie găsim în cartea de judecată din 17 aprilie 1576. Strănepoții lui Oancea Averescul se prezintă în fața lui Petru Șchiopul în legătură cu împărțirea averii rămasă moștenire. În document se constată că ei „au arătat că au fost unul din neamul lor, anume Mihul Averescul diiac și au făcut viclesugul niamului său și dresuri vechi ce au avut strămoșul lor Oance Averescul, de danie de la bătrînul Ștefan voevod pe acele sate și au arătat uric ce l-au făcut cu alte dresuri viclene ce au făcut cu viclesug, lipsind pe unii din rudenie”.

Pentru acest viclesug ei s-au judecat și mai înainte sub domnia lui Ion Vodă căci „după ce au înțales de acest viclesug ce s-au făcut de niamul lor și i-au lipsit de ocină, s-au sculat și au făcut pîră asupra nepotului lor de frate, Sava vistiernic, denaintea lui Ioan voevod și au zis cum că după moartea celui al lor nepotului de frate, Mihail Averescului, i-au rămas în mîna lui acele drese și uricul cel vechi, de danie, ce au avut străbunul lor, Oance Averescul, de la bătrînul încă Ștefan voevod; însă Ion voevod l-au strîmtorit, ca să scoată privilegie, iar el au tănuuit uricul cel vechi și au arătat trei drese cu o pecete și unul fără pecete. Și s-au hotărît acel viclesug. Însă Ion voevod, după ce au văzut ce sint viclene, i-au luat în Vistierie și au cerut uricul cel vechi, pînă ce se va găsi spre adevărul. Însă i s-au întîmplat curînd pieire și au pierit și acele preveleghie din Vistierie, de tătari”. Dreptarea s-a făcut abia sub Petre Șchiopul, care le întărește satele Oniceni și Bîrlăzei, Avereștii pe Covele și Jurjani²⁶).

Într-un studiu recent, N. Corivan a arătat că plastografia era una din mijloacele întrebuițate de marii proprietari cu scopul înghițirii pămînturilor răzăsești. Astfel în 1644, Vasile Corlat uricarul pune stăpînire pe ocina lui Toader Schim prin plămuirea unor zapise²⁷).

Sugestive sînt și jabele adresate către domn, scrise de răzeșii din satele Bucești, Răcești și Dămăceni din ținutul Tecuci, în care se arăta cum paharnicul Aristodor Giuvara ia în mod samavolnic pămînturile recurgînd printre alte mijloace și la falsificări de documente²⁸).

În afară de practica acaparării pămînturilor urmărind anumite cîștiguri bănești — în special în sec. al XIX-lea — unii oameni cu știință de carte și cu dar de a imita scrisul altora și-au făcut o meserie din a face plastografii.

Fostul domn, Ion Sandu Sturza, înaintează o jalbă către Postelnicie în care arată că nu a rămas cu nimic dator grecului Aristoval. Acesta plămuisue un sinet iscălit de Ion Sandu Sturza pentru o sumă de bani. Plastograful co-

²⁵) Ibidem, p. 321—322 (nr. 7), menționăm că în arhivele sovietice se păstrează un număr de 17 pergamente false dintre anii 1468—1470. Falsificarea lor s-a făcut în sec. al XIX-lea căutîndu-se să se imite scrisul lui Stetco, principalul diac al lui Ștefan cel Mare, cf. N. A. Mohor, *Documente din arhive sovietice privitoare la istoria medievală a Moldovei și Țării Romînești*, în „Studii”, nr. 3/1959, p. 137.

²⁶) Ibidem, veac. XVI, A. Moldova, vol. III, p. 63—65 (nr. 84).

²⁷) N. Corivan, *Mijloacele de cîștigire a pămînturilor țaranilor liberi din Moldova în sec. al XVII-lea*, în „Cerc. științifice ale Acad. R.P.R.”, Filiala Iași, istorie, fasc. 2/1956, p. 103.

²⁸) Arh. St. Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 14210, f. 6, 7, 10.

mite imprudența de a-l iscăli pe Sturza în calitate de domn, aplicînd și pece-tea, uitînd că data sinetului era posterioară domniei acestuia²⁹⁾.

Dintr-un raport din 26 iunie 1839 aflăm că un Tudurachi Critilă împreună cu Mihalachi Iuga „ar fi uneltind plastografii, adică cu slobozire de cărți plastografe ca din partea Vistieriei și patente domnești pentru ridicarea de birnici la treapta mazilească”³⁰⁾. Aceștia au încasat sume de bani fie direct de la locuitorii în cauză fie prin intermediul porușnicului Ioniță Cozma. S-a dat poruncă Vistieriei să facă cercetare la ținuturi ca să descopere eventual și alte falsuri. Acei ce au fost însărcinați cu aceasta au raportat că „primindu-se de pe la ținuturi și cărțile cu patentele plastografe cuprinzătoare de 65 nume, cărora le-au slobozit cărți și patente plastografe, adică 59 la ținutul Covurlui, de la care au luat 564 galbeni, 2 la ținutul Tecuciu, neștiindu-se ce au luat, 2 de la ținutul Vaslui, asemenea, de la care au luat 420 lei, mai luînd bani și de la alți locuitori de la ținutul Roman și Fălciu...”³¹⁾.

Un proces răsunător de plastografie s-a judecat în 1853 la Divanul Domnesc. Cu acest prilej a fost descoperită o întreagă rețea de plastografi în frunte cu Iordachi Epureanu, dulgherul Iordachi Daniil, Gh. Caruz, căminarul Gherasim Hîncu și alții care au falsificat un sinet al lui Costachi Conachi în valoare de 5 000 galbeni. R. Rosetti ne relatează că Gr. Ghica, domnul Moldovei de atunci, a avut o criză de nervi la auzul descoperirii acestei bande de falsificatori³²⁾.

Procesul a durat mult. Vornicul Iordachi Costachi Epureanu cu complicitii săi au fost judecați de către Tribunalul criminalicesc, iar în apel de către Divanul Domnesc. Vornicul Epureanu era acuzat că împreună cu oamenii săi a falsificat un sinet în valoare de 5 000 galbeni ca din partea logofătului Costachi Conachi, urmărind prin acest fals să scape de o parte din datorie.

Divanul Domnesc îi condamnă pe sus-zișii vinovați, dar îl achită pe vornicul Epureanu³³⁾. Aceasta a produs protestul lui Kogălniceanu care făcuse această piră în calitatea de apărător al lui C. Conachi. În dosarul de judecată ne-a rămas o documentată întîmpinare adresată de marele om de stat, la Divanul Domnesc.

Kogălniceanu își arată mirarea că acest înalt for, după cercetările făcute, a ajuns la concluzia că Epureanu e nevinovat, cînd în celelalte procese a fost dovedit „ca sprijinitor de plastografii, ca apărător și încercător de a ascunde plastografi și în sfîrșit ca cel care era să se folosească de toate acestea spre desbrăcarea casei logofătului C. Conachi cu însemnată sumă de bani”.

În dovedirea vinovăției vornicului Epureanu, Kogălniceanu invocă texte de legi și anume Basilicalele unde se menționează că „acela care înfățișează un act plastograf fără a-i spune ofițina, cade singur în categoria de plastograf” sau amintește de §170 din Condica Penală. Aici se arată că „să învino-

²⁹⁾ Alex. Băleanu, *Doău proteste ale lui Ioan Sandu Sturza voevod*, în „Rev. Arhivelor”, vol. III, anexa 1, p. 167—168.

³⁰⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1764, op. 2013, dos. 1175, f. 1.

³¹⁾ Ibidem.

³²⁾ R. Rosetti, *Amintiri*, Iași, vol. I, p. 269.

³³⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1734, op. 1968, dos. 552, f. 175—182.

vătește în faptă de criminal, nu numai săvișitorul faptei, dar și acela ce se va dovedi că a poroncit, a îndemnat, a povățuit, a sfătuit și a înlesnit săvîrșirea vreunei fapte rele; asemenea și acel ce a dat unelte sau instrumenturi și acela ce a putut opri urmarea faptei și n-a voit a întîmpina și acel ce va dovedi că s-a împărtășit de ciștigul faptei, ori a luat mită sau a avut tocmală spre săvîrșirea faptei, cum și acel ce după săvîrșire a acoperit fapta criminală și a ajutat scăparea vinovatului". În consecință, Kogălniceanu cere condamnarea lui Epureanu ca făptaș de plastografie și ca inițiatorul acestei fapte. Totuși, nu știm din ce motive — probabil că altele decît cele înfățișate la proces — Epureanu a rămas achitat ³⁴⁾.

În trecut conta foarte mult originea neamului. Dacă cineva dovedea obîrșia nobilă a familiei sale, parvenea mai ușor în viață. Problema se punea și pentru domnii care nu se trăgeau din os domnesc.

Se cunoaște în ce împrejurări ajunsese domn al Moldovei, Despot Vodă. Originea lui era obscură. Dat fiind că încă de mult acesta nutrea gînduri de domnie, și-a plămuit un arbore genealogic pe cînd era în Germania. A reușit să inducă în eroare, deoarece știm că acest arbore i-a fost legalizat de către Cancelaria imperială germană. Despot intenționa să demonstreze, prin această genealogie, că se coboară din Heraclides Tliptocemus, cel pomenit în Iliada ³⁵⁾.

Cărturarul domn Dimitrie Cantemir era și el de origine modestă. Dat fiind mentalitatea epocii, domnul s-a gîndit că e necesar să mistifice descendența sa. Astfel el susținea că neamurile sale au fost tătari veniți în timpul lui Ștefan cel Mare, iar apoi creștinați ³⁶⁾, ba preciza că acești strămoși se coborau din Timur-Lenk ³⁷⁾. T. S. Bayer, un german stabilit în Rusia, profesorul lui Antioh Cantemir, prelucrînd biografia lui Constantin Cantemir, a întocmit o genealogie pe care o începea cu Tamerlan și o sfîrșea cu Dimitrie Cantemir ³⁸⁾.

Intr-adevăr, numele lui Cantemir este tătărăsc, luat de strămoșii domnului de la un oștan tatar de la începutul sec. al XVII-lea, contra căruia au luptat locuitorii din Fălciu ³⁹⁾.

În altă lucrare de circulație europeană „Descrierea Moldovei”, învățatul domn, vrînd să demonstreze că înaintașii săi au obținut titluri de boierie și proprietăți de la Ștefan cel Mare, pomenește de un privilegiu pe care îl publică în întregime, dat de acest domn lui Teodor Cantemir, prin care i se dăruiesc, în urma vitejiei și credinței arătate în lupta cu turcii și cu tătarii, proprietăți în ținutul Fălciu ⁴⁰⁾. Din păcate acest privilegiu s-a dovedit a fi un fals ⁴¹⁾.

³⁴⁾ Ibidem, f. 164—165.

³⁵⁾ Hans Petri, *Relațiunile lui Iakobus Basillus Heraclides zis Despot Vodă*, în „Ac. Rom. sec. ist.”, ser. III, t. VIII, nr. 1, Buc., 1927, p. 8.

³⁶⁾ D. Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir*, trad. R. Albală, p. 1.

³⁷⁾ Ibidem, *Istoria imperiului otoman*, trad. de I. Hodoș, vol. II, p. 539.

³⁸⁾ P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, Viața și opera*, Buc., 1958, p. 27.

³⁹⁾ Sever Zotta, *Despre neamul Cantemireștilor*, Iași, 1930, p. 8.

⁴⁰⁾ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, trad. de G. Pascu, Buc., 1923, p. 131—132.

⁴¹⁾ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 28.

Cele mai multe falsificări de titluri de boierie, le constatăm în sec. al XIX-lea. Așa se explică și multe măsuri luate de autorități. Astfel, la 29 sept. 1828, Vistieria dă poruncă ca atunci când se va face verificarea titlurilor să se procedeze cu multă băgare de seamă, recomandând că „acei ce vor voi a intra în rânduiala treptei mazilești, ruptășești și rupte a Vistieriei, să aducă adevărate documenturi prin care să dovedească că sint drepti feciori de mazili și în lipsă de alte documenturi, pot să aducă și mărturii, numai de la mazili și alte neamuri ale lor...”. Pentru a nu se prezenta acte false, în sus-arătata poruncă se preciza ca documentele să fie minuțios cercetate iar apoi întărite „că sint adevărate, iar nu date pe mită, căci niște asemenea hirtii, dovedindu-se rele și mincinoase, apoi atît cei care vor face, cît și marturii lor, vor plăti gloabă în folosul Cutiei Milelor, cite 150 lei de om...”⁴²⁾.

Aceste măsuri nu și-au atins scopul, deoarece acest gen de falsificate a continuat. În rîndurile ce urmează ne vom opri mai mult asupra unui proces de plastografie intentat lui N. Caraiman și C. Antoniu, descoperiți cu o serie întregă de pitace de boierie false. Cercetînd interogatoriile luate acuzaților și martorilor putem reconstitui această acțiune de fals.

Din interogatoriul din 5 februarie 1825 luat lui Iordachi Joian, aflăm că la acesta a venit acasă un Săndulachi Florea care i-a arătat un pitac de boierie cu loc liber pentru nume spunîndu-i că poate să-l vîndă oricui pe 10 galbeni. Acesta și-a cumpărat pitacul și și-a trecut în locul gol rangul de comis. El a declarat că, în calitate de comis, a iscălit în zăpisul de cumpărare a țiganilor de la cnezul Cantacuzino, precum și la cumpărarea spaltului cărților de joc în Botoșani⁴³⁾.

Acest Săndulache Florea era un alt complice a lui N. Caraiman. Locuia în Botoșani și avea misiunea să plaseze pitacele false, pentru care primea o anumită sumă⁴⁴⁾. De asemenea și un Iordachi Carali fusese prins de către Isprăvnicia Botoșani cu un pitac fals de aceeași proveniență⁴⁵⁾.

Cum se obișnuia pe atunci, Curtea criminalicească l-a dus pe N. Caraiman la Mitropolie ca să facă „mărturisirea duhovnicescă”. Cu această ocazie, acuzatul a recunoscut că a scris pitace false, iar pecetea a furat-o din pivnița lui C. Antoniu, care o ținea dosită sub o piatră⁴⁶⁾.

Interesant este și interogatoriul luat lui Antoniu Blanar la 8 februarie 1835. La început acesta neagă că l-ar fi știut pe Caraiman ca plastograf, deși erau probe evidente în acest sens. Antoniu venise la acuzat cu o carte domnească de polcovnic ca să-i scoată o copie dar scrisă cu altă mină și fără a se menționa că este copie. După un interval de zile Antoniu îi restituie cartea deoarece a observat că pecetea era numai lipită.

Venind acesta din urmă la Caraiman, i-a arătat copia de pe cartea domnească ce avea acum pecete domnească și iscălituri. Antoniu a declarat că la Podul Lung locuia un oarecare logofăt Vasile care imita orice fel de

⁴²⁾ Arh. St. Iași, Tr. 265, op. I, 290, dos. 10, f. 117.

⁴³⁾ Ibidem, Tr. 824, op. 241, dos. 187, f. 17.

⁴⁴⁾ Ibidem, dos. 188, f. 52, 54, 56, 61, 65, 85, 87, 91, 93, 103, 107, 113, 119, 121, 127, 139. S-a păstrat toată corespondența dintre Caraiman și Săndulache Florea. În acest dosar s-au anexat 21 pitace false, unele executate aproape artistic cu iscălitura lui Ioniță Sandu Sturza.

⁴⁵⁾ Ibidem, dos. 187, f. 25—26.

⁴⁶⁾ Ibidem, f. 136.

iscălituri în grecește și în moldovenește, iar pecetea o avea un Fotache ce locuia lângă Podul de lemn, făcută din aramă. Cu această pecete el a făcut un pitac de sărdărie unui privighetor de la ținutul Tutovei⁴⁷⁾.

Pentru scrierea acestor pitace, Caraiman l-a angajat pe un Alexandru Barov. Acesta primea găzduire, mîncare și plata pentru scrisul pitacelor. Cum proceda? Scria textul pe o coală albă mare, fără titlu și fără iscălituri.

Paharnicul Ioan Obreja l-a rugat și el pe Caraiman să-i facă niște pitace de boierie. Acesta i-a făcut trei pitace cu pecete lipită, din care unul l-a dat lui Costache Romano din Fălticeni. Textul pitacelor a fost copiat după pitacul stolnicului Ștefănachi Băț⁴⁸⁾.

Deși a tăgăduit la început orice acuzație, Caraiman a recunoscut vina. Regretăm că dosarul de judecată are file lipsă la urmă, așa că nu cunoaștem cum a fost soluționat cazul; probabil că a fost condamnat la exil la vreo mănăstire.

Pe Mihai Sturza începuse să-l preocupe originea neamului său încă înainte de a fi devenit domnul Moldovei. În anul 1813, tatăl său Grigoraș plecînd la băile Mehadia a cunoscut pe contele Alexis de Bethlen, care era scăpătat și se ocupa cu fabricarea de genealogii⁴⁹⁾. În cursul aceluiași an, Bethlen îi scrie lui Sturza că poate să-i furnizeze documente în legătură cu obîrșia strămoșilor săi⁵⁰⁾. Dar planul s-a pus în aplicare abia cînd Sturza a devenit domn.

La 9 mai 1840, domnul dădea un ofis prin care însărcina pe D. Sturza să formeze un comitet compus din vornicul Costache Sturza, Gh. Asachi, arhivist al Statului, vornicul I. Neculce și vistiernicul Al. Sturza, care să cerceteze documentele necesare în vederea alcătuirii arborelui genealogic al familiei Sturza⁵¹⁾.

Comitetul îl însărcinează pe Petru Cîmpeanu să plece în Transilvania și Ungaria, pentru a culege date și material documentar necesar alcătuirii unei astfel de lucrări⁵²⁾.

Zvonindu-se în Transilvania că M. Sturza este în căutare de documente pentru alcătuirea arborelui genealogic al familiei sale, doi nemeși, frații Boer, au găsit prilej să se îmbogățească. Ei posedau copia unui uric de la Vlad Dracu, care în acel timp stăpînea părțile Făgărașului. Prin acest uric i se întărea unui membru al lor, stăpînirea peste niște posesiuni.

Aceștia au obținut o copie legalizată avînd grijă să lase un spațiu liber lângă titlul domnului Ion Vlad, unde au adăugat apoi numele de Sturza. Sub această formă frații Boer au prezentat documentul, care a fost luat drept autentic⁵³⁾.

⁴⁷⁾ Ibidem, f. 55—56.

⁴⁸⁾ Ibidem, f. 33, 38, 65—72; dos. 188, f. 3—4.

⁴⁹⁾ R. Rosetti, *Amintiri*, vol. I, Iași, p. 231.

⁵⁰⁾ Arh. St. Iași, Mss. nr. 65 (Condica scheiană), f. 20—21.

⁵¹⁾ Ibidem, f. 1—2; ofisul a fost publicat de Alex. A. C. Sturdza în „*Règne de Michel Sturdza*”, Paris, 1907, p. 175—176.

⁵²⁾ Ibidem, f. 37—38.

⁵³⁾ R. Rosetti, *op. cit.*, p. 232—233.

La 5 martie 1842, Comitetul înainta către domn o anafora⁵⁴⁾, în care se arătau documentele pe baza cărora s-a alcătuit arborele genealogic⁵⁵⁾. În cursul aceluiași an Obșteasca Adunare îl declară autentic⁵⁶⁾, fiind întărit prin hrisovul domnesc.

Costache Boldur dorea numaidecît să demonstreze noblețea familiei sale. În 1842, el chemă în satul său, Băsești din ținutul Fălciu, pe Iordachi Mălinescu, ca să alcătuiască spița neamului său. Acesta o începe cu Boldur, vornicul lui Ștefan cel Mare⁵⁷⁾. Spița astfel ticluită, fu tipărită de Gh. Bariț la Brașov în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”⁵⁸⁾.

Genurile falsurilor sînt foarte variate. Găsim de pildă falsuri rezultate din invidie și răzbunare. Pe acestea le găsim mai bine ilustrate în Țara Românească. În Moldova vom pomeni numai un singur caz.

Dimitrie Cantemir ne povestește că Dim. Cantacuzino a plăsmuit un arzmahzar — ca din partea boierilor moldoveni — aplicînd peceți false, adresat seraschierului turc, prin care aceștia se plîngeau contra lui Constantin Cantemir Vodă cum că domnul n-ar urma poruncile sultanului, fiind și trădător. După cercetările de rigoare, seraschierul a descoperit falsul și astfel ideea de răzbunare a făptuitorului nu și-a ajuns scopul⁵⁹⁾.

Se cunosc o serie întreagă de modalități de falsificare a actelor.

Una din acestea o constituie *radierea sau adăugarea unor cuvinte în texte originale*.

Textele în care s-au constatat unele alterări, fie prin radierea unor cuvinte, fie prin adăugarea altor elemente, în funcție de interesul plăsmuitorului sînt considerate falsuri parțiale. Să urmărim cîteva cazuri :

Gligorie, mare vornic, judecătorul procesului dintre diacul Bogdan și Malai, ce a avut loc la 24 noiembrie 1598, a observat că în loc de leatul 7105 s-a scris 7104⁶⁰⁾. De asemenea, mai putem semnală o răzătură și în documentul din 6 februarie 1615, în care s-au trecut cîteva nume de locuitori și sate⁶¹⁾.

Într-o mărturie din 22 iunie 1813, dată în pricina dintre Const. Balș și un locuitor de la Șarul Dornei și Păltiniș pentru niște curățuri s-au observat unele cuvinte rase și înlocuite cu altele⁶²⁾.

La 26 februarie 1827 s-au judecat în Divanul Domnesc Nistor Maxim cu Vasile Galiță și alții pentru părți din moșia Moteșeni în ținutul Tecuci. Primii au înfățișat în sprijinul lor zapisul din 2 februarie 1685. Acesta a prezentat suspiciune de fals la proces, deoarece pe verso-ul actului găsim următoarea mențiune : „acest zapis a ieșit subpt aceea scriere, a iscălit și s-a prepus a fi mai fost ceva scris, că adică a ieșit rău, s-a răsuflat ; și jăluitorii,

⁵⁴⁾ Arh. St. Iași, Mss. nr. 65, f. 2—6 ; anafora a fost publicată de Alex. A. C. Sturza în „*Règne de Michel Sturza*”, p. 176—178.

⁵⁵⁾ Ibidem, Documente CCCXL/43.

⁵⁶⁾ Ibidem, Mss. nr. 65, f. 7.

⁵⁷⁾ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, p. 40.

⁵⁸⁾ Ibidem, *Ispisoace și zapise*, vol. V, p. LXXIII.

⁵⁹⁾ D. Cantemir *Viața lui Constantin Cantemir*, trad. de R. Albala, Buc., 1960, p. 51.

⁶⁰⁾ „Doc. Ist. Rom.”, veac. XVI, A. Moldova, vol. IV, p. 239 (nr. 293).

⁶¹⁾ Ibidem, vol. III, p. 240 (nr. 9).

⁶²⁾ Arh. St. Iași, Cond. lit. K, nr. 375, f. 70—77.

ori neamul lor, ținându-l la dînșii, au ras ce lipsește precum și hîrtia în sfîrșitul aceluia cuvînt, s-a văzut subțietă, unde i s-a prepus ras..."⁶³).

Vom trece acum în revistă cîteva cazuri în care la textele autentice s-au adăugat anumite cuvinte. Astfel, în documentul cu data incertă de 1608—1609 se vede clar că acolo unde era scris „pre locul Coțămăneștilor” s-au adăugat în sec. al XVIII-lea cuvintele „gîrla Bălții”⁶⁴).

În sfîrșit, mai putem menționa un caz: la pricina de judecată din 27 februarie 1813, dintre Zmaranda și Mihai Iani cu Iordachi Bașotă, s-a înfățișat o diată, care s-a dovedit a fi falsă, din pricină că Mihai Iani și-a adăugat numele pentru a fi și el clironom⁶⁵).

Avem cazuri cînd documentul autentic este complet ras, lăsîndu-se numai semnele de validare, scriîndu-se un text anumit. Așa este documentul din 3 februarie 1455, prin care Alexandru Vodă întărește mănăstirii Neamț moșia din jurul ei cu muntele Neamțul⁶⁶). De asemenea, călugării de la mănăstirea Bistrița au falsificat în întregime documentul din 11 decembrie 1611, prin care Ștefan Tomșa, domnul Moldovei, întărește mănăstirii poienile Biserica, Cîrnul și Bicazul⁶⁷).

Merită o atenție specială mărturia unui plastograf, dată în fața lui Pătrașcu Ciolpan, prin care se arată cum acesta a falsificat un document. Iată ce se spune: „Dăm știre cu această scrisoare a noastră și cu toată credința noastră, cum au mărturisit înaintea noastră diaconul Bilăi ot trăg Schei, însuși cu gura sa, cum cînd a fost ucenic la Niculai, egumen din mănăstirea Bistrița, l-a învățat Neculai egumenul și cu nești meșteșugari diavolești, *de l-a ras pe spre tot și l-a scris viclean* (s. n.) de la Pătru Vodă cel Bătrîn și au pus într-însul și hotarul mănăstirii Bisericanilor...”⁶⁸).

Evident, sînt cazuri destul de frecvente și de *falsificări de iscălituri* dar de importanță minoră, astfel că ne vom rezuma aici să pomenim doar documentul din 7 decembrie 1610, în care iscălitura lui Nistor Ureche nu este autentică⁶⁹).

Pecetea a constituit de-a lungul timpului elementul esențial în dovedirea autenticității unui act. Cînd acestuia îi lipsește pecetea, devenea inoperant și era necesară reînnoirea lui⁷⁰). Această condiție o găsim legiferată în Harmenopol care în art. 279 din culegerea sa de legi prevedea următoarele: „dacă cineva înfățișează documentul cuiva fără pecete, o astfel de arătare nu se primește”⁷¹).

În majoritatea cazurilor, actele false erau prevăzute cu peceți false, cu excepția celor cărora li se atașau peceți autentice. Acest lucru se întîmpla

⁶³) Ibidem, nr. 346, f. 3—16.

⁶⁴) „Doc. Ist. Rom.”, veac. XVII, A. Moldova, vol. II, p. 164—165 (nr. 213).

⁶⁵) Arh. St. Iași, Condicta lit. K, nr. 375, f. 77—79.

⁶⁶) „Doc. Ist. Rom.”, veac. XIV—XV, A. Moldova, vol. I, p. 417—418 (nr. 8); vezi și V. Pirvan, *Alexandrel Vodă și Bogdan Vodă*, Buc., 1904, p. 78—79.

⁶⁷) Ibidem, vol. III, p. 233—234 (nr. 2).

⁶⁸) N. Iorga, *Anciens documents de droit roumain*, vol. II, Buc., 1931, p. 292—293.

⁶⁹) „Doc. Ist. Rom.”, veac. XVII, A. Moldova, vol. II, p. 345—346 (nr. 4).

⁷⁰) A. Sacerdoțeanu, *Acte fără pecete*, în Hrisovul I, 1941, p. 246.

⁷¹) Const. Harmenopulos, *Manualul legilor...*, trad. I, Peretz, Buc., 1921, p. 72.

mai rar, deoarece șnurul care lega pecetea de document era greu de desfăcut⁷²⁾.

Damian P. Bogdan, într-un articol documentar, a demonstrat că matricea peceții mari a documentului din 28 iunie 1411 este faslă⁷³⁾. De asemenea, pecețile de la documentele din 28 mai, 25 septembrie și 26 octombrie 1470 sînt contrafăcute⁷⁴⁾.

La Arhivele Statului din Iași se păstrează numeroase dosare de la judecătorii ținutale, cu procese intentate falsificatorilor de peceți.

Din raportul Isprăvniceii Tecuci, trimis la 26 februarie 1836, Departamentului Trebilor Dinlăuntru, aflăm că un Coste Strătilă din satul Giugănești, ținutul Tecuci, a plastografiat o serie de acte, întrebuițind peceți false, fabricate de către lăcătușul Neculai Pușcaș⁷⁵⁾.

La interogatoriul din 4 august 1839, luat lui Toader Ghiniță din satul Bălăneasa, ținutul Bacău, acuzat de plastografia unei peceți, acesta declară, printre altele, că lucra cu un lipovan Ivan la tăiatul lemnului din pădure. La un moment dat a observat că în timpul lucrului tot „se duce într-o lature prin pădure și ce va fi făcut nu știu și mai pe urmă, fiindcă de cîte ori mergem la lemne, el totdeauna urma asămînea ; i-am zis de ce să tot duce într-o parte și să vină și să taie și el lemne, după care mi-a arătat întru o cărămidă tornat niște plumbu, care era închipuit ca o pecete...”⁷⁶⁾.

Acuzați de falsificări de peceți au fost și Ioniță Andrei și Ioan Băciu, deoarece au plastografiat niște răvașe de drum aplicînd peceți confecționate de ei, purtînd numele satelor Brehoaia și Hulturul⁷⁷⁾.

La 14 iulie 1855, comandantul companiei a II-a din închisoarea Botoșani raporta cum a fost prins D. Maftעי din satul Comarna, ținutul Iași, în timp ce făcea două peceți în cretă pe numele satului Deleni din ținutul Botoșani⁷⁸⁾. În anul următor, Departamentul Trebilor Dinlăuntru este înștiințat de Isprăvnicia Vaslui că crișmarul din satul Trestiana a găsit o pecete săpată în cretă pe numele satului Șerbești — Răzeși din ținutul Roman⁷⁹⁾.

S-a dovedit că una din metodele cele mai răspîndite pentru comiterea falsurilor era fabricarea unui tipar, după amprenta peceții autentice sau cu ajutorul unui mular, ori pur și simplu se grava tiparul după amprenta originală⁸⁰⁾.

Am arătat mai sus că desprinderea de peceți atîrnate la actele autentice și aplicarea lor la actele false era o operațiune dificilă. Totuși, putem menționa cîteva cazuri.

⁷²⁾ E. Virtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Romînești*, în „Doc. ist. Rom.“, Introducere, vol. II, p. 333—334.

⁷³⁾ D. P. Bogdan, *O străveche matrice de pecete romînească*, în „Studii și materiale de istorie medic“, vol. I, Buc., 1956, p. 263.

⁷⁴⁾ I. Bogdan, „*Doc. false atribuite lui Ștefan cel Mare*“, în *Bul. Com. Ist. a Rom.*, vol. I, Buc. 1915, p. 131—136.

⁷⁵⁾ *Arh. St. Iași*, Tr. 669, op. 737, dos. 218, f. 2.

⁷⁶⁾ *Ibidem*, Tr. 709, op. 791, dos. 220, f. 11—12. La dosar este anexată pecetea falsă.

⁷⁷⁾ *Ibidem*, dos. 223, f. 17.

⁷⁸⁾ *Ibidem*, Tr. 1772, op. 2020, dos. 34788, f. 1.

⁷⁹⁾ *Ibidem*, dos. 35200, f. 1.

⁸⁰⁾ S. Jakó, *Sigilografia cu referire la Transilvania*, în „Doc. Ist. Rom.“, Introducere, vol. II, p. 572.

Documentul din 9 martie 1479, prin care Ștefan cel Mare dăruiește lui Avram Frîncul satul Podeleni din ținutul Neamț, este un fals grosolan; în schimb pecetea este autentică⁸¹). Tot astfel, la documentul fals din 24 aprilie 1520, s-a atașat o pecete de la un act dat de Ștefan cel Mare⁸²).

Mai există un procedeu: cel interesat în comiterea falsului vorbea cu unul din slujbașii cancelariei domnești să-i pună la dispoziție un pergament alb dar sigilat, pe care urma să se scrie un text cu caracter dolosiv⁸³).

În procesul ce s-a ivit în 1803 între mănăstirea Precista din Tg. Ocniș și niște răzeși pentru părți de moșii, aceștia din urmă au scos „spre dovadă un terfelog în chip de zăpis, fără velet și neiscălit de nime, făcut despre partea Condrii vameș... care arătându-l a dat prepus a nu fi adevărul, fiind dată pecete streină și lipită...”⁸⁴).

Dar cele mai multe abuzuri se făceau cu pecețile sătești. Acestea erau aplicate fie pe hîrtie albă, fie pe răvașe de drum. Astfel de falsuri se făceau de către cei care intenționau să fure vite și cai pe care apoi îi vindeau peste hotar prin contrabandă. De exemplu, Tribunalul criminalicesc judeca la 3 aprilie 1839 pe Grigore Munteanu, slujitorul Poliției, care a aplicat pecetea instituției pe niște răvașe de drum⁸⁵).

Mai era posibil și un alt caz: secretarul comunal supunea vornicului satului o hîrtie spre sigilare cu un alt cuprins decît cel legal, profitînd de faptul că unii din vornici nu știau carte⁸⁶).

Alt gen de falsuri era aplicarea de peceți autentice pe hîrtii albe. Menționăm doar cîteva din nenumăratele cazuri găsite în fondurile judecătorești.

La Ion Baciul s-au găsit două hîrtii albe sub formă de răvașe. Pe una era aplicată pecetea satului Brehoia, iar pe cealaltă pecetea satului Pechea⁸⁷). La locuitorii Barbălată și Iancu Zaharia s-au descoperit hîrtii albe pecet-luite⁸⁸).

Tribunalul criminalicesc a judecat la 11 martie 1847 pe N(ec) Popovici din satul Iacobenii, ținutul Iași, care aplicase peceți sătești pe hîrtii albe. Acesta era în complicitate cu Gavril sin Manoli, cu care intenționa să fure cai de la locuitori⁸⁹). În același an, a fost prins Constantin Brașovanul cu 10 hîrtii nescrise cu pecețile satelor Hadîmbu și Drăgușeni⁹⁰).

Așa se explică de ce în fondurile judecătorești de la Arhivele Statului din Iași găsim o serie de dosare cu pierdere de peceți, care erau de fapt furturi, cu scopul de a aplica aceste peceți pe diferite acte. Astfel, Isprăvnicia ținutului Bacău raportează Departamentului Dinlăuntru că în timp ce registratorul a lipsit de la birou i-a dispărut pecetea. După cercetările care

⁸¹) „Doc. Ist. Rom.”, veac. XV, A. Moldova, vol. II, p. 315—316 (nr. 1).

⁸²) Ibidem, veac. XVI, vol. I, p. 595—596 (nr. 2).

⁸³) E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 393.

⁸⁴) Arh. St. Iași, Condica lit. K, nr. 370, f. 52—53.

⁸⁵) Ibidem, Tr. 669, op. 737, dos. 239, f. 35.

⁸⁶) N. Grămadă, *Vechile peceți sătești bucovinene, în Codrul Cosminului*, XII (1939), p. 228—229.

⁸⁷) Arh. St. Iași, Tr. 709, op. 791, dos. 223, f. 127—132.

⁸⁸) Ibidem, dos. 222, f. 1.

⁸⁹) Ibidem, Tr. 1729, op. 1963, dos. 38, f. 29.

⁹⁰) Ibidem, Tr. 1730, op. 1964, dos. 130, f. 8—9.

au durat cîteva zile a fost găsită ascunsă sub o ladă în cancelarie. Probabil că a fost furată de către un cinovnic al Isprăvniciei cu scop fraudulos⁹¹⁾.

Foarte frecvente sînt și cazurile de falsificări de acte în cancelarii. Aici acțiunea de plastografiere se făcea prin complicitate directă cu funcționarii, care primeau în schimb mită. Nu putem preciza dacă la numirea scriitorilor în cancelarii li se impunea obligația de a nu comite nici un fals în acte⁹²⁾.

Mai este și un alt aspect al problemei. Se puteau face falsificări în cancelarii prin inducerea în eroare a slujbașilor de acolo, mai ales că puțini aveau pregătirea necesară; un exemplu grăitor este cazul de mai jos:

La 17 mai 1833, Isprăvnicia Hîrlău raporta Vistieriei că paharnicul N. Romano, fost arendaș de moșii „uneltind chipuri viclene a înșelat pe un scriitor al cancelariei, nevrednic fiind, și a ras pe acel nume Vasile Jitariul, fiind din dreptii birniciei satului și a pus pe altul, un Ioan Dupu, om strein, argat al său și sărac de tot. Și fiindcă acel ce l-a ras din tăbliță a fost din numărul celor fără căpătai și s-a unit cu satul a plăti birul după poruncă, l-a șters și din tăblița trimisă din anul trecut de la cinstitul Sfat, l-a șters și din tăblița aflată în arhivă pentru regularizarea celor fără căpătii dați în unire cu satele”⁹³⁾.

La majoritatea legiuirilor, plastografia era considerată drept o crimă și sancționată ca atare. În rîndurile de mai jos vom prezenta cîteva texte de legi, nu numai din Moldova ci și din Țara Romînească, această pentru studiul comparativ.

Pravilele împărătești prevedeau la cartea 60, titlul 41, 72 următoarele: „Cel ce va face peceți plasti sau cel ce o va săpa, se supune la vina plastografii. Iar de va pîrî pe altcineva că i-au dat lui ace scrisoare plasti și-l va arăta, va fi slobod de vină”. Apoi „cînd se va dovedi vina plastografii și de au curs dintr-acea plastografie vreo mare stricăciune și păcătuire, să i se taie capul. Iar de nu se va fi făcut întocmai cum s-a zis, atunci să-l periorisască la un loc și acolo să-și petreacă viața închisoare” și în concluzie „osînda plastografului este izgonirea la un loc de unde să nu mai fie volnic a se strămuta și averea lui să se prade”⁹⁴⁾.

În sec. al XIX-lea, atît în Țara Romînească cît și în Moldova, în problema care ne interesează, legea devine mai puțin severă. Legiuirea Caragea, cap. 5 partea V-a cuprinde următoarele:

1) „Plastografi zicem celor ce fac scrisori mincinoase sau de tot sau în parte. De tot mincinoase scrisori sînt, în cît pecețile sau iscăliturile sînt mincinoase. În parte mincinoase sînt, în cîte cuvîntul celor scrise sau împreu-

⁹¹⁾ Ibidem, Tr. 1763, op. 2012, dos. 1891, f. 5.

⁹²⁾ N. Grămadă, *Cancelaria Domnească în Moldova pînă la domnia lui Const. Mavrocordat*, în „Codrul Cosminului”, IX (1935), p. 179.

⁹³⁾ Arh. St. Iași, Tr. 644, op. 708, dos. 462, f. 1—2.

⁹⁴⁾ Cunoscutul jurist Andronache Donici, prelucrînd aceste pravile, a redactat următorul text: „cei ce fac plastografii și mărturii mincinoase și cei ce vor lua bani spre a alcătui și a porni pîră mincinoasă și vicleană asupra nevinovaților și cei ce vor merge și vor adăugi în scrisori sau în dieti, să se surghiunească și luindu-se averea lor să se dea moștenitorilor lor”, cf. *Manualul Juridic al lui Andronachi Donici*, Buc., 1959, p. 144.

narea slovelor sau slovele sau numirile sau veleatu sau luna sau ziua sînt drese sau rase și în locul lor scrise altele”.

2) „Cîți fac iscălitura domnească sau pecetea, să li se taie mîna. Cîți dreg cuvinte ori slomniri, ori slove, ori numere, ori veleat, ori luna, ori ziua din scrisori domnești, să se osîndească la ocnă în soroc de 5 ani”.

3) „Cîți fac zapise mincinoase de datorii particulare să plătească îndoit de ceea ce era să cîștige cu zăpisiul lor mincinos”.

4) „Iar cîți vor arăta cărți mincinoase și se vor dovedi că nu le-au știut mincinoase aceea sînt nevinovați”⁹⁵⁾.

Observăm că în text se face o specificare clară a falsurilor integrale și parțiale. Sancțiunea cea mai severă (amputarea mîinii) se aplică numai pentru falsificarea iscăliturii sau peceții domnești.

În legiuirea de largă circulație din Moldova intitulată „Condica criminalicească” (1820—1826) plastografia era considerată faptă criminală. La Cap. al XVII-lea, § 253 se prevedeau următoarele :

1) „Cel ce va preface act domnesc sau judecătoresc cum și cel ce va face mincinoase iscălituri sau peceți, unul ca acesta după împrejurările faptei se va pedepsi, adică de va fi vinovat din cei proști, se va bate la poarta Curții domnești cu toiege și se va osîndi la groapa Ocnii pentru un an de zile, iar de va fi din cei mai de ispravă, înbrăcîndu-se în strae țărănești, se va trimite la mănăstire pentru un an de zile”.

2) „Cel ce va face minciunoase scrisori a particularnicilor sau va preface pe cele adevărate de deosebite glăsuiri, să se veghească cu o pedeapsă mai măsurată, adecă cu bătea și cu închidere de 6 luni”.

3) „Cel ce cu minciunoasă diată sau danie, sau alte scrisori mincinoase, vor amăgi judecata spre a se face nedreaptă hotărîre, unul ca acesta să se veghească cu pedeapsă hotărîită de tema al doilea. Pentru aceștia mai sus arătați pe lîngă celelalte, să se scrie și în condica șireților”.

4) „Cînd cineva cu minciunoase arătări și scrisori, vor îndupleca pe altul ca să facă învoială cu dînsul, unul ca acesta să plătească toată paguba ce s-ar întîmpla grăbindu-se și cu dare la Cutia milelor”⁹⁶⁾.

Din analiza acestor legiuiri constatăm că dacă în perioada feudalismului timpuriu și dezvoltat legile erau mai aspre, sancțiunile prevăzînd pedeapsa cu moartea sau mutilarea, apoi în perioada destrămării feudalismului, sancțiunile sînt mai mici, ele reducîndu-se la pedepse corporale, prijașii de libertate și amenzi.

Legiuitorii au redactat aceste texte de legi de pe pozițiile de clasă. De aceea (și aceasta se vede clar în special în Condica criminalicească) sancțiunile diferă pentru aceeași faptă în funcție de rangul social ocupat de vinovat. Cei „proști” suferă o pedeapsă mai severă, pe cînd cei „mai de ispravă” sînt sancționați ușor. Erau supuși la cea mai rușinoasă „umilnță” : să fie îmbrăcați în straie țărănești.

Dar legea singură nu era capabilă să stăvilească amploarea ce o luaseră plastografiile. În consecință, s-a încercat înlăturarea lor prin anumite mă

⁹⁵⁾ Acad. R.P.R., *Legiuirea Caragea*, ed. critică, Buc., 1955, p. 144—146.

⁹⁶⁾ St. Gr. Berechet, *Condica criminalistică cu procedura ei din Moldova*, 1928, p. 50—51.

suri preventive ce trebuiau luate de către autorități. Este interesant să le urmărim.

La 13 decembrie 1585, Petru Șchiopul întărește nepoților lui, Oancea și Ilea, satele Gocimani și Birjoveni. La sfârșitul actului se prevedea că dacă „cineva ar dori să-și facă după ele oarecare privilegii cu înșelăciune, să nu se creadă niciodată în veci înaintea acestei cărți a noastre...”⁹⁷⁾.

Prin reforma lui Mavrocordat din 1741, care pe lângă altele prevedea și introducerea condicilor la instituțiile emițătoare de acte, s-a căutat o preîntâmpinare a plastografiilor⁹⁸⁾.

Tot ca o măsură preventivă apar în sec. al XIX-lea așa-numitele sigilii împărțite. Pentru a nu se comite abuzuri, sigiliul era tăiat în două părți egale, fiind împărțit la două persoane. Într-un document din 7 iulie 1814 de la Șcarlat Calimachi se menționează că pecetea nu va fi pusă pe nici o scrisoare fără știrea fruntașilor târgului Petrei și fără iscălitura lor, contrar, actul nu va fi considerat autentic⁹⁹⁾.

Furturile de vite practicate pe scară largă determinau și furturile pecetilor sătești în vederea ștampilării răvașelor de drum. Pentru evitarea acestora, Așezământul din 1840, prevedea ca o parte din pecete să stea la proprietarul moșiei satului sau la arendaș și cealaltă la unul din paznici¹⁰⁰⁾.

S-au luat măsuri și în ceea ce privește problema documentelor prezentate la procese, printre care unele erau copii. În acest sens, Logofeția Dreptății dă ordin tuturor judecătorilor să nu mai legalizeze copii făcute de pe acte rase, întocmite cu adăugiri de cuvinte printre rînduri, deci de pe acte suspecte¹⁰¹⁾.

Considerăm că nu putem încheia acest capitol fără a cerceta cum se aplicau sancțiunile, dacă acestea erau aplicate în spiritul pravilei sau la bunul plac etc.

În materie penală, dacă ne-am rezuma numai la sancțiunile prevăzute în pravile, am ajunge la concluzii eronate. La sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, în ceea ce privește procesele, hotărîrea domnului era suverană. Boierii din Divan înaintau domnului un raport în care sugerau sancțiunile ce trebuiau aplicate în conformitate cu prevederile legii. Raportul se încheie de obicei cu fraza devenită stereotipă: „...iar hotărîrea cea desăvîrșită rămîne la voia mării tale...” Domnul avea latitudinea să schimbe sancțiunea după bunul său plac. Deci, adevărata pedeapsă care se aplica vinovatului era cea prevăzută în hotărîrea domnească și nu în raportul boierilor¹⁰²⁾.

⁹⁷⁾ „Doc. Ist. Rom.”, veac. XVI, A. Moldova, vol. III, p. 297 (nr. 363).

⁹⁸⁾ I. Minea, *Reforma lui Const. vodă Mavrocordat*, în „Cerc. Ist.”, an II—III, Iași, 1927, p. 174—175; Gh. Ungureanu, *Contribuții la cunoașterea arhivelor moldovenești pînă la Reg. Organic*, în „Rev. Arh.”, vol. III, nr. 6—7, p. 64—65, 70; *Arhivele Statului, 125 de ani de activitate*, (1831—1956), Buc., 1957, p. 21.

⁹⁹⁾ V. A. Urechea, *Sigiliul târgului Petrei*, extr. din An. Ac. Rom., sec. II, t. X, mem. sect. ist. Buc. 1889, p. 9.

¹⁰⁰⁾ *Manual administrativ*, t. II, p. 666.

¹⁰¹⁾ Șcarlat Pastia, *Codul judiciar pentru tribunalele din Moldova*, Iași, 1862, p. 539.

¹⁰²⁾ Gh. Ungureanu, *Pedeapsele în Moldova, la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*, Iași, 1931, p. 1—2.

În Transilvania falsul era considerat o vină a necredinței fiind pedepsit cu moartea sau cu confiscarea averii. Ștefan, diacul Conventului Cluj—Mănăstur a fost condamnat la ardere pe rug de către Ladislau de Lasoncz, voevodul Transilvaniei¹⁰³).

Și în Țara Românească întâlnim cazuri de pronunțări a pedepsei capitale, sau mutilarea.

În 1575 Alexandru Mircea vodă întărește lui Necula părți de moșie în Racovița și Țigani. În cursul judecății s-a descoperit o carte domnească falsificată de Bratul „...apoi a rămas Bratul de vină, cît să i se piarză capul și am dat domnia mea Neculii logofăt să-i scoată ochii”. Pină la urmă pedeapsa nu s-a aplicat, deoarece părțile s-au împăcat¹⁰⁴).

Mihnea Turcitul vodă întărește banului Apostol și altora, la 13 aprilie 1581, moșia lui Sărbu Șchiopul. Aceștia se judecaseră în timpul unei domnii anterioare cu Monea care prezentase o „carte mincinoasă”. Domnul de atunci „a vrut să facă mare urgie, iar mai pe urmă s-a milostivit domnia sa de a iertat capul Monii și a rămas Monea de lege dinaintea domniei sale...”¹⁰⁵).

Același domn întărește la 22 octombrie 1585 lui Ilie, Dumitru, Marcu și Radu o ocină la coasta Riului. Din document aflăm că „în zilele lui Mircea vodă ei au avut pîră cu Bălan, pentru că a scos Bălan o carte rea și înșelătoare, înaintea lui Mircea voevod... Astfel a stat Bălan să-și pună capul. Iar întru aceea domnie a lui i-a iertat capul pentru voia lui Barbu spătar și a lui Stănilă clucer”¹⁰⁶).

Deci aici sentințele de condamnare la moarte s-au pronunțat numai, dar nu s-au executat din diferite motive. În Moldova pedepsele erau mult mai ușoare și mai variate.

Alexandru Lăpușeanu întărește în 1554 lui Ion Topor și neamurilor sale satul Toporăști pe Rahova. Se hotărăște ca nimeni din neamul Bija să nu aibă pretenție, deoarece „privilegiile lui Bija au fost strîmbe și le-a tăiat unchiul domniei mele, Petru voevod”¹⁰⁷).

În anul 1649 Vasile Lupu întărește urmașilor vornicului Moțoc, o parte din satul Movileni. La judecata pe care au avut-o cu neamul Pătrășcăneștilor, aceștia din urmă au înfățișat un zăpis falsificat, deoarece i se adăugase numai numele satului Movileni ; Domnul poruncește să se șteargă din document satul Movileni¹⁰⁸).

Acestea sînt cele mai ușoare pedepse. Mai mult, falsificatorii nu aveau nimic de suferit în ceea ce privește persoana lor. Pedeapsa consta în anularea falsificatelor. În primul caz — fiind vorba de un fals integral — se rupe actul. În al doilea caz — fiind vorba de un fals parțial — se taie numai numele satului Movileni.

¹⁰³) Fr. Pall, *Diplomatica latină cu referire la Transilvania*, în „Doc. Ist. Rom.”, Introducere, vol. II, p. 316.

¹⁰⁴) „Doc. Ist. Rom.”, veac. XVI, Țara Românească, vol. IV, p. 165—169 (nr. 168).

¹⁰⁵) Ibidem, vol. V, p. 16—18 (nr. 18).

¹⁰⁶) Ibidem, p. 214—215 (nr. 225).

¹⁰⁷) Ibidem, veac. XVI, A. Moldova, vol. II, p. 42—43 (nr. 43).

¹⁰⁸) Arh. St. Iași, Documente CCCXI/23.

Spre sfârșitul sec. al XVIII-lea, pe lângă alte sancțiuni, se prevedea și înscrierea plastografilor în „condica șireșilor”. Aceasta a fost înființată de Alex. Mavrocordat, domnul Moldovei, la 1 mai 1786. Această condică va fi ținută la Divan.

Acest lucru se face cu scopul ca ei „să fie cunoscuți și știuți de șireși, să nu li se mai dea ascultare, jalobii lor și zisălor lor, sau vreo mărturie de vor da pentru orice, la care și un jurământ, în samă să nu să ție, ci de-apurure să se socotească ca niște oameni de prisosit vicleni și șărăți și întocma ca tâlharii...”¹⁰⁹).

Este lesne de înțeles că această condică urmărea mai mult un scop practic. Cei prinși cu astfel de delikte sînt cunoscuți de instanțele judecătorești precum și de alte autorități, încît nu li se mai acordă nici un fel de încredere. Regretăm că pînă în prezent nu ne-a parvenit nici un exemplar de astfel de condică.

În procesul dintre Maria Panaitoae și clironomul pah. Panaite, acesta din urmă a prezentat o hotarnică care, după cercetare în Divan, s-a dovedit „greșită și neadeverată, a rămas răsuflată, întocma ca o hîrtie albă”¹¹⁰).

Același caz îl constatăm și la pricina de judecată dintre răzeșii moșiei Luncani, ținutul Bacău, diaconul Toader Căruntul, Ion Luncan, Gheorghe Stratulat. O parte din ei au stăpînit niște locuri în baza unui „zapis mincinos și iconomicos”. Nu se ia nici o măsură contra vinovaților, numai zăpîsul cu pricina e dat ca răsuflat¹¹¹).

O dată cu aplicarea condiții criminalicești, sancțiunile erau și mai variate. În jurnalul încheiat la 2 aprilie 1839 de către Tribunalul criminalicesc se arăta că Grigore Munteanu slujitorul Poliției a pus pecetea Poliției pe niște răvașe de drum și pe cîteva hîrtii albe. Instanța hotărăște să fie pedepsit cu 10 lovituri de bice și apoi să fie lăsat liber sub cheazășie că nu va mai face astfel de fapte¹¹²).

În aceeași instanță, la 7 februarie 1840, a fost judecat Toader Ghiniță pentru faptul că a făcut o pecete falsă de plumb. În jurnalul încheiat se hotărăște ca vinovatului să i se aplice 30 lovituri de bici pe ulițele orașului și pe timp de 3 luni să fie dat la „muncile publice”¹¹³).

Dascălul Ioniță Andrei și Ioan Baciul, locuitori din satul Brehoiaia, ținutul Tecuci sînt condamnați pentru plastografia unor peceți sătești „și după descoperirile din delă și încheierea socotinței judecătorești, judecîndu-i învinovați în uneltirea plastografilor, aplicărsînd fapta lor la § 253 din Condica criminalicească, găsește de cuviință ca pe amîndoi să se bată cu cîte 40 lovituri bice și apoi să se trimiată la groapa ocniei pe vreme de un an...”¹¹⁴).

Interesant este și procesul din 2 ianuarie 1841 intentat contra lui Alexandru Stărce, Gheorghe Paise și dascălul Iordachi Nicola „pentru o ade-

¹⁰⁹) Ibidem, Condica lit. K, nr. 372, f. 294. Hrisovul a fost publicat de Co-drescu în „Uricarul”, vol. IV, p. 123 și de T. T. Burada în lucrarea sa „Condica șireșilor”, Iași, 1845, f. 10—11.

¹¹⁰) Ibidem, Condica lit. K, nr. 371, f. 106—111.

¹¹¹) Ibidem, Condica lit. K, nr. 376, f. 56—57.

¹¹²) Ibidem, Tr. 669, op. 737, dos. 239, f. 35—35 v.

¹¹³) Ibidem, Tr. 709, op. 791, dos. 220, f. 56.

¹¹⁴) Ibidem, dos. 223, f. 148.

verință ce au făcut-o plastografă cu pecetea satului Neguleștii, în care au însemnat numile pacinicilor din satul Măstăcanilor". Ei au recurs la această faptă pentru o afacere cu chereștea, reușind să înduplece pe femeia vornicului din Negulești să le pună pecetea pe o hirtie albă. Ei l-au îndemnat pe dascălul Iordachi Nicola din satul Roznov ca pe această hirtie să le scrie adeverința de mai sus : „și fiindcă fapta celor dintâi doi aplicarisăști la § 253 tema al 4-lea din Condica criminalicească, să găsești de cuviință, ca pe Stărce, ca unul ci să vide începătoriul și îndemnătoriul acestei făptuiri, să se pedepsească întâi acolo la fața locului în mijlocul târgului, la zi de iarmaroace cu 30 lovituri de bice și pe cel al doilea Gheorghe Paise, ca unul ce și el s-a unit cu Stărce și l-au și întovărășit la lucrarea banilor". De pedeapsă nu sînt scutiți nici ceilalți. „Iar pe dascălul Iordachi Nicola ca unul ci s-a înduplecat cererii numiților și au îndrăznit de li-au scris adeverința pe hirtie albă numai cu pecete și au luat și 16 parale plată, pentru că în loc să descoperi fapta lor, din potrivă li-au scris și au făcut, spre vigherea și altora să pedepsească în cuprinderea temei al II-lea din același § cu 30 lovituri bice la asămîne zi de iarmaroace în mijlocul târgului, întrebuițindu-se și la muncă pe două luni. În privire acestei întâi fapți și pe vornicul satului Neguleștii ca cel ce au avut în siguranță și în bună păstrare pecetea încât s-au prilejit asămîne (rea) neîncuviințare, iarăși la zi de iarmaroc în târg să se pedepsească cu 25 lovituri de bice și apoi să rămînă toți slobozi, îngrădiți aici de vreo chezășie..."¹¹⁵⁾. Observăm că pedeapsa s-a aplicat nu numai autorului moral al falsului Alex. Stărce și complicelui său Gh. Paise. De ea n-a fost scutit nici dascălul Nicola care a scris falsul și nici vornicul satului care a dovedit lipsa de vigilență în ceea ce privește păstrarea peceții.

La 30 noiembrie 1843 s-a constatat că diata răposatei Sanda Caracudoii e falsă, fapta fiind făcută de o oarecare Petca. Ea este condamnată să plătească 150 lei în folosul spitalului¹¹⁶⁾.

La 27 septembrie 1845, Departamentul Justiției aduce la cunoștința Tribunalului criminalicesc că Alecu Leon și Gh. Dudescu care au plastografiat niște sineturi de bani luați de la vornicul Alecu Ralet, sînt trimiși la mănăstire pe cîte un an de zile¹¹⁷⁾. În același an a fost surprins călugărul Andronic pe cînd fura niște lucruri din biserica satului Verșăști. La perchițiție s-a găsit asupra lui și un răvaș plastografiat ca venind din partea schitului Rarău, în care l-a iscălit pe administratorul de aici, punînd și pecetea schitului. Călugărul este condamnat să primească 100 de bice și apoi va fi trimis 8 ani la groapa ocniei¹¹⁸⁾. Pedeapsa este mai grea deoarece la fapta de plastografie se adaugă și cea de furt.

Pedepsele corporale nu se aplicau oricui, ci numai celor „proști", deoarece erau socotite incompatibile cu demnitatea celor „mai de ispravă". Aceasta se vede clar în rezoluția Tribunalului criminalicesc din 23 mai 1846 cu privire la vornicul de poartă Vasile Pădure și căpitanul Ioan Vasiliu. Ei au falsificat un sinet de 1750 lei pe numele răzeșilor de pe moșia Romînești ținutul Iași. În rezoluție se arată că aceștia nefăcînd parte din

¹¹⁵⁾ Ibidem, Tr. 824, op. 941, dos. 197, f. 24—25.

¹¹⁶⁾ Ibidem, dos. 217, f. 67—68.

¹¹⁷⁾ Ibidem, Tr. 1052, p. 1202, dos. 98, f. 126.

¹¹⁸⁾ Ibidem, Tr. 1370, op. 1557, dos. 87, f. 88.

cei „proști” nu sînt supuși bătăii, ci vor fi trimiși la mănăstire pentru șase luni ¹¹⁹).

După cum am văzut domnul nu era obligat să fie de acord cu pedeapsa pronunțată. Așa s-a întîmplat la 17 ianuarie 1847. Divanul domnesc înaintează domnului un raport prin care hotărăște ca lui Ioan Naicu din satul Măstăcanul, ținutul Neamț, prins cu falsificarea a 11 zapise, să i se aplice 40 lovituri de bici, iar apoi să fie trimis pentru 6 luni la muncile publice. Domnul îl iartă de restul pedepsei, urmînd să primească numai cele 40 lovituri de bici ¹²⁰).

Costache Strătilă a fost prins furînd cai și vite pe care voia să-i vîndă peste graniță. Pentru aceasta el a falsificat niște răvașe de drum. Este condamnat să primească 100 lovituri de bici și apoi va ispăși doi ani la groapa ocnilor ¹²¹).

Am văzut că deseori furturile sînt combinate cu falsificările de acte, aceasta pentru a se justifica proprietatea asupra lucrurilor înstrăinate. Așa este și cazul din 15 septembrie 1849 cînd Ștefan Ioachim din Tg. Bîrladului a furat 765 lei de la vechilul moșiei Cotrosul, ținutul Covurlui. Totodată acesta a mai plăsmuit și un certificat, aplicînd și pecetea satului. Pentru aceasta i s-au dat 25 lovituri de bici, iar apoi a fost trimis la o mănăstire pe timp de 6 luni ¹²²).

Să mai menționăm un caz. La 12 septembrie 1853 Ivanciu Roșu și Gh. Popovici din orașul Focșani „s-au dat sub judecată, pentru acest din urmă găsindu-se amplot în judecătoria ținutală, în unire cu Ivanciu a uneltit plastografisirea unei rospice prin iscălire în ea a numelui soției lui Roșu, Elenco”. Și unul și celălalt au fost amendați cu cîte 100 de lei la Cutia milinelor, iar Popovici a fost îndepărtat din slujbă. „Domnescu Divan însă cunoscînd că fapta lui Ivanciu și a lui Popovici este uneltire de plastografie a unui act judecătoresc... hotărăște ca amîndoi numiții să se trimită la o mănăstire de călugări pe timp de un an, avîndu-se în privire că pe Popovici, care este mai vinovăt s-a depărtat din slujbă, iar părților înpricinate nu li s-a făcut nici o jignire cu închipuirea rospicei...” ¹²³).

Din numeroasele exemple date se infirmă susținerea lui A. Cazacu care, într-o lucrare de sinteză, afirmă că: „pe cînd în Moldova falsul și uzul fals nu se pedepsesc, în Țara Romînească poate sub o influență mai mare a dreptului bizantin ambele fapte încep a fi pedepsite” ¹²⁴). Credem că am demonstrat destul de convingător că și în Moldova sancțiunile, reduse la pedepse corporale, surghiunuri la mănăstiri sau la groapa ocnii, s-au aplicat așa cum s-a văzut în cazurile de mai sus. Mai mult, în Transilvania, în unele cazuri, s-a ajuns pînă la pronunțarea de pedepse cu moartea care însă, din diferite motive, nu s-au aplicat.

¹¹⁹) Ibidem, dos. 120, f. 64.

¹²⁰) Ibidem, Tr. 1729, op. 1936, dos. 192, f. 9.

¹²¹) Ibidem, dos. 52, p. 3—4.

¹²²) Ibidem, Tr. 1370, op. 1557, dos. 67, f. 69.

¹²³) Ibidem, Tr. 1756, op. II, 1992, dos. 812, f. 1.

¹²⁴) V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Romînească și Moldova*, Buc., 1957, f. 490.

La începutul acestui articol s-a afirmat că nașterea diplomatiei s-a datorat înmulțirii falsurilor și tendinței de a se găsi criterii pentru deosebirea unui act fals de unul autentic

În Transilvania, unde stadiul cultural era mai înaintat decât în Principate, criteriile diplomatice erau mai precise și mai sistematizate. Cercetarea actelor se făcea în fața regelui sau voevodului Transilvaniei. Ea se rezuma la controlul materialului scris, starea lui de păstrare. Apoi se compara scrisul cu celelalte documente autentice ale aceluiași scriitor. Se cerceta dacă nu cumva actul prezenta răsături, tăieturi. Se analiza apoi pecetea, se verifica dacă stilul aparține epocii și scriitorului, dacă era respectat formularul. După ce trecea prin această analiză, documentul era declarat autentic sau fals ¹²⁵⁾.

Parte din aceste criterii le găsim și în dosarele de judecată din Moldova, dar se prezentau mai puțin unitar. Totuși, astfel de criterii erau considerate ca un bun câștigat și erau folosite de viitorii domni și de boierii din Divan în cercetările pe care le făceau actelor prezentate la judecăți ¹²⁶⁾.

Prima mențiune de critică diplomatică în Moldova, o găsim în uricul din 25 ianuarie 1472, prin care Ștefan cel Mare întărește lui Șandru Tătăreanu, satele Moinești, Sîrbi și Geamiri. În act se menționează că Cernu, Romănel și Drăgoi nu vor mai putea avea pretenții asupra satelor de mai sus, deoarece se prezentaseră cu privilegii false care au fost „stricate” de domn la judecată ¹²⁷⁾.

Documentul e foarte laconic și nu ne lămurește cum s-a ajuns la concluzia că actele sînt false.

Documentul din 10 ianuarie 1632 este fals. El este o mărturie a Ivanei, soția răposatului Ion comis, cum că a avut o cumpărătură de la Ion Hrubaru din Cărhănești, în ținutul Fălciu. Actul a fost prezentat la 12 ianuarie 1805 la Divan. S-a dovedit că leatul 7103 s-a modificat în 7140. Scrisul pare a fi după 1750. Pe verso găsim următoarea rezoluție a Divanului: „scrisoarea aceasta, după arătările ce s-au făcut la giudecată, s-au cunoscut că este neadevărată, nefiind nici slova de pe vremurile acelea de mult și aflîndu-se și la vâleat tocmită...” ¹²⁸⁾.

C. Mitelea și Alex. Bordea pierd procesul ce l-au avut cu Contăș cămărașul, pentru o jumătate de sat din Stroiești, la 20 august 1656, deoarece la judecată au prezentat 8 acte „tot cu o slovă scris și tot cu degete puse pe hîrtii, iar nici iscălituri de la nescari dabilari, nici alte peceți adevărate, ci numai niște degete. Deci, domnia mea și cu tot Sfatul nostru am socotit că aceste hîrtii sînt mincinoase, căci fură tot cu o slovă și unele făceau că sînt din zilele lui Constantin Vodă, alteșe din zilele lui Gaspar Vodă...” ¹²⁹⁾

Actele care nu conțineau toate elementele obligatorii erau suspectate. Astfel vedem că logofătul Ștefan Roset și vornicul Lupu Balș făcînd cercetări într-o pricină din 5 iulie 1764 au constatat existența a două mărturii

¹²⁵⁾ Fr. Pall, *op. cit.*, p. 314—315.

¹²⁶⁾ N. Grămadă, *Studii mărunte din domeniul științelor auxiliare ale istoriei*, Codrul Cosminului, VII, 1934, p. 352.

¹²⁷⁾ „Doc. Ist. Rom.”, veac. XIV, XV, A. Moldova, vol. I, p. 386—387, (nr. 458).

¹²⁸⁾ Arh. St. Iași, Documente DXII/5.

¹²⁹⁾ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, Iași, 1908, p. 239—242.

„de la niște oameni fără velet, neîncredințate nici cu vreo iscălitură a vreunui ispravnic de ținut¹³⁰⁾.

La pricina de judecată din 12 iulie 1786, iscată între Iordachi Aslan fost vătaf și Lupul Totoescul din Șiscăuți pe Turia, din ținutul Iași, cel de-al doilea a prezentat în fața Divanului Domnesc un zăpis „rău și răsufat, întâi că zăpisul este făcut cu trei ani dinaintea ispisocului lui Mihai Vodă și zice că au dat și ispisocul, când ispisocul nici era făcut...”¹³¹⁾.

La pricina de judecată iscată la 23 septembrie 1803 între răzeșii Enachi Popa și alții cu Enachi Danu și alții din neamul Hobjileștilor și a Poceștilor, pentru pământ, s-au observat în documentele prezentate ca temei anumite răsături. Autorii falsificărilor s-au dovedit a fi primii, care au și deschis procesul. Judecătorii au constatat „că unde toate pricina lor, era numai pentru singur acel pământ, ei cu plastografii au tocmnit în cărțile de judecată, făcând numile din un pământ, supt număr de 6 și cu chipul acesta au pus stăpînire pe 6 pămînturi, după cum, de către însumi domnia mea, căutîndu-se cărțile de judecată, s-a văzut cu adevărat tocmite, făcîndu-se cuvîntul din un pământ pe 6”. Dar falsificările lor nu s-au oprit numai aici, ci „unde pământul era numai cîte de 10 pași, cu suretele acele neadevărate le-au făcut supt un număr de 20 pași și cu aceste chipuri viclene au stăpînit fără dreptate pe întreg bătrînul Bratului cel-trag Hobjileștii...”¹³²⁾.

Pentru descoperirea falsurilor se obișnuia să se facă și analiza paleografică a actului suspectat, comparîndu-se scrisul aceleiași persoane. Astfel, la un proces judecat în 1803 pentru satul Movileni, una din părți a adus o scrisoare din 17 mai 1787 ca din partea lui Velișcu Goranda, dar s-a văzut că „scrisoarea aceasta este tot cu o slovă scrisă și iscăliți și martorii, din care s-au cunoscut neadevărată și mincinoasă, căci acel Velișcu a fost scriitor, diac de Divan. Și nici slova, cum nici iscălitura nu este a lui. Așijderea și din cei ce se arată martori, Toader Ibrictariul, iarăși este scriitor, care de ar fi fost trebuia să fi iscălit singur...”¹³³⁾.

Studiul peceții era în atenția celor care făceau verificarea actelor. La pricina ivită între mănăstirea Precista din Tg. Ocnii și cîțiva răzeși, aceștia din urmă au scos „spre dovadă un terfelog în chip de zăpis, fără velet și neiscălit de nime, făcut despre partea Condrii vamiș... iar cercetîndu-l au dat prepus a nu fi adevărat, fiind altă pecete streină și lipită...”¹³⁴⁾.

La 27 august 1804, Maria, fiica lui Enachi Ciolac, a adus în fața instanței o diată și un zăpis, ambele false.

S-a constatat că zăpisul arăta ca un „tîrfalog, scris de pe lături” și în consecință „nici un temei de credință nu s-a putut pune pe dînsul de adevărat, căci și după preț și după slova cu care este scris, nu poate să fie de pe atunci”. Nici data nu este autentică, deoarece „se văd slovile scrise de doi scriitori, care slove una cu alta precum nici cerneala nu se potrivesc și nici încredințată de niscaiva preoți sau alți martori de credință”¹³⁵⁾.

¹³⁰⁾ Arh. St. Iași, Documente, CCCXI (condică), f. 16.

¹³¹⁾ Ibidem, CDXXXVII (condică), f. 70—77.

¹³²⁾ Ibidem, lit. K, nr. 371, f. 1—4.

¹³³⁾ Ibidem, f. 26.

¹³⁴⁾ Ibidem, fm. 370, f. 52—53.

¹³⁵⁾ Ibidem, condica lit. K, nr. 325, f. 203—208.

Pină acum am văzut că s-a avut în vedere studiul scrisului, identificarea lui cu persoana și cu epoca, apoi cu a materialului de scris. În afară de aceasta, se cerceta dacă actele nu prezintă contradicții cu principiile de cronologie cunoscute pe atunci. Exemplul de mai jos este edificator.

La un proces din 1816 pentru moșia Vrancea un zapis de vânzare s-a descoperit a fi scris cu „slove smintite”, iar „mărturia ce au arătat jăluitorii că va fi de la acel boier (Costachi, mare spătar — n. a.) tot dintr-acel an 7240, 14 văzîndu-se de către judecată, după ce însuși ființa ei și-au dat curat cunoștință că, nici hîrtia, nici slova, nici alcătuirea, nu este din vremea aceea, ci este făcută anume meșteșugită cu multă purtare ca să samene a fi învechită. Apoi cea desăvîrșită dovadă s-au cunoscut ca vrînd ei a o închipui în urma acelei cărți domnești, neluînd aminte că acel velet se începe de la zi întăia septembrie...”¹³⁶).

Din aceste încercări de critică a documentelor, din fixarea cîtorva criterii făcute de niște anonimi cercetători, s-a născut mai tîrziu știința diplomaticii romînești.

*
* * *

Din cele expuse pînă aici, s-a văzut limpede că majoritatea falsurilor urmăreau un cîștig material. Cu timpul plastografia devine o meserie bănoasă și rentabilă. Mai mult, în sec. al XVIII-lea pare-se că a existat o ade-vărată școală de plastografi¹³⁷).

Documentele false prezintă importanță pentru studiul istoriei, deoarece plastograful a redat fidel anumite evenimente petrecute sub ochii lui și avea tot interesul să intercaleze informații reale¹³⁸), iar în majoritatea cazurilor, toponimia a rămas nealterată¹³⁹).

Sînt însă cazuri cînd unele documente considerate false se dovedesc, la o analiză amănunțită, drept autentice. Astfel, s-a întimplat cu uricul din 28 noiembrie 1399 de la Iuga vodă¹⁴⁰) care este cel mai vechi act intern păstrat la Arhivele Statului Iași.

Deci, cercetătorilor în acest domeniu le revine sarcina nu numai de a descoperi noi documente false, ci și de a analiza pe cele false, dacă nu cumva parte din ele sînt autentice.

De aceea, considerăm că bine a procedat M. Costăchescu în colecțiile sale de documente, cînd a așezat cronologic toate actele indiferent dacă ele erau false sau autentice, bineînțeles cu mențiunea respectivă. Această metodă se bazează pe argumentul că, în cazul cînd un act fals a fost dovedit ulterior autentic, sau viceversa, poziția documentului din colecție nu se schimbă¹⁴¹).

¹³⁶) Ibidem, nr. 377, f. 192—197.

¹³⁷) N. Iorga, *Un act fals*, în „Revista Istorică”, X, (1924), p. 249—250.

¹³⁸) Iosif Șchiopul, *Țările Romînești înainte de sec. al XIV-lea*, Buc, 1943, p. 8.

¹³⁹) C. Cihodaru, *Brașiștile și problema apariției rezervei senioriale în Moldova*, în „An. științifice” ale Univ. „A. I. Cuza” din Iași, nr. 1157, fasc. 1—2, nr. 63, p. 40.

¹⁴⁰) Vezi bibliografia la M. Costăchescu, *Documente Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, p. 24.

¹⁴¹) A. Sacerdoteanu, *Probleme actuale ale arheografiei noastre* în Rev. Arhivelor, nr. 1/1958, p. 31.

Așadar, nu împărtășim părerea acad. A. Oțetea, care susține ca documentele false să fie trecute pe o listă separată la sfârșitul colecțiilor, așa cum s-a procedat la corpusul de documente al Academiei R.P.R.

Analiza documentului trebuie făcută cu multă atenție și obiectivitate. În trecut avem destule exemple negative, cînd unii istorici burghezi, urmărind anumite idei preconcepate au declarat false o serie de acte perfect autentice.

E suficient să pomenim aici hipercriticismul lui Iosif Șchiopul care într-o serie de lucrări a contestat autenticitatea unor documente din Transilvania care atestau prezența și permanența romînilor aici. Această tendință neștiințifică care mergea pînă la diletantism a fost combătută încă de pe atunci de Emil C. Lăzărescu și A. Sacerdoteanu.

Arheografului marxist îi sînt străine astfel de procedee. Lui îi revine sarcina dificilă și plină de răspundere a analizei diplomatice a documentului și apoi editarea lui. De îndeplinirea cu conștiinciozitate a misiunii lui depinde toată valabilitatea interpretării fenomenelor istorice.

EXPOZIȚIA ARHIVISTICĂ A DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI

V. VILCEANU

În cadrul procesului general de transformare socialistă a țării, înfăptuirea revoluției culturale constituie o parte inseparabilă.

Documentele celui de-al III-lea Congres al P.M.R. arată că „înăfptuirea revoluției socialiste în domeniul ideologiei și culturii este lege generală a construcției socialiste”¹⁾). Axându-și activitatea pe indicațiile documentelor de partid, Direcția generală a Arhivelor Statului și-a îndreptat atenția spre popularizarea, prin diverse metode, a materialelor arhivistice în sprijinul propagandei de partid. Pe această linie se încadrează și expoziția a cărei prezentare formează obiectul articolului de față.

Datorită, printre altele, faptului că este accesibilă unui număr mare de vizitatori, iar contactul direct dintre vizitator și document este de natură să exercite o mai puternică influență instructiv-educativă, expoziția arhivistică constituie una din formele importante de popularizare a materialelor documentare.

Pe lângă caracterul său educativ, expoziția are menirea de a atrage atenția atât cercetătorilor din diferite ramuri de activitate asupra bogăției și varietății de documente existente în depozitele Arhivelor Statului, cât și oamenilor muncii asupra importanței arhivelor trezind astfel interesul și grija ce trebuie acordate materialelor arhivistice pentru a fi păstrate și prelucrate în condiții cât mai bune.

În alegerea documentelor pentru expoziție s-a ținut seama mai ales de acele materiale documentare ce atestă lupta maselor populare împotriva claselor exploatoare, luptă care a îmbrăcat diferite forme în funcție de gradul de dezvoltare a societății. S-au ales documente menite să dezvăluie adevărul asupra datelor istorice falsificate și interpretate subiectiv de către istoricii burghezi, care, situându-se pe pozițiile claselor exploatoare, au denaturat însăși istoria patriei noastre. De asemenea, atenția arhiviștilor a fost îndreptată spre documente care oglindesc lupta maselor împotriva jugului otoman și pentru independență națională.

¹⁾ *Congresul al III-lea al P.M.R., Buc., 1961, p. 367.*

Documentele expuse dezvăluie maselor largi de oameni ai muncii adevărata față a capitalismului și a odiosului regim burghezo-moșieresc și demonstrează neta superioritate a societății socialiste față de societatea capitalistă.

În cea mai mare parte în expoziție se află fotocopii, ca o expresie a grijii pentru buna conservare a originalelor. Pentru un timp mai scurt au fost expuse și originale, în special pergamente de dimensiuni mari, după

Aspect din timpul unei vizite la expoziție.

care nu se pot executa fotocopii, documente falsificate, prima catagrafie a orașului București, proclamația de la Izlaz, hărți ș. a.

Expoziția mai ilustrează genurile de acte mai importante care s-au creat pe teritoriul țării noastre în diferitele orînduiri și istoria arhivelor românești cu cele trei etape de dezvoltare: arhiva la destinatar, arhiva de registru și arhiva modernă, de dosar. Ca genuri de acte expuse enumerăm hrisoave, urice, privilegiile, porunci, ispisoaice și cărți domnești, jalbe, anaforale și rezoluții domnești, zapise, condici de socoteli sau cu copii de documente, proclamații, catagrafii, manuscrise, scrisori, stampe, hărți, planuri, procese-verbale, ordine, hotărîri, tratate, convenții, manifeste, statistici etc.

Expoziția a fost organizată pe aceste genuri de acte în așa fel ca, prin conținutul lor, să ilustreze caracteristicile epocii la care se referă.

Unele din documentele expuse sînt scrise pe pergament și au ornamente de o valoare artistică excepțională, constituind adevărate opere de artă; multe sînt prevăzute cu sigilii de ceară atîrnate, în capsule de metal argintate, aurite sau din lemn sculptat.

Din marele număr de documente expuse — cca. 550 — ne vom opri doar asupra unora care atrag atenția prin conținutul lor. Prezentarea o vom

face în ordinea cronologică și pe teme, așa cum de fapt este aranjată și expoziția.

Pentru orînduirea feudală au fost expuse documente referitoare la teme ca : formarea marilor domenii feudale și acțiunea feudalilor pentru asigurarea brațelor de muncă și a rentei feudale, comerțul intern și extern, meșteșugurile, breslele, funcția internă și externă a statelor feudale românești, cultura feudală, destrămarea feudalismului.

Este cunoscut faptul că în orînduirea feudală existau două clase fundamentale — pe de o parte feudalii — clasă dominantă, iar pe de altă parte șerbii (iobagi, rumîni, vecini) — clasă dominată, care sînt într-o continuă luptă.

Sînt expuse în original cîteva din cele mai vechi documente ce se află în depozitele Arhivelor Statului, legate de temele propuse pentru a fi ilustrate.

Un exemplu grăitor îl constituie hrisovul din 1369—1376 de la Vladislav Vlaicu, vv. al Țării Romînești, prin care întărește mănăstirii Vodița, satul Jidovștița, veniturile a opt pescării domnești de la Dunăre ș.a. Este cel mai vechi document care se găsește în Arhivele Statului, pentru Țara Romînească, din el desprinzîndu-se diferitele forme ale rentei în muncă și produse, precum și alte obligații ale țăranilor dependenți față de stăpîinii lor, fie că erau boieri, mănăstiri sau domni.

Pentru Moldova cităm uricul din 30 martie 1392, prin care Roman, vv. Moldovei dăruiește lui Ivănuș Viteazul „pentru dreaptă și credincioasă slujbă” trei sate pe Siret. Acesta este cel mai vechi document ce se păstrează în țara noastră și în care se atestă existența statului moldovenesc.

Primul document cunoscut pînă în prezent prin care este documentată legarea de glie a țăranilor îl constituie porunca din 24 aprilie 1613, prin care Radu Mihnea, vv. Țării Romînești, întărește postelnicilor Pîrvu și Radu din Slăvitești, doi rumîni din Băbeni cu fiii lor. Aceștia au fost rumîinii lui Cristian din Ohaba care au fugit înainte de așezămîntul lui Mihai Viteazul. În documentul dat de Radu Mihnea se menționează că „Mihai voevod, domnia lui așa a făcut așezămînt atunci : care pe unde va fi, să fie vecin în veci”. Acest document deci se referă la așezămîntul lui Mihai Viteazul.

O serie de porunci, cărți, zapise oglindesc, pentru sec. al XVII-lea și al XVIII-lea, fuga rumînilor de pe unele domenii boierești sau mănăstirești, aservirea cu forța a unor locuitori mai înainte liberi, așa cum reiese din cartea lui Miron Barnovski din 20 ianuarie 1626, prin care poruncește egumenului mănăstirii Galata și dregătorilor din satele ei „să țină pe toți vecinii mănăstirii care vor fi mers în satele mănăstirii în zilele lui Alexandru vv. și a lui Ștefan Vodă, a lui Radu Vodă, să nu-i dea nimănuui cui va vrea să-i ia ; să dea numai pe oameni ce s-au așezat de un an”, și care este oarecum similar cu documentul dat la Tîrgoviște în 1613 (legătura lui Mihai Viteazul).

Documentul din 21 iunie 1736 a lui C. Mavrocordat, vv. Țării Romînești, care întărește mănăstirii Aninoasa unele părți de moșie ale rumînilor fugiți din satul Bunești județul Argeș, arată, pe de o parte, fuga rumînilor de pe

această proprietate ca urmare a exploatării la care erau supuși, iar pe de altă parte, interesul domnitorului pentru întărirea proprietății feudale.

În ceea ce privește viața economică în orînduirea feudală s-au expus o serie de documente ca de exemplu privilegiul comercial acordat de Vladislav voevodul Țării Romînești negustorilor brașoveni în 20 ianuarie 1368, cel mai vechi dintre documentele care s-au păstrat și care se află la Arhivele Statului Brașov. Documentul are o deosebită importanță pentru studiul vieții economice a Țării Romînești în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. De asemenea, actul din 30 ianuarie 1431 acordat tot negustorilor brașoveni care conține, în parte, un alt privilegiu, scris în limba latină, din 25 august 1413, urmat de întărirea propriu-zisă în limba slavă. În acest document se menționează atât mărfurile de tranzit cît și produsele cu care se făcea schimb între cele două țări. Documentul constituie un exemplu interesant de act scris în două limbi (slavă și latină), fiind totodată, sub acest aspect, o raritate.

Un hrisov din 3 noiembrie 1775 de la Alexandru Ipsilanti atestă abuzurile mari săvîrșite de către negustorii turci care stringeau în Țările Romîne cereale și vite pentru aprovizionarea imperiului otoman.

Funcția internă a statelor feudale este ilustrată prin documente care atestă împotrivirea clasei exploatare în fața acaparării de către feudali a principalului mijloc de producție — pămîntul — iar pe de altă parte numeroase forme pe care le-a îmbrăcat lupta de clasă (judecată, răzbuinare, fuga iobagilor de pe moșiile boierești, nesupunere la clacă, bir, răscurpărare, haiducie, răzmerițe, răscoale) și încercările de reforme făcute de clasa dominantă,

Uricul din 30 noiembrie 1436 de la Ilie, voevodul Moldovei, ne arată că înainte de această dată a avut loc o răzmeriță. Este primul document intern în care se menționează această formă a luptei de clasă.

De asemenea în expoziție se află actul încheiat în secret, în urma răscoalei de la Bobilna, între nobilii maghiari și reprezentanții sașilor și ai secuilor în septembrie 1437 la Căpîlna, cunoscut sub denumirea de *Unio trium nationum*, fiind îndreptat împotriva mării majorități a populației din Transilvania, în scopul înăbușirii răscoalei și a menținerii în continuare a țărănimii în iobăgie.

În urma răscoalei de la Bobilna, contradicțiile de clasă s-au ascuțit și mai mult iar manifestările luptei de clasă se iveau pretutindeni, culminînd cu războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja despre care Friedrich Engels arată că „În Cenad, el (Gheorghe Doja) proclamă republica, desființarea nobilimii, egalitatea tuturor oamenilor și suveranitatea poporului”²⁾.

În expoziție se află documentul din 19 iunie 1514, dat la Aiud de Ioan Zapolya, care ordonă să se ia măsuri împotriva „cruciaților”, și documentul din 11 februarie 1515, prin care vicevoievodul Transilvaniei Leonard Barlabassy de Hederfaya poruncește consiliului orașului Bistrița să restituie iobagii care în timpul răscoalei s-au așezat pe posesiunile orașului.

Important este și documentul din 11 august 1656, dat de Constantin Șerban, în care este semnalată răscoala seimenilor, darabanilor și călărașilor din București: „Cînd s-au răscurat darabanii și seimenii și călărașii acolo

²⁾ Fr. Engels, *Războiul țărănesc german*, p. 79.

la București, împotriva domniei mele și a boierilor domniei mele și au călcat țara domniei mele, jefuind mănăstirile și bisericile din București și din alte părți". Răscoala a avut loc în anul 1655. Participarea țăranilor la această răscoală îi imprimă pe lângă caracterul militar pe care l-a avut și unul anti-feudal.

Un document caracteristic pentru relațiile dintre stat, biserică și iobagi (rumîni) în secolul al XVII-lea, este dat de Constantin Mavrocordat în iulie 1745. La plîngerea egumenului mănăstirii Arnota precum că rumîni din satele Dobriceni și Bogdănești județul Vilcea, nu prestează clacă și nu dau dijmă, poruncește ispravnicilor să-i silească pe aceștia să facă 12 zile clacă, să dea dijmă.

Un document important este cel dat în 5 august 1746 de către Constantin Mavrocordat, voievodul Țării Romînești, în care se pune problema eliberării și răscumpărării rumînilor. Nu este însă nici pe departe vorba de o adevărată eliberare, lucru care de fapt reiese din document. „Care dintre noi va avea din bunăvoința lui ca să-i iarte pentru a sa pomenire, bine va face, iar de nu va vrea să facă această facere de bine sufletului său, să aibă a face acei rumîni cum vor putea și să dea bani de fiește care cap cîte taleri zece”. Împotrivirea boierilor mari se vede și din spațiul alb, rămas pe document, care fusese rezervat semnăturilor acestora.

Un moment important al luptei de clasă dusă de iobagi împotriva feudalilor în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, îl constituie răscoala populară condusă de Horia, Cloșca și Crișan. Dintre documentele referitoare la această răscoală semnalăm proclamația în limba romînă, dată de baronul Samuel Brukenthal guvernatorul Transilvaniei, în 18 noiembrie 1784, în care se arată că se instituie un premiu pentru prinderea capilor răscoalei.

De asemenea, răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu este ilustrată printr-o serie de materiale ca : Proclamația din 16 martie 1821 adresată de către Tudor Vladimirescu locuitorilor Bucureștiului, proclamația din același an a lui Alexandru Ipsilanti către locuitorii Țării Romînești prin care-i asigură că va păstra ordine în trecerea sa prin țară, porunca Divanului Moldovei (aprilie 1821), către ispravnicia ținutului Vaslui privind luarea de măsuri pentru potolirea turburărilor și reînceperea lucrului la cîmp ș.a.

În expoziție se găsesc mai multe documente ca : tratate de prietenie, alianță, vasalitate, documente referitoare la lupta împotriva jugului otoman și relațiile de prietenie cu Rusia, documente care reflectă funcția externă a statelor feudale romînești.

Dintre acestea enunțăm documentul dat la Suceava în 5 iulie 1450 prin care Bogdan, voievodul Moldovei, făgăduiește prietenie lui Ioan de Hunedoara, guvernator al Ungariei și liberă trecere pentru soli și negustori ; cel de la 25 martie 1600 dat de Mihai Viteazul la Alba Iulia prin care poruncește să i se pregătească cele necesare pentru cucerirea Moldovei, scrisoarea de mulțumire din 1 aprilie 1701 a lui Constantin Brîncoveanu, voievodul Țării Romînești, către Țarul Petru I pentru apărarea intereselor țării sale, documentul din 1711 prin care Dimitrie Cantemir, voievodul Moldovei, aduce la cunoștința întregului popor că s-a aliat cu Țarul Petru Alexeevici în lupta împotriva

turcilor care n-au respectat condițiile convenției cu Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare.

În ceea ce privește apariția unei culturi proprii, ca urmare a dezvoltării economice și politice, documentele expuse sînt de natură a ilustra acest lucru.

Primul document scris în limba romînă care s-a păstrat este scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung către brașoveni scrisă cu aproximație în anul 1521.

De asemenea, trebuie amintită scrisoarea din 15 august 1679 a lui Dositei, mitropolitul Moldovei, către patriarhul Ioachim al Moscovei, în care

Pentru exponatele din perioada feudală vizitatorii află lucruri deosebit de interesante.

solicită să-i trimită o tiparniță pentru a tipări cărți în limba romînă. În 20 iulie 1715, Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Romînești, alcătuiește așezămîntul de conducere al bisericii Antim din București, document care se remarcă prin aceea că este un adevărat monument al miniaturisticii. La începutul secolului al XIX-lea are loc editarea unor gazete cu caracter politic, social, literar ca : „Albina Romînească” (1829), „Curierul Romînesc” (1829), „Muzeul Național” (1836) ș.a.

Ca act important pentru Arhivele romînești este scrisoarea lui Pavel Kiselev din 31 martie 1831 către Obșteasca adunare în care se spune că dosarele încheiate provenite de la instituțiile desființate se vor preda Arhivelor Statului. Prin Regulamentul Organic se stabilește că „păstrarea Arhivelor Statului fiind un obiect care meritorește toată luarea aminte a stăpînirii, va fi sub supravegherea Ministerului dinlăuntru”. După elaborarea acestui Regulament se înființează Arhivele Statului la 1 mai 1831 în Țara Romînească și la 1 ianuarie 1832 în Moldova.

Pentru a ilustra istoria patriei noastre din perioada anilor 1848 — 23 august 1944 — perioada orînduirii capitaliste — s-au expus documente privind teme ca : anul revoluționar 1848, unirea Țărilor Romîne, începuturile dezvoltării mișcării muncitorești, România la începutul secolului al XX-lea, România în perioada avîntului revoluționar creat în urma victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917—1922, România în perioada crizei economice 1929—1933, lupta maselor populare conduse de P.C.R. împotriva fas-

In expoziție se află o piesă unică în felul ei — lada de arhivă a breslei cismarilor din Reghin.

cizării țării, dictaturii regale și militaro-fasciste, lupta împotriva războiului antisovietic și pregătirea și desfășurarea insurecției armate antifasciste de la 23 August 1944 și altele.

Karl Marx, analizînd situația din Țările Romîne cu prilejul revoluției de la 1848, arată „că Daco-Românii din principatele turcești au fost cîștigați de spiritul revoluționar, iar revoluția din 1848 a dovedit aceasta cu prisosință”³⁾.

Nicolae Bălcescu arată că „Revoluția romîină de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința unei minorități sau mișcare generală, europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției romîne. Causa ei se pierde în zilele veacurilor.

³⁾ *Lucrări politice*, Paris, 1927, vol. III, p. 25, citat în *Studii*, nr. 6 (1960), p. 87.

Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrarea poporului român asupra lui însuși" ⁴⁾).

Printre documentele referitoare la revoluția burghezo-democratică de la 1848, este expusă, în original, proclamația de la Izlaz care cuprinde 22 puncte decretate de adunarea poporului român pe temeiul căroa Adunarea generală extraordinară urma să dea constituție țării. În art. 13 se arată: „Claca dar și acea infamă iobăgie se desființează, luarea la lucrul drumurilor se desființează, săteanul fără pămînt se face proprietar, iar vistieria va despăgubi pe toți”, articol care din cauza opoziției burghezo-moșierești n-a putut fi pus în aplicare.

Un moment important în istoria țării noastre îl constituie Unirea Principatelor Romîne. Referindu-se la importanța acestui eveniment tovarășul Chivu Stoica arată că aceasta „reprezintă o verigă importantă în lanțul luptelor seculare duse de poporul nostru pentru împlinirea idealurilor sale de independență națională, de înlăturare a asuprii și exploatării, de făurire a unei vieți luminoase pentru toți cei ce muncesc” ⁵⁾.

Importantă de amintit este cererea țăranilor clăcași din Țara Romînească în frunte cu Constantin Tănase, făcută în Divanul Ad-hoc din 7 decembrie 1857, care declară ca lipsite de valoare orice hotărîri ce urmau a fi luate de către viitoarea adunare legislativă a țării dacă nu se va ține seama de satisfacerea revendicărilor maselor țărănești. Din această cerere cităm un singur pasaj referitor la situația țăranilor romîni din acele timpuri „...este de prisos a vă mai arăta noi cu de-amănuntul nemărginitul și durerosul șir de zugrumătoare suferințe în care ne-am chinuit și ne chinuim încă noi țăranii romîni plugari...”.

Pentru perioada următoare sînt expuse o serie de materiale referitoare la „Legea rurală” din 14 august 1864, la modul în care aceasta a fost aplicată dînd loc la numeroase nemulțumiri în rîndul țărănimii. Acest lucru reiese foarte clar din plîngerea unor locuitori din comuna Șimnicul de Jos — Dolj, întocmită în 1865, care arată că deși au făcut toată viața clacă pe moșia lui Ioan Hagiad, la împrumutări au fost nedreptățiți. De asemenea, se află „Statutul dezvoltător convențiunii din 7/19 august 1859”, adică noua Constituție dată de Cuza după lovitura de stat de la 2 mai 1864.

Contractarea de împrumuturi înrobitoare pentru statul român și concesionarea construirii de căi ferate societăților străine, sînt ilustrate în documente ca: Decretul din 1867 pentru numirea lui Henrik Winterhaider ca reprezentant al guvernului român pentru a semna obligațiile definitive ale împrumutului de 18.500.000 franci contractat cu Casa Oppenheim din Paris, Convenția încheiată în 1869 cu Strousberg pentru concesionarea construirii căii ferate de la Roman la Turnu Severin, precum și proiectul de concesiune încheiat în 1871 între primăria comunei București și Harry Hubert de Mervée Slade pentru construirea tramvaielor din București.

⁴⁾ Bălcescu, *Opere I*, Buc., 1963, p. 307.

⁵⁾ Chivu Stoica, *100 de ani de la unirea Țărilor Romîne*, Buc., Ed. politică, 1959, p. 6.

⁶⁾ Divanul Ad-hoc. dos. 1/1857.

În ceea ce privește războiul de independență din 1877—1878 care a avut o mare importanță pentru dezvoltarea în continuare a României, sînt expuse o serie de documente ca : Convenția încheiată cu Rusia în 4 aprilie 1877 la București, privitoare la trecerea armatelor ruse prin România, convenție în care România este tratată ca stat independent și Raportul din 8 septembrie 1877 al comandantului brigăzii I-a a diviziei 31 de infanterie despre acțiunile de luptă comune ale armatelor ruse și române la atacul redutei de la Plevna. În urma războiului din 1877—1878, România și-a cucerit independența de stat, fapt care a avut rezultate pozitive pentru dezvoltarea economică a țării. Dar în timp ce burghesia și moșierimea acaparau averi tot mai mari, proletariatul și țărănimea cunoșteau o exploatare tot mai accentuată.

În fața acestei situații valul nemulțumirilor crește determinînd numeroase manifestări ale luptei de clasă, mergînd pînă la răscoale. Dintre acestea o amplasă deosebită a cunoscut răscoala țărănilor din anul 1888, răscoală care a cuprins aproape toate regiunile țării, așa cum reiese din documentul datat 5 aprilie 1888 privind rebeliunea locuitorilor din cătunul Vadul Părului, comuna Murii, județul Prahova sau din o serie de alte exponate care reflectă măsurile luate de guvern și de autoritățile locale împotriva țărănimii răscolate, rapoarte asupra desfășurării evenimentelor în cuprinsul unor județe, pregătirea și intervenția armatei.

În ce privește politica externă, în această perioadă, sînt expuse tratatele prin care cercurile guvernante din România, în frunte cu monarhia, neținînd cont de interesele țării, încheie alianțe secrete în 1883 cu Austro-Ungaria și Germania iar în 1888 cu Italia, tratate care au fost cunoscute deabia în timpul primului război mondial.

Cultura și în special literatura între anii 1848—1900 este ilustrată printr-o serie de reviste cum sînt : „România literară” (1855), „Dacia literară” (1859), „Contemporanul” (1881) etc., manuscrise ale clasicilor literaturii noastre ca : Vasile Alecsandri, I. Creangă, M. Eminescu, Ion Luca Caragiale, apoi Duiliu Zamfirescu, B. P. Hasdeu, Iulia Hasdeu, Gheorghe Coșbuc, Șt. O. Iosif, Traian Demetrescu ș.a.

La începutul secolului al XX-lea dezvoltarea capitalismului din România a intrat în ultimul său stadiu de dezvoltare — imperialismul.

În această perioadă se produce o pătrundere accentuată a capitalului străin în economia țării noastre și în special în acele ramuri ale industriei care aduceau profituri mari.

Dependența economică a României burghezo-moșierești față de capitalul străin a dus și la subordonarea țării din punct de vedere politic față de marile state capitaliste.

În goană după profituri cît mai mari, clasele exploatare din România, în cîrdășie cu capitaliștii străini, jefuiau pe scară largă bogățiile țării supunînd masele muncitoare la o exploatare crîncenă.

În aceste condiții, la începutul secolului al XX-lea, muncitorii au dus lupta pentru revendicări economice, pentru refacerea Partidului Social-Democrat dezorganizat în 1899 prin trădarea elementelor burghezo-liberale, precum și pentru crearea de organizații sindicale capabile să apere drepturile muncitorilor la o viață mai bună. Elemente revoluționare ca : I. C. Frimu,

Șt. Gheorghiu, Al. Constantinescu au condus lupta muncitorilor pentru reducerea zilei de muncă, pentru mărirea salariilor etc.

Dintre exponate menționăm scrisoarea lui I. C. Frimu, privind difuzarea de broșuri și cărți socialiste, din 1901 și articolul publicat de „România Muncitoare” în 1902 sub titlul de „Trăiască sârbătoarea muncii” în legătură cu ziua de 1 Mai.

În această perioadă muncitorii duc o luptă tot mai susținută pentru organizarea lor în sindicate, consecință fiind faptul că în februarie 1905 s-a organizat primul sindicat din România, urmat în scurt timp de formarea a numeroase alte sindicate. Un rol important în această acțiune l-a avut I. C. Frimu.

Revoluția burghezo-democratică din Rusia 1905—1907 a exercitat o puternică influență asupra mișcării muncitorești din România, constituind un îndemn pentru organizarea clasei muncitoare de la noi, arătându-i metode concrete de luptă.

Sprijinul acordat de către muncitorii din România marinarilor revoluționari de pe crucișătorul Potemkin constituie o manifestare grăitoare a solidarității internaționale a muncitorilor din România cu proletariatul rus.

Printre exponate se află un raport din 1905 al căpitanului portului Constanța către Ministerul de Interne prin care se anunță ancorarea vasului Potemkin în port și luarea de măsuri speciale în privința marinarilor, ca și o pagină din ziarul „România Muncitoare” din același an, unde, pe lângă faptul că se relatează despre ancorarea vasului „Potemkin” în portul Constanța, se reproduce o fotografie a marinarilor de pe acest vas, în portul Brăila.

Paralel cu luptele muncitorilor au avut loc numeroase acțiuni de revoltă ale țărănimii lipsite de pământ, care au culminat cu marea răscoală din anul 1907.

Răscoala a izbucnit în prima decadă a lunii februarie în comunele Flămânzi, Rădeni și Frumușica, așa cum reiese din telegrama, trimisă la 16 februarie 1907 procurorului general, prin care este înștiințat de aceste evenimente, arătându-se totodată că se va interveni cu forța armată. În expoziția noastră este expusă fotocopia acestei telegrame.

De asemenea în expoziție se află multe documente privind izbucnirea răscoalei în alte sate, desfășurarea ei și măsurile de reprimare luate de autoritățile statului burghezo-moșieresc. Într-un raport din 28 martie 1907 al procurorului din Băilești către Ministerul de Interne se arată că două unități din această localitate au atacat cu artileria baricadele sătenilor. În acest raport se pot citi cuvinte ca: „A fost o luptă extrem de violentă, omorâți 42, răniți peste 100 revoltați, făcut numeroase arestări...” iar satului i s-a dat foc. Dacă ar fi să apreciem, numai după acest document, represiunea singeroasă a organelor statului burghezo-moșieresc împotriva țăranilor răsculați la 1907 și ar fi suficient să ne imaginăm tabloul sumbru al masacrului la care au fost supuși aceștia din urmă.

Un moment important în care exploatații de la sat și cei de la oraș și-au dat mâna împotriva dușmanului comun, l-a constituit, în 1907, acțiunea muncitorilor de la „Atelierele C.F.R.”-Pașcani. Aceștia au îndemnat pe țărani la revoltă și au eliberat țărani arestați.

În ciuda neîntreruptelor prigoane la care era supusă de către organele statului burghezo-moșieresc, mișcarea muncitorească a crescut.

Pentru a putea lovi mișcarea muncitorească, unitatea de luptă a celor exploatați, guvernul a adoptat „Legea Orleanu” care interzicea tuturor salariaților statului să facă parte din sindicate și să participe la greve, după cum se poate citi chiar în legea votată în acest sens la 17.XII.1909 și care se află printre documentele expuse.

După cum am arătat mai sus în această perioadă are loc o pătrundere accentuată a capitalurilor străine în economia românească și în special în acele ramuri care nu necesitau investiții prea mari, dar care aduceau profituri înzecite și imediate. Sînt expuse pentru anul 1912 o serie de documente privind deschiderea unor sedii ale societăților străine, în scopul exploatării bogățiilor țării noastre, fiind vorba în special de industria extractivă, alimentară și forestieră.

Așa este de exemplu acordarea de autorizație, la data de 24 februarie 1912, societății engleze pe acțiuni „Moreni (Roumanian) Oilfields Limited” cu sediul principal la Londra, de a funcționa în România, avînd drept scop exploatarea terenurilor petroliere și comercializarea petrolului și a derivaților lui.

Din același an, 25 septembrie 1912, trebuie să menționăm hotărîrea Consiliului de Miniștri de a autoriza primei societăți romîne de foraj — Eforia Spitalelor Civile — 50 ha. teren în județul Prahova pentru exploatarea petrolului.

Ca o expresie a politicii aventuriste și de îmbogățire a claselor exploatare din România, asistăm la acordarea de credite extraordinare în vederea cheltuielilor de război, așa cum reiese din unele documente ce se referă la expunerea de motive făcută în fața Consiliului de Miniștri, în ședința din 2 octombrie 1913, sau la convenția încheiată în același an cu Sindicatul bancherilor din Berlin, privind acordarea unui împrumut de 250 milioane capital nominal, precum și la importul masiv de arme din țările capitaliste. Un exemplu concludent în acest sens ni-l oferă jurnalul Consiliului de Miniștri din 1913 privind importarea din Austria a 10.000 de arme (puști).

Trebuie menționat că imperialiștii sperau că prin greutățile pe care le impune războiul se va putea distra atenția maselor populare de la mișcarea revoluționară. Burghezia și moșierimea romînă care erau strîns legate prin interesele lor de marile puteri, s-au declarat de acord să împingă poporul romîn într-un război nimicitor.

Expresie a acestui fapt îl constituie convenția și tratatul, încheiat în 17 august 1916 la București, cu Franța, Anglia, Rusia și Italia, privind intrarea în război alături de acestea împotriva Austro-Ungariei.

Participarea Romîniei la războiul imperialist (1916—1918) a mărit și mai mult mizeria maselor populare, dar și radicalizarea lor, contribuind la crearea condițiilor obiective pentru începerea unei perioade de avînt revoluționar al mișcării muncitorești, avînt care a luat o mare amploare sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. În expoziție se află manifestul editat la 26 mai 1917 de către Comitetul armatei revoluționare ruse și care constituie un îndemn la luptă pentru sfărîmarea lanțurilor asupririi,

pentru crearea unei noi societăți fără exploatare, un exemplu de solidarizare cu cei asupriți din România, așa cum de altfel reiese din cuvintele pline de înțeles în acest sens: „întinzându-vă mâna frățește peste riurile de lacrimi și sînge nevinovat, peste munții de cadavre ale fraților noștri de pretutîndeni, peste distrusele comori de cultură, vă chemăm la restabilirea și întărirea unirii dintre popoare. În această unire e garanția izbîndei noastre viitoare și a deplinei eliberări a omenirii”.

Sub impulsul revoluției socialiste, pe baza ascuțirii contradicțiilor interne ale regimului burghezo-moșieresc, determinate de războiul imperialist, lupta revoluționară a oamenilor muncii s-a ridicat pe o treaptă superioară.

În această ordine de idei se înscrie memoriul muncitorilor de la C.F.R. întreținere Iași, din 13 aprilie 1918 adresat Direcției Generale a Căilor Ferate, în care se relatează mizeria cruntă și condițiile grele de muncă, situație care nu mai poate să dăinuie, precum și raportul din același an al administratorului plășii Ilăuc către Prefectura județului Buzău despre situația de la Schelele Arbănași unde muncitorii organizează întruniri în care răspîndesc idei revoluționare și indică greva ca mijloc de luptă împotriva războiului, a militarismului german, pentru solidarizare cu cauza revoluției socialiste.

De asemenea, manifestul din 1918 al muncitorilor socialiști care cheamă la luptă întreaga muncitorime din țara noastră împotriva războiului, a militarismului german, pentru solidarizare cu cauza revoluției socialiste.

Pe această linie se înscriu și luptele de la 13.XII.1918, care au căpătat un caracter politic de protest împotriva politicii de teroare a guvernului burghezo-moșieresc.

Documentele expuse sînt de natură să ilustreze că în urma masacrului de la 13.XII.1918, luptele clasei muncitoare au continuat, crescînd atît prin amploarea lor cît și prin modul de organizare. Acest lucru reiese din exponatele privind sărbătorirea zilei de 1 mai 1919 de către un număr de 270 lucrători ai șantierului de construcții navale Turnu Severin, unde șantierul s-a închis cu toate avertismentele care s-au dat, sau din intervenția din mai 1919 a prefectului județului Hunedoara care cere să-i fie trimis un detașament de armată pentru a-l folosi împotriva manifestărilor muncitorimii.

Importante de semnalat sînt documentele care se referă la Congresul extraordinar al muncitorilor mineri și topitori din Ardeal și Banat, în ale cărui lucrări se protestează împotriva terorei, a stării de asediu, a cenzurii, și care a avut loc între 7—9.XII.1919 la Sibiu.

Grevele din 1920 marchează o nouă etapă de ascuțire a luptei de clasă în toată țara, ilustrînd creșterea conștiinței de clasă a proletariatului din România.

Materialele documentare expuse în mai multe centre din țară (Tr. Severin, Cluj, Baia Mare, Vaslui ș.a.) arată mișcări greviste, acțiuni de solidarizare cu muncitorii greviști, scoțînd totodată la iveală și măsurile teroriste luate de către autoritățile statului burghezo-moșieresc pentru înăbușirea grevelor, după cum se poate citi în intervenția comandantului garnizoanei Baia Mare: „binevoiiți a lua cele mai severe măsuri ca greviștilor să nu li se dea nici un fel de alimente și să se oprească prin orice mijloc cumpărarea de alimente pentru ei și familiile lor”.

Un moment important în istoria poporului român îl constituie crearea Partidului Comunist din România la 8 mai 1921.

Dintr-o serie de materiale expuse, rezultă clar condițiile de cruntă teoroare în care au trebuit să activeze comuniștii după înființarea partidului.

Circulara din 13.III.1922 a Ministerului de Interne către autoritățile locale se referă la luarea de măsuri împotriva comuniștilor care duc o politică

Un grup de vizitatori primind explicații amănunțite de la unul din ghizii muzeului pentru exponatele din perioada modernă și contemporană.

de atragere a țăranilor în vederea luptei comune împotriva regimului burghezo-moșieresc.

Ordinul Ministerului de Interne din 21 aprilie 1924 către organele în subordine din țară cere să fie luate măsuri privind împiedicarea tipăririi și difuzării ziarelor „Socialismul”, „Munkas” și „Pravda”. Tot în anul 1924 același Minister de Interne cere autorităților locale confiscarea ziarului comunist „Muncitorul”, ziar tipărit și difuzat în țară de către Consiliul General Unitar al Uniunii Sindicatelor din București.

Alte documente, cum sînt cele referitoare la acțiunea de afișare a unor manifeste în orașul Dej în noaptea de 6—7 noiembrie 1925 cu ocazia împlinirii a 8 ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie prin care muncitorii sînt îndemnați să urmeze exemplul muncitorilor ruși pentru instaurarea unui guvern muncitoresc—țărănesc la noi în țară, sau telegrama șefului poliției din Lupeni către Prefectura județului Hunedoara-Deva, din 13.IV.1926, privind luarea de măsuri împotriva muncitorilor din Lupeni de a nu mai colecta fonduri pentru greviștii de la Reșița, arată că, în ciuda încercării

de a-l nimici, partidul comunist se afla în fruntea clasei muncitoare, se străduia să strângă legăturile cu masele, să întărească puterea de luptă a clasei muncitoare și a întregului popor muncitor.

Pe baza legii pentru încurajarea industriei naționale, guvernele burghezo-moșieresti își asigură plasarea capitalurilor lor în economia țării noastre în scopul obținerii de profituri cât mai mari. În expoziție se află contractul încheiat în 1926 între Ministerul de Comunicații și Uzinele Metalurgice S.A.R. Ploiești privind fabricarea de locomotive și vagoane în care participarea capitalului românesc este în proporție de 60%.

În anul 1929, lumea capitalistă a intrat într-o nouă criză economică. Criza economică s-a manifestat cu o deosebită putere în România, fiind determinată în primul rând de factori interni (înapoierea economică, slaba dezvoltare tehnică, împlătirea formelor celor mai înalte de concentrare a producției și exploatării capitaliste cu resturile feudale în agricultură).

Într-una din statisticile întocmite pe perioada 1927—1931 de către Ministerul Agriculturii se vede nivelul scăzut al producției agricole în 1931 (an de vîrf în manifestarea crizei economice), în valoare de lei 45.584 milioane față de 101.385 milioane lei realizați în 1928.

În fața crizei economice, burghezia a adoptat tactica de ieșire din criză pe umerii oamenilor muncii, fapt care a făcut să se ascută și mai mult contradicțiile de clasă în România. Urmarea directă a fost puternicul avînt revoluționar care a cuprins mase tot mai largi de oameni ai muncii.

În fața acestei situații, guvernul burghezo-moșieresc ia o serie de măsuri împotriva mișcării muncitorești ca: supravegherea îndeaproape a conducătorilor organizațiilor comuniste, închiderea sediilor sindicatelor unitare, împiedecarea ținerii întrunirilor cu caracter politic ale muncitorilor. Dintre documentele expuse menționăm: telegrama Ministerului de Interne, din 10 aprilie 1929, privind luarea celor mai severe măsuri de supraveghere a conducătorilor organizațiilor comuniste, mobilizînd pentru aceasta întregul aparat de stat burghezo-moșieresc crezînd că astfel va putea fi stăvilită mișcarea muncitorească.

Pentru oglindirea situației dezastruoase în care se afla România în timpul crizei economice este expus un fragment din „Rezoluția asupra situației actuale și a muncii de pregătire, organizare și conducerea luptelor din industriile C.F.R., Mine și Petrol, elaborată de conferința muncitorilor din aceste ramuri industriale”, din august 1931.

În aceste condiții are loc adîncirea crizei economice, iar valul luptelor revoluționare este în plină creștere. Menționăm protestul sindicatului muncitorilor mineri din 1931 împotriva pregătirilor de război, împotriva războiului, pentru pace și dezarmare.

Un exemplu care ilustrează faptul că întreaga povară a crizei economice din 1929—1933 cît și tendința de a se ieși din această criză pe seama maselor muncitoare, îl constituie, așa cum se poate citi, ordinul emis în 1933 de către Direcția U.D.R. de reducere a salariilor muncitorilor de la această întreprindere în medie cu 35%.

În același an, în fața acestei situații, C.C. al Ligii Muncii, după cum reiese din documentele expuse, trimite o circulară către toți țăraniii nevoiași precum și către toți membrii organizației sus-amintite, în care demască

acțiunile guvernului burghezo-moșieresc de a ieși din criză pe seama clasei muncitoare.

La sfârșitul anului 1931, în condițiile adâncirii crizei economice și ale ascuțirii luptelor de clasă, a avut loc Congresul al V-lea al P.C.R., eveniment de o deosebită importanță în viața partidului comunist și a țării noastre. Aplicând în mod creator învățătura marxist-leninistă și experiența P.C.U.S. la condițiile concrete ale României, Congresul al V-lea a stabilit principiile organizatorice, ideologice, strategice și tactice ale partidului. Prin aceasta el a marcat un moment de cotitură în lupta Partidului Comunist din România.

Luptele ceferiștilor și petroliștilor din februarie 1933, au avut un pronunțat caracter politic, antiimperialist și antifascist. Pe plan internațional, ele au constituit prima luptă de clasă după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania. Luptele din februarie 1933, așa cum dovedesc materialele vremii, constituie un exemplu de solidarizare a oamenilor muncii din alte ramuri industriale cu lupta muncitorilor ceferiști și petroliști.

Referindu-se la această mare bătălie de clasă a proletariatului român, în cuvântarea rostită la mitingul de la Uzinele „Grivița Roșie” din Capitală cu prilejul vizitei în țara noastră a delegației de partid și guvernamentale a Uniunii Sovietice la 19 iunie 1962, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej sublinia că „luptele din februarie 1933, îndreptate împotriva jafului capitalist și politicii de fascizare a țării, reprezintă, prin întreaga lor desfășurare, ca și prin urmările lor, un moment de cotitură în istoria partidului și a întregii mișcări muncitorești. Ele au sporit imens prestigiul clasei muncitoare ca cea mai înaintată forță socială, prevestind luptele ce aveau să ducă la cucerirea puterii de către oamenii muncii de la orașe și sate”⁷⁾.

Clasele exploatoare au înăbușit în sânge aceste lupte eroice, precum și acțiunile de solidarizare.

Acest lucru este dovedit de măsurile luate de către autorități pentru trimiterea unor unități represive formate din regimentele 19 Artilerie, 6 Călărași, 7 Prahova, Divizia a XII-a, Legiunea de jandarmi Prahova, Chestura Poliției Ploiești, la Moreni, Cîmpina, Scăeni etc. În scopul înăbușirii acțiunilor de solidarizare cu greva petroliștilor de la „Romîno-Americană”, sau măsurile luate la 5 noiembrie 1933 de către garnizoana Iași pentru preîntîmpinarea acțiunilor organizate de muncitori cu ocazia zilei de 7 noiembrie: „Toate corpurile de trupă din garnizoana Iași (reg. 13 infanterie, reg. 7 Roșiori, reg. 2 A.C.N., Flotila I. Aviație și Regimentul 2 Transmisiuni) vor veghea cu deosebită grijă ca unitățile de alarmă, ce ele trebuie să aibă permanent gata, a ieși la primul ordin”...

Ca urmare a măsurilor luate de către statul burghezo-moșieresc în perioada anilor 1934—1937 s-a produs o oarecare creștere a investițiilor în industrie și o sporire a volumului producției industriale, în special în anumite ramuri ale industriei cum ar fi cea de armament, echipament și hrană de război, în timp ce în sectorul bunurilor de larg consum are loc un regres față de perioada anterioară.

⁷⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări* 1961—1962, Ed. politică, Buc., 1962, p. 355.

Pe plan politic, virfurile cele mai reacționare ale burgheziei și moșierimii, întreprind o serie de măsuri împotriva mișcării revoluționare conduse de partidul comunist.

Dintre materialele expuse cităm ordinul din 1 mai 1934 al Legiunii de jandarmi Mobilă nr. 5 privind trimiterea de gărzi militare la toate instituțiile și întreprinderile mai importante din Ploiești în vederea menținerii „ordinii” burgheze.

Ca expresie a politicii de înarmare dusă de către statul român burghez-moșieresc în preajma celui de-al doilea război mondial, în expoziția noastră se află o serie de documente menite să illustreze acest lucru, așa cum reiese din comenzile de muniții către S. A. Reșița, grupul Malaxa-Astra-Concordia și R.I.M.M.A., făcute în cursul anului 1936.

La sfârșitul anului 1937 s-au făcut simțite și în România semnele noii crize economice. Grupurile monopoliste își căutau salvarea în orientarea industriei spre producția de armament și în intensificarea exploatarea oamenilor muncii.

În perioada dictaturii regale, politica externă a României a fost orientată tot mai mult spre Germania hitleristă. Ca o expresie a acestei politici, din documentele expuse, cităm Tratatul economic româno-german, din 23.III.1939, potrivit căruia dezvoltarea economică a României trebuia să se facă în funcție de necesitățile mașinii de război hitleriste.

Statisticile întocmite de Ministerul Coordonării din anul 1940, privind comerțul nostru cu Germania între anii 1928—1940 și care se află expuse în original, reflectă subordonarea comerțului nostru spre această țară, căreia îi livram în special petrol, cereale, plante oleaginoase etc.

Situația grea a maselor largi muncitoare este oglindită în unele documente, ca de exemplu într-un raport întocmit de către un medic, în perioada anilor 1937—1940 asupra condițiilor în care muncesc și trăiesc muncitorii de la U.D.R.: „...traiful celor mai mulți este mizerabil, hrana este proastă, locuința mizerabilă și umedă, nemaivorbind de curățenie...”. Dar guvernul burghez-moșieresc orientează tot mai mult economia spre producția de război. Un exemplu care dovedește pregătirea României pentru război, îl constituie situația livrărilor de armament efectuate de către Uzinele Astra-Brașov la 1 iulie 1940, situație care de asemenea se află printre documentele expuse.

Conducătorul luptei poporului împotriva dictaturii militarofasciste și a războiului antisovietic a fost P.C.R., care încă din primele zile ale războiului a editat și răspândit manifeste, în care arăta țelurile urmărite de fasciști și consecințele pe care le avea războiul asupra țării noastre, chemând poporul la luptă.

Documentele expuse se referă la o serie de acțiuni organizate de către P.C.R. privind sabotarea războiului antisovietic, ieșirea din acest război și îndreptarea armelor împotriva Germaniei hitleriste, iar pe de altă parte sînt oglindite măsurile brutale luate de către dictatura militarofascistă împotriva Partidului Comunist și a maselor populare.

Menționăm, de exemplu, comunicatul din 20 octombrie 1941 al Direcției generale a Siguranței relativ la acțiunile pe care le pregătesc comuniștii cu prilejul zilei de 7 noiembrie: greve, dinamitări de trenuri militare, (înde-

sebi germane), incendieri de fabrici care produc muniții pentru război. În același an se semnalează și acțiuni ale țăranilor. Din documentul din 21 mai 1941 reiese acțiunea sătenilor din comuna Toriaș județul Arad care au intrat, arînd și sămănînd o suprafață de 30 ha., în domeniul societății „Corvin”.

De asemenea, dintre materialele privind măsurile luate de autoritățile statului burghezo-moșieresc împotriva acțiunilor organizate ale clasei muncitoare, cităm ordinul Ministerului de Interne din 24 aprilie 1941 privind arestarea celor ce scriu pe ziduri lozinci comuniste sau emblema P.C.R., precum și ordinul Inspectoratului regional de Poliție Galați din 30 septembrie 1941, către Primăria orașului Tecuci privind măsurile ce trebuie să se ia împotriva organizațiilor ilegale ale Partidului Comunist din România.

De asemenea unul din exponate se referă la actul de sabotaj care a avut loc în 12 februarie 1942 în scopul distrugerii unui tren petrolier destinat pentru Italia fascistă.

Pe aceeași linie amintim și manifestul patriotic din 1942 care îndeamnă la ieșirea din criminalul război antisovietic și la sabotarea acestuia, prin împiedicarea transportului de alimente și arme trupelor hitleriste.

La 14 august 1942, Curtea Marțială din București judecă procesul organizațiilor și nucleelor comuniste, crezînd că în felul acesta va putea frîna acțiunile organizate de comuniști, condamnînd, așa cum reiese din documentul expus, un număr de 33 comuniști din 34 cîți erau judecați în procesul respectiv.

În timpul celui de-al doilea război mondial, România continuă să rămînă o țară cu o economie înapoiată, dependentă față de țările capitaliste. Unele materiale referitoare la participarea capitalului străin în economia romînească (1942—1944) dovedesc cu prisosință acest lucru.

Unul din documentele expuse privind anul 1944 exprimă pe de o parte abuzurile săvîrșite de trupele fasciste pe teritoriul țării noastre, iar pe de altă parte împotrivirea locuitorilor din comuna Urletea județ Argeș, unde de fapt este localizată acțiunea documentului citat, împotriva acestor aspecte.

Pe de altă parte conducătorii întreprinderilor iau o serie de măsuri pentru a-i arunca pe muncitori pe drumuri. Dintre exemple cităm nota informativă din 22.V.1944 privind măsurile samavolnice luate de conducerea fabricii de sticlărie din Azuga de a concedia un număr de 240 muncitori, fapt care ilustrează limpede această situație.

Pe aceeași linie se situează și măsurile luate la 10.VII.1944 de conducerea unor întreprinderi petroliere din raza de activitate a comunei Buștenari.

Dictatura militaro-fascistă, ocupația trupelor hitleriste și participarea la războiul criminal antisovietic au provocat poporului nostru pierderi imense și au împins țara în pragul catastrofei.

P.C.R. care a condus, în mod permanent lupta proletariatului, a apreciat că se apropia momentul cînd trebuia să se desfășoare lupta pentru înlăturarea dictaturii militaro-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

Ținînd seama că în țară exista dictatura fascistă, partidul comunist a apreciat just că eliberarea țării nu se putea realiza decît prin ridicarea întregului popor la luptă, adică pe calea insurecției armate.

Sub conducerea P.C.R. masele muncitoare din România au înfăptuit la 23 August 1944, insurecția armată antifascistă. Victoria insurecției armate a dus la doborârea dictaturii fasciste, la scoaterea României din războiul împotriva Uniunii Sovietice. În raportul prezentat la Adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 40 de ani de la crearea Partidului Comunist din România 8 mai 1961, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arată că „Insurecția armată victorioasă din august 1944, a deschis o eră nouă în istoria poporului român, a însemnat începutul revoluției populare, care a schimbat din temelii viața țării ⁸⁾).

În ziua de 24 august 1944 ziarul „România Liberă” scoate o ediție specială în care cheamă populația capitalei la apărarea armată a orașului împotriva hitleriștilor.

Ultimul material expus îl constituie Apelul C.C. al P.C.R. din 28—30 august 1944, publicat în „România Liberă”, apel care vorbește de importanța zilei de 23 August 1944.

Evident, prezentarea întregii expoziții numai în aceste pagini nu poate fi considerată completă, numărul de documente expuse depășind cu mult pe al celor amintite aici.

Scopul acestui articol este, în primul rînd, acela de a face cunoscut conținutul documentelor și de a atrage atenția asupra celor mai importante.

Adresîndu-se în primul rînd publicului larg, expoziția a fost concepută în sensul realizării unui tablou cît mai complet al diverselor etape de dezvoltare istorică a patriei noastre, pe baza unor documente scrise.

Încadrîndu-se în mara operă de culturalizare a maselor inițiată de partid, Direcția generală a Arhivelor Statului caută să aducă, și prin organizarea acestei expoziții, aportul său la lărgirea posibilităților de informare a cetățenilor patriei noastre asupra trecutului eroic al poporului român, la cultivarea patriotismului socialist, la formarea omului de tip nou, constructor al socialismului.

⁸⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Buc., Ed. politică, 1961, p. 440.

DIN ACTIVITATEA SĂLII DE STUDIU A DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI BUCUREȘTI

E. POȘTARIȚA

Desăvârșirea construirii socialismului în patria noastră pune în fața arhivisticii socialiste românești sarcini importante și multiple.

Alături de mărețele realizări ale regimului nostru democrat-popular, arhivistica socialistă — factor component în marele front ideologic — se dezvoltă neincetău sub îndrumarea partidului ca un instrument în sprijinirea educației comuniste și a activității de cercetare științifică, încadrându-se tot mai mult în sarcinile politice, științifice și practice ale construcției socialiste. Arhivele în socialism sînt chemate să slujească prin forme și metode noi, multiple și variate sectoare de activitate socială, politică, economică și culturală.

În aceste condiții, folosirea multilaterală a materialelor documentare constituie una din laturile principale ale activității arhivistice, folosirea fiind, în esență, scopul final al organizării, păstrării, a completării fondurilor și a prelucrării lor tehnico-științifice. Aceasta impune o preocupare permanentă pentru organizarea activității de folosire aplicîndu-se forme variate și cuprinzătoare de folosire a materialelor documentare.

Între diferitele forme de folosire a materialelor documentare, munca cercetătorilor în sălile de studiu ale arhivelor ocupă un loc important.

În cadrul Direcției generale a Arhivelor Statului întregul mod de organizare a activității sălii de studiu, în vederea muncii de cercetare, dovedește o dată în plus caracterul nou al activității arhivistice în țara noastră.

Adecvată scopului ei — folosirea materialelor documentare în sprijinul propagandei de partid și de stat, științei și culturii, dezvoltării economiei naționale — sala de studiu oferă cercetătorilor condiții optime de cercetare. Astfel ea este situată într-un local corespunzător, amenajată cu mijloace moderne de întreținere și dotată cu aparataj tehnic necesar *).

Prin intermediul sălii de studiu materialele documentare sînt puse la dispoziția celor mai largi cercuri de cercetători. Accesibilitatea în arhive, în socialism, se deosebește profund de cea din capitalism, unde arhivele sînt

*) Aparat pentru citirea microfilmelor, lămpi de cuarț, care ajută pe cercetători în descifrarea documentelor.

puse în slujba unor cercuri restrinse, rupte de popor, în interesul politiciilor, materialele documentare fiind folosite numai de către istoricii devotați cercurilor conducătoare cu scopul de a denatura realitatea, de a abate atenția maselor de la cauzele adevăratei exploatare. Importanța sublinierii acestui fapt este cu atât mai mare cu cât, în prezent, în țara noastră, datorită sprijinului permanent acordat de partid și de stat, cercetătorilor li se creează condiții optime de lucru, sînt orientați și ajutați în munca de cercetare.

Vedere parțială a Sălii de studiu.

Pentru a veni în sprijinul muncii de cercetare, Direcția generală a Arhivelor Statului, analizînd perspectiva activității arhivistice, a luat măsuri eficiente menite să creeze condiții cît mai bune asigurării folosirii multilaterale a materialelor documentare. Aceasta înseamnă aplicarea unor metode care să ducă la valorificarea acelor documente care pot folosi cît mai mult *frontului ideologic și cultural, economiei naționale, la creșterea contribuției Arhivelor Statului în opera de construire a socialismului*. În acest scop a stabilit ca principal obiectiv în munca arhivistică acțiunea de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare, pe prim plan fiind fondurile moderne și contemporane, iar paralel cu această activitate să se întocmească și instrumente de informare științifică.

Prin prelucrarea tehnico-științifică a acestor fonduri, Arhivele Statului sînt chemate să slujească în mod multilateral o serie de sectoare. Vechea concepție arhivistică -- arhivele exclusiv în slujba istoriei -- este infirmată de varietatea temelor studiate la sala de studiu în ultimii ani. Problemele studiate aici reflectă lărgirea muncii științifico-informative în toate sectoarele de activitate. Astfel, pe lângă cercetările cu caracter istoric a sporit considerabil interesul pentru cercetările cu caracter economico-social, pentru cercetările din diferite domenii ale științei și culturii. În aceste condiții arhi-

vistica socialistă ca știință sprijină cercetarea tuturor științelor sociale: istoria, filozofia, economia, dreptul, lingvistica precum și arta și literatura. Totodată trebuie precizat faptul că arhivistica socialistă pune în valoare în primul rând documentele create în perioada construcției socialiste, fără a scădea din importanță și rolul documentelor din epocile feudală și modernă a istoriei patriei.

În procesul prelucrării tehnico-științifice a materialelor documentare, arhivistul de tip nou, cu preocupări științifice, asigură redarea conținutului materialelor documentare de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste, făcând posibilă desfășurarea unei largi munci de cercetare științifică.

În scopul ușurării cercetării științifice, la dispoziția cercetătorilor sînt puse în permanență, prin intermediul sălii de studiu, peste 600 de inventare, cataloage, indici cronologici, îndrumătoare care au rolul de a informa asupra componenței, conținutului și locului unde se află materialele documentare. În același scop, cercetătorii pot studia un număr important de publicații existente în biblioteca documentară a arhivei dintre care unele, exemplare rare, se remarcă prin valoarea lor deosebită.

Întreaga activitate a sălii de studiu, începînd de la eliberarea permisului de cercetare și pînă la înapoierea materialului cercetat, desfășurîndu-se după un program stabilit în funcție de interesele cercetătorilor, are drept scop ușurarea muncii de cercetare*). Cu această ocazie amintim prezentarea materialelor documentare la timp și în bune condițiuni, grija cu care custozii sălii de studiu stau în mod permanent la dispoziția cercetătorilor, ajutîndu-i la orientarea în studierea instrumentelor de informare științifică, în conținutul materialelor documentare, indicînd fondurile și problemele mai importante ce se pot trata în legătură cu tema abordată, înlesnind chiar pregătirea materialului pentru cei care nu au o practică mai îndelungată în munca de cercetare. În aceeași ordine de idei subliniem îndrumările în legătură cu abordarea unor probleme, numărul mare de unități de păstrare puse la dispoziția cercetătorilor în ultimii ani. Aceasta implică o muncă susținută din partea custozilor și din partea arhiviștilor șefi de depozite, care pregătesc materialele documentare pentru studiu.

În prezent munca de cercetare — condiție esențială a întregului proces științific — s-a ridicat pe o treaptă superioară. Problemele studiate la sala de studiu de colectivele de cercetători sau de cercetători individuali reflectă acest lucru pe deplin. Ele sînt legate de sarcinile de plan ale institutelor de cercetări fiind orientate spre obiectivele principale ale dezvoltării economiei naționale, științei și culturii prevăzute în documentele de partid, spre problemele majore ale revoluției culturale din țara noastră.

Apreciînd importanța studiului permanent axat pe analizarea realității sociale în plină dezvoltare — cerință primordială în munca de cercetare — tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în raportul la Congresul al III-lea al P.M.R. arăta: „Cadrele noastre ideologice trebuie să-și dea contribuția la tratarea problemelor construcției socialiste în etapa actuală. Munca lor va

*) Pentru o bună desfășurare a activității sălii de studiu se aplică Regulamentul pentru funcționarea sălilor de studiu ale Arhivelor Statului care cuprinde norme precise privind accesul cercetătorilor în sălile de studiu, reguli de muncă în sălile de studiu, obligațiile cercetătorilor și îndatoririle custozilor.

fi rodnică și utilă dacă vor ține seama de cerințele obiective ale fiecărei etape, dacă la temelia lucrărilor lor va sta studierea atentă a politicii și activității practice a partidului, a ceea ce este esențial în experiența maselor muncitoare" ¹⁾).

Răspunzînd sarcinilor trasate de partid sectorului de cercetare științifică, în atenția cercetătorilor stă tot mai mult preocuparea de a da răspuns problemelor esențiale care prezintă o mare însemnătate pentru istoria partidului și a patriei noastre, pentru desăvîrșirea construirii socialismului în țara noastră.

Paralel cu lărgirea muncii științifico-informative, în cadrul sălii de studiu se constată o creștere considerabilă a numărului cercetătorilor. Astfel, de la 239 cercetători în 1959 numărul lor ajunge la 379 în 1962. Aceștia sînt lucrători ai institutelor de cercetări științifice, cadre didactice din învățămîntul superior și mediu, cadre din aparatul de stat, studenți etc. Menționăm de asemenea că în ultimii ani tot mai mare a fost numărul cercetătorilor veniți de peste hotare (U.R.S.S., R.D.G., R. P. Polonă, R. P. Bulgaria, S.U.A. etc.), pentru a studia materiale din depozitele Direcției generale a Arhivelor Statului.

Venind în sprijinul cercetărilor cu caracter economico-social, prin intermediul sălii de studiu, s-au pus la dispoziția cercetătorilor din cadrul Institutului de istorie al Academiei, Institutului de cercetări economice etc. numeroase materiale privind situația economico-socială a țării noastre în trecut, esența relațiilor de producție capitaliste, jefuirea economică a României de către monopolurile străine, crîncena exploatare la care erau supuse masele muncitoare, lupta împotriva capitalismului etc.

Numărul cercetătorilor cît și a temelor abordate sporște an de an dovedind o preocupare crescîndă a institutelor de cercetări.

Pe lîngă aceste teme studiate în anul 1960 amintim : Probleme economice în prima jumătate a sec. al XIX-lea la noi în țară ; Istoria industriei în prima jumătate a sec. al XIX-lea în România ; Situația economică a proprietăților moșierești ; Ruinarea țărănimii libere și proletarizarea ei ; Tratat de istorie economică 1750—1860 ; Capitalismul monopolist în România ; Situația economică a clasei muncitoare din România 1918—1944 ; problema agrară și mișcarea țărănească la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea ; Date cu privire la jefuirea economică a României de către trupele de ocupație germane ; Situația maselor muncitoare din România în perioada celui de-al doilea război mondial, în anul 1961, la care se adaugă teme noi dintre care amintim unele mai importante studiate în cursul anului 1962 : Din istoria gîndirii economice în România ; Pătrunderea capitalului străin în Principate în perioada Unirii ; Dezvoltarea economică a orașului București în perioada destrămării feudalismului și apariției relațiilor capitaliste ; Lupta meșteșugarilor și negustorilor din Țara Romînească la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea împotriva vechii organizări de breaslă ; Exploatarea și fuga țărănilor de pe domeniile mănăstirilor Agapia, Bistrița, Bogdana, Cotroceni, Cozia, Cîmpulung, Neamț, Pobrata, Secul, Suceava etc. ; Situația materială a clasei muncitoare 1916—1920 ; Dezvoltarea orașului București în anii puterii populare etc.

¹⁾ *Congresul al III-lea al P.M.R.*, Ed. politică, Buc., 1960, p. 86.

Cercetarea acestor teme contribuie la îmbogățirea istoriei pe baza unui bogat material informativ, cu noi date privind viața social-economică a țării noastre. Astfel, prin studierea și valorificarea materialelor documentare referitoare la dezvoltarea capitalismului monopolist în România se aduc noi date în tratarea acestui fenomen²⁾.

Dezvoltarea capitalismului monopolist în România a generat o serie de probleme de ordin social-economic și politic a căror înțelegere nu poate fi realizată fără o cunoaștere profundă și multilaterală a principalelor aspecte concrete și a modului în care acestea s-au manifestat ca procese legitime. În lumina acestui fapt, importanța studierii materialelor documentare este și mai mare. Ele ajută la înțelegerea caracterului economic înapoiat al țării noastre, a cauzelor care au determinat această înapoiere economică generală, a politicii reacționare a vîrfurilor burgheziei și moșierimii, la explicarea adîncirii contradicției dintre exploatați și exploataatori și, ca urmare a acestui fapt, a ascuțirii luptei de clasă.

Dezvoltarea capitalismului monopolist în România a însemnat, printre altele, și infeudarea economică și politică a țării capitalului străin. În perioada prēmărgătoare celui de al doilea război mondial, monopolurile hitleriste au acaparat cu sprijinul capitaliștilor și moșierilor din țara noastră cea mai mare parte a economiei românești, pe care au supus-o unui jaf de proporții uriașe. Prin intermediul citorva societăți monopoliste germane erau controlate producția și exportul bunurilor românești, fiind jefuite cu deplina libertate a cercurilor conducătoare din țară.

Proletariatul din România a cunoscut întreaga grozăvie a exploatării capitaliste. Condițiile grele de lucru, exploatarea inumană pînă la istovirea completă a forței de muncă, durata zilei de muncă adesea pînă la 16 ore pe zi, salariile mici, lipsa de asistență medicală, neștiința de carte sînt numai cîteva din mărturiile despre situația economică a clasei muncitoare care pot fi ilustrate prin cercetarea atentă și stăruitoare a materialelor documentare.

În aceeași măsură materialele documentare oglindesc procesul de pauperizare și ruinare a maselor țărănești, proces, care în condițiile dezvoltării capitalismului în agricultură, a împins țărănimea într-o mizerie cumplită.

Neglijate sau trecute sub tăcere în trecut, astăzi aceste materiale sînt valorificate și interpretate de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste, scoțîndu-se în relief noua orientare în tratarea istoriei patriei.

Paralel cu intensificarea muncii de cercetare în domeniul economico-social s_porește considerabil interesul pentru problemele de istorie social-politică, probleme care oglindesc lupta seculară a poporului nostru pentru eliberarea socială și națională, lupta clasei muncitoare condusă de partid împotriva exploatării, pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc. La acestea se adaugă teme care oglindesc mărețele realizări ale regimului nostru

²⁾ În cuprinsul lucrării „*Capitalismul monopolist în România*”, Ed. politică, Buc., 1962, N. N. Constantinescu și V. Axenciuc avînd în vedere urmările războiului suferite de către țara noastră, lipsa de mijloace de producție și bunuri de consum, cererea mai mare de produse decît oferta, inflația etc. au demonstrat că criza economică din 1920—1921 nu este o criză de supraproducție, așa cum în mod greșit s-a susținut. (Vezi V. Liveanu, „Mișcarea muncitorească din București în anii 1917—1921”. în Studii nr. 5/1959. p. 161).

democrat-popular, avîntul entuziast al oamenilor muncii sub conducerea încercată a partidului în construirea socialismului.

Din problemele de istorie studiate în 1960 menționăm următoarele cercetări mai importante întreprinse de către colectivele de cercetători de la Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., Institutul de istorie al Academiei, Facultatea de istorie, Muzeul Romîno-Rus, Muzeul de istorie a orașului București și de către cercetători individuali : Organizarea statului feudal moldovean ; Situația social-politică a Țării Romînești în sec. al XVIII-lea ; Relații romîno-ruse în sec. al XVII—XIX-lea ; Lupta maselor pentru pămînt ; Mișcarea țărănească din 1917 ; Mișcarea muncitorească din România la primul război mondial ; Luptele ceferiștilor din Moldova 1828—1934 ; Luptele greviste din 1932—1933 ; Politica internă și externă a Romîniei între cele două războaie mondiale ; Fascizarea Romîniei.

De pe lista problemelor social-politice studiate în 1961 desprindem teme noi care arată preocupările multilaterale ale activității de cercetare științifică, scot în evidență cu și mai multă tărie lupta clasei muncitoare condusă de partid, expresie a aplicării cu fermitate a învățaturii marxist-leniniste la condițiile istorice concrete din țara noastră.

Dintre acestea amintim : Acțiuni de fraternizare ale armatei cu lupta maselor populare în anii regimului burghezo-moșieresc (1888—1907) ; Mișcarea muncitorească din România 1907—1917 și legătura ei cu mișcarea revoluționară din Rusia ; Istoria U.T.C. ; Mișcarea și activitatea tineretului revoluționar din România 1917—1944 ; Istoria primului război mondial ; Politica internă a Romîniei în anii crizei economice din 1929—1933 ; Lupta P.C.R. împotriva dictaturii regale, pentru apărarea independenței naționale a Romîniei ; Folosirea de către P.C.R. a parlamentului în perioada desăvîrșirii revoluției burghezo-democrate și a trecerii la revoluția socialistă ; Reforma agrară din 1945 etc.

În 1962, pe lângă problemele a căror cercetare se continuă, se adaugă : Din istoricul pătrunderii și răspîndirii ideilor marxiste în România ; Aspecte din lupta P.C.R. pentru mobilizarea maselor țărănești împotriva regimului burghezo-moșieresc între cele două războaie mondiale ; Mișcarea muncitorească la sfîrșitul sec. al XIX-lea ; Reforma agrară din anul 1921 ; Situația internă a Romîniei burghezo-moșierești 1922—1944 ; Politica externă de trădare națională a dictaturii regale fasciste ; Insurecția armată din țara noastră — august 1944 ; Din istoria luptei antimonarhice a maselor populare din România sub conducerea P.C.R. ; Tactica P.C.R. față de monarhie în anii 1941—1945 ; P.M.R. făuritorul armatei populare etc.

Sporirea interesului pentru cercetarea acestor teme, care reflectă lupta poporului romîn, a clasei muncitoare condusă de partid pentru eliberarea socială și națională, este deosebită.

Istoria mișcării muncitorești din România își are rădăcinile în realitățile vieții social-economice și politice interne. Procesul de formare și dezvoltare a proletariatului din țara noastră a avut loc în condițiile înrăutățirii situației materiale, a întezirii exploatării capitaliste, în special, în urma trecerii capitalismului în ultimul său stadiu de dezvoltare — imperialismul.

Abordarea temei „Mișcarea muncitorească din România pînă la primul război mondial” are menirea de a ilustra condițiile în care s-a format și dezvoltat proletariatul, de a ilustra începuturile dezvoltării mișcării muncitorești. În aceeași ordine de idei se înscrie și cercetarea materialelor documentare privind „Mișcarea muncitorească din România 1907—1917 și legăturile ei cu mișcarea revoluționară din Rusia” și „Solidaritatea maselor muncitoare din România cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie”, cercetare care urmărește să redea dezvoltarea mișcării muncitorești din țara noastră și influența exercitată de mișcarea revoluționară din Rusia la noi în țară.

În condițiile intensificării exploatarei capitaliste, luptele revoluționare ale maselor muncitoare iau avînt, devin tot mai organizate, îmbrăcînd forme și metode noi de luptă. Acestui aspect îi sînt consacrate cercetarea materialelor documentare privind Greva generală din 1920, Lupta maselor pentru pămînt, Luptele greviste din 1923—1933, Lupta P.C.R. împotriva dictaturii regale, pentru apărarea independenței naționale a Romîniei etc.

Prin darea în folosință a acestor materiale, Arhivele Statului, încadrîndu-se în ritmul susținut al cercetărilor, au sprijinit și sprijină elaborarea Tratatului de Istorie a P.M.R., a primelor volume din Tratatul de Istorie a Romîniei, precum și a altor lucrări privind istoria partidului și a patriei noastre.

Alături de aceste teme, menționăm aportul pe care l-au adus Arhivele Statului prin darea în folosire a materialelor documentare în scopuri practice, ca de pildă: Documentare în legătură cu regiunea lacului de acumulare Bicaz; Planuri de alinieri și deschideri de străzi în București; Documentarea privind extracția petrolului în trecut etc.

Cercetarea acestor materiale contribuie la sprijinirea eficientă a economiei naționale, avînd drept rezultat economisirea unor importante sume de bani, prin evitarea repetării unor cercetări și proiecte executate anterior.

Bogată sursă de informare pentru cercetătorii din diferite sectoare de activitate, materialele documentare din depozitele Direcției generale a Arhivelor Statului au servit în egală măsură și cercetărilor pe tărîm cultural cît și celor din diferite domenii ale științei. Interesul în această direcție este tot mai variat, cercetările fiind orientate spre problemele de bază ale culturii noastre socialiste.

În scopul valorificării critice a moștenirii culturale a trecutului s-a dus o muncă susținută pentru scoaterea la lumină și darea în folosință a sute de documente privind mișcarea cultural-științifică din țara noastră. Prin organizarea de cercetări sistematice de către Institutul de istorie a artei, Ministerul Învățămîntului, Conservatorul Ciprian Porumbescu etc. numărul temelor cercetate sub acest aspect a crescut simțitor, ceea ce a necesitat o preocupare susținută și pentru Arhivele Statului în a depista și da spre cercetare materiale documentare.

Printre aceste teme enunțăm cîteva din cele mai importante studiate în cursul anilor 1960—1962: Începuturile științei lingvistice și filologice la noi în țară; Aspecte de limbă romînească în vechile documente romine din sec. al XVI-lea—al XVIII-lea; Toponimie, onomastică și geografie istorică documentară; Studii de sigilografie — sigilii sătești; Opera romînă în texte și documente; N. Bălcescu — studii; N. Tonitza — studiu; Istoria învățămîn-

tului medical ; Dezvoltarea sanitară a oraşului Bucureşti ; Evoluţia construcţiilor şi a artelor în timpul lui Antim Ivireanu ; Studii de istoria criticii artistice şi muzicale ; Problema şcolii şi educaţiei în ţara noastră ; Legături medicale romîno-ruse 1848—1854 ; Evoluţia arhitecturii la noi în ţară.

Din analiza problemelor studiate la sala de studiu, în aceşti ani, se impune sublinierea caracterului nou, activ, creator la care s-a ridicat folosirea ştiinţifică şi multilaterală a materialelor documentare, intensificarea muncii de cercetare în toate domeniile ştiinţei.

Lărgirea interesului pentru documentarea din fondurile moderne şi contemporane, natura materialului solicitat de cercetători indică noua orientare în munca de cercetare.

Pentru sprijinirea şi mai eficientă a muncii de cercetare, Arhivelor Statului le revine sarcina de a spori eforturile în ceea ce priveşte acţiunea de prelucrare tehnico-ştiinţifică a materialelor documentare şi în primul rînd a fondurilor moderne şi contemporane.

În urma unei munci sistematice şi stăruitoare de cercetare, numărul lucrărilor ştiinţifice — rodul acestei munci — este tot mai mare. Dintre acestea multe au la bază materiale documentare cercetate la sala de studiu a Direcţiei generale a Arhivelor Statului.

Astfel, materialele documentare puse la dispoziţia cercetătorilor au servit ca o bogată sursă informativă multor domenii de cercetare. Subliniem cu această ocazie numărul tot mai mare al lucrărilor apărute care reprezintă un aport preţios, o contribuţie utilă în studierea istoriei patriei.

Bazate pe cunoaşterea adîncă a realităţii sociale, pe cunoaşterea temeinică a fenomenelor economice, social-politice şi culturale axate pe problemele fundamentale ale istoriei patriei, caracterizate prin îmbogăţirea tematicii ştiinţifice, lucrările elaborate sînt expresia felului în care munca ştiinţifică răspunde sarcinilor trasate de partid.

Astăzi cînd societatea socialistă se bazează întru totul şi multilateral pe realizările ştiinţei, cînd realizările ştiinţei servesc în măsură tot mai mare sferei producţiei materiale, tuturor celorlalte laturi ale dezvoltării sociale, importanţa cercetărilor ştiinţifice devine tot mai mare.

Numărul cercetătorilor, importanţa problemelor în studiu, volumul mare de materiale cercetate, rezolvarea cu promptitudine a cererilor de folosire reflectă şi totodată impun o contribuţie tot mai mare pe care Arhivele Statului o aduc muncii de cercetare.

PREGĂTIREA PROFESIONALĂ A CADRELOR DE SPECIALITATE DIN ARHIVELE STATULUI

V. COMAN

Arhivistica socialistă, ca știință socială, are sarcina de a da în folosire, de pe pozițiile clasei muncitoare și ale partidului de tip nou, materialele documentare ale Fondului arhivistic de stat. Activitatea arhivistică urmărește, în acest sens, introducerea în circuitul științific a tuturor valorilor cuprinse în fondurile create în orînduirile sociale anterioare eliberării patriei de sub jugul fascist și, în primul rînd, a acelor documente care atestă lupta oamenilor muncii, conduși de partid, pentru făurirea societății socialiste în patria noastră.

Construirea socialismului și desăvîrșirea acesteia a pus în fața Arhivelor Statului, ca instituție care coordonează întreaga activitate arhivistică din țara noastră, necesitatea stabilirii în lumina învățăturii marxist-leniniste a principiilor de bază ale acestei activități, a elaborării de norme unice care să asigure aplicarea uniformă a noilor metode de lucru la unitățile Arhivelor Statului și la organizațiile socialiste.

Dezvoltarea impetuoasă a economiei, științei și culturii din țara noastră a obligat lucrătorii Arhivelor Statului să intensifice ritmul prelucrării tehnico-științifice a materialelor documentare, asigurîndu-i, în același timp, un conținut nou, să dea cît mai multe fonduri în folosire, orientîndu-se cu precădere spre introducerea în circuitul științific a documentelor din perioadele modernă și contemporană ale istoriei patriei.

O sarcină importantă ce a revenit arhiviștilor, legată de scopul și conținutul nou al arhivisticii socialiste, a constat în situarea întregii activități arhivistice pe poziții de partid, prin interpretarea conținutului materialelor documentare în concordanță cu interesele constructorilor socialismului, concretizată, pe de o parte, în valorificarea celor mai importante materiale documentare referitoare la dezvoltarea mișcării muncitorești în țara noastră, la rolul partidului în mobilizarea maselor muncitoare împotriva exploatării, la dezvoltarea economică, socială și politică a țării etc., iar pe de altă parte, în grija pentru conservarea și folosirea în mod just a materialelor documentare care oglindesc lupta eroică a maselor muncitoare conduse de partid pentru construirea socialismului în patria noastră. Îndeplinirea acestor sarcini de bază ale Arhivelor Statului a cerut, în mod obiectiv, creșterea per-

manentă a nivelului de pregătire politică și profesională a cadrelor de specialitate.

Această pregătire s-a ridicat pe o treaptă superioară în perioada care a trecut de la data ținerii istoricului Congres al Partidului din anul 1960, în documentele căruia se formulează obiectivele și se trasează sarcinile concrete pentru desăvârșirea construirii socialismului și crearea condițiilor trecerii treptate la comunism.

Pregătirea profesională a cadrelor de specialitate din Arhivele Statului a ridicat probleme variate, avînd în vedere, pe de o parte, sarcinile complexe pe care le-au pus arhivisticii socialiste indicațiile date de Congresul al III-lea frontului ideologic și cultural, iar, pe de altă parte necesitatea aprofundării noțiunilor de bază ale învățaturii marxist-leniniste de către arhiviști și aplicarea acestora în activitatea practică de fiecare zi.

Asigurarea unui conținut corespunzător lucrărilor ce se elaborează, realizarea sarcinii de îmbinare a muncii de prelucrare a fondurilor cu munca de cercetare științifică, ca și necesitatea trecerii în viitor la forme avansate de muncă, cum ar fi prelucrarea tematică a fondurilor și publicarea de instrumente de informare științifică au impus ridicarea pe o treaptă superioară a pregătirii profesionale a cadrelor din Arhivele Statului. În același timp, pregătirea cadrelor de specialitate trebuia să-și concretizeze eficacitatea printr-o activitate mai susținută a arhiviștilor pentru generalizarea experienței înaintate și găsirea acelei metode care să contribuie la rezolvarea problemelor puse în fața culturii socialiste de Partidul Muncitoresc Român.

Pentru rezolvarea practică a sarcinilor arătate, Direcția generală a Arhivelor Statului a luat măsuri corespunzătoare situației existente, insistîndu-se, în acest sens, asupra cunoașterii și însușirii învățaturii marxist-leniniste în strînsă legătură cu problemele muncii, asupra însușirii documentelor de partid pentru folosirea aprecierilor date diferitelor evenimente și perioade din istoria patriei, a literaturii de specialitate și a instrucțiunilor arhivistice, pentru desfășurarea unei munci calitative corespunzătoare și uniforme în prelucrarea tehnico-științifică, evidența și folosirea materialelor documentare.

La stabilirea programei de învățămînt s-a avut în vedere atît necesitatea însușirii corespunzătoare a noțiunilor și operațiunilor concrete în vederea rezolvării sarcinilor imediate privind prelucrarea, expertiza, evidența și folosirea fondurilor din depozitele proprii, îndrumarea și controlul arhivelor organizațiilor socialiste de pe teritoriul patriei noastre, cît și înțelegerea dezvoltării în perspectivă a muncii arhivistice.

Pentru aceasta au fost formulate 14 teme cu 45 de probleme, accentuîndu-se asupra însușirii noțiunilor de bază și suprastructură în lumina învățaturii marxist-leniniste și asupra cunoașterii instituțiilor specifice fiecărei orînduirii sociale. S-a pornit de la ideea că materialele documentare au fost create, în mare majoritate, de instituțiile puse în slujba claselor dominante și, în afară de cele care reflectă fenomene ale naturii, ele au un caracter foarte accentuat de clasă. În acest sens, pregătirea profesională a cadrelor de arhiviști a început cu temele: statul în orînduirile feudală și capitalistă, avînd ca probleme statul feudal și statul burghez — instrumente de exploatare, instituțiile feudale și actele create de statul feudal în Țara Romînească, Moldova și Transilvania și instituțiile burgheze din România și actele create de

acestea. În același timp s-a insistat asupra studierii statului democrat-popular ca formă a dictaturii proletariatului, asupra constituției R.P.R. și instituțiilor statului democrat-popular cu actele create de acestea.

Pe de altă parte, pe baza planului de învățămînt adoptat, s-a trecut la studierea sistematică a principiilor de bază ale arhivisticii socialiste, conștinđ în probleme ca : învățătura marxist-leninistă — baza arhivisticii socialiste ; caracterul de clasă al arhivisticii socialiste ; proprietatea de stat asupra materialelor documentare ; centralizarea și planificarea activității arhivistice ; folosirea multilaterală a materialelor documentare. Celelalte teme au cuprins probleme referitoare la arhivistica romînească în anii regimului democrat-popular (incluzînd și istoricul Arhivelor și condițiile istorice de apariție și dezvoltare a arhivisticii socialiste) ; organizarea muncii arhivistice în R.P.R. ; prelucrarea tehnico-științifică a fondurilor ; evidența, expertiza, completarea, păstrarea, conservarea și folosirea materialelor documentare. De asemenea, s-a inclus studierea problemei îndrumării și controlului muncii de arhivă, ca și teme referitoare la disciplinele auxiliare ale istoriei — sigilografie, diplomatică, cronologie, arheografie și paleografie.

Fără îndoială că simpla enunțare a temelor arătate nu epuizează modul de tratare și de însușire a lor de către arhiviști. Pentru a intra mai amănunțit în conținutul lor, ar trebui redate pe scurt bibliografiile respective și alte aspecte ale planurilor de seminarizare. Ne limităm în a arăta că, în discutarea unor teme ca cele referitoare la statul de diferite tipuri, s-a insistat asupra învățaturii marxist-leniniste despre stat, asupra instituțiilor specifice fiecărui tip de stat și actelor create de acestea, asupra problemelor statului în perioada de trecere de la capitalism la socialism etc., studiindu-se atent operele clasicilor marxism-leninismului în această problemă, documentele partidului nostru, ale Congreselor P.C.U.S., ale Consfăturilor reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești ș.a.

De asemenea, problema condițiilor istorice de apariție și dezvoltare a arhivisticii socialiste nu a putut fi studiată fără a se aprofunda documentele de partid referitoare la insurecția armată de la 23 August 1944, instaurarea regimului democrat-popular, abolirea monarhiei și trecerea la revoluția socialistă.

Deși destul de largi și părănd că abordează aspecte prea generale, totuși aceste teme au avut în primul rînd scopul de a da arhiviștilor posibilitatea aprofundării problemelor respective și a înțelegerii mai precise, de pe poziții de partid, a conținutului materialelor documentare. Nu poate fi concepută o activitate arhivistică corespunzătoare pentru prelucrarea și folosirea materialelor documentare, create în perioada care a urmat insurecției armate victorioase conduse de partid, de la 23 August 1944, fără a înțelege căile de apariție a instituțiilor statului democrat-popular, evoluția lor ca urmare a transformărilor revoluționare din baza economică și reflectarea, în actele create de acestea, a procesului revoluționar neîntrerupt care a avut loc în țara noastră.

Formularea acestor teme s-ar părea că epuizează, la modul general, toate problemele principale ale activității arhivistice cuprinse în norme și instrucțiuni și generate de procesul muncii. Cu toate acestea, o analiză mai atentă a lor arată că accentul principal s-a pus nu numai pe cunoașterea

principiilor care stau la baza fiecărui sector, ci se urmărește, în primul rând, studiarea modului de aplicare practică a fiecăruia din aceste principii, ca și legătura existentă între diversele părți, care formează concepția generală asupra muncii în arhive.

Toate acestea sînt dovedite și de modul de organizare a studierii, însușirii și controlului pregătirii arhiviștilor la temele respective. Cuprinzînd un ciclu de 3 ani, pregătirea profesională a arhiviștilor a fost eșalonată pe teme și trimestre, urmărindu-se legătura între problemele studiate și introducerea în practică a metodelor noi, generate de experiența acumulată, ca și însușirea, în procesul muncii, a acelor metode mai puțin aplicate pînă în prezent.

Astfel, s-a considerat necesar să se aplice metoda seminarizării trimestriale, pe grupe la cîte 2 teme, apropiate ca importanță. După ce se epuizează seminarizarea a 6 teme, în primele 3 trimestre ale anului de învățămînt, urmează examinarea anuală, la problemele cuprinse anterior în seminarizările trimestriale.

Ca metodă de lucru s-a adoptat principiul studiului individual, avînd la bază întocmirea, pe plan central, a planurilor tematice și a bibliografiilor, la fiecare din problemele și subproblemele arătate și difuzarea lor, din timp, tuturor arhiviștilor din unitățile Arhivelor Statului.

Pentru însușirea temeinică a problemelor în discuție s-a urmărit, pe de o parte, însușirea principiilor muncii arhivistice pe probleme, a normelor și instrucțiunilor în vigoare, completate cu indicațiile date pe parcurs, iar pe de altă parte, verificarea cunoștințelor dobîndite în activitatea practică pe care o desfășoară arhiviștii. De exemplu: o deosebită importanță pentru însușirea teoretică și practică a problemelor prelucrării tehnico-științifice a fondurilor au avut-o precizările cu privire la necesitatea și modul de întocmire a instrumentelor de lucru preliminare (instrucțiune de lucru, istoricul instituției, istoricul fondului, schema de sistematizare) și cele privind operațiunile de ordonare, fișare, inventariere și expertizare a diferitelor categorii de materiale documentare, după epoca și modul de constituire a acestora. La serviciile deținătoare de materiale documentare arhiviștii și-au exemplificat expunerile cu date din fondurile pe care le prelucrează, sau au executat practic, pe material, diverse lucrări. Un loc deosebit în discuții l-a ocupat problema asigurării conținutului materialelor ce se elaborează.

Aceeași metodă a fost folosită și la seminarizarea temelor privind expertizarea și folosirea materialelor documentare insistîndu-se asupra principiilor și criteriilor de stabilire a valorii materialelor documentare, asupra formelor de popularizare și folosire a documentelor etc. De menționat că discuțiile au fost orientate și spre înțelegerea rezolvării în perspectivă a unor probleme ale muncii arhivistice.

Verificarea însușirii materialelor indicate a arătat că procedeul ales a fost pe deplin justificat, întrucît s-a constatat necesitatea aprofundării noțiunilor de bază ale învățaturii marxist-leniniste într-o serie de probleme ca: statul, funcțiile statului, clasele sociale, baza și suprastructura, legile generale ale revoluției și construcției socialiste etc., ca și a unor probleme de arhivistică mai puțin precizate pînă acum. Aceasta este de fapt, și concluzia desprinsă din seminarizările trimestriale și examinarea anuală, care

au avut loc la temele I—IV pe anul 1962 (anul de învățămînt corespunde cu anul calendaristic).

Dacă seminarizarea temelor I—II s-a desfășurat în general la un nivel corespunzător, seminariile ținute la temele III—IV au dovedit că arhiviștii înțeleg din ce în ce mai bine scopul învățămîntului profesional, depun din ce în ce mai mult interes pentru conspectarea și însușirea materialelor indicate în bibliografii. Acest lucru a ieșit în evidență și mai accentuat cu ocazia discutării ultimelor teme din anul 1962 care a constituit începutul însușirii corespunzătoare a instrucțiunilor în vigoare și a normelor preluării tehnico-științifice a materialelor documentare.

Din analiza desfășurării anului I de învățămînt profesional al cadrelor de specialitate din Arhivele Statului se desprind două aspecte importante, asupra cărora trebuie insistat deoarece constituie și o experiență de care se va ține seama în viitor. În primul rînd, se impune subliniată preocuparea Direcției generale a Arhivelor Statului pentru orientarea arhiviștilor spre însușirea materialelor indicate în strînsă legătură cu lucrările de bază ale clasicilor marxismului și cu documentele partidului nostru și ale partidelor comuniste și muncitorești frățești. În acest sens se desprinde preocuparea permanentă pentru asigurarea conținutului învățămîntului profesional al cadrelor de specialitate din Arhivele Statului, care se reflectă concret în modul cum arhiviștii reușesc să se situeze, în tratarea problemelor respective, pe poziții de partid.

Astfel tema privind prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare a fost dezbătută în strînsă legătură cu principiul partinității în arhivistică, cu indicațiile lui V. I. Lenin, date în această problemă și cu indicațiile Congresului al III-lea al P.M.R. referitoare la criteriul valorii cercetării științifice din care se desprinde concluzia că nici o activitate de acest gen nu poate fi privită decît în strînsă legătură cu contribuția pe care o poate aduce la practica construcției socialiste. Studiind tema respectivă, arhiviștii au înțeles mai bine indicația conducerii Direcției generale că vor trebui puse cu precădere în lucru fondurile din epocile modernă și contemporană ale istoriei patriei și că principala lor preocupare trebuie să fie îndreptată spre materialele documentare create de constructorii socialismului, care atestă lupta eroică a acestora, sub conducerea partidului, pentru construirea și desăvîrșirea construirii socialismului în patria noastră.

Aceeași temă a ridicat problema conținutului instrumentelor de lucru pe care le elaborează arhiviștii în vederea alcătuirii evidenței și dării în folosire a principalelor fonduri deținute de Arhivele Statului și de instituții, întreprinderi și unitățile socialiste din agricultură. S-a subliniat faptul că numai o fișă, un inventar sau o lucrare de informare științifică (îndrumător, catalog etc.), alcătuite de pe poziții de partid, pot asigura conținutul real al muncii arhivistice și contribuția pe care Arhivele Statului o dau cercetării științifice din țara noastră.

În al doilea rînd, se desprinde concluzia că arhiviștii au început să acorde o atenție sporită laturii practice a activității depuse, îmbinării cunoștințelor însușite din literatura de specialitate și din instrucțiunile existente, cu munca concretă asupra materialelor documentare. Condițiile istorice în care se desfășoară activitatea arhivistică din țara noastră cer, în mod

obiectiv, adoptarea unui ritm susținut al muncii, avînd în vedere laturile și sectoarele cărora în trecut li s-a acordat o importanță minimă, sau asupra cărora nu s-a insistat de loc. Este exclus faptul ca arhivistica socialistă să-și poată îndeplini rolul și atribuțiile pe care i le-au acordat partidul și statul democrat-popular, de a pune la îndemîna cercetării științifice materialele documentare din Fondul arhivistic de stat, atîta timp cît se mai folosesc metode învechite în muncă și se târăgănează, datorită acestui lucru, darea în folosire a fondurilor importante și constituirea uniformă a arhivei curente la instituții, întreprinderi și unitățile socialiste din agricultură.

Accentuarea laturii practice a pregătirii profesionale a cadrelor de specialitate din Arhivele Statului a fost cerută tocmai de necesitatea uniformizării metodelor de muncă asupra fondurilor, de cerințele vieții care au impus prelucrarea în primul rînd a materialelor utile construcției socialiste. Acest lucru, însă, nu se putea realiza în condițiile unei organizări formale a muncii, repetării unor operațiuni datorită calității slabe a lucrărilor anterioare, evidențierii unor materiale neimportante și ale omiterii punerii în circuitul științific a documentelor necesare studierii dezvoltării țării noastre în diverse etape istorice. Numai simplul fapt că o vreme îndelungată s-a lucrat conform ideii „inventarelor administrative”, ceea ce a făcut imposibilă existența unei evidențe centralizate și de conținut a materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat, demonstrează justetea măsurilor luate ca în cadrul pregătirii profesionale să se insiste asupra modului practic de alcătuire a unei fișe, a unui inventar, a unui catalog etc.

Pregătirea profesională a cadrelor de specialitate din Arhivele Statului capătă un caracter complex și datorită faptului că orientarea principală care i s-a dat a urmărit transformarea, în ultimă instanță, a arhivistului din lucrător tehnic în cercetător științific. Perioada de studiu este destul de îndelungată pentru a duce la situarea arhiviștilor pe pozițiile cercetătorului științific, în concordanță deplină cu cerințele pe care le pune partidul în fața acestei activități. Pentru realizarea acestui scop, Direcția generală a Arhivelor Statului a luat măsura ca fiecare arhivist, concomitent cu însușirea celor 14 teme și cu prelucrarea fondurilor, să elaboreze o lucrare științifică corespunzătoare tuturor cerințelor care se pun în fața unui cercetător.

Analiza temelor propuse de arhiviști pentru a fi întocmite în cadrul pregătirii profesionale de 3 ani a arătat că majoritatea acestora a înțeles scopul formulat. Temele propuse se referă la probleme ca: dezvoltarea social-economică a patriei noastre în diferite epoci istorice, lupta clasei muncitoare sub conducerea partidului pentru eliberarea socială și națională, desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă, construirea socialismului. De asemenea, s-au fixat pentru cercetare teme referitoare la istoria arhivisticii, la prelucrarea, evidența și folosirea materialelor documentare, prezentări de fonduri importante etc. Elaborarea acestor lucrări va avea ca rezultat punerea în circuitul științific a unor materiale documentare inedite, utile, pentru a atrage atenția asupra fondurilor deținute de Arhivele Statului, iar pe de altă parte, ele vor constitui o contribuție mai eficientă a arhiviștilor la dezvoltarea științei și culturii în patria noastră.

Pregătirea profesională a arhiviștilor este completată de continuarea studierii limbilor străine moderne și a paleografiei vechilor scrieri (greacă, latină etc.) care are ca scop lărgirea posibilităților redării din ce în ce mai exacte a conținutului materialelor documentare scrise în limbile respective, ca și cercetarea mai atentă a literaturii de specialitate din țările cu o arhivistică dezvoltată și în primul rînd a arhivisticii sovietice.

*
* *
*

Desfășurarea anului I de învățămînt profesional a demonstrat justetea măsurilor luate pentru pregătirea arhiviștilor, în primul rînd prin eficacitatea obținută. Din acest punct de vedere iese în evidență preocuparea lucrătorilor Arhivelor Statului pentru rezolvarea concretă a problemelor muncii, în raport de condițiile istorice în care a fost creat materialul documentar. În această privință trebuie menționată preocuparea arhiviștilor din Transilvania pentru studierea unor noi metode de lucru în prelucrarea, evidența și folosirea documentelor create după sistemul de înregistrare. Acest lucru apare ca o preocupare pozitivă, dacă ținem seama de faptul că zeci de ani activitatea de prelucrare a acestor materiale s-a dus cu metode învechite care n-ar fi permis alte zeci de ani de aici înainte să se pună în evidență conținutul acestor documente.

De asemenea, un rezultat practic, imediat, al pregătirii profesionale, constă în calitatea din ce în ce mai bună a lucrărilor pe care le elaborează arhiviștii și, în mod deosebit, în preocuparea lor, din ce în ce mai accentuată, pentru asigurarea conținutului ideologic al materialelor de informare, articolelor, conferințelor etc.

Învățămîntul profesional, legat de procesul muncii, a ridicat în fața arhiviștilor probleme importante pentru rezolvarea completă și calificată a aspectelor muncii din toate sectoarele, cum ar fi pregătirea fondurilor înainte de a fi puse în lucru. În momentul de față există foarte puține cazuri cînd se mai pune un fond în lucru fără a se cunoaște anterior istoricul instituției respective, modul în care aceasta a funcționat, principalele probleme care se desprind din conținutul materialelor și fără a se stabili metodele de lucru cele mai adecvate, asigurîndu-se astfel o prelucrare corespunzătoare.

Fără a-și pierde rolul de factor principal în determinarea creșterii calitative a muncii, pregătirea profesională a cadrelor de specialitate din Arhivele Statului nu poate avea eficacitatea dorită decît prin adoptarea unor măsuri organizatorice generale, corespunzătoare etapei actuale a dezvoltării arhivisticii socialiste. Din acest punct de vedere s-a acordat o atenție crescută legării învățămîntului profesional de cunoașterea și aplicarea practică, precisă și uniformă a normelor și instrucțiunilor arhivistice în vigoare. Măsurile adoptate de Direcția generală a Arhivelor Statului în ultima perioadă, în toate sectoarele muncii, nu pot să nu fie reflectate și în organizarea pregătirii profesionale a cadrelor, care a contribuit la aplicarea în viață a măsurilor amintite.

Pregătirea profesională a cadrelor de specialitate din Arhivele Statului nu ar fi avut nici un rezultat dacă nu s-ar fi îmbinat cu participarea acestora

la învățămîntul politic și cu studierea atentă a politicii actuale a partidului nostru pentru desăvîrșirea construcției socialiste, a documentelor partidelor comuniste și muncitorești frățești și a situației internaționale. Datorită acestui lucru, învățămîntul a primit un caracter viu și a orientat arhiviștii înspre legarea activității de specialitate cu realitatea concretă, cu îndeplinirea sarcinilor puse în fața cercetării științifice de Congresul al III-lea al P.M.R. În acest sens, s-a scos în evidență ideea că numai un arhivist cu temeinice cunoștințe ideologice, care prin munca depusă participă la desfășurarea evenimentelor actuale, poate obține rezultate eficiente în activitatea sa.

Desfășurarea și rezultatele obținute la sfîrșitul primului an de învățămînt profesional al arhiviștilor, preocuparea permanentă a Direcției generale a Arhivelor Statului față de această problemă, îndreptățesc cîteva concluzii generale, care constituie, în același timp, punctul de plecare al acestei activități în anii următori. Astfel, prima concluzie ce trebuie subliniată constă în aceea că va trebui acordată o atenție din ce în ce mai mare, în perioada următoare, organizării acestei pregătiri și în special, asigurării uniformității studiului arhiviștilor între două seminarii.

În al doilea rînd, va trebui accentuată cu și mai multă fermitate preocuparea cadrelor de specialitate din Arhivele Statului pentru conținutul învățămîntului, astfel încît însușirea noțiunilor de bază ale marxism-leninismului și a documentelor de partid să capete un caracter din ce în ce mai concret și să se reflecte în permanentă în lucrările elaborate pentru prelucrarea, evidența și folosirea materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat. Pe de altă parte, arhiviștii vor trebui să insiste cu mai multă tărie asupra însușirii normelor și instrucțiunilor arhivistice în vigoare, necesitate impusă de ritmul crescut al muncii și de rezolvarea unor probleme din ce în ce mai complexe ale arhivisticii socialiste în etapa actuală. Nivelul muncii noastre și al calității lucrărilor elaborate va constitui o reflectare directă a modului de însușire și de aplicare în practică a problemelor studiate în cadrul învățămîntului profesional. Este de la sine înțeles că fiecare arhivist va putea rezolva problemele ridicate în oricare sector al activității arhivistice dacă se va situa ferm pe poziții de partid și va îmbina experiența acumulată cu indicațiile cuprinse în instrucțiuni și în literatura de specialitate.

Pregătirea profesională a cadrelor de specialitate din Arhivele Statului *nu poate fi privită, în urma celor arătate, numai ca un scop în sine*. Ca și în celelalte sectoare de activitate, această pregătire, conform celor stabilite de Direcția generală a Arhivelor Statului, va constitui, împreună cu rezultatele practice obținute în muncă, unul din criteriile de bază ale creșterii, repartizării și promovării cadrelor, în raport de necesitățile organizatorice. Din acest punct de vedere, învățămîntul profesional constituie atestarea arhiviștilor, a funcțiilor pe care le dețin, ca și premisa rezolvării unei probleme care constituie pentru orice instituție un factor principal — problema cadrelor de specialitate și a folosirii lor cît mai eficiente.

Orientarea arhiviștilor spre munca de cercetare științifică ce se manifestă în mod concret și prin această formă, constituie, de asemenea, unul din rezultatele învățămîntului și, în același timp, începutul selecționării mai riguroase a cadrelor, în vederea realizării profilului pe care Arhivele Statului îl au în socialism, acela de a îndeplini sarcinile unui institut de

cercetări științifice. Fiecare arhivist a înțeles, încă de pe acum, că nu va putea obține realizările propuse în muncă dacă se va limita la redarea, de multe ori obiectivistă, a conținutului materialelor documentare, dacă nu va deveni, prin întreaga activitate depusă, un cercetător științific, înarmat cu metoda marxistă de cercetare.

Primul an de învățămînt profesional al arhiviștilor a constituit un început bun, care îndreptățește concluzia că va fi urmat de rezultate din ce în ce mai eficiente în perioada care urmează. În același timp fiecare participant la această pregătire înțelege că învățămîntul de 3 ani nu constituie decît un pas pentru activitatea de viitor și încă de pe acum trebuie trase învățămintele necesare, astfel încît epuizarea ciclului respectiv să nu fie decît începutul unei noi perioade de creștere a calificării profesionale a cadrelor de specialitate din Arhivele Statului. Generalizarea experienței acumulate pînă în prezent și a celei care va urma, va îndreptăți concluziile trase de Direcția generală a Arhivelor Statului și va forma convingerea fiecărui arhivist asupra oportunității și necesității creșterii permanente a nivelului propriu de pregătire — una din condițiile îndeplinirii de către arhivistica socialistă a sarcinilor actuale trasate frontului ideologic și cultural din țara noastră de către Partidul Muncitoresc Român.

DIN MATERIALELE DOCUMENTARE ACHIZIȚIONATE DE ARHIVELE STATULUI ÎN ANUL 1962

I. LEONTE,
L. PAPADOPOL

Completarea Fondului arhivistic de stat cu materiale documentare importante pentru activitatea oricărui domeniu de activitate din țara noastră constituie o preocupare permanentă a Arhivelor Statului. Dacă completarea cu materialele documentare create de instituții și întreprinderi se face prin preluarea lor în mod automat, conform legii, pentru cele aflate la particulari, Arhivele Statului duc o muncă susținută pentru concentrarea lor în scopul păstrării în bune condițiuni și a valorificării conținutului lor. Pe lângă bogate donații pe care Arhivele Statului le-au primit de la diverse persoane particulare care au înțeles necesitatea depunerii documentelor la instituția care are sarcina să asigure păstrarea și valorificarea lor, Arhivele Statului folosesc și calea achiziționării.

Astfel, în cursul anului 1962, în grija lor de a nu se pierde nimic din materialele documentare importante aflate la diverse persoane, Arhivele Statului au obținut rezultate apreciabile. Prin acest mijloc, depozitele noastre s-au îmbogățit cu un număr remarcabil de documente, planuri, hărți, imprimări ș.a., însemnate prin conținutul lor și — așa cum vom vedea mai departe — în marea lor majoritate inedite. Aceasta ne face să le prezentăm succint cu scopul de a aduce la cunoștința cercetătorilor existența lor.

Astfel, în depozitele Serviciului Arhiva istorică centrală, din cadrul Direcției generale a Arhivelor Statului, au intrat materiale documentare de o deosebită importanță. Menționăm 8 porunci domnești pentru întărirea de bunuri funciare dintre anii 1569—1636, care oglindesc procesul de transmitere a proprietății și de concentrare a pământului în mâinile celor avuți prin deposedarea celor săraci și ajunși în nevoie. Aceste documente se referă la ocinile din Tămășești ale lui Vlaicu vătaf care făcea parte din nearnul unui mare latifundiar feudal, ocina lui Bran din Ursești, cumpărată de la fratele său Pătru, pentru Fătul și Neagoe din Corbșori, care în 1605 cumpără ocini în Nucșoara, dar pe care apoi le vînd lui Dumitru, mare portar, în 1619; Fătul își vinde ocina cu 20.000 aspri gata „cînd a fost deasupra capului lui mare nevoie”, iar Neagoe, lui Bunea logofăt, în 1636. Ultimul hrisov (25 noiembrie 1636) este scrisă de Tudor spudei și este interesant și prin denu-

mirea banilor în forma ungurească penzi. De asemenea se remarcă în text influențe ale limbii slave de răsărit, de pildă unele funcții ale boierilor din divan. Rar întâlnită în documentele din Țara Românească este și formula întrebunțată de grămăticul Tudor „*ивъ Тудор спудеи мавах*”. Importanță deosebită are și hrisovul din 22 iunie 1614 în care este vorba de doi rumîni din Mățul de Jos „care nu sînt scriși aici”. Aceasta este una din puținele vechi mărturii de existența catastihului de oameni și cisle. Amintim că satele Nucșoara și Mățul apar astfel documentar pentru prima dată. De asemenea conțin informații noi în ce privește componența divanului.

Toț în acest document apar cuvinte romînești ca : „*градия и съ ливевиле*” și altele. Toate aceste documente sînt inedite.

Pe lângă aceste documente s-a mai achiziționat unul mai recent — din 1851 — de la Grigore Alexandru Ghica voievod pentru două dughene din orașul Botoșani ale lui Costache Roset, cumpărate la mezat.

Seria imprimatelor s-a îmbogățit cu un calendar din 1843, tipărit la București de Frederih Valbaum pe mătase albă. Calendarul dă unele fenomene astronomice din anul respectiv, cum ar fi eclipsele, iar fiecare lună este caracterizată printr-o mică poezie.

De asemenea menționăm și două hărți, una a Transilvaniei din secolul al XVI-lea, editată la Amsterdam de Guiliehm și Ioanem Blaeu, a doua a Ungariei din secolul al XVIII-lea întocmită de geograful Guilliellmum de l'Isle. Amintim și achiziționarea manuscrisului cu însemnările autobiografice (1836—1856) ale lui Gheorghe Pesiacov, care conține și unele aspecte sociale din București și Craiova în anii primergători Unirii Principatelor, precum și portretele unor personalități ca Dionisie Pop Marțian, Carada și alții.

Pentru interesul deosebit pe care îl prezintă completarea fondului de cărți rare și utile studiului istoriei patriei sub aspecte diferite, s-au achiziționat pentru biblioteca documentară a Direcției generale a Arhivelor Statului două volume din opera juridică a lui Werböczy „*Decretum Tripartitum*”, ediția 1742—1750, în care sînt adunate și legile draconice date împotriva iobagilor răsculați sub Gheorghe Doja. Un interes pentru cultura generală prezintă și „*Vulgata*” în limba latină, ediția Veneția 1760, achiziționată pentru aceeași bibliotecă.

Nu mai puțin importante sînt și achizițiile, din acest an, realizate de unele din serviciile regionale ale Arhivelor Statului. Astfel, Serviciul Arhivelor Statului regiunea Bacău a intrat în posesia unui hrisov inedit din 13 mai 1574 cu semnătura autografă a lui Ion Vodă Viteazul, privitor la satele Mărcești și Luncani.

Serviciul Arhivelor Statului regiunea Banat a achiziționat o corespondență oficială dintre 1848—1849 (69 documente) în limba germană și maghiară, ce se referă la anii revoluției și care conține informații de ordin politic, economic, social și reflectă spiritul revoluționar al epocii. Se arată măsurile de apărare a unor localități ca Oravița, Biserica Albă, Virșeț ș.a. amenințate de „insurgenți”, măsuri de mobilizare a voluntarilor, periclitarea localităților miniere de către trupele imperiale etc.

Achiziții de importanță culturală și politică deosebită au fost făcute de către Serviciul regional Brașov. În afară de numeroase tipărituri din

prima jumătate a secolului al XIX-lea, privitoare la istoria școlilor din Transilvania, două manuscrise se impun îndeosebi atenției noastre. Primul, un Proschinitar scris de Hristofor Jefarovici „zugravul de obște al sîrbilor”, la Viena în 1742, este cel dintîi de acest fel în limba romînă. Al doilea, un caiet de versuri originale romînești și ungrești scrise la 1840 de George Tamaș din Curci. Tot aci se adaugă 10 planuri de construcții publice în orașul Brașov și în alte părți — hotel „Postăvarul”, fabrica „Nivea”, halele de la fabrica „Strungul”, construcții de școli etc., interesante pentru istoria construcțiilor și a arhitecturii din vremea mai nouă.

Cea mai mare importanță o au însă cele 45 caiete cu însemnări și note, de la mijlocul secolului trecut, ce conțin date despre revoluția din 1848—1849 din Transilvania, ca: parte din corespondența lui Vasile Moldovan, fost prefect al legiunii a III-a, misiune dată de Avram Iancu în iunie 1849 spre a ancheta împrejurările sau cauzele care au dus la incendierea Zlatnei, conștețe ale unor articole trimise „Tribunei” lui Slavici, revistei „Transilvania” și „Gazetei Transilvaniei” pentru rectificarea afirmațiilor a diferiți autori de materiale istorice privind revoluția din 1848—1849, copia tratatului de împăciuire între romîni și Dragoș (recte Hatvani), descrierea călătoriei lui Francisc Iosif în munții Apuseni (1852) de Simion Balint din Roșia, 7 scrișori de la Ciriac Groza, secretarul lui Avram Iancu etc.

La Serviciul regional Cluj s-au făcut mai puține achiziții în acest an, dar ele capătă importanță deosebită prin conținutul lor. Așa, la 13 august 1813 asesorii jurați ai comitatului Turda ascultă, la cererea contelui Samuel Kemény, 20 de martori din Lunca ca să se vadă prejudiciile aduse stăpînului de pămînt (Samuel Kemény), prin faptul că aici se vindea băutură și în afară de cîrciuma lui. Dreptul seniorial era deci socotit intangibil chiar la acea vreme. Cei anchetați erau țărani, care înțelegeau că au și ei dreptul să-și valorifice direct produsele proprii. Ascultarea martorilor a fost făcută în interesul apărării privilegiilor stăpînului de pămînt. În anul următor (iunie-iulie 1814) o altă ascultare de martori din satele Uila, Luna, Gura Arieșului și Lunca, de către doi notari ai Tablei regești, caută să stabilească moșiile decedatei contese Iuliana Teleki, care revin moștenitorilor ei, conții Samuel și Wolfgang Kemény. Sub forma acestei anchete, avem însă o adevărată descriere urbarială de bunuri mobile și imobile indicîndu-se și drepturile moșierului cu prestațiile obligatorii ale iobagilor. Este un interesant document al exploatării feudale a unor moșii ardeleneste.

Pe lîngă acestea se mai adaugă un manuscris al lui George Pitîș (1858—1920), cunoscut om de cultură. Acesta cuprinde lucrări originale și culegeri etnografice — în cea mai mare parte inedite — despre Brașov și împrejurimi, cu descrieri ale păstoritului, industriei artizanale romînești în secolul al XIX-lea, nedescrise pînă acum, onomastica și toponimia din Șcheii Brașovului și este important pentru istoria etnografiei de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

La Serviciul Arhivelor Statului regiunea Iași s-a procurat un număr mare de documente formînd mai multe grupe importante. Cea dintîi cuprinde o serie de 49 acte dintre anii 1639—1847 (din care 13 aparțin secolului al XVII-lea) în limba romînă, 3 în limba greacă (1777, 1800 și 1802) și unul în franceză (1639). Cu excepția a 7 acte, toate celelalte sînt originale cuprinzînd

porunci domnești, anaforale, cărți de judecată și hotărnicii, jalbe, mărturii, scrisori de adeverire și zapise de vânzare, de zălogire și de danie, cele mai numeroase. Există și o carte de blestem a mitropolitului Iacov din 10 august 1794, cu privire la stabilirea unui hotar de moșie, dar și o schiță de hartă a locurilor, din 9 octombrie 1763 și o hartă a moșiei Chișereni, făcută de inginerul Vasile Tăutu la 30 ianuarie 1811, importante pentru vechimea lor. Interesul deosebit pe care-l prezintă aceste acte constă în faptul că privesc moșiile grupate la un loc : Priseaca, Valea și Rediul Aldeoaiei, mai târziu Aldei, Chișărăi „sub Stîncă” fost Hăsnășeni, pe Jijia. Un singur act privește moșiile Ruseni și Hlibocea.

Din acestea se constată că se fac dese vânzări de pământ, în care cumpărătorii sînt mari boieri sau boieroaice ca Ileana vistierea (1655), Saule, cămăraș și Ioan Prăjescu, vornic (1660), Dumitru „pămăniarul” (1661), Statie, sulgeriul (1664), Pană, mare vameș (1669) și alții. Sînt certuri de hotar între boieri, dar și între aceștia și mănăstirile Aron Vodă și Cetățuia. Cei care trag ponoasele acestor certuri sînt însă țărani care recurg la diferite forme de rezistență între care cea mai frecventă este călcarea moșiilor. Aceasta duce la forme aspre de represiune ca mutarea oamenilor pe motiv că nu au respectat „ponturile” din învoielii mai vechi cum se spune la judecata din 10 aprilie 1752. Locuitorii satului se roagă totuși să nu fie mutați obligîndu-se la noi sarcini față de stăpîn : zile de clacă cu plugurile și zile pentru iazuri și altele (15 august 1755). Dar și mai târziu (1833) se va pune chestiunea mutării locuitorilor de pe moșie.

Din aceste documente mai apar informații și despre : un Rugină, vornic de gloată (1660), domnița Anița Cantemir (1765), mănăstirea de la Mistrea, zidită de „Păun, vameșul, fratele lui Duca vodă bătrînul” (1748), sau „de cînd s-a deșertat Camenița” (1734), cum și genealogiile unor familii boierești : Buhăescu Razu, Aldea-Balș, Andrei Răzmeriță și Grigoraș Hîjdău (1774). Din celebrul neam de care s-a ocupat B. P. Hașdeu amintim un scriitor de act la 1708 „Ursul Murguleț”. Adăugăm și faptul că la 1750 Tănase Petrovici Măcărescu, fost cămăraș de izvoade, copiază cartea de judecată din 7 decembrie 1748. Este una din primele apariții a „arhivarului” sau hartofilax, cum se spunea atunci, apare deci îngrijirea arhivelor.

O altă serie de documente (18 documente) dintre 1630—1823 arată pagini din viața mai multor sate moldovene ca : Piscani, Răspopi și Liești în codrii Gheangăi, Davideni la Neamț, și Tălharești la Hîrlău. Multe arată cum s-a format domeniul feudal al lui Chiriac Sturza. În documentul din 1679 septembrie 28 este arătat Gavril, diac de slugerie, dovadă de existența unei cancelarii de dregătorie.

O importanță aparte prezintă hrisovul lui Bogdan vv. din 1517, acordat cunoscutului portar de la Suceava, Luca Arbore și altul din 1630 al lui Alexandru Coconul pentru satul Popcești din ocolul Pietrii, dăruit mănăstirii Bisericieni de Radu Mihnea voevod.

Din altă serie de acte fac parte două planuri și patru documente dintre anii 1843—1866, care se referă la podgorii din împrejurimile Iașilor. Interes cartografic prezintă planul cu locul și casele lui Grigore Luca și Hristodor Ioan cuprinzînd o bună parte din terenul așezat între Ulița Mare și biserica sf. Nicolae domnesc din Iași și al viei lui Em. Hălăceanu de pe moșia Ce-

tătuia în care sînt arătate și clădirile existente. Unele se referă deci și la risipirea terenului fostului palat domnesc din Iași.

În sfîrșit o corespondență oficială, e adevărat, nu de prim ordin, arată pe scurt cariera unui om politic al vremii, Iancu Ralet, din anii 1821—1849. El este rînd pe rînd spătar, dregător de Botoșani, președinte al „cvarțialnoi comisie” și al comisiei catagrafiei locuitorilor din Iași, deputat în Obișnuita Obștească Adunare, mare agă și vornic, ajungînd în cele din urmă membru în divanul domnesc din care demisionează în 1849. De asemenea apar informații și de alt ordin ca : pricini de hotare la Șendreni, funcționarea băilor Strunga la care pleacă în concediu maiorul Dimitrie Mavrocordat să-și îngrijească sănătatea (1838) și discuții în Adunarea Obștească privitoare la arendarea vămilor și poștelor (1841).

Astfel aproape o sută de acte contribuie la documentarea deosebită a istoriei Moldovei pe o perioadă de peste 250 ani.

Serviciul regional Maramureș a achiziționat un act de verificare a calității de nobil pentru neamul Gherman din Rohia (raion Lăpuș). Din această parte a țării au ajuns pînă la noi puține documente de felul acesta.

Satul Pociovaliște din raionul Novaci, regiunea Oltenia își îmbogățește documentarea cu 15 acte dintre anii 1815—1856, achiziționate de Serviciul arhivelor Statului din regiunea Oltenia. În afară de diverse tranzacții locale, mai ales de vînzări de ocine și plata birului, sînt interesante protestele unor bătrîni neputincioși puși la bir în mod samavolnic și așezarea unora, fără drept, la slujitorii menzilului. Totodată se vede cum roia satul, unii din săteni ajungînd la Păișani și Vilcan. În afară de acestea, menționăm și un hrisov inedit din 28 august 1605, de la Radu Șerban voevodul Țării Romînești.

Același serviciu și-a îmbogățit depozitele cu un număr de 349 documente din secolul al XVII-XIX-lea. Ele privesc relațiile și pricinile de judecată, îndeosebi pentru munci, ale moșnenilor din Cernădie fostul județ Gorj, legăturile acestor moșneni cu ungurenii din Săliștea Sibiului, împrumuturi de bani între moșneni, negoț de sare etc.

Am fi dorit ca aceste achiziții să fi fost mai numeroase. Sîntem siguri că în viitor ele vor crește și mai mult, dar mai trebuie dusă o largă muncă de lămurire pentru ca deținătorii particulari să se adreseze Arhivelor Statului cu toată încrederea, fiind convinși că numai aici, în depozitele Arhivelor Statului, există cele mai bune condiții de păstrare a acestor documente și pot fi puse la îndemîna tuturor cercetătorilor patriei noastre.

FONDUL UNIUNEA GENERALĂ A INDUSTRIAȘILOR DIN ROMÎNIA

V. AXENCIUC
M. DOGARU

Unul dintre fondurile arhivistice de o deosebită importanță pentru studierea problemelor economice, sociale și politice în deceniile trei și patru ale secolului nostru, este fondul Uniunii generale a industriașilor din România.

Uniunea generală a industriașilor din România a ocupat un loc important în dezvoltarea economică a țării, orientînd timp de aproape o jumătate de secol dezvoltarea diferitelor ramuri industriale pe teritoriul patriei noastre. Uniunea generală a industriașilor din România a luat ființă în anul 1903 din inițiativa marilor industriași din București, care s-au unit în scopul „ocrotirii intereselor industriei naționale, de a favoriza dezvoltarea ei potrivit intereselor economice generale ale țării”¹⁾.

Dacă în primul sfert de veac din uniune făceau parte toți întreprinzătorii, indiferent de mărimea întreprinderii pe care o aveau — uniunea reprezentînd astfel interesele întregii clase — pe măsura concentrării și centralizării capitalului în țara noastră în Uniunea generală a industriașilor încep să precumpănească interesele marilor capitaliști. Acest lucru reiese din faptul că statutul adoptat după primul război mondial prevedea admiterea, ca membre ale U.G.I.R., numai a întreprinderilor care aveau cel puțin 60 c.p. instalată într-o singură unitate. Transformarea U.G.I.R. într-o vastă organizare a marilor industriași este subliniată și de conducerea acesteia care mărturisește că „Uniunea generală a trecut din mîna micilor industriași în mîna marilor patroni și a societăților”²⁾.

Principalele sarcini ce-i reveneau uniunii priveau problemele generale ale dezvoltării capitalismului. Practic, aceasta se ocupa de obținerea unor avantaje pentru dezvoltarea de industrii, insistînd pentru aplicarea unor taxe protecționiste, înființarea unor institute de credit industrial, promulgarea unor legi menite să încurajeze industria națională și mai ales să permită exploatarea excesivă a muncitorilor.

¹⁾ Arh. St. Buc., U.G.I.R., „Istoricul celor 25 ani de existență a U.G.I.R.” 1903—1928, material tipărit, Buc., 1929.

²⁾ Ibidem, dos. 10, f. 14, din stenograma Codului Muncii în 20 dec. 1924.

Sfera de activitate a uniunii s-a lărgit pe măsura dezvoltării și creării de noi întreprinderi industriale care aderau la uniune. După primul război mondial, U.G.I.R. își extinde organizarea și în celelalte provincii înfrângând rezistența puternicelor uniuni de întreprinderi din Transilvania. În 1923 U.G.I.R. cuprindea un număr de 986 mari întreprinderi din industria prelucrătoare și extractivă³⁾. Creșterea numărului membrilor uniunii și a capitalului acesteia a necesitat o continuă dezvoltare a organizării interne. Dat fiind complexitatea sarcinilor uniunii se crează în cadrul acesteia secții corespunzătoare principalelor activități: vamală, fiscală, asigurări etc.

Lărgirea sferei de activitate a acesteia, creșterea rolului ei în viața economică a țării este demonstrată și de faptul că influența sa asupra statului burghez este din ce în ce mai evidentă. Dacă în prima perioadă de activitate a uniunii „cererea membrilor acesteia de a fi fost consultați la întocmirea legislației cu caracter economic de cele mai multe ori n-a fost luată în considerație”⁴⁾, de multe ori avizul lor fiind cerut de formă, situația se schimbă o dată cu afirmarea U.G.I.R. în viața economică. În darea de seamă asupra activității uniunii din 1925 se arată că la acea dată „aproape nu există în țară o industrie mai însemnată care să nu facă parte din uniune”, subliniindu-se că aceasta „a luat inițiativa în toate chestiunile privitoare la producția industrială a țării: regimul vamal de import și export, regimul de impozite, regimul de transporturi, ...întrebuințarea lucrătorilor specialiști străini”⁵⁾. În aceeași dare de seamă se specifică faptul că uniunea avea asigurarea din partea guvernului că va fi ascultată la „luarea de orice măsuri în legătură cu viața economică a țării”.

În 1925 U.G.I.R. era reprezentată prin delegați autorizați în comisiile superioare economice înființate de guvern: comitetul superior economic, comisia centrală fiscală, comisia superioară vamală, comisiunea industrială și în comisia pentru administrarea minelor și a uzinelor proprietatea statului⁶⁾.

Apărind interesele marilor capitaliști din țară, Uniunea generală a industriașilor din România și-a îndeplinit această atribuție și pe plan internațional. Reprezentanții U.G.I.R. au participat în acest scop la lucrările Conferinței Internaționale a muncii de la Geneva. Pentru extinderea și întărirea relațiilor economice cu străinătatea, din inițiativa uniunii s-a creat în București „Comitetul Național Român” ce activa în Camera de Comerț Internațional.

Din materialele documentare create în decursul activității Uniunii generale a industriașilor din România, în depozitele Arhivelor Statului se găsesc peste 1000 de unități de păstrare, constituite în dosare, dintre anii 1922—1947. Fondul arhivistic al U.G.I.R. totalizând 27 m.l. a fost găsit de către salariații Arhivelor Statului în localul Comitetului de Stat al Planificării și preluat în starea în care se afla (neprelucrat). În momentul de față arhiva este ordonată cronologic și pe probleme urmînd să fie inventariată.

³⁾ Ibidem, dos. 7/1923, f. 278.

⁴⁾ Ibidem, dos. 14/35/1931.

⁵⁾ Ibidem, dos. 17/9/1925.

⁶⁾ Ibidem.

Importanța materialelor documentare aparținând acestui fond reiese din faptul că acestea reflectă dezvoltarea economică, socială și politică a țării în prima jumătate a veacului nostru.

Actele create în activitatea desfășurată de Uniunea generală a industriașilor din România în perioada în care economia țării noastre trecea de la capitalismul liberei concurențe la monopol, oglindesc procesul dezvoltării uniunilor monopoliste în țara noastră, concentrarea și centralizarea capitalului, schimbările petrecute în structura claselor exploatatoare, subordonarea aparatului de stat de către marile uniuni monopoliste.

Din studierea documentelor create de U.G.I.R. reiese că aceasta era cea mai puternică uniune monopolistă din țară în jurul căreia s-au grupat aproape toate celelalte organizații economice ale marii industrii. Documentele ne dau informații importante asupra scopului uniunii: avantaje care să asigure obținerea profitului maxim.

Din cercetarea multiplelor sarcini pe care le avea, reiese că principalele direcții ale activității desfășurate de U.G.I.R. au fost: lupta unită împotriva clasei muncitoare și a organizațiilor ei; realizarea unității de acțiune a burgheziei în scopul obținerii profiturilor maxime; exercitarea influenței permanente asupra aparatului de stat, controlul asupra legislației și măsurilor luate de stat.

Documentele fondului U.G.I.R. oglindesc lupta organizată și înverșunată dusă de capitaliști împotriva clasei muncitoare. Capitaliștii, în goana lor după profituri maxime, se coalizau adîncind exploatarea oamenilor muncii. Documente numeroase atestă acest lucru. Astfel în statutul Biroului central al asociațiilor patronale din Ardeal și Banat se arată explicit scopul acestui birou:

1) asigurarea continuității muncii în producție, intensificarea gradată a producției, reglementarea chestiunilor muncitorești pe baza unor principii unitare;

2) înfrîngerea tendințelor extremiste ale muncitorilor prin forțe colective. Critica sistematică a mișcării muncitorești și darea raportului de orientare despre succesul sau insuccesul acestora;

3) pregătirea atitudinii unitare ce se va lua față de proiectele de lege și organele guvernamentale care ating chestiuni muncitorești, pregătirea propunerilor proprii privitoare la acestea și conducerea acțiunilor necesare;

4) adunarea sistematică a tuturor datelor statistice privitoare la chestiunile muncitorești în special a tablourilor de prețuri și salarii, prelucrarea acestora și comunicarea lor asociațiilor;

5) apărarea și reprezentarea intereselor patronilor atît față de guvern și autorități cît și față de muncitori și celelalte pături sociale⁷⁾.

Ca o aplicare a celor de mai sus, în ziua de 13 octombrie 1922 pe ordinea de zi a ședinței biroului, între altele, se propuneau și „chestiuni muncitorești actuale”⁸⁾.

a) prelungirea timpului de lucru

b) intensificarea muncii

⁷⁾ Ibidem, dos. 2/1/1922, f. 25—26.

⁸⁾ Ibidem, f. 23.

c) nivelarea salariilor și intrucît se simte concurența din străinătate, reducerea unitară a acestora ;

d) importul muncitorilor ca și atitudinea față de mișcările politice ale muncitorimii.

Lupta clasei muncitoare împotriva capitalismului devine tot mai puternică. Crearea Partidului Comunist din România, conducător hotărît al proletariatului, în mai 1921, a dus la creșterea spiritului de organizare și luptă a clasei muncitoare. În perioada avîntului revoluționar, clasa muncitoare din țara noastră organizată și condusă de comuniști se afirmă ca o puternică forță socială în stare să impună capitaliștilor o serie de revendicări economice și politice. Acest fapt este ilustrat de unele documente de arhivă ale acestui birou : „Exemplul cel mai clar al luptei în care sînt duși muncitorii de conducătorii lor... cu toată munca noastră ni-l servește orașul Arad unde și acum decurge lupta pentru salarii”⁹⁾ ; Grevele „sînt la ordinea zilei...” „Noul contract colectiv va fi precedat de lupte înverșunate deoarece muncitorii pretind o urcare de salarii de 80 la sută...” iar mai departe : „Pînă la noi încunoștințări, toți membrii noștri trebuie să se abțină de a angaja muncitorii din Arad”¹⁰⁾.

În 1925 clasa muncitoare se opune cu îndîrjire intenției patronilor de a legifera ziua de muncă de 10 ore. Încercările capitaliștilor de a-i determina pe muncitorii din întreprinderile membre ale uniunii să accepte ziua de lucru de 10 ore sînt sortite eșecului. Comentînd discuțiile purtate pentru soluționarea unui conflict privind mărirea zilei de muncă, conducătorii U.G.I.R. specificau faptul că „văzînd recalcitranța” muncitorilor „declară tratativele legate de împăciuire eșuate”¹¹⁾.

Din alte documente existente în arhivă se poate vedea cinismul cu care erau tratați muncitorii, ura marilor magnați împotriva oamenilor muncii și în același timp teama capitaliștilor de forța organizată a clasei muncitoare. Sînt grăitoare, în acest sens, discuțiile purtate de conducătorii U.G.I.R. asupra codului muncii : „Periețeanu : ...ce se numește preț de cost al unui lucrător ? Lucrătorul vinde produsul energiei lui, este ca și un împrumut, o locațiune mai mult decît o vînzare. Se face aceeași socoteală ca și pentru o mașină oarecare și pentru energia lucrătorului. Dar lucrătorului, ca să aibă energia a doua zi, nu-i trebuie decît piine, apă, un adăpost și un veșmînt : acesta este stricul lui necesar, ca și la orice animal...”

Principiile care m-au dus pe mine la alcătuirea proiectului au fost :

- 1) îngrădirea în oarecare măsură a colectivității de lucrători și
- 2) stabilirea răspunderilor.

Arapu : Însă ceea ce sare în ochi imediat este că a fost redactat (proiectul de cod al muncii) de patroni și dacă principiile sînt solide, forma este antipatică. Nu trebuie să uităm că toată legislația germană în această privință este legată de o doctrină mai sentimentală așa că sînt de părere să susținem principiile d-lui «Periețeanu» însă să se mai adauge... toată nota aceea de simpatie pe care patronul trebuie s-o arate lucrătorului...

⁹⁾ Ibidem, f. 20.

¹⁰⁾ Ibidem, f. 35.

¹¹⁾ Ibidem, dos. 17/9/1925.

Periețeanu : Protestez fiindcă nu respiră din proiectul meu acea culpă a patronului...

Arapu : Patronul este prea abil să intre în culpă, așa că în 90 la sută din cazuri ea va cădea pe... lucrător" ¹²⁾).

Dintr-o serie de documente reiese totodată și teama de forța crescândă a luptei clasei muncitoare condusă de comuniști, a luptei proletariatului internațional.

„Chestiunea muncitorească foarte timidă la noi înainte de război a luat o dezvoltare deosebit de mare după terminarea războiului...”

„România — se arată într-un raport al Ministerului muncii către primul ministru — cu cele câteva sute de mii de muncitori industriali la o populație de aproape 20 milioane, ar putea să aplice un tratament special chestiunii muncitorești, dacă nu ar exista legătura de solidaritate internațională a acestei clase și influența tuturilor transformărilor sociale care se petrec aiurea”.

Și mai departe, ca o confirmare a rezultatelor reale ale luptei clasei muncitoare împotriva capitaliștilor, trebuia să se recunoască faptul că „...toate îmbunătățirile aduse muncitorilor nu s-au făcut niciodată din proprie inițiativă ci numai sub influența mișcărilor muncitorești” ¹³⁾.

Lupta capitaliștilor din România împotriva clasei muncitoare este continuată pe plan internațional. Participând la lucrările Congresului Internațional al Muncii de la Geneva, reprezentanții marilor industriași din România s-au opus luării de măsuri care să îmbunătățească situația muncitorilor, deși acestea erau proiectate numai datorită presiunii exercitate de proletariatul internațional. Reprezentanții U.G.I.R. s-au opus adoptării zilei de lucru de 8 ore, considerând aceasta „o greșeală” în special pentru România „care are nevoie mai mult ca oricând de munca cea mai intensivă” ¹⁴⁾.

Din răspunsurile întocmite de conducerea U.G.I.R. la chestionarele trimise de Biroul internațional al muncii reiese poziția reacționară pe care s-au postat capitaliștii români. Este evidentă această poziție și în răspunsul dat de întreprinzătorii din U.G.I.R. la chestionarul privind asigurarea și prevenirea accidentelor de muncă : „tendința de a se da lucrătorilor fie individual fie prin mijlocirea de comisiuni sau alte organe de a lua parte la inspecția muncii trebuie respinsă în modul cel mai hotărât” ¹⁵⁾.

Un alt aspect al activității U.G.I.R., ce reiese din documente, este lupta pentru realizarea unității de acțiune a capitaliștilor.

Uniunea generală a industriașilor din România era o formă de împlinire a organizației marilor industriași cu aparatul de stat. După primul război mondial, uniunea devine un instrument al marilor monopoluri autohtone și străine. Pentru asigurarea celor mai bune condiții de stoarcere a plusvalorii, de ridicare a ratei profitului, U.G.I.R. desfășoară o vastă activitate de intervenție pentru legiferări economice și sociale în favoarea marilor magnați. Astfel toate legile cu caracter economic, social și politic

¹²⁾ Ibidem, dos. 10/5/1924, f. 4—6.

¹³⁾ Ibidem, dos. 1/1922, f. 91.

¹⁴⁾ Ibidem, dos. 17/9/1925.

¹⁵⁾ Ibidem, dos. 11/25/1929.

porneau fie din inițiativa U.G.I.R. sau a afiliațiunilor sale, sau erau elaborate de organele de stat împreună cu delegații U.G.I.R. Acest lucru reiese și din darea de seamă asupra activității U.G.I.R. din 1925 în care se specifica faptul că uniunea „a prezentat autorităților superioare un material bogat în propuneri ...care în multe cazuri au format chiar baza lucrărilor și hotărârilor oficiale”¹⁶⁾.

Preocuparea vastă a Uniunii Centrale apare deosebit de convingător din problemele puse pe ordinea de zi a adunării generale a U.G.I.R. din 17.V.1923¹⁷⁾ :

- 1) modificarea tarifului vamal
- 2) legislația muncii
- 3) modificarea legilor asigurărilor muncitorești
- 4) modificarea tarifelor de transport ale C.F.R.
- 5) chestiunea liniilor de garaj
- 6) taxele comunale asupra produselor și clădirilor industriale
- 7) naționalizarea industriilor
- 8) chestiunea lucrătorilor specialiști în industrie.

Aceste probleme erau dezbătute între reprezentanții marii burghezii, apoi se luau hotărâri și se desfășura o activitate susținută pentru ca aparatul de stat să rezolve cererile marilor industriasi.

Dacă nu puteau înlătura complet unele legi smulse de către clasa muncitoare guvernelor burheze, reprezentanții U.G.I.R. căutau să obțină amendamente care în fond să anuleze legea respectivă. Astfel făcînd propuneri la întocmirea regulamentului de aplicare a legii pentru ocrotirea minorilor și a femeilor, conducătorii U.G.I.R. cer cu insistență reducerea repausului de noapte și lărgirea ramurilor în care se admitea lucrul de noapte al minorilor¹⁸⁾ ceea ce ar fi permis capitaliștilor să exploateze mai intens munca minorilor și a femeilor.

În discuțiile purtate asupra convenției și a recomandărilor Conferinței Internaționale a Muncii de a se fixa salariul mediu pentru muncitori, reprezentanții U.G.I.R. se opun categoric ca acestea să fie ratificate, afirmînd deschis „ne opunem la legiferarea salariului minim”¹⁹⁾.

De remarcat, că la adunările generale ale U.G.I.R. sau la unele ședințe ale comitetului, cînd se discutau probleme importante, participau miniștrii industriei și comerțului, agriculturii, înalții funcționari din departamentele economice.

Intrucît marea burghezie era reprezentată în majoritate și în parlament, votarea legilor cerute de U.G.I.R. sau intervențiile erau asigurate.

Iată spre exemplu un extras din procesul verbal al unei ședințe de comitet :

„Mociornița : comunicarea privește ziua de 8 ore. Am luat și eu cuvîntul în Cameră și am putut obține un succes destul de remarcabil, aceasta grație autorității și competenței cu care Uniunea noastră în memoriile sale a prezentat chestiunea. Dl. Dinu Brătianu a intervenit de asemenea cu suc-

¹⁶⁾ Ibidem, dos. 17/9/1925.

¹⁷⁾ Ibidem, dos. 18/1924, f. 114.

¹⁸⁾ Ibidem, dos. 11/25/1929.

¹⁹⁾ Ibidem, dos. 12/1928, f. 16—17.

ces. Legea astfel cum a fost votată, cu derogările admise nu poate da loc la îngrijorări serioase. Propunem ca, la toamnă cînd va veni în discuție codul muncii, Uniunea să intervină din nou făcînd toate demersurile dictate de împrejurări”²⁰⁾.

În 1928, sub presiunea luptei clasei muncitoare guvernul este nevoit să adopte legea cu privire la ziua de lucru de 8 ore. Aceasta, după cum reiese și din documentele prezentate, a fost o nouă încercare de înșelare a maselor muncitoare întrucît prin amendamentele aduse de capitaliști se creau toate posibilitățile pentru ocolirea prevederilor expuse, ziua de muncă rămî-nînd ca și mai înainte în medie de 10—12 ore, iar uneori depășind mult aceste limite.

Pe măsura dezvoltării monopolurilor, a capitalului financiar influența U.G.I.R. asupra statului crește continuu, lucru menționat chiar în darea de seamă din 1927 „În primul rînd trebuie să vă semnalăm cu deosebită mulțumire, încrederea crescîndă a membrilor noștri în forța morală și în influența din ce în ce mai mare pe care organizația noastră a cîștigat-o în stat”²¹⁾. Și mai departe: „Organizația noastră profesională trebuie să fie prezentată ca atare în toate părțile unde se vorbește, unde se întocmește, unde se proiectează orice măsură care direct sau indirect interesează industria noastră”²²⁾ U.G.I.R. își trimetea în parlament și senat deputați și senatori din partea mării industrii care aveau sarcina de a impune luarea unor măsuri în favoarea magnaților.

Paralel cu lupta dusă de capitaliști pentru a influența legislația economică și socială, se duce și lupta pentru scoaterea uniunilor monopoliste de sub orice control al statului. Referindu-se la un proiect de lege privind organizarea de sindicate, reprezentanții U.G.I.R.-ului, subliniau în 1931: „Pentru ca proiectul să poată deveni lege, iar legea să poată deveni aplicabilă, amestecul statului trebuie să fie redus la minimum necesar, asigurîndu-se o cît mai mare libertate de activitate pe seama întreprinderilor industriale grupate în sindicate”²³⁾.

Marii capitaliști considerau intervenția statului, chiar și atunci cînd se făcea față de unele prevederi „...direct și evident dăunătoare interesului public”²⁴⁾, „o monstruoasă care ucide puterile vii ale țării”²⁵⁾.

În documentele fondului U.G.I.R. se găsesc informații prețioase asupra dezvoltării diferitelor ramuri ale industriei naționale: industria metalurgică, extractivă, de construcții, a lemnului, chimică, de pielărie, sticlă, ceramică, alimentară etc.

Un loc important printre acestea îl ocupa industria minieră și metalurgică. Numeroase documente, note, referate, memorii, tabele etc. se referă la deschideri sau refaceri de mine, concesiuni de terenuri, înființări de societăți anonime etc. „Societatea Steaua Romîna a cerut în februarie 1925 să i se

²⁰⁾ Ibidem, dos. 12/1928, f. 3.

²¹⁾ Ibidem, dos. 13/1928, f. 52.

²²⁾ Ibidem, f. 54.

²³⁾ Ibidem, dos. 14/35/1931, f. 41.

²⁴⁾ Ibidem, f. 40.

²⁵⁾ Ibidem, f. 56.

acorde dreptul de o arendă obligatorie asupra terenului din comuna Bușteni județul Prahova... proprietatea Smarandei Curavale" ²⁶⁾).

O deosebită importanță o au documentele care reflectă situația grea a muncitorilor mineri, condițiile de muncă necorespunzătoare, lipsa protecției muncii. Proceesele verbale încheiate cu ocazia deselor accidente de muncă atestă condițiile neomenești în care trăiau minerii, starea proastă a instalațiilor și utilajelor folosite. În procesul verbal încheiat cu ocazia anchetării accidentului produs la mina Carbon din Aninoasa, în ian. 1925, se arată, chiar de către reprezentanții capitaliștilor, că „această mină lasă foarte mult de dorit”. Din descrierea mijloacelor de transport folosite în mină reiese caracterul primitiv al acestora și pericolul permanent ce amenință viața muncitorilor. Mina „avînd o pantă foarte repede — se arată în procesul verbal — ar trebui ca vagoanele încărcate de la gater să fie coborîte cu mașina, iar nu cu oameni. Vagoanele, s-a constatat că nu sînt prevăzute nici cu frînă. Infrinarea se face cu oameni, punînd la roțile vagoanelor țevi de fier cu care nu se poate face frînarea — vagoanele căpătînd o viteză foarte mare nu se pot opri, iar oamenii obligați să le însoțească, sar” ²⁷⁾ punîndu-și în pericol viața.

Dezvoltarea industriei petroliere este oglindită în numeroase documente. Un aspect care se desprinde din studierea documentelor este că orice investire de capital se făcea de către capitaliști numai în scopul realizării unui beneficiu cît mai mare. Este semnificativ în acest sens modul în care argumentează capitaliștii de la U.G.I.R. necesitatea înființării unei rafinării în Moldova: „greutăți și uncori chiar imposibilități de transport a țiteiului de la gara Moinești la Cîmpina și cheltuielile mari care trec de 5000 lei de vagon nu ne permit de a mai lucra în aceste condițiuni de rentabilitate” ²⁸⁾).

În scopul profitului, în 1930 s-au făcut investiții la uzinele Lemaître unde s-au instalat din nou două cuptoare pentru topit fontă cu o capacitate de 3 tone/oră fiecare, un ascensor mecanic pentru încărcarea automată a cuptorului, un cuptor de topit bronz, două camere pentru uscarea miezurilor cu instalație mecanică pentru ars praf de cărbune, o instalație mecanică pentru curățatul pieselor de fontă cu ajutorul nisipului pulverizat ²⁹⁾).

Arhiva fondului U.G.I.R. furnizează date importante asupra caracteristicilor dezvoltării imperialismului în țara noastră și a formării primelor monopoluri în industrie. U.G.I.R. stimula înființarea de monopoluri în cadrul diferitelor ramuri industriale deoarece prin acestea se realizează mai puternic unitatea capitaliștilor. Una din importanțele uniunii monopoliste create în cadrul U.G.I.R. a fost Uniunea Industriilor metalurgice și miniere din România, constituită în 1923 prin încheierea unei înțelegeri între principalele întreprinderi miniere și metalurgice ³⁰⁾. Această uniune se va întări

²⁶⁾ Ibidem, dos. 23/10/1925.

²⁷⁾ Ibidem.

²⁸⁾ Ibidem.

²⁹⁾ Ibidem, dos. 15/30/1930.

³⁰⁾ Din acestea făceau parte: Uzinele de fier și domeniile Reșița, Fabrica de vagoane și motoare Astra, Soc. Franco-Romînă de material de drum de fier, Fabrica de mașini și de ateliere de reparații N. Malaxa, Uzinele metalurgice Lemaître, Uzinele Titan Nadrag Călan etc.

prin adeziunea a noi întreprinderi. Numai la un an după înființarea sa, numărul întreprinderilor incluse în uniune a fost de 47.

Interesante sînt pentru cercetarea științifică statutele diverselor sindicate create, procesele verbale și discuțiile purtate între fabrici și întreprinderi în vederea încheierii unor înțelegeri între capitaliști.

Iată care au fost principiile stabilite de conducătorii U.G.I.R. asupra legii organizării de sindicate din 1931: constituirea de sindicate industriale și miniere să fie condiționată de adeziunea liberă a unui grup de producători, reprezentînd cel puțin 75% din totalitatea producției medii vîndută în ultimii trei ani. Pentru stimularea înființării de sindicate „să se acorde din partea statului numai industriilor sindicalizate anumite avantaje constînd în reducere de tarife, impozite, acordarea de furnituri publice, scutire de taxe de export, creditări” etc. Un punct asupra căruia s-au purtat discuții a fost prevederea că în ramurile de industrie sindicalizate, înființarea de noi fabrici sau mărirea capacității fabricilor existente să se facă numai pe bază de autorizații speciale ale Ministerului de Industrie și Comerț date cu avizul sindicatului respectiv. Un alt punct propus a se introduce în lege prevedea că statul trebuie să aibă dreptul doar de a aproba iar nu de a fixa prețurile produselor industriilor sindicalizate³¹⁾.

Din studierea materialelor documentare referitoare la înțelegerile încheiate între capitaliștii din România burghezo-moșierească apare ca o caracteristică a dezvoltării monopolurilor la noi, predominarea sindicatelor capitaliste.

Reflectînd întregul proces al dezvoltării economice sociale și politice din țara noastră, arhiva U.G.I.R. conține date importante asupra caracterului anarhic al dezvoltării producției în imperialism, asupra concurenței și crizelor economice. Din documente se desprind atît aspecte ale împletirii crizei industriale cu criza agrară, cît și modul de manifestare al crizei din 1929—1933 în ramurile industriale, înrăutățirea situației oamenilor muncii, creșterea luptei clasei muncitoare împotriva exploatării capitaliste.

Documentele din acest fond semnaleză că lipsa de lucru s-a manifestat la noi încă de la sfîrșitul anului 1927, începuturile fiind sporadice, fenomenul manifestîndu-se numai la anumite categorii de muncitori.

Creșterea vertiginoasă a șomajului, care în 1930 a atins toate categoriile de muncitori, este oglindită în actele U.G.I.R. Din răspunsurile la un chestionar privind șomajul în primele trei luni ale anului 1927 reiese faptul că lipsa de lucru lovise, în primul rînd, pe muncitorii forestieri în rîndul cărora șomajul a crescut cuprinzînd numai în 3 luni (octombrie—decembrie 1927) de la 5.836 la 7106 muncitori³²⁾. În industria minieră personalul scade în 1928 față de 1927 cu 11%³³⁾.

Capitaliștii din U.G.I.R. care au căutat în prima perioadă să neghe existența șomajului în țara noastră și să falsifice cauzele acestui fenomen, prezentîndu-l ca o urmare a legiferărilor sociale introduse sub presiunea luptei clasei muncitoare, sînt nevoiți, în cele din urmă, să afirme că „într-adevăr dacă cercetăm numărul celor lipsiți de lucru și îl raportăm la numărul total

³¹⁾ Arh. St. Buc., U.G.I.R., dos. 14/35/1931.

³²⁾ Ibidem, doc. 9/44/1930.

³³⁾ Ibidem, dos. 15/30/1930.

al celor ce muncesc în industrie, comerț și în diferite meserii, constatăm un procent de șomaj care ne pune alături de țările cele mai grav atinse de lipsa de lucru din lume”³⁴⁾.

Creșterea luptei organizate a proletariatului sub conducerea P.C.R. pentru ieșirea revoluționară din criză, pentru introducerea unor măsuri care să oprească înrăutățirea situației economice a muncitorilor a făcut să crească și mai mult teama mării burghezii față de clasa muncitoare. Într-un raport al U.G.I.R. se arată că întreprinzătorii sînt stăpîniți de „teamă că pe fiecare zi noi măsuri sau legiuri cu caracter social”³⁵⁾ veneau să-i lovească.

Redresarea economică în urma puternicei crize economice din 1929—1933 s-a făcut lent și fără urmări în îmbunătățirea situației maselor muncitoare. Grăitor pentru a demonstra mizeria maselor muncitoare, exploatarea crîcnă la care erau supuși muncitorii este faptul că chiar reprezentanții capitaliștilor au fost nevoiți să recunoască, în ceea ce privește industria metalurgică, că „...munca dă un randament scăzut la majoritatea personalului — fenomen explicabil din cauza subalimentației”³⁶⁾.

Arhiva U.G.I.R. cuprinde și informații prețioase privind dezvoltarea comerțului intern și extern în perioada anilor 1922—1945. Numeroase sînt documentele care oglindesc dezvoltarea relațiilor comerciale cu alte țări: rapoarte și înștiințări trimise de atașatii comerciali romîni din diferite țări, oferte și cereri primite sau trimise în străinătate, corespondență cu Ministerul Industriei și Comerțului, tabele, situații, scheme cuprinzînd evoluția lunară a exportului și importului în tone și categorii de mărfuri.

În 1926 atașatul comercial romîn pentru Grecia și Turcia comunică industriașilor din U.G.I.R. că Direcția generală a Căilor Ferate Anatolia—Bagdad din Stambul va ține o licitație de 6000 m² furnituri de parchet, trimițînd totodată și caietul de sarcini cu condițiile licitației, îndemnînd capitaliștii romîni să trimită oferte³⁷⁾.

În același an, Direcția comercială din Ministerul Industriei și Comerțului înștiințează pe președintele U.G.I.R. că societatea „Ulen & Comp.” din New York cu sediul la Atena, unde execută un contract, are nevoie de mari furnituri de materiale de construcții și dorește să intre în legătură directă cu întreprinderile din România³⁸⁾.

Găsim în documentele fondului U.G.I.R. și date importante referitoare la participarea Romîniei la expozițiile comerciale și tîrgurile de mostre internaționale. În 11 februarie 1926 atașatul comercial al Romîniei la Praga trimite U.G.I.R. invitația Comitetului Tîrgului de Mostre din Praga de a participa la tîrgul ce se organiza în acest oraș³⁹⁾.

Tabele, date statistice și alte documente referitoare la dezvoltarea comerțului extern oglindesc orientarea grupurilor capitaliste din țara noastră spre Germania hitleristă. Astfel, dacă în 1923 principalele țări cu care țara noastră făcea schimburi comerciale erau Anglia și Franța, în anii premer-

³⁴⁾ Ibidem, dos. 8/40/1932.

³⁵⁾ Ibidem, dos. 15/30/1930.

³⁶⁾ Ibidem, dos. 34/42/1937, f. 96.

³⁷⁾ Ibidem, dos. 18/13/1926.

³⁸⁾ Ibidem.

³⁹⁾ Ibidem.

gători celui de-al doilea război mondial, Germania va ocupa primul loc în importul și exportul României. Spre exemplu exportul de produse românești în Germania a crescut de la 1.137.138.000 lei în 1933, la 5.056.459.000 lei în 1937⁴⁰).

*
* * *

În general, documentele din arhiva U.G.I.R. reflectă procesele economice sociale și politice dintre anii 1922—1945. Din documente reiese că în întreaga sa activitate, Uniunea generală a industriașilor din România a sprijinit politica guvernelor burghezo-moșierești din care reprezentanții săi uneori au făcut parte.

Capitaliștii grupați în uniuni monopoliste au jucat un rol deosebit în orientarea dezvoltării economice, sociale și politice a țării noastre, subordonând statul intereselor oligarhiei financiare.

La orientarea spre militarism și fascism a principalelor grupări capitaliste au contribuit în mod deosebit marii capitaliști din U.G.I.R. O preocupare permanentă a membrilor din uniune a fost pregătirea războiului împotriva Statului Sovietic — fiind conștienți că exemplul acestuia constituia un imbold în lupta proletariatului internațional.

Într-un raport asupra dezvoltării industriei metalurgice și mecanice se arată că „rolul cel mai important al industriei metalurgice este prepararea rezistenței și apărării naționale”, apărarea națională fiind paravanul sub care se ascundea, de ochii maselor, pregătirea războiului antisovietic.

Pe lângă faptul că pentru mărirea producției de armament s-au înființat noi uzine, marii capitaliști asigură guvernul că în afară de fabricile speciale de armament, armata poate conta, în caz de război, pe concursul întregii industrii transformatoare din țară”, cerînd chiar să li se atribuie cît mai curînd „rolul pe care l-ar avea de îndeplinit” în cazul începerii războiului, insistînd să li se încredințeze mici lucrări pentru a-i îndruma în lucrările viitoare⁴¹).

În politica internă, ofensiva marilor capitaliști împotriva clasei muncitoare s-a împletit cu permanentul sprijin acordat de aceștia mișcării fasciste. Dictatura regală, măsurile luate în această perioadă pentru desființarea libertăților democratice au fost sprijinite din plin de U.G.I.R.

Este concludentă, în acest sens, activitatea depusă de uniune pentru înscrierea industriașilor în Frontul Renașterii Naționale. „U.G.I.R. invită membrii săi — se arată într-un document — să se înscrie cît mai grabnic în această organizație și să contribuie astfel la realizarea țelurilor pentru care a fost creat acest instrument politic”⁴²). În același document se arată

⁴⁰) Ibidem, dos. 28/75/1937.

⁴¹) Ibidem, dos. 20/46/1933.

⁴²) Ibidem, dos. 31/89/1939.

că „pentru a înlesni și accelera înscrierea membrilor ei în această organizație, uniunea a tipărit formulare speciale de adeziune și în același timp a organizat servicii speciale pentru colectarea adeziunilor”.

Este semnificativ faptul că membrii cei mai influenți ai uniunii — Malaxa, Bujoiu, Mociornița, Auschnitt, au alimentat permanent mișcarea legionară, au contribuit efectiv la instaurarea dictaturii regale pregătind astfel terenul pentru instaurarea dictaturii militaro-fasciste și aruncarea țării în criminalul război antisovietic.

Studiind fondul arhivistic creat de Uniunea Generală a Industriașilor din România, cercetătorii pot găsi materiale importante care să demaște metodele de adîncire a exploatării clasei muncitoare, solidaritatea de clasă a exploataților împotriva proletariatului și documente care atestă lupta clasei muncitoare sub conducerea Partidului Comunist din România împotriva regimului burghezo-moșieresc.

Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R. nr. 5—6, an VIII, ed. „Știința“, 1962

Activitatea multilaterală a revistei *Anale* își găsește expresia și în numerele 5—6, pe care le prezentăm, prin varietatea articolelor publicate, prin conținutul de idei al materialelor, care răspund sarcinii de cinste pusă de partid în fața cercetătorilor istorici de a accorda atenție deosebită problemelor esențiale referitoare la istoria partidului și a patriei, la opera construirii socialismului în țara noastră.

În preajma aniversării a 30 de ani de la eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie—februarie 1933, organizate și conduse de Partidul Comunist din România, în numărul 5/1962 al revistei sînt publicate o serie de documente din care rezultă situația deosebit de grea a maselor muncitoare în anii crizei economice din 1929—1933, precum și creșterea luptelor revoluționare ce au premers mariilor bătălii de clasă din anul 1933.

Din documente, manifeste și fragmente de documente, materiale editate și difuzate în rîndul maselor de către P.C.R. și sindicatele muncitorești, articole publicate în presa muncitorească și burgheză, note și rapoarte ale organelor de represiune burghezo-moșierești, se desprind aspecte deosebit de importante ale luptei dusă de P.C.R. pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru organizarea și pregătirea ei, în vederea declanșării puternicelor bătălii de clasă care au avut loc în România pînă la eliberarea ei de sub jugul fascist, îndreptate împotriva exploatării capitaliste și înfeudării țării monopolurilor imperialiste,

împotriva fascizării țării și a pregătirii criminalului război antisovietic.

Astfel, într-un manifest adresat muncitorilor, muncitoarelor, funcționarilor particulari și publici, Comitetul Central al Partidului Comunist din România subliniază urmările dezastruoase ale crizei pentru situația maselor muncitoare, demască mijloacele prin care burghezia caută să iasă din criză și căile de luptă pentru cîștigarea revendicărilor economice și politice.

„...Această criză economică catastrofală — se spune în manifest — culminează prin ne mai auzita creștere a șomajului, care, după însăși statistica Biroului internațional al muncii, atinge 20.000.000

Aici noi vedem și mai bine perioada de declin a regimului capitalist după război. Capitalismul nu mai este în stare să-și hrănească sclavii săi salariați.

Criza economică din România este adîncită printr-o extraordinară criză agrară. În România, țărănimea care formează 80 la sută din populație, este pusă în imposibilitate de a-și procura produse industriale. Aceasta adîncește și mai mult criza și perspectivele șomajului sînt spre creștere...”

Capitaliștii din România, pentru a ieși din criză, pentru a-și mări profiturile, foloseau cele mai barbare mijloace de exploatare a celor ce muncesc: intensificarea muncii, introducerea în producție a femeilor și copiilor, pe care îi plăteau mai prost, mărirea zilei de muncă etc.

Răspunzînd la întrebarea ce este de făcut, cum pot masele muncitoare să-și

cistige dreptul la muncă și la piine, la o viață mai bună, manifestul choamă pe toți cei ce muncesc ca, sub conducerea partidului comunist și a sindicatelor unitare, organizați și uniți, să lupte împotriva raționalizării capitaliste, a concedierilor, a scăderii salariilor și a măririi zilei de muncă, pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, împotriva pregătirilor febrile pentru războiul antisovietic.

Referindu-se la situația minerilor din Valea Jiului un fragment din articolul intitulat: „Situația din Valea Jiului” arată că și în această regiune a țării situația muncitorilor se înrăutățește tot mai mult. Din cei aproximativ 12.000 de mineri, 4000 au rămas fără lucru. Minele din Lupeni, Vulcan, Petroșani concediau muncitorii pe capete.

Cu privire la viața de mizerie a muncitorilor articolul scoate în evidență că minerii primeau un salariu foarte scăzut. De la un salariu mijlociu de 3.500 de lei pe lună, de exemplu, s-a ajuns la un salariu de 2.500 de lei pe lună, din care aproape un sfert se ducea pe impozite și diferite rețineri: pentru înmormintare, pentru biserică și școală, întreținerea muzicii, pentru pensionari etc. Așa că, după o lună de muncă Istovitoare în mină, minerului îi rămânea o sumă derizorie pentru hrană, îmbrăcăminte și toate celelalte necesare altui cit și familiei sale.

Munca muncitorilor mineri depindea de poftele și bunul plac al exploataților. Dacă vagonetele conțineau de pildă mai mult de 10 la sută impurități, se scădea salariul sau muncitorii erau mutați în categorii mai mici calificării lor.

„Mizeria din Valea Jiului — conchide articolul — este insuportabilă. Spiritele muncitorilor fierb și clocotesc.

...Numai printr-o luptă pregătită bine și sistematică, condusă de organizațiile revoluționare, în frunte cu partidul comunist, minerii Văii Jiului își vor putea îmbunătăți situația și scăpa de sub jugul robiei capitaliste”.

Într-un manifest al secțiunii locale a partidului comunist (Iași), în care sînt demascate pregătirile pe care statele capitaliste le întreprindeau în vederea declanșării războiului împotriva Uniunii Sovietice, se arată că și burghezia română cheltuie miliarde pentru înarmare, că, în război, România va fi folosită de către capitaliștii străini ca bază

pentru operațiile militare și loc de concentrare a trupelor — lucru ce s-a adevărit în timpul criminalului război antisovietic.

În vederea pregătirilor de război, burghezia română primea de la capitaliștii internaționali, avioane, submarine, arme și muniții, iar de teama demascării acțiunilor ei războinice întreprinse de frică față de organizarea clasei muncitoare și a țărănimii, intenta zeci de procese de dizolvare a sindicatelor unitare, condamnă pe conducătorii partidului comunist, ai Blocului muncitoresc-țărănesc, și ai tineretului la zeci de ani de închisoare, urmărindu-i cu cea mai înversunată furie.

Manifestul se încheie cu o chemare a muncitorilor, țărănilor și soldaților pentru a întoarce armele împotriva celor care-i îndeamnă să tragă în muncitori.

Iată ce se spune în manifest: „La Lupeni soldații au fost îmbătați ca să aibă curajul să tragă în muncitori. Când sînteți trimiși să împușcați un frate de-al vostru, un muncitor sau un țăran, întoarceți arma contra celor ce vă îndeamnă la fratricid. În războiul contra Rusiei Sovietice, pe care vor să-l declanșeze capitaliștii de pretutindeni, dacă au îndrăzneala să-l înceapă, întoarceți armele contra lor și transformați războiul imperialist în război civil, căci numai așa veți apăra adevăratele noastre interese, clădind o nouă patrie muncitorească, România Sovietică”.

Din lectura documentelor rețin deosebi atenția, de asemenea, și manifestele adresate muncitorilor ceferiști și petroliști de toate categoriile, din ateliere, tracțiune, mișcare, revizia de vagoane și întreținere etc. care sînt chemați să se organizeze, sub îndrumarea comunistilor și să lupte împotriva exploatații capitaliste, a curbilor de sacrificiu, a concedierilor, împotriva foamii și mizeriei la care erau supuși.

Legat tot de marile acțiuni muncitorești organizate de Partidul Comunist din România în perioada crizei economice din anii 1929—1933 este și articolul intitulat: „Activitatea organizației revoluționare Ajutorul Roșu, sub conducerea P.C.R., în legătură cu procesul conducătorilor luptelor ceferiștilor și petroliștilor din 1933”, de S. Homenco. În articol se scoate în evidență contribuția acestei organizații revoluționare, alături de Uniunea Tineretului Comu-

nist, Sindicatele revoluționare, Comiteul național antifascist etc., în desfășurarea marilor bătălii ale maselor muncitoare, împotriva regimului burghezo-moșieresc.

După ce scoate în evidență scopul pentru care a fost înființată de către P.C.R. organizația Ajutorul Roșu, autotora arată că un ajutor prețios l-a primit această organizație de la Congresul al V-lea al P.C.R. printr-o rezoluție în care se spune că Ajutorul Roșu trebuie transformat într-o largă organizație de masă a cărei activitate trebuie să fie îndreptată spre desfășurarea unor campanii politice de masă pentru apărarea deținuților politici, împotriva terorii dezlănțuite de clasele dominante, împotriva pregătirilor de război anti-sovietic etc.

Sarcina organizației Ajutorul Roșu era de a îmbina în întreaga ei activitate acțiunile și metodele de muncă ilegale cu cele legale și semilegale; de a difuza manifeste, de a organiza comitete de acțiune, organizarea de greve demonstrative, ajutorarea celor întemnițați și a familiilor lor etc.

Una din marile acțiuni a fost cea legată de eroicele lupte ale cefeștiștilor și petroliștilor din ianuarie—februarie 1933 pentru apărarea luptătorilor implicați în procesele care s-au ținut la București și Craiova.

Pentru eliberarea conducătorilor cefeștiști arestați, C.C. al Ajutorului Roșu, prin organul său de presă, „Descătușarea” — a chemat cele mai largi mase de muncitori, țărani, intelectuali, funcționari și alte pături de la orașe și sate, să lupte pentru eliberarea muncitorilor cefeștiști, pentru obținerea unui regim politic în închisori, împotriva bătăilor și schingiuirilor.

În primăvara anului 1933, ziarul „Descătușarea” a publicat un apel al muncitorilor închisi la Jilava. Apelul — în care se spunea: „noi, 130 de muncitori deținuți în beciurile umede ale fortului Jilava sîntem supuși unui regim de exterminare, hrăniți prost și insuficient, adesea ținuiți zile întregi în celule fără să ieșim la aer. ...Noi apelăm la voi, la solidaritatea muncitorească, ca împreună cu voi de afară, creînd un front unic... să zădărniciim încercarea burgheziei de a ne nimici” — a avut un larg ecou în rîndul maselor muncitoare și mai ales în rîndul muncitorilor cefeștiști. În fața închisorii Jilava și a

Consiliului de război au avut loc numeroase demonstrații unde se cerea eliberarea arestaților.

Ajutorul Roșu a desfășurat largi acțiuni și pentru crearea mijloacelor materiale de ajutorare a celor închisi. Astfel, s-au făcut liste de subscripție, s-au emis timbre de diferite valori și fotografii cu portretele conducătorilor luptelor cefeștiștilor în frunte de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. La aceste acțiuni au răspuns mase largi de oameni ai muncii din întreaga țară. Din toate colțurile țării, de la Cluj, Brașov, Galați, Iași, Ploiești etc. soseau ajutoare în bani și alimente pentru cei arestați. În același timp, se strîngeau fonduri de ajutorare și a familiilor celor întemnițați. Partidul Comunist din România aprecia înaltul spirit de solidaritate cu familiile celor arestați.

În preajma și în ajunul procesului, Ajutorul Roșu a organizat demonstrații, manifestații, mitinguri fulger în capitală, la Iași, Cluj, Brașov etc. cu care prilej oamenii muncii au protestat cu hotărîre împotriva procesului, cerînd eliberarea celor arestați.

Din articol, bazat pe un bogat material documentar de arhive, rezultă că Ajutorul Roșu nu și-a încetat nici un moment activitatea sa revoluționară de mobilizare a maselor muncitoare la acțiuni hotărîte de solidarizare cu cei mai buni fii ai poporului nostru care zăceau în temnițele închisorilor, ci, dimpotrivă, după o victorie, activitatea era și mai mult susținută, intensificată.

Solidaritatea cu eroicii luptători cefeștiști s-a manifestat cu o deosebită forță de clasă în ziua de 30 aprilie cînd s-a aflat că cei întemnițați au fost transferați la închisoarea centrală din Craiova. La atelierile C.F.R.-Grivița, peste 2.000 de muncitori s-au adunat într-un miting fulger în care s-a demascat adevăratul scop al procesului de la Craiova, acela de a lovi în cucerirea clasei muncitoare, de a paraliza lupta ei prin arestarea conducătorilor. Mitinguri și demonstrații de solidaritate au avut loc și la Fabrica de Confecții „Cehoslovaca” din București, la Atelierele C.F.R. „Nicolina”, la fabricile „Teșatura”, „Saperstein” și „Textaprel” din Iași, în Valea Prahovei etc. unde se strîngeau semnături pe memorii de protest și bani pentru ajutorarea celor implicați în proces.

Lupta nu a fost zadarnică. În fața presiunii maselor, burghezia și moșierimea au fost nevoite să reducă numărul

celor condamnați și a anilor de condamnare de la 400 la 84.

Apreciind rolul organizației Ajutorului Roșu în lupta împotriva terorii exercitată de regimul burghezo-moșieresc contra luptătorilor cefești, în articol este scos în evidență faptul că la Plenara lărgită a C.C. al Ajutorului Roșu s-au desvăluit și o serie de slăbiciuni în activitatea acestei organizații. Așa de pildă Ajutorul Roșu nu a reușit să sporească în suficientă măsură numărul organizațiilor sale și nu a legat campania de apărare a cefeștilor cu campania de luptă împotriva pregătirilor de război.

O contribuție importantă în cunoașterea de către cercetătorii istoriei și cititorii revistei a istoriei glorioase a partidului nostru în adincă ilegalitate îl are și articolul publicat sub semnătura lui Gh. Ioniță intitulat: „Blocul democratic, organizație de masă legală condusă de P.C.R. (1935—1936)” din care rezultă că partidul comunist deși se afla în adincă ilegalitate își intensifică activitatea împotriva regimului burghezo-moșieresc folosind toate formele: îmbinând lupta ilegală cu cea semilegală și legală, organizând acțiunile oamenilor muncii pentru revendicări economice și politice, acționând pentru stringerea în jurul său a tuturor forțelor democratice, chemînd poporul la luptă împotriva fascizării țării și împingerea ei în războiul criminal antisovietic etc. Creînd Blocul democratic, P.C.R. i-a îndrumat îndeaproape activitatea ca acesta să poată contribui la îndeplinirea sarcinilor ce-i stăteau în față. Una din sarcinile importante ale acestei organizații era să contribuie la întărirea și ridicarea stării de spirit revoluționare a maselor muncitoare de la orașe și sate. De-a lungul întregii existențe a organizației, C.C. al Blocului s-a adresat secțiunilor sale, dîndu-le diferite instrucțiuni, comunicări și sarcini ce urmau să fie îndeplinite urgent.

Folosind o bogată activitate propagandistică prin editarea și difuzarea de manifeste, broșuri, fluturași etc., prin adunări, întruniri și demonstrații, Blocul chema masele la luptă pentru crearea unui front larg împotriva fascismului, a pregătirilor de război și a măsurilor de teroare luate de regimul burghezo-moșieresc împotriva comuniștilor etc.

Un loc important în acest număr îl ocupă și articolul intitulat: „Documente

privind solidaritatea maselor muncitoare din România cu Rusia Sovietică (1918—1924)” în care sînt redatе aspecte ale solidarității proletare a oamenilor muncii din țara noastră cu oamenii muncii din Rusia Sovietică, din care rezultă influența puternică și ecoul pe care l-a avut Marea Revoluție Socialistă din Octombrie în țara noastră, altitudinea oamenilor muncii, în frunte cu comuniștii, pentru pace și prietenie cu marele popor sovietic.

Într-unul din manifestele adresate muncitorilor din țara noastră, după ce se arată că în primele zile ale lui noiembrie 1917 muncitorii și țărani ruși, în frunte cu Lenin, au răsturnat regimul țarist, că, cu arma în mînă, pe baricade, proletariatul rus a prefăcut în fapte idealul și speranțele sale și ale întregii clase muncitoare, se scoate în evidență că peste tot, în Bulgaria, Austria, Germania, Italia, Anglia, în Franța și în alte țări, poporul se mișcă și se pregătește de revoluție; că în fața acestui uriaș val revoluționar, burghezia, îngrozită de adîncimea crizei sale, de urmările și ororile războiului, pe care l-a dezlănțuit, se zvîrcolește pe marginea prăpastiei, așteaptă înspăimîntată revoluția, care dlocotește pretutindeni.

Și în țara noastră aspirațiile maselor populare erau identice cu cele ale poporului rus.

Ridicîndu-se pentru apărarea patriei socialiste, pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale proletariatului rus, într-un apel semnat de un grup de muncitori comunisti din țara noastră, adresat soldaților francezi care treceau în Rusia în vederea intervenției antisovietice, se spune printre altele: „...Voi, descendenții mării revoluții, fiii comunarșilor, soldați ai republicii, nu puteți merge să luptați pentru revenirea unui țar.

Nu plecați împotriva bolșevicilor, care sînt frații voștri! Păstrați armele pentru dușmanul care se ascunde în Franța...”.

Din toate documentele prezentate în revistă rezultă solidaritatea deplină, acțiunile de luptă a clasei muncitoare din țara noastră, pentru apărarea cauzei scumpe a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie; dragostea și atașamentul față de cei care au înfăptuit-o și s-au jertfit pentru ea; ura nestăvilică față de exploatare, față de regimul burghezo-moșieresc din țara noastră, care, în cîrdășie cu burghezia internațională,

participa la intervenția armată împotriva tinărului stat sovietic, împotriva cererilor revoluționare ale muncitorilor și țăranilor ruși.

Tot în acest număr cititorul mai găsește și articolele: „Aspecte ale situației clasei muncitoare din România în perioada 1941 — august 1944”, de N. N. Constantinescu și Tudor Paul, „Lupta clasei muncitoare din România împotriva corporațiilor (1902—1908)”, de I. Iacoș și V. Petrișor, „Lupta Partidului Comunist Ungar pentru organizarea țăranimii sărace în perioada dintre a doua jumătate a anului 1945 și sfârșitul anului 1946”, de Borsi Emil.

În articolul: „Aspecte ale situației clasei muncitoare din România în perioada 1941 — august 1944”, autorii, folosind o serie de lucrări și un bogal material arhivistic existent în Arhivele Statului, reușesc să redea situația economică a țării noastre în vara anului 1941 când România a fost împinsă în crâmbul război antisovietic, declanșat de Germania hitleristă, la 22 iunie 1941.

În articol este subliniat scopul pe care-l urmăreau burghezia și moșierimea prin participarea, alături de Germania hitleristă și satelii ei, la acest odios război. Cercurile cele mai reacționare sperau să obțină câștiguri mari prin jefuirea unor teritorii ale U.R.S.S., iar monopolurile urmăreau să-și însușească profituri cât mai mari din comenzile militare pentru război.

De asemenea, unul din scopurile principale era abaterea atenției maselor populare de la principalele revendicări sociale și economice, stăvilirea și înfringerea mișcării revoluționare crescînde din țară.

Cum era însă și firesc, scopurile urmărite de regimul burghezo-moșieresc s-au năruit, realitatea fiind cu totul alta. Războiul a istovit și ruinat economia României care a ajuns în pragul unei catastrofe îngrozitoare, iar situația maselor muncitoare ajunsese disperantă. Se înteteau exploatarea, sărăcia și mizeria. În aceste condiții, favorizate de ascuțirea la maxim a tuturor contradicțiilor României burghezo-moșierești și de influența factorilor externi, masele muncitoare în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, și-au intensificat lupta împotriva regimului militar-fascist, contra războiului nedrept, de agresiune, dus împotriva

Uniunii Sovietice, pentru eliberarea națională de sub jugul fascist german.

Numărul 6/1962 al revistei „Anale” este închinat celei de a XV-a aniversări a Republicii Populare Române. La deschiderea numărului, cititorii iau cunoștință de expunerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej făcută la ședința solemnă a Marii Adunări Naționale, cu prilejul celei de a XV-a aniversări a Republicii Populare Române.

După cum a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, a 15-a aniversare a Republicii a fost întâmpinată de toți oamenii muncii din țara noastră cu satisfacția năzuințelor împlinite, printr-o muncă eroică, incununată de roade bogate.

În cei 15 ani, sub soarele Republicii, România a înflorit continuu. Au fost construite noi fabrici și uzine, s-au înfrumusețat și s-au construit noi orașe. Și în agricultura socialismul a învins definitiv. Alături de eroica noastră clasă muncitoare, avangarda de decenii a luptei poporului nostru pentru o viață nouă, țăranimea și-a organizat munca și viața pe baza proprietății obștești asupra mijloacelor de producție, lucrează cu hărnicie pentru a obține recolte tot mai bogate. Socialismul a transformat țăranimea într-o clasă nouă — țăranimea colectivistă.

La eforturile întregului nostru popor — stăpîn pe soarta sa și pe bogățiile țării — pentru desăvîrșirea construirii socialismului și a trecerii treptate la comunism, o contribuție importantă își aduce intelectualitatea căreia i s-au creat condiții minunate de către partid pentru a participa activ la înfăptuirea culturii socialiste.

Pentru poporul nostru, împlinirea a 15 ani de la instaurarea Republicii, a însemnat un bilanț al realizărilor obținute sub conducerea înțeleaptă a partidului, dar și un prilej de aducere aminte asupra stărilor de lucruri caracteristice regimului burghezo-moșieresc, domniei monarhiei.

Tabloul prezentat de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în acest sens sintetizează cu o forță de înegalat realitatea unor vremuri apuse pentru totdeauna.

„Muncitorii supuși unei exploatări necruțătoare, loviți de o teroare sălbatică; țăranii jefuiți de moșieri, chibaburi, cămătari, purtînd povara impozitelor și a datoriilor, lucrînd pămîntul cu mijloace primitive, iar o mare parte a lor lip-

siți de pământ; cărturarii înjosiți, lăsați pradă mizeriei; foamea, flagelul bolilor endemice și al mortalității infantile, analfabetismul și înăpoierea culturală — astfel arătau realitățile statului „modern”, „constituțional” — stat al monarhiei burghezo-moșieresti.

Istoria anilor de domnie a Hohenzollernilor este scrisă cu sîngele poporului, în filele ei vor rămîne de neșters exterminarea în masă a țărănilor răsculați în 1888 și 1907, reprimarea sîngerоasă a eroicelor lupte ale clasei muncitoare la Galați în 1916, la București în Piața Teatrului Național în 1918, la Lupeni și Grivița, aruncarea în închisoare, schingiuirea, asasinarea celor mai buni fii ai poporului, luptători neînfricați pentru libertatea celor ce muncesc”.

Instaurarea Republicii Populare Romine — a spus tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în expunerea sa — a constituit unul dintre cele mai importante momente ale luptei oamenilor muncii sub conducerea partidului pentru transformarea revoluționară a Romîniei, a marcat încheierea etapei strategice de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice și trecerea la o nouă etapă istorică — a înlăptuirii sarcinilor revoluției socialiste, a construirii socialismului în patria noastră!

În cei 15 ani care au trecut de la înlăturarea monarhiei și instaurarea Republicii, poporul nostru muncitor, condus de partid, a obținut realizări deosebit de importante în toate ramurile economiei naționale; în artă, știință și cultură etc.

În ramurile conducătoare ale industriei, care determină progresul întregii economii, între anii 1960—1962, producția industrială siderurgică și a construcțiilor de mașini a crescut cu peste 70 la sută, a industriei chimice cu peste 80 la sută, a energiei electrice și termice cu 60 la sută etc. Valoarea produselor petroliere obținute dintr-o tonă de țiței a sporit cu aproape 30 la sută; combinatele moderne din industria lemnului asigură creșterea cu 50 la sută a valorii produselor finite obținute dintr-un metru cub de masă lemnoasă, iar în industria bunurilor de consum, producția a sporit în prima jumătate a șezănelului cu aproape 50 la sută, concomitent cu ridicarea continuă a calității produselor și lărgirea sortimentelor.

Un succes deosebit a fost obținut în agricultură prin terminarea procesului de colectivizare, fapt ce a consfințit vic-

toria definitivă a socialismului în Republica Populară Romînă.

În toate ramurile economiei naționale, în toate domeniile de activitate, se înfăptuiesc prevederile celui de-al III-lea Congres al Partidului, crește bunăstarea oamenilor muncii. Acest fapt este ilustrat de creșterea salariilor muncitorilor și funcționarilor, de creșterea veniturilor țărănimii ca urmare a sporirii producției agricole și a valorificării produselor la prețuri stimulatorii, de reducerea impozitelor și a prețurilor la mărfurile vindute prin comerț etc.

Se îmbunătățesc continuu condițiile de locuit ale oamenilor muncii. După cel de-al III-lea Congres au fost date în folosință 108.000 de apartamente.

În continuare, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a vorbit despre eforturile oamenilor muncii din țara noastră îndreptate spre îndeplinirea sarcinilor izvorite din Documentele Congresului al III-lea, precum și despre unele aspecte ale situației internaționale și politica Partidului Muncitoresc Romîn de întărire a unității lagărului socialist, a coeziunii mișcării comuniste mondiale, pentru triumful principiilor coexistenței pașnice în relațiile dintre state, etc.

În numărul 6 al revistei sînt publicate apoi o suită de articole cu caracter demascator la adresa dinastiei de Hohenzollern care, de la aducerea la domnie de către coaliția burghezo-moșierescă și pînă la alungarea ultimului ei reprezentant prin voința întregului nostru popor, a fost stîlpul jafului și asupririi celor ce muncesc, călăul muncitorilor și țărănilor care se ridicau la luptă pentru viață și muncă.

În articolul său, intitulat: „Rolul monarhiei în jefuirea și exploatarea poporului romîn, în aservirea economică a țării față de puterile imperialiste”, V. Anescu spune printre altele: „Izvorul uriașelor profituri deținute de monarhie și ceilalți magnați ai capitalului financiar l-a constituit jefuirea fără seamăn a maselor largi populare, pe ai căror umeri apăseau din greu cheltuielile de înarmare”.

Într-unul din documentele publicate în acest număr — este vorba de o broșură editată de P.C.R. în anul 1940 (Vezi „Documente privind demascarea caracterului reacționar, antipopular și antinațional al monarhiei (1922—1940)” — Carol al II-lea este descris în adevăratele lui apartenențe: agent al finanței

internaționale, slugă credincioasă a imperialismului agresiv, promotor al teoriei politice, fascizator al tineretului, organizator al sotniilor negre, jefuitor nerușinat al populației muncitoare și nevoiașe, exploatator sălbatic al muncitorimii, cel mai mare moșier — expropriatorul țărânimii, asupritor barbar al naționalităților conlocuitoare, dușmanul culturii și sănătății poporului, om stricat, pornit pe lux și desfrâu, dictator sîngeros și hrăpăreț, cel mai mare capitalist, industriaș de război, provocator de război antisovietic.

Concluzia care se desprinde din acest document este că numai prin eliberarea socială și națională, prin răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, poporul român putea fi salvat de mizeria și foamea care domneau pretutindeni, de grozăviile și distrugerile umane și materiale provocate de odiosul război imperialist.

Această cauză sfântă, pentru care au luptat cu eroism și s-au jertfit cei mai buni fii ai clasei muncitoare, a triumfat în cele din urmă. La 30 decembrie 1947, poporul nostru, în frunte cu eroica clasă muncitoare, condusă de gloriosul ei partid, a înlăturat monarhia și a proclamat Republica Populară.

Înlăturarea monarhiei a însemnat începutul unei noi etape — etapa revoluției socialiste, în decursul căreia, poporul nostru, devenit stăpîn al bogățiilor țării, condus cu înțelepciune de partid, a obținut succese de însemnătate istorică în dezvoltarea economiei naționale, în ridicarea nivelului său de trai material și cultural.

În afară de articolele și documentele prezentate, în cele două numere, 5 și 6/1962 ale revistei „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, mai sînt publicate și alte articole, precum și recenzii și note bibliografice, care constituie nu numai un ajutor în munca cercetătorilor istorici, chemați să contribuie la scrierea istoriei partidului și a patriei, ci și un mijloc de cunoaștere de către toți cititorii a faptelor eroice ale clasei muncitoare și ale partidului nostru pentru construirea unei vieți noi, a luptei neobosite pe care o duce întregul popor din țara noastră pentru desăvîrșirea operei de construire a socialismului și trecerea la treapta superioară — comunismul.

P. PALIU

STUDII

nr. 1 — 5/1962

Ca și în anii trecuți, revista „Studii” aduce în cele 5 numere prezentate în cursul celui de al XV-lea an de la apariție materiale interesante privind istoria patriei noastre.

Materialele publicate reflectă preocuparea permanentă a cercetătorilor istorici, înarmați cu învățătura marxist-leninistă, de a elucida unele probleme care în trecut, fie că au fost ignorate, fie că au fost denaturate de către istoriografia burgheză.

Sumarul din 1962 se poate grupa în mai multe capitole: studii, note și comunicări, studii documentare, viață

științifică, recenzii, revista revistelor și însemnări.

* * *

O bună parte din articolele revistei „Studii” se ocupă de studierea mișcării muncitorești din patria noastră; articolele apărute au o tematică variată, cercetînd unele aspecte de la începuturile mișcării muncitorești și pînă în zilele noastre, referitoare fie la lupta politico-ideologică a partidului împotriva reacțiunii, fie la legăturile partidului cu masele muncitoare.

Articolul semnat de V. Liveanu „*Moente din lupta aripii revoluționare a mișcării muncitorești pentru crearea Partidului Comunist din România*” (apărut în nr. 1) se ocupă de linia adoptată de aripa revoluționară din Partidul Socialist în perioada anilor 1918—1920, de la adoptarea „Declarației de principii” din decembrie 1918 pînă la greva generală din octombrie 1920.

Pe baza unui material documentar bogat, autorul demonstrează că militanții aripii revoluționare — de stînga — ai Partidului Socialist au înțeles de la început că singura cale indicată pentru crearea partidului comunist, ținînd seama de condițiile istorice ale țării noastre, era nu ieșirea din partidul socialist a elementelor revoluționare, ci, dimpotrivă, antrenarea și mobilizarea lor la luptă, în cadrul Partidului Socialist pentru transformarea radicală a acestuia în partid comunist.

Articolul analizează și demască rolul negativ pe care l-au avut elementele oportuniste, reformiste din mișcarea muncitorească din țara noastră, în perioada respectivă.

În combaterea permanentă a acestor elemente din Partidul Socialist din România, aripa de stînga, prin lupta politică pe care a dus-o pentru clarificarea ideologică și politică a membrilor săi, a reușit să constituie cu majoritate de voturi la Congresul din 8 mai 1921 Partidul Comunist din România, partid de tip nou, marxist-leninist afiliat Internaționalei a III-a Comuniste.

D. Tuțu și V. Alexandrescu semnează articolul „*Din lupta P.C.R. împotriva politicii guvernelor burghezo-moșieresci de militarizare a țării*” 1921—1933 (în nr. 3). Autorii își propun să prezinte succint cele mai semnificative aspecte ale politicii militariste duse de cercurile burghezo-moșieresci din România în cîrdașie cu imperialismul străin în perioada 1921—1933, politica antinațională și antipopulară împotriva căreia au luptat masele populare conduse de P.C.R., avangarda clasei noastre muncitoare.

Întreaga politică a regimului burghezo-moșieresc din România după primul război mondial s-a caracterizat, în mod vădit, prin militarizarea țării în vederea pregătirii războiului antisovietic, această politică fiind determinată de tendințele anexioniste ale guvernelor României și de interesele imperialismului străin, căreia țara noastră îi era din ce în ce mai mult subjugată. Față de a-

ceastă situație, încă de la crearea sa, P.C.R. a demascat politica militaristă și războinică a regimului burghezo-moșieresc în frunte cu monarhia și a militat activ pentru atragerea maselor de oameni ai muncii la lupta împotriva acestei politici antinaționale și antipopulare, pentru o politică de pace între popoare, în fruntea căreia se află Uniunea Sovietică.

În articol se arată că linia politică a partidului împotriva militarismului a fost elaborată pe baze științifice, în cadrul congreselor și plenarelor partidului, în hotărîrile, rezoluțiile și manifestele P.C.R., precum și în alte documente de partid, pentru realizarea căreia partidul a folosit forme și metode variate, ținînd seama de condițiile istorice date.

Articolul „*Folosirea de către P.C.R. a campaniei alegerilor parlamentare din iunie 1931 în vederea stringerii legăturii cu masele*” semnat de Al. Gh. Savu (nr. 1) ne arată că P.C.R., credincios învățaturii leniniste cu privire la necesitatea ca partidul revoluționar al proletariatului să imbine activitatea ilegală cu cea legală, să folosească legalitatea burgheză și parlamentarismul burghez în vederea educării politice și stringerii legăturilor cu masele, a acordat o mare însemnătate campaniei alegerilor parlamentare din vara anului 1931.

Neavînd posibilitatea să prezinte în alegeri liste proprii — fiind în ilegalitate, P.C.R. a chemat mase de oameni ai muncii, ca și în alegerile precedente (1926, 1928), să susțină și să voteze listele Blocului Muncitoresc Tărănesc, organizația legală de masă, creată și condusă de partidul comunist.

În articol se arată cîteva aspecte importante ale activității intense pe care a desfășurat-o în sinul clasei muncitoare în cursul acestei campanii electorale atît Partidul Comunist cît și organizații revoluționare ca: Blocul Muncitoresc Tărănesc, Uniunea Tineretului Comunist, Sindicatele revoluționare, în ciuda cruntei terori pe care o dezlănțuia statul burghez.

Articolul demască, cu ajutorul datelor și faptelor precise, manevrele pe care le-a folosit clasa exploatatoare pentru a invalida mandatele celor aleși de Blocul Muncitoresc Tărănesc și subliniază că excluderea deputaților Blocului Muncitoresc Tărănesc reflectă spaima burgheziei și moșierimii față de crește-

rea influenței P.C.R. în rîndul maselor muncitoare și totodată hotărîrea acestora de a împiedica pe deputații Blocului Muncitoresc Țărănesc de a putea folosi tribuna parlamentului pentru a demasca politica reacționară a regimului burghez.

Cu prilejul aniversării a patruzeci de ani de activitate a organizației revoluționare de tineret din țara noastră, nr. 2 al revistei publică articolele: „Conferința generală a tineretului muncitor din martie 1922”, semnat de I. Apostol și „Din contribuția tineretului la lupta P.C.R. împotriva fascismului și pregătirii războiului antisovietic”, sub semnătura lui C. Mocanu.

Fidel învățăturii marxist-leniniste, P.C.R. s-a ocupat de la început de mobilizarea la lupta politică a masei de tineri muncitori, considerînd ca o parte integrantă a activității sale sarcina educării, organizării și conducerii mișcării de tineret.

În primul articol, autorul, pe baza unei temeinice documentări, ne înfățișează fazele importante ale organizației tineretului din țara noastră. Prima formă de organizare a tineretului muncitor din țara noastră inițiată de militanții ai mișcării socialiste apare în 1908 odată cu înființarea la București a „Cercului ucenicilor”. Perioada avîntului revoluționar care a urmat primului război mondial a fost caracterizată printr-un aflax crescînd al tineretului către „Cercul socialist”.

În articol se arată că elementele revoluționare ale Partidului Socialist se ocupau de educarea tineretului muncitor în spiritul luptei de clasă, pentru a-i dezvolta conștiința politică, elanul luptei revoluționare, în schimb elementele oportuniste și reformiste ale P.S.D. căutau să canalizeze activitatea tineretului muncitor exclusiv pe calea culturalizării, încercînd să înfrîngă elanul revoluționar al tineretului.

În martie 1922, reprezentanții tineretului muncitor din întreaga țară unii într-o conferință generală la București au hotărît constituirea unei organizații unice revoluționare de tineret. Conferința din martie 1922 deși n-a rezolvat toate problemele referitoare la organizarea și activitatea tineretului muncitor din România a fixat totuși normele principale ale mișcării de tineret. Crearea U.T.C. pe baza principiilor marxist-leniniste a constituit o etapă nouă a luptei tineretului sub conducerea P.C.R. În

continuare, în articol, se arată că în aprilie 1924, o dată cu afilierea la Internaționala Comunistă a Tineretului, U.T.S. s-a transformat în Uniunea Tineretului Comunist.

Uniunea Tineretului Comunist a mobilizat tineretul muncitor din țara noastră, sub conducerea P.C.R., împotriva regimului burghez-moșieresc pentru obținerea de drepturi și libertăți democratice.

C. Mocanu, în articolul său, folosind o bogată documentație de arhive și presă tratează o problemă importantă, de care istoriografia nu s-a ocupat pînă acum în suficientă măsură.

Autorul după ce subliniază importanța experienței pe care a căpătat-o tineretul în urma luptelor revoluționare din ianuarie—februarie 1933, analizează activitatea tineretului muncitor sub conducerea P.C.R., care s-a angajat să lupte contra fascismului și războiului antisovietic.

Cu acest prilej se arată repetatele propuneri făcute de către C.C. al U.T.C. conducerii U.T.S. și celorlalte organizații de tineret care luptau contra fascismului, de a se uni într-un front unic al tineretului, ca o parte integrantă a Frontului Unic al clasei muncitoare.

Conducătorii acestor organizații de tineret au refuzat de a contribui la realizarea acestei unități a tineretului. În articol se dau numeroase exemple de acțiuni patriotice antifasciste întreprinse în această perioadă de către tineretul muncitor sub conducerea U.T.C., care nu a precupețit nici un efort, contribuînd efectiv pentru cucerirea libertății și independenței țării.

Al Toth și M. Gaspar în articolul „Participarea muncitorilor mineri din Valea Jiului la greva generală din 1920” (nr. 5) prezintă o serie de date interesante referitoare la participarea muncitorilor din Valea Jiului la greva generală din 1920, generată de condițiile economice, social-politice din țara noastră. Greva generală din octombrie 1920 a reprezentat un punct culminant al luptelor revoluționare desfășurate de către clasa muncitoare din anii 1917—1920, sub influența puternică a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

În articol se analizează condițiile de muncă și de trai ale minerilor din acest bazin carbonifer, scoțîndu-se în evidență situația precară alături de cea materială și politică a clasei muncitoare cît și teroarea exercitată de către patroni și

stat împotriva revendicărilor economice și politice ale minerilor.

Autorii, bazați pe material de arhivă și pe publicațiile vremii, arată măsurile luate pentru desfășurarea grevei generale, metodele de luptă folosite de către elementele revoluționare și în același timp acțiunile teroriste folosite de către autorități pentru reprimarea grevei generale.

Greva a constituit o adevărată școală pentru muncitorii mineri din Valea Jiului ca și pentru întreaga noastră clasă muncitoare care s-a convins prin propria experiență de rolul trădător al oportuniștilor și de necesitatea creării unui partid de tip nou.

Articolul „Din istoria organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare din România în anii 1910—1914” semnat de N. Copoiu (nr. 4), după ce face o apreciere de ordin general istoric și subliniază caracterul organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare din această perioadă din țara noastră, pe baza presei timpului („România Muncitoare”, „Fer și Metal”, „Tribuna Transporturilor”), ne dă o serie de informații precise asupra organizării clasei muncitoare în organizații profesionale.

Mișcarea muncitorească din România după 1910 a marcat un proces de consolidare în privința organizării profesionale — pe bresle — bazate pe recunoașterea principiului luptei de clasă, aderând la Comisia generală sindicală.

Sindicatul metalurgistilor și cel al lucrătorilor din transporturi sînt cele mai puternice organizații profesionale din această perioadă. Întărirea puternică a acestor organizații pe ramuri de producție a clasei muncitoare se manifestă mai ales prin numărul crescînd al acestora, prin crearea de uniuni pe bresle profesionale, prin dezvoltarea presei muncitorești de breaslă ca „Lucrătorul în piele”, „Gazeta Sobarului”, „Federația” ș.a. în care își găsesc loc articole care reflectă lupta muncitorilor din breasla respectivă, împotriva exploatării capitaliste.

Congresul sindical din ianuarie 1914 a reprezentat o afirmare a organizațiilor profesionale muncitorești în viața țării noastre. În articol se arată, de asemenea, că tot în acest an — 1914 — o dezvoltare sigură o iau și organizațiile de tineret și primele organizații de femei din România.

În revista „Studii” se publică trei articole referitoare la presa mișcării mun-

citorești, articole în care se arată rolul presei ca propagandist, agitator și organizator colectiv.

I. Felea semnează articolul „Din istoria presei muncitorești — România Muncitoare Seria I 1902” (nr. 2). Prima serie a ziarului „România muncitoare” care a apărut în 23 de numere în perioada 1 ianuarie — 9 iunie 1902 a dezvoltat curajos, în lumina învățăturii marxiste, o serie de probleme de organizare și de tactică a mișcării muncitorești din țara noastră. Redacția ziarului a publicat informații despre activitatea aripii de stînga a Internaționalei, despre lupta muncitorilor din Rusia conduși de bolșevici precum și articole din Iskra comunistă.

„România Muncitoare” se ocupă intens de diferite aspecte ale vieții muncitorilor, de suferințele și de necazurile lor, de mizeria țăranilor, de lupta oamenilor muncii împotriva exploatării capitaliste.

În articolul „Presa ilegală din Banat editată și îndrumată de partid în anii 1941—1944” (nr. 5), E. Cimponeriu, analizînd conținutul presei ilegale din Banat, a ziarelor: „Presa liberă”; „Liberatea poporului”; „Apărarea”; „România liberă”, ș.a. în timpul celui de al doilea război mondial, ne redă cîteva aspecte importante de luptă ale clasei muncitoare, condusă de organizația de partid, din această regiune contra fascismului și războiului antisovietic.

Se arată condițiile grele în care apărea și se difuza presa de partid, rolul jucat de aceasta în demascarea organizațiilor fasciste și totodată modul în care presa de partid din Banat cheamă masele la luptă împotriva acestor organizații, arătînd în exemple concrete felul cum trebuie dusă lupta.

De asemenea, articolul subliniază rolul pe care presa regională de partid Banat l-a avut în pregătirea insurecției armate din august 1944.

T. Necșa prezintă în același număr (5) o interesantă bibliografie referitoare la „Organele de presă ale P.C.R. și democratice din perioada 23 August 1944 — 6 martie 1945”.

Editorialul numărului 4 al revistei „Studii” intitulat „Încheierea colectivizării — victorie a întregului popor” subliniază însemnătatea istorică a colectivizării agriculturii cu aproape patru ani înainte de termenul stabilit de Congresul al III-lea al partidului.

Plenara C.C. al P.M.R. din 23—25 aprilie și Sesiunea extraordinară a Marii

Adunări Naționale apreciind încheierea colectivizării agriculturii ca o mare victorie a partidului și a întregului popor, ca o expresie strălucită a încrederii și hotărârii cu care țărănimea urmează calea arătată de partid, au făcut bilanțul activității desfășurate de oamenii muncii sub conducerea partidului pentru transformarea socialistă a agriculturii, au dezbătut problemele privind spori-rea continuă a producției agricole, reorganizarea conducerii agriculturii potrivit noii etape de dezvoltare, asigurarea cadrelor de specialitate pentru ridicarea agriculturii pe o nouă treaptă de dezvoltare.

Editorialul subliniază toate măsurile politico-organizatorice luate de către partid la congrese, plenare, conferințe și consfătuiri, începând cu istorica plenară de la 3—5 martie 1949 și pînă la consfătuirea pe țară a țăranilor colectivști din decembrie 1961 în care s-au stabilit metode concrete în privința victoriei definitive a socialismului la sate.

Succesele obținute de către partid în lămurirea și convingerea țăranimii de avantajele marii gospodării colective, se arată în articol, se datorează justeții politicii partidului, la baza căreia a stat învățătura marxist-leninistă și aplicării legilor general valabile ale revoluției și construcției socialiste.

În același număr al revistei, Gr. Vilceanu semnează articolul „Din lupta P.M.R. pentru crearea și dezvoltarea bazei tehnice materiale a agriculturii”. Folosindu-se în primul rînd de documentele de partid și de date statistice apărute în diferite publicații, autorul prezintă o serie de aspecte foarte importante privind lupta dusă de P.M.R. în vederea creării și dezvoltării bazei tehnice materiale a agriculturii, condiție esențială pentru transformarea socialistă a agriculturii.

După ce face o trecere în revistă a agriculturii din țara noastră, sub regimul burghezo-moșieresc, autorul subliniază politica dusă de P.M.R. pentru industrializarea socialistă a țării și rolul său decisiv pentru crearea bazei tehnice materiale a agriculturii. Articolul prezintă numeroase date în legătură cu dezvoltarea parcului de tractoare și de mașini agricole produse de industria constructoare de mașini și a dotării progresive a agriculturii cu tractoare și mașini agricole.

Autorul subliniază preocuparea permanentă a partidului pentru organiza-

rea S.M.T.-urilor, prin intermediul căroră baza tehnică materială este pusă la dispoziția țăranimii muncitoare.

În articol se arată, de asemenea, că în procesul creării și dezvoltării bazei tehnice materiale a agriculturii, o importanță crescîndă a acordat-o partidul îngrășămintelor chimice necesare fertilizării solului.

Articolul se încheie printr-o expunere a perspectivei dezvoltării bazei tehnice materiale a agriculturii în condițiile încheierii colectivizării agriculturii în patria noastră.

În afara studiilor referitoare la istoria mișcării muncitorești, revista „Studii” mai conține cîteva note și comentarii ce tratează probleme de istorie modernă și contemporană.

M. Iosa, în două articole intitulate: „Unele precizări în legătură cu numărul țăranilor arestați după răscoala din 1907” (nr. 2) și „Acțiuni țărești în România în perioada 1907—1917” (nr. 4) se ocupă de amploarea măsurilor represive dezlănțuite după înăbușirea răscoalei din 1907 și de continuarea mișcărilor țărești, în pofida acestora, în anii următori.

De mișcările țărești din toamna anului 1900, izbucnite în urma elaborării de către guvern a unor noi legi fiscale, se ocupă C. Corbu (nr. 3) în articolul „Răscoalele țărești din România în toamna anului 1900”. În fața amploarei revoltelor și rezistenței îndrîjite opuse de țărani, autoritățile au fost silit să facă unele concesii.

Mai semnează comunicări și note referitoare la această perioadă N. Adăniloae „Contribuții privind luptele de la Rahova și Smîrdan” (nr. 5); P. Cernovodeanu „Mărturiile contemporane privitoare la frământările politice și sociale din București la 1859 și 1862” (nr. 1); C. Bodea și P. Cernovodeanu „Materiale noi pentru biografia lui Nicolae Bălcescu” (nr. 2); D. Berindei: „Dezvoltarea presei bucureștene în perioada formării statului național român” (nr. 3) ș.a. Dieter Fricke în „Aspecte privind finanțarea partidelor burgheze de către capitalul monopolist în Germania Occidentală” (nr. 3), se ocupă de unele aspecte din Germania Occidentală ale procesului general de trecere a partidelor burgheze la remorca capitalului monopolist, folosind un material documentar bogat, ce arată, odată în plus, inconsis-

tența „teoriei” sociologiei burgheze de plasare a partidelor deasupra claselor.

* * *

Studiile de istorie feudală în revista „Studii” pe 1962 sînt destul de numeroase și prezintă aspecte variate din această perioadă a istoriei patriei noastre.

I. Ionașcu în articolul „Concluzii greșite în istoriografia burgheză despre domnia lui Nicolae Mavrogheni” (nr. 1), pe baza unui material documentar bogat — atît publicat cît și inedit — ajunge la concluzii opuse istoriografiei burgheze, care a exagerat rolul lui Mavrogheni în timpul războiului ruso-austro-turc, izbușnit în primul an al domniei acetsuia (1787) atribuindu-i calități de mare patriot și bun militar, susținînd totodată că Mavrogheni a protejat țărănimea dependentă contra abuzurilor marilor proprietari.

Autorul subliniază că documentele din 19 și 28 mai 1786 atestă în mod clar politica adevărată a lui Mavrogheni față de țărănimea dependentă.

Autorul ia atitudine împotriva lipsei de obiectivitate științifică și de spirit critic a istoricilor burghezi și mai ales a lui V. A. Ureche, care a căutat să facă din figura lui Mavrogheni, un personaj eroic, străin de aristocrația fanariotă, ce ar fi apărât „pe țaranul clăcaș contra asupririlor moșierilor” — toate acestea în ciuda operelor cronicarilor vremii care reflectă un Mavrogheni așa cum a fost, gata oricînd să înăbușe orice manifestare a luptei de clasă, fie în rîndurile țărânimii dependente, fie a marilor orășenesti.

Cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la lupta din 1462 nr. 3 al revistei publice articolul „Victoria oștii lui Tepeș asupra sultanului Mehmed al II-lea” semnat de B. Cimpina. Autorul reluînd problema cu privire la sfîrșitul domniei lui Vlad Tepeș, dezbătută atît de mult de istoriografia burgheză romînă cît și de cea străină, arată că nici un document contemporan, în afară de cronicile turcești, nu vorbește despre o victorie a armatelor lui Mehmed al II-lea asupra oștii domnului romîn. Această concluzie combate afirmațiile celor mai mulți istorici burghezi care considerau că expediția lui Mehmed al II-lea a avut ca rezultat detronarea lui Vlad Tepeș și

înlocuirea lui cu un domn favorabil turcilor.

Autorul consideră că, avînd în vedere poziția de clasă bine cunoscută a cronicarilor turci, care din cauza unor circumstanțe speciale este exagerată în cazul de față, trebuie considerate demne de crezare celelalte mărturii contemporane mult mai obiective, care sînt unanime în a afirma că expediția lui Mehmed al II-lea s-a soldat cu un eșec pentru armata sa și cu o strălucită victorie a romînilor.

Șt. Olteanu sub a cărei semnătură apare studiul „Producția meșteșugărească din Moldova și Țara Romînească în sec. al X-XVII-lea” (Probleme de bază în lumina cercetărilor recente, nr. 4) ne prezintă în acest articol rezultatele obținute pînă în prezent în domeniul cercetării producției meșteșugărești în seculele respective. În articol se analizează evoluția tehnologiei meșteșugărești și procesul de specializare a acestor meșteșugării, precum și unele aspecte din cadrul relațiilor social-economice ca: formele producției la comandă și pentru piață, separarea dintre producție și circulație, diferențierea socială în sînul meșteșugarilor, obligațiile lor feudale și lupta de clasă a acestora în decursul veacurilor menționate.

Articolul „Despre terminologia țărânimii dependente din Țara Romînească în sec. al XIV—XVI-lea” (nr. 5), semnat de Șt. Ștefănescu examinează pentru perioada amintită termenii prin care este denumită în Țara Romînească țărănimea dependentă, precum și evoluția ei și, în funcție de această evoluție, momentele principale în procesul de agravare a situației țărânimii dependente.

Autorul folosește un bogat material în argumentarea concluziilor la care ajunge la sfîrșitul articolului și anume: că în sec. al XIV—XVI-lea țărănimea dependentă era desemnată cu termeni cu caracter general care se aplicau nu numai țărânimii dependente ci de obicei întregii populații neprivilegiate; pe măsura întăririi modului de producție feudală, unii termeni își restrîng sfera; — la sfîrșitul sec. al XVI-lea ca urmare a adîncirii procesului de feudalizare, are loc și unificarea terminologiei țărânimii dependente, se folosește din ce în ce mai mult termenul de „vecin”; — cum în starea de „vecinătate” ajunge în sec. al XVI-lea majoritatea populației țării, termenul de „vecin” devine sinonim cu cel de valah sau cu cel de rumîn.

În afara studiilor de istorie medie cu caracter general, revista publică și o serie de note și comunicări de istorie locală.

Șt. Imreh semnează articolul „*Unele aspecte ale procesului acumulării primitive a capitalului în comitatul Cluj (1796—1848)*” (nr. 1), în care se face cunoscut modul de exploatare a pădurilor din munții unghiului Călatei din comitatul Cluj, proprietatea familiei Banffy, precum și aspecte ale dezvoltării industriei de prelucrare a lemnului în special de către țărani români care locuiau în această regiune muntoasă.

Th. N. Trîpcea semnează articolul „*Cîteva cetăți din Banatul de Severin. Identificarea lor*” (nr. 1), în care pe baza scrisorii datată din 24 februarie 1430 a lui Nicolae Redwitz, căpetenia ordinului teutonic așezat în Banatul de Severin, încearcă să identifice cetățile cu numele de Sf. Petru, Saan sau Saian, Vascapu și Gervin.

Același autor, în nr. 4 al revistei, pe baza unui material inedit de arhivă, ne aduce la cunoștință figura generalului Traian Doda care a avut un rol de seamă în istoria Banatului în a doua jumătate a sec. al XIX-lea în articolul: „*Din memoriile și corespondența lui Traian Doda*”.

V. Cărăbiș în „*Mori și pive pe Valca Jaleșului (Gorj) în sec. al XVII—*

XIX-lea” (nr. 4) subliniază că de-a lungul Văii Jaleșului existau un număr de mori și pive cu roată în satele Runncu, Sănătești, Arcanii, Cîmpul-Fomii, Stoloapani și Stroiști care satisfăceau atît nevoile țăranilor din aceste sate, cit și cele din împrejurimi.

Articolul „*Lupta orașenilor din Cîmpulung-Muscel împotriva asupraii feudale în sec. al XVII—XVIII-lea*” (nr. 4), semnat de C. Șerban redă, pe baza documentului „*Pinza orașului*” și a altora, principalele aspecte ale luptei de clasă a orașenilor din Cîmpulung contra asupraii feudale care a îmbrăcat diferite forme: nesupunerea, fugă în masă și altele.

În cuprinsul revistei se mai află și alte materiale — note și comunicări — care tratează probleme de istorie medie.

*
*
*

Revista mai cuprinde, de asemenea și alte rubrici ca: însemnări, viață științifică, revista revistelor în care se prezintă aspecte din viața științifică a cercetătorilor din domeniul istoriei. Prin toate articolele revista pune la curent pe cititorii săi cu o serie de probleme care se dezbate și își găsesc rezolvarea de către cercetătorii istorici.

M. STOIAN

LUCRĂRI NOI DESPRE ISTORIA PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMANIA, A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ȚARA NOASTRĂ ȘI DESPRE ISTORIA PATRIEI

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, *A XV-a aniversare a Republicii Populare Române*, Ed. politică, Buc., 1962, 32 pagini.

Expunerea făcută la ședința solemnă a Marii Adunări Naționale, în ziua de 29 decembrie 1962, a subliniat faptul că proclamarea Republicii Populare a însemnat cucerirea deplină a puterii de către clasa muncitoare în alianță cu masele largi ale țărănimii. „Instaurarea Republicii Populare Române a constituit unul dintre cele mai importante momente ale luptei oamenilor muncii sub conducerea partidului pentru transformarea revoluționară a României, a marcat încheierea etapei strategice de desăvârșire a revoluției burghezo-democratice și trecerea la o nouă etapă istorică — a îndeplinirii sarcinilor revoluției socialiste, a construirii socialismului în patria noastră”.

Pășind în al 16-lea an al Republicii, oamenii muncii din patria noastră privesc cu încredere viitorul, luptind pentru desăvârșirea construcției socialiste și crearea condițiilor pentru trecerea treptată la construirea comunismului.

CHIVU STOICA, *A 30-a aniversare a eroicelor lupte din februarie 1933*, Ed. politică, Buc., 32 pagini.

Cuvîntarea rostită, în ziua de 15 februarie 1963, la adunarea solemnă cu prilejul aniversării eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști, sintetizează cauzele și condițiile care au dus la dezvoltarea largă a luptelor muncitorimii ceferiste și a altor detașamente ale clasei muncitoare din România anilor crizei economice mondiale din 1929—1933. Sub îndrumarea conducerii partidului comunist s-a desfășurat întreaga muncă de organizare și conducere nemijlocită a luptei ceferiștilor de către Comitetul Central de acțiune pe țară al cărui secretar a fost tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Capacitatea de organizare a maselor muncitoare, clarviziunea politică, înalta principialitate și dîrzenia neînduplecată în fața dușmanului, fidelitatea față de interesele clasei muncitoare, ale poporului sînt trăsăturile caracteristice ale cadrelor de revoluționari căliți care au avut un rol de bază în întărirea partidului și i-au dat posibilitatea conducerii marilor bătălii de clasă, a luptei pentru răsturnarea dictaturii fasciste, pentru desfășurarea revoluției populare și construirea socialismului.

LIVEANU VASILE, *Date privind pregătirea și desfășurarea Congresului I al Partidului Comunist din România*, în „Studii și materiale de istorie contemporană” vol. II, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 129—200.

Autorul, unul din specialiștii acestei perioade, arată că pînă în octombrie 1920 partea cea mai mare a membrilor Partidului Socialist, se pronunțase — prin votul ce a avut loc în sînul fiecărei secțiuni — pentru crearea partidului comunist. Tot pînă în octombrie 1920 conducerea oportunistă a Consiliului General al Partidului Socialist reușise să împiedice ținerea congresului care trebuia să traducă în fapt voința expri-

mată a majorității. În lucrare este expusă amănunțit activitatea desfășurată după greva generală, de luptătorii revoluționari, în vederea clarificării ideologice și politice a mișcării muncitorești.

Studiul se oprește amănunțit asupra rezultatelor conferințelor din noiembrie 1920 și martie 1921 ale grupurilor comuniste și asupra dezbaterilor ședinței din 30 ianuarie—3 februarie 1921 a Consiliului General al Partidului Socialist. Această ședință a marcat schimbarea raportului de forțe în sinul Consiliului General și în celelalte organe centrale ale Partidului Socialist în favoarea elementelor revoluționare care se pronunțau pentru transformarea acestui partid în partid comunist.

La 8 mai 1921 a avut loc la București istoricul congres care a hotărât crearea Partidului Comunist din România sub a cărui conducere poporul nostru a răsturnat regimul burghezo-moșieresc, a instaurat puterea populară și construiește socialismul.

PETRIC ARON, *Demascarea în unele materiale ale Partidului Comunist din România, a politiciii antițărănești duse de Partidul Național-Țărănesc*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 203—237.

Unul din partidele regimului politic burghezo-moșieresc a fost și Partidul Național-Țărănesc, care prin fraze și lozinci demagogice încerca să abată atenția maselor exploatate, să le înșele, îndeosebi pe cele din mediul rural cu așa-zisul „stat țărănesc”. Anii de guvernare a acestui partid au demonstrat adevăratul aspect al programului său demagogic și al politiciii sale antimuncitorești și antițărănești.

Autorul, bazându-se pe o documentație amplă, folosind cu pricepere documentele Partidului Comunist din România, a reușit să sistematizeze temeinic, prezentînd într-o formă accesibilă, lupta P.C.R. pentru scoaterea maselor de bază ale țărănimii de sub influența burgheziei, a moșierimii și chiburimii, lupta de întărire a alianței dintre proletariat și masele țărănimii muncitoare, lupta pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc și pentru instaurarea guvernului muncitoresc-țărănesc. După eliberarea țării de sub jugul fascist, în focul luptei pentru reforma agrară, a fost realizată alianța clasei muncitoare cu țărăimea muncitoare, baza politică a regimului democrat-popular din Republica Populară Română.

SAVU GH ALEXANDRU, *Despre activitatea P.C.R. la sate și dezvoltarea luptei maselor țărănești în anii 1929—1933*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 239—297.

Prima parte a studiului se ocupă cu situația țărănimii muncitoare în perioada crizei economice din anii 1929—1933 unde pe lângă o sistematică prezentare a condițiilor și structurii economiei agrare se face și o justă interpretare a politiciii antițărănești adoptată de partidele burghezo-moșierești.

În a doua parte ne este prezentată dezvoltarea mișcării țărănești în primii ani ai crizei economice (1929—1931), manifestată prin refuzul în masă a plății impozitelor și taxelor, alungarea perceptorilor și jandarmilor, răscoale care au izbucnit în toate regiunile țării.

Partea a treia tratează despre lupta partidului pentru aplicarea hotărîrilor Congresului al V-lea al P.C.R., privind problema țărănească în anii 1932—1933. Singurul partid care s-a situat ferm pe pozițiile apărării intereselor țărănimii muncitoare împotriva exploatatorilor săi odioși a fost Partidul Comunist din România. În anii crizei economice țărăimea a trecut printr-un profund proces de maturizare și clarificare politică, ea a adîncit legăturile sale cu clasa muncitoare.

Pe baza hotărîrilor istorice ale celui de al V-lea Congres, Partidul Comunist din România a înregistrat în anii următori noi succese pe calea organizării și conducerii luptei maselor de bază ale țărănimii.

TURCUS D., *Din lupta condusă de P.C.R. pentru demascarea și scoaterea elementelor fasciste din aparatul de stat, instituții și întreprinderi (23 August 1944—6 Martie 1945)*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p.299—333.

Pe baza unei ample documentări, în lucrare se arată că guvernele cu majoritate reacționară care au deținut puterea între 23 August 1944 și 6 martie 1945 căutau să mențină elementele fasciste în aparatul de stat pentru a le folosi împotriva masei populare. În aceste condiții Partidul Comunist Român a mobilizat masele la luptă pentru alungarea elementelor fasciste din întreprinderi, instituțiile culturale, primării, preturi și prefecturi. Autorul enumeră cîțiva factori importanți care au contribuit la defascizarea aparatului de stat: alianța dintre clasa muncitoare și masele de bază ale țărănimii și lupta pentru realizarea reformei agrare, gărziile patriotice înarmate, înlăturarea elementelor fasciste din armată, lupta partidului în interiorul guvernului, îmbinînd presiunea de jos cu cea de sus asupra majorității reacționare din guvern.

Acțiunile desfășurate de masele populare după 23 August 1944, conduse de partid pentru deplina lichidare a resturilor fasciste, au fost strîns legate de lupta pentru instaurarea puterii populare, pentru crearea unui aparat de stat democratic.

VARGA V. A., *Din lupta maselor conduse de P.C.R. pentru instaurarea regimului democrat-popular (ianuarie—6 martie 1945)*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 335—375.

În lucrarea de față, regretatul istoric marxist V. A. Varga, pe baza unei ample documentări, arată că luna ianuarie 1945 a fost marcată de o serie de evenimente importante pentru mobilizarea maselor de către Partidul Comunist Român în luptă pentru putere, pentru pămînt, pentru continuarea războiului antihitlerist.

Între 26—30 ianuarie 1945 a avut loc Congresul General al Sindicatelor Unite, iar la 28 ianuarie a fost elaborat și publicat Programul de guvernare al Frontului Național-Democrat. Acest program de guvernare a trezit un ecou imens în rîndul maselor și a contribuit la creșterea eficacității luptei lor. La apelul lansat la 10 februarie 1945 de Partidul Comunist Român, masele țărănești au trecut la ocuparea prin forță a pămînturilor marilor moșieri, cu sprijinul activ al clasei muncitoare.

Încercarea reacțiunii de a stăvilii avîntul maselor sau să provoace, prin atacarea demonstrației uriașe din 24 februarie 1945, război civil a dat greș. La 28 februarie 1945 guvernul Rădescu a fost constrîns să demisioneze. La 6 martie 1945 lupta eroică a maselor a adus la putere primul guvern democratic din istoria țării, guvern în sinele căruia reprezentanții clasei muncitoare aveau un rol predominant.

TEODORESCU VENERA, *Aspecte ale folosirii parlamentului de către forțele democratice conduse de Partidul Comunist Român (decembrie 1946—decembrie 1947)*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 377—431.

Pe baza unei documentări temeinice, autoarea prezintă în mod sistematic considerațiile pentru care arată în încheiere că folosirea activității parlamentare din decembrie 1946 și pînă în decembrie 1947 reprezintă unul din aspectele elaborării createore a formelor și metodelor luptei revoluționare bazată, în lumina principiilor marxist-leniniste, pe studii aprofundate al condițiilor concrete în care se desfășoară revoluția în România. Parlamentul a fost folosit ca instrument al luptei maselor populare sub conducerea partidului pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă. Parlamentul a votat și masele au realizat o serie de reforme cu caracter anticapitalist, au fost adoptate măsuri care au întărit alianța muncitorească-țărănească, măsuri care au avut ca scop zdrobirea completă a vechiului aparat de stat și crearea unui stat nou atît prin conținut cît și prin forma sa.

Studiul tratează într-o manieră de înaltă ținută științifică, cu un aparat critic corespunzător, o problemă importantă a istoriei partidului nostru, a istoriei contemporane a patriei noastre.

GÖLLNER CAROL, *Inceputurile mișcării muncitorești la Sibiu (1848—1890)*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 223—238.

Calea de formare a proletariatului în orașul Sibiu este constituită pe de o parte din rîndul foștilor iobagi și al jelerilor siliți să-și vîndă forța de muncă capitalismului, pe de altă parte — și acesta este izvorul principal — rîndurile muncitorilor au devenit mai dese datorită intrării în această categorie a unui număr însemnat de calfe și meseriași ruinați. În anul 1870 la o populație de 18.998 locuitori, Sibiuul avea 2.351 muncitori.

Partea cea mai amplă a studiului se ocupă cu relatarea condițiilor de muncă, retribuirea la Sibiu a muncii salariate și mai ales cu lupta muncitorilor împotriva exploatatorilor. De la refuzul de a lucra, părăsirea patronului, la asociațiile profesionale și de autoeducare, la răspîndirea literaturii marxiste, grevele și partidul politic, muncitorii din Sibiu, romîni, maghiari și germani au luptat frățește împotriva asupririi și exploatării. Datele noi aflate în arhivă și expuse cu pricepere în articolul de față întregesc informația specialiștilor și a celor care se ocupă cu istoria mișcării muncitorești.

GERAN ELENA, *Influența ideilor Internaționalei I-a și a II-a asupra mișcării muncitorești din Transilvania*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 239—249.

Autoarea se ocupă de legăturile strînse ale mișcării muncitorești din Transilvania cu Internaționala I-a mai ales din momentul înființării la Timișoara, ca urmare a activității desfășurate de Carol Farkas, a unei secții a primei Internaționale.

Răstimpul dintre 1872—1880 s-a desfășurat în cadrul luptei duse sub conducerea Partidului General Muncitoresc cu sediul la Budapesta, cu care aveau legături directe fruntașii mișcării muncitorești din Transilvania și îndeosebi Gheorghe Ungureanu. Acesta, după plecarea lui Carol Farkas, timp de aproape două decenii a impulsionat lupta pentru organizarea cu caracter politic și răspîndirea ideilor marxiste. În continuare, studiul se ocupă cu competență de multiplele legături statornicite după 1889 între Internaționala II-a și mișcarea muncitorească din Transilvania.

ZAHARIA D., *Unele acțiuni revoluționare în regiunea Bacău în ianuarie—octombrie 1917*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 273—285.

Pe baza unor date inedite, după ce se analizează condițiile obiective social-economice ale situației din iarna anului 1917 în regiunea Bacău, sînt prezentate două momente de puternică manifestare revoluționară a armatei ruse și a populației: în preajma zilei de 1 mai și după 26 mai 1917. Autorul ajunge — pe baza datelor din lucrare — la concluzia că acțiunile revoluționare din februarie—octombrie 1917 în actuala regiune Bacău au cuprins aproape întreg teritoriul cunoscînd cea mai mare intensitate în orașele Bacău și Roman.

Acțiunile revoluționare din cuprinsul regiunii Bacău din primăvara și pînă în toamna anului 1917 constituie o pagină glorioasă a istoriei mișcării muncitorești din România dovedind cu prisosință orientarea tot mai hotărîtă a maselor înspre declanșarea revoluției.

KERTESZ MAYA și CHIRIȚĂ GRIGORE, *Momente din luptele minerilor din Valea Jiului în anii 1917—1920*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 43—81.

Pe baza unei documentări exhaustive, în parte inedită, autorii înfățișează lupta minerilor din Valea Jiului împotriva războiului, pentru libertăți democratice, pentru unirea Transilvaniei cu România sub un regim democratic, pentru eliberarea lor din lanțurile exploatării capitaliste. Luptele minerilor din Valea Jiului au fost organizate sub conducerea directă a elementelor înaintate împletind revendicările politice cu

cele economice. În octombrie 1918 minerii au alungat autoritățile descompusului stat dualist, cucerind o serie de libertăți democratice (dreptul de întrunire, de organizare, libertatea presei) și instaurând organele lor proprii, consiliile muncitorești.

În anii 1919—1920 minerii Văii Jiului au continuat să lupte conduși de aripa stângă a Partidului Socialist și de grupurile comuniste. În focul marilor bătălii de clasă ale anilor 1918—1921 — arată autorii — a luptei revoluționare la care minerii Văii Jiului au participat din plin, s-a plămădit partidul de tip nou al clasei muncitoare din România. Majoritatea membrilor Partidului Socialist din Valea Jiului s-a pronunțat pentru transformarea acestui partid în partid comunist, dînd și mandat în acest sens delegației lor care a participat la I-ul Congres al P.C.R.

DRAGNE FLOREA, *Momente din activitatea desfășurată la sate de militanții aripii revoluționare a mișcării muncitorești în frunte cu grupurile comuniste (1917—1920)*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 5—42.

În prima parte, studiul înfățișează situația maselor de țărani din patria noastră între 1917—1920, care îndurau o dublă exploatare: capitalistă și semifeudală. Luptele revoluționare de la sate în această perioadă — arată autorul — își au sursa pe de o parte în înăsprirea contradicțiilor interne ale regimului burghez-moșieresc agravate de izbucnirea și desfășurarea primului război mondial, iar pe de altă parte în avîntul maselor sub influența binefăcătoare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

În continuare, cu minuțiozitate documentară și cu efort de sinteză, sînt studiate principalele aspecte ale activității desfășurate în satele patriei noastre de militanții aripii stîngi, revoluționare a Partidului Socialist în frunte cu grupurile comuniste. Sînt analizate o serie de mișcări țărănești care demonstrează efectele salutare ale influenței mișcării revoluționare muncitorești în lupta țărănimii pentru pămînt și libertăți democratice.

ȘTEFĂNESCU V., TURZAI M., *Greva muncitorilor lemnari de la fabrica de mobilă „Székely și Reti” din Tg. Mureș, (iunie—iulie 1934)*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 311—326.

Fabrica de mobilă „Székely și Reti” din Tg. Mureș a fost una din cele mai mari întreprinderi de mobilă din timpul regimului burghez-moșieresc; avea aproape 300 de muncitori, romîni și maghiari. Autorii se ocupă în articol de condițiile grele de muncă ale muncitorilor din industria lemnului în anul 1934 din fabricile orașului Tg. Mureș și de desfășurarea acțiunilor de clasă ale muncitorilor conduse de partid. Muncitorii de la fabrica „Székely și Reti” au deschis seria luptelor greviste din Tg. Mureș în 1934. Greva a fost temeinic organizată, a antrenat apoi toți muncitorii lemnari de la toate fabricile și atelierele din oraș, și apoi a culminat în ziua de 12 iulie 1934 prin greva generală de solidaritate a majorității zdrobitoare a muncitorilor din Tg. Mureș.

Comitetul regional al P.C.R. din Transilvania a editat în toamna anului 1934 broșura: „Însemnătatea politică a luptelor economice din Tg. Mureș” care analiza cauzele acestor greve, rezultatele obținute de muncitori, greutățile întimpinate, experiența obținută pentru luptele viitoare precum și deficiențele acestora, de înlăturarea cărora s-a ținut seama în luptele care au urmat.

GERÖ IULIU, *Din lupta muncitorimii timișorene în perioada fascizării țării: Greva de la fabrica „Standard” (1936)*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 327—348.

Folosind un bogat material inedit, autorul analizează cu îndemănare pe un spațiu restrîns condițiile social-economice specifice deceniului 1930—1940 în România anilor de fascizare a țării. Structura capitalului și a formei organizatorice a fabricii „Standard” din Timișoara, condițiile insuportabile de lucru și de viață ale muncitorilor textile, acțiunile revoluționare conduse temeinic de partid, desfășurarea grevei de aproape 80 de zile, acțiunea pichetelor de grevă și lupta dirză contra manevrelor patronale și a samavolnicilor autorităților statului, sînt faze importante ale studiului

de față care îmbogățește astfel literatura noastră de specialitate cu cunoașterea temeinică a unor noi pagini de luptă eroică a clasei muncitoare din România.

Din sinul luptătoarelor greve de la „Standard” din Timișoara s-a situat în fruntea luptei antifasciste eroina clasei muncitoare Ocsko Terezia. Greva de la „Standard” a însemnat un pas înainte pe calea maturizării politice a muncitorimii Timișorene.

ACAD. PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI, *Problemele de bază ale Tratatului de istorie a României*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 7—17.

Cuprinzând 5 volume pentru perioadele istoriei, vechi (I), medii (II, III) și moderne (IV, V), Tratatul de istorie a României este o operă fundamentală care aduce o contribuție valoroasă pe frontul ideologic, legată de construirea socialismului în R.P.R.

Coordonând și îndrumând uriașa activitate a colectivelor de autori și a comitetelor de redacție, participând direct la dezbateri, la redactarea și elaborarea unor volume, acad. P. Constantinescu-Iași trece în revistă în mod sistematic problemele fundamentale ale istoriei patriei. Sînt tratate aspectele noi, valoroase ale formării concepției științifice privitoare la trecutul poporului nostru și se subliniază perioadă cu perioadă înlăturarea denaturărilor, falsurilor și erorilor puse în circulație de istoriografia burgheză.

În studiul de față se acordă o atenție cuvenită problemelor dificile, cărora le-a făcut față cu succes colectivul de autori și de redactare, referitoare la istoria modernă a României. Prezentată sintetic, cu un corespunzător nivel științific, și cu o ținută sobră, clară, trecerea în revistă a succeselor obținute de istoriografia noastră marxistă este un model și în aceeași timp un prilej de înaltă educație patriotică.

NICOLESCU CORINA, *Aspecte ale relațiilor culturale cu Bizanțul la Dunărea de Jos în secolele X—XIV*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. V, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 7—55 cu 9 planșe în text.

În acest amplu și sistematic articol, autoarea a cuprins numai câteva din ideile de bază ale unei lucrări proprii, în manuscris, de mai mare întindere, referitoare la începuturile culturii românești în sec. X—XIV.

Despre legăturile societății românești cu Bizanțul în articol se arată că în ce privește cultura se pot distinge câteva momente mai importante: între sfîrșitul sec. al IX-lea și prima jumătate a sec. al X-lea se vede încă legătura cu imperiul bulgar, după instaurarea administrației bizantine asupra Dobrogei elementele slavo-orientale caracteristice sînt evidente în recent descoperita biserică de la Basarabi, restabilirea provinciei bizantine Paristrion face să se restaureze monumentele abandonate la finele secolului al VI-lea și începutul celui de al VII-lea.

Pe baza materialului arheologic și a datelor documentare, autoarea consideră că teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră are o contribuție de excepțională însemnătate pentru formarea culturii și artei românești de tip feudal, în secolele X—XIV, primind și integrînd mediului local concepția și procedeele tehnice proprii artei bizantine; proces îndelungat și complex care nu s-a limitat niciodată la linia Dunării, dată fiind legătura permanentă între ținutul dobrogean și restul teritoriului românesc.

BEZVICONI G., *Contribuții la istoria relațiilor romîno-ruse*, „Institutul de studii romîno-sovietic al Academiei R.P.R.”, Buc., 1962, 348 pagini.

Lucrarea se ocupă de relațiile romîno-ruse din secolul al VI-lea, de la venirea slavilor pe pămîntul patriei noastre, pînă la unirea Principatelor Romîne (1859). Ea este în esență o modestă istorie a Romîniei pînă la 1859 văzută prin prisma legăturilor cu Rusia. Autorul a pornit de la ideea că istoria poporului nostru poate fi tratată mult mai complet dacă este pusă în legătură cu istoria popoarelor vecine și îndeosebi dacă se urmărește înriurirea binefăcătoare a marelui popor rus.

Cea mai mare parte a lucrării, aproape jumătate din întregul volum, este consacrată legăturilor romîno-ruse din prima jumătate a veacului al XIX-lea. Aceasta a fost impusă nu numai de importanța deosebită pe care în general o au problemele istoriei moderne și contemporane cît mai ales de marea bogăție a materialului docu-

mentar, de multiplicitatea și complexitatea legăturilor romîno-ruse în toată această perioadă. Cartea subliniază nu numai rolul generalilor comandanți ai armatelor rușești, activitatea deosebit de valoroasă a lui Pavel Kisselev, ci și importanța Regulamentului Organic, a legăturilor economice și de arme în cadrul luptei pentru independență.

Din punct de vedere al informației documentare, lucrarea aduce în circuitul științific un material bogat, depășind în această privință lucrările publicate pînă acum. Ani de zile, cu o meticulozitate caracteristică, autorul a adunat știrile pe care le-a găsit în publicațiile romînești și rușești: studii, articole, note, cărora le-a adăugat elemente noi, descoperite în Arhivele Statului, arhivele particulare, în colecțiile Academiei R.P.R., ale Muzeului romîno-rus.

Redactată într-un stil clar, curgător, cu o frază vie și plină de căldură prietenească, lucrarea câștigă în valoare și importanță ajutînd la adîncirea cunoașterii legăturilor multilaterale romîno-ruse.

ȘTEFĂNESCU ȘTEFAN, *Știri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. V., Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 175—194.

Preocuparea atentă în cercetarea fondurilor de arhivă l-a dus pe autor la descoperirea unui interesant document din 5 septembrie datat pentru anul 1599 printr-o științifică critică a contextului și a grafiei. Este vorba de o scrisoare a boierilor din Țara Romînească adresată unor boieri fugiți în Polonia, aflată în fondul Zamoiski din Arhiva Centrală de Acte Vechi din Varșovia.

Documentul completează informația existentă referitoare la politica trădătoare a marii boierimii, care a împiedicat sistematic după 1462 orice încercare de susținere pînă la capăt a luptei antiotomane. Folosind competent datele cuprinse în această scrisoare în complexitatea evenimentelor feudalismului dezvoltat romînesc în care autorul este specialist se ajunge la concluzia că atotputernicia boierimii pe plan politic, legăturile ei cu stăpînitorii feudali vecini, slaba dezvoltare a forței economice din care să fie recrutat aparatul de sprijin al puterii centrale, l-au împiedicat pe Mihai Viteazul să-și pună în aplicare în întregime programul său politic, apropiat în multe privințe cu cel al monarhilor absoluți apuseni.

Scrisoarea este importantă și ca monument de limbă fiind scrisă în romînește.

ȘERBAN CONSTANTIN, *Noi contribuții la istoria luptei țirgoveților și orășenilor moldoveni împotriva asupririi feudale în sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 73—91.

Cercetînd cu atenție documentele existente în fondurile unor mănăstiri, aflate în depozitul Arhivelor Statului din București, autorul face o clasificare, limitată la aspectele justițiabile, a luptei antif feudale a orășenimii moldovene.

În articol se tratează despre materialele noi documentare referitoare la orașele: Iași, Botoșani, Roman, Țirgul Panclu, Țirgul Irotuș și Țirgul Neamț. Se ajunge la concluzia că lupta antif feudala a țirgoveților și orășenilor moldoveni a fost deosebit de îndrîjită și că a avut ca obiect principal eliberarea moșiei și a vetrei orașului. Autorul crede că o dovadă a persistenței relațiilor feudale un timp mai îndelungat în Moldova decît în Țara Romînească este și lupta de clasă mai înverșunată și mai extinsă a moldovenilor la începutul secolului al XIX-lea.

ARIADNA CAMARIANO-CIORAN, *Măsuri fiscale și administrative în Moldova (1753—1754)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. V, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, p. 505—528.

Autoarea apreciază că în timpul domniei lui Matei Ghica măsurile fiscale și administrative ale acestuia au avut ca scop să oprească fuga populației. Se publică în anexă: Scrisoarea trimisă de Matei Ghica la toate ținuturile, aducînd la cunoștință măsurile fiscale și administrative pe care le introduce în țară, Firmanul împărațesc către Matei Ghica în care i se aduc mulțumiri pentru felul cum a orînduit impozitele și a putut să atragă în țară parte din țărani fugiți, Zapisul prin care cei 50 de neștători turci, cărora li s-a îngăduit șederea în țară, acceptă condițiile puse de Matei Ghica.

* * * *Documente privind Istoria României*, colecția Eudoxiu de Hurmuzaki (serie nouă), vol. I, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1962, 814 pagini.

Sub îngrijirea Institutului de istorie al Academiei R.P.R., începe să se publice seria nouă a vastei colecții de documente Hurmuzaki. Volumul de față cuprinde rapoartele consulare ruse (1770—1796) din „Arhiva Politică externă a Rusiei”, Moscova: un număr de 447 documente precedate de un amplu studiu introductiv aparținând lui Al. Vianu și la sfârșit este prevăzut cu un indice.

În studiul introductiv sînt tratate problemele: N. V. Repnin în țările romîne, mișcarea sa la Constantinopol; sarcinile financiare și economice ale Moldovei și ale Țării Romînești față de Poartă (1775—1779); aplicarea Convenției de la Ainali Kavak cu privire la Principatele Romîne, înființarea Consulatului general al Rusiei în Moldova și Țara Romînească; Principatele Romîne și Rusia, lupta pentru aplicarea hățșerifulor de privilegii (1784—1787); pacea de la Iași și Principatele Romîne; aplicarea tratatului de la Iași cu privire la scutirea Moldovei și Țării Romînești pe termen de doi ani de sarcinile impuse de Poartă; expatrierea locuitorilor din Principate și repatrierea fugarilor ruși; agravarea dominației turco-fanariote (1794—1796); relațiile comerciale romîno-ucrainene și romîno-ruse 1783—1796.

Folosind documentele publicate și sistematizînd bogata informație la un nivel corespunzător științific, Al. Vianu ajunge la concluzia că Poarta Otomană n-a respectat tratatele din 1774 și 1791 în ceea ce privește privilegiiile Principatelor dată fiind și atitudinea trădătoare a clasei feudale romînești, însă lupta dusă de masele țărănești a constituit unul din factorii principali ai procesului de afirmare a drepturilor de autonomie al țărilor romîne.

CÎMPEANU CORNELIU, *Date noi în legătură cu răscoala țărănească din Transilvania din anul 1784*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 55—71.

Documentele aflate în arhivele din Transilvania, privitoare la răscoala condusă de Horia, Cloșca și Crișan sînt foarte numeroase. În Arhivele Statului Cluj, autorul a găsit cîteva lucruri interesante privind aspecte felurite ale stării de spirit a masei de iobagi romîni în anii 1784—1785. Se relatează, prin analiza atentă a unor interogații luate de organele represive austriece, despre poziția curajoasă deschisă, plină de simpatie față de conducătorii răscoalei și gata de a fi alături de răsculați a unor romîni arestați ca urmare a spaimii ce cuprinsese nemeșimea și pe imperiali.

DAN BERINDEI, TRAIAN MUTAȘCU, *Aspecte militare ale răscoalei populare din 1821*, Ed. Militară, Buc., 1962, 228 pagini, 6 ilustrații și 9 planșe.

Așa cum recunoșteau chiar o parte a contemporanilor săi, Tudor Vladimirescu a fost un încercat comandant acționînd energic și hotărît, potrivit unui plan bine chibzuit. Acordînd însemnătății aspectului militar al răscoalei din 1821 un loc principal, lucrarea tratează în mod exhaustiv multiplele evenimente în centrul cărora plasează personalitatea complexă a unuia dintre eroii glorioși ai luptei poporului nostru pentru libertate și o viață mai bună. Sînt folosite cu pricepere marea majoritate a izvoarelor referitoare la răscoala din 1821 și îndeosebi impresionanta culegere de documente editată de Academia R.P.R.

Analiza atentă, temeinic argumentată a răscoalei duce la concluzia că arta militară a oastei pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu se caracterizează printr-o deplină concordanță între obiectivele urmărite și posibilități, prin suplețe, spirit creator, măiestrie în alegerea și folosirea terenului.

Lucrarea este însoțită de ilustrații și planșe care ajută efectiv la urmărirea în spațiu a evenimentelor și a aprecierilor făcute de autori.

PATACHI LIVIU, *Situația agrară a țărănimii dependente din Transilvania în 1848*, în „Studii și articole de istorie”, vol. IV, Ed. științifică, Buc., 1962, p. 109—130.

În prima parte studiul ne prezintă sistematic complexa situație a țărănimii transilvănene în prima jumătate a secolului al XIX-lea. El analizează atât „pământul comitatelor” „pământul secuilor”, „pământul crăiesc”, teritoriul regimentelor grănicerești cit și „Partium”.

În cea de a doua parte a articolului este tratat aspectul luptei de eliberare din iobăgie a rominilor din Transilvania în anul 1848. Autorul enumeră situațiile în care în adunările mari, populare s-a cerut abolirea robotei și a dijmelor, desființarea iobăgiei. El face apoi o minuțioasă prezentare a legii agrare votată la 7 iunie 1848 și de dieta din Cluj.

Pentru cercetătorii istoriei agrare a țării noastre, pentru cei care se ocupă îndeosebi cu istoria perioadei de trecere de la feudalism la capitalism, studiul de față reprezintă nu numai instrumentul de călăuzire la izvoarele de prim ordin ci și un prețios ajutor al înțelegerii problemei fundamentale a contradicțiilor de clasă din Transilvania secolului al XIX-lea.

GEORGESCU-BUZĂU GH., CHERESTEȘIU V., *Anul revoluționar 1848 în țările romine*, Ed. politică, Buc., 1963, 48 pagini.

Unuia dintre cele mai de seamă evenimente din istoria patriei noastre — revoluția de la 1848 — îi este închinată o nouă lucrare de largă popularizare. Tratatul unitar a cauzelor revoluției burghezo-democratice de la 1848 în țările romine, expunerea documentată a evenimentelor din Moldova, Țara Românească și Transilvania, sublinierea multiplexelor consecințe ale revoluțiilor de la 1848, constituie o contribuție valoroasă la cunoașterea științifică, adevărată a luptei revoluționare a maselor din țara noastră.

În alte condiții istorice, lupta revoluționară a poporului a fost ridicată pe o treaptă superioară de către proletariat, condus de partid, pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice și pentru desfășurarea revoluției socialiste.

ȚUȚUI GHEORGHE, POPA MIRCEA, *Hohenzolernii în România*, Ed. politică, Buc., 1962, 96 pagini.

Timp de peste 81 de ani monarhia, impusă poporului prin Constituția din 1866, rod al coaliției politice burghezo-mosierești, a îndeplinit cu zel rolul de stîlp al reacțiunii interne și internaționale în țara noastră. De numele odios al Hohenzolernilor sînt legate amintirile dureroase ale istoriei noastre: represiunile sîngeroase împotriva poporului în 1888, 1907, iunie 1916 la Galați, decembrie 1918 în București, Grivița 1933, criminalul război antisovietic.

Lucrarea tratează cu o apreciazabilă îndeminare evenimentele legate de dezbăluirea roiului nefast al monarhiei în viața poporului nostru între 1866 și 1947. Realizată cu talent redaccional, partea care subliniază cele mai importante momente ale luptei antimonarhice constituie elementul esențial al contribuției pe care autorii o aduc la opera de educare patriotică a oamenilor muncii din țara noastră.

CONSTANTIN NICOLAE, E. ASANDEI, N. CONDURACHI, A. PETRI, R. ȚIULESCU, *Militarismul german și România*, Ed. politică, Buc., 1963, 136 pagini.

În cursul unei singure generații, militarismul german a adus omenirii nenorocirile a două războaie mondiale. Scrisă cu talent și cu o redactare minuțioasă, lucrarea aduce în circuitul larg al informării oamenilor muncii din țara noastră o contribuție prețioasă: demascarea prin forța zdrobitoare a faptelor și a logicii implacabile a puterilor nesățioase de supremație ale militarismului prusac.

Înfrînt în al doilea război mondial, monstrul militarist vest-german renaște din finanțarea monopolurilor imperialiste și elaborează planuri revanșarde, dușmănoase omenirii muncitoare și criminale față de însuși poporul german.

Dar în epoca noastră, în fața militaristilor germani se ridică zidul de granit al puternicului sistem mondial socialist, clasa muncitoare internațională, largă mișcare a popoarelor în apărarea păcii, forțele uriașe ale vieții.

L. ȘTEFĂNESCU

REVISTA ARHIVELOR
ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

Apare de 2 ori pe an, în 350 pag.

Redacția : București, B-dul 6 Martie nr. 29 — Telefon : 13.37.77

C U P R I N S U L

	<u>Pag.</u>
* * * — <i>Activitatea arhivistică în socialism</i>	3
DIN TRADIȚIILE DE LUPTĂ A PRESEI COMUNISTE DIN ȚARA NOASTRĂ	
O. MATICHESCU — <i>Unele aspecte ale luptei P.C.R. împotriva regimului burghezo-moșieresc oglindite în „Știința“ ilegală</i>	21
COMUNICĂRI ȘI NOTE	
C. BOTEZ, GH. STANCIU — <i>Arhivele și cercetarea monografică</i>	56
P. P. PANAITESCU, I. DONAT — <i>Arhivele în sprijinul cercetărilor istorice</i>	71
GH. DRĂGAN, V. AVRAMESCU — <i>Naționalizarea întreprinderilor din orașul București. Activitatea organizațiilor de partid pentru mobilizarea muncitorilor la susținerea și consolidarea acestui act revoluționar</i>	84
V. ARIMIA — <i>Folosirea breslelor de către P.C.R. împotriva dictaturii regale</i>	99
I. PUIA — <i>Componența și evoluția clasei muncitoare din România în perioada 1934—1940</i>	115
GH. PLATON — <i>Una din formele de luptă a maselor țărănești împotriva exploatareii feudale din Moldova în preajma și în timpul revoluției de la 1848: Fuga peste hotare</i>	141
OLGA CONSTANTINESCU — <i>Concepția lui N. Rosetti-Roznovanu asupra industriei</i>	156
C. MULLER, O. ROTARU, M. ȘTIRBAN — <i>Din protocoalele Magistratului orașului Sebeș din anii 1784—1785</i>	169
PROBLEME DE ARHIVISTICĂ	
I. COMĂNESCU — <i>Indrumarea și controlul muncii de arhivă la instituții, întreprinderi și organizații</i>	189
V. ANDREI, V. NICULA — <i>Importanța materialelor documentare create de unitățile socialiste din agricultură</i>	197
GH. UNGUREANU — <i>Documente statistice dintre anii 1820—1859 aflate în păstrare la Arhivele Statului Iași</i>	205
D. DUCA, V. VASILESCU — <i>Date privind proveniența, păstrarea, descrierea și conținutul documentelor din colecțiile: „Peceți” și „Suluri” din depozitele Arhivelor Statului</i>	222
V. APOSTOLESCU — <i>Cu privire la unele falsificări de materiale documentare din trecut în Moldova</i>	244
V. VÎLCEANU — <i>Expoziția de documente a Arhivelor Statului</i>	267

	Pag.
E. POȘTĂRIȚĂ — <i>Din activitatea sălii de studiu a Direcției generale a Arhivelor Statului București</i>	285
V. COMAN — <i>Pregătirea profesională a arhiviștilor</i>	293
I. LEONTE, L. PAPADOPOLO — <i>Materiale documentare achiziționate de Arhivele Statului în anul 1962</i>	302
V. AXENCIUC, M. DOGARU — <i>Fondul Uniunea Generală a Industriașilor din România</i>	307

RECENZII

— <i>Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., nr. 5—6/1962 (P. PALIU)</i>	319
— <i>„Studii, nr. 1—5/1962 (M. STOIAN)</i>	325

NOTE BIBLIOGRAFICE

— <i>Lucrări noi despre istoria Partidului Comunist din România, a mișcării muncitorești din țara noastră și despre istoria patriei (L. ȘTEFĂNESCU)</i>	332
---	-----

REVISTA ARHIVELOR
ОРГАН ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ АРХИВОВ
РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

Издается 2 раза в год, на 350 стр.

Редакция: București, B-dul 6 Martie nr. 29, telefon 13.37.77

СО Д Е Р Ж А Н И Е

	Стр.
* * * — Архивная деятельность в социализме	3
БОЕВЫЕ ТРАДИЦИИ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПРЕССЫ В НАШЕЙ СТРАНЕ	
О. МАТИКЕСКУ — <i>Виды борьбы РКП против буржуазно-помещичьего строя, отраженные в нелегальной газете „Скиттейя”</i>	21
СООБЩЕНИЯ	
К. БОТЕЗ, Г. СТАНЧИУ — <i>Архивы и монографические исследования</i>	56
П. П. ПАНАИТЕСКУ, П. ДОНАТ — <i>Архивы в помощь историческим исследованиям</i>	71
Г. ДРЭГАН, В. АВРАМЕСКУ — <i>Национализация бухарестских предприятий. Деятельность партийных организаций, направленная на мобилизацию рабочих в целях оказания помощи и упрочения этого революционного акта</i>	84
В. АРИМИЯ — <i>Использование корпораций Румынской коммунистической партии против королевской диктатуры</i>	99
П. ПУЙЯ — <i>Состав и эволюция рабочего класса в Румынии, в период 1934—1940 гг.</i>	115
Г. ПЛАТОН — <i>Один из видов борьбы крестьянских масс против феодальной эксплуатации в Молдавии, накануне и во время революции 1848 г. — бегство за границу</i>	141
О. ЛЬГА КОНСТАНТИНЕСКУ — <i>Взгляды Н. Росетти-Розовану на промышленность</i>	156
К. МЮЛЛЕР, О. РОТАРУ, М. ШТИРБАН — <i>Из протоколов магистрата города Себеш за 1784—1785 гг.</i>	169
ВОПРОСЫ АРХИВОВЕДЕНИЯ	
И. КОМЭНЕСКУ — <i>Руководство и контроль за работой архивов учреждений, предприятий и организаций</i>	189
В. АНДРЕЙ, В. НИКУЛА — <i>Значение документальных материалов, созданных социалистическими сельскохозяйственными объектами</i>	197
Г. УНГУРЯНУ — <i>Статистические документы за 1820—1859 гг., хранящиеся в Государственных Архивах в Яссах</i>	205
Д. ДУКА, В. ВАСИЛЕСКУ, — <i>Сведения о происхождении, хранении, описании и содержании документов коллекций: „Печати” , „Свитки”, находящиеся в хранилищах Государственных Архивов</i>	222

	<u>Стр.</u>
В. АПОСТОЛЕСКУ — <i>О фальсификации некоторых древних документальных материалов в Молдавии</i>	244
В. ВЪЛЧАНУ — <i>Выставка документов, хранящихся в Государственных Архивах</i>	267
Е. ПОШТАРИЦА — <i>О работе в читальном зале Главного Управления Государственных Архивов в Бухаресте</i>	285
В. КОМАН — <i>Профессиональная подготовка архивных работников</i>	293
И. ЛЕОНТЕ, Л. ПАПАДОПОЛ — <i>Документальные материалы, приобретенные Государственными Архивами в 1962 г</i>	302
В. АКСЕНЧУК, М. ДОГАРУ, — <i>Архивный фонд Всеобщего Союза промышленников в Румынии</i>	307

РЕЦЕНЗИИ

<i>Анналы Института истории партии при ЦК РРП 5—6 1962 г. (П. ПАЛИУ)</i>	319
<i>„Статьи“ 1—5 /1962 (М. СТОЯН)</i>	325

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

<i>Новые работы по истории Румынской Коммунистической Партии, рабочему движению в нашей стране и отечественной истории (Л. ШТЕФЭНЕСКУ)</i>	332
--	-----

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN DER GENERALDIREKTION DER STAATSARCHIVE DER RUMÄNISCHEN
VOLKSREPUBLIK

Erscheint zweimal jährlich in 350 Seiten

Redaktion: Bukarest, B-dul 6 Martie nr. 29, Fernruf: 13.37.77

I N H A L T

	<u>Seite</u>
*** — Die archivische Tätigkeit im Sozialismus	3
AUS DEN TRADITIONEN DES KAMPFES DER KOMMUNISTISCHEN PRESSE IN UNSEREM LANDE	
O. MATICHESCU — Einige, in der illegalen „Scintia“ wiedergegebene Anschauungen über den Kampf der Kommunistischen Partei Rumäniens gegen das Bürger — und Grossgrundbesitzer — Regime	21
MITTEILUNGEN UND NOTEN	
C. BOTEZ, GH. STANCIU — Die Archive und die monographische Forschung.	56
P. P. PANAITESCU, I. DONAT — Die Archive in Unterstützung der geschichtlichen Forschungen.	71
GH. DRĂGAN, V. AVRAMESCU — Die Verstaatlichung der Bukarester Unternehmen. Die Tätigkeit der Parteiorganisationen für die Mobilisierung der Werkarbeiter zwecks Unterstützung und Festigung dieses Revolutionsaktes.	84
V. ARIMIA — Die Inanspruchnahme der Zünfte gegen die königliche Diktatur seitens der Kommunistischen Partei Rumäniens.	99
I. PUIA — Die Zusammensetzung und Entwicklung der Arbeiterklasse während des Zeitraumes 1934—1940 in Rumänien.	115
GH. PLATON — Eines von den Bauernmassen in Anwendung gebrachte Kampfsysteme gegen die feudale Ausbeutung in der Moldau, kurz vor und während des Aufstandes von 1848: die Flucht über die Grenze	141
OLGA CONSTANTINESCU — N. Rosetti-Roznovanu's Begriff über die Industrie	156
C. MULLER, O. ROTARU, M. ȘTIRBAN — Aus den Protokollen des Magistrates der Stadt Sebeș der Jahre 1784—1785	169
ARCHIVISCHE FRAGEN	
I. COMĂNESCU — Die Einleitung und die Kontrolle der archivischen Arbeit in den Ämtern, Unternehmen und Organisationen.	189
V. ANDREI, V. NICULA — Die Bedeutung der von den sozialistischen Einheiten der Landwirtschaft gebildeten Dokumentarmaterialien.	197
GH. UNGUREANU — Statistische Dokumente der Jahre 1820—1859 die sich in Bewahrung des Jassy-er Staatsarchivs befinden.	205
D. DUCA, V. VASILESCU — Daten über die Bezugsquellen, die Bewahrung, Beschreibung und Inhalt der Dokumente aus den Sammlungen: „Siegel“ und „Rollen“ die sich in den Depots des Staatsarchivs befinden	222

	<u>Seite</u>
V. APOSTOLESCU — <i>Mit Bezug auf einige Fälschungen von Dokumentarmaterialien in der Vergangenheit, in der Moldau.</i>	244
V. VILCEANU — <i>Die Ausstellung der Dokumente des Staatsarchivs</i>	267
E. POȘTĂRIȚĂ — <i>Aus der Tätigkeit des Studiumsaals der Generaldirektion des Staatsarchivs Bukarest.</i>	285
V. COMAN — <i>Die berufliche Ausbildung der wissenschaftlichen Archivaren</i>	293
I. LEONTE, L. PAPADOPOUL — <i>Vom Staatsarchiv im Jahre 1962 erworbenes Dokumentarmaterial</i>	302
V. AXENCIUC, M. DOGARU — <i>Fonds „Allgemeine Vereinigung der Industriellen aus Rumänien“.</i>	307

REZENSIONEN

— <i>Die Annalen des Instituts für Geschichte der Partei, neben dem Zentral-Komitee der Rumänischen Arbeit-Partei nr. 5—6/1962 (P. PALIU)</i>	319
— <i>„Studien“ nr. 1—5/1962 (M. STOIAN)</i>	325

BIBLIOGRAPHISCHE NOTEN

— <i>Neue Werke über die Geschichte der Kommunistischen Partei Rumäniens, der Arbeiterbewegung in unserem Lande und über die Geschichte unserer Heimat (L. ȘTEFĂNESCU)</i>	332
--	-----

REVISTA ARHIVELOR

ORGANE DE LA DIRECTION GÉNÉRALE DES ARCHIVES D'ÉTAT
DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

Publication semestrielle — nouvelle série, en 350 pages

Rédaction : București, B-dul 6 Martie nr. 29 — Téléphone 13.37.77

S O M M A I R E

	<u>Page</u>
* * * — <i>L'activité archivistique dans le socialisme</i>	3
DES TRADITIONS DE LUTTE DE LA PRESSE COMMUNISTE DE NOTRE PAYS	
C. MATICHESCU — <i>Quelques aspects de la lutte du P.C.R. contre le régime bourgeois-agrarien, relétés dans la „Scinteia“ ilégale</i>	21
COMMUNICATIONS ET NOTES	
C. BOTEZ, GH. STANCIU — <i>Les archives et les recherches monographiques .</i>	56
P. P. PANAITESCU, I. DONAT — <i>Les archives au service des recherches historiques</i>	71
GH. DRĂGAN, V. AVRAMESCU — <i>La nationalisation des principales entreprises de Bucarest. L'activité des organisations du parti pour la mobilisation des ouvriers en vue de soutenir et de consolider l'acte révolutionnaire.</i>	84
V. ARIMIA — <i>L'emploi des corporations contre la dictature royale par le P.C.R.</i>	99
I. PUIA — <i>La composition et l'évolution de la classe ouvrière de Roumanie au cours de la période 1934—1940</i>	115
GH. PLATON — <i>L'une des formes de lutte des masses paysannes contre l'exploitation féodale en Moldavie, avant et au cours de la révolution de 1848 — la fuite à l'étranger</i>	141
OLGA CONSTANTINESCU — <i>La conception de N. Rosetti-Roznovanu sur l'industrie</i>	156
C. MULLER, O. ROTARU, M. ȘTIRBAN — <i>Sur les protocoles de la magistrature de la ville de Sebeș des années 1784—1785</i>	169
PROBLEMES D'ARCHIVISTIQUE	
I. COMĂNESCU — <i>La conduite et la contrôle de l'activité des archives des institutions, entreprises et organisations</i>	189
V. ANDREI, V. NICULA — <i>L'importance des matériaux documentaires créés par les unités socialistes de l'agriculture</i>	197
GH. UNGUREANU — <i>Documents statistiques de la période 1820—1859, gardés par les Archives d'État de Jassy</i>	205
D. DUCA, V. VASILESCU — <i>Informations sur la provenance, la conservation, la description et le contenu des documents des collections de „Sceaux“ et de „Rouleaux“, gardées dans les dépôts des Archives d'État</i>	222
V. APOSTOLESCU — <i>Sur les anciennes falsifications de matériaux documentaires en Moldavie</i>	244

	Page
V. VILCEANU — <i>L'exposition de documents aux Archives d'Etat</i>	267
E. POȘTĂRIȚĂ — <i>De l'activité de la salle de lecture de la Direction générale des Archives d'État de Bucarest</i>	285
V. COMAN — <i>La préparation professionnelle des archivistes</i>	293
I. LEONTE, L. PAPADOPOUL — <i>Matériaux documentaires acquis par les Archives d'État au cours de l'année 1962</i>	302
V. AXENCIUC, M. DOGARU — <i>Le fonds l'Union générale des industriels de Roumanie</i>	307

RECENSIONS

— <i>Les annales de l'Institut d'histoire du parti près le C.C. du P.O.R., nr. 5—6, 1962</i> (P. PALIU)	319
— <i>Études, nr. 1—5, 1962</i> (M. STOIAN)	325

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

— <i>Travaux nouveaux sur l'histoire du Parti Communiste de Roumanie, du mouvement ouvrier dans notre pays et sur l'histoire de la patrie</i> (L. ȘTEFĂNESCU)	332
---	-----

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN OF THE HEAD DIRECTION OF STATE ARCHIVES FROM
THE ROUMANIAN PEOPLE'S REPUBLIC

biannual, 350 pg.

Editorial Office: Bucharest, B-dul 6 Martie nr. 29 Telephone 13.37.77

C O N T E N T S

	Page
* * * <i>Archivistical activity in socialism</i>	3
FROM THE TRADITIONS OF THE COMMUNIST PRESS STRUGGLE IN OUR COUNTRY	
O. MATICHESCU — <i>Some aspects of the R.C.P. struggle against the bourgeois-landlord regime as reflected in illegal „Scinteia”</i>	21
NOTES AND COMUNICATIONS	
C. BOTEZ, GH. STANCIU — <i>The archives and monographical research</i>	56
P. P. PANAITESCU, I. DONAT — <i>The archives in the support of the historical researches</i>	71
GH. DRAGAN, V. AVRAMESCU — <i>The nationalization of the enterprises in Bucharest. The activity of the party organisations in the mobilisation of the workers in order to support and consolidate this revolutionary act.</i>	84
V. ARIMIA — <i>The use of guilds by R.C.P. against the royal dictatorship</i>	99
I. PUIA — <i>Composition and evolution of the Roumanian working class in the period 1934—1940</i>	115
GH. PLATON — <i>A form of struggle of the peasant masses against feudal exploitation in Moldavia on the eve and during the 1848 revolution: the run abroad</i>	141
OLGA CONSTANTINESCU — <i>N. Rosetti-Roznovanu's outlook on industry</i>	156
C. MULLER, O. ROTARU, M. ȘTIRBAN — <i>From the protocols of the „Magistrat” of Sebeshtoron (1784—1785)</i>	169
ARCHIVISTICAL PROBLEMS	
I. COMĂNESCU — <i>The guidance and control of archive work in institutions, enterprises and organisations</i>	189
V. ANDREI, V. NICULA — <i>The importance of the documents created by the socialist unities of agriculture</i>	197
GH. UNGUREANU — <i>Statistic documents between 1820—1859 in the custody of the States Archives from Bucharest</i>	205
D. DUCA, V. VASILESCU — <i>Concerning the provenience, evidence, content and custody of the records from the collections: „Seals” and „Rols” in the repositories of the state Archives from Bucharest</i>	222

	<u>Page</u>
V. APOSTOLESCU — <i>As regarding some falsifications of records from the past in Moldavia</i>	244
V. VÎLCEANU — <i>The State Archives record exhibition</i>	267
E. POȘTĂRIȚĂ — <i>On the activity of the Studyroom of the State Archives from Bucharest</i>	285
V. COMAN — <i>The professional training of the archivists</i>	293
I. LEONTE, L. PAPADOPOL — <i>Accesion of documents in the State Archives in 1962</i>	302
V. AXENCIUC, M. DOGARU — <i>Roumanian General Industrialist Union papers</i>	307

BOOK REVIEW

— <i>The Annals of the Institute of the History of the Party attached to the C.C. of R.W.P. nr. 5—6/1962 (P. PALIU)</i>	319
— „ <i>Studies</i> “ nr. 1—5/1962 (M. STOIAN)	325

BIBLIOGRAPHICAL NOTES

— <i>New workes concerning the History of the Roumanian Communist Party, the Working class movement in our country and the Country History (L. ȘTEFĂNESCU)</i>	332
--	-----

E R A T Ǎ

<u>Pag.</u>	<u>Rînd</u>	<u>Se va citi</u>	<u>Din vina</u>
23	4 de jos	eroism	Redacției
52	12 de sus	o activitate	„
125	Tabel (anul 1935, rubrica Industria textilă)	49.325	
145	2 de sus	ele erau	
290	11 de sus	1928-1934	„

c. 3100 - Revista Arhivelor nr. 1

Lei 12.—